Utkast till lagrådsremiss

För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Utkastets huvudsakliga innehåll

I detta utkast till lagrådsremiss föreslås att den nuvarande lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

Förslagen syftar till att åstadkomma en modern, tydlig och överskådlig lagstiftning som utgår från barnet som egen rättighetsbärare och som svarar mot de behov av skydd och stöd som barn och unga har i dag. Ett starkare barnrättsperspektiv föreslås bl.a. genom att barns och ungas rättigheter samlas i ett eget kapitel i lagarna. Vidare föreslås rätten till offentligt biträde förtydligas och utökas.

I den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga föreslås även en ny grund för omhändertagande för vård på grund av anknytning för att åstadkomma ökad trygghet och stabilitet för barn som är placerade i familjehem. I detta syfte föreslås det också bli möjligt att i vissa fall avvisa en vårdnadshavares begäran om att ett omhändertagande ska upphöra. För att omhändertaganden bättre ska svara mot barns och ungas behov av skydd och vård föreslås också att förutsättningarna för vilka förhållanden i hemmet och vilka beteenden som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård ska justeras och kompletteras i vissa avseenden.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

Innehållsförteckning

1 Beslut 12

2 Lagtext 13

2.1 Förslag till lag om omhändertagande för vård av barn och unga 13

2.2 Förslag till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården 38

2.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 49

2.4 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken 51

2.5 Förslag till lag om ändring i brottsbalken 52

2.6 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110) 54

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare 57

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 60

2.9 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302) 63

2.10 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387) 65

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn 66

2.12 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481) 67

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård 69

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. 71

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård 72

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård 73

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten 75

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet 76

2.19 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 77

2.20 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 78

2.21 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800) 80

2.22 Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932) 81

2.23 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) 82

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter 83

2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service 84

2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning ... 85
2.27 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter ... 86
2.28 Förslag till lag om ändring i lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post ... 87
2.29 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) ... 89

3 Ärendet och dess beredning ... 94

4 Omhändertaganden av barn och unga – bakgrund och utveckling ... 96
4.1 Samhällets ansvar för skydd och stöd till barn och unga ... 96
4.2 Den nuvarande lagens framväxt ... 97
4.3 Samhällsutvecklingen efter den nuvarande lagens tillkomst ... 98
4.3.1 Barnrättsperspektivet har stärkts ... 98
4.3.2 Större fokus på trygghet och stabilitet för placerade barn ... 99
4.3.3 Den grova kriminaliteten har gått allt längre ned i åldrarna ... 99
4.3.4 Medvetenheten om hedersrelaterat våld och förtyck har ökat ... 101
4.3.5 Psykisk ohälsa är en utmaning för barn och unga ... 102
4.3.6 Digitala miljöer innebär ökad utsatthet ... 103
4.4 Om barn och unga i heldygnsvård ... 104
4.4.1 Hur många barn och unga som får en heldygnsinsats ... 104
4.4.2 Familjehem är den vanligaste placeringsformen ... 105
4.4.3 Heldygnsvård är vanligare i socioekonomiskt utsatta områden ... 105
4.5 Den sociala barn- och ungdomsvården är under utveckling ... 105

5 En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga ... 107
5.1 Det finns behov av en ny omarbetad lag ... 107
5.2 Lagens utgångspunkter ... 108
5.3 Lagens struktur ... 110
5.4 Lagens tillämpningsområde och syfte ... 113
5.5 Innebörden av omhändertagandet och vården ... 116
5.6 Insatser enligt lagen ska bygga på respekt för barnet eller den unge ... 119

6 Barns och ungas rättigheter ... 121
6.1 Definition av barn och unga ... 121
6.2 Barnets eller den unges bästa ska vara avgörande vid beslut ... 123

6.3 Barnets eller den unges rätt att framföra sina åsikter 125
6.4 Barnets eller den unges rätt till information 129
6.4.1 Kontinuerlig och anpassad information.....129
6.4.2 Information om beslut och överklagandemöjligheter 133
6.5 Barns och ungas processbehörighet i mål och ärenden enligt den nya lagen 134

7 Förutsättningar för omhändertagande för vård.....139
7.1 De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård 139
7.2 Förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende 145
7.2.1 Förhållanden i hemmet.....145
7.2.2 Eget beteende 153
7.3 En sammantagen bedömning av flera rekvisit.....166

8 Stärkt trygghet och stabilitet för familjehemsplacerade barn.....169
8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning 169
8.2 Omständigheter att särskilt beakta vid prövningen av om omhändertagandet ska fortsätta 181

9 Ansökan och beslut om omhändertagande för vård 187
9.1 Beslut om omhändertagande för vård.....187
9.1.1 Förvaltningsrätten ska besluta om omhändertagande för vård.....187
9.1.2 Förvaltningsrätten får i vissa fall besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning utan en ansökan från socialnämnden 189
9.2 Ansökan om omhändertagande för vård.....193
9.2.1 Vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla.....193
9.2.2 Tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning.....201

10 Omedelbart omhändertagande 204
10.1 Beslut om att omedelbart omhänderta ett barn eller en ung person för vård.....204
10.2 Omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer.....206
10.3 Utformningen av beslutet och befogenheter under ett omedelbart omhändertagande.....208
10.4 Den processuella regleringen vid ett beslut om omedelbart omhändertagande.....212
10.4.1 Vilka som får besluta om omedelbart omhändertagande.....212
10.4.2 Socialnämndens beslut ska lämnas över till förvaltningsrätten 214
10.4.3 Efterföljande ansökan till förvaltningsrätten.....218
10.5 Upphörande av ett omedelbart omhändertagande 220

10.6 Om barnet eller den unge är häktad ... 224

11 Vårdens genomförande ... 225
11.1 Hur vården ska beslutas och genomföras ... 225
11.2 Inledandet av vården ... 228
11.3 Vård av god kvalitet ... 233
11.4 Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt över barnet och den unge ... 237
11.5 Umgänge ... 248
11.6 Vårdnadshavare och föräldrars inflytande över vården ... 256

12 Särskilda ungdomshem ... 262
12.1 Särskilda ungdomshem för barn och unga ... 262
12.2 Säkerhetsnivåer på särskilda ungdomshem ... 264
12.3 Tilldela plats på ett särskilt ungdomshem ... 265
12.4 Beslut om tillfällig placering vid transport ... 268
12.5 Underrättelser till Statens institutionsstyrelse från hälso- och sjukvården ... 269
12.6 Uppföljning av verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen ... 270
12.7 En upplysningsbestämmelse om de särskilda befogenheter som gäller på särskilda ungdomshem ... 271

13 Socialnämndens ansvar att följa, överväga och pröva vården ... 272
13.1 Socialnämnden ska noga följa vården ... 272
13.2 Socialnämnden ska regelbundet överväga och pröva om omhändertagandet för vård fortfarande behövs ... 277
13.3 Socialnämndens övervägande om flyttningsförbud ... 284

14 Vårdnadsöverflyttning ... 286

15 Upphörande av omhändertagande för vård ... 288
15.1 När omhändertagande för vård ska upphöra ... 288
15.1.1 Omhändertagandet ska upphöra när det inte längre behövs ... 288
15.1.2 Omhändertagandet upphör senast vid 18 respektive 21 års ålder ... 295
15.2 En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas ... 298
15.3 Socialnämndens ansvar att förbereda återförening vid omhändertagandets upphörande ... 307
15.4 Uppföljning av situationen när omhändertagande för vård har upphört ... 309

16 Flyttningsförbud ... 310
16.1 Flyttningsförbud ska regleras i den nya lagen ... 310
16.2 Beslut om flyttningsförbud ... 314
16.3 Ansökan om flyttningsförbud ... 314
16.4 Vem som får ansöka om flyttningsförbud ... 316
16.5 Övervägande och upphörande av ett flyttningsförbud ... 316
16.6 Tillfälligt flyttningsförbud ... 318
16.6.1 Beslut om tillfälligt flyttningsförbud ... 318

16.6.2 Socialnämndens beslut ska lämnas över till förvaltningsrätten 319
16.6.3 Efterföljande ansökan 321
16.6.4 Upphörande av ett tillfälligt flyttningsförbud 322
16.7 Umgänge vid ett flyttningsförbud eller tillfälligt flyttningsförbud 324

17 Utreseförbud 325
17.1 Förutsättningar för utreseförbud 325
17.2 Beslut och ansökan om utreseförbud 326
17.3 Regelbunden prövning av om ett utreseförbud ska upphöra 329
17.4 Upphörande av ett utreseförbud 330
17.5 Tillfälligt utreseförbud 331
17.5.1 Beslut om tillfälligt utreseförbud och den processuella regleringen 331
17.5.2 Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud 332
17.6 Undantag från ett utreseförbud 333

18 Förebyggande insatser 334

19 Drogtest och läkarundersökning 338
19.1 Drogtest inför umgänge och upphörande av ett omhändertagande för vård 338
19.2 Beslut om läkarundersökning 340

20 Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol 347
20.1 Skyndsamhetskrav vid handläggningen 347
20.2 Tidsfrister för rättens prövning av vissa mål 348
20.2.1 Mål som ska prövas senast inom en vecka 348
20.2.2 Mål där förvaltningsrätten ska påbörja prövningen inom två veckor 350
20.3 Muntlig förhandling 353
20.4 Nämndemän i kammarrätt 356
20.5 Särskilda bestämmelser om delgivning 357

21 Offentligt biträde och ställföreträdare 358
21.1 Rätt till offentligt biträde 358
21.1.1 Rätt till offentligt biträde i vissa ärenden och mål enligt lagen 358
21.1.2 Rätt till offentligt biträde när beslut om umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort har fattats 366
21.1.3 Det offentliga biträdet är även barnets ställföreträdare 372
21.2 Förordnande och krav på offentligt biträde 373
21.2.1 Frågor om offentligt biträde prövas av allmän förvaltningsdomstol 373
21.2.2 Gemensamt biträde får i vissa fall förordnas 375

21.3 Förstärkt möjlighet för barn att få offentligt biträde och ställföreträdare ... 376
21.3.1 Förtydligande av barns rätt att ansöka om offentligt biträde ... 376
21.3.2 Socialnämndens ansvar för skyndsam hantering av frågor om offentligt biträde förtydligas ... 380

22 När beslut börjar gälla ... 383
22.1 Beslut som gäller omedelbart ... 383
22.2 Andra beslut av rätten som gäller omedelbart ... 385
22.3 Statens institutionsstyrelses beslut om placering i samband med transport gäller omedelbart ... 387

23 Överklagandebestämmelser ... 388
23.1 Socialnämndens beslut ... 388
23.2 Allmän förvaltningsdomstols beslut ... 393
23.3 Statens institutionsstyrelses beslut om placering i samband med transport ... 395

24 Straff- och handräckningsbestämmelser ... 396
24.1 Straffbestämmelser ... 396
24.2 Handräckningsbestämmelser ... 397

25 Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut ... 400

26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården ... 402
26.1 En ny lag med en tydlig och mer lättillgänglig struktur ... 402
26.2 Barns och ungas rättigheter i samband med handläggningen av ärenden och mål om särskilda befogenheter ... 403
26.2.1 Bestämmelser om barns och ungas rättigheter ... 403
26.2.2 En definition av barn och unga införs ... 404
26.2.3 Barnets och den unges bästa ska vara avgörande ... 405
26.2.4 Barnets och den unges rätt att framföra sina åsikter ... 405
26.2.5 Barnets och den unges rätt till kontinuerlig och anpassad information ... 406
26.2.6 Barnet och den unge har rätt till information om beslut och överklagandemöjligheter ... 407
26.3 Barns och ungas processbehörighet i ärenden och mål enligt den nya lagen om särskilda befogenheter ... 409
26.4 Särskilda befogenheter är nödvändiga för att säkerställa en ändamålsenlig vård i en trygg och säker miljö ... 410
26.4.1 Proportionalitetsprincipen gäller för särskilda befogenheter ... 410

26.4.2 Det behövs en upplysningsbestämmelse om vilka befogenheter som endast får beslutas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå 411
26.4.3 Statens institutionsstyrelse får besluta att vissa befogenheter gäller för alla....412
26.5 Otillåten egendom, kontroller och provtagning....413
26.5.1 Otillåten egendom som ska omhändertas och i vissa fall, förstöras eller säljas 413
26.5.2 Säkerhetskontroller får genomföras....414
26.5.3 Drogtest vid ankomst och under placering 415
26.5.4 Rumsvisitationer får genomföras....417
26.5.5 Kontroll och omhändertagande av brev och andra försändelser....419
26.6 Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning....420
26.7 Begränsningar av rörelsefriheten....424
26.7.1 Allmän begränsning av rörelsefriheten....424
26.7.2 Vård i enskildhet 425
26.7.3 Bestämmelsen om vård i enskildhet förtydligas även i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård....429
26.7.4 Vård på låsbar enhet....429
26.7.5 Avskildhet i anslutning till dygnsvilan 432
Avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande 435
26.7.6 Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet 437
26.7.7 Uppföljande samtal efter vissa verkställda tvångsåtgärder 437
26.8 Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och kontroll av besök 439
26.8.1 Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå 439
26.8.2 Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå 440
26.8.3 Individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå....441
26.8.4 Möjlighet att följa vad som händer i omvärlden....444
26.8.5 Omhändertagande och insamling av elektronisk utrustning på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå 445
26.8.6 Omhändertagande av utrustning på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå 447

26.8.7 Generell begränsning av besök 448
26.8.8 Individuell begränsning av besök 449
26.8.9 Kroppsvisitation av besökare 452
26.8.10 Bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med eller få besök av 453
26.9 Handläggningen hos Statens institutionsstyrelse 454
26.9.1 Beslut om särskilda befogenheter fattas av Statens institutionsstyrelse 454
26.9.2 Skyndsam handläggning 455
26.9.3 Delgivning 455
26.10 Offentligt biträde 456
26.10.1 Offentligt biträde för barn under 15 år 456
26.10.2 Offentligt biträde ska i vissa fall förordnas även för barn som har fyllt 15 år och för unga 459
26.10.3 Frågor om offentligt biträde prövas av förvaltningsrätten 465
26.10.4 Det offentliga biträdet är även barnets ställföreträdare 466
26.10.5 Barnets rätt att själv ansöka om offentligt biträde och Statens institutionsstyrelses skyldigheter med anledning av detta 467
26.11 Överklagandebestämmelser 470
27 Följdändringar i annan lagstiftning 472
28 Förslagens förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter 473
29 Integritetsanalys 482
30 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 492
31 Konsekvenser av förslagen 496
31.1 Samhällsekonomiska konsekvenser 496
31.2 Ekonomiska konsekvenser 498
31.3 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen 508
31.4 Konsekvenser för barn, unga, föräldrar och vårdnadshavare 511
31.5 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män 515
31.6 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet 516
31.7 Konsekvenser för de integrationspolitiska målen 518
31.8 Övriga konsekvenser 519
32 Författningskommentar 520
32.1 Förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga 520
32.2 Förslaget till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården 576
32.3 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken 597
32.4 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken 598

32.5 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken 599
32.6 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110) 600
32.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare 602
32.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 603
32.9 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302) 605
32.10 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387) 606
32.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn 606
32.12 Förslaget till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481) 607
32.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård 608
32.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. 608
32.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård 609
32.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård 610
32.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten 611
32.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet 611
32.19 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 612
32.20 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 613
32.21 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800) 614
32.22 Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932) 614
32.23 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322) 615
32.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter 616
32.25 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service 616
32.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning 617
32.27 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter 617
32.28 Förslaget lag om ändring i lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post 618
32.29 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400) 619

Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:7) 623
Bilaga 2 Betänkandets lagförslag 639
Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna 687
Bilaga 4 Sammanfattning av promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416–2021/22) 689
Bilaga 5 Promemorians lagförslag 694
Bilaga 6 Sammanfattning av betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) i relevanta delar 718
Bilaga 7 Betänkandets lagförslag i relevanta delar 724
Bilaga 8 Förteckning över remissinstanserna 729
Bilaga 9 Sammanfattning av betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) i relevanta delar 730
Bilaga 10 Betänkandets lagförslag i relevanta delar 735
Bilaga 11 Förteckning över remissinstanserna 737
Bilaga 12 Jämförelsetabell mellan lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården 739
Bilaga 13 Jämförelsetabell mellan förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga 744
Bilaga 14 Jämförelsetabell mellan förslaget till en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården och lagen (1990:52) med bestämmelser om vård av unga 748

1 Beslut

2 Lagtext

Utkastet har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om omhändertagande för vård av barn och unga när det inte finns samtycke till nödvändig vård. I lagen finns också bestämmelser om flyttningsförbud, utreseförbud och andra åtgärder som får beslutas utan samtycke.

Lagens syfte

2 § Syftet med denna lag är att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård.

Lagens tillämpningsområde

3 § Vård och andra insatser ska i första hand ges med samtycke från barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400).

När samtycke saknas får ett barn eller en ung person omhändertas för vård enligt de förutsättningar som anges i 3 kap. Vidare får vissa andra åtgärder beslutas utan samtycke enligt 11 kap. 1 och 2 §§, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1 § och 14 kap. 1 §.

Insatserna och åtgärderna ska bygga på respekt för barns och ungas människovärde och integritet.

Uttryck i lagen

4 § Med omhändertagande avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som följer av denna lag.

5 § Med vård avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400).

6 § Med barn avses en person under 18 år.

Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Lagens disposition

7 § Lagens innehåll är uppdelat enligt följande.

– 1 kap. Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde
– 2 kap. Barns och ungas rättigheter
– 3 kap. Grunderna för omhändertagande för vård
– 4 kap. Ansökan och beslut om omhändertagande för vård
– 5 kap. Omedelbart omhändertagande
– 6 kap. Genomförandet av vården
– 7 kap. Umgänge och stöd till vårdnadshavare
– 8 kap. Socialnämndens ansvar att följa vården
– 9 kap. Övervägande om vårdnadsöverflytt
– 10 kap. Upphörande av omhändertagande för vård
– 11 kap. Drogtester och läkarundersökning
– 12 kap. Flyttningsförbud
– 13 kap. Utreseförbud
– 14 kap. Förebyggande insatser
– 15 kap. Särskilda ungdomshem
– 16 kap. Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol
– 17 kap. Offentligt biträde och ställföreträdare för barnet
– 18 kap. Beslut som gäller omedelbart
– 19 kap. Överklagande
– 20 kap. Handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården
– 21 kap. Straffbestämmelser
– 22 kap. Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut

2 kap. Barns och ungas rättigheter

Barnets och den unges bästa

1 § Vid beslut enligt denna lag ska det som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Rätt att framföra sina åsikter

2 § Barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Rätt till information

3 § Barnet eller den unge ska kontinuerligt få relevant information.

Information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt.

4 § Information som lämnas till barnet eller den unge ska vara anpassad till hans eller hennes individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Rätt att föra sin egen talan

5 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål enligt denna lag.

Ett barn som är under 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

3 kap. Grunderna för omhändertagande för vård

Generella förutsättningar för omhändertagande för vård

1 § Ett barn ska omhändertas för vård om

1. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana förhållanden i hemmet eller egna beteenden som anges i 2 eller 3 §,
2. den planerade vården är nödvändig och till barnets bästa, och
3. det kan antas att vården inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

En ung person som är under 20 år får omhändertas för vård om

1. det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana egna beteenden som anges i 3 §,
2. den planerade vården är nödvändig, lämpligare än någon annan vård och till den unges bästa, och
3. det kan antas att vården inte kan ges med den unges samtycke.

Omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet

2 § De förhållanden i hemmet som kan ligga till grund för omhändertagande för vård enligt 1 § är

1. fysisk eller psykisk misshandel,
2. utnyttjande eller exploatering sexuellt,
3. brister i omsorgen om barnets grundläggande behov,
4. negativ social kontroll, eller
5. något annat skadligt förhållande.

Vid ett beslut om omhändertagande för vård får en sammantagen bedömning göras av förhållandena i första stycket 1–5.

Omhändertagande för vård på grund av eget beteende

3 § De egna beteenden som kan ligga till grund för omhändertagande för vård enligt 1 § är

1. skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel,
2. brottslig verksamhet, eller
3. något annat socialt nedbrytande eller destruktivt beteende.

Vid ett beslut om omhändertagande för vård får en sammantagen bedömning göras av beteendena i första stycket 1–3.

Omhändertagande för vård på grund av eget beteende vid sluten ungdomsvård

4 § Ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 § kräver inte att risken för skada är påtaglig om barnet eller den unge

1. har dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, och
2. vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte riskera att skada sin hälsa eller utveckling på grund av sådana beteenden som anges i 3 §.

Omhändertagande för vård på grund av anknytning

5 § Ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning till familjehemmet om
1. barnet är placerat i ett familjehem på grund av sådana förhållanden i hemmet som anges i 2 §,
2. förutsättningarna för det omhändertagandet har upphört,
3. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör,
4. det är till barnets bästa att vården fortsätter, och
5. det kan antas att placeringen i familjehemmet inte kan fortsätta med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

6 § Vid en prövning av om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 5 § är uppfyllda ska särskilt beaktas
1. familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsatt vara familjehem,
2. barnets inställning,
3. barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon,
4. barnets förankring i sin sociala miljö,
5. barnets ålder och placeringstid,
6. om barnet har särskilda behov, och
7. om barnet har en pågående behandling eller annan insats.

4 kap. Ansökan och beslut om omhändertagande för vård

Förvaltningsrätten beslutar om omhändertagande för vård

1 § Beslut om omhändertagande för vård fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § får även fattas av rätten utan ansökan av socialnämnden när upphörande av ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet prövas.

Ansökans innehåll

2 § Socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård enligt 1 § första stycket ska innehålla en redogörelse för
1. barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk,
2. barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång,
3. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård,
4. tidigare vidtagna åtgärder,

5. den vård som socialnämnden anser är nödvändig, målet med vården och hur den ska genomföras,

6. hur relevant information lämnats till barnet eller den unge,

7. vilket slags relevant information som lämnats, och

8. barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård och förhållandena i övrigt.

Ansökan ska även innehålla en vårdplan.

Tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning

3 § Om socialnämnden bedömer att det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §, ska nämnden ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för sådan vård senast inom fyra månader från det att nämndens utredning om upphörande av omhändertagande för vård inleddes.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

5 kap. Omedelbart omhändertagande

Beslut om omedelbart omhändertagande

Omedelbart omhändertagande för vård

1 § Socialnämnden får besluta att ett barn eller en ung person som är under 20 år omedelbart ska omhändertas för vård, om

1. det är sannolikt att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, och

2. rättens beslut om omhändertagande för vård inte kan avvaktas med hänsyn till

a) risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling, eller

b) att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Omedelbart omhändertagande för tillfällig vård i vissa internationella situationer

2 § Socialnämnden får, om svensk domstol inte är behörig att besluta om omhändertagande för vård, besluta att ett barn omedelbart ska omhändertas för tillfällig vård, om

1. det är sannolikt att barnet tillfälligt behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, och

2. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till

a) risken för barnets hälsa eller utveckling, eller

b) att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Beslutsrätt i vissa fall

3 § Om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat fatta ett sådant beslut. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om omhändertagande för vård får besluta om omedelbart omhändertagande.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

4 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om omedelbart omhändertagande, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om omedelbart omhändertagande har fattats efter det att nämnden har ansökt om omhändertagande för vård, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om omhändertagande för vård.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Ansökan efter fastställt beslut

5 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden senast inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 § ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska

1. omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, eller
2. vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård enligt 9 §.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Upphörande av ett omedelbart omhändertagande

6 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om omedelbart omhändertagande fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,
2. om socialnämnden inte inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 § har ansökt om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 § eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 §, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller
3. när rätten avgör frågan om omhändertagande för vård eller frågan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

7 § Socialnämnden ska besluta att ett omedelbart omhändertagande genast ska upphöra när det inte längre behövs. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

Omedelbart omhändertagande vid häktning

8 § Om barnet eller den unge är häktad får vården till följd av ett beslut om omedelbart omhändertagande inte påbörjas.

Fortsatt omhändertagande för tillfällig vård i vissa internationella situationer

Beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

9 § Förvaltningsrätten får besluta att ett omedelbart omhändertagande för tillfällig vård enligt 2 § ska fortsätta om barnet fortsatt behöver tillfällig vård.

Ett sådant beslut får endast fattas om socialnämnden har ansökt om ett sådant omhändertagande

1. inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §,
2. innan tiden för när ett beslut om förlängd tidsfrist enligt 5 § andra stycket har löpt ut, eller
3. innan tiden för när ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård har löpt ut.

Ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

10 § I ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § ska socialnämnden ange hur lång tid barnet behöver vara omhändertaget och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Ansökan och handlingarna i ärendet ska lämnas in till förvaltningsrätten.

Om ansökan har kommit in till förvaltningsrätten inom den tid som anges i 9 §, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på rättens beslut.

Tidsbegränsning för fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

11 § Ett beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § får avse högst två månader åt gången, räknat från den dag då beslutet fattades. Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får pågå under högst ett år i följd, om inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.

Upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

12 § Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § upphör om socialnämnden inte har ansökt om att barnet ska vara fortsatt omhändertagen innan tiden för gällande beslut har löpt ut.

Om det inte längre finns skäl för att barnet ska vara omhändertaget för tillfällig vård, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.

Upplysning om internationella bestämmelser

13 § Bestämmelserna i 2–13 §§ kompletterar rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) och lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

6 kap. Genomförandet av vården

Socialnämnden beslutar om vårdens genomförande

1 § Socialnämnden beslutar hur vården av barnet eller den unge ska genomföras. I detta ingår att besluta om var barnet eller den unge ska vara placerad. Nämnden får dock endast besluta att barnet eller den unge ska vara placerad i sitt eget hem, om det kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne.

Om socialnämndens beslut inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Var vården ska inledas

2 § Vården ska inledas utanför barnets eller den unges eget hem.

När vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet enligt 3 kap. 2 § endast grundas på den ena vårdnadshavarens eller förälderns förhållanden i hemmet får vården dock inledas i den andra vårdnadshavarens eller förälderns hem.

När vården ska anses påbörjad

3 § Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 § eller ett beslut om omhändertagande för vård enligt 3 kap. har kommit till den placering där vården ska inledas eller när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge.

Vården ska påbörjas inom fyra veckor från den dag då beslutet fick laga kraft. Om vården inte påbörjats inom denna tid upphör beslutet att gälla.

Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt under vårdtiden

Ansvar för tillsyn och bestämmanderätt om personliga förhållanden

4 § Socialnämnden ska under vårdtiden se till att barnet eller den unge får den tillsyn som behövs och bestämma om barnets eller den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

Även den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård ska se till att barnet eller den unge får den tillsyn som behövs och får bestämma i frågor som rör den dagliga omsorgen.

Ansvar för barnets grundläggande behov

5 § Socialnämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande behov enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

Vården ska vara av god kvalitet

6 § Vården ska vara av god kvalitet samt bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

7 kap. Umgänge och stöd till vårdnadshavare

Umgänge under vårdtiden

Umgänge med närstående

1 § Socialnämnden har ansvar för att barnet eller den unge ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort

2 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får socialnämnden besluta

1. hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utformas, eller
2. att barnets vistelseort ska hemlighållas för vårdnadshavare eller föräldrar.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i första stycket fortfarande behövs.

3 § Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för ett barn som är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 §.

Stöd till vårdnadshavare och föräldrar

4 § Socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.

Vårdnadshavarens rätt till information

5 § Barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården.

Informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar.

8 kap. Socialnämndens ansvar att följa vården

Socialnämnden ska noga följa vården

1 § Socialnämnden ska noga följa vården av ett barn eller en ung person som är omhändertagen. Detta ska främst ske genom

1. regelbundna personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vårdas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem eller på boendet, och
4. samtal med vårdnadshavarna eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till vårdnadshavare, föräldrar, syskon och andra närstående.

Regelbundet övervägande av om omhändertagandet fortfarande behövs

2 § Socialnämnden ska regelbundet överväga om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § fortfarande behövs samt hur vården bör inriktas och utformas. Ett sådant övervägande ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §.

Regelbunden prövning av om omhändertagandet ska upphöra

3 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §.

Övervägande av förutsättningarna för flyttningsförbud

4 § Socialnämnden ska särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 § när nämnden prövar om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem.

9 kap. Övervägande om vårdnadsöverflytt

1 § Socialnämnden ska särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken när ett barn har varit placerat i samma familjehem under två år från det att placeringen påbörjades. Därefter ska frågan övervägas årligen.

När socialnämnden överväger att ansöka om överflyttning av vårdnaden ska nämnden särskilt beakta

1. barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
2. barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,
3. familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,
4. barnets relation till sina föräldrar, och
5. barnets sociala situation i övrigt.

10 kap. Upphörande av omhändertagande för vård

Förutsättningar för upphörande av omhändertagande för vård

Ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs

1 § Socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs.

Ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 § får inte upphöra

1. innan de förhållanden som ligger till grund för vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, och

2. om barnet är placerat i familjehem, utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Ett omhändertagande för vård ska upphöra vid vissa åldrar

2 § Ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Begäran om upphörande av ett omhändertagande för vård

3 § Ett barn som har fyllt 15 år, en ung person eller ett barns vårdnadshavare får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § ska upphöra, får avvisas om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att nämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft.

Förbereda återförening

4 § Socialnämnden ska noga förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om barnet när ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Uppföljning när omhändertagande för vård upphört

5 § Socialnämnden ska följa upp situationen för den som är ett barn när ett omhändertagande för vård upphör.

Om barnet ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om barnet när omhändertagandet upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp barnets situation först när återföreningen har skett.

6 § Vid en uppföljning enligt 5 § får socialnämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Socialnämnden får samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Socialnämnden ska informera ett barn som har fyllt 15 år och vårdnadshavare om när uppföljningen inleds respektive avslutas.

En uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att den inleddes. Uppföljningen ska också avslutas om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400).

11 kap. Drogtester och läkarundersökning

Drogtester

Drogtest inför umgänge

1 § Socialnämnden ska inför ett barns umgänge med en vårdnadshavare eller förälder, om det finns anledning till det, kontrollera om vårdnadshavaren eller föräldern är eller har varit påverkad av alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Socialnämnden får då besluta att vårdnadshavaren eller föräldern ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Första stycket gäller för ett umgänge med ett barn som är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 §.

Drogtest inför upphörande av omhändertagande för vård

2 § Socialnämnden ska inför prövning av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 § ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Socialnämnden får då besluta att han eller hon ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Gemensamma bestämmelser för drogtesterna

3 § Ett beslut om drogtest får fattas bara i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter.

Socialnämnden ska i beslutet särskilt ange vad för slags prov som drogtestet avser och syftet med åtgärden.

Om vårdnadshavaren eller föräldern inte medverkar till drogtestet får förhållandet tillmätas den betydelse för socialnämndens beslut om umgänge eller upphörande av omhändertagande för vård som omständigheterna motiverar.

Läkarundersökning

Beslut om läkarundersökning

4 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge och utse läkare för undersökningen. En läkarundersökning ska göras innan socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård enligt 4 kap. 1 §, om den inte av särskilda skäl är obehövlig.

I ett mål om omhändertagande för vård får även rätten besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge och utse läkare för undersökningen.

Syftet med läkarundersökningen

5 § Läkarundersökningen ska syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården.

Plats för läkarundersökningen

6 § Läkarundersökningen ska genomföras på en vårdinrättning. Om det inte är lämpligt får den genomföras i barnets eller den unges hem eller på någon annan plats.

12 kap. Flyttningsförbud

Flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare

1 § En vårdnadshavare får för viss tid eller tills vidare förbjudas att ta ett barn från ett familjehem eller annat enskilt hem om

1. barnet är placerat i hemmet med stöd av 3 kap. 3 §, eller
2. barnet har tagits emot i hemmet efter beslut eller medgivande från socialnämnden enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400), och
3. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet.

Förvaltningsrätten beslutar om flyttningsförbud efter ansökan

2 § Beslut om flyttningsförbud fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan görs av den socialnämnd som har beslutat eller lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) till att barnet ska tas emot i ett familjehem eller annat enskilt hem.

Ansökans innehåll

3 § Socialnämndens ansökan om flyttningsförbud ska innehålla en redogörelse för

1. barnets förhållanden,
2. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett flyttningsförbud,
3. tidigare vidtagna åtgärder,
4. hur relevant information lämnats till barnet,
5. vilket slags relevant information som lämnats, och
6. barnets och vårdnadshavarens inställning.

Regelbundet övervägande av om flyttningsförbudet fortfarande behövs

4 § Socialnämnden ska regelbundet överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs. Ett sådant övervägande ska göras minst en gång var tredje månad från den dag då förbudet fattades.

Upphörande av ett flyttningsförbud

5 § Socialnämnden ska besluta att ett flyttningsförbud ska upphöra när det inte längre behövs.

Ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år.

Tillfälligt flyttningsförbud

Beslut om tillfälligt flyttningsförbud

6 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling.

Beslut om tillfälligt flyttningsförbud fattas av den socialnämnd som har beslutat eller lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) till att barnet ska tas emot i ett familjehem eller annat enskilt hem.

Beslutsrätt i vissa fall

7 § Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud får besluta om tillfälligt flyttningsförbud.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

8 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om tillfälligt flyttningsförbud, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om tillfälligt flyttningsförbud har fattats efter det att nämnden har ansökt om flyttningsförbud, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om flyttningsförbud.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Ansökan efter fastställt beslut

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden senast inom två veckor från dagen för rättens beslut ansöka hos förvaltningsrätten om ett flyttningsförbud.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Upphörande av ett tillfälligt flyttningsförbud

10 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om tillfälligt flyttningsförbud fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,
2. om socialnämnden inte inom två veckor från den dag då förvaltningsrätten fastställde beslutet om tillfälligt flyttningsförbud har ansökt om ett

flyttningsförbud, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller

3. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

11 § Socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt flyttningsförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Umgänge under tiden för ett flyttningsförbud

12 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utformas.

13 kap. Utreseförbud

Förutsättningar för utreseförbud

1 § Ett utreseförbud ska beslutas för ett barn, om det finns en påtaglig risk för att

1. barnet förs utomlands eller lämnar Sverige, och
2. barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av sådana förhållanden eller beteenden som anges i 3 kap. 2 eller 3 §.

Ett utreseförbud ska också beslutas om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.

Förvaltningsrätten beslutar om utreseförbud efter ansökan

2 § Beslut om utreseförbud fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökans innehåll

3 § Socialnämndens ansökan om utreseförbud ska innehålla en redogörelse för

1. barnets förhållanden,
2. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett utreseförbud,
3. tidigare vidtagna åtgärder,
4. hur relevant information lämnats till barnet,
5. vilket slags relevant information som lämnats, och
6. barnets och vårdnadshavarens inställning.

Regelbunden prövning av om utreseförbudet ska upphöra

4 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om ett utreseförbud ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då förbudet fattades.

Upphörande av ett utreseförbud

5 § Socialnämnden ska besluta att ett utreseförbud ska upphöra när det inte längre finns skäl för ett utreseförbud.

Ett utreseförbud upphör senast när barnet fyller 18 år.

Tillfälligt utreseförbud

Beslut om tillfälligt utreseförbud

6 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud, om

1. det är sannolikt att ett utreseförbud behövs, och
2. rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige.

Beslutsrätt i vissa fall

7 § Om socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om utreseförbud får besluta om tillfälligt utreseförbud.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

8 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om tillfälligt utreseförbud, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om tillfälligt utreseförbud har fattats efter det att nämnden har ansökt om utreseförbud, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om utreseförbud.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Ansökan efter fastställt beslut

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska socialnämnden inom fyra veckor från dagen för rättens beslut ansöka om ett utreseförbud.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud

10 § Ett tillfälligt utreseförbud upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om tillfälligt utreseförbud fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,
2. om socialnämnden inte inom fyra veckor från den dag då förvaltningsrätten fastställde beslutet om tillfälligt utreseförbud har ansökt om ett utreseförbud, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller
3. när rätten avgör frågan om utreseförbud.

11 § Socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt utreseförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om utreseförbud.

Undantag från ett utreseförbud

12 § Socialnämnden får för en viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Sådant beslut får endast fattas om det inte finns någon risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till ett annat land och då drabbas av eller utsätter sig själv för sådana förhållanden som föranlett utreseförbudet.

14 kap. Förebyggande insatser

Beslut om förebyggande insatser

1 § Socialnämnden får besluta att ett barn eller en ung person ska

1. hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

2 § Ett beslut om förebyggande insats enligt 1 § får fattas för ett barn eller en ung person som är under 20 år om det kan antas att

1. barnet eller den unge på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 § kommer att behöva omhändertas för vård om beteendet fortsätter, och
2. det stöd eller den behandling som är nödvändig inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv, eller av den unge.

3 § Ett beslut om förebyggande insats enligt 1 § får fattas för ett barn eller en ung person som är under 20 år om barnet eller den unge

1. har dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, och
2. vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av insatser för att hindra sådana beteenden som anges i 3 kap. 3 §.

Särskild behandlingsplan

4 § När ett beslut om förebyggande insats fattas ska en särskild behandlingsplan finnas.

Socialnämndens uppföljning

5 § Socialnämnden ska noga följa vården av ett barn eller en ung person som har en förebyggande insats.

Regelbunden prövning av om en förebyggande insats ska upphöra

6 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om en förebyggande insats ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då beslutet om förebyggande insats fattades.

Upphörande av en förebyggande insats

7 § En förebyggande insats upphör att gälla
1. när den unge fyller 21 år,
2. om ett barn eller en ung person omedelbart omhändertas för vård, eller
3. om ett barn eller en ung person omhändertas för vård.

8 § Socialnämnden ska besluta att en förebyggande insats ska upphöra när den inte längre behövs.

15 kap. Särskilda ungdomshem

Särskilda ungdomshem för barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn

1 § Det ska finnas särskilda ungdomshem för vård av barn och unga som på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn.

Enligt 9 kap. 9 § socialtjänstlagen (2025:400) leder Statens institutionsstyrelse verksamheten på de särskilda ungdomshemmen.

Indelning i säkerhetsnivåer

2 § De särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.

Tilldelning av plats på ett särskilt ungdomshem

3 § Om socialnämnden har beslutat att ett barn eller en ung person ska placeras i ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse föreslå en lämplig plats i ett sådant hem.

I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart föreslå en lämplig plats i ett särskilt ungdomshem.

Barnet eller den unge får inte föreslås en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Socialnämnden beslutar enligt 6 kap. 1 § om var barnet eller den unge ska placeras.

Tillfällig placering i samband med transport

4 § Statens institutionsstyrelse får i samband med en transport av ett barn eller en ung person som placerats på ett särskilt ungdomshem besluta att han eller hon tillfälligt ska placeras på ett annat ungdomshem än det som socialnämnden har beslutat.

Underrättelse till Statens institutionsstyrelse

5 § Om ett barn eller en ung person är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

6 § Får hälso- och sjukvårdspersonal som är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att ett barn eller en ung person har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det saknas risk för smittspridning.

Uppföljning av verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

7 § Statens institutionsstyrelse ska följa upp sin verksamhet enligt denna lag. Uppföljningen ska omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden ska till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som myndigheten behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

Bestämmelser i annan lag

8 § I lagen (2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården finns bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas på de särskilda ungdomshemmen.

16 kap. Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol

Skyndsamhetskrav vid handläggningen

1 § Ärenden och mål enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

Tidsfrister för rättens prövning

Mål som senast ska prövas inom en vecka

2 § När ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud eller tillfälligt utreseförbud lämnas över till domstolen för prövning av om de ska fastställas, ska rätten så snart som möjligt pröva beslutet. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen göras inom en vecka från den dag då beslutet kom in till domstolen.

När förvaltningsrätten senast ska påbörja prövningen av vissa mål

3 § Förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av ett mål inom två veckor från den dag när en ansökan om

1. omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård kom in och barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård,
2. omhändertagande för vård på grund av anknytning kom in och barnet är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet,
3. flyttningsförbud kom in efter det att ett tillfälligt flyttningsförbud har fattats, eller
4. utreseförbud kom in efter det att ett tillfälligt utreseförbud har fattats.

Förvaltningsrätten får förlänga tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Muntlig förhandling

4 § Förvaltningsrätten och kammarrätten ska, om det inte är uppenbart obehövligt, hålla muntlig förhandling i mål om

1. omhändertagande för vård enligt 3 kap.,
2. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 9 §,
3. upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 §,
4. flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §, och
5. utreseförbud enligt 13 kap. 1 §.

Muntlig förhandling ska alltid hållas i mål enligt första stycket om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till domstolen antingen omedelbart eller till en senare dag.

Nämndemän i kammarrätten

5 § Vid handläggning i kammarrätten av mål enligt denna lag ska nämndemän ingå i rätten. Det gäller dock inte i mål om

1. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
2. tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 6 §, och
3. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §.

Undantag från vissa bestämmelser i delgivningslagen

6 § Vid delgivning med en enskild i ett ärende eller mål enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

17 kap. Offentligt biträde och ställföreträdare för barnet

Rätt till offentligt biträde

1 § Offentligt biträde ska förordnas för ett barn eller en ung person och för ett barns vårdnadshavare i ärenden och mål om

1. omhändertagande för vård enligt 3 kap.,
2. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
3. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 9 §,
4. upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 12 §,
5. upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 §,
6. flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §,
7. upphörande av flyttningsförbud enligt 12 kap. 5 §,
8. utreseförbud enligt 13 kap. 1 §,
9. upphörande av utreseförbud enligt 13 kap. 5 §, och
10. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

2 § Offentligt biträde ska förordnas för ett barn eller en ung person och för ett barns vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt när barnet, den unge, vårdnadshavaren eller föräldern uttrycker en vilja att överklaga beslut om

1. placering enligt 6 kap. 1 §, eller
2. umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort enligt 7 kap. 2 §.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Förordnande av olika eller ett gemensamt offentligt biträde

3 § Om offentligt biträde behövs både för ett barn och för hans eller hennes vårdnadshavare ska olika biträden förordnas. Om det inte finns motstridiga intressen mellan dem, ska dock ett gemensamt biträde förordnas.

Barnets ställföreträdare

4 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 1 eller 2 § för ett barn som är under 15 år är utan särskilt förordnande också barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser, om det offentliga biträdet inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren.

Ansökan och anmälan om offentligt biträde

Vem som får ansöka om offentligt biträde

5 § Den som enligt 1 eller 2 § har rätt till offentligt biträde får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne.

Socialnämndens ansvar att anmäla behov av och överlämna ansökan om offentligt biträde

6 § Socialnämnden ska, så snart behov av offentligt biträde uppkommer enligt 1 eller 2 §, anmäla detta till förvaltningsrätten.

När en ansökan om offentligt biträde kommer in till socialnämnden, ska nämnden skyndsamt lämna över ansökan till förvaltningsrätten.

Beslut om offentligt biträde

7 § Frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

18 kap. Beslut som gäller omedelbart

Beslut som alltid gäller omedelbart

1 § Beslut av socialnämnden eller rätten gäller omedelbart i fråga om

1. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
2. tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 6 §,
3. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §, och
4. förebyggande insatser enligt 14 kap. 1 §.

Socialnämndens övriga beslut

2 § Andra beslut av socialnämnden än de som anges i 1 § gäller också omedelbart, om inte nämnden bestämmer något annat.

Övriga beslut av allmän förvaltningsdomstol

3 § Beslut om omhändertagande för vård enligt 3 kap. och flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 § gäller omedelbart, om inte rätten bestämmer något annat.

Rätten får även bestämma att andra beslut som rätten har fattat än de som anges i första stycket och 1 § ska gälla omedelbart.

Beslut som fattas av Statens institutionsstyrelse

4 § Beslut av Statens institutionsstyrelse om tillfällig placering i samband med en transport enligt 15 kap. 4 § gäller omedelbart, om inte myndigheten bestämmer något annat.

19 kap. Överklagande

Beslut av socialnämnden som får överklagas

1 § Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. placering enligt 6 kap. 1 §,
2. omhändertagande för vård fortfarande behövs eller ska upphöra,
3. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård fortfarande behövs eller ska upphöra,
4. umgängets utformning eller hemlighållande av vistelseort enligt 7 kap. 2 §,
5. flyttningsförbud fortfarande behövs eller ska upphöra,
6. umgänge vid flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 12 §,
7. utreseförbud fortfarande behövs eller ska upphöra,
8. tillfälligt undantag från ett utreseförbud enligt 13 kap. 12 §,
9. förebyggande insatser enligt 14 kap. 1 §, eller
10. förebyggande insatser fortfarande behövs eller ska upphöra.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte får överklagas

2 § Beslut av rätten om förlängd ansökningstid enligt 4 kap. 3 §, 5 kap. 5 §, 12 kap. 9 § eller 13 kap. 9 § och om läkarundersökning enligt 11 kap. 4 § får inte överklagas.

Beslut av Statens institutionsstyrelse om placering vid transport

3 § Beslut av Statens institutionsstyrelse om tillfällig placering i samband med en transport enligt 15 kap. 4 § får inte överklagas.

20 kap. Handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården

Förutsättningar för handräckning

1 § Polismyndigheten ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden, nämndens ordförande eller rätten ge en läkare, som avses i 11 kap. 4 §, tillträde till barnets eller den unges hem eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökningen,
2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om omhändertagande för vård eller omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård,
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas på ett särskilt ungdomshem på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 §, om barnet eller den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

Om det gäller en transport av ett barn eller en ung person som placerats i ett särskilt ungdomshem ska Kriminalvården lämna sådan hjälp som anges i första stycket.

2 § En begäran om hjälp av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt 1 § får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

Första stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

Bestämmelser i häkteslagen som ska tillämpas vid en transport

3 § Kriminalvården ska vid en transport enligt 1 § tillämpa följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och
– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Uppgiftsskyldighet i samband med handräckning

4 § Den som begär hjälp enligt 1 § ska utan hinder av sekretess lämna den verkställande myndigheten de uppgifter om barnet eller den unge och en närstående till honom eller henne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.

Under vilka förutsättningar ett barn eller en ung person får tas i förvar

5 § Barnet eller den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 1 § ska kunna genomföras. Ett barn som är under 15 år får dock inte tas i förvar.

21 kap. Straffbestämmelser

Överträdelse av flyttningsförbud

1 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud döms till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

Överträdelse av utreseförbud

2 § Den som för ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud döms till fängelse i högst två år. För försök döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

22 kap. Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut

1 § Beslut enligt denna lag hindrar inte beslut om

1. avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716),
2. utvisning enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar,
3. utlämning enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. överlämnande enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
5. utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
6. utlämning enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. överlämnande enligt lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. överlämnande enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. utlämning enligt lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

Ett beslut enligt denna lag upphör när ett beslut enligt första stycket 1–9 har verkställts.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Genom lagen upphävs lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
3. För den som innan ikraftträdandet är omhändertagen enligt 2, 3, 6, 6 a eller 9 a § i den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla.
4. För beslut om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud enligt 22, 24, 31 a eller 31 d § i den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagens bestämmelser om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gälla.

5. Även för andra beslut som fattats enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla.

6. Äldre bestämmelser gäller dock i ärenden och mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet och när ett beslut som har fattats före ikraftträdandet överklagas. Detta gäller också för beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § i den upphävda lagen som inte lämnats över till domstol för prövning av om de ska fastställas före ikraftträdandet.

7. Har ett mål om upphörande av vård med stöd av 2 § i den upphävda lagen inletts i domstol före ikraftträdandet och det rör ett barn som är placerat i familjehem, får vården inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § i den nya lagen.

8. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats enligt 27 § i den upphävda lagen gäller äldre bestämmelser om flyttningsförbud fram till dess ett lagakraftvunnet beslut om flyttningsförbud finns.

2.2 Förslag till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Lagens innehåll och tillämpningsområde

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården.

Lagens tillämpningsområde

2 § På de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för enligt 15 kap. 1 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga får de särskilda befogenheter som anges i denna lag användas.

2 kap. Allmänna utgångspunkter

Proportionalitetsprincipen

1 § Särskilda befogenheter får endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga.

Befogenheter som endast får användas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

2 § De särskilda ungdomshemmen är enligt 15 kap. 2 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga indelade i olika säkerhetsnivåer.

Följande särskilda befogenheter får endast användas på ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå:

1. avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 6 kap. 4 §,
2. begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 7 kap. 3 §, eller
3. omhändertagande av teknisk utrustning enligt 7 kap. 8 §.

Befogenheter som får användas för alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem oavsett säkerhetsnivå

3 § Regeringen, eller Statens institutionsstyrelse efter regeringens bemyndigande, får besluta att följande befogenheter ska gälla för alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på hemmet:

1. omhändertagande av otillåten egendom enligt 4 kap. 1 §,
2. säkerhetskontroll enligt 4 kap. 3 §,
3. rumsvisitation enligt 4 kap. 5 §, eller

4. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 1 §.

3 kap. Barns och ungas rättigheter

Barnets och den unges bästa

1 § Vid beslut enligt denna lag ska det som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Med barn avses en person under 18 år. Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Rätt att framföra sina åsikter

2 § Barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Rätt till information

3 § Barnet eller den unge ska kontinuerligt få relevant information.

Information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte är uppenbart obehövligt.

4 § Information som lämnas till barnet eller den unge ska vara anpassad till hans eller hennes individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Rätt att föra sin egen talan

5 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål enligt denna lag.

Ett barn som är under 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

4 kap. Otillåten egendom, kontroller och drogtest

Otillåten egendom som ska omhändertas

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får inte inneha

1. narkotika,
2. alkoholhaltiga drycker,
3. andra berusningsmedel,
4. sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,
5. varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, eller

6. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för bruk av eller annan befattning med narkotika.

Barnet eller den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till skada för vården eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet.

Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas.

Otillåten egendom som ska förstöras eller säljas

2 § Egendom som har omhändertagits enligt 1 eller 7 § ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.

Detsamma gäller om sådan egendom påträffats på ett särskilt ungdomshem utan att det finns någon känd ägare till egendomen.

Belopp som har tagits emot vid försäljning tillfaller staten.

Säkerhetskontroll av placerade barn och unga

3 § Statens institutionsstyrelse får genomföra säkerhetskontroll med metalldetektor eller annan liknande anordning på barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen på det särskilda ungdomshemmet. Kontrollen får bara ske för att söka efter föremål som barnet eller den unge inte får inneha enligt 1 §.

Statens institutionsstyrelse bestämmer på vilka särskilda ungdomshem som säkerhetskontroll gäller. Det ska för varje hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras.

Drogtest för kontroll av påverkan av berusningsmedel och andra liknande medel

4 § När barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga kommer till ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse kontrollera om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

För sådan kontroll får Statens institutionsstyrelse, om det finns anledning till det, besluta att uppmana barnet eller den unge att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl.

Vid misstanke om att barnet eller den unge är påverkad av någon sådan dryck, vara eller sådant medel som avses i första stycket får Statens institutionsstyrelse även under placeringen på det särskilda ungdomshemmet besluta att uppmana honom eller henne att genomgå sådan provtagning som anges i andra stycket, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl.

Rumsvisitation

5 § Om det behövs för att genomföra vården av ett barn eller en ung person som är omhändertagen på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga på ett särskilt ungdomshem, eller för att upprätthålla ordningen vid det särskilda ungdomshemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av barnet eller den unge undersökas. En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter egendom som barnet eller den unge inte får inneha enligt 1 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid genomförandet av åtgärden.

Uppföljande samtal efter genomförd rumsvisitation

6 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att en rumsvisitation har genomförts. Under samtalet ska han eller hon få information om vad som var anledningen till att visitationen behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Kontroll och omhändertagande av brev och andra försändelser

7 § Brev och försändelser till och från barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får kontrolleras om det behövs med hänsyn till ordningen på det särskilda ungdomshemmet eller barnets eller den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelserna.

Om en försändelse innehåller egendom som barnet eller den unge enligt 1 § inte får inneha ska egendomen omhändertas.

Brev mellan barnet eller den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras utan föregående granskning.

5 kap. Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning på det särskilda ungdomshemmet

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet för att kontrollera att barnet eller den unge inte bär på sig något som enligt 4 kap. 1 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under placeringen på ungdomshemmet uppkommer misstanke om att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

Genomförandet av kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

2 § En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne. Barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon

önskar att någon särskild ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. En kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning får dock inte genomföras och bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, om inte barnet eller den unge har andra önskemål.

Vid genomförandet av åtgärden ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger.

Uppföljande samtal efter en genomförd kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

3 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning har genomförts. Under samtalet ska han eller hon få information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

6 kap. Begränsningar av rörelsefriheten

Allmän begränsning av barns och ungas rörelsefrihet

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem, får hindras att lämna ungdomshemmet och i övrigt begränsas i sin rörelsefrihet i den utsträckning som det är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras. Barnets eller den unges rörelsefrihet får också inskränkas om det behövs med hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Vård i enskildhet

2 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten på hemmet, hindras från att fritt träffa andra som vårdas där.

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter barnets eller den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Vård på låsbar enhet

3 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får ges vård på en enhet inom hemmet som är låsbar om det är nödvändigt

1. med hänsyn till barnets eller den unges eller andras säkerhet, eller
2. för att förhindra att barnet eller den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas på en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Vård på låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om det finns särskilda behandlingsskäl får dock vården på enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet att vistas i öppnare former eller utanför ungdomshemmet.

Avskildhet i anslutning till dygnsvilan

4 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem på en låsbar enhet med förhöjd säkerhetsnivå får hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till ordningen eller säkerheten på ungdomshemmet, eller
2. för att förhindra att den unge avviker från ungdomshemmet.

Även om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda får barnet eller den unge inte hållas avskild i anslutning till dygnsvilan om det finns en påtaglig risk för att hans eller hennes hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden.

Avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska genomföras i barnets eller den unges bostadsrum och får vid ett enskilt tillfälle inte pågå under längre tid än nio timmar. Under tiden i avskildhet ska barnet eller den unge ha möjlighet att tillkalla personal.

5 § Beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande

6 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får hållas i avskildhet om det finns ett särskilt behov av det på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen.

Barn och unga ska under pågående avskildhet stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte hållas avskild längre tid än vad som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om den avskildhet som beslutas. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska avskildheten genast avbrytas.

Uppföljande samtal efter genomförd avskildhet på grund av barnets eller den unges eget beteende

7 § Barn och unga ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att avskildhet enligt 6 § har genomförts. Under samtalet ska han eller hon få

information om vad som var anledningen till att avskildheten behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet

8 § Barn och unga som omfattas av bestämmelserna i 1 § får, i den utsträckning det är lämpligt, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Innan beslut fattas ska samråd ske med socialnämnden.

7 kap. Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

Möjlighet att följa vad som händer i omvärlden

1 § Barn och unga som är omhändertagna enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

2 § På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt.

Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

3 § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person.

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet.

Individuell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på samtliga särskilda ungdomshem

4 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn

och unga och placerade på särskilda ungdomshem får, utöver vad som anges i 2 och 3 §§, vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 5 §.

5 § Barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 2 och 3 §§ får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska barnet eller den unge och den som barnet eller den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder barnet eller den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

6 § Beslut om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 4 eller 5 § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Omhändertagande och insamling av teknisk utrustning på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

7 § På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får barns och ungas utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 4 eller 5 § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen.

Utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Omhändertagande av teknisk utrustning på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

8 § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara placerad på ett ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

Bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med

9 § Vid bedömningen av om kommunikation bör vägras, begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 4 eller 5 § ska det, om det behövs, undersökas om den som barnet eller den unge vill kommunicera med är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om den som barnet eller den unge vill kommunicera med.

Den som barnet eller den unge vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

8 kap. Begränsningar av besök och kontroll av besökare

Generell begränsning av besök

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av denna lag.

Individuell begränsning av besök

2 § Besök till barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga får, utöver vad som anges i 1 §, vägras om det kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till barnet eller den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 3 §.

3 § Besök till barn och unga enligt 1 § får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska barnet eller den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder barnet eller den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller barnet eller den unge begär det.

4 Beslut om begränsningar av besök enligt 2 eller 3 § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Bakgrundskontroll av besökare

5 § Vid bedömningen av om besök för barn och unga bör vägras, begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 2 eller 3 § ska det, om det behövs, undersökas om den som barnet eller den unge vill få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren till barnet eller den unge.

Besökaren ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Kroppsvisitation av besökare

6 § Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får ett besök till barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga på ett särskilt ungdomshem villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

9 kap. Handläggning och offentligt biträde

Mål och ärenden ska handläggas skyndsamt

1 § Ärenden och mål enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

Beslut gäller omedelbart

2 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. Besluten gäller omedelbart, om inte myndigheten bestämmer något annat.

Delgivning

3 § Vid delgivning med enskild i ärende eller mål enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

Offentligt biträde

4 § När ett barn som är under 15 år uttrycker en vilja att överklaga ett beslut enligt 10 kap. 1 § ska offentligt biträde förordnas för honom eller henne.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

5 § När ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård i enskildhet, vård vid låsbar enhet eller avskildhet enligt 10 kap. 1 § första stycket 6 ska ett offentligt biträde förordnas för honom eller henne.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

6 § När behov av offentligt biträde uppkommer enligt 4 eller 5 § ska Statens institutionsstyrelse skyndsamt anmäla detta till förvaltningsrätten.

7 § Ett barn och en ung person får, utan särskild företrädare, ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne. Statens institutionsstyrelse ska skyndsamt lämna över en sådan ansökan till förvaltningsrätten.

8 § Frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos Statens institutionsstyrelse prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Barnets ställföreträdare

9 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 4 § är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser.

10 kap. Överklagande

Beslut som går att överklaga

1 § Statens institutionsstyrelses beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. förstörande eller försäljning av egendom enligt 4 kap. 2 §,
2. drogtest enligt 4 kap. 4 §,
3. rumsvisitation enligt 4 kap. 5 §,
4. kontroll av brev och andra försändelser enligt 4 kap. 7 §,
5. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 1 §,
6. vård i enskildhet enligt 6 kap. 2 §, vård vid låsbar enhet enligt 6 kap. 3 §, avskildhet enligt 6 kap. 4 eller 6 §, eller
7. begränsningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 7 kap. 4 eller 5 §, eller
8. begränsningar i rätten att ta emot besök enligt 8 kap. 2 eller 3 §.

2 § Överklagande enligt lagen prövas av den förvaltningsrätt som prövat beslutet om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, eller beslutat om omhändertagande för vård enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga.

3 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Nämndemän i kammarrätten

4 § Vid handläggning i kammarrätt av mål enligt denna lag ska nämndemän ingå i rätten.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ärenden och mål om särskilda befogenheter som har inletts före ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 36 kap. 5 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 kap.	
5 §[1]	
Den som till följd av 15 kap. 1 eller 2 §, 16 kap. 1 § eller 18 kap. 5, 6 eller 7 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller någon bestämmelse, till vilken det hänvisas i något av dessa lagrum, inte får lämna en uppgift får inte höras som vittne om uppgiften utan att den myndighet, i vars verksamhet uppgiften har inhämtats, har gett sitt tillstånd.	
Advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter, familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2025:400) och deras biträden samt auktoriserade patentombud och deras biträden såvitt avser patenträttsliga angelägenheter enligt 2 § 1 lagen (2010:1052) om auktorisation av patentombud, får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrotts dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Medlare enligt denna balk, 6 kap. 18 a § föräldrabalken, lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder eller lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och deras biträden, får höras som vittnen om vad som anförtrotts dem vid medlingen eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Den som till följd av 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter som avses där får höras som vittne om dem endast om det är medgivet i lag eller den till vars	Advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter *eller* familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2025:400) och deras biträden samt auktoriserade patentombud och deras biträden såvitt avser patenträttsliga angelägenheter enligt 2 § 1 lagen (2010:1052) om auktorisation av patentombud, får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrotts dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Medlare enligt denna balk, 6 kap. 18 a § föräldrabalken, lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder eller lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och deras biträden, får höras som vittnen om vad som anförtrotts dem vid medlingen eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Den som till följd av 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter som avses där får höras som vittne om dem endast om det är medgivet i lag eller den till vars

[1] Senaste lydelse 2025:401.

förmån sekretessen gäller samtycker till det.

förmån sekretessen gäller samtycker till det.

Rättegångsombud, biträden eller försvarare får höras som vittnen om vad som anförtrotts dem för uppdragets fullgörande endast om parten medger det.

Trots det som sägs i andra eller tredje stycket föreligger skyldighet att vittna för

1. advokater och deras biträden, dock inte försvarare, i mål angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. andra än försvarare och advokater samt deras biträden i mål angående brott som avses i 10 kap. 21 och 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen, och

3. den som har uppgiftsskyldighet enligt 20 kap. 6 § socialtjänstlagen i mål enligt 18 kap. 11 §, 22 kap. 2 eller 4 § eller 24 kap. 4 eller 5 § samma lag, enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller enligt* lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende.

3. den som har uppgiftsskyldighet enligt 20 kap. 6 § socialtjänstlagen i mål enligt 18 kap. 11 §, 22 kap. 2 eller 4 § eller 24 kap. 4 eller 5 § samma lag, enligt lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende *eller enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen får höras som vittne om förhållanden som tystnadsplikten avser endast i den mån det föreskrivs i 3 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Om någon enligt det som sägs i denna paragraf inte får höras som vittne om ett visst förhållande, får vittnesförhör inte heller äga rum med den som under tystnadsplikt biträtt med tolkning eller översättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.4 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 21 kap. 7 § föräldrabalken[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
21 kap.	
7 §[2]	
Även om en dom eller ett beslut som avses i 1 a § första stycket inte finns, kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att rätten beslutar om en åtgärd för att barnet ska flyttas över till vårdnadshavaren.	
Rätten kan vägra att vidta den begärda åtgärden, om det av hänsyn till barnets bästa behövs en prövning av frågan om vårdnaden.	
En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas om ett flyttningsförbud enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* gäller i fråga om barnet.	En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas om ett flyttningsförbud enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* gäller i fråga om barnet.
I övrigt gäller 1–6 §§.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Balken omtryckt 1995:974.
[2] Senaste lydelse 2022:949.

2.5 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § och 32 kap. 1 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	
4 §[1]	
Den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för egenmäktighet med barn till böter eller fängelse i högst ett år, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller, om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under femton år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt skiljer barnet från den andra vårdnadshavaren eller om den som ska ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.	
Till ansvar enligt första stycket döms också den som	
1. obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt, eller	1. obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt, eller
2. för bort eller annars undanhåller ett barn under femton år, om gärningen är ägnad att hindra att vård enligt lagen *med särskilda bestämmelser om vård av unga* påbörjas och gärningen inte utgör brott mot frihet.	2. för bort eller annars undanhåller ett barn under femton år, om gärningen är ägnad att hindra att vård enligt lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga* påbörjas och gärningen inte utgör brott mot frihet.
Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.	
32 kap.	
1 §[2]	
Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* och sådan vård eller åtgärd kan *beredas* den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge	Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* och sådan vård eller åtgärd kan *beslutas för* den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att

[1] Senaste lydelse 2024:271.
[2] Senaste lydelse 2025:403.

utvecklas ogynnsamt. Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år får inte dömas till ungdomsvård.	motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år får inte dömas till ungdomsvård.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen, ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen *med särskilda bestämmelser om vård av unga*, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.	Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga*, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får beslutas endast med den skadelidandes samtycke.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.6 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 2 §, 102 kap. 20 §, 106 kap. 3 c, 5, 12 och 16 §§ socialförsäkringsbalken (2010:110) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 kap.	
2 §[1]	
Försäkrad för statligt personskadeskydd enligt 43 kap. är	
1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt,	
2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, eller i räddningstjänst enligt 10 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (2010:500),	
3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i *12 §* lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,	3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,
4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,	
5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och	
6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.	
102 kap.	
20 §[2]	
När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som följer av att den försäkrade	
– är häktad eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 a §,	
– är intagen i kriminalvårdsanstalt eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 b §,	

[1] Senaste lydelse 2010:1308.
[2] Senaste lydelse 2025:611.

– är intagen i ett hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 c §, eller	– är intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 c §, eller

– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2025:400).

106 kap.

3 c §[3]

Vid tillämpning av andra bestämmelser än 5 § i detta kapitel likställs med intagen i ett hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård och frihetsberövad den som är dömd till sluten ungdomsvård men som inte har inställt sig vid ett sådant hem den dag som påföljden ska verkställas.	Vid tillämpning av andra bestämmelser än 5 § i detta kapitel likställs med intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård och frihetsberövad den som är dömd till sluten ungdomsvård men som inte har inställt sig vid ett sådant hem den dag som påföljden ska verkställas.

5 §

Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.	Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.

12 §

Sjukpenning lämnas inte för tid när den försäkrade

1. fullgör någon annan tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt än grundutbildning som är längre än 60 dagar,

2. är intagen i sådant hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* med stöd av *3 §* samma lag,	2. är intagen i sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* med stöd av *5 kap. 3 §* samma lag,

[3] Senaste lydelse 2025:611.

3. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, eller

4. i annat fall än som anges i 2 eller 3 av någon annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

16 §

Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är

1. häktad eller intagen i anstalt, eller

2. intagen i ett hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård.

2. intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förmånerna lämnas dock åter från och med den trettionde dagen före frigivningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 9, 11 och 17 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §[1]	
Om någon, som med stöd av *3 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* har intagits i ett sådant hem som avses i *12 §* den lagen, misstänks för att ha begått brott som hör under allmänt åtal, innan vården vid hemmet har avslutats, *skall* åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, *skall* föreståndaren för hemmet höras, om det inte är obehövligt.	Om någon, som med stöd av *3 kap. 3 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* har intagits i ett sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* den lagen, misstänks för att ha begått brott som hör under allmänt åtal, innan vården vid hemmet har avslutats, *ska* åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, *ska* föreståndaren för hemmet höras, om det inte är obehövligt.
11 §[2]	
I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska åklagaren, innan beslut fattas i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2025:400) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han eller hon har begått brottet och sådant yttrande inte inhämtats under förundersökningen. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för straffvarning eller åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.	
Om förundersökningen gäller brott på vilket fängelse kan följa, ska, om möjligt, undersökningsledaren begära ett sådant yttrande som avses i första stycket senast i samband med delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.	
Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Yttrandet ska i förekommande fall även innehålla en	Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Yttrandet ska i förekommande fall även innehålla en

[1] Senaste lydelse 1994:1760.
[2] Senaste lydelse 2025:405.

redovisning av i vilken utsträckning den unge fullgjort en sådan tidigare utdömd ungdomsvård eller ungdomstjänst som nämnden har uppgift om. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen. Yttrandet ska, om undersökningsledaren eller, i de fall som avses i första stycket, åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Ett yttrande ska också innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.	redovisning av i vilken utsträckning den unge fullgjort en sådan tidigare utdömd ungdomsvård eller ungdomstjänst som nämnden har uppgift om. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen. Yttrandet ska, om undersökningsledaren eller, i de fall som avses i första stycket, åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Ett yttrande ska också innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

Nämnden ska även utan samband med yttrande lämna den som har ansvar för att inhämta yttrande de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

17 §[3]

Straffvarning får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400),

2. *vård* eller annan åtgärd enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, eller	2. *omhändertagande* eller annan åtgärd enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller

3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd.

Straffvarning får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om straffvarning ska beslutas ska åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan, att på annat sätt gottgöra målsäganden eller

[3] Senaste lydelse 2025:405.

att medverka till att medling kommer till stånd enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott.

Straffvarning får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts ska det särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

18 §[1]

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt *6* och *6 a §§* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, *mål om vård vid en låsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag,* mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt *27 §* samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt *31 d §* samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av miss-

3. mål om omedelbart omhändertagande *för vård eller tillfällig vård* enligt *5 kap. 1* och *2 §§* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt *12 kap. 6 §* samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag, *mål om vård i enskildhet enligt 6 kap. 2 § lagen (2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården, mål om vård på låsbar enhet enligt 6 kap. 3 § samma lag, mål om avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 6 kap. 4 § samma lag, mål om*

[1] Senaste lydelse 2025:670.

brukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande enligt 6 kap. 6 § samma lag, mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner, lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet eller lagen (2022:760) om upphandling av fonder till premiepensionens fondtorg,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett onlinegränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.9 Förslag till lag om ändring i passlagen (1978:302)

Härigenom föreskrivs att 7 a och 12 §§ passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
7 a §[1]	
Ansökan om pass ska, utöver vad som anges i 7 §, avslås om sökanden är *underkastad* ett utreseförbud enligt *31 a §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *31 d §* samma lag.	Ansökan om pass ska, utöver vad som anges i 7 §, avslås om sökanden är *föremål för* ett utreseförbud enligt *13 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag.
Om det finns hinder mot att utfärda ett pass enligt första stycket och sökanden har meddelats ett tillfälligt undantag från utreseförbudet enligt *31 i §* samma lag, har sökanden rätt att på ansökan få ett provisoriskt pass utfärdat om inte annat följer av denna lag.	Om det finns hinder mot att utfärda ett pass enligt första stycket och sökanden har meddelats ett tillfälligt undantag från utreseförbudet enligt *13 kap. 12 §* samma lag, har sökanden rätt att på ansökan få ett provisoriskt pass utfärdat om inte annat följer av denna lag.

12 §[2]

Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,
2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,
3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,
4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,
5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,
6. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

[1] Senaste lydelse 2020:351.
[2] Senaste lydelse 2020:351.

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är *underkastad* ett utreseförbud enligt *31 a §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *31 d §* samma lag.	10. passinnehavaren är *föremål för* ett utreseförbud enligt *13 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har föranlett passets utfärdande inte längre finns.

Vad som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Vad som sägs i första stycket 10 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.10 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 29 a § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
29 a §[1]	
Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är berövad friheten. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611): – 4 kap. 4 § om kroppsvisitation, – 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och – 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.	
Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *43 b §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, 20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).	Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *20 kap. 3 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, 20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2017:137.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
22 §[1]	
Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *vården* förrän denna ansökan har prövats.	Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om *omhändertagande för* vård av barn enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *omhändertagandet* förrän denna ansökan har prövats.
Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *vården* förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.	Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *omhändertagandet* förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 1993:212.

2.12 Förslag till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481)

Härigenom föreskrivs att 17 och 30 §§ folkbokföringslagen (1991:481) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

17 §[1]

Skyddad folkbokföring får begränsas till en viss tid.

Om den som har medgetts skyddad folkbokföring anmäler hos Skatteverket att skyddad folkbokföring inte längre behövs eller om det finns särskilda skäl för det, ska Skatteverket besluta att den skyddade folkbokföringen ska upphöra att gälla.

Om ett barn har medgetts skyddad folkbokföring efter ansökan av socialnämnden enligt 30 § tredje stycket, upphör den skyddade folkbokföringen att gälla

1. om socialnämnden anmäler hos Skatteverket att den inte längre behövs,

2. om det finns särskilda skäl för det, eller

3. senast när *vården* enligt *2 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* upphör.	3. senast när *omhändertagandet för vård* enligt *3 kap. 2 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* upphör.

30 §[2]

För barn under 18 år ska anmälan enligt 25 §, 26 § första eller andra stycket eller 27 § göras av barnets vårdnadshavare. Barn som har fyllt 16 år har dock rätt att själv göra sådan anmälan.

För barn under 18 år får ansökan enligt 16 § göras av endast en vårdnadshavare, om syftet med ansökningen är att skydda mot den andre vårdnadshavaren.

För barn under 18 år får ansökan enligt 16 § göras av socialnämnden, om barnet *vårdas* med stöd av ett lagakraftvunnet beslut enligt *2 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* och syftet med ansökningen är att skydda barnet	För barn under 18 år får ansökan enligt 16 § göras av socialnämnden, om barnet *är omhändertaget för vård* med stöd av ett lagakraftvunnet beslut enligt *3 kap. 2 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* och syftet med ansökningen är att skydda barnet

1. mot båda vårdnadshavarna eller, om barnet endast har en vårdnadshavare, mot vårdnadshavaren,

2. mot den ena vårdnadshavaren när den andre vårdnadshavaren inte vill eller förmår skydda barnet, eller

[1] Senaste lydelse 2018:684.
[2] Senaste lydelse 2018:684.

3. mot en annan person än vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna när vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna inte vill eller förmår skydda barnet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs att 8 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[1]	
Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.	
I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i *19 § andra stycket* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.	I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i *4 kap. 7 § tredje stycket* lagen *(2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.
I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.	

[1] Senaste lydelse 2022:669.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Utlänningar som avses i 1 § första stycket 1 ska av Migrationsverket tilldelas en plats på ett asylboende. För utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 ska Migrationsverket erbjuda en plats på ett asylboende eller anvisa en kommun som ska ordna boendet.	
Första stycket gäller inte ensamkommande barn som avses i 1 § första stycket 1 och 2. För dessa barn ska Migrationsverket i stället anvisa en kommun som ska ordna boendet. När Migrationsverket anvisat en kommun ska det anses att barnet vistas i den kommunen i den mening som avses i 29 kap. 4 § socialtjänstlagen (2025:400).	
En kommun som har anvisats att ta emot ett ensamkommande barn får placera barnet i ett boende i en annan kommun endast om	
1. kommunerna har ingått en överenskommelse om placeringen,	
2. placeringen sker med stöd av lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller med stöd av socialtjänstlagen i fråga om barn med motsvarande vårdbehov, eller	2. placeringen sker med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller med stöd av socialtjänstlagen i fråga om barn med motsvarande vårdbehov, eller
3. det med hänsyn till barnets vårdbehov finns synnerliga skäl.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2025:417.

2.15 Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 § lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Denna lag gäller beträffande besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till dem som är tvångsintagna för vård enligt	
1. lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
2. lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*,	2. lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga,*
3. lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,	
4. lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, och	
5. lagen (1993:388) om införande av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.	
Lagen gäller också för besök till dem som är isolerade enligt 5 kap. 1 § eller tillfälligt isolerade enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).	
4 §[2]	
Vad som sägs i 3 § gäller inte	
1. besök av personer för vilka *14 § andra stycket 1* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* är tillämplig,	1. besök av personer för vilka *7 kap. 2 § första stycket 1* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* är tillämplig,
2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och	
3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2004:183.
[2] Senaste lydelse 2004:183.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att 1, 10, 14 a § och 15 §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *skall* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.	Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.
10 §	
Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, *skall* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.	Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, *ska* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.
14 a §[2]	
Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).	Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att *fritt* träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

15 §[3]	
Vad som sägs i *16, 17, 17 b, 17 c, 19 och 20 §§* lagen *(1990:52) med*	Vad som sägs i *4 kap. 1–3, 5 och 7 §§ och 5 kap. 1 och 2 §§* lagen

[1] Senaste lydelse 2006:898.
[2] Senaste lydelse 2018:653
[3] Senaste lydelse 2018:653.

särskilda bestämmelser om vård av unga ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

(2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

Härigenom föreskrivs av 2 § lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
I denna lag avses med	
1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst, den särskilda lagstiftningen om vård utan samtycke av unga eller av missbrukare *och* den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende,	1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst, den särskilda lagstiftningen om vård utan samtycke av *barn och* unga eller av missbrukare, den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende *och den särskilda lagstiftningen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.*
2. verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd,	
3. verksamhet som i övrigt bedrivs av Statens institutionsstyrelse,	
4. verksamhet hos kommunal invandrarbyrå,	
5. verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade,	
6. handläggning av ärenden om bistånd som lämnas av socialnämnd enligt lagstiftning om mottagande av asylsökande m.fl.,	
8. handläggning av ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade,	
och	
9. verksamhet enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.	
Med socialtjänst avses även tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamhet som avses i första stycket 1–9.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027

[1] Senaste lydelse 2024:86.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

1 §[1]

En region och en eller flera kommuner som ingår i regionen får genom samverkan i en gemensam nämnd gemensamt fullgöra

1. regionens uppgifter
   – enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),
   – enligt tandvårdslagen (1985:125),
   – enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
   – enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
   – enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
   – enligt lagen (2017:372) om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården,
   – enligt smittskyddslagen (2004:168), eller
   – som i annat fall enligt lag ska skötas av en sådan nämnd som avses i 7 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen, och
2. kommunens uppgifter
   – enligt socialtjänstlagen (2025:400),
   – enligt hälso- och sjukvårdslagen,
   – enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
   – enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
   – enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*,
   – enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade,
   – enligt lagen om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården, eller
   – som i annat fall enligt lag ska skötas av socialnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2025:426.

2.19 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 12 § och 23 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
12 §	
Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som *behöver vård* enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.	Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som *omhändertas* enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.
23 kap.	
2 §	
Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.	Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Regeringen får, efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare, meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelserna i denna lag och föreskrifter om vad som i övrigt behövs för tillämpningen av avtalet. Sådana föreskrifter får inte avse förfarandet i domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.20 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 35 kap. 20 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
26 kap.	
1 §[1]	
Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.	
Med socialtjänst förstås i denna lag	
1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst,	
2. verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke *och* den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende, och	2. verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård av *barn och* unga och av missbrukare utan samtycke, den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende *och den särskilda lagstiftningen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården*, och
3. verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller av Statens institutionsstyrelse.	
Till socialtjänst räknas också	
1. verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet, och	
2. verksamhet hos kommunal invandrarbyrå.	
Med socialtjänst jämställs	
1. ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar,	
2. ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade,	
3. ärenden hos patientnämnd om allmän omvårdnad, och	
4. verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.	
Sekretessen gäller inte om annat följer av 5, 6 eller 7 §.	
För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.	
2 §[2]	
Sekretessen enligt 1 § som gäller för uppgift om en underårigs vistelseort gäller också i förhållande till en förälder eller en annan vårdnadshavare till den underårige, om den underårige har	
1. omhändertagits *eller vårdas* enligt den särskilda lagstiftningen om vård av unga utan samtycke och	1. omhändertagits enligt den särskilda lagstiftningen om vård av *barn och* unga utan samtycke och

[1] Senaste lydelse 2024:88.
[2] Senaste lydelse 2024:88.

det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården, eller	det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården, eller

2. beviljats skyddat boende eller en omedelbar sådan insats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende och det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med insatsen.

35 kap.

20 §[3]

Sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs och uppgiften hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt

a) lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, *vård av unga utan samtycke* inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke för endast en av vårdnadshavarna, eller	a) lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, *omhändertagande för vård av barn och unga* inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke för endast en av vårdnadshavarna, eller

b) lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken,

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare, eller

6. verksamhet som syftar till att upprätthålla ett utreseförbud enligt *31 a* eller *31 d §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.	6. verksamhet som syftar till att upprätthålla ett utreseförbud enligt *13 kap. 1* eller *6 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[3] Senaste lydelse 2024:273.

2.21 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 24 kap. 8 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
24 kap.	
8 §[1]	
Under vistelse i ett sådant hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.	Under vistelse i ett sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.

Utbildningen ska anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den ska motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall anpassade grundskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2022:1315.

2.22 Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932)

Härigenom föreskrivs att 40 § delgivningslagen (2010:1932) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

40 §[1]

Stämningsmannadelgivning får utföras av stämningsman eller av den som är anställd vid

– Polismyndigheten,
– Säkerhetspolisen,
– åklagarmyndighet,
– allmän domstol,
– allmän förvaltningsdomstol,
– Kronofogdemyndigheten,
– Skatteverket,
– svensk utlandsmyndighet, och
– auktoriserat delgivningsföretag.

Stämningsmannadelgivning får utföras av personal vid respektive inrättning om delgivningsmottagaren är intagen i

– kriminalvårdsanstalt,
– häkte,
– sådan undersökningsenhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
– sådan vårdinrättning som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
– sådan sjukvårdsinrättning som avses i 15 § första stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,

– sådant hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, eller	– sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller

– sådant hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2014:647.

2.23 Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs att 6 § brottsskadelagen (2014:322) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 §
Brottsskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var	
– intagen i kriminalvårdsanstalt,	
– intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
– intagen för vård i ett hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, eller	– intagen för vård i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller
– häktad enligt beslut som hade verkställts.	
Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
Lagen gäller i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som	
1. tillhör skolväsendet, de särskilda utbildningsformerna eller annan pedagogisk verksamhet enligt 1 kap., 24 kap. eller 25 kap. skollagen (2010:800),	
2. utgör hälso- och sjukvård eller tandvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvårdslagen (1985:125), eller	
3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.	3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.
Upphör verksamheten att vara en sådan verksamhet som avses i första stycket, gäller skyddet fortfarande i fråga om uppgifter som lämnas om den tidigare verksamheten för offentliggörande.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2025:447.

2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

2 §[1]

Med offentlig aktör avses en statlig eller kommunal myndighet eller en beslutande församling i en kommun eller en region.

Vid tillämpningen av denna lag ska med offentlig aktör jämställas

1. ett sådant offentligt styrt organ som avses i 5 §,

2. en sammanslutning som inrättats särskilt för att tillgodose behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och som består av

a) en eller flera myndigheter eller församlingar enligt första stycket, eller

b) ett eller flera organ enligt 1,

3. privata aktörer som yrkesmässigt bedriver verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som

a) aktören bedriver i egenskap av enskild huvudman inom skolväsendet eller huvudman för en sådan internationell skola som avses i 24 kap. skollagen (2010:800),

b) utgör hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125), eller

c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, och	c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, och

4. enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering av högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå eller för utbildning på forskarnivå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2025:455.

2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §	
Den dömde ska träffa koordinatorn två gånger i veckan under verkställigheten, om inte annat följer av andra eller tredje stycket. Tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatorn, efter samråd med den dömde.	
Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas till ett i veckan. Detsamma gäller om den dömde är *föremål för vård* enligt lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.	Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas till ett i veckan. Detsamma gäller om den dömde är *omhändertagen* enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.
Om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska utökas, dock inte till fler än tre i veckan.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.27 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §[1]	
Vid tillämpningen av denna lag ska med myndigheter jämställas	
1. sådana aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner, regioner eller kommunalförbund utövar ett rättsligt bestämmande inflytande enligt 2 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), och	
2. de organ som anges i bilagan till offentlighets- och sekretesslagen i fråga om de verksamheter som anges där.	
Med en myndighet ska också jämställas yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som	
1. tillhör skolväsendet, de särskilda utbildningsformerna eller annan pedagogisk verksamhet enligt 1 kap., 24 kap. eller 25 kap. skollagen (2010:800),	
2. utgör hälso- och sjukvård eller tandvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvårdslagen (1985:125), eller	
3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.	3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

[1] Senaste lydelse 2025:458.

2.28 Förslag till lag om ändring i lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §[1]	
Med en offentlig aktör avses i denna lag	
1. en statlig eller kommunal myndighet,	
2. en beslutande församling i en kommun eller region,	
3. en sammanslutning som inrättats särskilt för att tillgodose behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och som består av	
a) en eller flera myndigheter eller församlingar som anges i 1 och 2, eller	
b) ett eller flera organ enligt andra stycket,	
4. en privat aktör som yrkesmässigt bedriver verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som	
a) aktören bedriver i egenskap av enskild huvudman inom skolväsendet eller huvudman för en sådan internationell skola som avses i 24 kap. skollagen (2010:800),	
b) utgör hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125),	
c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller	c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller
d) utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, eller	
5. en enskild utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering av högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå eller av utbildning på forskarnivå.	
Med en offentlig aktör avses i denna lag även en sådan juridisk person som tillgodoser behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och	
1. som till största delen är finansierad av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4,	
2. vars verksamhet står under kontroll av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4, eller	

[1] Senaste lydelse 2025:462.

3. i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än halva antalet ledamöter är utsedda av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

2.29 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 2 §, 9 kap. 8 §, 22 kap. 11 och 16 §§, 23 kap. 1 och 2 §§, 30 kap. 7 och 12 §§ socialtjänstlagen (2025:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
2 §	
Med socialtjänst avses i den här lagen	
1. verksamhet som bedrivs med stöd av denna lag,	
2. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
3. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*,	3. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(2024:79) om placering av barn i skyddat boende,*
4. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(2024:79) om placering av barn i skyddat boende,* eller	4. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller
5. verksamhet som en socialnämnd eller Statens institutionsstyrelse ska bedriva enligt någon annan lag eller förordning.	
Verksamhet som Statens institutionsstyrelse bedriver med stöd av skollagen (2010:800) är inte socialtjänst. Tillsyn eller andra uppgifter som Inspektionen för vård och omsorg utför med stöd av den här lagen är inte heller socialtjänst.	
9 kap.	
8 §	
Staten ska tillgodose behovet av sådana hem som avses i *12 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (särskilda ungdomshem) och sådana hem som avses i 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM-hem).	Staten ska tillgodose behovet av sådana hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* (särskilda ungdomshem) och sådana hem som avses i 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM-hem).
Staten får ta ut en avgift för vård i särskilda ungdomshem och LVM-hem av den kommun som begärt placeringen.	
22 kap.	
11 §	
Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende, skyddat boende eller hem för vård eller boende. Detta ska främst ske genom	

1. regelbundna personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vårdas,

2. enskilda samtal med barnet eller den unge,

3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem eller på boendet, och

4. samtal med vårdnadshavarna.

4. samtal med vårdnadshavarna *eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till föräldrar, syskon och andra närstående.

16 §

Om ett barn är placerat i ett familjehem eller annat enskilt hem och en vårdnadshavare eller barnet, om barnet har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra, ska socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt *24 §* lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

Om ett barn är placerat i ett familjehem eller annat enskilt hem och en vårdnadshavare eller barnet, om barnet har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra, ska socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt *12 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

23 kap.

1 §

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

2 §

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd

När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd

eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.	eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.
Detsamma gäller när en placering som beslutats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende har upphört.	
Bestämmelser om uppföljning när vård enligt lagen *med särskilda bestämmelser om vård av unga* upphör finns i *21 b* och *21 c §§* den lagen.	Bestämmelser om uppföljning när *omhändertagande för* vård enligt lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga* upphör finns i *10 kap. 5* och *6 §§* den lagen.

30 kap.

7 §

I fråga om lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* får socialnämnden endast delegera beslutanderätten till ett utskott i ärenden som anges i följande bestämmelser i den lagen:	I fråga om lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* får socialnämnden endast delegera beslutanderätten till ett utskott i ärenden som anges i följande bestämmelser i den lagen:
1. ansökan om vård enligt *4 §*,	1. ansökan om *omhändertagande för* vård enligt *4 kap. 1 §*,
2. omedelbart omhändertagande enligt 6 och 6 a §§,	2. omedelbart omhändertagande *för vård eller tillfällig vård* enligt *5 kap. 1 och 2 §§*,
3. ansökan om fortsatt omhändertagande enligt 9 a §,	3. ansökan om fortsatt omhändertagande *för tillfällig vård* enligt *5 kap. 9 §*,
4. vårdens *innehåll och utformning* enligt 11 § första och andra styckena,	4. vårdens *genomförande* enligt *6 kap. 1 §*,
5. *övervägande av fortsatt vård, vårdens inriktning och utformning samt omprövning av vårdbeslut enligt 13 §*,	5. *umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt 7 kap. 2 §*,
6. övervägande av *ansökan om flyttningsförbud enligt 13 b §*,	6. övervägande av *om omhändertagande för vård fortfarande behövs, vårdens inriktning och utformning samt prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra enligt 8 kap. 2 och 3 §§,*
7. övervägande av ansökan om *vårdnadsöverflyttning enligt 13 c §,*	7. övervägande av ansökan om *flyttningsförbud enligt 8 kap. 4 §*,
8. *umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort enligt 14 § andra och tredje styckena*,	8. *övervägande av ansökan om vårdnadsöverflyttning enligt 9 kap. 1 §*,
9. upphörande av vård enligt *21 §*,	9. upphörande av *omhändertagande för* vård enligt *10 kap. 1 §*,

10. *förebyggande insatser* enligt *22 §*,	10. *drogtest inför umgänge och drogtest inför upphörande av omhändertagande för vård* enligt *11 kap. 1* och *2 §§*,
11. ansökan om flyttningsförbud och beslut om tillfälligt flyttningsförbud enligt *24* och *27 §§*,	11. ansökan om flyttningsförbud och beslut om tillfälligt flyttningsförbud enligt *12 kap. 2* och *6 §§*,
12. övervägande av *fortsatt* flyttningsförbud *samt* upphörande av flyttningsförbud enligt *26 §*,	12. övervägande av *om* flyttningsförbud *fortfarande behövs och* upphörande av flyttningsförbud enligt *12 kap. 4 och 5 §§*,
13. *umgängesbegränsning* vid ett flyttningsförbud enligt *31 §*,	13. *umgänge* vid ett flyttningsförbud enligt *12 kap. 12 §*,
14. utreseförbud enligt *31 b–d* och *31 i §§*,	14. utreseförbud enligt *13 kap. 2, 4–6* och *12 §§*,
15. *provtagning inför umgänge och provtagning inför upphörande av vård* enligt *32 a* och *32 b §§*, eller	15. *förebyggande insatser* enligt *14 kap. 1 §*, eller
16. begäran om hjälp av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt *43 §*.	16. begäran om hjälp av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt *20 kap. 1 §*.

8 §

I fråga om lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende får socialnämnden endast delegera beslutanderätten till ett utskott i ärenden som anges i följande bestämmelser i den lagen:

1. ansökan om vård enligt 3 kap. 3 §,	
2. omedelbar insats i form av skyddat boende enligt 4 kap. 1 §,	
3. vårdens innehåll och utformning enligt 5 kap. 1 §,	
4. överväganden om huruvida insatsen ska fortsätta enligt 5 kap. 3 §,	
5. *umgängesbegränsning* och hemlighållande av vistelseort enligt 5 kap. 4 § och överväganden av sådana beslut enligt 5 kap. 6 §,	5. *umgänge* och hemlighållande av vistelseort enligt 5 kap. 4 § och överväganden av sådana beslut enligt 5 kap. 6 §,
6. upphörande av insats enligt 7 kap. 1 §, eller	
7. begäran om hjälp av Polismyndigheten enligt 8 kap. 7 §.	

12 §

Bestämmelser om rätt för ordföranden, eller någon annan ledamot som nämnden har utsett, att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och* lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende.	Bestämmelser om rätt för ordföranden, eller någon annan ledamot som nämnden har utsett, att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende *och lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 12 juli 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Syftet med utredningen var att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga samt bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Regeringen beslutade att utöka uppdraget till att dels omfatta en översyn av olika former av placeringsalternativ för barns och ungas boende, vård och fostran (dir. 2013:74), dels till att även omfatta en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade (dir. 2014:87). Utredningen, som antog namnet Utredningen om tvångsvård för barn och unga (S2012:07), överlämnade i februari 2014 delbetänkandet Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga (SOU 2014:3). Utredningen överlämnade i juni 2015 slutbetänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till en ny LVU (SOU 2015:71). En sammanfattning av slutbetänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Slutbetänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Socialdepartementet (S2015/04694).

Sedan Utredningen om tvångsvård för barn och unga lämnade sitt del- och slutbetänkande har en stor del av förslagen lett till lagstiftning genom propositionerna Stödboende – en ny placeringsform för barn och unga (prop. 2015/16:43, bet. 2015/16:SoU5, rskr. 2015/16:101), Trygg och säker vård för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet (prop. 2016/17:59, bet. 2016/17:SoU11, rskr. 2016/17:156), Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307), Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102, bet. 2018/19:SoU20, rskr. 2018/19:261) och Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35, bet. 2020/21:SoU5, rskr. 2020/21:128).

Den 6 maj 2021 beslutade socialutskottet (prot. 2020/21:57) att ge en utredare i uppdrag att utreda förutsättningarna för att införa barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövning av upphörande av vård i familjehem enligt LVU. Den 1 mars 2022 överlämnades promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416–2021/22) till riksdagen. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 4*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 5*. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna och yttrandena finns tillgänglig i riksdagens diarium (dnr 1416–2021/22).

Regeringen beslutade den 7 oktober 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över och föreslå åtgärder för hur kvaliteten i vården kan öka när barn och unga placeras i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (dir. 2021:84). Utredningen, som antog namnet Utredningen om barn och unga i samhällets vård (S 2021:06), överläm-

nade betänkandet För barn och unga i samhällets vård (SOU 2023:66) i oktober 2023. En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 6* och betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 7*. Slutbetänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 8*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Socialdepartementet (S2023/03032).

Regeringen beslutade den 28 april 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. att se över vissa frågor med anknytning till barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (dir. 2022:35). Utredningen, som antagit namnet Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (S 2022:03), överlämnade betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) i augusti 2023. En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 9* och betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 10*. Slutbetänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 11*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Socialdepartementet (S2023/02794).

Regeringen beslutade den 30 november 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder i syfte att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt LVU (dir. 2023:160). I uppdraget ingår bl.a. att se över grunderna för vård enligt LVU. Regeringen beslutade den 21 november 2024 att utöka uppdraget till att även omfatta en översyn av bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400) om uppföljning efter en avslutad placering och därtill angränsande frågor (dir. 2024:114). Utredningen, som antagit namnet Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU, överlämnade delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) i april 2025. I delbetänkandet slutredovisar utredningen de delar av uppdraget som rör grunderna för vård enligt LVU. Delbetänkandet har inte remitterats.

I detta utkast till lagrådsremiss behandlas de återstående förslagen som lämnas i betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till en ny LVU (SOU 2015:71).

Vidare behandlas, och kompletteras, lagförslagen som lämnas i promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416–2021/22). I fråga om denna promemoria har riksdagen tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om att regeringen med utgångspunkt i promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU, och med beaktande av remissvaren, ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som syftar till att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga (bet. 2022/23:SoU9, rskr. 2022/23:114). Se vidare avsnitt 8, 9.1, 15.1, 15.2 och 16.2 där de huvudsakliga förslagen från promemorian behandlas.

Därutöver behandlas i detta utkast till lagrådsremiss vissa förslag som lämnas i betänkandet För barn och unga i samhällets vård (SOU 2023:66). Det omfattar förslag från utredningen som handlar om vård utan samtycke enligt LVU. De flesta förslagen i betänkandet rör dock samhällsvård för barn och unga generellt, dvs. även frivillig vård som beslutas enligt socialtjänstlagen. Dessa förslag bereds vidare i Regeringskansliet. De förslag i betänkandet som behandlas i detta utkast till lagrådsremiss är

– LVU i det egna hemmet (avsnitt 11.2),
– bestämmanderätten i LVU (avsnitt 11.4),

– övervägande och prövning av vården enligt LVU (avsnitt 13.2),
– beslut enligt LVU om läkarundersökning av barnet eller den unge (avsnitt 19.2), och
– utförande eller bevittnande av kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning på de särskilda ungdomshemmen (avsnitt 26.6).

Övriga förslag i betänkandet bereds vidare i Regeringskansliet.

Även ett antal förslag som lämnas i betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) behandlas i utkastet till lagrådsremiss. Det omfattar förslag som innebär ändringar i LVU och därmed motsvarande ändringar i socialtjänstlagen. De förslag i betänkandet som behandlas i detta utkast till lagrådsremiss är

– skyldigheten att ge information på ett sätt som barn förstår ska framgå i LVU (avsnitt 6.4.1 och 26.2.5),
– barns rätt till information om beslut och överklagande enligt LVU förtydligas (avsnitt 6.4.2 och 26.2.6),
– stärkt rätt att höras i domstol för barn under 15 år i mål enligt LVU och socialtjänstlagen (avsnitt 6.5 och 26.3),
– stärkt rätt för barn under 15 år att komma till tals och överklaga beslut om placeringar samt beslut om särskilda befogenheter enligt LVU (avsnitt 21.1.1 och 26.10.1),
– rätt till offentligt biträde för barn i mål om umgängesbegränsning med mera (avsnitt 21.1.2),
– barn under 15 år ska ha rätt att ansöka om att ett offentligt biträde förordnas enligt LVU (avsnitt 21.3.1 och 26.10.5),
– förtydliga socialnämndens ansvar att anmäla behov av eller överlämna ansökan om offentligt biträde (avsnitt 21.3.2 och 26.10.5), och
– rätt till offentligt biträde för barn som fyllt 15 år vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter (avsnitt 26.10.2).

Övriga förslag i betänkandet bereds vidare i Regeringskansliet.

Slutligen inarbetas förslagen som lämnas i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38) i utkastet till lagrådsremiss.

4 Omhändertaganden av barn och unga – bakgrund och utveckling

4.1 Samhällets ansvar för skydd och stöd till barn och unga

I varje barns grundläggande rättigheter ingår att få omvårdnad, att få växa upp under trygga förhållanden med närvarande vuxna och att få utvecklas i sin egen takt utifrån sina egna förutsättningar. Det är vårdnadshavarna, som i de flesta fall också är barnets föräldrar, som i första hand har ansvaret för ett barns uppfostran och välmående. Samhällets roll är, i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), att i första

hand stödja och komplettera föräldrar och vårdnadshavare på olika sätt i deras föräldraskap för att därigenom förebygga mer ingripande åtgärder. Samhället har även ett ansvar för att se till att skyddet för barn i utsatta situationer är säkert, av god kvalitet och utvecklas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

De flesta barn i Sverige lever under trygga och goda förhållanden tillsammans med sina familjer. Men det finns barn som lever i olika slags utsatthet och som samhället har ett särskilt ansvar för att ge stöd och skydd enligt socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Frivillighet och respekt för den enskildes självbestämmande och integritet är utgångspunkter för arbetet inom den sociala barn- och ungdomsvården liksom ett nära samarbete med vårdnadshavarna för att tillsammans med dem ge barnet förutsättningar för en trygg uppväxt. I vissa situationer kan dock tvingande insatser behövas för att skydda barn och unga. Sådana insatserna ges i dag med stöd av LVU. Det följer av artikel 20 i barnkonventionen att ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö, eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö, ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida.

4.2 Den nuvarande lagens framväxt

Under slutet av 1960-talet påbörjades en reform av de sociala vårdlagarna. Den s.k. socialtjänstreformen resulterade i att socialtjänstlagen (1980:620) trädde i kraft den 1 januari 1982. Den lagen utformades utifrån frivillighet medan åtgärder av ren tvångskaraktär placerades utanför socialtjänstlagen. Det innebar bl.a. att bestämmelserna i den dåvarande barnavårdslagen (1960:97) kom att regleras både i den nya socialtjänstlagen och i den nya lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. I den senare lagen placerades bestämmelserna om tvångsomhändertagande av barn och unga på grund av missförhållanden i hemmet eller asocialt beteende. Lagen ersattes senare, efter viss omarbetning, av LVU.

LVU är utformad som en kompletterande lag till socialtjänstlagen (2025:400). Det innebär bl.a. att vård med stöd av LVU bara ska beslutas om det inte är möjligt eller tillräckligt med frivilliga insatser enligt socialtjänstlagen. Den grundläggande regleringen om vårdens innehåll finns därför i socialtjänstlagen medan de materiella förutsättningarna och processuella reglerna för vård utan samtycke anges i LVU.

Huvudprincipen i socialtjänstlagen är att socialtjänstens insatser ska vara frivilliga. Detta gäller också vården av barn och unga. Men genom LVU har undantag gjorts från frivillighetsprincipen under vissa förutsättningar. Enligt LVU kan ett barn eller en ung person i vissa fall omhändertas för vård eller beredas annat stöd utanför hemmet också när det inte finns samtycke från vårdnadshavaren och den unge, om han eller hon har fyllt 15 år. Syftet med LVU är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns och ungas behov av vård och behandling. LVU utgör på så sätt ett komplement till socialtjänstlagen i situationer när frivilliga insatser inte kan komma till stånd eller inte kan bedömas som tillräckliga.

4.3 Samhällsutvecklingen efter den nuvarande lagens tillkomst

De svårigheter och problem som människor möter i ett visst samhälle och i en viss tid påverkar socialtjänstens arbete. Socialtjänstens arbete speglar således samhällsförhållandena och de rådande värderingarna. Det gäller inte minst för den sociala barn- och ungdomsvården. Synen på barns utsatthet, vad som är skadligt föräldrabeteende och när samhället har ett ansvar för att gripa in har förändrats över tid. Ansvaret för att bedöma barns och ungas behov av skydd och stöd är en särskilt angelägen, men samtidigt svår uppgift för socialtjänsten. I synnerhet när det gäller omhändertaganden av barn och unga väcker det ofta starka känslor och åsikterna kan gå isär om vilket behov ett barn eller en ung person har. Den lagstiftning som socialtjänsten stödjer sig på måste täcka en mängd situationer där ett omhändertagande behöver ske och samtidigt balansera högt ställda krav på rättssäkerhet, förutsebarhet och tydlighet. Sedan den senaste större översynen av LVU på 1990-talet har samhället och de utmaningar barn och unga möter förändrats i en rad avseenden som på olika sätt påverkar socialtjänstens arbete med att skydda och stödja barn och unga.

4.3.1 Barnrättsperspektivet har stärkts

Sedan LVU trädde i kraft första gången har synen på barn som rättighetsbärare fått ett allt starkare genomslag, bl.a. genom att barnkonventionen har inkorporerats och sedan den 1 januari 2020 har ställning som svensk lag (prop. 2017/18:186, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389). Inkorporeringen innebar ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare på alla nivåer ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. I 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen framgår numera att det allmänna ska verka för att barns rätt tas tillvara. Det finns även sedan flera år tillbaka ett särskilt politikområde för att genomföra konventionen, barnrättspolitiken. Det riksdagsbundna målet för barnrättspolitiken är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande och syftar till att främja och skydda barnets rättigheter och intressen i samhället (prop. 2008/09:1 utg.omr. 9 avsnitt 3.4, bet. 2008/09:SoU1, rskr. 2008/09:127).

Både socialtjänstlagen och LVU har successivt anpassats sedan ratificeringen av barnkonventionen. Barnets rätt att komma till tals har stärkts och det har även förtydligats att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut som rör vård- eller behandlingsinsatser. I LVU gäller att vad som är bäst för barnet eller den unge ska vara avgörande vid alla beslut enligt lagen.

Genom riksdagens antagande av propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) har ytterligare åtgärder vidtagits i syfte att stärka barnets rättigheter (bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). Det förtydligas t.ex. i 3 kap. 1 § SoL att det vid alla åtgärder som rör barn ska

i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och att hänsyn ska tas till barnets åsikter vid bedömningen av barnets bästa.

4.3.2 Större fokus på trygghet och stabilitet för placerade barn

Intentionen i den svenska lagstiftningen är sedan länge att barn som placeras utanför det egna hemma ska återförenas med sina vårdnadshavare när syftet med vården har uppnåtts. När nuvarande LVU trädde i kraft uttalades dock i propositionen Om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att barns rätt till kontinuitet och stabilitet bör vara ett övergripande mål för alla hjälpinsatser, oavsett om det gäller stöd i hemmet eller vård utom hemmet. Det är ett grundläggande behov hos alla barn att känna tillhörighet och i största möjliga utsträckning slippa utsättas för avbrott i betydelsefulla relationer. Barns anknytningsförmåga kan allvarligt skadas av återkommande uppbrott (s. 52). Kontinuitet och stabilitet har därefter alltmer lyfts fram som övergripande mål vid sidan av återföreningsprincipen. Utvecklingen har stärkts genom att regler successivt har införts som innebär avsteg från principen om att barnet ska återförenas med sina vårdnadshavare och där fokus i stället ligger på barnets behov av kontinuitet och stabilitet. Det har t.ex. införts regler i socialtjänstlagen och LVU som innebär att socialnämnden med viss regelbundenhet måste överväga om vårdnaden om barnet ska flyttas över till familjehemsföräldrarna (prop. 2002/03:53, bet. 2002/03:SOU15, rskr. 2002/03 225).

För några år sedan uppstod en förnyad debatt om hur tryggheten och säkerheten för placerade barn kan stärkas. Flera lagstiftningsåtgärder vidtogs därefter rörande tvångsvården av familjehemsplacerade barn. Genom propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) tidigarelades tidpunkten för övervägande av vårdnadsöverflyttning till två år och det infördes regler om drogtester inför umgänge och vårdens upphörande liksom obligatorisk uppföljning efter att vården upphört och barnet återvänt hem (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). Senare har också en översyn av de civilrättsliga bestämmelserna om vårdnadsöverflyttning i föräldrabalken genomförts så att bestämmelserna överensstämmer med bestämmelserna i LVU (prop. 2024/25:10, bet. 2024/25:CU4, rskr. 2024/25:47).

4.3.3 Den grova kriminaliteten har gått allt längre ned i åldrarna

En utveckling som skett på senare tid och som starkt påverkar den sociala barn- och ungdomsvården är att brottsligheten med koppling till kriminella nätverk har ökat och krupit längre ned i åldrarna. Det gäller även det grova våldet.

I en rapport om kriminella nätverk i polisregion Stockholm uppges att en majoritet av de aktiva nätverken involverar personer under 16 år i sin brottsliga verksamhet och att det sannolikt sker i större utsträckning än vad som är känt av polisen (Kriminella nätverk inom den organiserade

brottsligheten i region Stockholm, Polismyndigheten 2021). Av en annan rapport från Polismyndigheten om en lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige framgår att äldre personer i högre grad har styrande och strategiska roller i de kriminella närverken, medan de yngre har utförande roller. Det bedöms att 1 700 personer under 18 år är aktiva i kriminella nätverk. Bland personerna med koppling till kriminella nätverk finns omkring 3 700 personer under 18 år (Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten 2024).

Enligt Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) byggs kontaktnät ut och exploateringen inom brottslig verksamhet fortsätter i samband med att barn och unga placeras på bl.a. de särskilda ungdomshemmen. Rapporten visar att barn och unga i åldern 15–20 år rekryterar andra barn, främst pojkar i åldern 12–15 år. Enligt rapporten är det ovanligt att flickor ingår i själva nätverket, i stället utnyttjas flickor och kvinnor främst för specifika sysslor, som transporter och förvaring av narkotika och vapen.

I februari 2024 hade ungefär en fjärdedel av de placerade vid de särskilda ungdomshemmen med stöd av LVU en bekräftad eller misstänkt gängkoppling (Riksrevisionens granskningsrapport SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga, RiR 2024:7).

Vid sidan av åtgärder på det straffrättsliga området är socialtjänstens insatser för barn och unga av grundläggande betydelse för att vända den negativa utvecklingen. Socialtjänsten har en viktig roll i att förebygga att barn och unga involveras och utnyttjas i kriminalitet och ge det stöd som behövs för att bryta en kriminell bana. Regeringen har på olika sätt vidtagit åtgärder för att stärka socialtjänsterna i arbetet med att skydda barn och unga från kriminella miljöer.

För att markera att det är en angelägen samhällsutmaning att motverka att barn och unga rekryteras in i kriminalitet, liksom att förebygga annan brottslighet tydliggörs numera i 18 kap. 4 § SoL att socialnämnden särskilt ska arbeta för och ta initiativ till att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalas att socialnämnden behöver agera proaktivt och ta egna initiativ för att förebygga och motverka brottslighet bland barn och unga. Insatser behöver sättas in i ett tidigt skede och särskilda brottsförebyggande och återfallsförebyggande insatser behöver användas (s. 698). Att socialnämnden även har ett allmänt brottsförebyggande ansvar regleras numera också uttryckligen i 6 kap. 8 § SoL. Bestämmelsen tydliggör att socialnämnden har ett brottsförebyggande ansvar utöver sitt generella förebyggande ansvar (s. 656).

Regeringen har också vidtagit åtgärder för att förbättra säkerheten och kvaliteten på den vård som bedrivs på hem för vård eller boende (HVB) och de särskilda ungdomshemmen. Det finns numera ett utbildningskrav i 5 kap. 4 § socialtjänstförordningen (2025:468) för personal inom HVB som innebär att personalen ska ha minst en tvåårig eftergymnasial utbildning inriktad mot socialt arbete, socialpedagogik, beteendevetenskap eller annat relevant ämnesområde. Regeringen har under de senare åren även vidtagit flera åtgärder för att öka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen. Som exempel kan nämnas att Statens institutionsstyrelse (SiS) har fått flera nya befogenheter och att

de särskilda ungdomshemmen blivit indelade i olika säkerhetsnivåer (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24:SoU25, rskr. 2023/24:172). Vidare har begränsningar skett t.ex. vad gäller användningen av elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen och i vissa fall kan barn och unga hållas avskilda i anslutning till dygnsvilan på hemmen och (prop. 2024/25:41, bet. 2024/25:SoU5, rskr. 2024/25:67).

4.3.4 Medvetenheten om hedersrelaterat våld och förtyck har ökat

Hedersrelaterat våld och förtryck har varit en uppmärksammad fråga i Sverige sedan mitten av 1990-talet efter att ett flertal omtalade mord med hedersmotiv skedde. Hedersrelaterat våld och förtryck strider mot samhällets grundläggande värderingar och är i dag ett allvarligt samhällsproblem. Det är också en mycket allvarlig kränkning av människors grundläggande fri- och rättigheter. Sverige har under lång tid haft en stor invandring, ofta från länder med kulturer där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer. Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen. Detta kan ta sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete, partner. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom t.ex. hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant (se t.ex. prop. 2024/25:89 s. 175 och prop. 2019/20:131 s. 24 och 25).

Regeringen har sedan början av 2000-talet vidtagit flera åtgärder för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, bl.a. genom att initiera handlingsplaner och strategier som tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck. I skrivelsen Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid (skr. 2016/17:10, bet. 2016/17:AU5, rskr. 2016/17:150) presenteras en tioårig nationell strategi för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Med utgångspunkt i skrivelsen har åtgärdsprogram lanserats som omfattar förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck (Fri och trygg utan våld och förtryck: Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck (A2024/00869).

Vård enligt LVU kan vara ett viktigt verktyg för att skydda barn från hedersrelaterat våld och förtryck. De senaste åren har ytterligare åtgärder vidtagits för att lagstiftningen i högre grad ska skydda mot skadliga utlandsvistelser. Ett utreseförbud har införts i detta syfte (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). En utvidgning av utreseförbudet i LVU trädde därefter i kraft den 1 juni 2024 för att i större utsträckning kunna skydda barn i detta avseende (prop. 2023/24:72, bet. 2023/24:SoU24, rskr. 2023/24:173).

Det har också vidtagits straffrättsliga åtgärder för att lagstiftningen ska återspegla att hedersrelaterat våld och förtryck är ett samhällsproblem som lagstiftaren ser särskilt allvarligt på. Exempelvis kriminaliserades äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa den 1 juli 2014 i 4 kap. 4 c, 4 d och 10 §§ brottsbalken. Den 1 juli 2020 infördes ett särskilt

barnäktenskapsbrott i 4 kap. 4 c § tredje stycket brottsbalken och en särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken som innebär att det vid bedömningen av straffvärdet ska ses som en försvårande omständighet att ett motiv för brottet varit att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder. Straffskärpningsgrunden gäller generellt. Det har också införts nya brott som specifikt tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck. Den 1 juni 2022 infördes ett nytt brott i 4 kap. 4 e § brottsbalken med beteckningen hedersförtryck. Bestämmelsen innehåller en särskild straffskala för den som upprepat begår vissa brottsliga gärningar mot en person med ett hedersmotiv och där var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Tillräckligt effektiv och ändamålsenlig lagstiftning är en viktig del i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det är också av avgörande betydelse att det finns tillräcklig kunskap och medvetenhet hos berörda aktörer så att regelverket får avsedd effekt och i praktiken leder till ett ökat skydd för barn. Socialstyrelsen har av den anledningen i uppdrag att ta fram och sprida kunskapsmaterial om regelverket för det utvidgade utreseförbudet till yrkesverksamma inom socialtjänst, skola, polis, hälso- och sjukvård och annan anmälningsskyldig personal (S2024/00721). Det är även viktigt att kunskap finns om grupper som kan vara extra sårbara, t.ex. barn med funktionsnedsättning.

Det är således angeläget att fortsatt vara uppmärksam på att lagstiftningen, den praktiska tillämpningen och kunskapsnivån hos berörda aktörer säkerställer ett tillräckligt skydd för barn och unga som lever under hedersrelaterat våld och förtryck.

4.3.5 Psykisk ohälsa är en utmaning för barn och unga

Psykisk ohälsa bland barn och unga har de senaste åren fått stor uppmärksamhet, både av myndigheter och civilsamhälle, liksom i forskningen och i medierna. Med psykisk ohälsa avses både psykiska besvär och psykiatriska tillstånd, inklusive neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (Begrepp inom området psykisk ohälsa, Socialstyrelsen 2024). Socialstyrelsen har i återkommande rapporter konstaterat att psykisk ohälsa har ökat över en längre tidsperiod bland barn och unga vuxna (Socialstyrelsens rapport Förekomst av psykisk ohälsa bland barn och unga, 2024). Enligt Socialstyrelsen är orsaken till ökningen oklar och sannolikt kan flera faktorer vara bidragande. Socialstyrelsen kan dock slå fast att ökningen gäller en bred grupp av unga vilket kan tala för att orsaksfaktorer finns i miljöer där de flesta unga vistas.

Att psykisk ohälsa är ett påtagligt problem bland barn och unga visar även Barns rätt i samhällets (Bris) årliga rapport Barnrapporten 2025. Av denna framgår att psykisk ohälsa var den vanligaste orsaken till att barn kontaktade Bris under 2024. En stor del av samtalen, 44 procent, handlade om psykisk ohälsa som är en samlingskategori för samtal om minst en av underkategorierna depression, diagnoser, nedstämdhet, självdestruktivitet, självmord, ångest eller ätstörningar.

Barn och unga med psykisk ohälsa är en grupp vars behov av stöd och vård berör flera lagar och verksamheter. Vilken roll som vård med stöd av LVU ska ha i det sammanhanget har varit en återkommande fråga i statliga utredningar och andra analyser sedan åtminstone slutet av 1980-talet. Problembilderna har formulerats på olika sätt, utifrån de kunskaper om beteenden, diagnoser och funktionsnedsättningar som varit tillgängliga vid respektive tillfälle. Mycket har hänt sedan den nuvarande lagen trädde i kraft i början av 1990-talet. Allt fler barn och unga har fått diagnoser som var relativt okända när nuvarande LVU kom till och kunskapsutvecklingen om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har ökat. På senare tid har även olika former av självskadebeteenden uppmärksammats liksom den grupp barn och unga som i princip har obefintlig skolnärvaro och isolerar sig socialt i hemmet. Det sätter återigen ljuset på vilken vård som på bästa sätt kan hjälpa dessa barn och unga.

Både fysiska och psykiska hälsoproblem är betydligt vanligare hos barn och unga som kommer i kontakt med socialtjänsten. Detta gäller särskilt för de barn och unga som blir placerade. Dessa barn och unga löper också större risk att i vuxen ålder drabbas av hälsorelaterade och psykosociala problem. De barn och unga som är placerade på särskilda ungdomshem har ofta psykiatriska tillstånd och vårdbehov som behöver tillgodoses samtidigt som de sociala vårdbehoven. Ungefär fyra av fem har minst en fastställd psykiatrisk diagnos, och många har två eller flera. Hos flickor är det särskilt vanligt. Det handlar om diagnoser som till exempel adhd, autism, skadligt bruk och beroende, och posttraumatiskt stressyndrom (SiS kartläggning 2022 av psykiatriska vårdbehov bland barn och unga som vårdas på SiS)

Barn och unga med samtidiga psykiatriska och sociala vårdbehov aktualiserar behovet av ett differentierat vårdutbud och att den tilltänkta vården svarar mot barnets eller den unges behov. Socialstyrelsen och SiS har, när det gäller barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen, ett flerårigt regeringsuppdrag om att genomföra ett utvecklingsarbete för att förbättra vården för vissa barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen och som även har stora behov av psykiatrisk vård (S2019/03898 och S2024/02037). Uppdraget ska slutredovisas 2028.

4.3.6 Digitala miljöer innebär ökad utsatthet

Nästan alla barn och unga mellan 8 och 19 år använder internet och sociala medier i någon form. Bris lyfter i sin årliga Barnrapport för 2025 fram att den digitala världen för många är en självklar del av livet, men att den samtidigt innebär en ökad utsatthet för barn och unga. Det handlar både om att tiden framför en skärm i sig kan vara problematisk och om vad barn och unga möter i digitala sammanhang.

De problem och utmaningar som barn och unga möter i dag är i många fall desamma som tidigare, men internet och i synnerhet sociala medier erbjuder en ny mer lättillgänglig arena där företeelser som t.ex. mobbning, kriminalitet, sexuella övergrepp och droghandel kan ske i ny form och omfattning. I vissa fall kan sociala medier också bidra till att vidmakthålla och förstärka en problematik genom att barnet eller den unge om och om

igen exponeras för samma typ av innehåll. Vissa grupper, såsom barn och unga med funktionsnedsättning, är också mer utsatta för mobbning, hat, hot, grooming och övergrepp på nätet jämfört med andra barn och unga. Barn och unga med adhd är även generellt mer benägna att fastna vid skärmen och utveckla problematisk eller beroendeliknande användning (Folkhälsomyndighetens vägledning till föräldrar till barn med olika funktionsnedsättningar eller särskilda behov).

När det gäller barns och ungas kontakter med kriminalitet och riskfyllda miljöer har dessa i viss mån ändrat karaktär på så sätt att kontakterna inte längre nödvändigtvis sker fysiskt i området där ett barn eller en ung person bor. I betydande utsträckning har mötesplatserna blivit digitala och kontakterna sker på sociala medier. Det finns indikationer på att barn och unga som inte tidigare varit kända av polis eller socialtjänst väldigt snabbt och plötsligt involveras och utnyttjas i kriminella miljöer. Digitala plattformar kan även utgöra en grund för rekrytering och radikalisering av barn och unga till våldsbejakande extremism. Internet är också en viktig anledning till att nya droger kan marknadsföras i allt snabbare takt till ungdomar, även till sådana barn och ungdomar som inte tidigare har exponerats för droger och missbrukskulturer. För den som vill sälja eller köpa droger erbjuder internet närmast gränslösa möjligheter.

Från vuxenvärlden finns ofta en bristande kunskap om och insyn i barns och ungas digitala miljöer. Det kan vara en svårighet för de vuxna i ett barns omgivning, inte minst socialtjänsten, att hålla jämna steg med händelseförlopp i den digitala världen och att överhuvudtaget få vetskap om att insatser behöver sättas in för att skydda barnet. Även för barn och unga som blivit föremål för insatser från socialtjänsten kan tillgången till digitala miljöer försvåra syftet med insatserna. Tidigare innebar t.ex. en placering utanför det egna hemmet att barnet eller den unge lyftes ur sin vanliga miljö under en tid och undanhölls från destruktiva kontakter och miljöer. Numera kan barn och unga genom mobiltelefoner och datorer på ett betydligt enklare sätt behålla kontakten med den destruktiva miljö det är meningen att de ska skyddas ifrån.

Den digitala utvecklingen aktualiserar frågan om hur barn och unga kan skyddas även i dessa sammanhang. Av denna anledning beslutade regeringen i oktober 2025 att ge en särskild utredare i uppdrag att bland annat analysera förutsättningarna för att införa en åldersgräns för barns användning av sociala medier. Meningen är att stärka skyddet för barns hälsa och trygghet i digitala miljöer (dir. 2025:91).

4.4 Om barn och unga i heldygnsvård

4.4.1 Hur många barn och unga som får en heldygnsinsats

Socialstyrelsen presenterar årligen statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga. I statistiken för 2024 framgår att 26 300 barn och unga någon gång under året fick en heldygnsinsats enligt socialtjänstlagen eller LVU. Drygt hälften av dessa var pojkar och knappt hälften var 15 år eller äldre. Frivilliga insatser var vanligast men en tredjedel av besluten gällde barn och unga som hade placerats med stöd av LVU.

Under perioden 2020–2024 har antalet barn och unga som har fått heldygnsinsatser enligt SoL eller LVU minskat med 500 barn och unga (två procent), från drygt 26 800 barn och unga år 2020 till drygt 26 300 barn och unga år 2024. När det gäller heldygnsvård enligt LVU har det däremot skett en ökning med 22 procent under tidsperioden, men från en betydligt lägre nivå. Antalet barn i heldygnsvård enligt LVU har ökat från drygt 9 000 barn och unga år 2020 till drygt 11 000 barn och unga år 2024. Könsfördelningen är relativt jämn mellan pojkar och flickor för vård enligt LVU.

4.4.2 Familjehem är den vanligaste placeringsformen

År 2024 var knappt tre fjärdedelar av alla placeringar familjehemsplaceringar. År 2024 var 19 000 barn och unga placerade i familjehem. Könsfördelningen är jämn bland placerade barn och unga i familjehem. Den näst vanligaste placeringsformen var HVB. Det var 5 300 barn och unga som var placerade på HVB under 2024, vilket var en ökning med drygt åtta procent jämfört med 2023. En femtedel av alla placerade barn och unga var placerade på HVB. Av de placerade barnen och unga var 57 procent pojkar och 43 procent flickor.

4.4.3 Heldygnsvård är vanligare i socioekonomiskt utsatta områden

Det är vanligare att barn och unga i områden med stora socioekonomiska utmaningar och i socioekonomiskt blandade områden får heldygnsvård enligt SoL och LVU än i områden med goda eller mycket goda socioekonomiska förutsättningar. År 2024 var det nästan fyra gånger så vanligt att barn och unga i områden med stora socioekonomiska utmaningar fick en heldygnsinsats, jämfört med barn och unga i områden med mycket goda socioekonomiska förutsättningar. Skillnaderna mellan pojkar och flickor var väldigt små.

4.5 Den sociala barn- och ungdomsvården är under utveckling

Den sociala barn- och ungdomsvården behöver vara i fas med samhällsutvecklingen och erbjuda barn och unga säker och kvalitativ vård. Att barn och unga kan omhändertas för vård utan samtycke utgör en väsentlig del av det skydd samhället kan bistå utsatta barn och unga med, men är samtidigt en mycket ingripande åtgärd. Kraven på kvalitet och rättssäkerhet måste ställas högt. Det har emellertid återkommande rapporterats om brister och missförhållanden i samhällets vård av barn och unga (se bl.a. IVO:s rapport Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga, 2023 och Riksrevisionens granskning SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga, RiR 2024:7).

Som framgår av redogörelsen över samhällsutvecklingen i avsnitt 4.3 har samhället genomgått stora förändringar sedan den nuvarande LVU

trädde i kraft. Som också framgår i avsnittet har åtgärder vidtagits för att skyddet för barn och unga ska svara mot samhällsutvecklingen, t.ex. när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Samhällsförändringarna, och inte minst de senaste årens oroväckande utveckling med att allt yngre barn dras in i allvarlig brottslighet, aktualiserar än mer behovet av en kvalitativ, rättssäker och trygg social barn- och ungdomsvård. Regeringen har genom att utreda och lämna regeringsuppdrag om ett stort antal angelägna frågor fortsatt arbetet med att stärka kvaliteten och utveckla den sociala barn- och ungdomsvården. Ett flertal lagstiftningsprojekt som rör den sociala barn- och ungdomsvården pågår därför parallellt med detta arbete.

I betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) lämnas ett stort antal förslag som syftar till att säkerställa kvaliteten i vården av barn och unga som placeras utanför det egna hemmet. Flera av utredningens förslag rör åtgärder för att stärka innehåll och kvalitet, t.ex. när det gäller vårdkedjan för placerade barn och unga och stärka kvaliteten i familjehemsvården. Betänkandet har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

I november 2023 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet i LVU. Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) redovisade i april 2025 den del av uppdraget som rör grunderna för vård i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38). Utredaren ska redovisa övriga delar av uppdraget senast den 30 januari 2026. Detta rör bl.a. stärkt skydd och rättssäkerhet i samband med umgängessituationer och vårdens upphörande liksom att se över behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål enligt LVU

Regeringen har också tillsatt en nationell samordnare för fler kvalitativa vårdplatser inom den sociala barn- och ungdomsvården som bl.a. ska lämna förslag på hur det kan skapas fler platser för barn och unga som placeras utanför det egna hemmet i syfte att tillförsäkra att barn och unga placeras i vårdformer som svarar mot barnets eller den unges behov (S2023:G). Samordnaren ska redovisa sitt uppdrag den 31 december 2025.

I juni 2025 överlämnades betänkandet Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84). Betänkandet innehåller bl.a. förslag för en mer individbaserad vård och utökade befogenheter för socialnämnd och personal vid vård på HVB. I betänkandet föreslås bl.a. utökade befogenheter om att t.ex. kunna begränsa användningen av mobiltelefoner och andra elektroniska kommunikationstjänster, omhänderta otillåtna föremål, besluta om kropps- och rumsvisitation och uppmana till provtagning vid misstanke om påverkan av alkohol eller droger. Utredningen föreslår även att en ny placeringsform ska införas för barn och unga upp till 20 år: hem för barn och unga, HBU. Betänkandet har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

Regeringen beslutade i februari 2024 att uppdra åt en särskild utredare att se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation (dir. 2024:13). Utredaren ska bl.a. analysera och överväga behovet av ytterligare differentiering inom den statliga ungdomsvården och föreslå hur en mer ändamålsenlig differentiering när det gäller t.ex. boendemiljö, vårdinnehåll, gruppstorlekar, säkerhet och ålder kan uppnås. Därtill ska utredaren bl.a. analysera och ta ställning till om det finns behov av andra alternativa vårdformer i myndighetens regi till en placering vid

ett särskilt ungdomshem. Uppdraget ska slutredovisas senast den 11 augusti 2026 (dir. 2025:95).

Som nämnts i avsnitt 4.3.3 har regeringen vidtagit åtgärder för att stärka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen. I oktober 2024 överlämnades departementspromemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:26) till Regeringskansliet. I denna lämnas ytterligare förslag i syfte att stärka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen. Förslagen rör bl.a. elektronisk övervakning, kroppsvisitation, rumsvisitation, allmän inpasseringskontroll på särskilda ungdomshem och LVM-hem och avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl på särskilda ungdomshem och LVM-hem. Förslagen har remitterats och bereds i Regeringskansliet.

I november 2024 överlämnades departementspromemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) till Regeringskansliet. I promemorian föreslås bl.a. att socialnämnden ska kunna besluta att barn och unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas, tidigare och i fler fall än i dag. Utredningen lämnar vissa förslag som rör situationer när ett barn eller en ung person bereds vård i hemmet med stöd av LVU. Utredningen föreslår att socialnämnden då ska kunna besluta om särskilda föreskrifter till barnet eller den unge. De särskilda föreskrifterna föreslås t.ex. kunna avse skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad. Promemorian har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Vidare har regeringen den 17 juli 2025 gett en särskild utredare i uppdrag att se över vårdkedjan för den sociala barn- och ungdomsvården och föreslå hur en nationell stödfunktion för placeringar kan utformas och organiseras. Utredaren ska också föreslå åtgärder för en stärkt individuell planering för barn och unga inom socialtjänsten (dir. 2025:74). Uppdraget ska redovisas senast den 16 oktober 2026.

5 En ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga

5.1 Det finns behov av en ny omarbetad lag

Utkastets förslag: En ny lag ska ersätta den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän, Barnombudsmannen, Domstolsverket, Förvaltningsrätterna i Linköping* och *Umeå, Sveriges Kommuner och Regioner, Helsingborgs* och *Göteborgs kommun, Barnens rätt i samhället* och *Röda korset*, tillstyrker och är positiva till förslaget om att lagen

(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ska ersättas med en ny omarbetad lag. Ingen remissinstans har invänt mot förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Nuvarande LVU trädde i kraft den 1 juli 1990 och bygger till stora delar på 1980 års lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Genom åren har lagen på flera sätt ändrats för att anpassas till samhällsutvecklingen och synen på barn som rättighetsbärare. Det har inneburit att flera nya bestämmelser har tillkommit. I många fall har bestämmelser lagts till i befintliga paragrafer, som därmed har blivit förhållandevis långa. Ändringarna har också påverkat lagens struktur och gjort den mindre överskådlig, särskilt som lagen saknar uppdelning i kapitel och en tydlig rubriksättning. Ändringarna har även bidragit till att terminologin inte är enhetlig och med tiden har vissa uttryck i lagen blivit föråldrade. För att underlätta tillämpningen och göra lagen lättare att förstå bör därför nuvarande lag, i likhet med vad utredningen (SOU 2015:71) och flera av remissinstanserna för fram, ersättas med en ny lag.

5.2 Lagens utgångspunkter

Utkastets förslag: Lagen ska ha ett starkt barnrättsperspektiv och bestämmelserna i den nya lagen ska utgå från barnet som rättighetsbärare.

Utkastets bedömning: Lagen bör fortsatt vara en skyddslagstiftning för barn och unga.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets förslag och bedömning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän (JO), Barnombudsmannen, Kammarrätten i Göteborg* och *Rädda Barnen*, är positiva till att den nya lagen får ett starkare barnrättsperspektiv. Barnombudsmannen välkomnar den perspektivförskjutning som utredningen föreslår där barnens rättigheter lyfts fram i stället för att fokus hamnar på det repressiva som är inriktat på att ge personalen möjligheter att begränsa utrymmet för ungdomarna genom tvångsåtgärder.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har inga invändningar mot utredningens förslag att barn som rättighetsbärare måste få större genomslag i vården men understryker att uttrycket ”rätt till” bör undvikas i lagtexten och endast förbehållas de situationer då det i förvaltningsrättsligt hänseende föreligger en rättighet. En ”rättighet” karaktäriseras vanligtvis av att den är preciserad i lag och att den är utkrävbar.

Uppsala universitet delar inte utredningens synsätt att lagen bör förändras till en lag med fokus på barn som rättighetsbärare eftersom det riskerar att leda till att lagen ses som en rättighetslag i stället för en processinriktad tvångslag.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Lagen ska ha ett starkare barnrättsperspektiv än den nuvarande lagen

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) klargör barns status som rättighetsbärare vilket innebär att barn är fullvärdiga människor med samma rättigheter som vuxna med rätt till inflytande över sina liv.

Barn, men även unga, saknar dock den mognad, erfarenhet och kunskap som i regel kommer senare i livet. De behöver därför stöd från vuxenvärlden för att tillvarata sina rättigheter, bl.a. för att få skydd mot våld och andra övergrepp eller mot att dras in i kriminalitet. Barn behöver vidare få stöd från staten om vårdnadshavare och föräldrar av olika orsaker inte kan ta sitt ansvar. Även unga personer kan i vissa fall vara i behov av sådant stöd på grund av bristande mognad och livserfarenhet.

Vuxna med olika roller i barnets eller den unges liv, t.ex. vårdnadshavare, personal i förskola och skola samt anställda inom socialtjänsten är ansvarsbärare i förhållande till barnet och den unge. Staten har en skyldighet att respektera, främja, skydda och uppfylla rättigheterna för barnet och den unge. Statens roll som den yttersta ansvarsbäraren för barn framgår av artikel 4 i barnkonventionen. Ansvarsbärare ska erkänna barn som rättighetsbärare, uppfylla barnets rättigheter och säkerställa att de verktyg som behövs för att hävda barnets rättigheter är tillgängliga för alla barn. I propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) uttalas att principen om barnets bästa bör omfatta även de unga vuxna som kan bli föremål för insatser enligt LVU (s. 78). Samma sak bör gälla för principen om staten som yttersta ansvarsbärare för barn. Statens ansvar bör alltså även omfatta en ung person som kan bli föremål för insatser enligt den nya lagen.

Som utredningen (SOU 2015:71) och *Barnombudsmannen* påtalar bör barnrättsperspektivet komma till starkare uttryck i den nya lagen. Varje barns och ung persons rätt till skydd och stöd bör tydligare sättas i centrum. Den nya lagen bör därför genomsyras än mer av att barn och unga som omhändertas för vård är egna rättighetsbärare.

Precis som i LVU kommer den nya lagen, i likhet med vad *Uppsala universitet* anför, att ange under vilka förutsättningar omhändertagande för vård kan ske. Ett stärkt barnrättsperspektiv innebär således inte, vilket *SKR* och Uppsala universitet befarar, att den nya lagen ändrar karaktär till en rättighetslag. Däremot bör den tydliggöra de rättigheter som barn och unga har enligt barnkonventionen.

Lagen bör vara en skyddslagstiftning för barn och unga

Genom socialtjänstreformen och tillkomsten av lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga ändrades synen på tvångsomhändertagande av barn och unga som ett sätt att tillgodose samhällsskyddet. Reformens grundtanke var att samhället har ett särskilt ansvar för att barn och unga får trygga uppväxtförhållanden och i övrigt goda levnadsbetingelser och barnskyddsperspektivet kom helt att ersätta samhällsskyddet. Primärt ska samhällsskyddet skötas av det straffrättsliga systemet medan den sociala barnavårdens uppgift är att tillgodose barnets och den unges behov av vård. Att ett beslut om vård också kan få konsekvenser för samhällsskyddet ansågs vara en annan sak (prop. 1979/80:1 Del A s. 500 och 583).

För att ett omhändertagande för vård enligt LVU ska kunna bli aktuellt när ett barn eller en ung person har begått brott eller är i riskzonen för att begå brott, krävs att beteendet bedöms utgöra antingen missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende, och att det finns en påtaglig risk att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas. Det ska också vara för barnets eller den unges bästa. Ett omhändertagande för vård enligt LVU i en sådan situation kan alltså bara bli aktuellt om barnet eller den unge riskerar att skadas och vården är för barnets eller den unges bästa.

Parallellt med framtagandet av detta utkast till lagrådsremiss pågår Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). Utredningen har den 7 april 2025 redovisat sitt uppdrag om en översyn av grunderna för vård i LVU i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38). I sitt delbetänkande tar utredningen ställning till att barns och ungas behov av vård är det enda skyddsintresse som kan och ska tillgodoses genom ett ingripande med stöd av LVU och att det ska framgå av syftet med lagen (s. 91–93 och 97–99).

Tanken om att omhänderta ett barn eller en ung person som ett sätt att tillgodose behovet av att skydda samhället har sedan länge frångåtts. Primärt ska samhällsskyddet skötas av det straffrättsliga systemet medan den sociala barnavårdens uppgift är att tillgodose barns och ungas behov av vård. Utgångspunkterna som låg till grund för 1980 års lag och LVU i nu aktuellt avseende bör gälla även för den nu föreslagna lagen. Såsom utredningen i sitt delbetänkande (SOU 2025:38) konstaterat bör ett barns eller en ung persons behov av vård alltså även fortsatt vara det enda skyddsintresse som kan och bör tillgodoses genom ett ingripande med stöd av den nya lagen.

5.3 Lagens struktur

Utkastets förslag: Nästan alla bestämmelser i den nuvarande lagen ska föras över till den nya lagen efter redaktionell och språklig omarbetning.

Lagen ska följa en ny struktur som är mer lättöverskådlig och pedagogisk. Lagen ska i möjligaste mån följa kronologin i vårdkedjan.

Lagen ska vara indelad i kapitel med löpande paragrafnummer inom varje kapitel och innehålla underrubriker.

Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna som gäller vid de särskilda ungdomshemmen ska föras över till en ny egen lag.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår en kapitelindelning med en struktur som anger mindre ingripande åtgärder före mer ingripande. Utredningen föreslår inte att de särskilda befogenheterna ska föras in i en egen lag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Justitiekanslern, Riksdagens ombudsmän (JO), Barnombudsmannen, Socialstyrelsen, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätterna i Linköping* och *Uppsala* samt *Rädda Barnen*, anser att den föreslagna lagen är mer överskådlig och pedagogisk än nuvarande lag. JO framför dock att vissa bestämmelser hade kunnat utredas mer noggrant och att lagen skulle vinna

på mer genomgripande förändringar, men menar samtidigt att ändringar inte ska göras för sakens skull.

Uppsala universitet anser att utredningens förslag har brister i fråga om pedagogiskt upplägg och struktur och ifrågasätter ordningen av de olika kapitlen.

Skälen för utkastets förslag

Den nya lagens innehåll

Innehållet i nuvarande lag är till största delen viktigt att ha med i den nya lagen. Nästan alla bestämmelser i den nuvarande lagen bör därför föras över till den nya lagen, efter att ha omarbetats språkligt och redaktionellt. Som *JO* för fram finns det ett värde i att behålla centrala bestämmelser. Till den nya lagen bör även vissa bestämmelser föras över från socialtjänstförordningen (2025:468), förkortad SoF (avsnitt 9.2.1).

Därutöver föreslås materiella ändringar i förhållande till nuvarande lag. Förändringarna som föreslås är mer genomgripande än de som föreslås i utredningen (SOU 2015:71), vilket JO efterfrågar. Det beror på att flera av ändringarna grundar sig på utredningar som lämnats efter 2015, bl.a. Riksdagens promemoria Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr. 1416-2021/22) och betänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38).

I den nya lagen framhålls barns och ungas rättigheter (avsnitt 6) och kvaliteten i vården (avsnitt 11.3). Den nya lagen föreslås vidare bl.a. innehålla nya bestämmelser om grunderna för omhändertagande för vård (avsnitt 7 och 8), en utökad rätt till offentligt biträde (avsnitt 21.1.2 och 26.10.2) och stärkt stöd till vårdnadshavare (avsnitt 11.6).

Den nya lagens struktur

Precis som påtalas i utredningen (SOU 2015:71) är det viktigt att en lag som reglerar så ingripande åtgärder som ett omhändertagande för vård har en tydlig, begriplig och pedagogisk struktur. Ambitionen måste vara att utformningen av lagen är så tydlig att barn och unga samt deras vårdnadshavare och andra närstående kan överblicka de regler som styr omhändertagandet och förstå innebörden av dem. Det är en viktig förutsättning för att stärka rättssäkerheten när ett omhändertagande för vård sker.

I syfte att åstadkomma en pedagogisk och överblickbar reglering ska den nya lagen vara indelad i kapitel med egen paragrafnumrering och mellanrubriker. På det sättet blir bestämmelsernas innehåll tydligare och lagen kan utvecklas och fyllas på med nya paragrafer under respektive kapitel utan att den befintliga strukturen går förlorad. Till skillnad mot utredningens förslag föreslås inte en kapitelindelning med en struktur som anger mindre ingripande åtgärder före mer ingripande. Som *Uppsala universitet* anför är det viktigt att också tillämparen lätt kan följa lagen. Det bedöms bäst göras genom att lagen är kronologisk. Ambitionen är därför att bestämmelserna så långt som möjligt ska följa vårdkedjan. På så sätt blir det lätt att följa lagen och hitta i den och en hög rättssäkerhet kan uppnås. En sådan ordning bedöms vara till fördel både för tillämparen och den enskilde.

För att underlätta överblicken av den nya lagen bör lagen även ha en innehållsförteckning.

Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna på de särskilda ungdomshemmen ska placeras i en särskild lag

Statens institutionsstyrelse (SiS) har för de barn och unga som placerats på de särskilda ungdomshemmen getts särskilda befogenheter som går längre än annars vid genomförandet av vård enligt LVU (15–20 c §§ LVU). De särskilda befogenheterna innebär möjligheter till bl.a. begränsning av rörelsefriheten, inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, vård vid låsbar enhet och att barnet eller den unge på olika sätt isoleras genom att hållas i avskildhet eller vårdas i enskildhet. Mot bakgrund av den samhällsutveckling som skett, med en stor ökning i antalet barn som begår grova brott kopplade till gängkriminalitet, har SiS fått flera nya befogenheter och i departementspromemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – Slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:26) lämnas förslag om ytterligare befogenheter. Promemorian bereds för närvarande i Regeringskansliet. De särskilda befogenheterna utgör numera en betydande del av bestämmelserna i LVU, men rör långt ifrån alla barn och unga som vårdas med stöd av LVU.

Barn och unga får i princip underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Bestämmelserna har stor betydelse för möjligheten att bedriva en meningsfull vård där man så långt som möjligt ska kunna garantera en drogfri och säker miljö, både för de som vårdas vid institutionen och för personalen. Samtidigt är bestämmelserna mycket ingripande och det måste ställas mycket höga rättssäkerhetskrav på sådana åtgärder. Med hänsyn till bestämmelserna särskilda karaktär, och dess omfång, bör bestämmelserna inte föras in i den nya lagen utan i stället föras in i en egen lag (avsnitt 26). På så sätt blir bestämmelserna mer överskådliga, lättare att tillämpa och en högre rättssäkerhet kan nås.

5.4 Lagens tillämpningsområde och syfte

Utkastets förslag: Lagen ska innehålla bestämmelser om vård av barn och unga inom socialtjänsten när det inte finns samtycke till nödvändig vård.

Nuvarande bestämmelse om att insatser inom socialtjänsten för barn och unga i första hand ska ges med samtycke från barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att samhället får omhänderta barn och unga för vård i vissa angivna situationer, ska föras till den nya lagen oförändrade i sak.

Uttrycket ”behövlig vård” ska ersättas med uttrycket ”nödvändig vård” i den nya lagen.

Den nya lagen ska syfta till att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningen föreslår ingen inledande bestämmelse om lagens innehåll. Utredningen föreslår också en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt om lagens tillämpningsområde.

De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget om en syftesbestämmelse, bl.a. *Barnombudsmannen, Varbergs tingsrätt, Förvaltningsrätten i Uppsala, Kungsbacka* och *Växjö kommuner, Forum för familjevård, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*. Barnombudsmannen delar utredningens uppfattning att det ur rättssäkerhetssynpunkt är viktigt att det framgår av lagen vad vården syftar till. *Kvinnors nätverk* anser att man i större utsträckning bör tala om en skyddslagstiftning för barn i stället för en tvångslagstiftning.

Uppsala universitet anser att bestämmelsen om lagens syfte inte tillför något i jämförelse med dagens reglering och att det är oklart vad som avses med att barn och unga ska ges ”skydd”.

Skälen för utkastets förslag

Lagen ska reglera när vård av barn och unga kan ske utan samtycke

I 1 § första stycket första meningen LVU framgår att insatser inom socialtjänsten för barn och unga ska göras i samförstånd med barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. Enligt andra stycket får dock samhället ingripa med tvång i vissa angivna situationer. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att bestämmelsen innebär att LVU är en kompletterande lag som närmare reglerar förutsättningarna för att avvika från den grundläggande frivillighetsprincipen i socialtjänstlagen. Bestämmelserna i LVU tryggar på så sätt samhällets möjligheter att kunna ge barn och unga den vård som de behöver när vården inte kan genomföras i frivilliga former (prop. 1989/90:28 s. 106).

Även den nya lagen ska vara utformad som en kompletterande lag till socialtjänstlagen och reglera de närmare förutsättningarna för att avvika från den vård som kan ges på frivillig grund. Bestämmelserna ska därför föras över oförändrade i sak till den nya lagen. I 1 § första stycket andra meningen LVU finns också en bestämmelse om att insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den bestämmelsen behandlas i avsnitt 5.6.

För att tydliggöra vad lagen reglerar bör det dock också finnas en inledande bestämmelse i den nya lagen med lagens innehåll. Av den bestämmelsen bör framgå att lagen innehåller bestämmelser om vård av barn och unga inom socialtjänsten när det inte finns samtycke till nödvändig vård. Vidare bör framgå att lagen även innehåller bestämmelser om flyttningsförbud, utreseförbud och andra åtgärder som får beslutas utan samtycke.

Den behövliga vården ska benämnas nödvändig vård

En förutsättning för ett beslut om vård enligt LVU är att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke. Uttrycket ”behövlig vård” beskrivs i propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) som de insatser eller den vård som en socialnämnd anser är nödvändig eller behövlig. Det behövliga eller nödvändiga i vården ska inte förstås som alla åtgärder som skulle kunna vara till godo för barnet eller den unge utan de insatser som är nödvändiga för att avvärja risken för skada på hälsa och utveckling eller, annorlunda uttryckt, nödvändiga för att förhindra att barnet tar skada (Del A s. 501, 581–586).

Uttrycken ”nödvändig” och ”behövlig” används omväxlande och det är tydligt att behövlig vård är detsamma som nödvändig vård. Även i domstolars domskäl och i Socialstyrelsens handbok, LVU – Handbok för socialtjänsten, används uttrycket nödvändig vård med samma innebörd som uttrycket behövlig vård.

För barn som omhändertas på grund av förhållanden i hemmet kan den behövliga vården bestå i att skyddas från sin hemmiljö och få omsorg och uppfostran och ibland särskilda stödbehov tillgodosedda i en annan miljö. För barn och unga med egen beteendeproblematik förväntas vården bidra till att lösa beteendeproblemen, exempelvis genom att ett boende tillgodoser visst stöd eller behandling och en miljö som ger förutsättningar för barnet eller den unge att frivilligt delta i behandling.

En förutsättning för att vårdnadshavare, barn och unga ska kunna ta ställning till om de samtycker till vården är att det tydligt framgår vilken vård som är behövlig. Uttrycket ”behövlig vård” kan av språkliga skäl förväxlas med uttrycket ”behöver”, dvs. vilka insatser barnet kan ha behov av utan att det är fråga om ett omhändertagande. För att denna förväxling inte ska uppstå bör uttrycket behövlig vård därför ersättas med uttrycket nödvändig vård i den nya lagen. Denna ändring är inte avsedd som en ändring i sak.

Nuvarande lag har ingen syftesbestämmelse

LVU innehåller ingen uttrycklig syftesbestämmelse. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att syftet med lagen är att samhället ska kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose

barns och ungdomars behov av vård och behandling när samtycke inte finns från vårdnadshavarna eller den unge. Vidare uttalas att lagen utgör ett komplement till socialtjänstlagen i situationer när frivilliga insatser inte kan komma till stånd eller bedöms otillräckliga (prop. 1989/90:28 s. 38).

Syftet med lagen kommer också till indirekt uttryck i 1 § första och andra stycket LVU. Där anges att insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och dennes vårdnadshavare enligt socialtjänstlagen, men att vård ska ges enligt LVU om någon av de situationer som anges i bestämmelsen finns och samtycke saknas. Syftet som kommer till uttryck i 1 § och i förarbetena som redovisats ovan beskriver lagens funktion som komplement till socialtjänstlagen och möjligheten för samhället att ingripa med tvång för att tillgodose barns och ungas behov av nödvändig vård.

Det behövs en bestämmelse om lagens syfte

För att tydliggöra lagens syfte bör den nya lagen innehålla en bestämmelse som uttryckligen anger syftet med lagen. Det innebär, som utredningen (SOU 2015:71) och *Barnombudsmannen* påpekar, en ökad rättssäkerhet för den enskilde att kunna utläsa och förstå vad omhändertagandet ska syfta till.

Till en början bör det framgå att lagen syftar till att tillförsäkra barn och unga skydd. Det markerar i första hand att barnet eller den unge ska ges skydd från en skadlig hemmiljö eller ett eget skadligt beteende. Men det kan också i förlängningen röra sig om att barnet eller den unge behöver skyddas från ett hastigt uppbrott från den kontinuitet och trygghet som omhändertagandet medfört. I samtliga fall behöver samhället kunna ge barnet eller den unge det skydd som behövs. Vilket skydd det kan vara fråga om, vilket *Uppsala universitet* anser är oklart, behöver bedömas i det enskilda fallet. Genom att skyddsintresset lyfts i syftesbestämmelsen tydliggörs också, som *Kvinnors nätverk* påpekar, att lagen är en skyddslagstiftning för barn och unga.

Såsom uttalas i tidigare förarbeten (prop. 1989/90:28 s. 38) bör lagen även syfta till att barn och unga ska tillförsäkras vård. Den vård som kan möjliggöras genom lagen är den nödvändiga vård som utgör skäl för ingripandet. Vid omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet innebär det ofta att ett barn genom en placering utanför hemmet får sina grundläggande behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran tillgodosedda. Ett barn som kommer från en skadlig hemmiljö kan dock också vara i behov av särskilda insatser utifrån sina individuella behov. För barn och unga med egen beteendeproblematik torde det sällan vara tillräckligt med enbart en placering utanför hemmet för att lösa beteendeproblemen. I sådana fall krävs ofta att ett barn eller en ung person även får någon form av behandling eller andra sociala insatser.

Det bör således framgå av bestämmelsen att lagen syftar till att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård. Ett sådant syfte är i överensstämmelse med artikel 20 i barnkonvention som stadgar att ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida. Vidare framgår att staten ska säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.

5.5 Innebörden av omhändertagandet och vården

Utkastets förslag: Det ingripande som kan göras med stöd av lagen ska benämnas ”omhändertagande för vård”.

Med omhändertagande ska avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som följer av lagen.

Med vård ska avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen.

Det ska framgå av bestämmelserna om omedelbart omhändertagande att ett sådant omhändertagande ska ske för vård.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen föreslår ingen ny benämning av det ingripandet som kan ske med stöd av lagen, men föreslår av redaktionella skäl att beredas vård ersätts med beredas vård utanför hemmet.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorians förslag överensstämmer inte med utkastets. Utredningen föreslår ingen ny benämning av det ingripande som kan ske med stöd av lagen, men föreslår av språkliga skäl att beredande ersätts med ges.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag

Uttrycket vård används i nuvarande lag med en skiftande innebörd

Begreppet vård i relation till LVU används både i lagstiftning och praxis med en ibland oklar och skiftande innebörd. ”Vården” används ibland som synonymt med själva ingripandet med stöd av LVU, ibland för att beskriva barnets samlade behov av vård av allt från placering till behandling och skolgång (vårdbehov), ibland för att beskriva den vården som kan kräva ett tvångsingripande (nödvändig vård), ibland för att beskriva själva placeringen eller den dagliga vård och omsorg som utförs av exempelvis ett familjehem (vård utanför hemmet) och ibland för att beskriva andra avgränsade vårdinsatser som exempelvis viss medicinsk vård.

I annan tvångslagstiftning, t.ex. i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, görs en tydligare åtskillnad mellan begreppen vård och tvångsvård, dvs. mellan den faktiska vård en person får eller behöver och själva ingripandet.

Den skiftande betydelsen av begreppet vård i LVU har bidragit till otydlighet vid tillämpningen av lagen. En tvångslagstiftning som reglerar några av de mest ingripande åtgärder som samhället kan vidta mot en enskild behöver vara tydlig för att uppnå kraven på rättssäkerhet. I den nya lagen bör det därför, i likhet med lagen om psykiatrisk tvångsvård och lagen om vård av missbrukare i vissa fall, göras tydligare skillnad mellan det ingripande som får ske med stöd av lagen och den vård som kan möjliggöras genom ett ingripande. Det uttryck som används för att beskriva ett ingripande med stöd av lagen bör på ett begripligt och adekvat sätt motsvara vad beslutet faktiskt innebär och tydligt kunna särskiljas från den vård som barnet eller den unge får eller behöver.

Vad ett ingripande enligt lagen innebär

Socialnämnden har enligt 11 § LVU rätt att bestämma hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas. Socialnämnden, eller den som nämnden gett i uppdrag att utföra vården, ska enligt samma bestämmelse ha uppsikt över barnet eller den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden. Under vårdtiden har socialnämnden samma ansvar som vårdnadshavaren annars har för att ett barns grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att utgångspunkten är att en socialnämnd för att genomföra vården enligt LVU har samma skyldigheter och befogenheter som vårdnadshavarna annars har i frågor som rör ett barns personliga förhållanden, till exempel rörande medicinsk vård och behandling (Del A s. 311, 596 och 597).

Ett beslut om vård enligt LVU, dvs. att ett barn eller ung person ska vårdas utan samtycke, innebär alltså att det sker en överflyttning av ansvar och bestämmanderätt över barnet eller den unge till socialnämnden.

Ett ingripande enligt lagen bör benämnas omhändertagande för vård

Beslut om vård enligt LVU benämns ofta som t.ex. tvångsvård, omhändertagande av barn, omhändertagande för samhällsvård eller tvångsomhändertagande, dvs. med uttryck som på olika sätt tydliggör att det rör sig om ett ingripande utan samtycke. Som exempel använder Socialstyrelsen i sitt material Omhändertagande av barn enligt LVU – information för vårdnadshavare (2022) varken uttrycket ”beredande” eller uttryck som att ”vård ges” eller ”beslutas”. Där används i stället ”omhändertagande av barn”. Detta uttryck används också ofta av domstolar (t.ex. HFD 2022 ref. 11 och HFD 2015 ref. 7).

I LVU används bara uttrycket ”omhändertagande” vid omedelbara omhändertaganden. De uttryck som används för ett ingripande med stöd av LVU, ”att bereda vård” eller ”besluta om vård”, tydliggör inte att det rör sig om en tvångsåtgärd och beskriver inte heller vad denna åtgärd innebär.

I promemorian föreslås att ”beredande” av språkliga skäl ska ersättas med ”ges” medan i utredningen (SOU 2015:71) föreslås att terminologin i stort består med den justeringen att ”beredas vård” ersätts med ”beredas vård utanför hemmet”. Ingen av utredningarna behandlar dock frågan om ingripandets innebörd.

Som ovan nämnts är omhändertagande eller tvångsomhändertagande vedertagna uttryck för ett beslut om vård enligt LVU men återfinns endast i lagstiftningen avseende det omedelbara omhändertagandet. Ordet omhändertagande signalerar att samhället går in och tar över bestämmanderätten i visst avseende från vårdnadshavarna eller den unge själv. För att tydligare beskriva vad ett ingripande med stöd av den nya lagen innebär bör det därför benämnas ”omhändertagande för vård”. Det ansluter också till redan etablerad terminologi liksom till begreppet omedelbart omhändertagande.

För att inga oklarheter ska uppstå kring vad som menas med ett omhändertagande bör det av den nya lagen framgå att med ett omhändertagande avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som

följer av lagen. En definition med denna lydelse bör därför föras in i den nya lagen.

Vad vården består av

Begreppet ”vård” är ett centralt uttryck i både LVU och socialtjänstlagen. Det saknas dock en definition av uttrycket i lag och det används med skiftande innebörd. Det har, som tidigare nämnts, bidragit till oklarheter i rättstillämpningen genom att vård används för att beskriva ett barns samlade vårdbehov, den nödvändiga vården som utgör skäl för ett tvångsingripande enligt LVU och själva tvångsingripandet.

Den vård som ges med stöd av LVU bör inte till sitt innehåll skilja sig från den vård som kan ges i frivilliga former (prop. 1979/80:1 Del A s. 504). Vårdens innehåll konkretiseras i den vårdplan som ska upprättas när ett barn eller en ung person behöver vårdas utanför hemmet oavsett om detta sker frivilligt eller med stöd av LVU. Syftet med vårdplanen är att tydliggöra mål och medel utifrån det enskilda barnets eller den unges behov.

Enligt 10 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2025:468) ska vårdplanen innehålla en redogörelse för de särskilda insatser som behövs, hur umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas, målet med vården och den vårdbehövandes och hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården. I samband med placeringen kompletteras vårdplanen med en genomförandeplan som närmare beskriver hur vården ska genomföras.

Enligt 18 kap. 5 § SoL ansvarar socialnämnden för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, får vård, omsorg och uppfostran utanför det egna hemmet. Mer konkret ska nämnden se till att det barn eller den unge som behöver vård ska få det oavsett om det finns samtycke till det eller inte.

Den vård som kan tillförsäkras ett barn eller en ung person genom ett omhändertagande är sammanfattningsvis sådan vård som innefattas i socialnämndens ansvar för barn och unga i socialtjänstlagen. Det innebär att den vård som kan möjliggöras genom ett omhändertagande enligt den nya lagen ska förstås som ett samlingsbegrepp för den omsorg, uppfostran, tillsyn, behandling, boende m.m. som innefattas i socialnämndens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen. Detta bör framgå av lagen och en definition av vård med denna lydelse bör därför föras in i den nya lagen.

Ett omedelbart omhändertagande ska ske för vård

Av 6 § första stycket LVU framgår att den som är under 20 år omedelbart kan omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård, och rättens beslut om vård inte kan avvaktas. Detsamma gäller enligt 6 a § den som är under 18 år om svensk domstol inte är behörig att besluta om vård och åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas. Förvaltningsrätten får då enligt 9 a § även medge att ett omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta om den unge fortsatt behöver tillfällig vård. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 10.2).

Det är således fråga om akuta situationer där åtgärder måste vidtas genast för att säkerställa att barnet eller den unge får skydd och vård och

sådana situationer när svensk domstol inte är behörig att besluta om vård enligt LVU.

När det gäller de omedelbara omhändertagandena i 6 och 6 a §§ nämns inte vård i bestämmelserna till skillnad från uttrycket ”omhändertagande för vård” som föreslås ovan och ”fortsatt omhändertagande för tillfällig vård” i 9 a §. Någon skillnad av vilken vård som kan möjliggöras genom besluten är dock inte avsedd. Även vid ett omedelbart omhändertagande är utgångspunkten att vården till sitt innehåll inte skiljer sig från de insatser som kan ges i frivilliga former enligt socialtjänstlagen, såsom t.ex. en placering och viss behandling.

För att tydliggöra att även de omedelbara omhändertagandena omfattar vård av barnet eller den unge bör det framgå av bestämmelserna. Bestämmelsen om omedelbart omhändertagande i nuvarande 6 § bör därmed kompletteras med ordet ”vård”. När det gäller ett beslut om omedelbart omhändertagande i internationella situationer enligt 6 a § är vården dock tillfällig i avvaktan på att behörig utländsk myndighet vidtar åtgärder. I propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) infördes möjligheten till fortsatt omhändertagande för tillfällig vård i internationella situationer. Däri uttalas att tillfällig vård markerar och tydliggör att det är fråga om en intermistisk åtgärd i avvaktan på åtgärd av behörig utländsk myndighet (s. 24). Bestämmelsen om omedelbart omhändertagande i internationella situationer bör därmed kompletteras med orden ”tillfällig vård”. På så sätt blir bestämmelserna om omhändertagande konsekventa och tydliga i förhållande till varandra. Det blir således tydligt att alla omhändertaganden sker för vård. Ändringarna innebär dock ingen skillnad i sak från vad som gäller i dag.

5.6 Insatser enligt lagen ska bygga på respekt för barnet eller den unge

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att insatserna ska präglas av respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet ska föras över till den nya lagen.

Utkastets bedömning: Det bör inte införas en särskild bestämmelse om att enskilda ska bemötas på ett respektfullt sätt eller att vården ska ges med aktning för barnets eller den unges person eller egenart.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig utformning och att bestämmelsen ska kompletteras med att vården ska ges med omtanke och aktning för barnets eller den unges person och egenart.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har yttrat sig specifikt över utredningens förslag att vården ska ges med omtanke och bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet samt med aktning för barnets eller den unges person och egenart. *Barnombudsmannen* är positiv till att utredningen föreslår att begreppet omtanke ska föras in i lagtexten. Något som är återkommande i barns och ungas berättelser är vikten av gott bemötande. *Unicef Sverige* ser positivt på

utredningens förslag på förbättringar samt förtydligande kring vårdens kvalitet och delar lagförslagets särskilda förtydliganden att vården ska präglas av trygghet, omtanke och respekt för den enskilda personen. Att ”mjuka värden” omnämns i lagtext är, enligt Unicef Sverige, av stor betydelse för dess erkännande i utformandet av vården samt för uppföljning av vårdens kvalitet.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Insatserna ska bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet

I 1 § första stycket andra meningen LVU anges att insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Detta återspeglar det grundläggande budskapet i barnkonventionen och är också en av portalbestämmelserna i socialtjänstlagen (2 kap. 1 § andra stycket SoL). I propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2002/03:53) framgår att syftet med bestämmelsen är att markera att barnet och den unge är en självständig individ med egna rättigheter (s. 105).

En grundläggande utgångspunkt är att alla insatser till barn och unga bör präglas av respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet. Det gäller inte minst vid ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person. Den principen är av sådan grundläggande betydelse att den är nödvändig att ha med i den nya lagen även om det innebär en viss dubbelreglering i förhållande till socialtjänstlagens bestämmelse. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Respektfullt bemötande är en förutsättning för god kvalitet

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår även att bestämmelsen ska kompletteras med att vården ska ges med omtanke. Detta för att betona vikten av ett respektfullt bemötande vid kontakten med socialtjänsten. Utredningen anser att ordet omtanke kan vara ett sammanfattande uttryck för vänlighet, lyhördhet, tillit, stöd och uppmuntran vid ett bemötande som inte lika självklart framgår av ordet respekt.

Av 5 kap. 1 § första stycket första meningen SoL följer att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. I propositionen Ändring i socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124) framgår att avsikten med bestämmelsen är att garantera kvalitet i den verksamhet som bedrivs och de insatser som ges inom socialtjänsten. I avsnitt 11.3 föreslås att en motsvarande bestämmelse om att vården ska vara av god kvalitet bör införas i den nya lagen. Det ska bl.a. bidra till att kravet på god kvalitet synliggörs även vid ett omhändertagande för vård och att socialnämnden och de som har det direkta ansvaret för denna vård uppmärksammas på deras skyldighet att se till att kravet tillgodoses.

Hur socialtjänsten bemöter enskilda har avgörande betydelse för socialtjänstens kvalitet och för den enskildes upplevelse av den. Utan ett bra bemötande vill och vågar inte människor söka stöd och hjälp vid behov. Bemötandet har också stor betydelse för enskildas tillit och förtroende för socialtjänsten. Socialtjänsten riskerar att inte få ta del av den enskildes erfarenheter och önskemål om inte han eller hon uppfattar att

bemötandet är respektfullt. Ett respektfullt bemötande är således en förutsättning för att vården ska vara av god kvalitet.

I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) bedömer regeringen att det inte går att nå upp till lagens krav på god kvalitet om inte enskilda bemöts på ett respektfullt sätt utifrån sina förutsättningar och behov. Enligt regeringen behövs därför inte krav på respektfullt bemötande regleras särskilt i den nya socialtjänstlagen (s. 246). Samma bedömning gör sig gällande nu. Att den enskilde ska bemötas med respekt framgår redan av att vården ska vara av god kvalitet. Bestämmelsen om respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet bör därför inte kompletteras med uttrycket omsorg.

Bestämmelserna i föräldrabalken gäller för alla barn

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår också att bestämmelsen kompletteras med att vården ska ges med aktning för barnets och den unges person och egenart. Den meningen överensstämmer med 6 kap. 1 § föräldrabalken och ska markera att barnets rättigheter enligt föräldrabalken även ska respekteras när barnet omhändertas enligt den nya lagen. Redan i dag framgår dock av bestämmelsens ordalydelse att barnets rättigheter ska respekteras vid vård utan samtycke. Dessutom gäller föräldrabalken bestämmelser för alla barn oavsett om de är omhändertagna eller inte. Justeringen skulle därför inte tillföra något nytt. Bestämmelsen bör därför inte kompletteras med en sådan mening.

6 Barns och ungas rättigheter

6.1 Definition av barn och unga

Utkastets förslag: Uttrycket ”barn” ska genomgående framgå i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen.

Med barn avses en person under 18 år. Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att bestämmelsen gällande åldersgränser bör formuleras på ett tydligare sätt. JO förordar att med en ung person eller den unge ska avses varje människa som har fyllt 18 år men inte 21 år. Även *Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Stockholm* och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* lämnar synpunkter på definitionen av ung person.

Kammarrätten i Göteborg delar utredningens uppfattning att det utifrån ett barnrättsperspektiv kan finnas skäl att betona att barn omfattas av lagen genom att använda detta begrepp i lagtexten. Lagtexten tyngs dock av uttryck som ”barnet eller den unge” i ett stort antal paragrafer. *Förvalt-*

ningsrätten i Malmö anser att det är avvikande för svensk lagtext att införa definitioner av barn och ung person.

Promemorians förslag stämmer i sak överens med utkastets. I promemorian föreslås en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslaget. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* ser positivt på att tydliggöra vilka bestämmelser som avser barn och vilka bestämmelser som avser personer över 18 år. Det är bra ur såväl tillsyns- som tillståndsperspektiv. Den föreslagna definitionen av ung person, att det är varje människa mellan 18 och 20 år, är dock otydlig eftersom den skulle kunna tolkas som att det endast är 19-åringar som är unga personer enligt lagen. Det bör framgå direkt i lagtexten att en ung person omfattas av lagen till den dagen han eller hon fyller 21 år.

Skälen för utkastets förslag

En definition av barn införs i lagen

Av 1 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. I lagen i övrigt används huvudsakligen uttrycket ”den unge” och i det omfattas både barn och personer upp till 21 år.

Utredningen (SOU 2015:71) anser att det är en brist att nuvarande LVU bara anger ”unga” och inte ”barn”, och föreslår att det i den nya lagen ska införas en definition av barn samt att uttrycket barn ska anges i lagen i en mycket högre utsträckning. Även i promemorian lämnas ett motsvarande förslag. I promemorian anges att för att stärka och synliggöra barnrättsperspektivet bör barn inkluderas i lagtexten och i lagens namn. Det anges vidare att majoriteten av de som vårdas med stöd av LVU är personer under 18 år, vilket bör återspeglas i lagens bestämmelser.

Barn, och uttrycket barn, är centrala i den nya lagen. Det allra flesta som kommer att omhändertas enligt den nya lagen är, som påpekas i promemorian, barn. Även i den nya socialtjänstlagen definieras barn. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalas att det är viktigt att lagen är tydlig och att det inte finns något utrymme för tolkning av vad som avses med barn i socialtjänstlagen (s. 227). Motsvarande argument gäller även för den nu föreslagna lagen. Vidare föreslås i avsnitt 5.2 att den nya lagen ska ha ett tydligare barnrättsperspektiv. Några remissinstanser, t.ex. *Kammarrätten i Göteborg* och *Förvaltningsrätten i Malmö*, anser att det tynger lagtexten och är onödigt att införa uttrycket barn i den nya lagen. I detta utkast till lagrådsremiss görs dock tvärtom bedömningen att det är angeläget att lagens målgrupper är tydligt preciserade. Mot denna bakgrund, och för att lagens tillämpningsområde tydligt ska framgå, bör barn anges i de bestämmelser som är tillämpliga på en person som inte har fyllt 18 år.

Den i utredningen (SOU 2015:71) och promemorian föreslagna definitionen av barn är densamma som anges i 3 kap. 1 § andra stycket SoL, dvs. att med barn avses en person under 18 år. Det finns inte skäl att

definiera barn på något annat sätt i den nya lagen. Uttrycket barn bör även genomgående framgå i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen.

En definition av ung person och den unge införs i lagen

Enligt 1 § tredje stycket LVU får vård med stöd av 3 § LVU även beredas en person som har fyllt 18 år men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke. Sådan vård ska enligt 21 § tredje stycket LVU upphöra senast när den unge fyller 21 år. Dessa bestämmelser föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 7 och 15.1.2).

I utredningen (SOU 2015:71) och promemorian föreslås uttrycket ”den unge” eller ”ung person” definieras som varje människa mellan 18 och 20 år. I likhet med vad som påpekas av *JO, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätterna i Malmö* och *Stockholm* och *SKR* bedöms den föreslagna definitionen av ”ung person” eller ”den unge” inte vara helt tydlig. Det kan, som JO påpekar, diskuteras om definitionen omfattar den som har fyllt 20 år men inte 21 år. Definitionen av ”ung person” eller ”den unge” i den nya lagen bör därför i stället vara en person som har fyllt 18 år men inte 21 år. Det framgår därmed, som *IVO* påpekar, att en ung person omfattas av lagen till den dagen han eller hon fyller 21 år.

I sammanhanget kan noteras att det i propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalas att bestämmelser om vid vilken ålder en person ska anses vara ung i socialtjänstlagens mening kräver noggranna överväganden i förhållande till socialtjänstens hela verksamhet (s. 227). En ung person i socialtjänstlagens mening behöver således inte överensstämma med vem som anses vara en ung person i den nya lagen. Det ska således understrykas att den föreslagna definitionen av ung person eller den unge endast gäller för den nya lagens tillämpningsområde.

Sammanfattningsvis föreslås det således att det i den nya lagen framgår att med ung person eller den unge avses en person som är har fyllt 18 år men inte 21 år.

6.2 Barnets eller den unges bästa ska vara avgörande vid beslut

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barnets eller den unges bästa ska vara avgörande vid beslut enligt lagen ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Promemorians förslag stämmer i sak överens med utkastets. I promemorian föreslås en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av artikel 3.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) framgår att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Som en

anpassning till artikel 3.1 i barnkonventionen har det införts bestämmelser i bl.a. LVU, socialtjänstlagen och föräldrabalken om barnets bästa. Barnkonventionen har vidare inkorporerats och är sedan den 1 januari 2020 svensk lag (prop. 2017/18:186, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389).

I 1 § femte stycket LVU anges att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. När bestämmelsen infördes uttalades i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) att artikel 3 i barnkonventionen ger utrymme för att andra intressen kan vara avgörande för vilket beslut som fattas. I LVU har det valts en snävare formulering eftersom LVU enbart reglerar åtgärder och beslut som riktar sig till barn och unga när det föreligger en påtaglig risk för att dess hälsa och utveckling skadas. Det handlar om samhällets mest utsatta barn och unga och det torde inte finnas några andra intressen som skulle kunna ha samma tyngd vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas. I en konflikt mellan barnets behov och andra intressen ska hänsynen till barnets bästa alltid ges företräde. Åtgärder som vidtas och beslut som fattas med stöd av LVU kan därför inte ha något annat syfte än att förbättra för barnet eller den unge. Inga andra intressen kan sålunda få ta över vad som är bäst för barnet eller den unge. Det uttalas vidare att eftersom LVU omfattar insatser och åtgärder även för personer som inte längre per definition kan betraktas som barn, ska principen om barnets bästa omfatta även de unga vuxna som kan bli föremål för insatser enligt LVU (s. 77, 78 och 105).

I samband med att barnkonventionen inkorporerades 2020 gjordes en nyöversättning av barnkonventionen. I den översättningen lyfts bedömningen av barnets bästa fram tydligare än tidigare. I socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025 har bestämmelsen om barnets bästa anpassats till nyöversättningen. Av 3 kap. 1 § SoL framgår att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand det som bedöms vara barnets bästa beaktas. Vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Om ett beslut eller en annan åtgärd rör vård- eller behandlingsinsatser för ett barn, ska det som är bäst för barnet vara avgörande (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter anges att den särskilda regleringen för vård- och behandlingsinsatser infördes 2013 som en anpassning till åtagandena i barnkonventionen och en samordning med bestämmelserna om barnets bästa i LVU. Regeringen konstaterar där att de insatser där barnets bästa ska vara avgörande gäller vissa ingripande insatser riktade till barnet själv, t.ex. placering utanför det egna hemmet eller deltagande i behandling. Enligt regeringen finns det inte skäl för att bestämmelsen ska omfatta även andra insatser än vård- och behandlingsinsatser (s. 227).

I promemorian föreslås att bestämmelsen i LVU om att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande ska omformuleras till att vid beslut enligt lagen ska vad som bedöms vara bäst för barnet och den unge vara avgörande. I författningskommentaren till förslaget framgår att ändringen avses vara redaktionell och innebär en anpassning till artikel 3 i barnkonventionen.

Bestämmelsen om barnets bästa i den nya lagen bör motsvara den bestämmelse som gäller enligt socialtjänstlagen i fråga om beslut eller en annan åtgärd som rör vård- och behandlingsinsatser för barn. Den bestäm-

melsen anger att det som är bäst för barnet ska vara avgörande, och inte det som bedöms vara bäst för barnet. Även i lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende anges det att vid beslut enligt lagen ska det som är bäst för barnet vara avgörande. Mot bakgrund av detta bedöms det inte finnas anledning att omformulera bestämmelsen om barnets bästa på det sätt som föreslås i promemorian. Nuvarande bestämmelse om att barnets och den unges bästa ska vara avgörande vid beslut enligt lagen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I fråga om vad som är barnets bästa uttalas det i propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) att det får avgöras i varje enskilt fall, utifrån en bedömning av de aktuella förhållandena. Inga andra intressen får ta över det som är bäst för barnet (s. 126). I förhållande till begreppet barnets bästa i 6 kap. 2 a § föräldrabalken har regeringen i propositionen Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (prop. 2020/21:150) uttalat bl.a. att vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. Bedömningen ska bygga på kunskap och beprövad erfarenhet i kombination med att barnet självt får komma till tals. Hänsyn ska tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling. Så långt det är möjligt bör såväl långsiktiga som kortsiktiga effekter för barnet beaktas (s. 129).

6.3 Barnets eller den unges rätt att framföra sina åsikter

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även bestämmelsen om att barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter bör inte föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att bestämmelsen om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter ska formuleras om till att barnet eller den unge ska få framföra sina åsikter. Vidare föreslår utredningen att bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter, ska föras över till den nya lagen.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslagen. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* ställer sig frågande till att formuleringen om att barnet eller den unge ska få framföra sina åsikter verkligen innebär en förstärkning av barnrättsperspektivet. IVO menar att nuvarande formulering att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter visar på skyldigheten att faktiskt ge de förutsättningar som behövs för att barnet eller den unge ska kunna utöva rätten att framföra

sina åsikter. *Göteborgs universitet* påpekar att det är viktigt att bestämmelsen inte leder till att barn inte tillfrågas för att de anses vara för unga och att även små barn har rätt att bli tillfrågade.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Bestämmelsen om barnets eller den unges möjlighet att framföra sina åsikter förs över till den nya lagen

Av 36 § LVU framgår bl.a. att den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Bestämmelsen ger uttryck för principen om barns rätt till delaktighet.

Principen om barnets rätt till delaktighet finns i artikel 12 i barnkonventionen. Där anges att ett barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska tillförsäkras rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén), som övervakar genomförandet av barnkonventionen, har tagit fram en allmän kommentar till barnkonventionen. Av barnrättskommitténs allmänna kommentar till artikel 12 framgår att barnet för detta ändamål ska beredas särskild möjlighet att, direkt eller genom företrädare, höras i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet. Det kan exempelvis handla om beslut som rör barnets utbildning, hälso- och sjukvård för barnet och åtgärder inom socialtjänsten som rör barnet. Det finns ingen nedre åldersgräns för när barn ska få komma till tals och uttrycka sina åsikter. Principerna om barnets bästa och barnets rätt att få framföra sina åsikter ska enligt kommentaren tolkas i förhållande till varandra. Det är grundläggande principer som kompletterar varandra. Den ena fastställer målet att uppnå det bästa för barnet, och den andra innehåller metoden för att nå målet, att barnet eller barnen ska bli hörda (CRC/C/GC/12, p. 74).

Socialnämnden har ett stort ansvar när det gäller att ge barn och unga möjligheter att komma till tals. I propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) anges att det är viktigt att barnet och den unge får möjlighet att framföra sina åsikter i en miljö som känns trygg för barnet och den unge och att metoder och arbetssätt är väl anpassade till barnets eller den unges förutsättningar. Barnets eller den unges förmåga att förstå det som han eller hon ska uttrycka sin åsikt om måste bedömas i varje enskilt ärende och situationen och informationen anpassas utifrån det (s. 135 och 138). Av barnrättskommitténs allmänna kommentar framgår att barnet ska ges förutsättningar att vara delaktig och skyddas i sitt deltagande, inte skyddas genom att hindras från delaktighet (CRC/C/GC/12, p. 21). Vidare anges att barnets rätt att framföra sina åsikter är en grundläggande princip som tydliggör barnet som bärare av rättigheter som ska vara delaktig i och ha inflytande över sitt liv (CRC/C/GC/12, p. 18). Av kommentaren framgår även att detta inte minst gäller för barn som har svårt att framföra sina åsikter, såsom barn med en funktionsnedsättning. Barnen ska förses med de kommunikationsverktyg som behövs för att de lättare ska kunna uttrycka sina åsikter, och det ska möjliggöras för dem att använda dessa verktyg (CRC/C/GC/12, p. 21).

Även av artikel 7 punkt 3 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning följer att konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållan-

de till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Bestämmelsen i LVU om barnets och den unges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne är viktig och bör föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Att formulera om bestämmelsen på det sätt som utredningen föreslår, dvs. att barnet eller den unge ska få framföra sina åsikter, bedöms som *IVO* framför, inte innebära att barnrättsperspektivet förstärks.

Bestämmelsen om att barnets inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt förs inte över till den nya lagen

I 36 § första stycket andra meningen LVU anges att om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt.

Av artikel 12 i barnkonventionen framgår att barn har rätt att uttrycka sina åsikter och särskilt beredas möjlighet att höras i alla frågor som rör barnet. Av artikeln framgår också att hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad. Däremot anges det inte i barnkonventionen att barnets åsikter ska klarläggas på annat sätt om barnet inte vill framföra sina åsikter. Av barnrättskommitténs allmänna kommentar framgår att ett av de grundläggande kraven för genomförandet av artikel 12 i barnkonventionen är att barnet aldrig ska tvingas att uttrycka sina åsikter (CRC/C/GC/12, p. 134). Av kommentaren framgår vidare att barnet har rätt att avstå från att utöva sin rättighet. Att uttrycka åsikter är för barnet ett val, inte en skyldighet. Konventionsstaterna ska säkerställa att barnet får all den information och rådgivning som behövs för att fatta det beslut som är till förmån för barnets bästa (CRC/C/GC/12, p. 16).

I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) framgår att bestämmelsen i socialtjänstlagen om att om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt, inte ska föras över till den nya socialtjänstlagen. Regeringen konstaterar att det är en rättighet, inte någon skyldighet, för barnet att uttrycka sina åsikter. Däremot innebär denna rättighet en skyldighet för dem som utreder ett ärende att skapa förutsättningar för att barnet ska kunna ta ställning till om han eller hon vill uttrycka sin åsikt. Det konstateras vidare att avsaknaden av bestämmelsen i den nya socialtjänstlagen inte innebär någon inskränkning i socialnämndens utredningsskyldighet. Socialnämnden måste, i sin utredande verksamhet, på olika sätt inhämta information för ett fullständigt beslutsunderlag, såväl för bedömningen av barnets bästa som för att få underlag för ett materiellt riktigt beslut. Socialnämnden ska utreda barnets situation och behov av skydd och stöd och får under utredningen konsultera sakkunniga och i övrigt ta de kontakter som behövs. Fokus i utredningen ligger således fortsatt på att utreda barnets situation och behov (s. 230–232).

Att det är en rättighet, inte någon skyldighet, för barnet eller den unge att uttrycka sina åsikter ska även gälla för den nya lagen. Bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas bör därför inte föras över till den nya lagen.

Liksom tidigare tillmäts barnets eller den unges åsikter betydelse i förhållande till ålder och mognad

Av 36 § första stycket LVU framgår vidare att den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. I propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) framgår att detta ställer krav på att socialnämnden har kunskap om barns fortlöpande utveckling, behov och förmåga. Hur mycket ett barn förstår är inte entydigt knutet till barnets ålder. Information, erfarenhet, miljö, sociala och kulturella färdigheter samt omfattning av stöd bidrar till utvecklingen av barnets förmåga att bilda åsikter (s. 37–39).

I artikel 5 i barnkonventionen, som relaterar till artikel 12, finns principen om den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga som hänvisar till mognadsprocesser och lärande genom vilken barn i allt större utsträckning tillägnar sig kunskaper, kompetenser och förståelse, bl.a. att förstå vilka rättigheter de har och hur de bäst kan förverkligas. Ett barns åsikter måste därför bedömas i varje enskilt fall. I barnrättskommitténs allmänna kommentar anges att mognad handlar om ett barns kapacitet att uttrycka sina åsikter om frågor på ett rimligt och självständigt sätt (CRC/C/GC/12, p. 29–30).

Göteborgs universitet påpekar att även små barn har rätt att bli tillfrågade om sin åsikt och att det är viktigt att inställningen tillmäts betydelse även om man är omogen. Som framgår av propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) behöver socialnämnden ha kunskap om barns fortlöpande utveckling, behov och förmåga och utarbetade arbetssätt för att på bästa sätt, utifrån barnets ålder och mognad, hämta in barnets åsikter. Det är viktigt att miljön känns trygg för barnet och att metoder och arbetssätt är väl anpassade till barnets förutsättningar. Då barnkonventionens artikel 12 inte innehåller några specifika åldersgränser och begreppet mognad inte heller är definierat, måste socialnämnden i varje enskilt ärende bedöma barnets förmåga att förstå det som han eller hon ska uttrycka sin åsikt om och anpassa situationen och informationen utifrån det (s. 37)

För att artikel 12 ska få en reell innebörd i den nya lagen ska barnet eller den unge inte endast få möjlighet att uttrycka sina åsikter, barnets eller den unges åsikter ska också tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Det ska vara tydligt att de åsikter som barnet eller den unge ger uttryck för ska tas på allvar. Nuvarande bestämmelse i LVU bör således föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

6.4 Barnets eller den unges rätt till information

6.4.1 Kontinuerlig och anpassad information

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska få relevant information ska föras över till den nya lagen med tillägget att informationen ska ges kontinuerligt.

Informationen ska vara anpassad till barnets eller den unges individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar och den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller är positiva till förslagen, däribland *Barnombudsmannen, Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Linköping, Varbergs tingsrätt, Kungsbacka, Strömsunds och Uppsala kommuner, Forum för familjevård, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Riksförbundet för samhällets styvbarn*. *Rädda Barnen* anser att det bör tydliggöras vad som menas med relevant information. *Uppsala universitet* för fram att bestämmelsen anger att barnet eller den unge återkommande ska få relevant information, men att det inte närmare preciseras när kravet ska anses vara uppfyllt.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen lämnar inget förslag om nuvarande bestämmelse. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Barnombudsmannen, Domstolsverket, Socialstyrelsen, Lunds universitet, Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Funktionsrätt Sverige, Nätverket för barnkonventionen* och *Rädda Barnen*. *Jämställdhetsmyndigheten*, som tillstyrker förslaget, anser att det behöver förtydligas vem som har ansvar att ge barnet eller den unge anpassad information. Även *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* tillstyrker förslaget och för fram att det t.ex. i förarbetena bör förtydligas att socialnämnden inte kan samtala med barnet mot vårdnadshavarens samtycke om det inte finns särskilt författningsstöd för en sådan åtgärd. *Örebro kommun* är positiv till förslaget, men anser att det är otydligt hur det i praktiken ska kunna säkerställas att yngre barn, barn med annat modersmål och barn med funktionsnedsättningar som påverkar förmågan att tillgodogöra sig information, har förstått informationen.

Skälen för utkastets förslag

Barnet eller den unge ska få information kontinuerligt

Enligt 36 § LVU ska den unge få relevant information. I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att barnets och den unges rätt till information är en förutsättning för att han eller hon ska kunna uttrycka sina åsikter i

frågan. Information krävs för att barnet eller den unge på ett meningsfullt sätt ska kunna delta i de samtal som socialnämnden genomför såväl i utrednings- som uppföljningssyfte. Ett barn eller en ung person som är i kontakt med socialnämnden bör få information och bli delaktig i det som pågår och planeras och som har med hennes eller hans situation att göra. Information behöver ges kontinuerligt under hela tiden som ett ärende pågår (s. 38).

Av 3 kap. 3 § SoL följer att barnet kontinuerligt ska få relevant information vid en åtgärd som rör barnet. Att det ska göras kontinuerligt infördes i bestämmelsen den 1 juli 2025 i samband med införandet av den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) framgår att bestämmelsen motsvarar den skyldighet att lämna information som följde av den tidigare socialtjänstlagen men med det tillägget att informationen ska ges kontinuerligt. Det uttalas att det som regel inte är tillräckligt att barnet får information endast i inledningsskedet av en utredning och att det mot bakgrund av hur viktigt det är med kontinuerlig information bör framgå av den nya socialtjänstlagen att informationen ska ges kontinuerligt (s. 234 och 235).

Som konstateras i de båda ovan nämnda propositionerna är det viktigt att barnet och den unge får information för att han eller hon på ett meningsfullt sätt ska kunna delta i samtal och vara delaktig i planeringen av vården. Det är vidare av vikt att informationen ges kontinuerligt och inte endast i inledningsskedet av en utredning. Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska få relevant information bör därmed föras över till den nya lagen med det tillägget att informationen ska ges kontinuerligt.

Uppsala universitet för fram att bestämmelsen anger att barnet eller den unge återkommande ska få relevant information, men att det inte närmare preciseras när kravet ska anses vara uppfyllt. När skyldigheten att lämna sådan information uppkommer får, med anledning av det som Uppsala universitet för fram, kravet anses vara uppfyllt när den som lämnat informationen har försäkrat sig om att barnet eller den unge har förstått informationen (se under rubriken Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet och den unge har förstått den).

Rädda Barnen anser att det bör tydliggöras vad som menas med relevant information och menar att det är av yttersta vikt att barnet eller den unge får information om varför man blir omhändertagen, vilken vård man ska få, vilka krav det enligt lag finns på denna vård och vart man vänder sig för mer information eller för att föra fram klagomål. Som Rädda Barnen tar upp är det viktigt att sådan relevant information förmedlas till barnet eller den unge. I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) uttalas att med uttrycket relevant information avses saklig information som är av betydelse för barnet eller den unge i ärendet eller målet. Detta omfattar inte bara faktauppgifter i utredningen utan även information om följderna av barnets eller den unges inställning och möjliga resultat av utredningen eller utgången i målet. Informationens relevans ska inte bedömas enbart i förhållande till informationen som sådan utan även i förhållande till barnet eller den unge, dvs. vara lämplig för honom eller henne med beaktande av t.ex. ålder, mognad, förmåga att tillgodogöra sig information, psykiska hälsa och tidigare kun-

skaper (s. 39). Vad som utgör relevant information behöver således avgöras i det enskilda fallet.

Informationen ska vara anpassad till barnets eller den unges ålder, mognad och individuella förutsättningar

Av förarbetena till 36 § LVU, och motsvarande bestämmelse i socialtjänstlagen, framgår att hänsyn ska tas till barnets ålder, mognad och individuella förutsättningar när information lämnas. Att informera barnet eller den unge kräver förmåga att lyssna till och förstå barnet eller den unge och att leva sig in i hans eller hennes situation. Informationen måste anpassas på ett sådant sätt att barnet eller den unge kan ta till sig den (prop. 2006/07:129 s. 38 och 39).

Enligt 3 kap. 3 § SoL, ska den information som barnet får vara anpassad till barnets individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Bestämmelsen infördes i och med den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalas att regeringen anser att det ska framgå i den nya socialtjänstlagen att informationen ska vara anpassad till barnets förutsättningar för att det inte ska råda någon tvekan om detta (s. 235).

Även bestämmelsen om barnets och den unges rätt till information i den föreslagna lagen som ska ersätta LVU bör ange att informationen ska anpassas till barnets och den unges ålder, mognad och hans eller hennes individuella förutsättningar.

I propositionen Stärkta rättigheter för barn och vuxna i skyddat boende (prop. 2023/24:31) framgår att individuella förutsättningar exempelvis handlar om förmåga att tillgodogöra sig information, psykisk hälsa och tidigare kunskaper. I propositionen uttalas vidare att barnets och den unges rätt till information inte innebär någon absolut rätt att ta del av information som är olämplig för dem. När information ges ska hänsyn tas till barnets och den unges bästa (s. 274). I propositionen till den nya socialtjänstlagen uttalas att det är viktigt att socialtjänsten är uppmärksam på att barnet kan ha behov av stöd för att bearbeta den information som lämnats (prop. 2024/25:89 s. 235).

Jämställdhetsmyndigheten för fram att det behöver förtydligas vem som har ansvar att ge barnet eller den unge anpassad information. Av propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att uppgiften att ge barnet eller den unge relevant information som huvudregel tillkommer företrädare för socialnämnden (s. 39). I första hand är det således socialnämnden som har ansvaret att ge barnet eller den unge anpassad information. I propositionen till den nya socialtjänstlagen anges att ansvaret att anpassa informationen innebär att adekvata verktyg måste användas för att kunna ge information utifrån barnets eller den unges mångfald. Informationen kan inte ges på ett slentrianmässigt sätt utan måste anpassas till den aktuella personen och dennes förutsättningar (prop. 2024/25:89 s. 235). Genom att adekvata verktyg används kan det, vilket *Örebro kommun* lämnar synpunkter om, säkerställas att yngre barn, barn med annat modersmål och barn med funktionsned-

sättningar som påverkar förmågan att tillgodogöra sig information, har förstått informationen.

Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet och den unge har förstått den

Barnet och den unge behöver förstå den information som de får från socialnämnden, annars har de ingen nytta av informationen som lämnas och kan inte heller ta ställning till den.

Enligt 3 kap. 3 § SoL, ska den som lämnar informationen så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen. Bestämmelsen infördes i och med den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) framgår att för att förbättra dialogen ytterligare mellan socialtjänsten och barnet anser regeringen att det bör säkerställas att barnet i så hög utsträckning som möjligt har förstått den information som socialtjänsten lämnar. Det bör därför i den nya socialtjänstlagen anges att den som ger informationen så långt som möjligt försäkrar sig om att barnet har förstått innehållet i och betydelsen av det som sagts eller som det på annat sätt lämnats information om (s. 236).

På motsvarande sätt som bestämmelsen är utformad i socialtjänstlagen, bör bestämmelsen om barnets och den unges rätt till information i den nya lagen kompletteras med en bestämmelse om att den som lämnar informationen så långt som det är möjligt ska försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Ibland kan det vara svårt för barnet att ta till sig den muntliga information som ges av socialtjänsten. I vissa fall, särskilt avseende lite äldre barn, kan det då vara lämpligt att erbjuda barnet att även få informationen skriftligen. Barnet och den unge får på detta sätt möjlighet att i efterhand gå tillbaka till informationen och påminna sig om innehållet. En del i att försäkra sig om att barnet och den unge förstått kan till exempel vara att ställa frågor om den information som har lämnats, dock med lyhördhet för att inte pressa barnet eller den unge (prop. 2024/25:89 s. 236). Även vissa funktionsnedsättningar kan t.ex. göra det svårare för barnet att ta del av information. Det kan därför krävas av den som ger informationen att i sådana fall göra särskilda anpassningar för att barnet ska kunna ta till sig informationen.

Begränsningar i socialnämndens möjligheter att lämna information

Socialnämndens möjlighet att lämna information är inte obegränsad. I vissa fall, t.ex. om ett barns vårdnadshavare inte samtycker till att barnet har kontakt med socialnämnden och barnet inte själv förfogar över frågan om samtal, kan det finnas hinder mot att information lämnas. *SKR* för fram att det bör förtydligas att socialnämnden inte kan samtala med barnet mot vårdnadshavarens samtycke om det inte finns särskilt författningsstöd för en sådan åtgärd.

Enligt 20 kap. 7 § SoL får samtal med ett barn ske utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande bl.a. om det sker vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till barnets skydd eller stöd.

Om inte förutsättningar för samtal enligt 20 kap. 7 § SoL är uppfyllda och barnet inte har uppnått tillräcklig mognad eller ålder är socialnämnden således i praktiken förhindrad att informera och tala med barnet. Något förtydligande om detta bedöms inte nödvändigt.

6.4.2 Information om beslut och överklagande-möjligheter

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Domstolsverket, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Jämställdhetsmyndigheten, Lunds universitet, Socialstyrelsen, Hovrätten i Västra Sverige, Kalmar tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Barnrättsbyrån, Institutet för mänskliga rättigheter* och *Funktionsrätt Sverige*. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och för fram att rätten till adekvat och tillförlitlig information är en förutsättning för att kunna utöva rättigheterna i barnkonventionen. Även *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* tillstyrker förslaget men anser att det behöver framgå av lagen att bestämmelsen enbart avser barn som inte har fyllt 15 år för att säkerställa och förtydliga att förvaltningslagens bestämmelser om underrättelse om innehållet i beslut och hur ett överklagande går till fortsatt ska gälla för de barn som har fyllt 15 år. *Kammarrätten i Stockholm* konstaterar att det inte framgår av utredningen hur barnets rätt till personlig information är tänkt att förhålla sig till det offentliga biträdets roll. *Förvaltningsrätten i Luleå* förutsätter att skyldigheten kan uppfyllas genom att barnet ges information genom t.ex. offentligt biträde och ställföreträdare.

Skälen för utkastets förslag: Enligt vad som kommit till utredningens (SOU 2023:40) kännedom är det vanligt att yngre barn inte informeras om beslut som tas med stöd av LVU och att de inte heller informeras om möjligheten att överklaga. Detta är, som *Barnombudsmannen* för fram, oförenligt med artikel 12 i barnkonventionen. Rätten till adekvat och tillförlitlig information är en förutsättning för att kunna utöva rättigheterna i barnkonventionen. Att ett barn inte informeras om beslut som avser honom eller henne kan leda till att de juridiska prövningarna uteblir i vissa situationer. Detta är otillfredsställande och stärker inte principen om barnet som egen rättighetsbärare.

Som anges i avsnitt 6.4.1 är det, för att ett barn eller en ung person ska kunna vara delaktig och ha en möjlighet att utkräva sina rättigheter, viktigt att barnet och den unge kontinuerligt får relevant information som rör honom eller henne. I regel bör beslut som avser barnet eller den unge alltid

betraktas som sådan relevant information som ska lämnas till barnet och den unge. Trots det förekommer, som utredningen tar upp, situationer där ett barn eller en ung person inte informeras om de beslut som fattats.

För att tydliggöra vikten av att barn och unga får personlig information om beslut som avser honom eller henne bör det därför uttryckas i en särskild bestämmelse i den nya lagen att barn och unga ska få information om beslut och hur de kan överklagas. I informationen om hur ett överklagande går till ingår att informera om rätten till ett offentligt biträde och hur man kan ansöka om detta (avsnitt 21). På så sätt stärks barns och ungas delaktighet och möjlighet att utkräva sina rättigheter. Skyldigheten att informera om detta ska dock inte gälla om det är uppenbart att informationen inte skulle tillföra något av värde för barnet eller den unge eller för att barnet har sådan ålder eller mognad att han eller hon inte kan tillgodogöra sig informationen. Det bör därför framgå av bestämmelsen att information inte behöver lämnas om det utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt. Som föreslås i avsnitt 6.4.1 bör information som ges till barnet eller den unge vara anpassad till barnets och den unges ålder, mognad och hans eller hennes individuella förutsättningar. Detta gäller även när information ges om ett beslut som har fattats och hur beslutet kan överklagas.

Liksom i fråga om lämnande av relevant information är det socialnämnden som har ansvar för att information om beslut och hur det kan överklagas ges till barnet eller den unge, men även andra professioner som möter barn och unga i ett ärende eller mål enligt den nya lagen bör förhålla sig till bestämmelsen.

Den föreslagna informationsskyldigheten innebär inte ett avsteg från en myndighets skyldighet att underrätta om beslut enligt 33 § förvaltningslagen (2017:900), som *SKR* gör gällande. Den föreslagna bestämmelsen innebär närmast att informationen ska kommuniceras direkt till barnet eller den unge och inte nödvändigtvis att det görs av den som meddelat beslutet. När det gäller informationsskyldigheten i förhållande till ett domstolsavgörande kan det, som *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Luleå* har synpunkter om, enklast tillgodoses genom att det offentliga biträdet tillika ställföreträdaren eller ombudet personligen meddelar barnet eller den unge informationen.

6.5 Barns och ungas processbehörighet i mål och ärenden enligt den nya lagen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål ska föras över till den nya lagen.

Nuvarande bestämmelse om när barn som är under 15 år får höras i domstol, ska föras över till den nya lagen med den förändringen att det ska anges att ett barn som är under 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att bestämmelsen om att barn som är under 15 år får höras i domstol ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över förslagen. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslagen men anser att frågan om barns processbehörighet måste ses över i särskild ordning med ambitionen att på sikt sänka åldern för processbehörighet. Även *Rädda Barnen* anser att barns processbehörighet bör utredas i ett större sammanhang. *Göteborgs universitet* för fram att även om åldersgränser alltid kan utgöra svårigheter anser universitet att det är bra att behålla åldersgränsen om 15 år.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att även bestämmelsen i socialtjänstlagen om när ett barn under 15 år får höras i domstol ska ändras. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Stockholms universitet, Hovrätten i Västra Sverige, Sveriges advokatsamfund, Barnrättsbyrån* och *Maskrosbarn*. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och för fram att genom att låta barnet komma till tals i domstol konkretiseras barnets roll som rättighetsbärare och barnet tillmäts respekt för sina åsikter. *Socialstyrelsen* föreslår att bestämmelsen omformuleras till att barn som är yngre än 15 år bör ges möjlighet att höras i domstol om han eller hon vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras, för att tydligare visa att barnet självt inte aktivt behöver ta initiativ till att höras i domstolen. *Kammarrätten i Stockholm* konstaterar att utredningens förslag aktualiserar en svår avvägning mellan att å ena sidan tillgodose ett önskemål från ett barn om att höras i domstolen och att å andra sidan skydda barnet från att ta skada av att höras. Vidare kan de praktiska möjligheterna för rätten att undersöka de individuella förutsättningarna för barnets deltagande många gånger vara begränsade, inte minst på grund av de skyndsamhetskrav som finns på handläggningen. Även *Förvaltningsrätten i Luleå* har liknande invändningar och avstyrker därför förslaget. *Kammarrätten i Sundsvall* för fram att barn i regel har starka band till sina föräldrar och kan komma att försättas i situationer med svåra lojalitetskonflikter där de uppfattar sig tvingade att delta vid en muntlig förhandling. Det finns också en risk för att bevisvärdet av barns uppgifter i denna del blir begränsat utifrån hur omständigheterna i övrigt ser ut när uppgifterna lämnas. *Rädda Barnen* påpekar att begreppet ”höras” ofta tolkas som att en person uttrycker sig verbalt. För många barn, särskilt i utsatta situationer, kan det vara lättare att uttrycka sin åsikt helt eller delvis på annat sätt, t.ex. genom olika former av estetiska uttryck.

Skälen för utkastets förslag

Processbehörighet för barn från 15 års ålder

Socialnämnden har ett stort ansvar när det gäller att ge barn möjligheter att komma till tals. Principen om barnets rätt till delaktighet finns i artikel 12 i barnkonventionen och anger att ett barn ska ges möjlighet att, antingen direkt eller genom företrädare, höras i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet. Av föräldrabalkens bestämmelser följer att det är barnets vårdnadshavare som företräder

barnet i kontakt med myndigheter och domstolar till dess att barnet uppnår 18 års ålder. När barnet fyller 18 år får han eller hon processbehörighet och får då föra sin egen talan. Det finns dock undantag som innebär att även underåriga i vissa fall har processbehörighet.

Av 36 § LVU framgår att om den unge har fyllt 15 år har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Ett barn som har fyllt 15 år är alltså processbehörigt i mål och ärenden enligt LVU. Även enligt socialtjänstlagen är ett barn som fyllt 15 år processbehörigt i mål och ärenden enligt den lagen. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att rätten till självständighet och respekten för barnets vilja är viktig när det handlar om barnets beslutanderätt i frågor som rör dess person (Del A s. 409). Av propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224) framgår att i sociala mål och ärenden har barn talerätt. Det sammanhänger med att barnet är motpart till det allmänna. Barn som har fyllt 15 år är dessutom processbehöriga i sociala mål, dvs. de har rätt att själva föra sin talan i processen. Barn som är yngre än 15 år är inte mogna att föra talan på egen hand varför åldersgränsen för processbehörighet i de sociala målen är satt till 15 år. Yngre barn får således företrädas av en ställföreträdare (s. 44).

Barnombudsmannen och *Rädda Barnen* anser att barns processbehörighet generellt bör ses över. *Göteborgs universitet* anser däremot att det är bra att behålla åldersgränsen om 15 år.

Frågan om barns processbehörighet är komplex. Ett barn som är yngre än 15 år och som har ett offentligt biträde förordnat kan föra sin talan genom det offentliga biträdet tillika ställföreträdaren i det ärende eller mål som förordnandet avser (avsnitt 21.1.3). Inom ramen för detta lagstiftningsarbete finns det inte beredningsunderlag för att föreslå eller utreda en ändring av barns processbehörighet, så som Barnombudsmannen och Rädda Barnen efterfrågar.

Barn som har fyllt 15 år bör således även fortsättningsvis ha rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål som rör omhändertagande för vård och i ärenden och mål om andra åtgärder enligt den nya lagen. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Möjligheten att höras i domstol för den som är yngre än 15 år

Av 36 § andra stycket LVU framgår att ett barn som är yngre än 15 år får höras i domstol om han eller hon inte kan antas ta skada av det. I propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) konstateras att domstolarna har ett ansvar att ge barn möjligheter att komma till tals. För yngre barn kan det dock, utifrån barnets bästa, ibland vara så att barnet kan ta skada av att höras i domstol. Barnet kan t.ex. försättas i svåra lojalitetskonflikter gentemot vårdnadshavarna, känna ett stort obehag av att höras eller av annan anledning ta skada av att höras i domstol. Domstolarna ska således göra en bedömning i varje enskilt fall av om barnet kan antas ta skada av att höras i domstol (s. 38).

Utredningen (SOU 2023:40) föreslår att rätten för ett barn under 15 år att höras i domstol ska stärkas. Enligt utredningen har bestämmelsen om barns möjlighet att höras i domstol fått en restriktiv tolkning i den praktiska tillämpningen. Utredningen har fått vetskap om att barn som uttryckligen önskar att närvara i domstol har nekats detta, även när barnet närmar

sig 15 år och när ställföreträdaren bedömer deltagandet som lämpligt. Utredningens bedömning är att barn bör ges möjlighet att höras i domstol och att formerna för detta ska utformas på ett barnanpassat sätt utifrån det enskilda barnets ålder och individuella förutsättningar. En förutsättning för att höra barnet i domstol är enligt utredningen att barnet själv vill höras. Vidare anser utredningen att utgångspunkten bör vara att barn i möjligaste mån ska skyddas i sitt deltagande och inte ifrån sitt deltagande.

Rätten för barn under 15 år att höras i domstol förstärks

Mot bakgrund av vad utredningen (SOU 2023:40) för fram finns det anledning att se över nuvarande bestämmelse om när barn under 15 år får höras i domstol enligt LVU. Genom att tillförsäkra barn en rätt att höras i domstol när de vill höras stärks, såsom *Barnombudsmannen* för fram, barnet som rättighetsbärare och barnet tillmäts respekt för sina åsikter. Som Barnombudsmannen tar upp kan det vidare minska risken för missuppfattningar att höra barnet i domstol genom att domstolen ges en möjlighet att reda ut eventuella oklarheter direkt med barnet. De argument som ofta lyfts mot att barn ska höras i domstol, såsom att det kan skapa obehag för barnet, kan, precis som Barnombudsmannen för fram, motverkas genom barnvänliga förfaranden och principen att barn ska skyddas i men inte från deltagande.

För att tydliggöra yngre barns rätt att höras i domstol bör bestämmelsen enligt 36 § LVU om att ett barn som är yngre än 15 år får höras i domstol om han eller hon inte kan antas ta skada av det, föras över till den nya lagen med den justeringen att barnets egen vilja får en större inverkan på bedömningen av om barnet bör höras. Det bör därför anges i den nya lagen att ett barn som är under 15 år ska höras i domstol om han eller hon vill det, och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Genom att bestämmelsen utformas på detta sätt blir det tydligt att domstolen, utifrån barnets ålder och mognad samt den skaderisk som bedöms finnas, utreda om barnet har en önskan av att höras i domstol. Det behöver inte förtydligas att denna uppgift ligger hos domstolen och att det inte är barnet själv som behöver initiera att han eller hon ska höras, på det sätt som *Socialstyrelsen* föreslår.

Bedömningen av om barnet ska höras i domstol aktualiserar, precis som *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Luleå* konstaterar, en svår avvägning mellan att å ena sidan tillgodose ett önskemål från ett barn om att höras i domstolen och att å andra sidan skydda barnet från att ta skada av att höras. För att en sådan avvägning ska underlättas är socialnämndens bedömning och det offentliga biträdets tillika ställföreträdarens inspel av stor betydelse. Även om det är en svår avvägning för domstolen att göra och att de skyndsamhetskrav som finns på handläggningen kan försvåra bedömningen, är inte detta tillräckliga skäl för att inte låta barnets röst få en mer framträdande roll. Som både utredningen och Barnombudsmannen tar upp är utgångspunkten att barn bör skyddas i sitt deltagande och inte ifrån sitt deltagande. Genom att det anges i lagen att ett barn som är under 15 år ska höras i domstol om barnet vill det blir presumtionen om ett barns deltagande i domstol tydligare än enligt nuvarande lag. Ett barn som är under 15 år och som har uppnått tillräcklig mognad bör få komma till tals i domstolen om barnet vill det. Visserligen har, som *Kammarrätten*

i Sundsvall tar upp, barn i regel starka band till sina föräldrar och kan komma att försättas i situationer med svåra lojalitetskonflikter där de uppfattar sig tvingade, både från föräldrar och övriga aktörer, att delta vid muntlig förhandling. Det är därför viktigt att poängtera att det är barnet som kan begära att få komma till tals och inte någon annan part. Det offentliga biträdet har, i egenskap av ställföreträdare, här en viktig roll att informera domstolen om barnets vilja och sin egen inställning till att höras. Hur omständigheterna i övrigt ser ut när uppgifterna lämnas vid en muntlig förhandling behöver, precis som gäller enligt nuvarande reglering, vägas in i bevisvärdet av de uppgifter som ett barn lämnar vid en förhandling.

Bedömningen av barns medverkan och hur detta kan utformas bör således göras i varje enskilt fall och utifrån det enskilda barnets förutsättningar. För att kunna bedöma detta är barnets inställning och målets betydelse för barnet av stor vikt. Mål om omhändertagande för vård får som utgångspunkt antas vara av mycket stor vikt för barnet. Vid bedömningen av om barnet ska höras ska hänsyn också tas till barnets ålder, mognad och andra individuella förutsättningar liksom till ställföreträdarens inställning.

Rädda Barnen påpekar att med ordet ”höras” bör inte förstås att barnet måste uttrycka sig verbalt och menar att vissa barn helt eller delvis saknar det verbala språket, t.ex. barn med olika former av fysiska eller kognitiva funktionsnedsättningar. Med anledning av detta konstateras att det av 50 § andra stycket förvaltningsprocesslagen (1971:291), förkortad FPL, följer att rätten, under vissa förutsättningar, ska anlita en tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt vid kontakter med den som har en funktionsnedsättning som begränsar förmågan att se, höra eller tala. Av propositionen Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna (prop. 2017/18:279) framgår att om en person som ska höras inför rätten har begränsad förmåga att höra eller tala, ska rätten vid behov anlita en tolk. Det kan t.ex. vara fråga om en teckentolk. I övrigt gäller att rätten vid behov får anlita en tolk eller göra innehållet i handlingar tillgängligt, t.ex. vid kontakter med en person med begränsad synförmåga. Bestämmelsen är teknikneutral och innehållet i handlingar kan exempelvis göras tillgängligt genom överföring från eller till punktskrift eller genom talsyntes, dvs. teknik för att omvandla text till artificiellt tal (s. 56).

Det finns således förutsättningar för domstolar att höra barn med syn-, hörsel- eller talnedsättningar. Det som Rädda Barnen tar upp om att vissa barn kan ha lättare att uttrycka sin åsikt genom olika former av estetiska uttryck bör kunna tillgodoses genom socialnämndens ansvar att göra barnet delaktigt och ge barnet möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne (avsnitt 6.3). Socialnämnden ska dokumentera barnets åsiktsyttringar och redovisa dessa till domstolen.

Barns deltagande i domstol bör således genomföras på olika sätt och anpassas utifrån det enskilda barnets individuella förutsättningar, behov och önskemål. Det bör i det enskilda fallet exempelvis övervägas om barnet bör delta under delar av den muntliga förhandlingen, eller om det är lämpligt att barnet deltar på telefon, genom videolänk eller i ett medhörningsrum.

För tydlighetens skull ska i sammanhanget uppmärksammas att förändringen av bestämmelsen om när ett barn ska höras i domstol inte innebär

någon ändring i frågan om när muntlig förhandling ska hållas (avsnitt 20.3).

Socialtjänstlagen ändras inte

I socialtjänstlagen är barns processbehörighet utformad på samma sätt som i LVU. Enligt 3 kap. 4 § SoL har ett barn som har fyllt 15 år rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt lagen och ett barn som är yngre får höras i domstol, om de inte kan antas ta skada av det.

Utredningen (SOU 2023:40) föreslår att även bestämmelsen i socialtjänstlagen ska ändras på motsvarande sätt som 36 § LVU föreslås ändras. På så sätt tydliggörs yngre barns möjlighet att höras i domstol även i mål enligt socialtjänstlagen.

Mål och ärenden enligt socialtjänstlagen kan röra ett stort antal insatser av varierande slag. När ett barn blir placerat utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen sker detta frivilligt, och någon förhandling i domstol sker inte. Dock förekommer muntlig förhandling i andra situationer, t.ex. i mål om ekonomiskt bistånd. Socialtjänstlagen innehåller ingen särreglering om muntlig förhandling såsom LVU gör, varför förvaltningsprocesslagens bestämmelser om muntlig förhandling är gällande. Utgångspunkten är således i mål enligt socialtjänstlagen, till skillnad från i LVU, att förfarandet är skriftligt, men att förvaltningsrätten ska hålla muntlig förhandling om en enskild part begär det och det inte är uppenbart obehövligt (9 § tredje stycket FPL). En annan skillnad mellan mål enligt socialtjänstlagen och LVU är att barn och vuxna endast i undantagsfall har ett offentligt biträde förordnat. Det innebär, med utredningens förslag, att barn i de flesta fall skulle höras i domstol utan ett biträde vid sin sida. Det har i utredningen inte tillräckligt belysts vilka konsekvenser det skulle få om en bestämmelse fördes in i socialtjänstlagen om att ett barn under 15 år ska ges möjlighet att höras i mål enligt socialtjänstlagen om barnet vill det och barnet inte kan antas ta skada av att höras. Mot bakgrund av detta föreslås inte att socialtjänstlagen ändras på motsvarande sätt som föreslås i den nya lagen.

7 Förutsättningar för omhändertagande för vård

7.1 De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om de generella förutsättningarna för att omhänderta ett barn eller en ung person för vård ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om samtycke kompletteras med att omhändertagande för vård ska beslutas om det finns grundad anledning att anta att nödvändig vård inte kan ges barnet eller den

unge med samtycke. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte över förslagen. Av de som har yttrar sig är de flesta positiva eller har inget att invända, däribland *Göteborgs universitet*, *Riksförbundet för samhällets styvbarn* och *Rädda Barnen*. *Kammarrätten i Göteborg* och *Förvaltningsrätten i Malmö* ser emellertid inget behov av att förtydliga att omhändertagande för vård kan beslutas trots att samtycke lämnats eftersom bestämmelsen enligt deras uppfattning redan tillämpas på det sättet. *Stockholms universitet* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* anser å andra sidan att den föreslagna lydelsen är motiverad och kan bidra till en ökad tydlighet och förutsebarhet.

Skälen för utkastets förslag

De generella förutsättningarna för omhändertagande för vård bör framgå på ett tydligare sätt i den nya lagen

I 1–3 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, regleras förutsättningarna för omhändertagande för vård. Av 2 och 3 §§ framgår att det ska finnas en påtaglig risk för skada för att barnets eller den unges hälsa och utveckling skadas på grund av vissa förhållanden i hemmet eller visst eget beteende. I 1 § framgår att behövlig vård inte ska kunna ges med samtycke och att barnets eller den unges bästa ska vara avgörande för beslutet. Detta innebär att en allmän förvaltningsdomstol vid en ansökan om omhändertagande för vård behöver ta ställning till om dessa förutsättningar föreligger i sitt beslut om omhändertagande för vård.

Parallellt med framtagandet av detta utkast till lagrådsremiss pågår Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). Utredningen har den 7 april 2025 redovisat sitt uppdrag om en översyn av grunderna för vård i LVU i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38).

Utredningen har gått igenom ett stort antal domar från förvaltningsrätterna och kammarrätterna och beskriver att det i dag råder osäkerhet kring vad som ska ingå i en domstolsprövning i ett mål enligt LVU. Det konstateras att det finns en stor variation i domstolarnas tillämpning och redogörelser och att det inte alltid sker en tydlig bedömning av den påtagliga risken för skada, behovet av vården och barnets eller den unges bästa. I delbetänkandet föreslår därför utredningen att bestämmelserna i LVU om de generella förutsättningarna för vård ska samlas i en och samma bestämmelse för att bidra till en enhetligare och mer förutsägbar rättstillämpning (s. 151, 152, 162, 163, 170, 171, 197 och 198).

En domstolsprövning i mål av denna karaktär måste uppfylla högt ställda krav på tydlighet och förutsägbarhet. Det är därför olyckligt att bedömningen av förutsättningarna för ett omhändertagande för vård i dag inte är enhetlig och inte alltid får det utrymme den bör ha i rättsprocessen. Det finns därmed ett behov av att tydliggöra förutsättningarna på ett bättre sätt. Bestämmelserna om skaderisk, samtycke och barnets eller den unges bästa är generella bestämmelser som gäller för alla omhändertaganden enligt LVU men anges i olika paragrafer i nuvarande lag. Om dessa

generella förutsättningar i stället samlas i en och samma paragraf blir det tydligt vad som ska prövas i ett ärende eller mål om omhändertagande för vård. Om förutsättningar dessutom anges i den ordning de bör prövas kan bestämmelserna tjäna som en tydligare vägledning när socialnämnden och domstolen bedömer eller beslutar om att inleda ett omhändertagande. På så sätt bör bättre enhetlighet och förutsägbarhet uppnås vid tillämpningen.

De generella förutsättningarna för ett omhändertagande för vård bör därför samlas i en bestämmelse och anges i den ordning som de är lämpliga att pröva. Mer specifikt om de generella förutsättningarna redogörs för under kommande rubriker.

I avsnitt 8 föreslås även att en ny grund för omhändertagande för vård införs, omhändertagande för vård på grund av anknytning. Denna grund föreslås kunna tillämpas när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagande för vård inte längre finns.

Rekvisitet ”påtaglig risk för skada”

Av 2 och 3 §§ LVU framgår att det ska föreligga en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av vissa förhållanden i hemmet eller visst eget beteende för att ett omhändertagande ska få ske. Det räcker således inte med att det föreligger ett visst förhållande utan det centrala är vilka konsekvenser som detta kan få för barnets eller den unges hälsa.

När rekvisitet ”påtaglig risk för skada” infördes uttalades i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att avsikten med uttrycket är att precisera grunderna för när ett ingripande får ske genom en beskrivning av vilken risknivå som krävs. Påtaglig risk för skada markerar att det inte får vara fråga om ringa risk för skada. Övergående eller mindre betydande risk för skada är alltså inte tillräckligt för ett ingripande. Det får inte vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk. Det ska gå att konstatera att risken för skada har en sådan inverkan på barnets eller den unges hälsa eller utveckling att barnet eller den unge har ett tydligt vårdbehov (s. 61–63 och 107).

I samma proposition uttalas även att med uttrycket ”hälsa eller utveckling” avses att beskriva barnets eller den unges fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling. Det kan t.ex. handla om att barnet eller den unge på grund av brister i hemmiljön riskerar att få sin fysiska hälsa skadad, att barnet kan utsättas för psykiska lidanden genom föräldrarnas relationsstörningar eller att barnets eller den unges utveckling i socialt hänseende kan skadas i hemmet (s. 107).

Utredningen (SOU 2015:71) har övervägt om det i stället för detta skaderekvisit vore möjligt att beskriva vilka förhållanden och vilken allvarlighetsgrad som ska krävas för att omhändertagande för vård enligt den nya lagen ska vara tillämplig. Utredningen anser dock att det inte är möjligt och uttalar att om avgörandet inte innehåller en bedömning av framtida risk för skada är det fara för att barnet eller den unge inte kan omhändertas förrän det visar tecken på att redan vara skadat. Det är inte i linje med tanken att lagen är en skyddslag för barn och unga.

En riskbedömning behöver göras utifrån allvarlighetsgraden i det enskilda fallet. Såsom utredningen konstaterar innebär det att det behöver göras en bedömning om den framtida risken för skada. Det bör därför

fortfarande finnas en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas. Skaderekvisitet ska därmed föras över till den nya lagen oförändrat. I och med den nya strukturen där de generella förutsättningarna anges i en inledande paragraf blir det dock tydligare att den påtagliga risken för skada ska hänföras till vissa angivna förhållanden i hemmet eller beteenden. Av denna förändring följer att det är hemförhållandena eller beteendeproblemen i sig som åsyftas och inte de bakomliggande orsakerna. Att ett beteende är att betrakta som symtom på psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd ska t.ex. inte utesluta vård enligt den nya lagen om den planerade vården är nödvändig och för barnets bästa (avsnitt 7.2.2).

Rekvisitet ”nödvändig vård”

Av 1 § LVU framgår att en förutsättning för vård med stöd av LVU är att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av den unge eller av vårdnadshavarna och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) beskrivs ”behövlig vård” som de insatser eller vård som socialnämnden anser är nödvändig eller behövlig. Den behövliga vården ska inte förstås som alla åtgärder som skulle kunna vara till godo för barnet eller den unge utan de insatser som är nödvändiga för att förhindra att barnet eller den unge tar skada (Del A s. 501 och 581–586). I avsnitt 5.4 föreslås att uttrycket ”behövlig vård” ska ersättas med ”nödvändig vård”. Skälen till det är att uttrycket ”behövlig vård” av språkliga skäl kan förväxlas med uttrycket behöver, dvs. vilka insatser barnet eller den unge kan ha behov av utan att det är fråga om ett omhändertagande. På så sätt förtydligas att inte alla insatser som barnet kan ha behov av motiverar ett omhändertagande.

Att domstolen ska ta ställning till om det finns samtycke till nödvändig vård framgår av bestämmelsens ordalydelse. Det råder dock osäkerhet kring om domstolen också ska ta ställning till om den planerade vården är nödvändig. I propositionen om socialtjänsten anges att en domstol inte ska ta ställning till en socialnämnds val av vårdform (Del A s. 585 och 586). I samma proposition framgår dock också att rättens beslut om vård ska grunda sig på en bedömning av den tänkta vårdformen (Del A s. 505 och 506). Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv har i sitt delbetänkande (SOU 2025:38) konstaterat, utifrån deras genomgång av avgöranden från förvaltningsrätter och kammarrätter, att det mot bakgrund av dessa uttalanden finns en stor variation i om domstolarna tar ställning till vårdens nödvändighet eller inte. Liksom det förekommer avgörande där domstolen inte tar ställning till den nödvändiga vården finns det också exempel på flera domar där rätten uttryckligen tar ställning till vårdens nödvändighet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det finns en stor variation i domstolarnas synsätt vad gäller bedömningen av den nödvändiga vården. Enligt nuvarande bestämmelser är det således inte tydligt om, och hur, en domstol ska pröva om den planerade vården är nödvändig i mål som rör vård enligt 1–3 §§ LVU. Detta innebär att det således inte alltid sker en uttrycklig prövning av om mindre ingripande insatser, såsom stödinsatser i hemmet, är tillräckliga. Det innebär också att det inte alltid görs en uttrycklig prövning av om den planerade vården kan väntas lösa det aktuella problemet, exempelvis om ett barns eller en ung persons

beteendeproblem kan förväntas bli avhjälpt genom viss placering och behandling. Med andra ord saknas förutsättningar för en domstol att göra en fullständig proportionalitetsbedömning. Utgångspunkten bör därför vara att domstolen ska ta ställning till om den planerade vård som socialnämnden bedömt nödvändig är det. Ett sådant ställningstagande är också en förutsättning för att kunna göra en bedömning av barnets bästa och för att avgöra om vården kan garanteras med samtycke eller inte. Den osäkerhet som i dag råder i fråga om en domstols prövningsram bör därför åtgärdas genom att det tydliggörs i den nya lagen att domstolen ska pröva om den planerade vården är nödvändig. Att vården är nödvändig innebär att det finns ett behov av vården och att vårdbehovet inte kan tillgodoses på något mindre ingripande sätt. En domstol som prövar en ansökan om omhändertagande för vård har dock, precis som tidigare, inte att ta formell ställning till valet av placeringsform, eller till den specifika placeringen. Beslut om placering överklagas och prövas i särskild ordning (avsnitt 23.1).

I avsnitt 9.2.1 föreslås vidare att det av ansökan om omhändertagande för vård ska framgå att socialnämnden ska redovisa vilken vård den anser är nödvändig.

Rekvisitet ”barnets eller den unges bästa”

Av 1 § LVU framgår att vid beslut enligt lagen ska barnets eller den unges bästa vara avgörande. Det gäller för alla beslut enligt lagen. Den nuvarande bestämmelsen om att barnets eller den unges bästa ska vara avgörande vid beslut enligt lagen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 6.2).

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU redogör i sitt delbetänkande (SOU 2025:38) för en omfattande studie av domar som utredningen låtit genomföra. I den redogörelsen framkommer att frågan om vården är till barnets eller den unges bästa sällan redovisas. Utifrån vad utredningen erfarit i samtal med yrkesverksamma inom socialtjänst och domstolar, finns därtill en osäkerhet om hur frågan om barnets eller den unges bästa ska hanteras i beslutsprocessen (s. 170 och 171).

För att åstadkomma en ordning där frågan om barnets eller den unges bästa får större tyngd och tydligt redovisas i beslut och domar bör principen om barnets eller den unges bästa återges även i bestämmelsen som reglerar grunderna för omhändertagande för vård. Denna dubbelreglering är således motiverad för att tydliggöra att domstolen ska göra en bedömning av om omhändertagandet är för barnets eller den unges bästa och att bedömningen ska redovisas. Bedömningen av om ett omhändertagande är till barnets eller den unges bästa innebär att målet med den planerade vården och rätten till skydd ska vägas mot de risker och inskränkningar i barnets eller den unges rättigheter som omhändertagandet kan innebära.

Rekvisitet ”det kan antas att vården inte kan ges med samtycke”

Enligt 1 § LVU ska insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag om någon av de

situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att lagens syfte är att till skydd för barnet eller den unge kunna bereda honom eller henne vård i vissa situationer då det inte går att få samtycke till vården. Motsätter sig en vårdnadshavare, en ung person eller ett barn som har fyllt 15 år de insatser som socialnämnden anser nödvändiga kan vård enligt LVU komma i fråga. Lagen är dock inte ovillkorligen knuten till frågan om samtycke saknas. Även i en situation då någon av vårdnadshavarna, t.ex. på grund av utlandsvistelse eller annars, inte kan nås av nämnden kan vård med stöd av lagen bli tillämplig. Det kan också förekomma att föräldrarna tidigare har undandragit sig att medverka till den vård till vilken de har samtyckt varför deras samtycke nu inte kan tillmätas betydelse. Socialnämnden kan av detta skäl eller av andra skäl ha grundad anledning att anta att vårdnadshavarens samtycke inte är allvarligt menat och att de inte är villiga att på sikt låta nämnden genomföra vården så som nämnden finner nödvändigt. På motsvarande sätt kan nämnden med hänsyn till omständigheterna ha grundad anledning anta att den som har fyllt 15 år inte kommer att medverka till den vård som han eller hon har samtyckt till (Del A s. 581). Av socialutskottets betänkande (bet. SoU 1979/80:44) framgår vidare att det anses möjligt att tillämpa LVU trots att det finns ett samtycke t.ex. om samtycket kan befaras återkallas och hela den planerade vården inte kan genomföras eller om vårdnadshavaren befaras ingripa i vården på ett störande sätt så att den nödvändiga vården inte kan ges (s. 100).

Utredningen (SOU 2015:71) anser att det mer uttryckligt bör framgå av lagtexten att det finnas ett visst utrymme att tillämpa LVU trots att ett samtycke har lämnats. Utredningen föreslår därför att omhändertagande för vård ska beslutas om det finns grundad anledning att anta att behövlig vård inte kan ges barnet eller den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Med tillägget ”grundad anledning att anta” markeras, enligt utredningen, på ett tydligare sätt än i dag att socialtjänsten och domstolarna måste bedöma om samtycket är allvarligt menat och att vården kan genomföras som planerat.

Redan i dag gäller att LVU i vissa fall kan tillämpas trots att samtycke till vård har lämnats. Det framgår genom att omhändertagande med stöd av lagen kan beslutas om det kan antas att nödvändig vård inte kan ges med samtycke. Såsom *Förvaltningsrätten i Malmö* har påpekat är frågan noga utredd i praxis och rätten gör regelmässigt en bedömning av ett eventuellt lämnat samtyckes tillförlitlighet vid prövning av mål enligt LVU. Även *Kammarrätten i Göteborg* har fört fram att bestämmelsen tillämpas på detta sätt i dagsläget och ifrågasätter behovet av ett förtydligande. Mot denna bakgrund bedöms, i motsats till *Stockholms universitet* och *Förvaltningsrätten i Uppsala,* det inte vara nödvändigt att ändra lagtexten på det sätt som utredningen har föreslagit för att öka tydligheten och förutsägbarheten. Bestämmelsen om att det kan antas att vården inte kan ges med samtycke är fortsatt en viktig förutsättning för ett omhändertagande och bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

7.2 Förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende

7.2.1 Förhållanden i hemmet

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om vilka förhållanden i hemmet som kan utgöra grund för omhändertagande för vård av ett barn ska föras över till den nya lagen med tillägget att uttrycket ”negativ social kontroll” ska läggas till i uppräkningen. Dessutom ska uttrycket ”brister i omsorgen” kompletteras med ”barnets grundläggande behov” och uttrycket ”otillbörligt utnyttjande” ersättas med ” utnyttjande och exploatering sexuellt”. Uttrycket ”något annat förhållande” kompletteras med ”skadligt”.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår endast att nuvarande bestämmelser ska föras över oförändrade till den nya lagen.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna är positiva till eller har inget att invända mot förslaget, däribland *Förvaltningsrätten i Uppsala, Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Växjö kommun, Familjevårdens centralorganisation, Föreningen Sveriges socialchefer, Forum för familjevård, Nationell samverkan för psykisk hälsa, Civil Rights Defenders, Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn* samt *Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri*.

Länsstyrelsen i Östergötlands län för fram att det är viktigt att synliggöra utsattheten för barn och unga som lever i en hederskontext. Exempel som länsstyrelsen menar behöver synliggöras ytterligare är bl.a. att tvingas till oskuldskontroller, hot om könsstympning, att nekas vård utifrån könsstympningens konsekvenser och barn- och tvångsäktenskap. *Autism Sverige* anser att kriterierna för förhållanden i hemmet måste skärpas, så att hänsyn till funktionsnedsättningen alltid tas när man gör utredningar av grunder för tvångsvård av barn med autism eller andra funktionsnedsättningar. Barn med autism behöver särskilt starkt skydd, eftersom de kan ha svårt att själva be om hjälp och uppmärksamma missförhållanden.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet

Av 2 § LVU framgår att vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Bestämmelsen anger vilka situationer som kan ge upphov till ett vårdbehov för ett barn på grund av förhållanden i hemmet. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att med ”hemmet” menas både föräldrahemmet och annat hem där den unge stadigvarande vistas. LVU ska enligt propositionen tillämpas även om barnet befinner sig i ett annat hem än det egna och föräldrarna står i begrepp att ta hem barnet. Om grunderna enligt

LVU är uppfyllda kan tvångsvård alltså beredas barnet även om ingen anmärkning kan riktas mot det hem där barnet för tillfället befinner sig. Uttrycket ”hemmet” har också en abstrakt betydelse. Det kan sålunda avse inte bara bostaden utan alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande (s. 108).

Till en början i 1980 års lagstiftning nämndes endast ”brister i omsorgen” och ”något annat förhållande i hemmet” i bestämmelsen. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar kompletterades bestämmelsen med uttrycken ”misshandel” och ”otillbörligt utnyttjande”. Som skäl härför angavs att det av rättssäkerhetsskäl är viktigt att lagreglerna är så tydliga och preciserade som möjligt när det gäller vilka förutsättningar som kan utgöra grund för ett omhändertagande av ett barn eller ung person (s. 64). I propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) kompletterades bestämmelsen med att uttrycket ”fysisk och psykisk” lades till framför misshandel för att det inte skulle råda någon som helst oklarhet eller tveksamhet om att både fysisk och psykisk misshandel kan utgöra grund för ett omhändertagande (s. 82).

Ett omhändertagande för vård är en frihetsbegränsning som inte får vidtas utan tungt vägande skäl och måste vila på en stark grund av rättssäkerhet för de inblandade. Det är därför fortsatt viktigt att de förhållanden i hemmet som kan föranleda ett omhändertagande för vård är tydliga och preciserade. Samtidigt måste de vara tillräckligt generella för att omfatta alla de situationer där barn kan fara illa på grund av hemförhållandena. Nuvarande rekvisit som kan utgöra grund för ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet är väl inarbetade och det finns en omfattande vägledning i praxis. De ska därför i huvudsak föras över till den nya lagen. Kunskapen om sociala problem och förhållanden mellan barn och föräldrar har dock förändrats med tiden och vissa av bestämmelserna behöver därför kompletteras och moderniseras för att bättre spegla dagens förhållanden. Vilka förhållanden i hemmet som ska kunna utgöra skäl för ett omhändertagande för vård beskrivs under följande rubriker.

Rekvisitet ”fysisk och psykisk misshandel” förs över till den nya lagen

Socialnämnden har enligt 2 § LVU möjlighet att omhänderta ett barn med stöd av LVU om barnet utsätts för misshandel. Bestämmelsen omfattar både fysisk och psykisk misshandel.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) förs fram att redan en ringa grad av misshandel kan utgöra en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling, om det inte är fråga om en enstaka förhastad handling. Om misshandeln är av allvarligare slag, bör barnet regelmässigt beredas vård utanför det egna hemmet, i varje fall för en tid. Naturligtvis måste en bedömning ske från fall till fall men det torde, åtminstone i fråga om yngre barn, i de flesta fall vara oundvikligt att barnet skiljs från hemmet. Med psykisk misshandel menas exempelvis att barnet utsätts för psykiskt lidande genom systematiska kränkningar, nedvärdering eller terrorisering (s. 107). När bestämmelsen kompletterades med att i lagtext uttryckligen ange fysisk och psykisk misshandel uttalades i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) att begreppet psykisk misshandel är

svårbestämt och kräver en noggrann individuell bedömning i varje enskilt fall. Det är sällan fråga om enstaka händelser utan om ett förhållningssätt och agerande hos föräldern som kan hindra utvecklingen av en positiv självbild för barnet. Det kan röra sig om barn som föräldrarna har en negativ inställning till och som blir känslomässigt avvisade, barn som upplever hot och barn som växer upp i hem där det förekommer våld mellan föräldrarna. Psykisk misshandel handlar om brister i hänsynen till barnets behov och utvecklingsnivå samt i insikten om vad ett barn är (s. 82).

Det är en grundläggande princip att inget barn ska behöva utsättas för vare sig fysisk eller psykisk misshandel. Det är därför viktigt att fysisk och psykisk misshandel fortsatt pekas ut som ett förhållande i hemmet som kan föranleda ett omhändertagande för vård. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Rekvisitet ”otillbörligt utnyttjande” ersätts av ” utnyttjande och exploatering sexuellt”

Socialnämnden har enligt 2 § LVU möjlighet att omhänderta ett barn med stöd av LVU om ett barn utsätts för otillbörligt utnyttjande. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med begreppet otillbörligt utnyttjande avses i första hand att någon av föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt. Men det kan också vara fråga om att barnet utnyttjas av en förälder eller med föräldrarnas goda minne, i pornografiskt syfte. Barnet kan vidare utnyttjas otillbörligt på så sätt att det tvingas att utföra ett alltför ansträngande kroppsarbete eller att en förälder lägger på barnet ett så stort självständigt ansvar för förälder eller syskon att det medför en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling (s. 107). Avsikten med införandet av rekvisitet otillbörligt utnyttjande var att det tillsammans med rekvisiten misshandel och brister i omsorgen skulle svara mot artikel 19 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) om barns rätt till skydd (s. 64). I denna artikel formuleras barns rätt att skyddas från alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Otillbörligt utnyttjande är ett ålderdomligt uttryck som rent språkligt saknar klar och tydlig innebörd. Dessutom omfattar uttrycket vitt skilda företeelser som sexuellt övergrepp och situationer där barn utnyttjas för hushållsarbete, vilket också bidrar till att uttrycket blir otydligt. I praktiken används uttrycket otillbörligt utnyttjande sällan i domar eller i ansökningar om vård enligt LVU. När det gäller utnyttjande av barn för hushållsarbete förekommer det ibland som en av flera omständigheter som ligger till grund för ett ingripande enligt LVU, bl.a. i mål som rör barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Detta beskrivs emellertid mycket sällan som ”otillbörligt utnyttjande” utan räknas regelmässigt till ”brister i omsorgen”.

Det är viktigt att det är klart och tydligt vilka förhållanden i hemmet som ska kunna utgöra skäl för ett omhändertagande för vård. Att utnyttja ett barn sexuellt eller att på olika sätt exploatera ett barn sexuellt är mycket allvarligt och omständigheter som med självklarhet ska kunna föranleda ett omhändertagande. För att denna form av utnyttjande ska komma till

starkare uttryck i den nya lagen bör utnyttjande och exploatering sexuellt ensamt framgå som ett rekvisit för ett omhändertagande i den nya lagen.

Uttrycket ska inte till sitt innehåll förväxlas med sexuellt utnyttjande i brottsbalken. Med utnyttjande och exploatering sexuellt i den nya lagen ska avses övergrepp, kränkningar och utnyttjande av sexuell karaktär. Med uttrycket avses även att ett barn utnyttjas i pornografiskt syfte eller på annat sätt exploateras sexuellt, antingen av föräldrarna själva eller utan att föräldrarna hindrar detta. Även s.k. oskuldskontroller faller inom uttrycket utnyttjande och exploatering sexuellt.

Utnyttjande som inte är av sexuell karaktär, t.ex. att ett barn tar skada av omfattande hushållsarbete, kommer i stället omfattas av uttrycket ”brister i omsorgen om barnets grundläggande behov” (se nästa rubrik).

Rekvisitet ”brister i omsorgen” kompletteras

Socialnämnden har enligt 2 § LVU möjlighet att omhänderta ett barn med stöd av LVU om barnet utsätts för brister i omsorgen. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med brister i omsorgen avses situationer när ett barn utsätts för vanvård. Det kan vara fråga om att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat. Det kan också handla om att barnet inte får lämplig sjukvård. Brister i omsorgen föreligger också om barnets behov av känslomässig trygghet och stimulans eftersätts t.ex. på grund av missbruk eller psykiska störningar hos föräldrarna. Det kan också vara fråga om djupgående konflikter mellan föräldrarna, där barnet hamnar i kläm på ett sådant sätt att dess hälsa eller utveckling riskerar att skadas. Uttrycket omfattar också fall där föräldrarna placerar barnet i en skadlig miljö eller överlåter ansvaret för barnet på andra personer som innebär påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Även i situationer när barnet hastigt blir utan vårdnadshavare, t.ex. på grund av dödsfall, eller när vårdnadshavaren inte går att få tag på, t.ex. på grund av utlandsvistelse, kan lagen bli tillämplig eftersom den inte är ovillkorligen knuten till frågan om samtycke föreligger eller inte. Problem hos föräldrarna i sig ska inte föranleda ett omhändertagande för samhällsvård. Det väsentliga är de följder som dessa problem för med sig för barnet (s. 107 och 108). I samband med att ”psykisk misshandel” uttryckligen fördes in i rekvisitet misshandel påpekades i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) att det i många fall är svårt att dra någon tydlig gräns mellan psykisk misshandel och brister i omsorgen (s. 82).

I avsnitt 4.3.3 beskrivs att brottslighet med koppling till kriminella nätverk har ökat och gått ned i åldrarna på senare tid. I Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport Barn och unga i kriminella nätverk (Brå 2023:13) konstateras att utsattheten för barn och unga inom kriminella nätverk är omfattande. De flesta barn och unga som debuterat direkt med grova brott hade involverats i ett nätverk som dominerades av syskon eller andra i den egna släkten. I en annan rapport från Brå, Kriminella nätverk och grupperingar (Brå 2016:12) beskrivs att steget in i kriminalitet inte är särskilt långt för barn och unga som vuxit upp i familjer och släkter med en hög andel kriminellt belastade personer. Att ett barn har föräldrar eller syskon med ett antisocialt, våldsamt eller kriminellt beteende lyfts som

riskfaktor i såväl Socialstyrelsens kunskapsstöd som i arbetssättet BBIC (Barns behov i centrum). I Socialstyrelsens grundbok för BBIC (2023) framhålls också att det är en riskfaktor för ett barn att ha föräldrar som involverar barnet i handlingar som är kriminella eller socialt stigmatiserande (s. 78).

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU har lämnat ett delbetänkande avseende uppdraget om en översyn av grunderna för vård (SOU 2025:38). I det uppdraget ingick att bl.a. analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn som växer upp i hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet som kan innebära fara för barnets hälsa eller utveckling, och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga (dir. 2023:160).

I delbetänkandet redogör utredningen för tre typer av riskfyllda situationer som utredningen identifierat som utmärkande för barn som växer upp i hem med nära koppling till allvarlig kriminalitet: Den fara och otrygghet det kan innebära att vistas i en kriminell hemmiljö, risken att involveras i brottslig verksamhet av förälder, syskon eller annan närstående och risken för negativ normöverföring genom uppmuntran till kriminell verksamhet. Vid genomgång av ett stort antal domar från förvaltningsrätterna och kammarrätterna och samtal med yrkesverksamma inom bl.a. socialtjänsten har utredningen erfarit att det råder osäkerhet i fråga om i vilken utsträckning LVU omfattar alla risksituationer som ett barn som växer upp i hem med nära koppling till allvarlig kriminalitet kan utsättas för. Det beror ofta på hur snävt uttrycket brister i omsorgen tolkas. Utredningens bedömning är att det finns barn som växer upp i kriminella hemmiljöer och som har behov av vård med stöd av LVU, men som inte i tillräcklig utsträckning får sådan vård (s. 261).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att utgångspunkten för LVU bl.a. är att tillförsäkra ett barn de grundläggande behov som anges i 6 kap. 1 § föräldrabalken, förkortad FB, och som ett barn har rätt att få tillgodosedda av sina föräldrar och andra vårdnadshavare. Här anges att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vidare ska barn behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. I de fall ett barns grundläggande rättigheter allvarligt kränks är samhället skyldigt – under de förutsättningar som anges i LVU – att ingripa för att skydda barnet (s. 57 och 58). Att växa upp med en förälder eller en annan nära anhörig som ägnar sig åt allvarlig brottslighet behöver inte i sig innebära en påtaglig risk för skada i LVU:s mening. Föräldrars egna problem kan inte i sig utgöra skäl för att omhänderta ett barn. Det väsentliga är de följder som föräldrarnas problem för med sig för barnet (s. 108).

Som Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU redogjort för i delbetänkandet finns det barn som växer upp i ett hem med nära koppling till kriminalitet och som är i behov av ett omhändertagande för vård, men som inte i tillräcklig utsträckning får sådan vård. Anledningen till det beskrivs vara att uttrycket brister i omsorgen i vissa fall med utgångspunkt i de exempel som ges i förarbetena tolkas relativt snävt. Ingen av de tre risksituationer som utredningen identifierat som utmärkande för barn i familjer med nära koppling till allvarlig brottslighet motsvaras tydligt av

beskrivningen av omsorgsbrister i förarbetsuttalanden eller i praxis. Däremot omfattas situationerna tydligt av föräldraansvaret enligt föräldrabalken, dvs. av barns rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran.

Det är fortsatt viktigt att ett barn kan omhändertas för vård när brister i omsorgen föreligger. De exempel som ges i förarbetena i dag är fortsatt aktuella för ett omhändertagande. Det är dock viktigt att det också är tydligt att omsorgsbrister omfattar de riskfyllda situationer som är utmärkande för barn som växer upp i hem med nära koppling till allvarlig kriminalitet. Med hänsyn till den osäkerhet som råder kring uttrycket brister i omsorgen finns därför ett behov av att förtydliga uttrycket i den nya lagen så att det inte råder något tvivel om att det tar sikte på hela föräldraansvaret och barns grundläggande rättigheter. Uttrycket ”brister i omsorgen” bör därför kompletteras och ersättas med ”brister i omsorgen om barnets grundläggande behov”. Tillägget barns grundläggande behov ska förstås som barns rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran enligt 6 kap. 1 § FB. Detta innebär ett tydliggörande om att bestämmelsen omfattar såväl brister i den materiella och känslomässiga omsorgen som brister vad gäller trygghet, vägledning och uppfostran.

Av detta följer att brister i omsorgen om ett barns grundläggande behov omfattar t.ex. otrygga eller farliga hemmiljöer liksom hemförhållanden där ett barn involveras eller riskerar att involveras i brottslig eller motsvarande destruktiv verksamhet av sina föräldrar eller när föräldrarna inte agerar för att förhindra en sådan utveckling. Uttrycket omfattar också hemsituationer där föräldrar bekräftar, uppmuntrar eller möjliggör ett barns destruktiva beteende, såsom exempelvis våld eller kriminalitet. Andra förhållanden som omfattas är situationer där barn av föräldrarna utsätts för påtryckningar eller uppmuntras att utöva våld och kontroll av sina syskon eller andra närstående. Bestämmelsen omfattar även situationer där ett barn tar skada av omfattande hushållsarbete, tvingas att utföra hårt kroppsarbete eller på annat motsvarande sätt utnyttjas, som tidigare i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar angavs som ett exempel på ”otillbörligt utnyttjande” (s. 107). Allt detta under förutsättningen att situationen är sådan att det finns en påtaglig risk för skada.

I avsnitt 28 behandlas förslagets förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter.

”Negativ social kontroll” införs som ett nytt rekvisit

I avsnitt 4.3.4. redogörs för hur medvetenheten för hedersrelaterat våld och förtryck har ökat. Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen. Hedersrelaterat våld och förtryck strider mot samhällets grundläggande värderingar och är i dag ett allvarligt samhällsproblem. Det är också en mycket allvarlig kränkning av människors grundläggande fri- och rättigheter. Sverige har under lång tid haft en stor invandring, ofta från länder med kulturer där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer. Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig uttryck i kontroll av flickor och kvinnor som sträcker sig från begränsningar i vardagen rörande

klädsel, umgänge och rörelsefrihet till begränsningar i val av utbildning, arbete och partner. I sin mest extrema form kan hedersnormerna leda till allvarlig brottslighet såsom t.ex. hot om våld och våld, inklusive dödligt sådant.

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn som växer upp i hem med hedersrelaterat förtryck som kan innebära fara för barnets hälsa eller utveckling, och oavsett ställningstagande lämna förslag i denna fråga. Uppdraget är ett led i det övergripandet uppdraget att säkerställa att barn och unga får vård enligt LVU om de behöver det. Utredningen har redovisat den delen av uppdraget i delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2015:38).

Utredningen har, för att få en bred bild av rättstillämpningen, kartlagt och analyserat domar från förvaltningsrätter och kammarrätter som rör beslut om vård på grund av förhållanden i hemmet för barn i en hederskontext. I delbetänkandet framgår att bl.a. genomgången av domar och myndighetsrapporer visar att barn som omhändertas på grund av hedersrelaterat våld eller förtryck ofta redan under en lång tid har utsatts för fysiskt våld och även av omfattande hot, kontroll och begränsningar innan ingripandet sker. Det är få barn som omhändertas med anledning av hot, kränkningar, kontroll och begränsningar om det inte också förekommer fysiskt våld. Framför allt är det flickor i tonåren som omhändertas på grund av hedersrelaterat våld eller förtryck och det är barnet självt som i stor utsträckning sökt samhällets skydd. De olika sakkunniga aktörer som utredningen samtalat med och övrigt material som studerats vittnar om att det finns många barn som utsätts för omfattande kränkningar och våld utan att få det stöd eller det skydd från samhället som de har rätt till. Utredningens bedömning är att det finns barn som löper en påtaglig risk för skada på sin hälsa eller utveckling på grund av hedersrelaterat våld och förtryck och som har behov av att omhändertas för vård, men som inte i tillräcklig tid eller utsträckning får sådan vård (s. 242 och 243).

De problem som utredningen iakttagit hänger enligt utredningens bedömning i stor utsträckning samman med frågor som ligger utanför ramen för deras uppdrag. Hit hör t.ex. brister på resurser, behov av kompetensutveckling, att barn behöver mer information och kännedom om sina rättigheter och att det inte i tillräcklig utsträckning görs oros-anmälningar från förskola och skola. Utredningen är dock av uppfattningen att det också finns behov av förändring i lagstiftningen som tydliggör att, och när, det är möjligt med ett omhändertagande när ett barn på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, som inte tar sig i uttryck genom våld, riskerar skada på sin hälsa och utveckling (s. 244).

Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig i uttryck på en rad olika sätt. När det är fråga om fysisk misshandel eller sådana kränkningar som tydligt faller inom uttrycket psykisk misshandel omfattas barns utsatthet i en hederskontext enligt nuvarande bestämmelse om förhållanden i hemmet i LVU. Det är dock viktigt att det också klart framgår att ett barn som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck, som inte tar sig i uttryck genom våld, kan omhändertas för vård. Det bör därför förtydligas i den nya lagen att påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som begränsar ett barns livsutrymme och rätt till utveckling är ett sådant förhållande i hemmet som

kan ligga till grund för ett omhändertagande enligt den nya lagen. Även om barn som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck sannolikt kommer att utgöra den överväldigande majoriteten av barn som kan komma att bli relevanta för omhändertagande enligt denna bestämmelse, är det dock viktigt att det uttryck som väljs även omfattar sådan utsatthet som barn i andra miljöer och sammanhang kan uppleva, exempelvis barn som av föräldrarna begränsas och isoleras från omvärlden på grund av andra skäl. En sådan begränsning kan också allvarligt skada barnets utveckling, välmående och framtida livsmöjligheter.

I både Danmark och Norge används uttrycket ”negativ social kontroll” för att beskriva begränsningar och kontroll som kan förekomma bl.a. inom ramen för hedersrelaterat våld och förtryck, men också i andra miljöer. Uttrycket ”negativ social kontroll” beskriver på ett bra sätt den kontroll som t.ex. föräldrar på olika sätt kan utöva på barn i en hedersrelaterad kontext men också i andra begränsade eller isolerade uppväxtmiljöer. Bestämmelsen om förhållanden i hemmet bör därför kompletteras med uttrycket ”negativ social kontroll” i den nya lagen.

Med ”negativ social kontroll” avses påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som systematiskt begränsar ett barns livsutrymme, eller vid upprepade tillfällen hindrar barnet att göra självständiga val om sitt liv och sin framtid. Den negativa sociala kontrollen ska förstås som en begränsning av ett barns rätt till utveckling och den rätt ett barn har till delaktighet och självbestämmande i takt med stigande ålder och mognad i enlighet med föräldrabalken och barnkonventionen.

Begränsningarna och kontrollen kan gälla ett barns självbestämmande över sin identitet, kropp och sexualitet, friheten att välja vänner, fritidsaktiviteter, religion, klädsel, utbildning, yrke, partner eller att få tillgång till hälsovård. Uttrycket ”utveckling” ska tolkas brett och omfatta ett barns rätt till fysisk, mental, andlig, moralisk, psykologisk och social utveckling. I bedömningen av om ett barn utsätts för negativ social kontroll måste hänsyn tas till barnets ålder och mognad samt till principen om barnets bästa. Genom att föra in uttrycket ”negativ social kontroll” som ett rekvisit bland de förhållanden i hemmet som kan utgöra ett omhändertagande tydliggörs att situationer där ett barns livsutrymme kraftigt begränsas ensamt kan utgöra grund för ett ingripande enligt den nya lagen.

I avsnitt 28 behandlas förslagets förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter.

Rekvisitet ”något annat förhållande” kompletteras

Socialnämnden har enligt 2 § LVU möjlighet att omhänderta ett barn med stöd av LVU om ett barn utsätts för något annat förhållande i hemmet. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med uttrycket ”något annat förhållande i hemmet” avses bl.a. fall då missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan på t.ex. en sambo till denne. Det kan vidare vara fråga om förhållanden där en förälder inte alls knyter an till sitt barn eller där föräldern lever i en sjuklig symbios med barnet.

Det är inte möjligt att göra en heltäckande uppräkning av alla de förhållanden i hemmet som kan utgöra skäl för ett omhändertagande. För

att vissa situationer som bör utgöra skäl för ett omhändertagande inte ska falla utanför bestämmelsen är det därför viktigt att fortsatt ha kvar rekvisitet i den nya lagen. För att det uttryckligen av bestämmelsen ska framgå att inte vilket förhållande som helst kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård bör dock ordet ”skadligt” läggas till i bestämmelsen. Därutöver behövs inte längre orden ”i hemmet” eftersom detta kommer att framgå inledningsvis genom paragrafens nya utformning. Ett omhändertagande av ett barn bör således kunna ske om ett barn utsätts för ”något annat skadligt förhållande” än de som tidigare nämnts i bestämmelsen.

7.2.2 Eget beteende

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om vilka beteenden som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård av ett barn och en ung person ska föras över till den nya lagen med tillägget att uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” ska kompletteras med ”något annat destruktivt beteende”. Dessutom ska uttrycket ”missbruk av beroendeframkallande medel” ersättas med ”skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika och andra beroendeframkallande medel” samt kompletteras med läkemedel och dopningsmedel.

Nuvarande bestämmelse om att ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende får beslutas för en ung person som har fyllt 18 år men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård, ska föras över till den nya lagen.

Även nuvarande bestämmelse om möjligheten till omhändertagande för vård efter verkställd sluten ungdomsvård ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd utesluter inte ett omhändertagande för vård när det finns behov av vård enligt den nya lagen och det är för barnets eller den unges bästa.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” ska ändras till ”något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende”. Därutöver föreslår utredningen en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inget att invända mot förslagen.

Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig om förslaget att språkligt ändra rekvisitet ”missbruk av beroendeframkallande medel” till ”skadligt bruk eller beroende” och komplettera det med läkemedel och dopningsmedel är positiva till förslaget, däribland *Kriminalvården, Socialstyrelsen, Göteborgs* och *Lunds universitet, Helsingborgs, Strömsunds* och *Växjö kommuner, Civil Right Defenders, Föreningen Sveriges socialchefer, Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Rädda Barnen*. *Förvaltningsrätterna i Uppsala* och *Stockholm* anser att bestämmelsen bör innehålla begreppet ”andra hälsofarliga medel” för att täcka upp för alla typer av medel som kan vara hälsofarliga. *Svenska*

rättspsykiatriska föreningen anser att bestämmelsen ska omfatta ”skadliga medel” då det för närvarande är mycket svårt att hinna med drogklassning av s.k. internetdroger som legal highs och research compounds.

Alla de remissinstanser som yttrar sig över förslaget att rekvisitet ”brottslig verksamhet” ska behållas oförändrat i den nya lagen är positiva, bl.a. Kriminalvården, Göteborgs universitet, Växjö kommun, Civil Right Defenders, Föreningen Sveriges socialchefer, Nationell samverkan för psykisk hälsa, *Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Riksförbundet för samhällets styvbarn* och Rädda Barnen.

En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget att modifiera rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” är positiva eller har ingen synpunkt mot det. *Riksdagens ombudsmän (JO), Göteborgs* och *Lindesbergs kommuner, Autism Sverige, Barnens rätt i samhället (Bris),* Civil Rights Defenders, *Handikappförbunden* och Nationell samverkan för psykisk hälsa avstyrker dock förslaget. Som bestämmelsen är utformad befarar *JO* att vård enligt LVU kan komma att tillgripas utan att andra vårdinsatser utretts eller prövats i tillräcklig utsträckning. Frågan om lämplig vårdform för barn och unga med psykiska funktionsnedsättningar kräver enligt JO:s mening ytterligare analys och överväganden. Flera kommuner, bl.a. Göteborgs, Lindesbergs och *Örebro kommuner* för fram att det inte ligger inom socialtjänstens uppgift och kompetens att utreda, stödja och vårda barn och unga som är i behov av psykiatrisk vård. Kommunerna anmärker på att det inte har gjorts en ordentlig utredning av vilken hälso- och sjukvård som dessa barn och unga behöver och vilka resurser och organisatoriska problem inom hälso- och sjukvården som gör att dessa barn och unga inte får behövlig sjukvård. Vidare för de fram att socialtjänstens yttersta ansvar för barn och unga som far illa inte fråntar andra huvudmän sitt ansvar. Lindesbergs och Örebro kommuner föreslår att en utredning tillsätts för att särskilt belysa och sammanfatta dessa barns och ungas situation, deras rätt till adekvat hälso- och sjukvård och adekvata insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget om att ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende får beslutas för en ung person som har fyllt 18 år men inte 20 år är de flesta positiva, däribland Göteborgs universitet, Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, *Riksförbundet för samhällets styvbarn* och Rädda Barnen.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelse om omhändertagande för vård på grund av eget beteende

Enligt 3 § första stycket LVU ska vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. I andra stycket samma paragraf anges att vård också ska beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med uttrycket beteende avses närmast en

persons sätt att uppföra sig eller uppträda (s. 67). HFD har i ett avgörande uttalat att inte varje beteende som innebär att den unge utsätter sin hälsa för risk att skadas kan leda till vård (HFD 2015 ref. 7). Att den unge t.ex. ägnar sig åt en våghalsig sport kan således inte leda till ett omhändertagande.

Vård med stöd av LVU får beredas den som är under 18 år. Av 1 § tredje stycket LVU framgår att vård med stöd av 3 § även får beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Rekvisitet ”missbruk av beroendeframkallande medel” moderniseras

Socialnämnden kan omhänderta ett barn eller en ung person på grund av eget beteende enligt 3 § LVU om barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att med beroendeframkallande medel avses alkohol, narkotika eller därmed jämställda tekniska preparat. Det uttalas att användandet av narkotika och andra beroendeframkallande medel vid ett enstaka tillfälle inte nödvändigtvis behöver innebära att det finns en risk för barnets eller den unges hälsa eller utveckling. Enstaka bruk av tung narkotika liksom en längre tids frekvent missbruk, oavsett vilket preparat det är fråga om, kan däremot innebära en sådan risk. På motsvarande sätt kan lagen bli tillämplig vid allt icke-medicinskt bruk av läkemedel (Del A s. 582 och 583). Även lustgas används i dag som ett berusningsmedel och kan utveckla ett beroende. Ett sådant bruk kan innebära en risk för barnets eller den unges hälsa eller utveckling.

I propositionen Åtgärder mot dopning (prop. 1998/99:3) framgår att dopningsmedel inte anses ingå bland de beroendeframkallande medel som omfattas av 3 § LVU. Dock uttalas att om den unge missbrukar dopningsmedel på ett sådant sätt att det kan anses utgöra ett kvalificerat socialt nedbrytande beteende bör möjligheter kunna föreligga för tvångsvård även om det inte samtidigt föreligger missbruk av andra medel (s. 88).

Utredningen (SOU 2015:71) anser att dopningsmedel och läkemedel oavsett om de är beroendeframkallande eller inte ska ingå i rekvisitet. Som skäl för detta förs fram att en sådan lydelse stämmer överens terminologiskt med 16 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och 7 kap. 2 § SoL.

Enligt 16 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och 7 kap. 2 § SoL ska kommuner och regioner ingå överenskommelser om samarbete i fråga om personer som har ett skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel, dopningsmedel eller spel om pengar. Syftet med skyldigheten är att stärka samverkan mellan kommuner och regioner för att bättre tillgodose behovet av vård, stöd och behandling för målgruppen. När bestämmelsen utvidgades till att omfatta läkemedel och dopningsmedel framhölls i propositionen God kvalitet och ökad tillgänglighet inom missbruks- och beroendevården (prop. 2012/13:77) vikten av att missbruks- och beroendevården även kan

ge vård, behandling och stöd åt personer med missbruk eller beroende av läkemedel respektive dopningsmedel (s. 19).

Användning av beroendeframkallande medel kan innebära en påtaglig risk för att ett barns eller en ung persons hälsa eller utveckling skadas. Det är därför fortsatt en viktig omständighet att ha med i den nya lagen som skäl för ett omhändertagande på grund av eget beteende. Det förekommer dock även skadligt bruk av andra medel som nödvändigtvis inte behöver vara beroendeframkallande, t.ex. vissa läkemedel och dopningsmedel. Även sådana medel kan vid användning skada en persons hälsa eller utveckling och innebära att barnet eller den unge har behov av vård, behandling och stöd. För att det inte ska råda någon osäkerhet kring om skadligt bruk av dessa medel också ska kunna motivera ett omhändertagande bör det framgå tydligt av bestämmelsen. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen med tillägget att även läkemedel och dopningsmedel som inte är beroendeframkallande ska omfattas av bestämmelsen.

Förvaltningsrätterna i Uppsala och *Stockholm* anser att bestämmelsen bör innehålla uttrycket ”andra hälsofarliga medel” för att täcka upp för alla typer av medel som kan vara hälsofarliga. *Svenska rättspsykiatriska föreningen* anser att bestämmelsen ska omfatta ”skadliga medel” då det för närvarande är mycket svårt att hinna med drogklassning av de s.k. internetdrogerna legal highs, research compounds och liknande droger. Utredningen (SOU 2015:71) har inte lämnat något sådant förslag och således inte heller någon fördjupad analys av vilka konsekvenser ett tillägg av andra skadliga ämnen skulle få, t.ex. när det gäller hur målgruppen för ett omhändertagande skulle påverkas. Det kan även vara förenat med tillämpningssvårigheter att överlämna till socialnämnder och domstolar att avgöra vilka medel som ska anses skadliga eller hälsofarliga som inte redan är narkotikaklassade. I motsats till vad förvaltningsrätterna för fram bör ett sådant tillägg inte föras in i bestämmelsen.

I den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025 har uttrycket ”missbruk” ersätts med ”skadligt bruk eller beroende”. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalas att språket ska moderniseras och att uttrycket missbruk därför bör ersättas av den mer värdeneutrala och moderna benämningen skadligt bruk eller beroende. Ändringen innebär ingen förändring i sak (s. 378). Med samma motivering bör uttrycket ”missbruk” inte heller användas i den nya lagen och därmed ersättas av den mer värdeneutrala och moderna benämningen ”skadligt bruk eller beroende”.

Rekvisitet ”brottslig verksamhet” förs över till den nya lagen

Socialnämnden kan omhänderta ett barn eller en ung person på grund av eget beteende enligt 3 § LVU om barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom brottslig verksamhet.

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att med brottslig verksamhet avses inte mindre förseelser eller enstaka brott som inte är av allvarlig art. Brottsligheten ska ge uttryck för en sådan bristande anpassning till samhället att det uppstår ett vårdbehov hos barnet eller den

unge (Del A s. 583). I HFD:s avgörande RÅ 84 2:31 var tre inbrott inte av den arten att det kunde anses föreligga brottslig verksamhet.

Det är fortsatt viktigt att ett barn eller en ung person som bedriver brottslig verksamhet kan omhändertas på grund av detta beteende. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” behålls…

Socialnämnden kan även omhänderta ett barn eller en ung person på grund av eget beteende enligt 3 § LVU om barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom något annat socialt nedbrytande beteende. Genom “något annat” markeras att det inte får vara fråga om beteenden som når upp till rekvisitet ”skadligt bruk eller beroende” eller brottslig verksamhet. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med ”något annat socialt nedbrytande beteende” menas att barnet eller den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Som exempel på socialt nedbrytande beteenden anges enstaka allvarliga brott, prostitution, uppträdande på “sexklubb” eller vistande i missbruksmiljö (s. 109).

Sedan uttalandena till nuvarande LVU har samhället förändrats i flera avseenden. Nya grupper av barn och unga i utsatta situationer har identifierats och kunskapen om och synen på vissa sociala problem har utvecklats. Vid tidpunkten för införandet av nuvarande LVU var företeelser som nu betraktas som problematiska eller som avvikande från grundläggande normer inte kända eller uppmärksammade i samma utsträckning som i dag. Normer uppstår och finns i sociala kontexter, de är uttalade eller oskrivna regler som anger hur vi förväntas tänka och bete oss inför andra människor. Vad som utgör samhällets grundläggande normer är inte helt givet. Det är däremot klart att normer, även de som betecknas som grundläggande i ett samhälle, inte är konstanta utan förändras med tiden. Vad som är ett socialt nedbrytande beteende är därför föränderligt över tid.

Rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” har i viss mån utvecklats i praxis. HFD har i ett avgörande uttalat att det ska vara fråga om att barnet eller den unge utsätter sig för risker genom ett beteende som har en viss omfattning, allvarlighetsgrad och varaktighet (HFD 2022 ref. 11). I ett annat avgörande har HFD slagit fast att uppräkningen i förarbetena inte är uttömmande (RÅ 2000 ref. 33). Praxis från HFD vad gäller frågan om vad som utgör ett socialt nedbrytande beteende är dock begränsad. I det nämnda avgörandet bedömde HFD att en femtonårig pojke, som bl.a. hade ett aggressivt uppträdande och en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer, hade ett socialt nedbrytande beteende. I ett annat avgörande har HFD bedömt att självvald isolering i hemmet är att anse som socialt nedbrytande beteende om det är fråga om att den unge i det närmaste totalt avskärmar sig från den egna familjen och samhället i övrigt (HFD 2024 ref. 5).

Därutöver har HFD i tre avgöranden uttalat sig om tre beteenden som inte ansågs rymmas inom rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende”.

I avgörandet RÅ 2010 ref. 24 uttalade HFD att ett beteende som närmast kunde betraktas som symptom på en psykisk störning inte kunde utgöra ett socialt nedbrytande beteende. I avgörandet HFD 2015 ref. 7 prövades frågan om en flicka, som vistades på hemlig ort på grund av misshandel, hot och kränkande behandling i hemmet, genom att riskera att röja sin vistelseort uppvisade ett socialt nedbrytande beteende. Beteendet framstod enligt HFD snarast som ett obetänksamt handlande av en ung människa och inte ett socialt nedbrytande beteende. I HFD 2015 ref. 42 bedömde HFD att en snart 17-årig ungdom som missköttе sin medicinering och behandling av en allvarlig sjukdom, vilket innebar att han utsatte sig för mycket stora risker och potentiell livsfara, svårligen kunde anses ha ett socialt nedbrytande beteende.

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) som i sitt uppdrag har att se över grunderna för vård ska i detta sammanhang bl.a. kartlägga vilka skadliga riskbeteenden som finns hos barn och unga i dag och bedöma om dessa faller inom nuvarande tillämpning av rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” (dir. 2023:160). I utredningens delbetänkande (SOU 2025:38) redogör utredningen för en rad skadliga riskbeteenden hos barn och unga i dag som kriminalitet, bruk av narkotika, bruk av lustgas, utåtagerande och aggressiva beteenden, omfattande skolfrånvaro, sexuella riskbeteenden, självskadebeteenden, våldsbejakande extremism, pojkar som utövar våld och förtryck gentemot kvinnliga släktingar samt spel om pengar och datorspel/mobilberoende (s. 292–302). De flesta riskbeteenden bedöms omfattas av rekvisitet ”något annat social nedbrytande beteende” men det finns också beteenden som bedöms falla utanför uttrycket, bl.a. självskadebeteenden (s. 309).

Som redan nämnts anges i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) som exempel på ett socialt nedbrytande beteende att barnet eller den unge begår något eller några allvarliga brott utan att man för den sakens skull kan tala om brottslig verksamhet (s. 109). Under senare år har det skett en ökning i antalet barn och unga som dras in i gängkriminalitet, t.ex. utnyttjar kriminella nätverk yngre barn till brottslighet och barn och unga kopplade till sådana nätverk begår grova brott (se avsnitt 4.3.3). Med anledning av den utvecklingen är det särskilt angeläget att förhindra att barn och unga rekryteras och socialiseras in i kriminella nätverk. Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar följer att ett socialt nedbrytande beteende kan vara att ett barn eller ung person uppehåller sig annat än tillfälligt i en olämplig miljö (s. 67). Att skydda barn och unga från miljöer och sammanhang där de t.ex. riskerar att involveras i kriminalitet eller exponeras för våld och droger är således ett tydligt utpekat motiv bakom rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende.

Även ett barn eller en ung person som lever i en extremistisk kontext och umgås med personer som är aktiva i en våldsbejakande sådan miljö bör kunna anses ha ett socialt nedbrytande beteende. Här bör dock framhållas att barns och ungas rätt till religionsfrihet, yttrandefrihet och fri åsiktsbildning måste respekteras. Det är den våldsbejakande aspekten som kan anses avvika från samhällets grundläggande normer på ett sådant sätt att det kan bli fråga om ett socialt nedbrytande beteende.

En annan grundläggande norm i det svenska samhället är att alla människor ska behandlas lika oberoende av till exempel kön, sexuell

läggning och religion. Att genom våld eller förtryck inskränka andra människors individuella frihet på grund av sådana omständigheter bör också vara exempel på ett socialt nedbrytande beteende. Så kan vara fallet när en pojke i en familj utövar hedersrelaterat våld eller förtryck mot en syster eller annan kvinnlig släkting. Det är dock i dessa fall viktigt att utreda vad som ligger bakom beteendet. Om ett barn tvingas eller utsätts för påtryckningar att utöva våld eller förtryck kan det i stället utgöra en sådan omsorgsbrist som innebär att det finns grund för ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet (avsnitt 7.2.1).

Sedan Högsta förvaltningsdomstolens avgörande i RÅ 2000 ref. 33 står det även klart att ett utåtagerande och aggressivt beteende kan betraktas som ett sådant socialt nedbrytande beteende som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård.

Även ett gränsöverskridande eller riskabelt sexuellt beteende kan innebära påtaglig risk för skada på ett barns eller en ung persons hälsa och utveckling. En grundläggande norm i samhället är t.ex. att inte utsätta andra för handlingar av sexuell karaktär mot deras vilja, att utföra sexuella tjänster mot ersättning eller att betala för sexuella tjänster. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar anges t.ex. prostitution som ett exempel på socialt nedbrytande beteende (s. 66 och 109).

I avgörandet HFD 2024 ref. 5 uttalade domstolen att den omständigheten att ett barn tillbringar i princip all sin tid i hemmet och missköter sin skolgång normalt sett inte kan anses vara sådant socialt nedbrytande beteende som utgör grund för att besluta om ett omhändertagande för vård. Är det emellertid fråga om att ett barn i det närmaste totalt avskärmar sig från den egna familjen och samhället i övrigt så kan det utgöra ett socialt nedbrytande beteende.

Även andra beteenden som innebär att ett barn eller ung person agerar på ett sätt som påtagligt försvårar för honom eller henne att leva ett självständigt liv bör i vissa fall kunna utgöra ett socialt nedbrytande beteende om beteendet medför risker för utanförskap, arbetslöshet och sociala eller ekonomiska problem. Som exempel kan nämnas spel om pengar som innebär att barnet eller den unge allvarligt skuldsätter sig eller annat allvarligt spelberoende.

Det kan konstateras att nuvarande rekvisit ”något annat socialt nedbrytande beteende” fortfarande är ett rekvisit som ramar in många av de riskbeteenden som barn och unga har. Rekvisitet bör därför behållas i den nya lagen då det är ett väl inarbetat rekvisit men det bör, som både Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU och utredningen (SOU 2015:71) föreslår, kompletteras för att innefatta fler beteenden.

… men kompletteras med rekvisitet ”destruktivt beteende”

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att uttrycket ”något annat socialt nedbrytande beteende” ska moderniseras och ersättas med ”något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende”. Utredningen menar att den lydelsen avser att bl.a. omfatta barn och unga med psykiatriska problem, barn och unga som återvänder till en miljö där han eller hon riskerar att utsättas för förtryck och våld, barn och unga med självskadande eller aggressivt och utåtagerande beteende och barn och unga med mycket omfattande skolfrånvaro.

Utredningens (SOU 2015:71) förslag bedöms inte i en tillräckligt hög grad särskilja sig från nuvarande rekvisit. För att ett beteende ska anses vara socialt nedbrytande ska det, som tidigare nämnts, avvika från samhällets grundläggande normer. Barns och ungas riskbeteende består i dag även av beteenden som inte i första hand kan anses bryta mot samhällets normer. Signifikant för de beteendena är att barnet eller den unge har en tydlig bristande förmåga att skydda sig själv och i och med det utsätter sig för stora risker. Det är snarast att likställa med ett destruktivt beteende.

Ett destruktivt beteende kan bl.a. bestå av olika former av fysiska och sexuella självskadebeteenden. Självskadebeteende innebär att en person medvetet skadar sin kropp för att t.ex. hantera svåra tankar och känslor. Enligt Kunskapsguiden, en webbplats från Socialstyrelsen, Vägledning för elevhälsan (2023), Självskadebeteende, framgår att de vanligaste fysiska självskadebeteendena är att skära, bränna, slå, klösa eller nypa sig själv, förhindra sårläkning eller drar sig i håret.

En del unga använder i stället sex som ett sätt att skada sig själva. Det kan t.ex. göras för att straffa sig själv eller dämpa ångest. Det är inte ovanligt att sexuella självskadebeteenden uppstår som en reaktion på tidigare utsatthet för våld eller sexuellt våld (se t.ex. Jämställdhetsmyndighetens och Allmänna Barnahusets rapport Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, 2024). Exempel på sexuella självskadebeteenden kan vara att exponera sig själv sexuellt, söka sexuella kontakter eller gå med på sexuella handlingar fast man egentligen inte vill eller mår dåligt av det. Ett sådant beteende får dock inte förväxlas med ett aktivt sexualliv eller att ett barn eller en ung person har utsatts för ett brott av sexuellt slag. Skulle det däremot vara fråga om försök att skada sig själv genom sexuella handlingar bör det betraktas som ett destruktivt beteende.

Beträffande självskadebeteenden är det särskilt viktigt att göra en bedömning av om vårdbehovet kan tillgodoses inom ramen för socialtjänstens ansvar för barn och unga och inte enbart består i ett behov av vård som andra huvudmän ansvarar för, t.ex. psykiatrisk vård.

Ett destruktivt beteende kan även bestå i att aktivt söka sig till miljöer eller situationer där det finns en överhängande risk att bli utsatt för våld eller förtryck. Så kan t.ex. vara fallet om ett barn eller en ung person söker sig tillbaka till sin egen familj trots att det innebär en risk för att han eller hon kommer utsättas för våld eller andra allvarliga kränkningar (jfr HFD 2015 ref. 7).

Det kan också vara ett destruktivt beteende att genom försumlighet eller oförmåga utsätta sig själv för stor fara genom att inte fullfölja läkemedelsbehandling för en allvarlig sjukdom (jfr HFD 2015 ref. 42). Vid bedömningen i ett sådant fall behöver hänsyn tas till av vilka skäl som barnet eller den unge inte fullföljer läkemedelsbehandling, där hans eller hennes ålder och mognad behöver tas i beaktande. Det är dock viktigt att notera att det är en grundläggande princip inom hälso- och sjukvården att alla har rätt till självbestämmande och integritet. Detta gäller också barn och unga som har rätt att utifrån ålder och mognad själva bestämma eller påverka frågor som rör den egna hälso- och sjukvården. Skulle däremot ett barn eller en ung person, utan att ha tagit ställning mot medicinering, på grund av omognad eller oförmåga försumma att ta ansvar för sin hälsa på

ett sätt som innebär en påtaglig risk för fysisk skada, bör han eller hon få samhällets hjälp att förändra sitt beteende. Det vårdbehov som kan motivera ett omhändertagande är i dessa fall kopplat till barnets eller den unges beteendeproblem, inte till medicineringen i sig.

Det kommer i många fall vara svårt att dra någon tydlig gräns mellan om ett beteende avviker från samhällets grundläggande normer eller snarare består i en oförmåga att skydda sig själv, t.ex. i fråga om sexuella beteenden. Bedömningen kan i vissa fall behöva ske utifrån barnets eller den unges ålder. Om ett yngre barns beteende är helt otypiskt för dennes ålder kan beteendet i vissa fall betraktas som socialt nedbrytande. Det viktigaste är dock att de barn och unga vars hälsa eller utveckling utsätts för påtaglig risk får det stöd och skydd de behöver.

Sammanfattningsvis görs bedömningen att uttrycket ”destruktivt beteende” på ett lämpligt sätt kompletterar det nuvarande rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende”. Detta uttryck bör därför föras in i den nya lagen som ett komplement till ”något annat socialt nedbrytande beteende”. Beteendet bör, precis som vid övriga rekvisit, medföra en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas.

I avsnitt 28 behandlas förslagets förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter.

Psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd utesluter inte ett omhändertagande för vård

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att barn och unga som far illa får den hjälp som de behöver. Men det måste alltid avgöras från fall till fall vilken vård som är lämpligast. I vissa fall kan den nödvändiga vården ges inom ramen för socialtjänstens egna behandlingsresurser, i andra fall kan det vara lämpligare att ge barnet eller den unge vård genom psykiatrin (s. 67).

Den problematik som barn och unga som befinner sig i gränslandet mellan socialtjänstens och psykiatrins ansvarsområden kan vara drabbade av ryms inom begreppet psykisk ohälsa. Det omfattar både psykiska besvär som t.ex. oro, ångest, nedstämdhet och destruktivitet, och psykiatriska tillstånd där kraven för en diagnos är uppfyllda. Psykiatriska tillstånd omfattar i sin tur både psykiska sjukdomar och syndrom och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (Begrepp inom psykisk hälsa, Socialstyrelsen, 2024).

HFD har i ett avgörande ansett att det var fråga om ett socialt nedbrytande beteende när en 15-årig pojke hade ett aggressivt och utåtagerande beteende trots dennes invändningar om att han eventuellt hade en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som han behövde behandling för (RÅ 2000 ref. 33). I ett senare avgörande intog dock HFD ett annat förhållningssätt och uttalade att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU (RÅ 2010 ref. 24). Domstolen menade att själva störningen annars i realiteten skulle tillåtas ligga till grund för ett beslut om LVU, vilket inte var avsikten med lagen. För att ett visst beteende ska karakteriseras som ett socialt nedbrytande beteende bör det enligt HFD krävas att det inte framstår som ett uttryck för den psykiska

störningen utan i princip lika väl kan iakttas hos någon utan ett sådant funktionshinder. Att det finns en psykiatrisk grundproblematik utgör enligt domstolen inget hinder mot att tillämpa LVU men är inte heller en tillräcklig förutsättning.

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att ett beteende som är socialt nedbrytande ”i sig självt” ska kunna utgöra grund för ett omhändertagande för vård. Innebörden av förslaget är att även barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska kunna omhändertas för vård enligt LVU, oavsett om beteendet orsakas av det psykiatriska tillståndet eller inte. Utredningen beskriver att HFD:s avgörande har skapat osäkerhet om hur LVU ska tillämpas när ett barn eller ung person har ett skadligt beteende samtidigt som de har en psykiatrisk problematik. Vidare konstaterar utredningen att de som har att tillämpa lagen har anpassat sig på olika sätt till HFD:s avgörande. Bland annat genom att socialtjänster ibland tonar ned barnets psykiatriska problem för att det inte ska ses som ett hinder för vård och att utlåtanden från Barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) formuleras på ett sådant sätt att barnets psykiatriska tillstånd inte får någon avgörande betydelse för det beteende som barnets uppvisar för att LVU ska bli aktuellt.

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU har i sitt delbetänkande (SOU 2025:38) beskrivit samma problembild. Flera aktörer som utredningen har haft kontakt med menar att barns och ungas psykiatriska problematik ibland underdrivs i socialtjänstens utredningar för att inte riskera att domstolen avslår en ansökan om ett omhändertagande för vård. Vid utredningens genomgång av underrätts-avgöranden framgår att domstolarna hanterar frågan om psykiska besvär och psykiatriska tillstånd på olika sätt. I vissa avgöranden har det räckt med att barnet eller den unge sannolikt har ett psykiatriskt tillstånd och att beteendet sannolikt är ett utslag av det sannolika tillståndet för att ansökan om omhändertagande för vård ska avslås. I andra avgöranden har barnet eller den unge en konstaterad psykiatrisk diagnos men det aktuella beteendet bedöms i princip lika väl kunna iakttas hos någon utan ett sådant tillstånd och ansökan har bifallits. Utredningen beskriver också att andelen barn och unga som uppvisar skadliga riskbeteenden och som samtidigt har en eller flera psykiatriska diagnoser, som t.ex. autism, adhd, trotssyndrom och uppförandestörning, har ökat i socialtjänstens verksamhet.

HFD:s avgörande från år 2010 har gjort rättsläget oklart om ett barn eller ung person med psykiatrisk problematik kan omhändertas för vård. Det förekommer därför att barn och unga med både psykiska och sociala problem, som har ett tydligt vårdbehov, varken får vård enligt LVU eller lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård enligt nuvarande tillämpning. Om dessa barn och unga inte vill ta emot vård på frivillig väg riskerar de att falla utanför samhällets yttersta skyddsnät och helt bli utan hjälp. Att socialnämnder ändå ansöker om vård enligt LVU i sådana situationer och då ibland underdriver den psykiatriska problematiken för att inte riskera falla utanför LVU är inte en tillfredställande lösning. Om barnet eller den unges problematik inte beskrivs på ett rättvisande sätt riskerar barnet eller unge att inte få rätt hjälp.

Den nya lagen föreslås, som tidigare, vara en skyddslagstiftning vars syfte är att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård (avsnitt 5.2 och 5.4). Det är därför otillfredsställande om ett barn eller en

ung person med psykiatriska problem som löper en påtaglig risk för att skadas och inte är villig att ta emot frivilliga insatser inte omfattas av detta skydd. Dessa barn och unga bör på lika villkor som sina jämnåriga få tillgång till det yttersta skyddsnätet.

I avsnitt 7.1 redogörs för de generella förutsättningarna för ett omhändertagande. En första förutsättning för ett ingripande är att det ska finnas en påtaglig risk för att barnet eller den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana förhållanden i hemmet eller sådana egna beteenden som kan utgöra ett omhändertagande. Därtill krävs att den vård som socialnämnden planerar är nödvändig för att avvärja risken för skada och att vården, innefattande placeringen, bedöms vara för barnets eller den unges bästa. Den påtagliga risken för skada ska hänföras till vissa angivna beteenden, detta oavsett orsak. Detta förhållande blir tydligare i den nya lagen genom att de generella förutsättningarna lyfts ut och samlas i en egen bestämmelse. Med hänsyn till den prövning som ska ske och att det med den nya strukturen i lagen blir tydligare hur prövningen ska göras bör det inte, som *JO* befarar, finnas någon risk att andra mindre ingripande eller ändamålsenliga insatser inte utreds.

I avsnitt 5.5 föreslås att med vård enligt den nya lagen avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen. Det innebär att den vård som kan möjliggöras genom ett omhändertagande enligt den nya lagen ska förstås som ett samlingsbegrepp för den omsorg, uppfostran, tillsyn, behandling och boende som innefattas i socialnämndens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen. Den vård som kan bli aktuell inom ramen för ett omhändertagande syftar naturligtvis inte till att ”bota” det psykiatriska tillståndet. Såsom *Autism Sverige* för fram, kan neuropsykiatriska funktionsnedsättningar inte behandlas bort. Även om det, som *Göteborgs, Lindesbergs och Örebro kommuner* för fram, inte ingår i socialtjänstens uppgift och kompetens att ge psykiatrisk vård ska dock socialtjänsten i sitt arbete ge sociala insatser till personer med psykiatriska tillstånd. Det som kan bli aktuellt i förekommande fall är alltså att ge barnet eller den unge sådan behandling, stöd och hjälp för t.ex. normbrytande beteende som socialtjänsten har kompetens för och som bedöms vara verkningsfullt i det enskilda fallet. Det är i det avseendet viktigt att skilja på beteenden och färdigheter hos ett barn eller en ung person som är föränderliga och därmed möjliga att påverka i behandling, och färdigheter och funktioner som är begränsade till följd av ett psykiatriskt tillstånd och som inte kan förändras. Har socialnämnden ingen insats som bedöms kunna bidra till en sådan förändring som avvärjer risken för skada kan ett omhändertagande inte bli aktuellt. Att ett barn eller en ung person med psykiatrisk diagnos omhändertas och får vård med stöd av den nya lagen fråntar, som Göteborgs, Lindesbergs och Örebro kommuner för fram, på intet sätt andra huvudmäns ansvar. Tvärtom är det sannolikt ofta nödvändigt att socialtjänsten har ett tätt samarbete med psykiatrin och andra vårdgivare för att samordna insatser utifrån barnets behov. Av 10 kap. 8 § SoL framgår att om en enskild har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården, ska kommunen tillsammans med regionen upprätta en individuell plan. Planen ska upprättas om kommunen eller regionen bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda, och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Av

planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska ansvara för, vilka åtgärder som ska vidtas av någon annan än kommunen eller regionen, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen. I 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen finns en bestämmelse med motsvarande innehåll. Att det också finns behov av psykiatrisk vård bör således inte utgöra ett hinder för ett omhändertagande enligt den nya lagen.

I detta sammanhang bör Utredningen om en reform av den statliga barn- och ungdomsvården för en trygg och kvalitativ vård (S 2024:1) nämnas. Utredningen har bl.a. i uppdrag att se över hur den statliga barn- och ungdomsvården bäst kan differentieras och bli mer ändamålsenlig (dir. 2024:13). Syftet är att erbjuda en tryggare och säkrare miljö för alla som vårdas på de särskilda ungdomshemmen och att samtliga som placeras får sina vård-, behandlings- och säkerhetsbehov tillgodosedda samtidigt som vården ska vara ändamålsenlig och effektiv. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 11 augusti 2026 (dir. 2025:95).

Dessutom pågår sedan 2021 ett utvecklingsprojekt om integrerad vård där Statens institutionsstyrelse (SiS) samarbetar med barn- och ungdomspsykiatrin för att förbättra vården för de barn och unga som är placerade på särskilda ungdomshem och som är i behov av omfattande psykiatrisk vård. Grundtanken i projektet om integrerad vård är att vården ska ges av integrerade team där personal från barn- och ungdomspsykiatrin och SiS arbetar tillsammans för att möta komplexa och sammansatta vårdbehov hos barn och unga. Regeringen har sedan den 21 november 2024 gett Socialstyrelsen och SiS i uppdrag att förstärka och utveckla arbetet med integrerad vårdform för barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem. Uppdraget innebär att SiS tillsammans med deltagande regioner och med stöd av Socialstyrelsen ska fortsätta och intensifiera det arbete med integrerad vård som påbörjades 2021 och som syftar till att barn som vårdas på särskilda ungdomshem och som har både sociala och stora psykiatriska vårdbehov ska få sina behov tillgodosedda på ett sammanhållet sätt. Uppdraget ska slutredovisas den 30 november 2028.

I avsnitt 28 behandlas frågan om ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person med psykiska besvär eller psykiatriskt tillstånd som innebär en funktionsnedsättning är förenligt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ett omhändertagande för vård ska fortsatt kunna ske av den som ännu inte fyllt 20 år

Enligt 1 § LVU får en person som har fyllt 18 år men inte 20 år omhändertas för vård på grund av eget beteende. Detta förutsätter dock att sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård. HFD har i ett avgörande (RÅ 83:52) uttalat att med ”annan vård” avses annan institutionell vård som den unge kan få mot sin vilja, t.ex. vård enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att bestämmelserna i LVU i första hand avser den som är under 18 år. Det uttalas dock att många unga i åldrarna närmast däröver till följd av försenad mognad eller utveckling ofta kan ha ett stort behov av de insatser

som kan ges inom socialtjänsten. Det uttalas vidare att för unga som använder alkohol, narkotika eller andra berusningsmedel kan den vård som kan ges genom socialtjänsten vara bättre ägnad att förhindra att bruket leder till skada för den unges utveckling än de insatser som kan ges genom annat samhällsorgans försorg. Det uttalas vidare att på motsvarande sätt kan den unges personliga förhållanden vara sådana att de särskilda insatser som kan ges inom socialtjänsten och som är anpassade till de ungas behov av personlig vård och omvårdnad ger bättre förutsättningar för en social rehabilitering än den behandling som kan ges inom t.ex. kriminalvården (Del A s. 584).

På de grunder som tidigare anförts är det fortsatt angeläget att en ung person som har fyllt 18 år men inte 20 år kan omhändertas och på så sätt få det skydd och den vård som han eller hon är i behov av. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 28 behandlas frågan om ett omhändertagande av en person som har fyllt 18 år är förenligt med den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Omhändertagande för vård efter att sluten ungdomsvård har verkställts

I 32 kap. brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om särskilda ungdomspåföljder, vilka som utgångspunkt tillämpas om lagöverträdaren var under 18 år vid tidpunkten för brottet. Om rätten finner att påföljden för en lagöverträdare som begått brott före 18 års ålder bör bestämmas till fängelse, ska domstolen i stället enligt huvudregeln i 32 kap. 5 § BrB bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Tiden för sluten ungdomsvård är lägst fjorton dagar och längst fyra år.

Vissa av de barn och unga som är föremål för sluten ungdomsvård kan också vara aktuella för vård enligt LVU. Av 3 § andra stycket LVU följer att det är möjligt att omhänderta ett barn eller en ung person som dömts till sluten ungdomsvård med stöd av 32 kap. 5 § BrB, om den dömde vid verkställighetstidens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård enligt 3 § LVU. Om den unge dömts till sluten ungdomsvård förutsätts, till skillnad från annars, inte att den unge utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom sitt beteende.

Ett omhändertagande för vård med stöd av andra stycket ska alltså beslutas om det är uppenbart att barnet eller den unge efter utskrivningen från det särskilda ungdomshemmet annars skulle riskera att skada sin hälsa eller utveckling genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. I propositionen Vissa reformer i påföljdssystemet (prop. 1997/98:96) framgår att det främsta syftet med tillkomsten av bestämmelsen var att samhällets särskilda ansvar för utsatta barn och unga ska innefatta möjligheter i vissa fall att agera utan att behöva invänta att barnet eller den unge genom sitt beteende utanför det särskilda ungdomshemmet visat att han eller hon är i behov av fortsatt vård. Härigenom ges förutsättningar för att säkerställa kontinuiteten i vården av barnet eller den unge som är i behov av vård under längre tid än vad domstolen dömt ut genom sluten ungdomsvård. En utökning av möjligheterna till fortsatt tvångsvård av barnet eller den unge bedömdes också ha viss positiv effekt genom att

barnet eller den unge riskerar fortsatt tvångsvård om vårdbehovet kvarstår efter fullgjord verkställighet. Medan kravet på att det ska föreligga en påtaglig risk för skada på hälsa och utveckling har tonats ner i detta stycke har i stället angivits krav på att det ska föreligga ett uppenbart behov av ett omhändertagande. Det måste alltså föreligga tungt vägande skäl för att barnet eller den unge ska underkastas ett beslut om tvångsvård (s. 169, 170 och 214).

I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga som regeringen beslutade om den 6 november 2025 föreslås att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att fängelse ska bestämmas i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas för den som begått brott innan 18 års ålder. Därmed ska ett antal författningar som hänvisar till sluten ungdomsvård ändras, däribland den nuvarande bestämmelsen i 3 § andra stycket LVU. I lagrådsremissen föreslås att möjligheten enligt 3 § andra stycket LVU för socialnämnden att besluta om omhändertagande för vård bör finnas kvar, men anpassas till att det är fängelse och inte sluten ungdomsvård som ska vara den frihetsberövande påföljden för barn och unga. Enligt förslaget i lagrådsremissen ska vård enligt 3 § andra stycket LVU kunna beslutas om den som dömts till fängelse vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket. Förslagen om att fängelse föreslås ersätta sluten ungdomsvård föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Genom de övergångsbestämmelser som föreslås för LVU kommer det dock att vara möjligt att besluta om omhändertagande för vård även efter den 1 juli 2026 för den som dömts till sluten ungdomsvård för brott begångna innan ikraftträdandet.

Det är fortsatt angeläget att det finns en kontinuitet i den vård som ett utsatt barn eller en ung person behöver. Det behöver därför finnas åtgärder att vidta vid övergången mellan en frihetsberövande påföljd och friheten. Bestämmelsen om omhändertagande för vård efter verkställd påföljd bör därför för närvarande föras över till den nya lagen oförändrad i sak. I kommande lagrådsremiss bör bestämmelserna dock anpassas till att det är fängelse och inte sluten ungdomsvård som är den frihetsberövande påföljden.

7.3 En sammantagen bedömning av flera rekvisit

Utkastets förslag: Det får göras en sammantagen bedömning av de förhållanden i hemmet respektive de beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets bedömning: Enligt 2 § LVU ska vård beslutas om det på grund av vissa angivna förhållanden i hemmet finns en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling. Enligt 3 § LVU ska vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa för en påtaglig risk att skadas på grund av vissa angivna beteenden. Bestämmelserna om vilka förhållanden och beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 7.2).

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att utmärkande för socialtjänstens arbete med barn och unga ska vara en helhetssyn (Del A s. 1, 207 och 208). Denna princip förtydligas i den nya socialtjänstlagen. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) framgår att lagen får en ny struktur som bl.a. framhäver vikten av en helhetssyn och inriktningen på människors individuella behov och förutsättningar (s. 181 och 182). En helhetssyn på barnets och den unges situation är också en av grundprinciperna i den nationella strukturen för handläggning, genomförande och uppföljning av enskilda ärenden i den sociala barn- och ungdomsvården (Socialstyrelsen 2023, BBIC grundbok, Barns behov i centrum s. 14–26).

I Socialstyrelsens numera upphävda allmänna råd (SOSFS 1997:15) om tillämpningen av LVU angavs att det många gånger inte är en faktor i hemmiljön som föranleder en åtgärd, utan flera olika faktorer som var för sig inte utgör något skäl för ingripande men som sammantagna uppfyller kriterierna för LVU (s. 23). Även vad gäller ett omhändertagande för vård med anledning av det egna beteendet skriver Socialstyrelsen att det bör göras en sammantagen bedömning av de olika beteenden som barnet eller den unge uppvisar och hänvisar till Högsta förvaltningsdomstolens (HFD) avgörande RÅ 84 2:31 där domstolen slår fast att brott som inte uppfyller kraven på brottslig verksamhet i vart fall kan betraktas som annat jämförbart beteende, numera socialt nedbrytande beteende (s. 35). Även JO har, med hänvisning till samma avgörande, uttalat att det vid prövningen av om förutsättningar för vård enligt 3 § LVU är uppfyllda ska göras en sammantagen bedömning av de olika beteenden som barnet eller den unge visar upp (JO 2017/18 s. 451).

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU har i samband med sitt uppdrag om en översyn av grunderna för vård gått igenom ett stort antal domar från förvaltningsrätterna och kammarrätterna. I sitt delbetänkande (SOU 2025:38) redogör utredningen för genomgången och beskriver att det finns en stor variation i såväl återgivningen av socialnämndernas argumentation, som i domskälen vad gäller synen på om det går att göra en sammanvägd bedömning. Utifrån vad utredningen erfarit i samtal med yrkesverksamma inom socialtjänsten och domstolar är det relativt vanligt att varje enskilt rekvisit vad gäller förhållanden i hemmet behandlas för sig utan att det görs en sammantagen bedömning. Det förekommer emellertid också domar där det görs en sammantagen bedömning. I dessa fall beskrivs ofta förekomsten av exempelvis misshandel och omsorgsbrister och därefter sker en sammantagen bedömning av risken för skada på grund av hemsituationen i sin helhet. När det gäller beslut på grund av eget beteende är det vanliga att det, med hänvisning till HFD:s avgörande, görs en sammantagen bedömning inom ramen för begreppet socialt nedbrytande beteende om ett brottsligt beteende eller skadligt bruk eller beroende inte anses tillräckliga var för sig. Det förekommer dock också exempel på underrättsdomar där barnet eller den unge bedöms löpa en påtaglig risk för skada på grund av den sammantagna beteendeproblematiken (s. 163–169).

Det kan konstateras att det inte är helt tydligt om det finns en möjlighet att göra en sammantagen bedömning av de omständigheter som kan

föranleda ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet eller på motsvarande sätt av omständigheter på grund av det egna beteendet.

Om det inte går att göra en sammanvägning av alla faktorer i ett barns hemförhållanden kan det innebära att förutsättningarna för ett omhändertagande för vård inte anses uppfyllda för ett barn som löper en påtaglig risk att skadas på grund av olika omständigheter i hemmet. Det kan också leda till att beslut om ett omhändertagande för vård inte på ett rättvisande sätt beskriver barnets samlade behov. Motsvarande gäller för barn och unga som löper en påtaglig risk för skada på grund av det egna beteendet.

Mot bakgrund av detta är det viktigt att en sammantagen bedömning av olika riskfaktorer kan göras vid ett omhändertagande för vård. Det bör därför framgå klart i den nya lagen. En bestämmelse som uttrycker att det är möjligt att göra en sammantagen bedömning av flera rekvisit föreslås därför införas i såväl bestämmelsen om vilka förhållanden i hemmet som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård som i motsvarande bestämmelse om eget beteende. Det innebär att om det förekommer flera riskfaktorer kopplade till ett barns hemsituation, kan en bedömning av ett barns hela hemsituation göras. Exempelvis kan vissa brister i omsorgen som inte ensamt utgör skäl för ett omhändertagande för vård tillsammans med andra förhållanden i hemmet motivera ett omhändertagande. På motsvarande sätt ger regleringen utrymme för en sammantagen bedömning av risken för skada med beaktande av ett barns eller en ung persons sammantagna beteendeproblematik. Som exempel kan användning av droger, som inte är av den intensitet eller varaktighet att användningen omfattas av rekvisitet ”skadligt bruk eller beroende”, i kombination med ett annat riskbeteende sammantaget utgöra skäl för ett omhändertagande för vård. Klargörandet fråntar dock inte socialnämnden från att tydligt redogöra för vilka förhållanden i hemmet alternativt egna beteenden som motiverar omhändertagandet för vård (avsnitt 9.2.1). Av rättssäkerhetsskäl är det fortfarande angeläget att det tydligt anges vilka förhållanden eller beteenden som kan utgöra skäl för ett omhändertagande för att den enskilde och domstolen ska kunna ta ställning till vad som är nödvändig vård och om vården är till barnets eller den unges bästa.

8 Stärkt trygghet och stabilitet för familjehemsplacerade barn

8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

Utkastets förslag: Ett barn ska kunna omhändertas för vård på grund av sin anknytning till ett familjehem om
- barnet är placerat i familjehemmet på grund av förhållanden i det egna hemmet,
- förutsättningarna för det omhändertagandet har upphört,
- det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör,
- det är till barnets bästa att vården fortsätter, och
- det kan antas att placeringen i familjehemmet inte kan fortsätta med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att för barn i familjehem ska barnets bästa vara avgörande vid prövningen av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker förslaget. *Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)* och *Barnombudsmannen* välkomnar att hänsyn ska tas till barnets förankring i familjehemmet och anser att förslaget innebär ett viktigt förtydligande av när barns behov av stabilitet under vissa omständigheter bör trumfa intresset av återförening. Vidare uttrycker bl.a. Barnombudsmannen, *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Kammarrätten i Göteborg* att det är önskvärt att samordna bestämmelserna om upphörande av omhändertaganden för vård och flyttningsförbud.

Riksdagens ombudsmän (JO) avstyrker förslaget och uttalar att det måste beaktas att det är fråga om tvångsvård och att en bestämmelse som rör sådan vård måste utformas på ett tydligt sätt. *Förvaltningsrätten i Linköping*, *Kammarrätten i Sundsvall* och *Sveriges advokatsamfund* ställer sig tveksamma till att låta ett så oprecist rekvisit som barnets bästa vara avgörande för om omhändertagandet för vård ska upphöra. Vidare framhåller Sveriges advokatsamfund att det inte framgår på vilken grund vården fortsätter enligt förslaget.

Socialstyrelsen är positiv till intentionen och instämmer i bedömningen att tryggheten för långvarigt placerade barn behöver stärkas. Socialstyrelsen anser dock att förslaget kräver ytterligare analys och utredning. Även *Förvaltningsrätten i Uppsala* anser att förslaget med hänsyn till de långtgående konsekvenserna kräver ytterligare analys, bl.a. till hur förslaget förhåller sig till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets. I promemorian föreslås att ett omhändertagande för vård ska fortsätta för alla barn som vårdas enligt lagen, oavsett placeringsform eller grund för omhänder-

tagandet, om barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om omhändertagandet för vård upphör.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna ställer sig positiva till förslaget eller har ingen invändning mot det, däribland JO och de flesta kommuner och regioner. Även de flesta myndigheter och organisationer som arbetar med frågor om barnrätt eller familjehemsvård såsom *Barnens rätt i samhället (Bris), Barnombudsmannen, Familjevårdens centralorganisation, Gemensam familjehemsorganisation, Stiftelsen Allmänna barnhuset* och *Unicef Sverige* är positiva till förslaget.

Ett antal remissinstanser avstyrker eller ställer sig tveksamma till förslaget, däribland *Kammarrätterna i Jönköping* och *Stockholm*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Göteborgs universitet, Statens institutionsstyrelse (SiS)* och *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).*

Några remissinstanser, t.ex. Kammarrätten i Göteborg, *Lunds universitet* och *Akademikerförbundet SSR* avstyrker förslaget i den del som avser att även barn som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende ska omfattas av förslaget.

Kammarrätten i Jönköping är tveksam till om det är en rimlig ordning att barn kan komma att tvångsvårdas, kanske under lång tid, trots att det inte finns några brister i hemförhållandena eller eget beteende hos barnet. Det framhålls av t.ex. Förvaltningsrätten i Malmö och Sveriges advokatsamfund, att förslaget innebär en större principiell förändring av det som hittills varit grundtanken i tvångsvårdslagstiftningen. *Förvaltningsrätten i Linköping* anser att en så genomgripande förändring kräver en djupare analys än vad utredningen haft möjlighet att göra. Flera remissinstanser, bland dem Kammarrätten i Stockholm och SKR delar uppfattningen att förslaget är för knapphändigt analyserat och att det behövs ytterligare överväganden. Det framhålls också från flera håll, t.ex. från Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Linköping, IVO, Göteborgs kommun och Sveriges advokatsamfund att konsekvenserna av förslaget är svåra att överblicka, exempelvis när det gäller förtroendet för socialtjänsten och domstolarna. Vidare framhåller SKR att det saknas ett resonemang kring vad vården ska bestå i efter att beslut om det fortsatta omhändertagandet är fattat, och anser att det behövs en grundlig genomgång av övriga bestämmelser i lagen för att säkerställa att eventuella oklarheter undanröjs.

IVO för fram att den effekt som utredningen synes sträva efter – ett stärkt skydd för barn när ett omhändertagande för vård upphör – skulle kunna uppnås genom en utökad användning av bestämmelserna om flyttningsförbud. Flera remissinstanser, bland dem Kammarrätten i Stockholm och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, är också tveksamma till om syftet att öka kontinuitet och stabilitet för barn som är omhändertagna för vård uppnås.

Ett antal remissinstanser, bl.a. IVO, Lunds universitet, Stockholms universitet och Malmö kommun, är på olika sätt kritiska till att förslaget även omfattar barn som är omhändertagna på grund av eget beteende och är placerade i andra boendeformer än familjehem. IVO och Socialstyrelsen anser att konsekvenserna av förslaget behöver analyseras ytterligare för barn som är placerade i ett annat boende än ett familjehem, t.ex. på ett HVB eller ett särskilt ungdomshem. Stockholms universitet anser att förslaget i den delen strider mot de principer som lagen vilar på, att det är

bristfälligt utrett och saknar en diskussion om konsekvenserna av den föreslagna lagändringen samt att förslaget kan befaras medföra längre vårdtider och därmed risker för barnet i fråga. SiS, liksom *Barnrättsbyrån* och *Maskrosbarn*, anser att placeringar på särskilda ungdomshem bör undantas från förslaget.

Flertalet remissinstanser har även synpunkter på utformningen av den föreslagna bestämmelsen. Kammarrätterna i Göteborg, Stockholm och Jönköping, Förvaltningsrätterna i Stockholm, Linköping och Malmö, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, *Landskrona kommun Region Stockholm*, Akademikerförbundet SSR och SKR anser att risk- och skadebedömningen bör vara utformad på samma sätt som vid övriga omhändertaganden enligt lagen.

Vissa remissinstanser, bl.a. Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Luleå, Göteborgs universitet och *Botkyrka kommun*, är särskilt tveksamma till att barnets bästa föreslås som ett rekvisit.

Skälen för utkastets förslag

Återföreningsprincipen kontra barns behov av stabilitet och kontinuitet

I avsnitt 7 redogörs för de bestämmelser i 1–3 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, som reglerar förutsättningarna för omhändertagande för vård. Det föreslås att dessa grunder med, vissa tillägg, ska föras över till den nya lagen.

Enligt 21 § första stycket första meningen LVU ska vård med stöd av lagen upphöra när vården inte längre behövs. Av 21 § första stycket andra meningen LVU framgår att när det gäller omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet får socialnämnden inte besluta att vården ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 15.1.1).

Av 21 § andra stycket LVU framgår vidare att socialnämnden noga ska förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att bestämmelsen är en påminnelse om socialnämndens viktiga ansvar att planera och förbereda hemtagningen eftersom separationen från familjehemmet kan bli svår för barnet, särskilt om barnet bott lång tid i ett familjehem (s. 88 och 118). Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 15.3).

När ett barn är placerat utanför det egna hemmet är utgångspunkten sedan länge att vården inte ska pågå längre än nödvändigt och att barnet ska återförenas med sina föräldrar när syftet med vården har uppnåtts (prop. 1979/80:1 Del A s. 501 och prop. 2002/03:53 s. 84). Även om vården som utgångspunkt ska vara inriktad på en återförening finns det situationer när det, särskilt med hänsyn till barnets behov av stabilitet och kontinuitet, inte anses förenligt med barnets bästa att barnet återförenas med sina vårdnadshavare. Det finns därför regler som innebär avsteg från principen om återförening och som i stället tar sikte på att tillgodose barnets behov av kontinuitet och stabilitet.

För att skydda barn mot att en återförening sker alltför abrupt eller vid en olämplig tidpunkt får förvaltningsrätten, efter ansökan från socialnämnden, besluta om ett s.k. flyttningsförbud av barnet (24 § LVU).

Flyttningsförbud kan användas för att skydda barn som är placerade både med och utan samtycke och innebär att vårdnadshavaren för viss tid eller tills vidare förbjuds att ta barnet från det familjehem eller enskilda hem där barnet vårdas. Bestämmelsen om flyttningsförbud är avsedd att tillämpas i fall där själva separationen eller flyttningen är skadlig för barnet (bet. SoU 1979/80:44 s. 78). Syftet är i första hand att förhindra en hemtagning i de fall barnet har behov av en långsammare återflyttning, men vårdnadshavaren inte medger det. Flyttningsförbudet är främst avsett att vara en temporär åtgärd och socialnämnden ska därför överväga var tredje månad om det fortfarande behövs. Det finns dock ingen tidsgräns för hur länge ett flyttningsförbud får pågå. Flyttningsförbud kan beslutas till dess barnet fyller 18 år. Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i ett avgörande uttalat att syftet med ett flyttningsförbud också är att säkerställa att barnets bästa tas tillvara i situationer då barnet har vistats en lång tid i ett familjehem och hunnit få så starka band till detta hem att det måste sättas i fråga om inte barnet bör bo kvar där (HFD 2011 ref. 13). Bestämmelserna om flyttningsförbud föreslås föras över till den nya lagen, men med viss förändring av tillämpningsområdet (avsnitt 16.1).

Ett mer långtgående avsteg från återföreningsprincipen är möjligheten att flytta över vårdnaden till barnets familjehemsföräldrar. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att om det är uppenbart bäst för barnet att få vara kvar i familjehemmet bör möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna prövas (s. 88). En vårdnadöverflyttning innebär enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken, förkortad FB, att den rättsliga vårdnaden om barnet flyttas till familjehemsföräldrarna.

Av propositionen om vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) framgår att syftet med vårdnadsöverflyttning är att förhindra att barn som rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de funnit sig till rätta och känner en större samhörighet och känslomässig förankring till än i det egna hemmet (s. 40 och 70). Det är bara socialnämnden som kan initiera en ansökan om vårdnadsöverflyttning. Socialnämnden ska enligt 13 c § LVU särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när barnet har varit placerat i samma familjehem under två år från det att placeringen verkställdes. Därefter ska frågan övervägas årligen. Bestämmelserna om övervägande och ansökan om vårdnadsöverflyttning föreslås föras över till den nya lagen oförändrade i sak (avsnitt 14).

Förändringar i lagstiftningen under de senaste åren

Det har under lång tid förts diskussioner om hur principen om återförening ska balanseras mot barnets behov av stabilitet och kontinuitet i lagstiftningen. För några år sedan uppkom en förnyad debatt om hur tryggheten och säkerheten för placerade barn kan stärkas.

Genom propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) infördes flera lagändringar i LVU och den tidigare socialtjänstlagen (2001:453). Genom lagändringarna, som trädde i kraft den 1 juli 2022 infördes bl.a. en bestämmelse om att socialnämnden inte får besluta att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har

förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt (21 § LVU). Även tiden för när skyldigheten för socialnämnden att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när barnet har varit placerat i samma familjehem ändrades från tre år till två år. Vidare infördes en skyldighet för socialnämnden att, när den prövar om vård enligt LVU ska upphöra för ett barn som är placerat i ett enskilt hem, särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud.

De omständigheter som domstolen enligt 6 kap. 8 § FB särskilt ska beakta vid en prövning av vårdnadsöverflyttning är sedan den 1 januari 2025 motsvarande omständigheter som socialnämnden ska beakta när nämnden överväger att ansöka om vårdnadsöverflyttning enligt 13 c § LVU. I propositionen Tryggare hem för barn (prop. 2024/25:10) uttalas att därigenom blir det samlade regelverket i frågor om vårdnadsöverflyttning tydligt, förutsebart och enhetligt, vilket kan bidra till ökad stabilitet och kontinuitet för barn. Vidare lades dessutom barnets sociala situation i övrigt till i bestämmelserna som en omständighet att särskilt beakta (s. 44). Förutsättningen som fanns enligt 6 kap. 8 § FB om att det skulle vara uppenbart att det är bäst för barnet med en vårdnadsöverflyttning togs i samband med propositionen bort. Det huvudsakliga syftet med ändringen är att klargöra att det, som i andra frågor som rör barn, är tillräckligt och avgörande att en viss åtgärd bedöms vara till barnets bästa (s. 41). Vidare infördes i 20 kap. 9 § FB en rätt för barnet och dess vårdnadshavare att få ett offentligt biträde vid vissa mål om vårdnadsöverflyttningar. Skälen för detta är enligt propositionen att stärka rättssäkerheten och barnrättsperspektivet (s. 51).

Tryggheten för placerade barn behöver stärkas

Ett placerat barns behov av kontinuitet och stabilitet kan enligt nuvarande reglering i vissa fall gå före återföreningsprincipen, genom bestämmelserna om flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning. Det saknas dock möjlighet i den nuvarande lagen att ta hänsyn till om en separation från det hem där barnet är placerat är skadlig för barnet på ett sådant sätt att omhändertagandet för vård därför inte ska upphöra. HFD har i ett avgörande uttalat att överväganden som enbart är relaterade till risken för skada vid en separation inte ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. Barnets intresse av att få bo kvar i familjehemmet ska i stället tillgodoses genom bestämmelserna om flyttningsförbud och överflyttning av vårdnaden (HFD 2012 ref. 35).

Även om bestämmelserna om flyttningsförbud och upphörande av vård är bättre samordnade sedan lagändringarna med anledning av propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) trädde i kraft, kvarstår att frågorna är uppdelade i olika prövningar och beslut, vilket kan leda till parallella rättsprocesser. Det kan uppfattas som svårbegripligt och förvirrande för både barn och vårdnadshavare. En sådan ordning har, som förts fram i utredningen (SOU 2015:71) och i promemorian, under lång tid uppmärksammats som problematisk och särskilt svårförenlig med ett fullgott barnrättsperspektiv. Det finns således skäl för en ordning som är mer enhetlig, effektiv och begriplig för alla inblandade.

Det finns också problem som är knutna till att flyttningsförbudet är avsett att i första hand vara en temporär åtgärd. Syftet med ett flyttningsförbud är inte att det ska vara en långsiktig lösning. Socialnämnden har under tiden för ett gällande flyttningsförbud endast befogenhet att besluta om umgänget mellan barn och vårdnadshavare eller förälder, men saknar i övrigt befogenhet att bestämma över barnet. Särskilt i de fall när ett flyttningsförbud ändå pågår under en längre period kan det, såsom utredningen (SOU 2015:71) och promemorian pekar på, uppstå problem som har med ansvaret för vården att göra eftersom socialnämnden inte kan besluta i andra frågor som förutsätter vårdnadshavarens samtycke. Detta, i kombination med att flyttningsförbudet ska övervägas var tredje månad, innebär en otrygg och oviss tillvaro för barnet. I likhet med vad som förs fram i utredningen (SOU 2015:71) bedöms ett flyttningsförbud vara en lämplig tillfällig åtgärd för att fördröja eller undvika en hemtagning vid fel tidpunkt, men inte för att säkerställa en fortsatt placering av barnet i familjehemmet.

Den åtgärd som anses skapa bäst förutsättningar för att trygga ett barns fortsatta placering i sitt familjehem är en överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Genom åren har en rad åtgärder genomförts för att underlätta och öka antalet vårdnadsöverflyttningar, t.ex. genom att införa krav på socialnämnderna att regelbundet överväga överflyttning av vårdnaden (prop. 1989/90:28 s. 94, prop. 2002/03:53 och prop. 2021/22:178). Som framgår under rubriken Förändringar i lagstiftningen under de senaste åren gjordes ändringar av reglerna om vårdnadsöverflyttning i föräldrabalken den 1 januari 2025. Förändringarna genomfördes i syfte att förbättra möjligheterna för att en vårdnadsöverflyttning kommer till stånd i de fall det är bäst för barnet (prop. 2024/25:10).

Under de senaste åren har antalet vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar också ökat. Mellan 2019–2023 ökade antalet med 71 procent, från 249 vårdnadsöverflyttningar till 597 (Socialstyrelsens statistik över socialtjänstinsatser till barn och unga för 2023). Trots ökningen, är antalet vårdnadsöverflyttningar fortfarande förhållandevis få.

En överflyttning av det rättsliga vårdnadsansvaret till familjehemsföräldrarna är inte lika livsavgörande som en adoption men är ändå ett ingripande beslut med stora konsekvenser för alla inblandade – vårdnadshavarna, familjehemmet och inte minst barnet. Frågan om vårdnadsöverflyttning är sällan okomplicerad utifrån den sammansatta och komplexa problematik som många gånger omgärdar en familjehemsplacering. En grundläggande förutsättning är att familjehemsföräldrarna är villiga att ta på sig ansvaret som vårdnadshavare. Det kan finnas situationer där det bedöms vara bättre för barnet att stanna i familjehemmet, men där familjehemsföräldrarna av olika anledningar inte är redo eller villiga att axla vårdnadsansvaret för barnet, eller där det bedöms ovisst om förutsättningarna för en så ingripande åtgärd i övrigt är uppfyllda. En överflyttning av vårdnaden är inte heller alltid en önskad eller lämplig åtgärd i samband med att ett omhändertagande upphör.

Det finns således behov av en ordning som medger att ett barn, utifrån den risk för skada som en separation från familjehemmet kan innebära, kan stanna kvar där under tydligt reglerade former, både tillfälligt och på längre sikt, trots att de förhållanden som omhändertagandet ursprungligen grundats på inte längre innebär en påtaglig risk för barnets hälsa och

utveckling. Ett flyttningsförbud bedöms svara mot situationer där en återförening är realistisk, men där det finns ett temporärt behov av att skjuta upp den. I andra fall, där det kanske är ovisst om en återförening är bäst för barnet eller där förutsättningarna för en vårdnadsöverflyttning ännu inte är klargjorda eller uppfyllda och barnet därför behöver stanna kvar på obestämd tid i familjehemmet, bedöms det finnas behov av en tryggare och mer förutsebar reglering för barnet.

En ny grund för omhändertagande för vård införs

Det är viktigt att skapa goda förutsättningar för trygghet, kontinuitet och stabilitet för barn som är omhändertagna för vård i familjehem. Avbrott i relationer som är viktiga för barnet och uppbrott från dess invanda miljö kan i sig innebära en risk för skada. Lagstiftningen behöver på bästa möjliga sätt möjliggöra lösningar i de fall det inte bedöms vara bäst för barnet med en återförening, varken på kortare eller längre sikt. Som framgår under den föregående rubriken bedöms det finnas situationer där ett flyttningsförbud och en överflyttning av vårdnaden inte i tillräcklig mån svarar mot familjehemsplacerade barns behov av stabilitet och kontinuitet. En ökad användning av dessa institut, skulle inte heller förändra den bedömningen.

Som åtgärd föreslås i både utredningen (SOU 2015:71) och promemorian att ett omhändertagande i vissa fall bör kunna fortsätta även om de förhållanden som ursprungligen föranlett ett omhändertagande inte längre finns kvar. Flera remissinstanser har dock uttryckt tveksamhet över förslaget. Bl.a. frågar sig *Kammarrätten i Jönköping* om det är en rimlig ordning att barn kan komma att tvångsvårdas, kanske under lång tid, trots att det inte finns några brister i hemförhållandena eller det egna beteendet. Med anledning av det som remissinstanserna för fram kan det konstateras att det i praktiken redan är möjligt att hålla föräldrar och barn åtskilda med tvång på obestämd tid genom ett beslut om flyttningsförbud. Ett flyttningsförbud är att betrakta som en tvångsåtgärd av samma karaktär som ett tvångsomhändertagande även om det i första hand är avsett att vara en temporär åtgärd (prop. 1989/90:128 s. 82). Det är otillfredsställande, både ur praktisk synpunkt och av rättssäkerhetsskäl, att en tvångsåtgärd kan pågå på obestämd tid, men samtidigt under så oreglerade former. Om barnet i stället kan vara fortsatt omhändertaget, likt förslagen i utredningen (SOU 2015:71) och promemorian, blir utgångspunkten i stället att övriga bestämmelser som gäller för ett omhändertagande för vård fortsätter att gälla. En sådan ordning bedöms skapa bättre förutsättningar för en trygg och stabil tillvaro för barnet oavsett om det är fråga om en längre eller kortare placering. Detta även med beaktande av att vård enligt LVU, såsom *Kammarrätten i Stockholm* och *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd* för fram, inte i sig är en garanti för stabilitet och kontinuitet eller säkerställer att barnet får vara kvar i det familjehem där han eller hon för närvarande befinner sig.

Det bör mot bakgrund av detta införas en möjlighet för att omhändertagandet fortsätter även om de förhållanden som ursprungligen låg till grund för omhändertagandet inte längre finns kvar. För att det ska vara tydligt på vilken grund som omhändertagandet fortsätter på, vilket *Sveriges advokatsamfund* tar upp, ska en ny grund för ett omhänder-

tagande införas. I den nya lagen bör det således finnas tre olika grunder för omhändertagande för vård. Som redogörs för under följande rubriker föreslås att den nya grunden bör vara begränsad till barn som är placerade i familjehem.

Det är viktigt att en tvångslagstiftning är klar och konsekvent. Till skillnad från vad som föreslås i utredningen (SOU 2015:71) och promemorian, bör det därför anges att det är barnets anknytning till familjehemmet som omhändertagandet grundas på. Av de skäl som framförs nedan bör den nya grunden benämnas omhändertagande för vård på grund av anknytning. Vid bedömningen av barnets anknytning till familjehemmet föreslås att ett antal omständigheter särskilt ska beaktas, se avsnitt 8.2. På samma sätt som föreslås vid övriga grunder för omhändertaganden i den nya lagen bör bestämmelsen utformas så att det tydligt anges vilka rekvisit som ska prövas. Att omhändertagandet för vård på grund av anknytning ska vara till barnets bästa bör därför komma till uttryck på samma sätt och utifrån samma skäl som föreslås för omhändertaganden för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende (avsnitt 7).

I och med att den nya grunden föreslås inom ramen för en genomgripande omarbetning av hela den nuvarande lagen säkerställs att den föreslagna regleringen harmonierar med övriga bestämmelser och systematiken i den nya lagen. De brister som bl.a. SKR och vissa förvaltningsdomstolar anser att promemorians förslag har på grund av att det har tagits fram inom ramen för en alltför begränsad utredning och är alltför knapphändigt analyserat, bedöms därmed ha läkts.

I avsnitt 28 behandlas förslagets förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter.

Den nya grunden omfattar barn i familjehem som varit omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att endast barn som vårdas i familjehem på grund av brister i sin hemmiljö ska omfattas av förslaget. I promemorian föreslås däremot att ett omhändertagande ska kunna fortsätta för alla barn som vårdas med stöd av nuvarande LVU, oavsett placeringsform eller grund för vården. Ett antal remissinstanser, däribland *Kammarrätten i Göteborg*, *Lunds universitet* och *SKR*, anser att förslaget i promemorian varken är tillräckligt motiverat eller analyserat. Flera remissinstanser, bl.a. *Barnrättsbyrån*, *Maskrosbarn* och *SiS*, är också särskilt kritiska till att förslaget omfattar barn som vårdas på särskilda ungdomshem.

Inledningsvis kan konstateras att det är skillnad på den anknytning ett barn kan få till personalen på ett hem för vård och boende (HVB) eller särskilt ungdomshem jämfört med den anknytning ett barn kan få till sina familjehemsföräldrar. Såsom *Socialstyrelsen* påpekar är det inte lämpligt att likställa en relation med personal på ett HVB eller stödboende med en relation till vårdnadshavare, syskon eller familjehemsföräldrar. Detsamma gäller, som SiS påpekar, för barn som är placerade på särskilda ungdomshem. Placeringar på HVB och särskilda ungdomshem är av en annan karaktär än placeringar i familjehem. Avsikten kan aldrig vara att ett barn som placeras på en institution – i synnerhet inte på en låst institution – ska vistas där långsiktigt och knyta an till miljön eller personalen på samma sätt som till en hemmiljö eller en förälder. Det starka samband som

reglerna om omhändertaganden av ett barn i ett familjehem har till de familjerättsliga reglerna om vårdnadsöverflyttning i föräldrabalken saknas av naturliga skäl för dessa placeringar. Mot denna bakgrund bör ett omhändertagande för vård på grund av anknytning endast omfatta placeringsformen familjehem.

Frågan är därefter vilka barn som bör omfattas av förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning. De nuvarande bestämmelserna om flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning omfattar både barn som är placerade i familjehem på grund av sina hemförhållanden och sitt eget beteende. Den målgrupp som främst bör komma i fråga för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är barn i behov av en alternativ familjetillhörighet på grund av brister i den egna hemmiljön. I synnerhet bör det vara fråga om de barn som varit placerade sedan låg ålder eller under lång tid i förhållande till sin egen ålder i samma familjehem och därför hunnit fått starka band till familjehemmet. Det kan visserligen tänkas att barn placerade i familjehem på grund av eget beteende kan ha liknande behov av att få sin anknytning till familjehemmet beaktad vid vårdens upphörande. Vård i beteendefallen ges dock utifrån andra utgångspunkter och syftar inte på samma sätt som i miljöfallen till att erbjuda en alternativ familjetillhörighet för barnet så länge barnet behöver det. Den föreslagna bestämmelsen bör därför, i likhet med vad som föreslås av utredningen (SOU 2015:71), endast komma i fråga för de barn som är omhändertagna för vård i familjehem på grund av förhållanden i hemmet. Det innebär att förslaget har ett snävare tillämpningsområde än det nuvarande flyttningsförbudet. Om en alltför hastig hemflytt behöver undvikas för ett barn som vårdas i familjehem på grund av eget beteende föreslås det fortsatt finnas en möjlighet att använda sig av flyttningsförbudet (avsnitt 16).

När bedömning av förutsättningarna för omhändertagandet ska göras

I både utredningen (SOU 2015:71) och i promemorian föreslås att prövningen av om ett omhändertagande ska upphöra ska göras i två steg, där socialnämnden inledningsvis tar ställning till om de ursprungliga skälen för omhändertagandet kvarstår och, om så inte är fallet, därefter tar ställning till om omhändertagandet ska fortsätta.

En sådan ordning innebär att både prövningen av om bristerna i hemmiljön kvarstår och om barnet tar skada av att separeras från sitt familjehem blir en del av prövningen av om omhändertagandet ska upphöra. Ur framför allt barnets perspektiv bedöms prövningen därmed kunna ske på ett mer fullständigt och begripligt sätt eftersom hänsyn ska tas till barnets anknytning till familjehemmet samtidigt med bedömningen av om omhändertagandet ska upphöra. I avsnitt 15.1.1 föreslås att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att det har övervägts om förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns.

Bedömningen av om ett omhändertagande ska fortsätta på grund av anknytning blir således aktuell att göra när socialnämnden eller domstolen prövar om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra. Från rättssäkerhetssynpunkt är det av vikt att

beslutsprocessen för den fortsatta vården är tydlig och förutsebar. Mot bakgrund av de remissynpunkter som lämnats och de frågor som uppkommit till följd av den i promemorian föreslagna regleringen finns det skäl att överväga om beslutsprocessen avseende den fortsatta vården bör utformas i så stor överensstämmelse som möjligt med befintliga processuella förfaranden i LVU. I avsnitt 9.1 föreslås därför att ett beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning fattas av förvaltningsrätten och, som huvudregel, efter ansökan från socialnämnden. Socialnämnden ska, som föreslås i avsnitt 9.2.2, ansöka om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning senast inom fyra månader från det att nämnden inledde en utredning om upphörande av omhändertagandet.

Förutsättningar för omhändertagandet är att det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om omhändertagandet upphör…

För att inleda ett omhändertagande för vård både på grund av förhållanden i hemmet och på grund av eget beteende krävs enligt 2 och 3 §§ LVU att det finns en påtaglig risk för skada på den unges hälsa och utveckling. Det innebär enligt förarbetena att det ska föreligga konkreta omständigheter som talar för en påtaglig risk för att barnet eller den unga kan ta skada (prop. 1979/80:1 Del A s. 541). Även vid ansökan om flyttningsförbud och utreseförbud krävs att det finns en påtaglig risk. Dessa bestämmelser föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 16 och 17).

I promemorian föreslås att risk- och skadebedömningen ska utformas på så vis att det ska finnas en risk att barnets hälsa eller utveckling allvarligt skadas om vården upphör. ”Allvarligt” tar enligt de skäl som anges i promemorian sikte på skadan och inte på risken som sådan. Detta skiljer sig från hur andra risk- och skadebedömningar är formulerade i den nuvarande lagen. Syftet med förslaget i promemorian är att i bestämmelsen särskilt lyfta fram om det finns en risk att barnets hälsa eller utveckling allvarligt skadas om vården upphör. Om det dessutom skulle krävas att det finns en påtaglig risk för en sådan allvarlig skada bedöms det enligt motiveringen i promemorian kunna få till följd att bestämmelsen får en mycket restriktiv tillämpning.

Flertalet förvaltningsdomstolar, liksom även *Akademikerförbundet SSR* och *SKR*, har synpunkter på utformningen av den risk- och skadebedömning som ska göras enligt förslaget i promemorian. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser exempelvis att det är oklart hur bedömningen av om vården ska fortsätta ska göras och att det saknas en redogörelse för och exemplifiering av när kravet på en sådan allvarlig skada ska anses vara uppfyllt. Det framgår inte heller om bedömningen ska göras på samma sätt som bedömningen görs i dag vid tillämpningen av reglerna om flyttningsförbud eller om förslaget innebär en utvidgning i förhållande till dessa regler. Det framstår även som obehövligt att införa ett nytt skaderekvisit som avviker från den gängse och det kan också ifrågasättas vilket genomslag som detta skulle medföra i praktiken.

I likhet med vad flera av remissinstanserna för fram, bedöms det finnas en ökad risk för otydlighet och skiftande bedömningar om risk- och skadebedömningen utformas på annat sätt än övriga sådana bedömningar enligt lagen. Mot denna bakgrund bör socialnämnden även vid ett

omhändertagande för vård på grund av anknytning ta ställning till om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om vården i familjehemmet upphör.

…att barnets vårdnadshavare eller barnet själv inte samtycker till fortsatt placering i familjehemmet…

Vid ett omhändertagande för vård krävs enligt den nuvarande lagen att det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv (1 § andra stycket LVU). Denna bestämmelse föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 7).

På motsvarande sätt bör det saknas samtycke till ett omhändertagande för vård på grund av anknytning för att ett sådant omhändertagande ska kunna beslutas. En av förutsättningarna bör således vara att det kan antas att placeringen i familjehemmet inte kan fortsätta med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv. I de fall ett barn över 15 år inte själv vill stanna i familjehemmet bör dock ett omhändertagande för vård på grund av anknytning i de allra flesta fall inte vara aktuellt med hänsyn till att barnets egen inställning, i förhållande till ålder och mognad, föreslås vara en av de omständigheter som särskilt ska beaktas vid prövningen av om omhändertagandet ska fortsätta på grund av anknytning, se mer i avsnitt 8.2. Bestämmelsen bör ändock utformas på samma sätt som ett omhändertagande för vård i den nuvarande lagen, så att det är socialnämnden som ytterst svarar för bedömningen av vad som är bäst för barnet.

…och att det är till barnets bästa

Av 1 § LVU framgår att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 6). Att ett omhändertagande för vård ska vara till barnets eller den unges bästa följer således redan av den bestämmelsen. I både utredningen (SOU 2015:71) och promemorian föreslås på likartade sätt, att det är barnets bästa som ska vara avgörande vid bedömningen av om ett omhändertagande för vård ska fortsätta när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. I remissvaren över promemorians förslag finns flera invändningar mot detta, bl.a. från *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Göteborgs universitet*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Botkyrka kommun* och *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd*. Invändningarna rör dels att barnets bästa redan regleras i den inledande paragrafen i LVU och att ytterligare reglering riskerar att underminera systematiken i lagen och göra den inkonsekvent, dels att barnets bästa är ett alltför diffust rekvisit att grunda fortsatt tvångsvård på. Liknande synpunkter framkommer även bland remissinstanserna avseende utredningens förslag (SOU 2015:71).

I den nya lagen föreslås att de generella förutsättningarna för ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende ska få en tydligare struktur, så att det tydligt framgår vad som ska prövas och i vilken ordning. Att vården ska vara till barnets eller den unges bästa föreslås därför upprepas i bestämmelsen. Av samma skäl

föreslås motsvarande struktur som stöd för prövningen vid ett omhändertagande för vård på grund av anknytning. Det bör därför uttryckligen anges att en förutsättning för omhändertagandet är att det är till barnets bästa.

Återföreningsprincipen gäller fortsatt

Vissa remissinstanser, bl.a. *Förvaltningsrätterna i Göteborg* och *Linköping* och *SKR*, för fram att promemorians förslag innebär en större principiell förändring av det som hittills varit grundtanken med ett omhändertagande enligt nuvarande LVU, dvs. att barnet ska återförenas med sina vårdnadshavare så snart som möjligt, och att en sådan förändring kräver en djupare analys än vad som varit möjlig att göra i promemorian.

Avsikten med den föreslagna nya grunden är inte att verka för att fler barn ska vara omhändertagna med stöd av lagen. Utgångspunkten ska även fortsättningsvis vara att barnets bästa är att få växa upp hos sina föräldrar, om det är möjligt, och att ett omhändertagande för vård inte ska pågå längre än nödvändigt. Detta kommer till uttryck i den nuvarande bestämmelsen om vårdens upphörande, som även föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 15.1.1). Alltjämt gäller även att ett åtskiljande från föräldrarna ska vara nödvändigt för barnets bästa i linje med artikel 9 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Avsikten är inte heller att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska fortgå när det finns förutsättningar för en återförening eller en överflyttning av vårdnaden om barnet. Liksom tidigare ska socialnämnden verka för att främja en återförening om en sådan är realistisk och då förbereda en så skonsam hemtagning av barnet som möjligt, eller, om det inte bedöms vara till barnets bästa med en återförening, verka för en överflyttning av vårdnaden. En överflyttning av vårdnaden bedöms fortsatt skapa bäst förutsättningar för kontinuitet och trygghet för barnet. Bestämmelsen om att överväga vårdnadsöverflytt när barnet har varit placerat i samma familjehem under två år och att därefter överväga det årligen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 14). Vid ett fortsatt omhändertagande har socialnämnden därmed samma skyldighet som tidigare att överväga vårdnadsöverflyttning och om vården fortfarande behövs.

SKR har efterlyst ett resonemang om vad den fortsatta vården ska bestå i och påtalat behovet av en grundlig genomgång av övriga bestämmelser i lagen. Som nämnts kan den fortsatta inriktningen på vården variera. I avsnitt 9.2.2 föreslås att en ansökan om omhändertagande för vård bl.a. ska innehålla en vårdplan och en redogörelse för den vård som är nödvändig, målet med denna vård och hur vården ska genomföras. Vad den fortsatta vården ska bestå i, som svar på synpunkten från SKR, framgår således av ansökan och vårdplanen. I sammanhanget kan även föras fram att mot bakgrund av att vårdplanen ska ingå i ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning bedöms det, till skillnad mot vad som föreslås i promemorian, inte vara nödvändigt att införa en uttrycklig bestämmelse om att socialnämnden ska revidera vårdplanen när omhändertagandet fortsätter.

Flera remissinstanser påpekar, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm*, Förvaltningsrätten i Linköping och *Göteborgs kommun*, att förslaget riskerar att påverka vårdnadshavarnas vilja och motivation till att ta emot stöd

liksom i förlängningen förtroendet för socialtjänsten och förvaltningsdomstolarna. Denna risk bedöms dock i detta utkast till lagrådsremiss som liten. I många fall behövs ett motivationsarbete för att förmå vårdnadshavare att ta emot hjälp när deras barn blir omhändertagna för vård av samhället. Med den föreslagna regleringen blir det än viktigare att ett sådant arbete kommer till stånd och att socialtjänsten möjliggör för vårdnadshavare att involveras och bli mottagliga för stöd som behövs för att komma till rätta med de brister som legat till grund för omhändertagandet. Att socialnämnden har en sådan skyldighet följer redan av 22 kap. 10 § socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. I den nya lagen föreslås emellertid ett förtydligande av skyldigheten att erbjuda vårdnadshavarna stöd. Syftet är att stärka och förbättra möjligheterna till stöd för vårdnadshavarna i sin föräldraroll och ge dem förutsättningar att vara fortsatt delaktiga i sina barns liv (avsnitt 11.6). Även vårdnadshavarnas rätt till information och delaktighet föreslås förtydligas i den nya lagen (avsnitt 11.6). Samtidigt med den föreslagna regleringen föreslås således åtgärder som kan bidra till att samarbetet mellan socialtjänsten och vårdnadshavare, i vart fall på sikt, förbättras och att tilliten till myndigheten stärks.

Möjligheten till flyttningsförbud för barn placerade i familjehem ska finnas kvar i vissa fall

Med anledning av den reglering som nu föreslås saknas fortsatt behov av en bestämmelse om flyttningsförbud för barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet. Den föreslagna nya bestämmelsen täcker in tillämpningsområdet för flyttningsförbud i dessa fall. Flyttningsförbudet i LVU föreslås dock föras över till den nya lagen och gälla för barn som är placerade i ett familjehem eller ett enskilt hem enligt socialtjänstlagen liksom för barn som är placerade i familjehem på grund av sitt eget beteende, se mer i avsnitt 15.

8.2 Omständigheter att särskilt beakta vid prövningen av om omhändertagandet ska fortsätta

Utkastets förslag: Vid prövningen av om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning är uppfyllda ska särskilt beaktas

- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsatt vara familjehem,
- barnets inställning,
- barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon,
- barnets förankring i sin sociala miljö,
- barnets ålder och placeringstid,
- om barnet har särskilda behov, och
- om barnet har en pågående behandling eller annan insats.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningen föreslår delvis andra kriterier vid bedömningen av om förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av

anknytning är uppfyllda. Vidare föreslår utredningen en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna uttalar sig inte om förslaget. Några remissinstanser, bland dem *Förvaltningsrätten i Uppsala* och *Barnens rätt i samhället (Bris*), lämnar synpunkter på hur vissa av omständigheterna närmare bör utformas. Vissa remissinstanser, t.ex. *Rädda Barnen*, anser även att andra omständigheter än de föreslagna ska anges. *Socialstyrelsen* för fram att det behöver förtydligas hur omständigheterna ska vägas mot varandra.

Promemorians förslag stämmer i huvudsak överens med utkastets. I promemorian föreslås delvis andra kriterier. Vidare föreslås en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser uttalar sig inte särskilt om den föreslagna uppräkningen av vilka omständigheter som ska beaktas. Av de som yttrar sig är de flesta positiva, däribland *Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen*, *Botkyrka kommun* och flera barnrättsorganisationer. *Kammarrätten i Jönköping* avstyrker dock att en exemplifiering ska anges uttryckligen i lagtexten.

Flera remissinstanser, bl.a. *Barnens rätt i samhället (Bris)*, *Lunds universitet, Sveriges kommuner och regioner (SKR)* och *Unicef Sverige*, har synpunkter på utformningen av och innehållet i vissa av de omständigheter som föreslås räknas upp, t.ex. gällande barnets inställning och familjehemmets roll.

Lunds kommun framhåller att det bör beaktas att omständigheter som vårdnadshavarna inte haft möjlighet att påverka kan bli avgörande för om vården ska fortsätta, t.ex. en god förankring i skolan. Vidare påpekar SKR att hänsyn till barnets förankring till den sociala miljön och skolan kan få till följd att vårdnadshavare vars barn vårdas i närheten har bättre förutsättningar för återförening än barn som placeras långt från det egna hemmet.

Några remissinstanser, t.ex. *Förvaltningsrätten i Malmö, Kammarrätten i Jönköping* och *Göteborgs universitet*, ser olika risker med en uppräkning av omständigheter i lagtexten. SKR för fram att de uppräknade omständigheterna är betydligt bredare än vad som gäller exempelvis vid flyttningsförbud. Att listan inte är uttömmande innebär att i princip vilka omständigheter som helst kan beaktas. Det går enligt SKR att ifrågasätta lämpligheten av en sådan bestämmelse som grund för tvångsvård. Vidare uppmärksammar *Rädda Barnen* och *Länsstyrelsen i Östergötland* behovet av vägledning för hur bedömningen ska gå till.

Skälen för utkastets förslag

En exemplifierande uppräkning av omständigheter införs

I både utredningen (SOU 2015:71) och i promemorian föreslås att lagtexten ska innehålla en uppräkning av omständigheter som ska utgöra en vägledning för bedömningen av om omhändertagandet för vård ska fortsätta. I promemorian uttrycks att en sådan uppräkning av ett antal viktiga omständigheter tjänar som en grund för ett tillvägagångssätt för att bedöma barnets bästa och även svarar på tidigare kritik om att barnets bästa är ett för diffust och rättsosäkert begrepp.

Flera remissinstanser till promemorians förslag, såsom t.ex. *Socialstyrelsen*, är positiva till en uppräkning av omständigheter och anser att det kan bidra till förutsebarhet och stöd i rättstillämpningen. Några remissinstanser är dock mer kritiska. *Göteborgs universitet* anser att förslaget riskerar att öppna för uppkomsten av en vag och oreglerad praxisbildning inom socialtjänsten. *Kammarrätten i Jönköping* ser en risk för att omständigheterna får oproportionerligt stor betydelse i socialnämndens utredning och anser att det bör räcka med en exemplifiering i förarbetena. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att en exemplifiering i lagens förarbeten är tillräcklig.

Det bedöms i detta utkast till lagrådsremiss finnas ett värde i att synliggöra de omständigheter som generellt är viktiga att ta hänsyn till vid socialnämndens bedömning av om omhändertagandet för vård i familjehemmet bör fortsätta. En uppräkning direkt i lagtexten ger, på ett tydligare och mer tillgängligt sätt, ledning för tillämparen och underlättar även förståelsen för parterna av hur socialnämnden och domstol gör sin bedömning. Uppräkningen kan utgöra en konkret vägledning för vilka omständigheter som särskilt ska beaktas för att ta tillvara barnets bästa vid upphörandet av omhändertagandet. I enlighet med vad som föreslås i både utredningen och promemorian innehåller uppräkningen endast de omständigheter som särskilt ska beaktas. Vid prövningen bör även vårdnadshavarens intressen beaktas. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan också andra omständigheter vara av betydelse. Som anges i promemorian kan det exempelvis handla om barnets möjligheter att få sina kulturella, språkliga eller religiösa behov och rättigheter tillgodosedda. Det skulle också, på samma sätt som det nuvarande flyttningsförbudet möjliggör, kunna handla om att barnets hemflytt till vårdnadshavarna inte är till fullo förberedd eller att förutsättningarna för en vårdnadsöverflyttning i och för sig finns men ännu inte har kommit till stånd.

Familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsatt vara familjehem

En grundläggande förutsättning för barnets möjlighet att stanna kvar i det familjehem som han eller hon knutit an till är familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsätta vara familjehem för barnet. Varken i utredningen (SOU 2015:71) eller promemorian lämnas något förslag om att detta ska vara en särskild omständighet att beakta. Av 13 c § LVU framgår att vid socialnämndens övervägande om det finns skäl att ansöka om en vårdnadsöverflyttning ska familjehemsföräldrarnas inställning särskilt beaktas. Detsamma gäller enligt 6 kap. 8 § FB vid rättens bedömning av om det är bäst för barnet att vårdnaden flyttas över (se avsnitt 14). Både *Unicef Sverige* och *Rädda Barnen* har framhållit vikten av att barnet kan stanna kvar i det familjehem som barnet har rotat sig i.

Avsikten med förslaget om att införa ett omhändertagande för vård på grund av anknytning i den nya lagen är att möjliggöra att barnet på ett tryggt sätt ska kunna vara kvar i den miljö som barnet fått starka band till. I föregående avsnitt redogörs för en synpunkt som bl.a. *Kammarrätten i Stockholm* för fram om att vård enligt LVU inte i sig säkerställer att barnet får vara kvar i det familjehem där han eller hon för närvarande är placerat. En familjehemsplacering kan sägas upp om familjehemsföräldrarna inte

längre vill eller bedöms lämpliga att vara familjehem för barnet. Med en framåtsyftande bedömning av familjehemsföräldrarnas vilja och förmåga att fortsätta vara familjehem kan risken minska för en situation där familjehemmet efter kort tid säger upp placeringen eller inte längre bedöms vara lämpligt för barnet. Det bör av detta skäl vara en omständighet som anges i lagtexten. Vilket tidsperspektiv det är fråga om beror från fall till fall. I de fall ett omhändertagande bör fortsätta temporärt därför att det behövs mer tid för att förbereda barnets återförening med vårdnadshavaren är det naturligtvis fråga om ett kortare tidsperspektiv än i de fall det är oklart om en återförening är lämplig ens på längre sikt eller överhuvudtaget.

Barnets inställning

Barnets egen inställning framhålls av både utredningen (SOU 2015:71) och promemorian som en självklar omständighet att beakta vid frågan om omhändertagandet ska fortsätta. Ett barn har, enligt artikel 12 i barnkonventionen, rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att få dem beaktade. Att barnet har en känslomässig förankring i sitt familjehem och vill vara kvar är ett starkt skäl till att pröva om omhändertagandet bör fortsätta trots att de ursprungliga skälen för omhändertagandet inte finns kvar. Barnets önskemål kan ha betydelse för bedömningen av risken för skada på barnet vid en flyttning. Barnets egen inställning bör, i enlighet med vad som föreslagits i utredningen och promemorian, anges som en särskild omständighet att beakta för att markera vikten av att barnets egen uppfattning efterfrågas.

I avsnitt 6 föreslås att nuvarande 36 § LVU om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad, förs över till den nya lagen oförändrad. Däremot föreslås inte att den del av nuvarande 36 § LVU som anger att om den unge inte framför sina åsikter ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt ska föras över till den nya lagen. Skälet till det är att det är en rättighet, inte en skyldighet, för barnet att uttrycka sina åsikter (se vidare avsnitt 6.3). Bestämmelsen i den nya lagen om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad föreslås gälla även när det gäller barnets egen inställning till om omhändertagandet ska fortsätta. Det innebär som SKR lämnar synpunkter om att ålder och mognad blir en del av bedömningen av vilken betydelse den lämnade inställningen ska tillmätas, men att barnets inställning inte ska klarläggas på annat sätt om barnet inte framför någon åsikt.

Länsstyrelsen i Östergötland har fört fram att i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck är det inte ovanligt att barnet uttrycker en vilja att återvända hem eller tar tillbaka sina uppgifter under placeringstiden och att det därför är av vikt att barnets egna uppgifter bara är en del av bedömningen. I promemorian betonas att vad som bedöms vara bäst för barnet inte alltid är detsamma som att barnet får som han eller hon vill eller uttrycker. Att barnets egen inställning anges som en särskild omständighet att beakta innebär således inte att barnets vilja ska vara avgörande för

beslutet. Det kan därmed bli aktuellt att besluta i strid med vad ett barn själv har uttryckt.

Barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon

Barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon framhålls som omständigheter av betydelse i både utredningen (SOU 2015:71) och promemorian.

Barnets känslomässiga förankring i familjehemmet är av grundläggande betydelse för bedömningen av om omhändertagandet för vård ska fortsätta. Barnets relation till familjehemsföräldrarna och till eventuella familjehemssyskon bör därför vara en sådan omständighet som ska beaktas.

Även barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna är naturligtvis betydelsefull för bedömningen och föreslås därför vara en av de omständigheter som särskilt ska beaktas. Om vårdnadshavarna har fortsatt att vara viktiga personer för barnet under tiden för omhändertagandet är förutsättningarna större att kunna genomföra en hemflyttning. Om kontakten mellan dem däremot har varit begränsad och problematisk kan det tala emot en hemflyttning.

Barnets relation till eventuella syskon är också en viktig relation att beakta och föreslås därför vara en sådan omständighet som ska anges i bestämmelsen. Det kan handla både om relationen till medplacerade syskon i familjehemmet och till syskon som inte är bor tillsammans med barnet i familjehemmet.

Barnets förankring i sin sociala miljö

En viktig aspekt i ett barns liv är hans eller hennes förankring i sin sociala miljö. Det kan exempelvis röra sig om sådant som barnets kamrater, umgänge och fritidsintressen. Det kan också handla om andra relationer i den sociala miljön som nära släktingar eller andra närstående. För många barn innebär ett upphörande av omhändertagandet för vård en flytt, byte av skola eller förskola och att barnet rycks upp från sin vardagliga miljö och sitt sociala sammanhang med kamrater, fritidsintressen och andra relationer i den nära sociala miljön. Även med hänsyn till vad *SKR* för fram om att hänsyn till barnets förankring i sin sociala miljö kan innebära att vårdnadshavare som inte bor i närheten av barnet kan få sämre utsikter, är bedömningen att sådan omständighet är rimlig att beakta. Avsikten är att bedömningen inte bara ska utgå från den förankring som uppkommit till följd av placeringen utan till barnets förankring i sin sociala miljö som helhet. Detta bör därför anges som en särskild omständighet att beakta i bestämmelsen.

Barnets ålder och placeringstid

En omständighet som framhålls i både utredningen (SOU 2015:71) och promemorian är barnets ålder och placeringstid. Hur dessa omständigheter ska bedömas finns det emellertid olika uppfattningar om. I utredningen betonas att vikt ska fästas vid om barnet placerats vid låg ålder i det aktuella familjehemmet liksom hur länge barnet vistats där. I utredningen uttalas vidare att tidig ålder får anses vara under de första tre åren i barnets liv och att långvarig vård får anses vara vård som överstiger fem år.

I promemorian är utgångspunkten i stället att en viss åldersperiod inte har större betydelse än någon annan. Det går enligt skälen i promemorian inte att utgå från att ett barn som placeras i låg ålder har ett större behov av att fortsätta vårdas än vad ett barn som placeras som tonåring kan ha. Även placeringstiden som faktor är generellt hållen i promemorians förslag och kan avse såväl tiden som placeringen har pågått som den sammanlagda tid som barnet har varit placerat i olika placeringar under sitt liv. Några remissinstanserna lämnar synpunkter på detta. *Maskrosbarn* framhåller att ett barns ålder och placeringstid måste ses utifrån barnets behov av kontinuitet, trygghet och stabilitet snarare än att de säger något enbart på egen hand. En liknande synpunkt framförs av *Barnrättsbyrån* som ställer sig frågande till varför barnets ålder och placeringstid i generella termer finns med som uttalade kriterier då kriterierna inte i sig står för specifika behov hos ett barn.

Hur gammalt barnet är och hur länge han eller hon varit placerat i det aktuella familjehemmet är faktorer som generellt spelar roll för hur stark förankring barnet har till familjehemmet. Det bör därför vara sådana omständigheter som anges i bestämmelsen. I den barnpsykologiska kunskapsöversikt som genomförts för utredningens räkning om de yngsta placerade barnens behov framgår att barn som varit två av sina första fyra år i ett familjehem i de allra flesta fall har utvecklat en starkare förankring i familjehemmet jämfört med äldre barn som varit där tre av tolv år. Yngre barns behov av sina familjehemsföräldrar kan därför se annorlunda ut än äldres. Om barnet har placerats i späd ålder, dvs runt 0–3 år i enlighet med vad utredningen föreslagit, kan det generellt tala för att barnet snabbare fått en starkare förankring till och annat behov av familjehemsföräldrarna.

Likaså kan en längre tids placering i samma familjehem generellt tala för att barnet fått en stark anknytning dit och att risken för skada vid en separation är större. I utredningen har fem år ansetts vara en rimlig gräns för att på ett generellt plan anse att vården är långvarig. Där betonas även att för det enskilda barnet upplevs, som regel, betydligt kortare tid än så som långvarig, särskilt när det gäller yngre barn. Barnets ålder behöver således sättas i relation till placeringstiden. I promemorian har framhållits att placeringstiden även kan avse den sammanlagda tid barnet varit placerat, om barnet haft olika placeringar. Om ett barn har funnit sig till rätta i sitt familjehem efter att ha varit med om ett flertal uppbrott under sitt liv kan det vara en viktig omständighet att beakta. Eftersom placeringstiden som faktor kan ta sikte på dels hur länge barnet varit placerat i samma familjehem, dels barnets sammanlagda placeringstid i olika placeringar bör faktorn placeringstid, i enlighet med promemorians förslag, vara generellt hållen i bestämmelsen. Även ålder bör anges generellt i bestämmelsen eftersom barnets ålder bör sättas i relation till placeringstiden.

I promemorian har vidare föreslagits att barnets behov av kontinuitet ska anges direkt i bestämmelsen. Det övergripande syftet med att möjliggöra att omhändertagandet under vissa omständigheter kan fortsätta i familjehemmet är att bättre kunna tillgodose barnets behov av att stanna i familjehemmet, dvs. barnets behov av kontinuitet och stabilitet. De omständigheter som pekas ut är en vägledning i den bedömningen. Till skillnad från promemorians förslag bedöms barnets behov av kontinuitet inte vara en omständighet som särskilt ska anges eftersom det utgör det övergripande syftet med bestämmelsen.

Barnet har särskilda behov eller en pågående behandling

Slutligen föreslås också i promemorian att om barnet har särskilda behov, pågående behandling eller annan insats bör vara sådana omständigheter som räknas upp i bestämmelsen. Med särskilda behov avses bl.a. olika typer av funktionsnedsättningar och psykiska eller fysiska besvär som kan spela roll för ett barns mående om vården upphör. Med pågående behandling eller annan insats avses till exempel att en inledd hälso- eller sjukvårdsutredning påverkas på ett betydande sätt av att vården upphör, t.ex. för att utredningen behöver avbrytas eller skjutas upp till men för barnet. Det kan också handla om stadigvarande eller komplexa vårdkontakter runt barnet som inte kan fortsätta eller svårligen kan ersättas om vården upphör. Även insatser i skolan eller enligt socialtjänstlagen kan komma i fråga att beakta. Om en behandling eller insats har inletts och inte kan fortsätta om omhändertagandet upphör kan det vara en omständighet som talar för att vården ska fortsätta. Dessa omständigheter bedöms vara av sådan betydelse att de, i enlighet med promemorians förslag, bör anges direkt i bestämmelsen.

9 Ansökan och beslut om omhändertagande för vård

9.1 Beslut om omhändertagande för vård

9.1.1 Förvaltningsrätten ska besluta om omhändertagande för vård

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att beslut om omhändertagande för vård fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden ska föras över till den nya lagen.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning ska omfattas av bestämmelsen.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. I promemorian föreslås att omhändertagande för vård på grund av anknytning ska beslutas genom ett underställningsförfarande.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har synpunkter på förslaget om beslutsordningen för omhändertagande för vård på grund av anknytning, däribland *förvaltningsrätterna i Göteborg*, *Linköping* och *Luleå*, som anser att förslaget frångår huvudregeln i lagen om att omhändertagande för vård beslutas av förvaltningsrätten efter ansökan. *Sveriges kommuner och regioner* (*SKR)* avstyrker förslaget och framhåller att det föreslagna förfarandet tillämpas enbart vid omedelbara omhändertaganden

eller andra tillfälliga beslut. Förvaltningsrätten i Linköping samt *Botkyrka* och *Malmö kommuner* efterlyser en tydligare beskrivning av den formella beslutsprocessen för förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelse förs över till i den nya lagen

Av 4 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, följer att det är förvaltningsrätten som, efter ansökan av socialnämnden, beslutar om vård med stöd av lagen ska inledas eller inte. Socialnämndens exklusiva rätt att ansöka om vård av barn och unga med stöd av LVU grundar sig på att nämnden har en omfattande utredningsskyldighet enligt både socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, och LVU vad gäller barns och ungdomars förhållanden (RÅ 2006:10).

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att det från rättssäkerhetssynpunkt anses vara nödvändigt att förvaltningsrätten beslutar om vård enligt LVU (Del A s. 585 och 591). Motiveringen till att det är förvaltningsrätten och inte socialnämnden som beslutar om vård är att vårdåtgärden på så sätt blir föremål för domstolens bedömning och det främjar en enhetlig rättstillämpning (Del C s. 43). Från rättssäkerhetssynpunkt har det vidare ansetts nödvändigt att förvaltningsrätten prövar om ett omedelbart omhändertagande ska bestå, och det anges därför att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrättens prövning (Del A s. 505 och 591).

Den nu rådande ordningen att förvaltningsrätten på ansökan av socialnämnden beslutar om omhändertagande för vård bör behållas även i den nya lagen. Nuvarande bestämmelse i LVU om att beslut om att omhänderta ett barn eller en ung person för vård meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden bör därför föras över till den nya lagen.

Beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning fattas av förvaltningsrätten

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som varit placerat i ett familjehem, under vissa särskilda förhållanden, ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Detta utgör en ny grund för omhändertagande för vård.

I promemorian föreslås den nya grunden för omhändertagande ha ett annat beslutsförfarande än vad som gäller för övriga grunder för omhändertagande för vård. I stället föreslås en reglering som motsvarar den reglering som gäller vid omedelbara omhändertaganden eller andra tillfälliga beslut, dvs. att socialnämnden ska fatta ett särskilt beslut om att omhändertagandet ska fortsätta och därefter underställa förvaltningsrätten beslutet.

Den i promemorian föreslagna regleringen frångår, som *förvaltningsrätterna i Göteborg*, *Linköping* och *Luleå* påpekar, huvudregeln i LVU om att omhändertagande för vård beslutas av förvaltningsrätten efter en ansökan av socialnämnden. Den i promemorian föreslagna regleringen innehåller visserligen en domstolsprövning, men det är enligt förslaget i promemorian socialnämnden som meddelar beslutet om att omhändertagandet ska fortsätta. Som förslaget är utformat är beslutet som socialnämnden fattar inte av tillfällig karaktär på så sätt att en ansökan om omhänderta-

gande för vård därefter ska ges in av nämnden. Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning kan, som anges i avsnitt 8.1, till viss del jämställas med innebörden av ett flyttningsförbud. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att ett flyttningsförbud närmast är att jämställa med ett beslut om vård. Med hänsyn till flyttningsförbudets ingripande karaktär bedöms det finnas ett starkt rättssäkerhetsintresse av att låta en domstol besluta i en sådan fråga efter ansökan från socialnämnden (s. 82).

Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är av samma ingripande karaktär som övriga omhändertaganden, även om barnet redan har varit omhändertaget med stöd av lagen. Ett sådant beslut bör därför av rättssäkerhetsskäl fattas av domstol och det är angeläget att prövningen blir lika omfattande som den prövning som sker när ett omhändertagande för vård beslutas enligt nuvarande bestämmelser i LVU.

Den processuella regleringen kring beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning bör mot bakgrund av detta utformas i likhet med vad som annars gäller när ett omhändertagande för vård beslutas. Regleringen bör således inte, vilket även framhålls av *SKR,* motsvara den reglering som gäller vid omedelbara omhändertaganden eller andra tillfälliga beslut. Genom att utforma den processuella regleringen för beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning på samma sätt som beslut om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende, blir även beslutsprocessen både tydligare och mer bekant, vilket även efterfrågas av Förvaltningsrätten i Linköping samt *Botkyrka* och *Malmö kommuner.*

Det bedöms således att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning bör beslutas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden. Nuvarande bestämmelse, om att förvaltningsrätten på ansökan av socialnämnden beslutar om omhändertagande för vård, som under föregående rubrik föreslås föras över till den nya lagen, är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Något särskilt tillägg om detta är därför inte nödvändigt att göra i den nya lagen.

9.1.2 Förvaltningsrätten får i vissa fall besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning utan en ansökan från socialnämnden

Utkastets förslag: Förvaltningsrätten ska, även utan en ansökan från socialnämnden, få besluta att ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning när rätten prövar om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser tar upp frågan om förvaltningsrätten, utan att det är initierat av socialnämnden, ska få besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning. *Kammarrätten i Stockholm* framhåller att det bör klargöras om förvaltningsrätten kan fatta beslut

om omhändertagande för vård på grund av anknytning som första instans. Det bör även klargöras om socialnämndens beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning är överklagbart. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att det är oklart hur förvaltningsrätten ska agera i de fall rätten vid en prövning av omhändertagandets upphörande kommer fram till att de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagande för vård inte längre finns. Det bör klargöras om förvaltningsrätten då kan besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning eller om målet ska återförvisas till socialnämnden.

Barnrättsbyrån för fram att förslaget i promemorian inte möjliggör för barnet att utkräva en domstolsprövning om barnet vill bli omhändertaget för vård på grund av anknytning när socialnämnden anser att den ursprungliga vården ska upphöra och att det saknas förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Skälen för utkastets förslag

Barnet ska kunna få en prövning av förvaltningsrätten av förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning

I avsnitt 15.1.1 föreslås att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Om socialnämnden kommer fram till att förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns ska socialnämnden ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning hos förvaltningsrätten (avsnitt 9.1.1).

En fråga som uppkommer i de fall socialnämnden beslutar att omhändertagandet för vård ska upphöra är vilka parter som har möjlighet att få till stånd en prövning i förvaltningsrätten av upphörandebeslutet i de fall nämnden inte ansöker om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Det kan ju förhålla sig så att barnet, eller dess ställföreträdare, har en annan uppfattning än nämnden och vill överklaga beslutet så att förvaltningsrätten dels prövar upphörandet av det pågående omhändertagandet, dels prövar förutsättningarna för att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i ett avgörande gällande frågan om ett barn under 15 år, genom sin ställföreträdare, har rätt att överklaga en domstols dom att avslå socialnämndens ansökan om vård enligt LVU uttalat bl.a. följande. Om ett avgörande har gått någon emot får bedömas från fall till fall med beaktande av det intresse som den av beslutet berörde kan anses ha i saken. Ett barn kan motsätta sig eller önska ett omhändertagande. Beroende på beslutets innebörd kan barnet med hänsyn till sin egen inställning bli klagoberättigad (RÅ 2006 ref. 10). I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att det står barnet, den unge och vårdnadshavarna fritt att när som helst begära att vården ska upphöra. Om en sådan begäran lämnas utan bifall får beslutet överklagas. Klagorätten avser även det fall att socialnämnden mot vårdnadshavarnas, barnets eller den unges vilja förklarar vården avslutad (Del A s. 605). Det förhåller sig således inte på det sätt som *Barnrättsbyrån* för fram att den enskilde inte har någon möjlighet att överklaga ett beslut om upphörande av omhändertagande för vård. Ett beslut om upphö-

rande av omhändertagande för vård behöver inte betraktas som gynnande för barnet, den unge eller vårdnadshavarna (RÅ 2006 ref. 10). Ett beslut om upphörande av omhändertagande för vård bör alltså kunna överklagas av barnet, den unge och dennes vårdnadshavare.

Vid ett sådant överklagande ska förvaltningsrätten, som *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Malmö* tar upp, pröva upphörandet av omhändertagandet. Nästa fråga är om förvaltningsrätten, i en sådan situation, även utan en ansökan från socialnämnden, får pröva om förutsättningarna för att omhänderta barnet för vård grund av anknytning finns.

Av allmänna förvaltningsrättsliga principer följer att domstolen vid ett överklagande av ett beslut har att bedöma såväl lagligheten som lämpligheten av det överklagade beslutet. Domstolen träder genom överklagandet i beslutsmyndighetens ställe och har generellt sett rätt att med samma befogenhet som den lägre instansen sätta ett annat konkret beslut i det överklagade beslutets ställe (HFD 2015 ref. 36).

I avsnitt 15.1.1 föreslås att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är placerat i familjehem utan att det har övervägts om förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns. Det innebär att socialnämnden alltid ska överväga om det finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning när nämnden beslutar att ett omhändertagande av ett barn som är placerat i familjehem på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra. Det innebär att inte heller förvaltningsrätten får besluta att omhändertagandet ska upphöra utan att även ta ställning till om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Detta förhållande är inte helt i linje med utgångspunkten i nuvarande LVU, som redogörs för i avsnitt 9.1.1, att socialnämnden har exklusiv initiativrätt för när omhändertagande för vård ska beslutas enligt LVU (jfr RÅ 2006:10).

Det bedöms vara otillfredsställande om inte barnet skulle kunna få till stånd en prövning av om förutsättningarna för om omhändertagande för vård på grund av anknytning finns, i de fall socialnämnden inte delar barnets inställning, och därför inte ansöker om sådant omhändertagande. Om en sådan möjlighet inte finns skulle det strida mot principen om barnet som en egen rättighetsbärare. Ett barn som har ett starkt intresse av att stanna kvar i familjehemmet på grund av anknytning behöver av rättssäkerhetsskäl ha en möjlighet att få rätten att stanna kvar i familjehemmet prövad av förvaltningsrätten. Av dessa skäl, och av vad som följer av de tidigare nämnda allmänna förvaltningsrättsliga principerna, bör det i den nya lagen införas en bestämmelse om att omhändertagande för vård på grund av anknytning ska kunna beslutas av förvaltningsrätten utan ansökan av socialnämnden när ett överklagat beslut om upphörande av omhändertagande för vård prövas. Eftersom socialnämnden i dessa fall alltid ska ha gjort ett övervägande av om nämnden ska ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning är en sådan ordning även i enlighet med instansordningsprincipen.

Underlag för förvaltningsrättens prövning

I avsnitt 15.1.1 föreslås, som nämnts, att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är

placerat i ett familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Det innebär att socialnämnden, för att kunna besluta att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem, behöver överväga om det finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Socialnämndens bedömning av förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning ska framgå av nämndens utredning och dokumenteras enligt 14 kap. 3 § SoL. Av denna dokumentation och av parternas inlagor bör rätten få ett fullgott underlag för att kunna överpröva socialnämndens beslut om att omhändertagandet ska upphöra och att det inte finns förutsättningar för att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning. För det fall rätten anser att underlaget inte är tillräckligt har rätten med stöd av sitt utredningsansvar som kommer till uttryck i 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291), möjlighet att begära in kompletterande utredning från socialnämnden.

En närliggande fråga om förvaltningsrättens prövning, som har tagits upp av *Förvaltningsrätten i Malmö,* är hur rätten ska agera i de fall den, i motsats till socialnämnden, vid en prövning av omhändertagandets upphörande kommer fram till att de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagande för vård inte längre finns. I dessa fall är det möjligt att socialnämnden inte gjort något övervägande om det finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Förvaltningsrätten får, som föreslås i avsnitt 15.1.1, inte besluta att omhändertagandet ska upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Enligt 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska rätten se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. För det fall det behövs bör således förvaltningsrätten begära in kompletterande utredning från socialnämnden. Det kan vidare vara lämpligt att socialnämnden ger in en villkorlig ansökan till förvaltningsrätten om omhändertagande för vård på grund av anknytning när ett beslut om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte ska upphöra överklagas till förvaltningsrätten. Det finns inget hinder mot att socialnämnden i utredningen av om omhändertagandet ska upphöra överväger om det finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning, även om nämnden finner att de förhållanden i hemmet som ursprungligen ligger till grund för omhändertagandet inte har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Hanteringen av denna fråga påminner således om den hantering som är aktuell när socialnämnden bör göra en villkorlig ansökan om flyttningsförbud. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att om nämnden beslutar att ett tvångsomhändertagande inte ska upphöra är det lämpligt att nämnden – i samband med ett överklagande av ett sådant beslut – gör en villkorlig ansökan hos förvaltningsrätten om flyttningsförbud, dvs. begär att förvaltningsrätten beslutar om flyttningsförbud om rätten finner att vården ska upphöra (s. 119).

9.2 Ansökan om omhändertagande för vård

9.2.1 Vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla ska föras över till den nya lagen med tillägg av de bestämmelser som finns i socialtjänstförordningen om vad en ansökan ska innehålla.

Därutöver ska ansökan innehålla en redogörelse för

- barnets eller den unges sociala nätverk,
- den vård som socialnämnden anser är nödvändig, och
- målet med denna vård.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår inte att nuvarande bestämmelse om att ansökan ska innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till barnet eller den unge och vilken slags information det rört sig om ska föras över till den nya lagen. Inte heller föreslår utredningen att bestämmelsen i socialtjänstförordningen om att socialnämnden i ansökan ska redogöra för barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till förhållandena i övrigt ska föras över till den nya lagen. Vidare föreslår utredningen inte att ansökan ska innehålla en redogörelse för den vård som socialnämnden anser är nödvändig och målet med denna vård. Utredningen föreslår också en annan språklig utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Förvaltningsrätten i Uppsala, Försäkringskassan, Myndigheten för delaktighet, Göteborgs universitet, Familjevårdens Centralorganisation, Rädda Barnen* och *Socialstyrelsen. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys* välkomnar en ökad tydlighet i frågan men anser att ansökan också ska innehålla ett läkarintyg. *Barnombudsmannen* anser att ansökan även ska innehålla en redogörelse för hur relevant information har lämnats till barnet eller den unge och vilken slags relevant information som lämnats. Även *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders* delar denna bedömning och anser vidare att socialnämnden ska vara tvungen att redogöra för vilken information som lämnats till vårdnadshavare.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser om vad en ansökan ska innehålla

I 4 § LVU anges vad en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla. En ansökan ska innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,
- tidigare vidtagna åtgärder,

– den vård som socialnämnden avser att anordna,
– hur relevant information lämnats till den unge,
– vilket slags relevant information som lämnats, samt
– den unges inställning.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att ansökan om vård enligt lagen ska innehålla en redogörelse för barnets och den unges förhållanden, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna. I samband med ansökan är det lämpligt att nämnden lämnar in den plan över behandlingen som har upprättats. För förvaltningsrätten är det av vikt med en omfattande redovisning för att rätten ska få ett fullgott beslutsunderlag vid sin prövning, och i detta ingår även att det står klart vilken vård som nämnden avser att ordna (Del A s. 585).

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att en ansökan om vård också ska innehålla en redogörelse för grunderna för att bereda vård. Det uttalas att det i ansökan ska anges vilka brister som finns i barnets eller den unges hemförhållanden eller i fråga om barnets eller den unges beteende och på vad sätt den unge riskerar ta skada av de förhållandena. Det ska även framgå av ansökan att det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavare och, när den unge fyllt 15 år, av honom eller henne själv (s. 109).

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) lades det även till att en ansökan ska innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till barnet eller den unge, vilket slags relevant information som lämnats samt för barnets eller den unges inställning. Av propositionen framgår att barnet eller den unges inställning är en del av bedömningsunderlaget i ärendet eller målet. Barnets eller den unges ställningstagande kan ofta antas vara i vart fall delvis grundad på den information som lämnats honom eller henne. Det är därför viktigt att det dokumenteras vilken information som har lämnats, när, i vilket sammanhang och hur detta har skett, samt när och hur socialnämnden fått kännedom om barnets eller den unges inställning. Begreppet barnets eller den unges förhållanden, som en ansökan ska innehålla en redogörelse för, anses inte omfatta vilken information han eller hon fått ta del av. Det bör därför komma till uttryck i lagtexten att en ansökan om vård ska innehålla uppgift om lämnande av information samt om barnets eller den unges inställning. I undantagsfall, där det inte är möjligt att informera barnet eller den unge eller ta del av hans eller hennes inställning innan en ansökan om vård görs, ska detta anges i ansökan och kompletteras så snart som möjligt (s. 42).

I 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2025:468) finns närmare bestämmelser om vad en ansökan ska innehålla. Enligt bestämmelsen ska en ansökan utöver det som anges i 4 § LVU, om det inte finns särskilda skäl mot det, innehålla en vårdplan samt redogöra för

1. barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång,
2. barnets eller den unges relationer till närstående personer,
3. socialnämndens bedömning av barnets eller den unges behov av vård och hans eller hennes vårdnadshavares förmåga att tillgodose detta behov, och

4. barnets eller den unges och, i fråga om barn, även hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt.

Bestämmelserna om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla förtydligas

För att förvaltningsrätten ska få ett väl underbyggt underlag för prövningen av om omhändertagande för vård ska beslutas är det av särskild vikt att det är tydligt för socialnämnden vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla. Både i 4 § LVU och 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen finns det bestämmelser om vad en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla. Bestämmelserna har ändrats vid flera tillfällen utan att något helhetsgrepp av regleringen har gjorts. Vissa av bestämmelserna i socialtjänstförordningen om vad ansökan ska innehålla är delvis överlappande med det som anges i 4 § LVU. Vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla bör anges i en och samma bestämmelse och inte som enligt nuvarande reglering anges både i lag och förordning. Mot bakgrund av detta och för att det ska vara tydligt vad en ansökan om omhändertagande för vård enligt den nya lagen ska innehålla bör nuvarande reglering i LVU och socialtjänstförordningen ensas och föras över till den nya lagen.

Vad ansökan föreslås innehålla och vilka uppgifter som det ska redogöras för beskrivs under efterföljande rubriker.

Barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk

Av 4 § LVU följer att en ansökan om vård ska innehålla en redogörelse för den unges förhållanden. I 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen anges vidare att en ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer.

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att nuvarande bestämmelse i socialtjänstförordningen om att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer ska föras över till den nya lagen.

Som tas upp under föregående rubrik är det av vikt att ansökan om omhändertagande för vård innehåller alla de omständigheter som kan vara av avgörande betydelse för att förvaltningsrätten ska kunna bedöma om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård är uppfyllda. Det finns därför behov av att socialnämnden redogör för barnets eller den unges förhållanden i ansökan. Nuvarande bestämmelse bör dock delas upp och preciseras utifrån hur dessa förhållanden har angetts i socialtjänstförordningen. Av den nya lagen bör det därför framgå att en ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer.

Innebörden av begreppet närstående tas upp i propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89). Det uttalas att utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte i lagens mening är om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den enskilde. Begreppet närstående omfattar därmed såväl personer inom familje- eller släktkretsen som andra personer som den enskilde har en nära relation till (s. 259 och 490).

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår vidare att en ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges familjeförhållanden och sociala nätverk. Det förslaget är en anpassning till socialtjänstens nationella struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av enskilda ärenden i den sociala barn och ungdomsvårdens myndighetsutövning, Barns behov i centrum, (BBIC). Utredningen bedömer att det föreslagna tillägget gör att en ansökan enligt LVU stämmer överens med vad som ska framgå enligt BBIC.

Att ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer innebär att förvaltningsrätten får en bild av vilka som är barnets eller den unges nära kontakter. En sådan redogörelse ger dock inte nödvändigtvis ett helhetsintryck av de personer som finns i barnets eller den unges omgivning. För att möjliggöra en bedömning av de risk- och skyddsfaktorer som finns i barnets eller den unges liv bör bestämmelsen, som utredningen föreslår, kompletteras med att en redogörelse även ska lämnas avseende barnets eller den unges sociala nätverk. Med socialt nätverk avses t.ex. barnets eller den unges kontakter med släktingar, vänner, grannar och andra viktiga personer i hans eller hennes omgivning. Ett sådant tillägg går också i linje med arbetssättet BBIC. Ett tillägg om att en ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges sociala nätverk kan därför bidra till större enhetlighet och underlätta socialnämndens arbete med ansökningar om omhändertagande för vård så som utredningen för fram. Däremot får det anses att en redogörelse av barnets eller den unges familjeförhållanden ingår i den redogörelse som ska göras av barnets eller den unges relationer till närstående personer. Det behöver därför inte anges särskilt.

Mot bakgrund av detta bör således ansökan om omhändertagande för vård innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk.

Barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång

Av 4 § LVU följer att en ansökan om vård ska innehålla en redogörelse för den unges förhållanden. I 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen framgår vidare att socialnämnden i ansökan ska redogöra för barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång. Som nämnts under föregående rubrik finns det behov av att socialnämnden i ansökan redogör för barnets eller den unges förhållanden. De förhållanden som det är av vikt att det särskilt redogörs för, förutom barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk, är de uppgifter om barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång som anges i 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen. Den precisering som anges i socialtjänstförordningen bör därför föras över till den nya lagen.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys påpekar att ansökan om omhändertagande för vård också ska innehålla ett läkarintyg. Enligt myndigheten är det väl känt att barn och unga i familjehem och hem för vård och boende (HVB) som grupp betraktat har en sämre hälsa än andra barn. Enligt myndigheten visar studier att långt ifrån alla barn och unga som placeras i sådana hem genomgår en läkarundersökning inför placeringen. Ett sådant krav skulle enligt myndigheten ge en tydlig signal om att läkar-

undersökning alltid ska genomföras, samt att ett läkarintyg utgör ett viktigt underlag i vårdplaneringen.

Enligt 32 § LVU får socialnämnden i ett ärende enligt lagen besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. I bestämmelsen anges att läkarundersökningen ska, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan om omhändertagande för vård enligt lagen. Bestämmelsen föreslås med vissa förtydliganden föras över till den nya lagen (avsnitt 19.2). En läkarundersökning är ofta nödvändig för att socialnämnden och förvaltningsrätten ska kunna bedöma om barnet eller den unge ska omhändertas för vård. Undersökningen är ett viktigt komplement till utredningen om vård, eftersom den syftar till att identifiera sjukdomar, skador eller funktionsnedsättningar som kan påverka bedömningen av vårdbehovet och planeringen av vården (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 602 och prop. 1989/90:28 s. 69). Resultatet av läkarundersökningen utgör en del av utredningen av barnets eller den unges hälsa. Det bedöms därför inte finnas behov av att särskilt ange att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla ett läkarintyg, som Myndigheten för vård- och omsorgsanalys efterfrågar.

Av den nya lagen bör det således framgå att en ansökan om omhändertagande för vård bör innehålla en redogörelse för barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång.

De konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård

Av 4 § LVU följer att en ansökan om vård ska innehålla en redogörelse för de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård. Vidare framgår av 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen att ansökan också ska innehålla en redogörelse för socialnämndens bedömning av barnets eller den unges behov av vård och hans eller hennes vårdnadshavares förmåga att tillgodose detta behov.

Det är av vikt att förvaltningsrätten har ett fullgott underlag för att kunna ta ställning till om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård finns. Den nuvarande bestämmelsen om att en ansökan ska innehålla en redogörelse för de omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård är därmed angelägen att föra över även till den nya lagen. För att markera vikten av att förvaltningsrätten får in en tydlig redogörelse för de omständigheter som ligger till grund för ansökan bör dock bestämmelsen i viss mån förtydligas. Det bör i den nya lagen framgå att en ansökan ska innehålla de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård. I detta ligger att redovisa såväl de specifika förhållanden som gör att barnet eller den unge har behov av att omhändertas för vård som varför vårdnadshavaren inte kan tillgodose detta behov. Bestämmelsen i socialtjänstförordningen kommer därmed att innefattas av bestämmelsen i den nya lagen och behöver därför inte särskilt föras över till lagen.

Tidigare vidtagna åtgärder

Av 4 § LVU framgår att ansökan om vård ska innehålla en redogörelse för tidigare vidtagna åtgärder.

För att förvaltningsrätten ska kunna ta ställning till om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård är uppfyllda är det av betydelse för rätten att ha vetskap om vilka insatser som socialnämnden tidigare har vidtagit. Nuvarande bestämmelse om att det ska redogöras för tidigare vidtagna åtgärder i en ansökan om omhändertagande för vård bör därför föras över till den nya lagen.

En ansökan ska innehålla en vårdplan

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28), som föregick bestämmelsen om vad en ansökan om vård ska innehålla, uttalas att det är lämpligt att socialnämnden i samband med en ansökan om omhändertagande för vård ger in en specificerad vårdplan (s. 109). Av 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen framgår att en ansökan enligt 4 § LVU ska innehålla en vårdplan.

Vad en vårdplan är regleras i 9 kap. 12 § SoL. Av paragrafens första stycke framgår att om en enskild behöver vårdas i ett familjehem, stödboende, skyddat boende eller hem för vård eller boende, ska socialnämnden upprätta en plan för vården, en s.k. vårdplan. Enligt andra stycket samma paragraf ska för barn och unga som vårdas i ett familjehem, stödboende, skyddat boende eller hem för vård eller boende nämnden också upprätta en plan över hur vården ska genomföras, en s.k. genomförandeplan. I tredje stycket samma paragraf anges vidare att det av en vårdplan och en genomförandeplan även ska framgå vilka åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Bestämmelsen om vårdplan infördes i syfte att tydliggöra mål och medel utifrån det enskilda barnets eller den unges behov (prop. 2000/01:80 s. 104). När bestämmelsen sedan utvidgades till att omfatta även vuxna framhölls att en individuell vårdplan utgör ett viktigt dokument för att bl.a. underlätta tydlighet och kommunikation mellan socialnämnden och den enskilde samt som underlag för uppföljning och utvärdering av vårdinsatsen (prop. 2006/07:129 s. 106).

Enligt 10 kap. 2 § socialtjänstförordningen ska vårdplanen beskriva den placering och de särskilda insatser som behövs, hur umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas, målet med vården och den vårdbehövandes och hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården.

Det bedöms att det fortsatt är angeläget för förvaltningsrätten att, i samband med att socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård, även får ta del av den vårdplan som socialnämnden har upprättat. Bestämmelsen som finns i socialtjänstförordningen om att en ansökan om omhändertagande för vård även ska innehålla en vårdplan bör därför föras över till den nya lagen.

Den vård som är nödvändig, målet med denna vård och hur vården ska genomföras

En ansökan om omhändertagande för vård ska enligt 4 § LVU innehålla en redogörelse för den vård som socialnämnden avser att anordna. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att socialnämnden noggrant ska redogöra för innehållet och formerna för den vård som den

anser nödvändig i det underlag som lämnas in till domstolen i samband med en ansökan om vård (Del A s. 581–586).

Som framgår under föregående rubrik ska tillsammans med ansökan om omhändertagande för vård även en vårdplan lämnas in till förvaltningsrätten. De vårdplaner som tas fram innehåller de insatser som socialnämnden bedömer är nödvändiga för att förhindra att barnet eller den unge utsätts för en påtaglig risk att skada sin hälsa och utveckling, så som en placering utanför det egna hemmet. Vårdplanen innehåller också målsättningar och insatser som rör barnets mer generella behov som inte behöver vara knutet till det ingripande som får göras utan samtycke enligt LVU, exempelvis behovet av en meningsfull fritidssysselsättning och godkända skolbetyg. Att vårdplanen behöver innehålla även mer generella behov beror på att när socialnämnden väl övertagit ansvaret för vården av ett barn eller en ung person och placerat det ska denna vård utformas för att tillgodose barnets och den unges generella behov och rättigheter med utgångspunkt i bestämmelserna i bl.a. socialtjänstlagen, barnkonventionen och föräldrabalken. All den vård som ett placerat barn eller en ung person kan behöva utgör emellertid inte nödvändig vård. Det kan t.ex. finnas insatser och mål i en vårdplan som inte är nödvändiga, men likväl bra för barnet eller den unge, t.ex. meningsfull fritidssysselsättning eller godkända betyg.

I dagens utformning av ansökningar om vård och tillhörande vårdplaner görs ingen tydlig skillnad av den vård som ett barn eller ung person behöver utifrån socialtjänstens breda ansvar för placerade barn och unga och den vård som är nödvändig för ett ingripande med stöd av LVU. I avsnitt 7.1 föreslås att det i förutsättningarna för ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person tydliggörs att domstolen ska pröva om den planerade vården är nödvändig. För att domstolen ska kunna göra denna prövning krävs att det är tydligt vilken vård socialnämnden anser är nödvändig, målet för denna vård och hur detta mål ska uppfyllas. Detta är också viktigt för att vårdnadshavare, barn och unga ska kunna ta ställning till om de samtycker till nödvändig vård.

Trots att avsikten varit att socialnämnden ska redogöra för vilken vård den anser är nödvändig är detta inte uttryckligt reglerat. För att det ska bli tydligt i den nya lagen bör det framgå att socialnämnden i ansökan om omhändertagande för vård ska redogöra för vilken vård som den anser är nödvändig, målet med denna vård och hur den är tänkt att genomföras.

I avsnitt 5.4 föreslås att uttrycket ”behövlig vård” ska ersättas med uttrycket ”nödvändig vård” i den nya lagen. Skälen till det är att uttrycket ”behövlig vård” av språkliga skäl kan förväxlas med uttrycket ”behöver”, dvs. vilka insatser barnet eller den unge kan ha behov av utan att det är fråga om ett omhändertagande. På så sätt förväntas det bli tydligare att inte alla insatser som barnet eller den unge kan ha behov av motiverar ett omhändertagande för vård. Det kan också förväntas bidra till att den nödvändiga vården inte förväxlas med barnets eller den unges behov av vård i stort i en ansökan.

Hur relevant information lämnats till barnet eller den unge och vilket slags relevant information som lämnats

Av 4 § LVU följer att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till den unge och

vilket slags information som lämnats. I utredningen (SOU 2015:71) föreslås inte att dessa bestämmelser ska föras över till den nya lagen. Utredningen anser att det är tillräckligt att det framgår av Socialstyrelsens föreskrifter att sådana uppgifter ska framgå i dokumentationen i ärenden som rör barn, och att uppgifterna inte är nödvändiga för att förvaltningsrätten ska kunna bedöma behovet av vård enligt LVU.

I avsnitt 6.4 lämnas förslag om vilken information som ett barn eller en ung person har rätt till i ett ärende om omhändertagande för vård och hur den ska lämnas. Av dessa bestämmelser framgår dock inte vilken information som ska framgå av ansökan.

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129), som föregick bestämmelsen om att ansökan ska innehålla uppgifter om den information som lämnats, uttalas att barnets eller den unges inställning, som utgör en del av bedömningsunderlaget, ofta kan antas vara i vart fall delvis grundad på den information som lämnats till honom eller henne (s. 42). För att säkerställa att barn och unga har fått den information som de har rätt till är det, som *Barnombudsmannen* påtalar, viktigt att ansökan innehåller en redogörelse för hur relevant information lämnats till barnet eller den unge och vilket slags information som lämnats. Vidare är det relevant för förvaltningsrätten att veta vilken information som barnet eller den unge har fått för att kunna ta ställning till om samtycke har lämnats till den nödvändiga vården. Mot denna bakgrund föreslås, till skillnad från utredningen, att nuvarande bestämmelser om att ansökan ska innehålla en redogörelse för hur relevant information har lämnats till barnet eller den unge och vilket slags information som lämnats ska föras över till den nya lagen.

I avsnitt 11.6 föreslås att barnets vårdnadshavare och föräldrar ska få information om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Det bedöms mot bakgrund av detta inte vara nödvändigt att det ska anges i ansökan vilken information som lämnats till vårdnadshavare, som *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa* och *Civil Right Defenders* efterfrågar.

Barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård

Av 4 § LVU följer att en ansökan ska innehålla en redogörelse för den unges inställning. Av bestämmelsen följer vidare, som även tas upp under rubriken De konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård, att ansökan ska innehålla en redogörelse för de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver omhändertas för vård. I 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen anges att socialnämnden i en ansökan om omhändertagande för vård ska redogöra för barnets eller den unges och hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt.

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård.

Av 36 § LVU följer att den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Det anges vidare att om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt

det är möjligt klarläggas på annat sätt. I avsnitt 6.3 föreslås bestämmelsen om att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne föras över till den nya lagen. Däremot föreslås bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter inte föras över till den nya lagen.

För att förutsättningarna för omhändertagande för vård ska kunna bedömas är det av vikt att barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård och förhållandena i övrigt framgår i ansökan från socialnämnden. Nuvarande bestämmelse i LVU och socialtjänstförordningen bör således sammanföras och föras över till den nya lagen. Det bör därmed anges i den nya lagen att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård och förhållandena i övrigt. Om barnet eller den unge inte vill uttrycka sin inställning till behovet av vård ska barnet eller den unge inte tvingas att göra detta.

Sammanfattningsvis

Sammanfattningsvis föreslås att det i den nya lagen bör framgå att socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk och barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende samt skolgång. Vidare föreslås att de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård, tidigare vidtagna åtgärder, den vård som socialnämnden anser är nödvändig, målet med denna vård och hur den ska genomföras ska framgå av ansökan. Därutöver förslås att det av ansökan ska framgå hur relevant information lämnats till barnet eller den unge, vilket slags relevant information som lämnats samt barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård. En ansökan ska även innehålla en vårdplan.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Med anledning av detta omfattar bestämmelsen i den nya lagen om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Att det förhåller sig på detta sätt behöver inte framgå särskilt av lagtexten.

9.2.2 Tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning

Utkastets förslag: En ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning ska göras senast inom fyra månader från det att socialnämnden inledde en utredning om upphörande av omhändertagande för vård. Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.
Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorians förslag stämmer inte överens med utkastets. I promemorian föreslås en annan processuell reglering som innebär att socialnämnden ska fatta ett särskilt beslut om den finner att ett barn ska vara omhändertagen för vård på grund av anknytning. Det beslutet föreslås att socialnämnden ska underställa förvaltningsrätten inom fyra veckor från beslutsdagen.

Remissinstanserna: Endast en remissinstans lämnar synpunkter i fråga om den föreslagna tidsfristen. *Kammarrätten i Göteborg* anser att socialnämndens särskilda beslut bör kunna underställas förvaltningsrätten inom en kortare tidsfrist än fyra veckor.

Skälen för utkastets förslag

En tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning införs

Som framgår i avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas i den nya lagen som en ny grund för ett omhändertagande. Ett sådant omhändertagande kan endast beslutas efter att förutsättningarna för ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet har upphört. Till följd av detta föreslås i avsnitt 15.1.1 att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Om socialnämnden vid ett sådant övervägande kommer fram till att förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns ska socialnämnden lämna in en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning till förvaltningsrätten (avsnitt 9.1.1).

Den föreslagna regleringen ger anledning till att behandla frågan om socialnämndens utredningsskyldighet inför att nämnden beslutar att ett omhändertagande för vård ska upphöra och om det bör införas en tidsfrist för när socialnämnden senast måste ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har konstaterat att det varken i LVU, socialtjänstlagen eller annan författning finns någon uttrycklig reglering av socialnämndens utredningsskyldighet i ärenden om upphörande av vård enligt LVU. Dock uttalar HFD att det av allmänna förvaltningsrättsliga principer och praxis får anses följa att socialnämnden har ett långtgående ansvar för att den utredning som ska ligga till grund för ett beslut i ett ärende om upphörande av vård enligt LVU blir tillräckligt utredd (HFD 2014 ref. 50).

Det finns således inte någon bestämmelse i LVU som reglerar socialnämndens utredningsskyldighet i ett ärende om upphörande av vård. Däremot finns den allmänna bestämmelsen om nämndens utredningsskyldighet i 14 kap. 2 § SoL. Enligt den bestämmelsen ska, om socialnämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, nämnden genast inleda en utredning.

När det gäller en utredning i fråga om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd enligt 20 kap. 3 § SoL så ska en sådan bedrivas skyndsamt och vara slutförd inom fyra månader från det att den inleddes.

Det bedöms befogat att införa en tidsfrist för när socialnämnden senast ska ansöka om att ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning när socialnämnden påbörjar en utredning av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra. Mot bakgrund av de olika omständigheter som socialnämnden behöver utreda för att bedöma förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning, bör tiden för när ansökan senast ska lämnas in till förvaltningsrätten motsvara den utredningstid som nämnden har till sitt förfogande när nämnden utreder frågan om behovet att ingripa till ett barns skydd eller stöd, dvs. fyra månader. Av den nya lagen bör det således framgå att om socialnämnden bedömer att förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns, ska nämnden senast inom fyra månader från det att nämndens utredning om upphörande av omhändertagande för vård inleddes, ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för sådan vård. Även om tidsfristen sätts till fyra månader så finns det inget som hindrar att ansökan lämnas in tidigare än detta. Det ska i sammanhanget poängteras att ärenden enligt den nya lagen ska bedrivas skyndsamt (avsnitt 20.1).

I vissa fall kan ansökningstiden förlängas

Av 20 kap. 3 § andra meningen SoL framgår att socialnämnden, om det finns särskilda skäl, får besluta att förlänga utredningstiden för viss tid. I propositionen Ändring i socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124) uttalas att maximitiden om fyra månader i undantagsfall får förlängas för viss tid. Med ”viss tid” menas att ett nytt beslut med en ny tidsfrist ska fattas. I propositionen framgår att en förlängning av tiden kan bli aktuell i sådana fall då t.ex. en barnpsykiatrisk utredning eller en polisutredning i ett fall av övergrepp mot barn inte kan slutföras inom den föreskrivna tiden (s. 180).

Enligt 8 § första stycket LVU ska socialnämnden ansöka om vård inom fyra veckor från det att förvaltningsrätten har fastställt ett beslut om omedelbart omhändertagande. I 8 § andra stycket LVU anges att förvaltningsrätten får medge förlängning av tidsfristen om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 10.4.3).

Det bedöms att det även bör finnas en möjlighet att förlänga den föreslagna tidsfristen för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Detta eftersom det inte kan uteslutas att det finns situationer då exempelvis en barnpsykiatrisk utredning eller någon annan omständighet innebär att det av rättssäkerhetsskäl är påkallat att förlänga tidsfristen.

Mot bakgrund av detta föreslås att förvaltningsrätten får besluta om förlängning av tidsfristen, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Förvaltningsrätten bör dock vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden. En förlängning av tidsfristen kan t.ex. komma i fråga om det av rättssäkerhetsskäl bedöms finnas ett starkt behov av att bredda det befintliga utredningsunderlaget innan ansökan görs. Förlängningen bör normalt inte överstiga någon eller ett fåtal veckor (jfr prop. 1989/90:28 s. 111).

10 Omedelbart omhändertagande

10.1 Beslut om att omedelbart omhänderta ett barn eller en ung person för vård

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om när socialnämnden får besluta om att omedelbart omhänderta ett barn eller ung person för vård, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om beslut om omedelbart omhändertagande

Av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av lagen och rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

För att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska kunna fattas måste det, vilket beskrivs i propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1), vara sannolikt att barnet eller den unge behöver beredas vård med stöd av lagen. Därutöver krävs att det finns ett omedelbart behov av vård eller att det av utredningsskäl behövs ett omedelbart omhändertagande. Av propositionen framgår att i de situationer när grund för vård finns kan det ibland vara nödvändigt att omedelbart omhänderta barnet eller den unge för att vidare utreda hans eller hennes vårdbehov. Exempelvis kan socialnämnden få kännedom om att ett barn utsätts för vanvård i hemmet och det inte går att få kontakt med vårdnadshavarna. Om det senare visar sig att vården kan ges i frivilliga former ska omhändertagandet genast upphöra. På motsvarande sätt kan det vara nödvändigt att ta hand om ett äldre barn eller en ung person som påträffas under sådana förhållanden att omedelbara vårdinsatser är nödvändiga. Även i det fallet kan anledningen till omhändertagandet vara att barnet eller den unge inte vill medverka till vården eller att förhållandena inte medger att vårdnadshavarnas inställning till vården kan inhämtas. Socialnämnden kan endast besluta om omedelbart omhändertagande om förhållandena är sådana att förvaltningsrättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till den fara för barnets eller den unges hälsa eller utveckling som finns. Ett beslut om omedelbart omhändertagande kan även fattas under den tid ett mål om vård med stöd av lagen pågår. Vidare kan ett omedelbart omhändertagande komma i fråga om det finns en risk för att vårdnadshavarna, barnet eller den unge inte vill medverka vid en utredning om barnets eller den unges behov av vård, t.ex. att det finns en risk för att de avviker eller försvårar en utredning (Del A s. 589).

Av propositionen om socialtjänsten framgår vidare att syftet med ett omedelbart omhändertagande är att säkerställa de vårdåtgärder som anses nödvändiga under tiden fram till dess att rätten prövar ansökan om vård (Del A s. 592).

Nuvarande bestämmelse förs över till den nya lagen

Även i den nya lagen behöver det i akuta situationer finnas en möjlighet för socialnämnden att besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas för vård. Det finns situationer som snabbt kan bli direkt livshotande för ett barn eller en ung person och där socialnämndens skydd behöver kunna tillgripas omedelbart. Exempelvis kan det röra sig om små barn som mer eller mindre står utan fungerande vårdnadshavare och inte får mat eller nödvändig omvårdnad. En annan situation när ett omedelbart omhändertagande kan vara aktuellt är om ett barn utsatts eller misstänks ha varit utsatt för misshandel eller sexuella övergrepp. Även barnets eller den unges eget beteende kan vara sådant att ett omedelbart omhändertagande behöver beslutas, t.ex. om barnet eller den unge är inne i ett pågående allvarligt skadligt bruk eller beroende, eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet och det finns risk att han eller hon gör sig skyldig till ytterligare brott. Vidare är det viktigt att om det av utredningsskäl behövs ett omedelbart omhändertagande bör det vara möjligt att fatta ett sådant beslut.

Nuvarande bestämmelse i LVU bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Vid bedömningen av om det finns förutsättningar för ett omedelbart omhändertagande för vård enligt den nya lagen ska det framstå som sannolikt att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av eget beteende (avsnitt 7). Vidare ska rättens beslut om omhändertagande för vård som fattas efter en ansökan från socialnämnden inte kunna avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling, eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

I avsnitt 5.5. föreslås att i den nya lagen bör uttrycket omhändertagande för vård ersätta uttrycken beredande av vård och beslut om vård. Det är en språklig förändring för att tydligare skilja mellan det ingripande som görs enligt lagen och den vård som ska bedrivas. Vidare föreslås i avsnitt 5.5 att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande ska kompletteras med ordet vård för att tydliggöra att även ett sådant omhändertagandet ska ske för vård. Mot bakgrund av ändringarna föreslås att det omedelbara ingripandet som kan beslutas bör benämnas omedelbart omhändertagande för vård. Ändringen innebär ingen skillnad i sak sett till förutsättningarna för att besluta om ett omedelbart omhändertagande.

10.2 Omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård i sådana situationer när svensk domstol inte är behörig att besluta om omhändertagande för vård, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utkastets bedömning: Nuvarande upplysningsbestämmelse om var i lagen det finns bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård bör inte föras över.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser

Genom riksdagens antagande av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) infördes bestämmelser om omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer. Syftet med lagändringarna var att klargöra att alla barn som vistas i Sverige ska kunna skyddas enligt LVU. Av den anledningen förtydligades förutsättningarna för att besluta om omedelbart omhändertagande när svenska domstolar saknar behörighet att besluta om beredande av vård enligt LVU (s. 20).

Enligt 6 a § LVU får, om svensk domstol inte är behörig att besluta om beredande av vård enligt lagen, socialnämnden besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas, om

1. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras, och
2. det är sannolikt att den unge tillfälligt behöver vård som avses i lagen.

I 6 a § tredje stycket LVU finns en upplysning om att det i 9 a och 9 b §§ finns bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård av barnet. Av 9 a § LVU framgår att förvaltningsrätten får medge att ett omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta om barnet fortsatt behöver tillfällig vård. Socialnämnden ska då ha ansökt om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård antingen inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes, inom tiden för när ett beslut om förlängd tidsfrist som förvaltningsrätten har medgett har löpt ut eller inom tiden för ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård har löpt ut. I ansökan ska socialnämnden ange hur lång tid barnet behöver vara omhändertaget och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Tillsammans med ansökan ska socialnämnden överlämna handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.

Av bestämmelsen om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård framgår vidare att om ansökan har kommit in till förvaltningsrätten inom angiven tid, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på förvaltningsrättens beslut. Ett medgivande om fortsatt omhändertagande får lämnas för högst två månader åt gången, räknat från den dag då domstolen meddelar beslut i frågan. Ett fortsatt omhändertagande får pågå under högst ett år i följd, om inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.

Enligt 9 b § LVU upphör ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård om socialnämnden inte har ansökt om att barnet ska vara fortsatt omhändertagen innan tiden för gällande beslut om fortsatt omhändertagande har löpt ut. Vidare anges att om det inte längre finns skäl för att barnet ska vara omhändertagen, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.

I 6 a § tredje stycket LVU finns en upplysning om att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande och fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ansluter till rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) och lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

Bestämmelserna förs över till den nya lagen

Även i den nya lagen ska det vara tydligt att socialnämnden i vissa internationella situationer, då svenska domstolar inte är behöriga att besluta om ett omhändertagande för vård enligt lagen, ändå får besluta om ett omedelbart omhändertagande av ett barn som vistas i Sverige. Nuvarande bestämmelse i LVU som tydliggör detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 5.5 föreslås att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande bör kompletteras med orden ”vård” eller ”tillfällig vård” för att tydliggöra att även sådana omhändertaganden ska ske för vård. Bestämmelsen om att socialnämnden i vissa internationella situationer kan besluta om ett omedelbart omhändertagande bör i den nya lagen benämnas ”omedelbart omhändertagande för tillfällig vård”. Ändringen innebär ingen skillnad i sak sett till förutsättningarna för att besluta om ett omedelbart omhändertagande.

Samma processuella bestämmelser bör, i enlighet med nuvarande reglering, gälla i fråga om ett omedelbart omhändertagande för vård och tillfällig vård. Det innebär bl.a. att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska fastställas av förvaltningsrätten (avsnitt 10.4).

Hur lång tid ett beslut om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård, som har beslutats för att svenska domstolar inte är behöriga att besluta om omhändertagande för vård, behöver pågå beror på när den behöriga utländska myndigheten tar ställning till ärendet. Mot bakgrund av detta behövs även nuvarande bestämmelser om att socialnämnden, när viss tid har förflutit utan att det formella ansvaret har tagits över av den utländska myndigheten, får ansöka hos förvaltningsrätten om medgivande till att omhändertagandet fortsätter. Nuvarande bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Med den utformning som den nya lagen föreslås ha, bedöms det dock inte nödvändigt att i bestämmelsen som rör beslutet om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård särskilt upplysa om att bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård finns senare i lagen. Nuvarande upplysningsbestämmelse i 6 a § LVU tredje stycket bör därför inte föras över till den nya lagen.

Om barnet fortsatt är i behov av tillfällig vård och förutsättningarna för omedelbart omhändertagande i internationella situationer är uppfyllda får förvaltningsrätten således besluta att ett omedelbart omhändertagande ska fortsätta om socialnämnden ansöker om detta (jfr prop. 2018/19:102 s. 53). Nuvarande bestämmelser om när ansökan senast ska göras, vad ansökan ska innehålla och hur länge ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får pågå bör också föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Även nuvarande upplysningsbestämmelse om att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård och fortsatt omhändertagande för tillfällig vård kompletterar Bryssel II-förordningen och lagen om 1996 års Haagkonvention bör föras över till den nya lagen.

10.3 Utformningen av beslutet och befogenheter under ett omedelbart omhändertagande

Utkastets bedömning: Det behövs inte någon bestämmelse om att det i ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska anges vilken grund för ett omhändertagande för vård som bedöms föreligga.

Vid ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård har socialnämnden samma befogenheter som vid ett omhändertagande för vård.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer inte överens med utkastets bedömning. Utredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i den nya lagen som anger att det i ett beslut om omedelbart omhändertagande ska framgå vilka omständigheter som omhändertagandet grundas på och vilken bestämmelse som utgör grund för omhändertagandet. Utredningen föreslår också att det ska införas en bestämmelse som anger vilka bestämmelser som ska gälla under verkställigheten av ett omedelbart omhändertagande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslagen, däribland *Förvaltningsrätten i Uppsala, Varbergs tingsrätt, Försäkringskassan, Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen, Strömsunds* och *Växjö kommuner, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*. *Barnombudsmannen* anser att förslagen är viktiga ur rättssäkerhetssynpunkt och att barnet har rätt till information om grunderna för beslutet om tvångsvård. Enligt *Förvaltningsrätten i Umeå* framgår det i de allra flesta fall av beslutet vilken grund för vård som bedöms bli aktuell men anser att det är positivt att det klart framgår av lagtexten att detta ska anges. *Riksdagens ombudsmän (JO)* konstaterar att det inte finns någon bestämmelse i nuvarande lag om hur beslut om omedelbart omhändertagande ska utformas och att det är viktigt att det av ett sådant beslut

framgår vilken bestämmelse som lagts till grund för beslutet. Vidare tar JO upp att beslut om omedelbara omhändertaganden är offentliga och inte omfattas av någon sekretessbestämmelse varför JO förordar att man är återhållsam med att i själva beslutshandlingen redovisa uppgifter som rör bl.a. barnets eller den unges personliga förhållanden. *Stockholms kommun* ser att det finns problem med att redan i samband med ett omedelbart omhändertagande ange om det sker utifrån miljö- eller beteenderekvisiten och att det kan medföra att arbetet framåt försvåras.

Kvinnors nätverk välkomnar att det tydligt framgår att socialnämnden under verkställigheten av ett omedelbart omhändertagande kan fatta beslut om t.ex. hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsning. Dessa begränsningar är enligt organisationen av stor vikt för ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders* instämmer med utredningen om att det inte får råda någon tvekan om vilka befogenheter som socialnämnden har vid ett omedelbart omhändertagande, men tycker inte att dessa tydliggörs tillräckligt väl i förslaget till den nya lagen.

Skälen för utkastets bedömning

Utformningen av beslutet

I avsnitt 10.1 och 10.2 föreslås nuvarande bestämmelser om när ett omedelbart omhändertagande får beslutas föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Det finns, som *JO* påpekar, inte någon bestämmelse i LVU som anger hur ett beslut om omedelbart omhändertagande ska utformas. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att socialnämnden i ett beslut om omedelbart omhändertagande bör ange på vilken grund omhändertagandet sker (Del A s. 590 och 598).

För att det inte ska råda någon tvekan om vad grunden för ett omedelbart omhändertagande är föreslår utredningen (SOU 2015:71) att en bestämmelse förs in i den nya lagen om att det i beslutet om omedelbart omhändertagande ska anges vilken grund som omhändertagandet stöder sig på.

Utredningen lämnade sitt förslag innan förvaltningslagen (2017:900) trädde i kraft den 1 juli 2018 (prop. 2016/17:180, bet. 2017/18:KU2, rskr. 2017/18:2). Enligt 32 § förvaltningslagen ska ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. En sådan motivering ska enligt bestämmelsen innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande. Av detta får det anses följa att ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård ska motiveras samt innehålla uppgifter om vilka bestämmelser som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för socialnämndens ställningstagande. Så som *Förvaltningsrätten i Umeå* för fram framgick det också redan innan den nyare förvaltningslagen i de allra flesta beslut vilken grund för vård som det var fråga om.

Mot bakgrund av den förändring i förvaltningslagen som skett sedan utredningen lämnade sitt förslag finns det inte något behov av att i den nya lagen införa en bestämmelse om att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ange vilken grund för ett omhändertagande för vård som bedöms föreligga. Detta skulle nämligen innebära en onödig dubbelregle-

ring. Det som *Stockholms kommun* för fram om de svårigheter med att, redan i samband med ett omedelbart omhändertagande, ange om beslutet grundar sig på förhållanden i hemmet eller eget beteende, får överbryggas på annat sätt. Det är vidare viktigt att grunden tydligt framgår eftersom det styr ifall barnet eller den unge kan bli föremål för vissa begränsningar av rörelsefriheten vid de särskilda ungdomshemmen (avsnitt 26.7). Om uppgifter som närmare rör barnets eller den unges personliga förhållanden anses behöva anges i beslutet bör, precis som JO för fram, detta noga övervägas eftersom beslut om omedelbara omhändertaganden är offentliga och inte omfattas av sekretess enligt 26 kap. 7 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Socialnämndens befogenheter när ett barn eller en ung person är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård

Utredningen (SOU 2015:71) anser att det är otydligt vilka befogenheter som socialnämnden har under ett omedelbart omhändertagande och föreslår därför att en särskild bestämmelse ska föras in i den nya lagen som anger vilka andra bestämmelser i lagen som ska gälla under ett omedelbart omhändertagande. *Kvinnors nätverk* tillstyrker förslaget och för fram att det är viktigt att det tydligt framgår att socialnämnden under ett omedelbart omhändertagande kan fatta beslut om hemlighållande av vistelseort och umgängesbegränsning.

Av 10 § LVU framgår att vården ska anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen med det tillägget att vården, i de fall vården ska inledas i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem, ska anses påbörjad när barnet kommit till det hemmet (avsnitt 11.2).

När ett barn eller en ung person således har fått ett beslut om ett omedelbart omhändertagande och har kommit till det hem där han eller hon ska placeras, har vården av barnet eller den unge påbörjats. Att vården påbörjas vid denna tidpunkt och att socialnämnden därefter får bestämma om vårdens innehåll och utformning framgår vidare av förarbetena. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att med begreppet vårdas avses såväl den som omfattas av ett beslut om omedelbart omhändertagande som den som omfattas av ett beslut om vård (s. 112, 113 och 116). Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att med socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande följer en rätt för socialnämnden att bestämma hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden (Del A s. 596).

Det kan konstateras att utifrån nuvarande bestämmelse i LVU om när vården ska anses påbörjad och de uttalanden som gjorts i ovannämnda propositioner gäller bestämmelserna om vårdens innehåll och utformning även när ett beslut om omedelbart omhändertagande har fattats. Av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) framgår att bestämmelserna om vårdens innehåll och utformning i tillämpliga delar även gäller vid omedelbart omhändertagande som fattas enligt 6 a § LVU och vid fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Socialnämnden ska ta ställning till

vårdens innehåll och utformning utifrån barnets eller den unges behov och situation. Om omhändertagandet pågår en längre tid, behöver vården anpassas därefter. Även om omhändertagandet är en tillfällig åtgärd i avvaktan på att behörig utländsk myndighet vidtar åtgärder, ska utgångspunkten för vårdens innehåll och utformning alltid vara vad som är bäst för den unge (s. 38).

I avsnitt 5.5 föreslås att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande ska kompletteras med ordet vård respektive tillfällig vård. Genom ändringen bedöms det bli tydligare att även under ett omedelbart omhändertagande bedrivs det vård enligt lagen. På detta sätt bör det även, som tas upp av *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders,* bli tydligare att socialnämnden har samma befogenheter när ett barn eller en ung person är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård som nämnden har när ett omhändertagande för vård har beslutats. Ordet tillfällig innebär ingen skillnad avseende vilken vård som kan ges under ett omedelbart omhändertagande i förhållande till omhändertagande för vård. Ordet markerar och tydliggör endast att vården är tillfällig i avvaktan på att behörig utländsk myndighet vidtar åtgärder.

Sammanfattningsvis gäller således bestämmelserna om vilka befogenheter som socialnämnden har för att genomföra vården även under den tid som barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård. Genom den nya lagens utformning bedöms att det tydliggörs att bestämmelserna om genomförandet av vården även gäller när ett barn eller en ung person är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård som när barnet eller den unge är omhändertagen för vård. En särskild bestämmelse om detta, som utredningen (SOU 2015:71) föreslår, är därför inte nödvändig.

I avsnitt 11.5 redogörs för bestämmelserna om genomförandet av vården och, som Kvinnors nätverk tar upp som exempel, när det kan fattas beslut om hemlighållande av vistelseort.

Användandet av särskilda befogenheter under ett omedelbart omhändertagande

Beslut av Statens institutionsstyrelse (SiS) om särskilda befogenheter kan i flera fall endast beslutas för ett barn eller en ung person som vårdas på grund av sitt eget beteende (avsnitt 26.7). Utredningen (SOU 2015:71) anser att för att tillförsäkra barn och unga nödvändigt skydd måste det vara tydligt att även under ett omedelbart omhändertagande är det möjligt att besluta om t.ex. placering på låsbar enhet vid ett särskilt ungdomshem eller besluta om andra särskilda befogenheter. Utredningen menar att det saknas uttryckligt stöd i lagen för att besluta om detta, men att det utifrån Socialstyrelsens allmänna råd och beslut av JO framgår att bestämmelserna om de särskilda befogenheterna är tillämpliga under ett omedelbart omhändertagande. *Barnombudsmannen* anför att det av rättssäkerhetsskäl är viktigt att det framgår med stöd av vilken grund ett omedelbart omhändertagande är fattat eftersom det finns skillnader i vilka tvångsåtgärder som får vidtas mot barn och unga beroende på vilken grund för det omedelbara omhändertagandet som föreligger.

Av 15 § LVU följer att om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett särskilt ungdomshem, får han eller hon hindras att

lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. I 15 a–17 a och 19 §§ LVU finns det ytterligare bestämmelser om särskilda befogenheter som endast gäller för den som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU. Bestämmelserna om särskilda befogenheter föreslås föras över till en särskild lag, lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården (avsnitt 26.1). Nuvarande bestämmelse i 3 § LVU, som reglerar grunderna för omhändertagande för vård på grund av eget beteende, föreslås med vissa tillägg och kompletteringar föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga (avsnitt 7.2.2).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att med begreppet vårdas avses såväl den som omfattas av ett beslut om omedelbart omhändertagande som den som omfattas av ett beslut om vård (s. 116).

Som redogörs för under rubriken Utformningen av beslutet, anses det följa av förvaltningslagen att ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska motiveras och bör ange om omhändertagandet beslutas på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende. Utifrån beslutet om omedelbart omhändertagande är det därmed möjligt att avgöra om barnet eller den unge vårdas på grund av eget beteende eller inte. De särskilda befogenheter som endast får användas i fråga om den som vårdas på grund av eget beteende får således användas även för det barn eller ung person som är omedelbart omhändertagen på grund av eget beteende. Att det förhåller sig på detta sätt framgår redan av nuvarande reglering men kommer bli ännu tydligare genom utformningen av den föreslagna nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården (avsnitt 26).

10.4 Den processuella regleringen vid ett beslut om omedelbart omhändertagande

10.4.1 Vilka som får besluta om omedelbart omhändertagande

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om beslutsfattande av ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

När socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas

Av 6 § andra stycket LVU framgår att om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhän-

dertagande. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Av 6 a § andra stycket LVU framgår att bestämmelserna om beslutsfattande som gäller vid ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § även gäller när ett beslut om omedelbart omhändertagande fattas med stöd av 6 a § LVU.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att det är socialnämnden som ska fatta beslut om omedelbara omhändertaganden men eftersom det ofta är mycket bråttom att fatta sådana beslut och då det inte alltid är möjligt att tillkalla nämnden för att besluta i frågan, har nämndens ordförande eller annan ledamot som nämnden har förordnat getts rätt att besluta om omhändertagande, om nämndens beslut inte kan avvaktas. Det uttalas vidare att beslut som har fattats av nämndens ordförande eller annan ledamot inte kan ändras av nämnden. För att ge nämnden insyn i hur dessa ärenden handläggs finns det en anmälningsplikt till nämnden, dvs. beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde (Del A s. 590).

Nuvarande bestämmelse om att socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat får besluta att omedelbart omhänderta ett barn eller en ung person ifall nämndens beslut om detta inte kan avvaktas är nödvändigt för att möjliggöra att beslut kan tas i akuta situationer. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

När även domstolen får besluta om omedelbart omhändertagande

Av 6 § tredje stycket LVU framgår att även rätten, när socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får besluta att den unge omedelbart ska omhändertas. Av 6 a § andra stycket LVU framgår att bestämmelserna om beslutsfattande som gäller vid ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § även gäller när ett beslut om omedelbart omhändertagande fattas med stöd av 6 a § LVU.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) föreslogs inte bestämmelsen om att även rätten, när socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas. När propositionen behandlades i socialutskottets betänkande (bet. SoU 1979/80:44) infördes den bestämmelsen. Av utskottsbetänkandet framgår att den införda bestämmelsen öppnar för en möjlighet att snabbt fatta beslut bl.a. i situationer där det vid domstolens handläggning framkommer uppgifter som visar att ett snabbt ingripande är påkallat för att förhindra att barnets eller den unges situation utvecklas i ogynnsam riktning. Bestämmelsen gör det även möjligt för kammarrätten att besluta om att barnet eller den unge ska vara omhändertagen till dess kammarrätten prövat målet i de fall när omhändertagandet annars hade förfallit. Samma grunder bör i övrigt gälla som för motsvarande beslut av socialnämnden. Rätten ska således finna att det är sannolikt att nämndens ansökan om vård enligt lagen kommer att bifallas. Det ska vidare föreligga ett omedelbart behov av att barnet eller den unge ska tas om hand eller, i överklagandesituationer, av att det inte uppstår onödiga avbrott i omhändertagandet (s. 115).

Av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) framgår att det även kan bli

aktuellt för förvaltningsrätten att besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård. Exempelvis kan det bli aktuellt i situationer när socialnämnden har ansökt om vård enligt lagen, utan föregående omedelbart omhändertagande, och rätten vid prövning av ansökan kommer fram till att det rör sig om en internationell situation då svenska domstolar inte har behörighet att besluta om beredande av vård samt bedömer att barnet behöver omhändertas. I sådana situationer har rätten möjlighet att besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård (s. 50).

Även i den nya lagen bedöms det, om socialnämnden har ansökt om omhändertagande för vård utan att ha beslutat om ett omedelbart omhändertagande, lämpligt och mest effektivt om den domstol som har att pröva omständigheterna i målet, kan besluta om omedelbart omhändertagande när en sådan akut situation uppstår. Det bedöms också finnas behov av denna möjlighet i det fall förvaltningsrätten avslår en ansökan om omhändertagande för vård, som innebär att ett omedelbart omhändertagande omedelbart ska upphöra, men att situationen är sådan att det vid ett överklagande är påkallat att kammarrätten beslutar om att omedelbart omhänderta barnet eller den unge.

Det finns således anledning att föra över nuvarande bestämmelse till den nya lagen. Som anges i utskottsbetänkandet bör regeln av lagtekniska skäl utformas lika för alla förvaltningsdomstolarna. Genom en sådan generell regel blir det alltid möjligt för en rätt att med omedelbar verkan besluta om de åtgärder som anses lämpligast med hänsyn till barnets eller den unges bästa (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 102).

Nuvarande bestämmelse om att även rätten, när socialnämnden har ansökt om omhändertagande för vård, får besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas, bör därmed föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

10.4.2 Socialnämndens beslut ska lämnas över till förvaltningsrätten

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet om omedelbart omhändertagande fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden, ifall en ansökan om omhändertagande för vård redan har gjorts, inom samma tidsfrist, ska lämna över beslutet om omedelbart omhändertagande för vård till den domstol som prövar ansökan, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Nuvarande bestämmelse om att beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen ska också föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningen föreslår att bestämmelsen om tidsfristen ska kompletteras så att det framgår att beslutet ska underställas förvaltnings-

rätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Vidare föreslås en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt om förslaget att nuvarande bestämmelser ska föras över till den nya lagen. En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget om att bestämmelsen om tidsfrist ska kompletteras, däribland *Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Uppsala, Varbergs tingsrätt, Strömsunds* och *Växjö kommuner, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*. *Helsingborgs kommun* anser att det är bra med ett förtydligande om att ärendet är av brådskande karaktär och därmed ska underställas domstolen utan dröjsmål, eftersom en vecka annars lätt kan ses som en tidsfrist. *Förvaltningsrätten i Umeå* håller med om att det är viktigt att underställningen sker utan dröjsmål och att tidsfristen inte används av socialnämnden till att undersöka om det finns skäl för beslutet eller till att vidta kompletterande åtgärder. Förvaltningsrätten ser dock en fara i att beslut i ännu större utsträckning än i dag kan komma att underställas domstolen utan tillhörande handlingar, vilket medför mer jobb i domstolens handläggning.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden ska lämna över beslutet om omedelbart omhändertagande till förvaltningsrätten

Enligt 7 § första stycket LVU ska, om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande, beslutet underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet ska jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att eftersom det är förvaltningsrätten som ska avgöra om vård med stöd av lagen ska komma till stånd, bör rätten också pröva om ett omedelbart omhändertagande som har fattats av socialnämnden bör bestå (Del A s. 505). Från rättssäkerhetssynpunkt har det således ansetts nödvändigt att förvaltningsrätten även prövar ett omedelbart omhändertagande. Av den anledningen anges att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrättens prövning. Sådan underställning ska ske utan dröjsmål. Regelmässigt kan beslutet och skälen för detta dokumenteras samma dag som det fattas och beslutet bör kunna ges in till domstolen redan samma eller påföljande dag. Dock kan det vara nödvändigt att till beslutet bifoga även annan utredning som finns tillgänglig hos nämnden och vid helger kan det vara svårt att få tag i sådan utredning. Vid mellankommande helger kan det uppstå förseningar i postgången. Tidsbegränsningen för underställningen bestäms därför till en vecka. Beslutet och handlingarna i ärendet ska ha kommit in till förvaltningsrätten inom den angivna tidsfristen (Del A s. 591).

Bestämmelsen förs över till den nya lagen

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen om underställning av socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska kompletteras så att det framgår att beslutet ska underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. På

det sättet anser utredningen att det blir tydligare att nämnden inte får avvakta med att sända in beslutet till förvaltningsrätten för att utreda om förutsättningar för det omedelbara omhändertagandet är uppfyllda.

Regeringen beslutade den 30 november 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt LVU (dir. 2023:160). Utredningen har tagit namnet Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). I direktiven till utredningen tas ett beslut från Riksdagens ombudsmän (JO) upp. JO uttalar där att det inte finns något utrymme för en socialnämnd att inom ramen för tidsfristen om en vecka avvakta med att underställa ett beslut om omedelbart omhändertagande till dess att beslutet är verkställt, dvs. tills barnet eller den unge faktiskt har omhändertagits (JO 2021/22 s. 576). Av JO:s beslut framgår att det förekommit att socialnämnden i vissa fall avvaktat med att underställa förvaltningsrätten beslutet om omedelbart omhändertagande eftersom barn och unga i vissa fall avviker och håller sig undan efter att de fått information om att socialnämnden fattat ett beslut om att omedelbart omhänderta dem. I direktiven till utredningen uttalas att det enligt regeringens mening är ytterst angeläget att de barn och unga som bedöms vara i behov av akut vård får den vård de behöver. I syfte att säkerställa att ett beslut om omedelbart omhändertagande faktiskt resulterar i ett omhändertagande av barnet eller den unge anser regeringen enligt direktiven att det finns skäl att se över förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist avvakta med underställningen av ett beslut om omedelbart omhändertagande. Av direktiven följer att utredaren därför får i uppdrag att analysera och ta ställning till förutsättningarna för att inom ramen för gällande tidsfrist avvakta med att underställa förvaltningsrätten ett beslut om omedelbart omhändertagande för att säkerställa att beslutet kan verkställas. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande senast den 30 januari 2026.

Innan slutbetänkandet från Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU har lämnats och förslagen har beretts, bör inte den nuvarande bestämmelsen kompletteras på det sätt som utredningen (SOU 2015:71) föreslår om att underställningen ska ske utan dröjsmål. Dock är ärenden om omedelbara omhändertaganden, som *Helsingborgs kommun* anger, av brådskande karaktär och i sammanhanget bör det påtalas att ärenden enligt lagen ska handläggas skyndsamt (avsnitt 20.1). Vidare bör det noteras, med anledning av det som *Förvaltningsrätten i Umeå* för fram, att tidsfristen inte bör användas till att undersöka om det finns skäl för beslutet eller till att vidta kompletterande åtgärder. När ett beslut om omedelbart omhändertagande fattas behöver stöd för omhändertagandet finnas.

Det är av rättssäkerhetsskäl angeläget att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård prövas av förvaltningsrätten. Bestämmelsen om när underställning av ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ske bör således, mot bakgrund av den pågående utredningens arbete, oförändrad i sak föras över till den nya lagen. Språkligt bör dock uttrycket ”underställas” bytas ut för att bättre beskriva vad som avses. Av bestämmelsen bör därför i stället framgå att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. För att det ska vara tydligt att rätten även ska få ta del av andra handlingar i ärendet bör nuvarande bestämmelse om att beslutet och

handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen också föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Omedelbart omhändertagande när en ansökan om omhändertagande för vård redan har gjorts

Av 7 § fjärde stycket LVU framgår att om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. I den situationen gäller även bestämmelsen i 7 § första stycket LVU om att beslutet ska underställas rätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades samt att beslutet jämte handlingarna i ärendet ska tillställas rätten.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) föreslogs inte bestämmelsen om att om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. När propositionen behandlades i socialutskottet (bet. SoU 1979/80:44) infördes den bestämmelsen i förslaget, som riksdagen senare antog. Anledningen till detta var att det i socialutskottets betänkande föreslogs att även rätten, när socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas. För att undvika att samma fråga samtidigt kan komma att prövas av olika domstolar infördes också bestämmelsen om att när nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen och socialnämnden därefter har beslutat om omedelbart omhändertagande, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård (s. 115).

I avsnitt 10.4.1 föreslås att bestämmelsen om att även rätten, när socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak. För att undvika att parallella processer pågår i det fall en ansökan om omhändertagande för vård prövas av t.ex. kammarrätten bör socialnämnden lämna över ett beslut om att omedelbart omhänderta ett barn eller en ung person till den domstol som prövar ansökan om omhändertagande för vård. Nuvarande bestämmelse om att beslutet om omedelbart omhändertagande ska lämnas över till den domstol som prövar ansökan om omhändertagande för vård, bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Även nuvarande bestämmelse om att överlämnandet ska göras senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades samt att beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas domstolen, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

10.4.3 Efterföljande ansökan till förvaltningsrätten

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden, efter att förvaltningsrätten fastställt ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, senast inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades, ska ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska omhändertas för vård eller vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård, ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet om från när tidsfristen ska räknas.

Nuvarande bestämmelse om att förvaltningsrätten får besluta om förlängning av tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att invända mot förslagen, däribland *Barnombudsmannen.* Myndigheten för fram att tiden för ansökan om vård bör vara så kort som möjligt av hänsyn till rättssäkerheten för barnet, dock kan tiden inte vara så kort att utredningen riskerar att bli undermålig. *Förvaltningsrätten i Umeå* menar att tidpunkten för verkställighet av ett beslut om omedelbart omhändertagande är avgörande för hur tidsfristen för ansökan ska räknas och att det därför är viktigt att det är tydligt när ett beslut ska anses verkställt, vilket i dag är oklart i vissa situationer.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelser

Av 8 § första stycket LVU följer att om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge ska beredas vård med stöd av lagen eller vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård enligt 9 a §. Enligt 8 § andra stycket LVU får förvaltningsrätten medge förlängning av tidsfristen på fyra veckor om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att ett omedelbart omhändertagande till sin karaktär är en provisorisk åtgärd och att den därför inte bör bestå längre tid än vad som oundgängligen behövs. Tidsfristen om fyra veckor bör därför hållas i de flesta fall (s. 111). I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att tidsfristen ska räknas från dagen för det faktiska omhändertagandet och inte från beslutsdatum. Ansökan ska ha kommit in till förvaltningsrätten innan tidsfristen har gått ut (Del A s. 592). Vidare uttalas i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar att om beslutet väl verkställts en gång så påverkas beräkningen av tidsfristen inte av att barnet eller den unge eventuellt avviker. Det framgår vidare i propositionen att det kan förekomma situationer, främst vid sexuella övergrepp och misshandel mot barn i familjen, där utredningen är så komplicerad och känslig att längre utredningstid än fyra veckor är

påkallad. I undantagsfall kan även andra situationer, som t.ex. att barnet eller den unge avviker efter verkställighet av omedelbara omhändertagandebeslutet och håller sig undan, motivera att utredningstiden förlängs. Vidare anges att det ligger i sakens natur att förvaltningsrätten bör vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden. En förlängning av tidsfristen kan t.ex. komma i fråga om det från barnets eller den unges synpunkt och av rättssäkerhetsskäl bedöms finnas ett starkt behov av att bredda det befintliga utredningsunderlaget innan ansökan görs. Förlängningen bör normalt inte överstiga någon eller ett fåtal veckor (prop. 1989/90:28 s. 111).

Genom riksdagens antagande av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) kompletterades bestämmelsen som en följd av att det infördes en reglering om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. I propositionen uttalas att om en ansökan om omhändertagande för vård inte är aktuell på grund av att svensk domstol saknar behörighet att besluta om beredande av vård, ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då det omedelbara omhändertagandet verkställdes ansöka om att barnet ska vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård. Tidsfristen för socialnämnden att ansöka om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård är således densamma som gäller vid socialnämndens ansökan om beredande av vård med stöd av LVU (s. 29 och 51).

Nuvarande bestämmelser förs över till den nya lagen

Det är angeläget att ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård inte pågår längre än vad som är nödvändigt. Det behöver därför även i den nya lagen anges en tidsfrist för när socialnämnden senaste måste ansöka om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, med konsekvensen att om ansökan uteblir så upphör det omedelbara omhändertagandet (avsnitt 10.5). Som utredningen (SOU 2015:71) tar upp ska den utredande socialsekreteraren bl.a. inom tidsfristen ha utrett och sammanställt uppgifter om barnets eller den unges behov, samtalat med vårdnadshavare och med barnet eller den unga, gjort en vårdplan samt kommunicerat utredning och vårdplan med inblandade parter. Mot bakgrund av detta, och precis som *Barnombudsmannen* för fram, är det inte möjligt att utan risk för utredningens kvalitet och kravet på rättssäkerhet korta nuvarande tidsfrist. Den tidsfrist om fyra veckor som gäller i dag är väl avvägd. Samma längd på tidsfrist bör därför gälla enligt den nya lagen.

Det kan dock inte uteslutas att det finns situationer där utredningen är så komplicerad och känslig att längre utredningstid än fyra veckor kan behövas. Mot bakgrund av detta bör även bestämmelsen om att förvaltningsrätten får medge förlängning av tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt, föras över till den nya lagen. Förvaltningsrätten ska liksom enligt nuvarande reglering vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden. Som uttalas i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) kan en förlängning av tidsfristen t.ex. komma i fråga om det av rättssäkerhetsskäl bedöms finnas ett starkt behov av att bredda det befintliga utredningsunderlaget innan ansökan görs.

Förlängningen bör normalt inte överstiga någon eller ett fåtal veckor (s. 111).

Tidsfristen för när socialnämnden senast ska ansöka om omhändertagande för vård, enligt nu gällande bestämmelser, räknas från den dag då omhändertagandet verkställdes. Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett beslut uttalat att en socialnämnds ansvar för den faktiska vården inträder så snart nämnden får kontakt med barnet eller den unge under sådana förhållanden att vårdansvaret kan utövas. I det aktuella ärendet ansåg JO därför att det omedelbara omhändertagandet var verkställt trots att den unge var intagen på sjukhus (JO 1987/1988 s. 154). Mot bakgrund av detta finns det skäl att överväga om det behövs förtydligas från vilken tidpunkt som tidsfristen ska räknas. Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att med ”omhändertagandet verkställdes” avses det s.k. faktiska omhändertagandet (Del A s. 592).

Det bedöms att den dag då ”omhändertagandet verkställdes” är samma dag som vården får anses ha påbörjats. Enligt 10 § LVU framgår att vården ska anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen med det tillägget att vården, i de fall vården ska inledas i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem ska vården anses påbörjad när barnet kommit till det hemmet (avsnitt 11.2). Utifrån detta, och med beaktande av det som *Förvaltningsrätten i Umeå* för fram, bedöms att bestämmelsen om tidsfristen för när socialnämnden senast ska ansöka om omhändertagande för vård bör förtydligas på så sätt att tidsfristen ska räknas från den dag då vården påbörjades, i stället för att ange att tidsfristen räknas från den dag då omhändertagandet verkställdes.

I den nya lagen bör det således framgå att om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden senast inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades, dvs. den dag då barnet eller den unge har kommit till den placering där vården ska inledas, ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska omhändertas för vård eller vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård. Vidare bör det framgå att förvaltningsrätten får besluta om förlängning av tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

10.5 Upphörande av ett omedelbart omhändertagande

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om när ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård upphör, ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Ett omedelbart omhändertagande upphör om beslutet inte har lämnats över till rätten för prövning inom en vecka

Av 7 § tredje stycket LVU framgår att ett omedelbart omhändertagande upphör om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte har underställts förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Av 7 § fjärde stycket LVU följer att bestämmelsen i 7 § tredje stycket LVU gäller när socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen och beslutet då ska underställas den rätt som prövar frågan om vård.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att om underställning inte har skett inom rätt tid upphör det omedelbara omhändertagandet. Att det omedelbara omhändertagandet ska upphöra om förvaltningsrätten inte fastställer det underställda beslutet om omedelbart omhändertagande ligger i sakens natur och behöver inte anges i lagen (Del A s. 591).

I avsnitt 10.4.2 föreslås nuvarande bestämmelse om att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska lämnas över för prövning och fastställas av förvaltningsrätten bör föras över till den nya lagen oförändrad i sak. I avsnitt 10.4.1 föreslås vidare nuvarande bestämmelse om att även rätten, när socialnämnden har ansökt om omhändertagande för vård, får besluta om omedelbart omhändertagande bör föras över till den nya lagen oförändrad i sak. För att det inte ska uppstå parallella processer i domstolarna ska socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande, för det fall nämnden redan har ansökt om omhändertagande för vård, lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den rätt som prövar frågan om omhändertagande för vård.

Av rättssäkerhetsskäl är det angeläget att ett beslut om omedelbart omhändertagande prövas av en domstol. Barnet eller den unge ska inte vara omhändertagen längre tid än nödvändigt utan att en domstol har prövat om förutsättningar för ett omhändertagande finns. Nuvarande bestämmelser som innebär att ett omedelbart omhändertagande upphör om socialnämnden inte lämnar över beslutet för prövning av om det ska fastställas till rätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades bör därmed föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Bestämmelserna bör slås ihop och utformas generellt i fråga om till vilken domstol som avses.

Om socialnämnden inte ansöker om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård inom rätt tid

Enligt 9 § första stycket 1 LVU upphör ett omedelbart omhändertagande om ansökan om vård eller ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § LVU och inte heller förlängning av tiden har begärts.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att om socialnämnden inte inom fyra veckor från det att det faktiska omhändertagandet sker ger in en ansökan om vård till domstolen ska omhändertagandet upphöra. Det uttalas att det får anses följa av allmänna rättsgrundsatser att ett nytt beslut om omedelbart omhändertagande i sådant fall inte får fattas på samma grunder som låg till grund för det tidigare beslutet. Det är uppenbart att en regel av detta innehåll, vars syfte är att

förstärka rättssäkerheten i förfarandet, ställer ett nödvändigt krav på socialnämnden att iaktta tidsfristen. Det utgör dock inget hinder mot att nämnden ansöker om vård med stöd av lagen och att domstolen prövar en sådan ansökan (Del A s. 592). Det framgår i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att bestämmelsen har överförts till LVU med det tillägget att det omedelbara omhändertagandet också upphör om förvaltningsrätten har medgett förlängning av tidsfristen och ansökan inte har gjorts inom den tid som förvaltningsrätten har medgett. Det anges att det i undantagsfall kan finnas skäl att utredningstiden behöver förlängas och att förvaltningsrätten därför har rätt att medge förlängning av tidsfristen (s. 111).

Genom riksdagens antagande av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) ändrades bestämmelsen på så sätt att ett omedelbart omhändertagande upphör även i de fall då ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård inte har gjorts inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes och inte heller förlängning av denna tid har begärts (s. 51).

Nuvarande bestämmelser om när en ansökan om omhändertagande för vård och fortsatt omhändertagande för tillfällig vård senast ska lämnas in till förvaltningsrätten föreslås föras över till den nya lagen oförändrade i sak (avsnitt 10.4.3). För att ett omedelbart omhändertagande inte ska bestå längre tid än vad som är nödvändigt bör nuvarande bestämmelse som innebär att det omedelbara omhändertagandet för vård eller tillfällig vård upphör om en ansökan om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård inte inkommer till förvaltningsrätten inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades eller inom den förlängning av tidsfrist som förvaltningsrätten har medgett, föras över oförändrad i sak.

När rätten avgör frågan om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

Enligt 9 § första stycket 2 LVU upphör ett omedelbart omhändertagande när rätten avgör frågan om vård eller frågan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att om förvaltningsrätten lämnar en ansökan om vård utan bifall får beslutet omedelbara rättsverkningar i det fall barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen vid tiden för beslutet. Det ligger i sakens natur att sådana åtgärder som är beroende av domstolens tillstånd inte får vidtas efter det att domstolen har funnit att laga grund för åtgärderna saknas. Omhändertagandet ska därmed genast upphöra (Del A s. 592). Det framgår i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att bestämmelsen har överförts till LVU oförändrad i sak (s. 111). Lydelsen ändrades dock från att ange att ”ansökan om vård inte bifalls” till att ange ”när rätten avgör frågan om vård”.

Genom riksdagens antagande av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) ändrades bestämmelsen på så sätt att ett omedelbart omhändertagande upphör även i de fall då rätten avgör frågan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård (s. 52).

Även i den nya lagen bör det vara tydligt att det omedelbara omhändertagandet upphör när rätten avgör frågan om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Bestämmelsen som reglerar detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Om det inte längre finns skäl för ett omedelbart omhändertagande ska det upphöra

Av 9 § tredje stycket LVU följer att om det inte längre finns skäl för ett omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen eller en fråga om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att socialnämnden har ansvaret för att ett omedelbart omhändertagande inte består under längre tid än som är behövligt med hänsyn till barnets eller den unges vårdbehov. Visar det sig under den fortsatta utredningen att grund för vård enligt lagen inte finns, ska socialnämnden besluta att det omedelbara omhändertagandet genast ska upphöra. I motsats till vad som är fallet när socialnämnden inkommer för sent med en ansökan krävs ett särskilt beslut av nämnden i fråga om omhändertagandet ska upphöra. Finner nämnden att det inte finns grund för vård enligt lagen aktualiseras inte heller någon ansökan om vård. Finner nämnden att barnet eller den unge bör beredas vård med stöd av lagen, men att skäl för omedelbart omhändertagande inte finns, ska nämnden på motsvarande sätt besluta att det omedelbara omhändertagandet genast ska upphöra (Del A s. 593). När propositionen behandlades i socialutskottet (bet. SoU 1979/80:44) infördes bestämmelsen om att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen i förslaget, som riksdagen senare antog (avsnitt 10.4.1). Till följd av detta fick rätten även rätt att besluta om att ett av socialnämnden beslutat omedelbart omhändertagande ska upphöra (s. 102 och 116).

Genom riksdagens antagande av propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) ändrades bestämmelsen på så sätt att rätten får besluta att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra även i de fall då den prövar en fråga om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård (s. 52).

Det är av vikt att ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård inte pågår längre än vad som är nödvändigt. Såväl socialnämnden som den rätt som handlägger målet bör besluta på det sätt som är lämpligast för barnet eller den unge. Om det inte längre finns skäl för att barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen ska omhändertagandet upphöra. Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden ska besluta om detta och att detta även får beslutas av den rätt som prövar en ansökan om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I sammanhanget bör också nämnas att ett omedelbart omhändertagande för tillfällig vård alltid ska upphöra när en behörig utländsk myndighet vidtagit de åtgärder som den anser lämpliga. Detta följer av artikel 20.2 i Bryssel II-förordningen respektive artiklarna 11.2–11.3 och 12.2–12.3 i 1996 års Haagkonvention (prop. 2018/19:102 s. 52).

10.6 Om barnet eller den unge är häktad

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att om barnet eller den unge är häktad får vården till följd av ett beslut om omedelbart omhändertagande inte påbörjas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över förslaget. *Socialstyrelsen* anser att det är olyckligt att utredningens uppdrag inte omfattade en översyn av frågan om förutsättningarna för vård enligt lagen i de situationer då barn och unga häktas då det finns ett behov av ett starkare barnrättsperspektiv i dessa situationer. *Lunds universitet* för fram att utredningen inte berör lagkollisionen mellan det omedelbara omhändertagandet och häktning enligt 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Trots den tydliga lagstiftningskonstruktionen som visar att unga i åldern 15–18 år företrädesvis bör omhändertas omedelbart av socialnämnden och endast undantagsvis häktas, visar forskning att häktning sker i en oroväckande större utsträckning.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 9 § andra stycket LVU får ett beslut om omedelbart omhändertagande inte verkställas om den unge är häktad. Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att häktningsbeslutet tar över beslutet om omedelbart omhändertagande så till vida att omhändertagandebeslutet inte får verkställas så länge barnet eller den unge är häktad. Avsikten är att socialtjänsten utan att vänta ska kunna ta över ansvaret för barnet eller den unge när häktningsbeslutet hävs och att detta ska underlätta en övergång från ett regelsystem till ett annat (s. 112). Det anges att ett beslut om omedelbart omhändertagande kan kvarstå även om barnet eller den unge häktas. Vidare är det också möjligt att besluta om omedelbart omhändertagande även om barnet eller den unge är häktad. Så länge häktningen består får dock det omedelbara omhändertagandet inte verkställas. Genom att bestämmelserna om häktning och omedelbart omhändertagande samordnas på detta sätt kan socialnämnden markera en avsikt att ta över ansvaret för den fortsatta vården så snart häktningen upphör (s. 79).

Av 24 kap. 4 § rättegångsbalken och 23 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare följer att om ett barn är misstänkt för brott får denne häktas endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas och om det dessutom föreligger synnerliga skäl. Under vissa förutsättningar kan betryggande övervakning ordnas genom att barnet omhändertas med stöd av LVU (jfr NJA 2017 s. 701). I Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare (HSLF-FS 2019:30) anges att i det fall socialnämnden får information från åklagare eller polis om att ett barn riskerar att häktas, bör den överväga om det som ett alternativ till häktning t.ex. finns förutsättningar för ett omedelbart omhändertagande med stöd av 6 eller 6 a § LVU. I det fall rätten har beslutat att häkta barnet, bör nämnden fortlöpande överväga om det finns förutsättningar för ett omhändertagande med stöd av samma lag. Nämnden bör även överväga om barnet har behov av andra åtgärder.

På uppdrag av regeringen tog Socialstyrelsen i december 2019 fram handboken Barn och unga som begår brott. Syftet med handboken är att underlätta tillämpningen av det regelverk som gäller på området. Handboken kompletterar Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2019:30) om handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare.

I propositionen Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering (prop. 2019/20:129) föreslås flera åtgärder som syftar till en effektivare hantering av häktningar. Förslagen bidrar till ökad rättssäkerhet och till att barnrättsperspektivet får större genomslag. Lagändringarna trädde i kraft den 1 september 2020.

Sedan utredningen (SOU 2015:71) lämnade sitt förslag har det således skett flera författningsändringar och åtgärder som gäller unga lagöverträdare. Detta innebär att rättssäkerheten och barnrättsperspektivet har stärkts för unga lagöverträdare. *Socialstyrelsens* och *Lunds universitets* synpunkter har mot bakgrund av detta hamnat i ett annat ljus. Regleringen av när ett barn eller en ung person får häktas är en bredare fråga som inte behandlas i detta lagstiftningsarbete. Nuvarande bestämmelse i LVU som innebär att om barnet eller den unge är häktad får vården till följd av ett beslut om omedelbart omhändertagande inte påbörjas behövs även i den nya lagen. På så sätt möjliggörs att socialnämnden snabbare kan ta över ansvaret för barnet eller den unge så snart häktningen upphör. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

11 Vårdens genomförande

11.1 Hur vården ska beslutas och genomföras

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden beslutar hur vården av barnet eller den unge ska genomföras ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att beslutet om placering ingår i genomförandet av vården.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att en placering i hemmet endast får ske om det bäst kan antas främja vården av barnet eller den unge föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelser om att ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden förordnat får besluta i frågan om hur vården ska genomföras när nämndens beslut inte kan avvaktas och att ett sådant beslut ska anmälas till nämndens nästa sammanträde ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan redaktionell och språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Socialnämnden beslutar hur vården av barnet eller den unge ska genomföras

Av 11 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att socialnämnden bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att med socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande och rättens beslut om vård följer en rätt för socialnämnden att bestämma hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden. Grunden för beslutet är att barnet eller den unge, åtminstone i ett inledande skede, behöver beredas vård utanför det egna hemmet. Det är nämnden som ska ta ställning till om barnet eller den unge ska ges vård i annat enskilt hem, familjehem, eller om hans eller hennes förhållanden nödvändiggör vård på en institution. Bestämmelsen innehåller endast sådana bestämmelser som är nödvändiga för att socialnämnden ska kunna genomföra vården av barnet eller den unge, när det inte kan ske i frivilliga former (Del A s. 595 och 596).

När ett barn eller en ung person är i behov av vård för att inte riskera att ta skada och vården inte kan genomföras på frivillig väg behöver samhället kunna omhänderta barnet eller den unge för att tillgodose hans eller hennes behov av vård. Socialnämnden behöver därför ha mandat att bestämma var barnet eller den unge ska placeras och vilken vård barnet eller den unge i övrigt ska genomgå under vårdtiden. Bestämmelsen om hur vården av barnet eller den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I bestämmelsen byts dock uttrycket ”ordnas” ut till ”genomföras”. Uttrycket genomföras beskriver bättre i modernt språkbruk vad det är socialnämnden ska besluta om, dvs. vilken vård som barnet eller den unge ska genomgå under omhändertagandet. I avsnitt 5.5 föreslås att med vård ska avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. Det innebär att med vård enligt den nya lagen innefattas såväl var barnet eller den unge ska placeras som andra insatser som anses nödvändiga för barnet eller den unge för att han eller hon inte ska skadas. Placeringen är en grundläggande del av genomförandet av vården och kan överklagas särskilt (avsnitt 23.1). Det är därmed fortsatt viktigt att placeringsbeslutet framgår av bestämmelsen. Det bör därför förtydligas i den nya lagen att i socialnämndens rätt att besluta om genomförandet av vården ingår även att besluta om placeringen. Ändringarna innebär ingen förändring i sak.

I den nya bestämmelsen föreslås även uttrycket ”vistas” bytas ut till ”placeras”. Vistas kan i allmänna ordalag uppfattas som ett vidare uttryck än placeras. I socialtjänstlagen används uttrycket vistas för att beskriva var ett barn befinner sig, som t.ex. i skolan, i ett hem eller på internet medan uttrycket placeras används när socialnämnden beslutar eller medger var en person ska befinna sig. Placeras är på så sätt ett snävare uttryck och beskriver bättre vad socialnämnden faktiskt ska besluta om vid ett omhändertagande av ett barn eller en ung person. Uttrycket i bestämmelsen bör därför ändras till placeras men innebär ingen ändring i sak.

En placering i det egna hemmet ska antas främja vården av barnet eller den unge

Enligt 11 § andra stycket LVU framgår att socialnämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att det inte bör vara något hinder mot att placera den som vårdas med stöd av LVU i hans eller hennes egna hem, om det i ett senare skede av omhändertagandet bedöms vara det bästa för att främja vården av barnet eller den unge. Att låta barnet eller den unge byta miljö flera gånger är dock oftast skadligt för barnet eller den unge. Det måste därför så långt möjligt finnas garantier för att barnet eller den unge kan få en betryggande omvårdnad i sitt eget hem. Vid omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet måste socialnämnden vara försiktig innan den återför barnet till hemmet (Del A s. 596). Riksdagens ombudsmän (JO) har uttalat att vård i det egna hemmet endast ska komma i fråga undantagsvis och väljas med hänsyn till barnets eller den unges särskilda behov (JO 2000/01 s. 307).

Det bör fortsatt vara en förutsättning för att ett barn eller en ung person ska få placeras i det egna hemmet att det bäst kan antas främja vården av barnet eller den unge. Den nuvarande bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Beslutanderätt vid brådskande fall

Av 11 § tredje stycket LVU framgår att ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har utsett får besluta hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden om nämndens beslut i frågan inte kan avvaktas. Beslutet ska då anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

I propositionen om lag om vård av missbrukare i vissa fall, m.m. (prop. 1981/82:8) uttalas att snabba förändringar av barns eller ungas förhållandena bör om möjligt undvikas eftersom förändringen i sig ofta medför skada för barnet eller den unge. Det finns dock situationer då det inte är möjligt att avvakta nämndens beslut om var barnet eller den unge ska placeras eller omplaceras. För de fall nämndens beslut inte kan avvaktas bör därför nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat, på nämndens vägnar få fatta ett beslut om placering (s. 64 och 65). JO har i flera beslut uttalat att denna beslutanderätt endast är avsedd att användas i akuta situationer (se t.ex. JO 2007/08 s. 343 och JO 2015/16 s. 452).

Det kommer fortsatt finnas undantagssituationer då det inte är möjligt att avvakta att nämnden ska ha sammanträde och fatta beslut i frågan om hur vården av barnet eller den unge ska genomföras. Så kan t.ex. vara fallet när ett barn eller ung person av något skäl omedelbart behöver flytta från det hem där det ursprungligen placerats. Utan en sådan möjlighet skulle ett barn eller en ung person under en kortare period kunna lämnas utan skydd och vård i avvaktan på nämndens beslut. Nuvarande bestämmelse om beslutanderätt är därför nödvändig för att möjliggöra att beslut kan tas i akuta situationer. För att ge socialnämnden insyn i hur dessa ärenden handläggs ska beslutet även fortsättningsvis anmälas vid nämndens nästa

sammanträde. Bestämmelserna bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

11.2 Inledandet av vården

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att vården ska inledas utanför det egna hemmet ska föras över till den nya lagen med det tillägget att när vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet sker endast på grund av den ena vårdnadshavarens eller förälderns förhållanden i hemmet får vården inledas i den andra vårdnadshavarens eller förälderns hem.

Nuvarande bestämmelse om när vården ska anses påbörjad ska föras över till den nya lagen med den förändringen att vården anses påbörjad när barnet eller den unge kommit till den placering som beslutats för honom eller henne, oavsett om placeringen ska inledas utanför eller i hemmet. Bestämmelsen ska även förtydligas med att vården också ska anses påbörjad när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge.

Även nuvarande bestämmelse om när vården senast ska vara påbörjad, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen lämnar inget förslag om inledande av vården i det egna hemmet. Utredningen föreslår också en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Utredningens förslag (SOU 2023:66) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att nuvarande bestämmelser ska föras över till den nya lagen. Utredningen föreslår inte heller någon begränsning av när vården kan inledas i hemmet.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslagen. De flesta remissinstanserna som yttrar sig över förslaget att vården ska kunna inledas hos den ena vårdnadshavaren eller hos en förälder är positiva till förslaget, däribland *Barnombudsmannen, Södertäljes* och *Örnsköldsviks kommuner* samt *Unicef Sverige*. Södertäljes och Örnsköldsviks kommuner menar att det ökar valmöjligheten och variationen i de insatser som kommunen kan erbjuda. Unicef Sverige anser att vård i hemmet i flera fall kan vara en mindre ingripande och mer proportionerlig vårdform än en placering i familjehem, stödboende och hem för vård eller boende.

JO och *Socialstyrelsen* avstyrker förslaget och menar att utredningen inte har presenterat några skäl för att frångå utgångspunkten för ett omhändertagande, dvs. att situationen är så pass allvarlig att barnet eller den unge inte kan vara kvar i hemmet. JO saknar även i detta sammanhang en analys av den bristande insynen för socialtjänsten i en sådan situation och den otydliga gränsdragningen av socialnämndens uppsiktsansvar vid vård i det egna hemmet. Barnombudsmannen tillstyrker visserligen förslaget men betonar att bedömningen alltid måste göras med utgångspunkt från det enskilda barnets behov eftersom vård i hemmet kan utgöra en fara i de fall hemmiljön eller vårdnadshavarna utgör en risk. *Lunds kommun* anger att utökade möjligheter att använda tvångsvård i

hemmet kan medföra att fler beslut med stöd av LVU fattas men där det inte i tillräcklig utsträckning säkerställer en förändrad situation för barnet.

Kammarrätten i Stockholm yttrar sig i frågan när vården ska anses påbörjad och för fram att för en placering i det egna hemmet bör inledandet knytas till en dokumenterbar tidpunkt, t.ex. när barnet eller den unge genom socialtjänsten får kännedom om beslutet om vård, i stället för när barnet eller den unge placerats.

Skälen för utkastets förslag

Vården ska som huvudregel inledas utanför det egna hemmet

Av 11 § andra stycket andra meningen LVU framgår att vården alltid ska inledas utanför det egna hemmet. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att en placering utanför det egna hemmet innebär att barnet eller den unge placeras i de boendeformer som räknas upp i socialtjänstlagen dvs. familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende (HVB). Vården kan också inledas på ett sjukhus (s. 112).

I utredningen (SOU 2023:66) föreslås att kravet på att vården alltid ska inledas utanför barnets eller den unges hem ska tas bort. Utredningen för fram att det finns situationer då vården bäst kan utföras i barnets eller den unges eget hem som t.ex. när barnet eller den unge ska genomgå en viss behandling eller när bristerna i hemmiljön endast finns i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem. I dessa situationer kan en placering i det egna hemmet vara ett proportionerligt alternativ till en placering i ett familjehem, stödboende eller HVB. Enligt utredningen skulle en placering i hemmet kunna öka delaktigheten och främja samarbetet mellan de berörda i hemmet och socialtjänsten.

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att det är en grundläggande förutsättning för ett ingripande med stöd av LVU att det finns ett vårdbehov som, i vart fall inledningsvis, endast kan tillgodoses genom en placering utanför hemmet (Del A s. 501). Ett omhändertagande är en mycket ingripande åtgärd för ett barn eller en ung person och bör bara vidtas om det är nödvändigt. För att en sådan åtgärd ska få vidtas måste möjligheten att besluta om frivilliga insatser vara uttömd. När vård med stöd av lagen är nödvändig för att förhindra att ett barn eller en ung person far illa har därmed redan andra mindre ingripande åtgärder övervägts. Situationen är således så allvarlig att det i de allra flesta fall krävs en placering utanför det egna hemmet för att bryta det destruktiva mönstret som lett till omhändertagandet.

Att som utredningen föreslår, ta bort kravet på att vården alltid ska inledas utanför hemmet är en mycket stor förändring av förutsättningarna för ett omhändertagande. Det är som bl.a. *JO* och *Socialstyrelsen* påpekar svårt att överblicka vad en sådan förändring skulle innebära. Dock kan det inte uteslutas att en sådan förändring skulle kunna leda till att ett barn eller en ung person omhändertas för vård trots att samma vård hade kunnat uppnås med frivillighet. Eller som *Lunds kommun* för fram att omhändertagandet inte i tillräcklig utsträckning säkerställer en förändrad situation för barnet. Dessutom finns det, som JO för fram, stora utmaningar med vård i det egna hemmet i form av bristande insyn för socialtjänsten

hur vården bedrivs och utvecklas samt otydliga gränsdragningar i socialnämndens tillsynsansvar som inte har några klara lösningar.

Mot denna bakgrund bör utgångspunkten i den nya lagen fortsatt vara, till skillnad mot vad som föreslås i utredningen, att vid ett omhändertagande för vård är situationen alltid så allvarlig att en placering utanför hemmet, i vart fall inledningsvis, är nödvändig. Vården bör därför som huvudregel även fortsättningsvis inledas utanför det egna hemmet. På så sätt kan samhället ta det ansvar för barnet eller den unge som är nödvändigt för att säkra goda uppväxtförhållanden och säkerställa en förändrad situation för barnet. De fördelar i form av större valmöjlighet och mindre ingripande åtgärder som förslaget i utredningen skulle medföra och som *Södertäljes* och *Örnsköldsviks kommuner* samt *Unicef Sverige* för fram, behöver stå undan för att garantera att omhändertagandet kan säkra barnets eller den unges behov av skydd och vård.

Till skillnad från nuvarande bestämmelse ska bestämmelsen dock vara förenad med ett undantag som möjliggör en inledande placering i det egna hemmet i vissa fall när vårdnadshavare eller föräldrar lever åtskilda. Detta utvecklas närmare under nästa rubrik. Bestämmelsen bör därmed föras över till den nya lagen med ett visst tillägg.

I vissa fall får ett omhändertagande inledas i det egna hemmet

Enligt 11 § andra stycket LVU ska, som ovan nämnts, vården alltid inledas utanför det egna hemmet. I en kartläggning av socialtjänstens tillämpning av vård i hemmet med stöd av LVU som Socialstyrelsen utförde 2023 framgår att möjligheten till placering i det egna hemmet tillämpas framför allt i ett utslussningsskede efter en tids placering utanför det egna hemmet. Det förekommer dock också att ett barn placeras hos eller tillsammans med en vårdnadshavare eller förälder som inte är vårdnadshavare när ett ingripande skett på grund av våldsutövning eller andra missförhållanden hos den andra vårdnadshavaren eller föräldern. Det är i dag oklart om det i sådana situationer finns rättsliga förutsättningar att inleda vården enligt LVU i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem (LVU i det egna hemmet, Kartläggning och analys av hur socialtjänsten tillämpar 11 § andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga).

Någon närmare vägledning avseende hur ”det egna hemmet” ska förstås i dessa situationer ges inte i lagens förarbeten. Frågan om möjligheten att inleda vård med stöd av LVU i den ena vårdnadshavarens hem har aktualiserats i flera JO-ärenden. I ett beslut (JO 1993/94 s. 277) uttalar JO att begreppet ”det egna hemmet” bör förstås som det hem där bristerna enligt 2 § LVU funnits. I situationer när föräldrarna har gemensam vårdnad får det anses vara det hem där barnet mer varaktigt bor och vistas. Det finns enligt JO i en sådan situation inte hinder mot att inleda vården hos den andre vårdnadshavaren, om detta hem är lämpligt. I två senare ärenden (JO 2003/04 s. 254 och JO 2011/12 s. 437) konstaterar JO att det inte är tydligt hur 11 § LVU ska tolkas när ett ingripande med stöd av LVU föranleds av brister i den ena vårdnadshavarens hem eller i hemmet hos en förälder utan vårdnadsansvar. Det ena ärendet gällde ett barn som misstänktes fara illa hos en umgängesberättigad förälder utan vårdnadsansvar och där barnet placerades direkt hos vårdnadshavaren. I det andra ärendet hade föräldrarna gemensam vårdnad och barnet som

misstänktes fara illa hos den ena vårdnadshavaren placerades direkt i den andra vårdnadshavarens hem. JO avstod från att kritisera socialnämndernas beslut att inleda vården i en vårdnadshavares hem mot bakgrund av att det finns oklarheter om vad som avses med begreppet ”den unges eget hem”.

I utredningen (SOU 2023:66) föreslås, som framgår ovan att vården i vissa situationer ska kunna inledas i det egna hemmet såväl när omhändertagandet sker på grund av förhållanden i hemmet som på grund av eget beteende. I utredningen förs fram att det är olyckligt om ett barn måste separeras från en lämplig förälder och sin invanda miljö om det inte finns mycket starka skäl för det.

Precis som förs fram i utredningen kan det inte anses förenat med barnets bästa att barnet separeras från en lämplig vårdnadshavare eller en förälder utan vårdnadsansvar och den invanda miljön med skola och sociala sammanhang när det inte finns skäl för det. I situationer när vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och bristerna i hemförhållandena endast finns hos den ena vårdnadshavaren eller föräldern utan vårdnadsansvar bör det därför finnas en möjlighet att placera barnet hos den andra vårdnadshavaren eller föräldern. En sådan placering bör dock övervägas noga och endast beslutas om det kan antas vara bäst ägnat att främja vården av barnet. Det räcker således inte att vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda. Den vårdnadshavare eller förälder utan vårdnadsansvar hos vilken barnet placeras ska också bedömas lämplig och barnets vårdbehov ska bäst kunna tillgodoses där. I en sådan situation bör förhållandena vara så goda hos den vårdnadshavare eller förälder där bristerna inte finns så att socialnämnden kan få den insyn som är nödvändig för att säkerställa barnets eller den unges uppväxtförhållande. Bestämmelsen om inledandet av vården bör därför kompletteras med en möjlighet att inleda vården i den vårdnadshavarens eller förälderns hem där bristerna som föranledde omhändertagandet inte finns.

När vården ska anses påbörjad

Av 10 § LVU framgår att vården ska anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med placering utanför det egna hemmet innebär att barnet eller den unge har kommit till ett familjehem eller ett annat hem som avses i socialtjänstlagen. Vården kan också inledas på ett sjukhus (s. 112).

Tidpunkten för vårdens påbörjande är viktig för beräkningen av olika tidsfrister i lagen. Tidpunkten är bl.a. relevant för inom vilken tid socialnämnden ska ansöka om omhändertagande för vård efter ett omedelbart omhändertagande för vård och när socialnämnden ska överväga om omhändertagandet för vård ska upphöra.

Som huvudregel ska vården vid ett omhändertagande även i den nya lagen inledas utanför hemmet. Vården bör då som tidigare anses påbörjad när barnet eller den unge fysiskt har kommit till den placering som socialnämnden har beslutat om.

I de fall vården av barnet eller den unge ska inledas i en vårdnadshavares eller förälders hem föreslår utredningen (SOU 2023:66) att vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge på grund av ett beslut om omhändertagande har placerats i det egna hemmet. Det innebär enligt utredningen att vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge är hemma efter beslutet om placering, men inte om barnet eller den unge har avvikit.

Kammarrätten i Stockholm för fram att förslaget kan innebära oklarheter kring när vården påbörjas. Vården kan t.ex. påbörjas utan att socialnämnden känner till det. Kammarrätten anser därför att tiden för vårdens påbörjande i dessa fall bör knytas till en bestämd tidpunkt, t.ex. när barnet eller den unge genom socialtjänsten får kännedom om beslutet om omhändertagandet och om placeringen.

Det är som tidigare nämnts viktigt för den som ska tillämpa lagen att veta när ett omhändertagande för vård påbörjas för beräkningen av olika tidpunkter i lagen. Socialnämnden har i dag vid en placering utanför hemmet ett ansvar för att se till att barnet eller den unge kommer till den beslutade placeringen. Vägrar ett barn eller en ung person att inställa sig vid det hem där vården ska genomföras kan socialnämnden begära om handräckning enligt 43 § LVU. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 24.2). Socialnämndens ansvar att se till att barnet kommer till den beslutade placeringen kommer även gälla när vården inleds i det egna hemmet. Nämnden ska därför se till att barnet kommer till det egna hemmet när ett beslut om att barnet ska placerats där har fattats. Som redogjorts för under rubriken ”I vissa fall får ett omhändertagande inledas i det egna hemmet” bör ett inledande av vården i det egna hemmet endast komma i fråga när förhållandena är så goda hos den vårdnadshavare eller förälder där placeringen ska äga rum att socialnämnden kan få den insyn som är nödvändig för att säkerställa barnets uppväxtförhållande.

Mot bakgrund av socialnämndens ansvar och att ett inledande i det egna hemmet endast kan bli aktuellt när förhållanden är så goda att socialnämnden kan ha nödvändig insyn i hemmet bör det inte, som Kammarrätten i Stockholm för fram, uppstå oklarheter kring när vården är påbörjad om tidpunkten knyts till den fysiska placeringen. I de fall socialnämnden inte behöver vara behjälplig vid placeringen bör nämnden på annat sätt kontrollera att barnet kommit till hemmet. På samma sätt som när vården inleds utanför hemmet, bör därför vården anses påbörjad när barnet kommit till det egna hemmet efter att beslut har fattats om placeringen. På så sätt blir bestämmelsen om när vården ska anses påbörjad enhetlig oavsett vart barnet har placerats. Det bör i sin tur underlätta vid beräkningen av de olika tidsfristerna. Den nuvarande bestämmelsen bör därför anpassas till att ett omhändertagande även i vissa fall kan inledas i det egna hemmet. Vården vid ett omhändertagande bör därför anses påbörjad när barnet eller den unge kommit till den placering som beslutats för honom eller henne, och inte som tidigare till placeringen utanför hemmet.

Det bör även i bestämmelsen uttryckligen framgå att vården kan anses påbörjad när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge. På så sätt blir det tydligt i den nya

lagen, vad som redan framgår av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar, att vården också kan inledas på ett sjukhus (s. 112).

Vården ska påbörjas inom fyra veckor

Av 5 § LVU framgår att ett beslut om vård ska påbörjas inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft. Dröjer det längre tid förlorar beslutet sin giltighet.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att det är angeläget från rättssäkerhetssynpunkt att socialnämnden ser till att vården av barnet eller den unge inleds så snart som möjligt efter rättens beslut. Som regel kan barnet eller den unge nås av nämnden när beslutet ska verkställas. Är barnet eller den unge inte omhändertagen och vägrar han eller hon att inställa sig vid det hem där vård ska ges honom eller henne, kan socialnämnden påkalla polishandräckning. I undantagsfall kan det dock inträffa att barnet eller den unge hindrar verkställigheten genom att hålla sig undan. Om nämnden inte ger barnet eller den unge vård inom fyra veckor från den dag då beslutet fick laga kraft förfaller beslutet. Detta hindrar dock inte att ett nytt beslut kan fattas på samma grunder som det tidigare beslutet (Del A s. 586).

När ett beslut om att omhänderta ett barn eller en ung person har tagits bör vården påbörjas så snart som möjligt. Ett beslut om omhändertagande bör av rättssäkerhetsskäl inte ha längre giltighetstid än nödvändigt och bör därför, om beslutet inte har kunnat verkställas, förlora sin giltighet efter viss tid. Nuvarande bestämmelse om att vården måste påbörjas inom fyra veckor från den dag beslutet fick laga kraft, bör därför föras över till den nya lagen.

11.3 Vård av god kvalitet

Utkastets förslag: Vården ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.
Utkastets bedömning: Uttrycket god kvalitet bör inte definieras.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen har föreslagit att begreppet god kvalitet ska preciseras i lagen, men har inte föreslagit att det ska framgå att vården ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte över utredningens förslag. Endast ett fåtal remissinstanser har yttrat sig specifikt över utredningens förslag om att vården ska vara av god kvalitet, och av dem är de flesta positiva. *Barnombudsmannen* anser att det är angeläget att tydligt definiera vad som avses med begreppet ”god kvalitet” så att det blir tydligt för de barn som placerats vad de kan kräva av vården för att den ska anses uppnå god kvalitet. Hög kompetens bland personalen är enligt Barnombudsmannen en förutsättning för god kvalitet inom den sociala barn och ungdomsvården. *Socialstyrelsen* för fram att även om socialtjänstlagen även gäller vid tvångsvård av barn och unga bör det införas bestämmelser i den nya lagen med krav på att det för utförande av

uppgifter enligt lagen ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. *Svea hovrätt* anser att det är en brist i förslaget att det saknas en bestämmelse eller formulering som ger uttryck för att vården ska svara mot barnets eller den unges behov av vård.

Skälen till utkastets förslag och bedömning

Vården bör vara av god kvalitet

Av 5 kap. 1 § första stycket första meningen SoL följer att verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet. I propositionen Ändring i socialtjänstlagen (prop. 1996/97:124) framgår att avsikten med bestämmelsen är att garantera kvalitet i den verksamhet som bedrivs och de insatser som ges. Kravet på god kvalitet gäller för såväl myndighetsutövning som övriga insatser och både i offentlig och privat verksamhet inom socialtjänsten (s. 51 och 176).

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att det i den nya lagen ska finnas en motsvarande bestämmelse om vården som finns i socialtjänstlagen. Enligt utredningen innebär en sådan bestämmelse att det blir tydligt vad barnet och den unge och deras föräldrar kan förvänta sig av vården. Det bidrar i sin tur till att kravet på god kvalitet synliggörs och att socialnämnden och de som har det direkta ansvaret för vården uppmärksammas på deras skyldighet att se till att kravet tillgodoses.

Mot bakgrund av de skäl som utredningen för fram är det motiverat att föra in en bestämmelse om god kvalitet av vården i den nya lagen även om det innebär en dubbelreglering jämfört med socialtjänstlagen. Härigenom understryks vikten av att vård som sker utan samtycke ska vara av god kvalitet.

God kvalitet bör inte preciseras

Uttrycket god kvalitet har inte definierats i socialtjänstlagen. Däremot har Socialstyrelsen i sina föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11) angett att vården ska vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet. I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att god kvalitet ska preciseras med föreskrifterna som förebild och att det således ska framgå av lagen att vården särskilt ska vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet. Med en trygg och säker vård menar utredningen att vården ska präglas av stabila och förutsägbara förhållanden som gör att barnet och den unge kan lita på vuxna i sin omgivning. Med en ändamålsenlig vård menas att vården ska utformas så att den svarar mot det enskilda barnets eller den unges förutsättningar och behov. Att vården ska präglas av kontinuitet innebär vidare att onödiga omplaceringar undviks och att kontakten med barnets hemmiljö upprätthålls. En precisering av god kvalitet är enligt utredningen en förutsättning för att barnet och den unge ska veta vad som gäller för vården.

Vad som kan anses vara god kvalitet inom socialtjänstens olika verksamhetsområden har ansetts vara svårt att precisera. I tidigare förarbetsuttalanden framhålls att kvalitet är ett svårfångat begrepp och vad som är god kvalitet låter sig inte fastställas på ett entydigt och objektivt

sätt. För detta krävs ett utvecklingsarbete av såväl kvalitetskriterier som metoder för att mäta kvaliteten (prop. 1996/97:124 s. 51, 52 och 176).

Vidare uttalas att en väsentlig del av de insatser som utförs inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg syftar till att stödja en förändring av den enskildes livssituation. Kärnan i det sociala arbetet är själva klientarbetet och det som sker i mötet mellan socialarbetaren och klienten. En förtroendefull samverkan mellan den enskilde och socialtjänstens personal och respekten för den enskildes personliga integritet är därför av stor betydelse för kvaliteten. För att uppnå detta är det angeläget att en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av verksamheterna sker (prop. 1996/97:124 s. 52 och 53).

I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) instämmer regeringen i tidigare förarbetsuttalanden och konstaterar att en precisering av uttrycket kvalitet inte låter sig göras på ett entydigt sätt. Vidare uttalas att kvalitetsarbetet måste vara ständigt pågående och att siktet bör vara inställt på ständiga förbättringar. För att uppnå god kvalitet måste därför verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas, följas upp och säkras (s. 245).

På samma sätt som i socialtjänstlagen är det svårt att på ett entydigt och objektivt sätt definiera uttrycket i den nya lagen. God kvalitet påverkas av människors olika behov och förväntningar av vården. Det är därför viktigt, såsom *Svea hovrätt* påpekar, att vården anpassas efter den enskilde. Precis som tidigare förarbetsuttalanden ger vid handen behöver vården systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras för att kunna uppnå och upprätthålla god kvalitet. En precisering av god kvalitet i den nya lagen som utredningen föreslår ger inte den flexibilitet som behövs i uttrycket. En precisering i den nya lagen skulle dessutom kunna leda till förvirring och otydlighet i förhållande till uttrycket i socialtjänstlagen. God kvalitet bör därför inte preciseras i den nya lagen.

Som *Barnombudsmannen* och *Socialstyrelsen* för fram är det naturligtvis viktigt att det finns personal med lämplig utbildning, erfarenhet och kompetens för att vården enligt den nya lagen ska uppnå god kvalitet. Av 5 kap. 1 § andra stycket SoL framgår att var och en som fullgör uppgifter inom socialtjänsten ska medverka till att den verksamhet som bedrivs och de insatser som ges är av god kvalitet. Vidare framgår av 5 kap. 3 § SoL att det inom socialtjänsten ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. I socialtjänstförordningen (2025:468), förkortad SoF, preciseras kraven på personalen. Av t.ex. 5 kap. 4 § SoF följer att den som är anställd för att ge vård, omsorg och uppfostran eller behandling i ett hem för vård eller boende (HVB) ska ha minst en tvåårig eftergymnasial utbildning, eller en utbildning som motsvarar detta, om det inte finns särskilda skäl. Utbildningen ska vara inriktad mot socialt arbete, socialpedagogik, beteendevetenskap eller annat relevant ämnesområde. Enligt 5 kap. 6 § följer vidare att HVB där vård och behandling ges åt personer som har ett skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika eller andra beroendeframkallande medel bör ha tillgång till läkare med särskilda kunskaper som är lämpade för denna verksamhet samt till psykologisk expertis. När det gäller de särskilda ungdomshemmen framgår av 7 kap. 2 § SoF att ett sådant hem alltid ska ha tillgång till läkare. En sådan läkare bör ha specialistkompetens inom barn- och

ungdomspsykiatri eller allmän psykiatri. Dessutom bör sådana hem där vård och behandling ges åt personer som har ett skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika eller andra beroendeframkallande medel ha tillgång till läkare med särskilda kunskaper som är lämpade för denna verksamhet och ha tillgång till psykologisk expertis.

Dessa bestämmelser som finns i socialtjänstlagen och socialtjänstförordningen gäller även för den personal som fullgör uppgifter inom socialtjänsten enligt den nya lagen. Det finns därför inte skäl att även i den nya lagen införa bestämmelser med krav på att det ska finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

I sammanhanget bör även framhållas att det är en självklarhet att vården ska präglas av stabila och förutsägbara förhållanden som gör att barn och unga kan känna sig trygga och säkra. Ett barn eller en ung person ska kunna lita på de vuxna i sin omgivning och inte riskera att utsättas för övergrepp eller allvarliga försummelser. Det går inte att nå upp till lagens krav på god kvalitet om inte dessa förutsättningar för vården föreligger.

Vården bör bedrivas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet

Av 5 kap. 1 § första stycket andra meningen SoL framgår att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) föreslår regeringen att det i samband med kravet på god kvalitet ska införas en bestämmelse i socialtjänstlagen om att verksamheten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Skälen till det är att det kan bidra till utveckling av verksamheten som sådan, till en god kvalitet i verksamheten, till ökad kunskap om vetenskaplig metod och tillämpning samt skapa incitament för framtagande av ny kunskap. Ett sådant krav kan även motiveras av att enskilda ska få mer jämlika möjligheter att ta del av en kunskapsbaserad socialtjänst, oavsett var i landet de bor. Det framhålls vidare att ingripande i andra personers liv bör ske utifrån bästa tillgängliga kunskap. Det är därför av största vikt att tillämpa de arbetssätt och insatser som enligt vetenskapen har positiva effekter, framför dem som enbart grundar sig på ett antagande om att de är bra. Verksamheter som utgår från bästa möjliga kunskap kan sannolikt leverera vård och omsorg med bättre resultat, som är säkrare och mer kostnadseffektiv än verksamheter som inte utgår från bästa tillgängliga kunskap. Insatser som är tveksamma eller skadliga kan också utmönstras Regeringen anser därför att det i socialtjänstlagen bör införas ett krav på att verksamhet inom socialtjänst ska bygga på bästa tillgängliga kunskap. Det anses bidra till utveckling av verksamheten som sådan, till en god kvalitet i verksamheten, till ökad kunskap om vetenskaplig metod och tillämpning samt skapa incitament för framtagande av ny kunskap (prop. 2024/25:89 s. 248 och 249).

Som ovan anförts ska det av den nya lagen framgå att vården ska vara av god kvalitet. Vård som bedrivs utifrån bästa tillgängliga kunskap kan bidra till utveckling av vården och till god kvalitet. God kvalitet är på så sätt nära sammankopplat med vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är därför viktigt att dessa begrepp, på samma sätt som i socialtjänstlagen, hålls ihop och att de båda framgår av lagen. Bestämmelsen om god kvalitet bör därför kompletteras med en bestämmelse om att vården ska bedrivas i

enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. En sådan dubbelreglering bedöms vara nödvändig för lagens tydlighet.

Precis som i socialtjänstlagen ska med vetenskap avses vetenskaplig kunskap som har tagits fram med olika forskningsmetoder. Med beprövad erfarenhet ska avses kunskap som vuxit fram i verksamheten genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning. Att vården ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet innebär att den ska vara förenlig med tillgänglig vetenskap och beprövad erfarenhet. Vid val av vård ligger fokus på vilket lagstöd som finns samt på den kunskap som finns om vilka behov vården kan tillgodose.

11.4 Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt över barnet och den unge

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden eller den som nämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård ska ha uppsikt över barnet eller den unge, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Uttrycket ”uppsikt” ska i den nya lagen ersättas med ” tillsyn”.

Även nuvarande bestämmelse om att socialnämnden bestämmer om barnets eller den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård får bestämma om den dagliga omsorgen om barnet eller den unge.

Därtill ska bestämmelsen om att socialnämnden under vårdtiden har samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande behov enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Socialnämndens tillsynsansvar och bestämmanderätt bör formuleras likalydande för barn och unga i en gemensam bestämmelse. Bestämmelsen om att socialnämnden under vårdtiden får bestämma om barnets eller den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården bör inte kompletteras med att socialnämndens ansvar innefattar att verka för att barnet eller den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som barnet eller den unge behöver.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. I utredningen föreslås att socialnämndens bestämmanderätt ska förtydligas så att det framgår att nämnden övertar vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnet i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Vidare föreslår utredningen att bestämmelsen enbart ska reglera socialnämndens ansvar och befogenheter och att uppsiktsansvaret endast ska omfatta barn.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget. Av de som yttrar sig är de flesta, däribland *Barnombudsmannen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen, Göteborgs universitet, Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Region Västmanland*, *Botkyrka, Strömsunds, Södertälje* och *Växjö kommuner*, *Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*, positiva till förslaget.

Flera remissinstanser, däribland IVO, *Region Dalarna, Svea hovrätt* och *Familjevårdens Centralorganisation*, instämmer i behovet av att förtydliga bestämmanderätten. IVO önskar en utförlig exemplifiering över bestämmanderätten för att undvika tolkningssvårigheter.

Riksdagens ombudsmän (JO) anser att frågorna om bestämmanderätten över olika frågor som rör barnet när socialnämnden och vårdnadshavaren har olika uppfattningar behöver belysas närmare under det fortsatta lagstiftningsarbetet. Vidare finns enligt JO en osäkerhet om 11 § LVU gäller den som har fyllt 18 år. Såvitt JO kan se har frågan om bestämmanderätt över unga som inte fyllt 21 år inte behandlats närmare i tidigare lagstiftningssammanhang. Förslaget om att socialnämnden bestämmer om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården bör därför betraktas som en helt ny bestämmelse och inte endast som ett förtydligande av den befintliga.

Statens institutionsstyrelse (SiS) anser att det borde förtydligas att socialnämnden får överlåta delar av sin bestämmanderätt till den som ska utöva den faktiska vården om barnet eller den unge. Även *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* anser att det av lagtexten bör framgå att socialnämnden, genom beslutet om placering, får överlåta delar av bestämmanderätten till den åt vilken nämnden har uppdragit att utöva den faktiska vården om barnet.

Svea hovrätt efterlyser en fördjupad analys av hur man på ett rättssäkert sätt drar gränsen mellan den del av vårdnadshavarens bestämmanderätt som socialnämnden har övertagit och den del av bestämmanderätten som alltjämt finns kvar hos vårdnadshavarna, och närmare bestämt hur vårdnadshavarna i praktiken ska kunna hävda och komma i åtnjutande av denna kvarstående bestämmanderätt om socialnämnden och vårdnadshavarna har olika uppfattning i fråga om vem som har beslutanderätten i ett visst avseende.

Utredningens förslag (SOU 2023:66) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att bestämmelsen om att socialnämnden eller den som nämnden uppdragit vården ska ha uppsikt över den unge och bestämma om den unges personliga förhållanden ska kompletteras med att ansvaret även innefattar att socialnämnden ska verka för att den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som den unge behöver. Vidare föreslår utredningen att bestämmelsen om uppsiktsansvar ska formuleras så att socialnämnden under vårdtiden har samma ansvar som vårdnadshavaren annars har för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken, förkortad FB, tillgodoses.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte över förslaget. Av de remissinstanser som yttrar sig är de flesta positiva, däribland *Göteborgs universitet* och *Skara* och *Vingåkers kommuner*. *Riksdagens ombudsmän (JO)* avstyrker förslaget.

Jämställdhetsmyndigheten anser att ett tydliggörande av socialnämndens ansvar att verka för att den unge får den utbildning och hälso- och sjukvård som behövs kommer att bidra till att barn som är i behov av specifika vårdåtgärder som vårdnadshavarna inte samtycker till, ändå kan genomföras. *Stiftelsen Allmänna barnhuset* anser att skrivningen ”verka för” är för vag och ska ersättas med ”säkerställa”.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) anser att det behöver tydliggöras vad de föreslagna ändringarna innebär i fråga om socialnämndens bestämmanderätt.

JO instämmer i slutsatsen att det finns ett behov av att tydliggöra vilka befogenheter socialnämnden har att bestämma i frågor som gäller den unge under ett omhändertagande. Det är likaså otillfredsställande att den nuvarande regleringen ger utrymme för olika tolkningar och därmed riskerar att leda till en godtycklig tillämpning. JO anser dock inte att utredningens förslag kommer att leda till en tydligare lagstiftning. JO anser att det inte framgår om utredningens avsikt är att socialnämnden ska ta över bestämmanderätten i frågor som gäller den unges utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård. Det saknas även ett resonemang om vad som innefattas i begreppet att genomföra vården och vad som avses med att verka för att den unge får utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Ansvaret för att barnet eller den unge inte skadar sig själva eller någon annan förs över till den nya lagen

Enligt 11 § fjärde stycket LVU ska socialnämnden, eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården, ha uppsikt över den unge. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att socialnämnden i likhet med vårdnadshavarna bör kunna vidta de åtgärder som behövs för att den unge inte ska skada sig själv eller annan. Nämnden bör därför på samma sätt som vårdnadshavarna t.ex. kunna hindra att den unge rymmer (Del A s. 596 och 597).

Socialnämndens ansvar enligt bestämmelsen innebär således att nämnden ska vidta de åtgärder som krävs för att förhindra att barnet eller den unge skadar sig själv eller andra. Socialnämndens befogenheter enligt 11 § LVU möjliggör emellertid inte för socialnämnden att besluta om begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter, såsom att t.ex. låsa in barnet eller den unge för att förhindra att han eller hon rymmer. Detta måste regleras särskilt och görs bl.a. genom de befogenheter som ges till SiS att besluta om på de särskilda ungdomshemmen. Dessa befogenheter kan motiveras både av ordnings- och säkerhetsskäl och av hänsyn till vårdens genomförande. De särskilda befogenheterna på de särskilda ungdomshemmen föreslås föras över från LVU till en egen lag (avsnitt 26).

Ansvaret att se till att barnet eller den unge inte skadar sig själv eller någon annan vilar primärt på socialnämnden, men i och med att utövandet av vården lämnas över till familjehemsföräldrarna eller till personalen på det hem där barnet eller den unge vårdas delas ansvaret också med den som direkt har hand om barnet eller den unge. För ett barn har också dess vårdnadshavare ett grundläggande tillsynsansvar enligt föräldrabalken. Av 6 kap. 2 § FB följer att vårdnadshavaren svarar för att barnet får den tillsyn

som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter. Av propositionen om vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) följer att tillsynsansvaret innebär att vårdnadshavaren ska skydda barnet så att det inte skadas, men också att vårdnadshavaren ska se till att barnet inte orsakar skada för någon annan (s. 23). Både socialnämndens uppsiktsansvar enligt LVU och vårdnadshavares tillsynsansvar enligt föräldrabalken ger således uttryck för samma sak.

Vårdnadshavarens tillsynsansvar för barnet gäller parallellt med att barnet är omhändertaget för vård enligt LVU. När ett barn är omhändertaget för vård och socialnämnden har placerat barnet utanför det egna hemmet innebär det att såväl vårdnadshavaren, socialnämnden och familjehemsföräldrarna eller personalen på det hem där barnet vårdas har ett ansvar för att barnet inte skadar sig själv eller någon annan.

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås att socialnämndens uppsiktsansvar ska regleras i en bestämmelse som endast omfattar barn. Nuvarande LVU gör ingen skillnad på barn och unga utan använder begreppen ”unga” eller ”den unge” för alla som omfattas av lagen. Det finns inte stöd i förarbetena eller annan lagstiftning för att bestämmelsen i 11 § fjärde stycket LVU endast skulle omfatta barn. En person över 18 år står visserligen inte längre under någons vårdnadsansvar enligt föräldrabalken. Det utesluter dock inte att socialnämnden kan och bör ha ett ansvar även för att unga mellan 18 år och 21 år som är omhändertagna för vård enligt lagen inte skadar sig själva eller andra personer.

Den nuvarande bestämmelsen som innebär att socialnämnden eller den socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård ska ha uppsikt över barnet eller den unge, fyller en viktig funktion och bör därför föras över till den nya lagen. Det är av vikt att det är tydligt att socialnämnden eller den som fått i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård har ansvar att vidta åtgärder för att förebygga och förhindra skada för såväl barn som för unga personer som är omhändertagna. Utredningens förslag att placera ansvaret i en bestämmelse som endast gäller barn bör därför inte genomföras.

Ordet ”uppsikt” bör bytas till tillsyn

I den nuvarande bestämmelsen i LVU används ordet ”uppsikt” för att beskriva det ansvar socialnämnden har för att barnet eller den unge inte ska skadas eller orsaka någon annan skada. Tidigare användes ordet uppsikt även som en beteckning för det tillsynsansvar vårdnadshavare har enligt 6 kap. 2 § FB. Av propositionen om vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) framgår att ordet uppsikt bytts ut mot ordet tillsyn i bestämmelsen utan att någon ändring i sak varit avsedd (s. 23).

Som nämnts ger bestämmelsen i LVU i hög grad uttryck för motsvarande ansvar att se till att barnet eller den unge inte skadas eller orsakar någon annan skada som bestämmelsen i föräldrabalken ger uttryck för. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) hänvisas till föräldrabalken i fråga om det uppsiktsansvar som regleras i nuvarande LVU (Del C s. 26).

Termen uppsikt har därefter återinförts i bestämmelsen i 6 kap. 2 § FB. Av bestämmelsen framgår att vårdnadshavaren ska svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas i syfte att hindra att

barnet orsakar skada för någon annan. I propositionen Vårdnadshavares skadeståndsansvar (prop. 1993/94:57) framgår att ordet uppsikt återinförs i bestämmelsen i en snävare betydelse, nämligen i syfte att markera vårdnadshavarens ansvar att hindra att barnet orsakar skada för någon annan och att försummelse av detta ansvar kan medföra skadeståndsskyldighet (s. 24). Uppsiktsansvaret i bestämmelsen är avsett att utgöra en precisering och skärpning av vårdnadshavarens ansvar att hindra att barnet orsakar andra personer skada. Bestämmelsen kan närmast ses som en erinran om vad som följer av vårdnadshavarens tillsynsansvar (s. 19 och 20).

För att bättre stämma överens med hur termerna tillsyn och uppsikt används i föräldrabalken bör ordet uppsikt ersättas med tillsyn i den nya lagen. Ingen ändring i sak är avsedd. I socialnämndens ansvar att ge den tillsyn som barnet eller den unge behöver ryms således både ansvaret att utifrån barnets eller den unges bästa förhindra att han eller hon själv kommer till skada, och ansvaret att ha sådan uppsikt över barnet eller den unge att andra personer inte orsakas skada. Bestämmelsen bör utformas på så vis att socialnämnden, och den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård, ansvarar för att barnet eller den unge får den tillsyn som behövs under vårdtiden.

Socialnämndens bestämmanderätt över barnets eller den unges personliga förhållanden ska föras över till den nya lagen

I 11 § fjärde stycket LVU anges även att socialnämnden bestämmer över den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att socialnämnden under vårdtiden inträder vid sidan av vårdnadshavarna eller i deras ställe. Socialnämnden bör därmed, i den omfattning som behövs för att genomföra vården, ha samma skyldigheter och befogenheter som tillkommer föräldrarna. I likhet med vårdnadshavarna kan nämnden därför besluta i frågor som rör den unges personliga förhållanden, t.ex. frågor som rör medicinsk vård eller behandling, rätt för den unge att företa resor eller påbörja anställning. Det betonas samtidigt att vårdnadshavarna inte ska fråntas allt inflytande under vårdtiden utan att socialnämnden ska samråda med dem när förhållandena medger det. Vårdnadshavarna och den unge själv bör så långt som möjligt medverka vid vårdens utformning. Det är endast i de hänseenden det är nödvändigt för att genomföra vården som socialnämnden genom förvaltningsrättens beslut tar över föräldrarnas bestämmande över den unge (Del A s. 596 och 597).

Nuvarande LVU gör ingen skillnad på barn och unga utan använder orden ”unga” eller ”den unge” för alla som omfattas av lagen. Den bestämmanderätt som följer av nuvarande 11 § fjärde stycket LVU omfattar därför enligt sin ordalydelse både barn och unga personer, dvs. myndiga personer som har fyllt 18 år men inte 21 år som vårdas med stöd av LVU. Det finns i övrigt inget i lagtexten eller i förarbetena som direkt motsäger att bestämmelsen även omfattar unga personer. Socialnämndens bestämmanderätt över ungas personliga förhållanden bör därför inte, såsom JO för fram, betraktas som en ny bestämmelse.

Bestämmelsen om socialnämndens bestämmanderätt över barnets eller den unges personliga förhållanden fyller en viktig funktion för att klart markera socialnämndens ansvar att genomföra nödvändig vård och fullgöra sitt tillsynsansvar. Bestämmelsen ger socialnämnden tydligt stöd för att hävda barnets eller den unges intressen vid genomförandet av vården. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Omfattningen av socialnämndens bestämmanderätt över barns och ungas personliga förhållanden

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen om socialnämndens bestämmanderätt, när det gäller barn, ska formuleras på så vis att socialnämnden övertar vårdnadshavarens bestämmanderätt i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Syftet är enligt utredningen att tydliggöra att socialnämnden övertar vårdnadshavarnas bestämmanderätt enligt föräldrabalken i alla de frågor som gäller vården av barnet. Utredningen bedömer att det finns en viss otydlighet i hur bestämmelsen ska tolkas som bl.a. kan härledas till att det i de ursprungliga förarbetena står att efter ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har nämnden inträtt vid sidan av föräldrarna eller i deras ställe. För unga personer föreslås att bestämmelsen ska behållas oförändrad. Flera remissinstanser, däribland *JO*, instämmer i behovet av att tydliggöra vilka befogenheter socialnämnden har att bestämma i frågor som gäller barnet och den unge under ett omhändertagande. *IVO* önskar en utförlig exemplifiering av bestämmanderätten i syfte att undvika framtida tolkningssvårigheter.

När det gäller barn har barnets vårdnadshavare i normala fall rätt och skyldighet att besluta i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Enligt 6 kap. 11 § FB ska dock vårdnadshavaren, i takt med barnets stigande ålder och utveckling, ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. När ett barn är omhändertaget för vård påverkas vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnets personliga förhållanden enligt 11 § fjärde stycket LVU i den utsträckning som behövs för att socialnämnden ska kunna genomföra vården. Som exempel på personliga förhållanden som socialnämnden kan bestämma om nämns i propositionen om socialtjänsten medicinsk vård och behandling, resor och anställning (Del A s. 596 och 597). Som utredningen (SOU 2015:71) för fram bör frågor om barnets person även omfatta exempelvis barnsomsorg, utbildning, kompletterande insatser med stöd av socialtjänstlagen och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, eller umgänge med syskon och andra närstående.

Socialnämnden övertar vårdnadshavarnas bestämmanderätt över barnet i den omfattning som behövs för att vården ska kunna genomföras. Som JO för fram behöver det i många situationer inte finnas någon koppling mellan varför barnet vårdas med stöd av LVU och en fråga som rör barnets person, t.ex. om barnet ska vaccineras enligt det allmänna vaccinationsprogrammet. Det går därför inte, som JO framhåller, att förbehållslöst konstatera att socialnämnden övertar bestämmanderätten i samtliga frågor som rör barnets person. Det är inte heller, som IVO efterfrågar, möjligt att utförligt exemplifiera socialnämndens bestämmanderätt. Vad socialnämnden bestämmer i ett enskilt fall för att

genomföra vården kan variera beroende på bl.a. orsakerna till omhändertagandet, om det rör sig om en lång - eller kortvarig placering och vårdnadshavarnas vilja och förmåga att vara närvarande i barnets liv och samarbeta i frågor som rör barnet. Socialnämnden måste också, på samma sätt som en vårdnadshavare, förhålla sig till ett barns rätt till ökat med- och självbestämmande med stigande ålder och mognad. *Svea hovrätt* ställer sig frågan hur man på ett rättssäkert sätt drar gränsen mellan den del av vårdnadshavarens bestämmanderätt som socialnämnden har övertagit och den del av bestämmanderätten som fortfarande finns kvar hos vårdnadshavarna. Det är svårt att ge ett generellt svar på den frågan. Bedömningen av i vilken omfattning socialnämnden bestämmer över barnets person behöver göras i varje enskilt fall. Det kan till viss del vara ofrånkomligt att gränsdragningsproblem och ibland svåra avvägningar uppstår.

Detsamma gäller i förhållande till en ung person. Som JO för fram är det inte helt okomplicerat hur man ska se på socialnämndens rätt att bestämma när det gäller en ung persons personliga förhållanden. JO anser att dessa frågor behandlas alltför kortfattat i utredningen och behöver belysas ytterligare. Myndiga personer bestämmer i regel själva över sina personliga förhållanden, t.ex. i fråga om hälso- och sjukvård och utbildning. Liksom för barn gäller även för unga personer att rätten att bestämma över deras personliga förhållanden behöver ha ett samband med den nödvändiga vårdens genomförande. Socialnämndens bestämmanderätt måste också överensstämma med det självbestämmande som på grund av ålder och mognad tillkommer den unge själv. Vem som har bestämmanderätten över en ung persons personliga förhållanden i en viss fråga behöver således, på samma sätt som för ett barn, bedömas i varje enskilt fall.

Med utredningens förslag finns en risk att den föreslagna formuleringen när det gäller barn uppfattas som en utökning av socialnämndens bestämmanderätt över barnet. Det bedöms vidare finnas fördelar med att bestämmelsen är utformad på samma sätt för både barn och unga personer, dvs. att socialnämnden får bestämma om personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Sammanfattningsvis bedöms utredningens förslag inte bidra till att förtydliga bestämmanderätten över barns och ungas personliga förhållanden. Bestämmelsen bör därför inte ändras på det sätt som utredningen föreslår.

Däremot föreslås i avsnitt 9.2.1 åtgärder som i viss mån kan förväntas bidra till att konkretisera och förtydliga vad som socialnämnden behöver bestämma om ett barns eller ung persons personliga förhållanden för att genomföra vården. Där föreslås att socialnämnden i ansökan om omhändertagande för vård ska ange den vård som socialnämnden anser är nödvändig, målet med vården och hur den ska genomföras. Ett angivande av detta bedöms kunna bidra till att det blir tydligare vad som krävs för att genomföra nödvändig vård och därmed även ge ledning för i vilken omfattning socialnämnden behöver bestämma om barnets eller den unges personliga förhållanden. För att markera vikten av att förvaltningsrätten får in en tydlig redogörelse för de omständigheter som ligger till grund för ansökan föreslås vidare att det i den nya lagen förtydligas att ansökan ska innehålla de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård. Även detta bedöms i viss mån

kunna bidra till att förtydliga vad socialnämnden behöver bestämma om ett barns eller en ung persons personliga förhållanden för att genomföra vården.

Den som har barnet eller den unge i sin faktiska vård bestämmer i frågor som rör den dagliga omsorgen

I syfte att tydliggöra vem som bestämmer över barnet eller den unge under vårdtiden föreslår utredningen (SOU 2015:71) vidare att den nuvarande bestämmelsen i 11 § fjärde stycket LVU om att socialnämnden bestämmer om barnet eller den unges personliga förhållanden ska ändras så att det blir tydligt att socialnämnden ensam övertar bestämmanderätten. Enligt utredningen är det otillfredsställande att det i lagen finns en oklarhet om hur långt bestämmanderätten för familjehemmets respektive personalen vid boendet sträcker sig. Utredningen föreslår därför att ledet ”den åt vilken nämnden har uppdragit vården” i den nuvarande bestämmelsen tas bort. Socialnämnden ska i stället genom beslutet om placering kunna överlåta delar av sin bestämmanderätt, i första hand över den dagliga omsorgen, till den som ska utöva den faktiska vården om barnet eller den unge.

Vid en frivillig placering anses samtycket till placeringen som utgångspunkt innebära att beslut i frågor som rör den dagliga omvårdnaden eller omsorgen överlåts till familjehemsföräldrar eller personalen vid ett boende. Vid vård enligt LVU beslutas i regel frågor om den dagliga omsorgen, precis som vid en frivillig placering, av den som har barnet eller den unge i sin vård, dvs. familjehemsföräldrarna eller personalen på det boende där barnet eller den unge är placerad. När det gäller vad som ryms inom begreppet daglig omsorg kan vägledning hämtas från propositionen om ändring i föräldrabalken, m.m. (prop. 1975/76:170) där bestämmelser om vårdnad behandlas. Här har en skiljelinje dragits mellan beslut som måste fattas av vårdnadshavarna gemensamt och beslut i frågor som rör den dagliga omsorgen som måste kunna tas av den vårdnadshavare som har barnet hos sig. Till daglig omsorg hör bland annat frågor om mat, kläder, sovtider och fritid. Däremot ingår inte frågor av mer ingripande betydelse, som exempelvis skolgång (s. 178).

En bestämmelse som ger uttryck för att socialnämnden ensam ska ha den formella bestämmanderätten och därefter delegera delar av den riskerar att bli administrativt betungande. Det är lämpligt att den som socialnämnden har överlämnat den faktiska vården till har mandat att bestämma i frågor som rör den dagliga omsorgen utan att beslutanderätten behöver delegeras särskilt, på samma sätt som vid en frivillig placering med stöd av socialtjänstlagen. Det finns, som *Malmö kommun* för fram, fördelar med att de begrepp som används i förhållande till ansvar och befogenheter är desamma och används på likartat sätt i både LVU och socialtjänstlagen. Bestämmelsen bör därför inte ändras på det sätt som utredningen föreslår.

I likhet med vad utredningen för fram bedöms det dock finnas skäl att precisera vad den som har barnet eller den unge i sin faktiska vård kan bestämma om i förhållande till vårdnadshavare och socialnämnden. Det framgår inte på ett tydligt sätt i bestämmelsen i 11 § fjärde stycket LVU i dag. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar

(prop. 1989/90:28) uttalas att ett familjehem, genom socialnämndens uppdrag att ha uppsikt över den unge, får samma skyldigheter och befogenheter i den dagliga omsorgen som en vårdnadshavare normalt har (s. 39). Uttalandet tar sikte på barn i familjehem, men bestämmelsen i 11 § fjärde stycket LVU gäller generellt vid alla omhändertaganden för vård.

Det bör framgå på ett tydligare sätt än i dag att den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unga i sin faktiska vård har mandat att bestämma inom ramen för den dagliga omsorgen om barnet eller den unge. Ett sådant förtydligande bedöms kunna bidra till att öka tydligheten i vem som bestämmer i olika frågor om barnet eller den unge under vårdtiden.

Det bör inte förtydligas att tillsynsansvaret och bestämmanderätten över barns och ungas personliga förhållanden innefattar att verka för utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård

Utredningen (SOU 2023:66) som bl.a. har haft i uppdrag att analysera vad som behövs för att säkerställa placerade barns och ungas tillgång till jämlik hälso- och sjukvård samt en väl fungerande skolgång föreslår att det ska tydliggöras att uppsiktsansvaret och rätten att bestämma om barnets eller den unges personliga förhållanden, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, innefattar att verka för att barnet och den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som barnet eller den unge behöver.

Som både *SKR* och *JO* påpekar är det inte tydligt vad den föreslagna ändringen innebär i fråga om socialnämndens bestämmanderätt. Socialnämndens ansvar att arbeta för att placerade barn och unga får utbildning och hälso- och sjukvård följer redan av 22 kap. 8 § SoL. Socialnämnden har också ett ansvar för att noga följa vården av barnet eller den unge enligt 13 a § LVU, vilket inbegriper att särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa och skolgång. Den bestämmelsen föreslås föras över till nya lagen (avsnitt 13.1).

Vidare framgår av 3 kap. 2 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) att socialnämnden har ett särskilt utpekat ansvar för att samverka med andra samhällsorgan för att placerade barn ska få sitt behov av utbildning och hälso- och sjukvård tillgodosedda. Det ska också, enligt 7 kap. 3 § samma föreskrifter, framgå av den genomförandeplan som ska upprättas vilka åtgärder som socialnämnden planerar inom dessa områden. Samverkansansvaret kring placerade barns och ungas hälsa och skolgång kommer också till uttryck i andra bestämmelser, t.ex. i 16 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), förkortad HSL, som anger att regionen har en skyldighet att ingå en överenskommelse med kommunen om ett samarbete i fråga om barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet eller är placerade i ett skyddat boende. Både socialtjänsten och regionen har också en lagstadgad skyldighet enligt 10 kap. 8 § SoL respektive 16 kap. 4 § HSL att upprätta en individuell plan för de insatser som behövs, en s.k. SIP, om en enskild har behov av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården.

Att placerade barn och unga har sämre skolresultat och sämre hälsa än sina jämnåriga är ett välkänt problem. Regeringen har av den anledningen lämnat flera myndighetsuppdrag för att förbättra förutsättningarna för vård

och skolgång för placerade barn och unga. Socialstyrelsen har sedan 2020 i uppdrag att genomföra utvecklingsinsatser för att stärka förutsättningarna för att placerade barn och unga får tillgång till en god hälso- och sjukvård, tandvård och en obruten skolgång (S2020/07505, ändrad genom regleringsbrev för 2024). När det gäller barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen har myndigheten även i uppdrag att tillsammans med Statens institutionsstyrelse (SiS) förbättra tillgång till hälso- och sjukvård och tandvård för barn och unga som vårdas på SiS (S2025/01324). Myndigheterna har vidare i uppdrag att genomföra ett utvecklingsarbete för att förbättra vården för barn och unga som vårdas på SiS och som har stora behov av psykiatrisk vård (S2024/02037).

När det gäller placerade barns och ungas skolgång har Socialstyrelsen, utöver det ovan nämnda uppdraget om att stärka förutsättningarna för en obruten skolgång, även i regleringsbrevet för 2025 fått både ett uppdrag om att förbättra och följa placerade barns skolresultat, och ett uppdrag om att stärka socialtjänsten i att arbeta med skolrelaterade problem och stödja en positiv utveckling.

I detta sammanhang kan också nämnas att i betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) föreslås ändringar i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och tandvårdslagen (1985:125) som innebär att regionerna ska erbjuda en god hälso- och sjukvård samt tandvård till barn och unga som är omhändertagna enligt LVU eller frivilligt enligt socialtjänstlagen. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Mot bakgrund av ovanstående, och med beaktande av syftet med bestämmelsen, bedöms en påminnelse i lagtexten i enlighet med utredningens förslag inte ändamålsenligt för att komma åt problematiken med att placerade barn och unga har sämre hälsa och skolresultat än sina jämnåriga. I motsats till vad Jämställdhetsmyndigheten för fram bedöms förslaget inte heller förväntas bidra till att barn som är i behov av specifika vårdåtgärder kan få det trots att vårdnadshavarna inte samtycker till åtgärden. Mot bakgrund av ovanstående bör utredningens (SOU 2023:66) förslag därför inte genomföras.

Socialnämndens ansvar för barnets grundläggande behov enligt föräldrabalken förs över till den nya lagen

Av 11 § femte stycket LVU framgår socialnämndens ansvar att se till att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § FB tillgodoses under vårdtiden. I bestämmelsen i föräldrabalken anges att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vidare framgår att barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Genom riksdagens antagande av propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) infördes det nuvarande femte stycket i LVU för att markera samhällets ansvar för att ett omhändertaget barn får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda. Där uttalas att det i första hand är barnets vårdnadshavare som ska se till att barnets grundläggande rättigheter och behov tillgodoses, men att bestämmelsen i föräldrabalken är tänkt att tjäna till ledning även för andra. För barn som omhändertagits för vård enligt LVU har ansvaret för att bestämma om hans

eller hennes personliga angelägenheter flyttats över till socialnämnden eller den åt vilken vården har uppdragits. För att betona att barnet, även då det är omhändertaget för vård, har rätt att få sina grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda, bör detta markeras i lagen (s. 78).

Bestämmelsen är, som tidigare nämnts, en viktig påminnelse om samhällets ansvar för barns grundläggande behov under tiden de är omhändertagna. Den bör därför föras över till den nya lagen. För att bättre stämma med föräldrabalkens terminologi bör ordet rättigheter dock ersättas med behov i enlighet med 6 kap. 1 § FB.

Nuvarande LVU gör ingen uttrycklig skillnad på barn och unga utan använder begreppen ”unga” eller ”den unge” för alla som omfattas av lagen. I avsnitt 6.1 föreslås att uttrycket barn genomgående ska anges i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen. Den nuvarande bestämmelsen i LVU hänvisar till barnets grundläggande rättigheter enligt föräldrabalken. Föräldrabalkens bestämmelser om vårdnadsansvar omfattar barn, dvs. personer som är under 18 år. Av 6 kap. 2 § FB framgår att ett barn står under en eller två vuxna personers vårdnad fram till dess han eller hon fyller 18 år. Hänvisningen till föräldrabalken i den nuvarande bestämmelsen i LVU innebär att endast barn omfattas av bestämmelsen. Även den nya bestämmelsen bör endast omfatta personer som inte har fyllt 18 år och det tydliggörs genom att ”den unge” ersätts av ordet ”barn” i bestämmelsen i den nya lagen.

I utredningen (SOU 2023:66) föreslås att lydelsen i bestämmelsen ska ändras från att nämnden har samma ansvar som vårdnadshavarna till att socialnämnden ska ha det ansvar som vårdnadshavarna annars har.

Syftet med bestämmelsen är som nämnts att markera att socialnämnden och den som har barnet i sin faktiska vård har motsvarande ansvar som vårdnadshavarna har enligt föräldrabalken för att ett placerat barns grundläggande behov tillgodoses. Bestämmelsen i dess nuvarande lydelse ger uttryck för att detta ansvar är gemensamt och parallellt under tiden barnet är omhändertaget. Utredningens förslag kan uppfattas som att vårdnadshavarnas ansvar enligt föräldrabalken inte kvarstår under omhändertagandet. Vårdnadshavarens juridiska ansvar för barnet enligt föräldrabalken kvarstår dock så länge föräldern är vårdnadshavare för barnet. Bestämmelsen bör därför inte ändras på det sätt som utredningen förslagit.

11.5 Umgänge

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om socialnämndens ansvar för umgänge ska utvidgas till att även omfatta umgänge med syskon och andra närstående. Dessutom ska uttrycket ”behov av” ersättas av ”ges möjlighet till” för att återspegla barnets önskemål och vilja bättre.

Nuvarande bestämmelser om att socialnämnden får besluta om hur umgänget med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt ska utformas och hemlighållande av vistelseort ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Nuvarande upplysningsbestämmelse om att det i folkbokföringslagen finns bestämmelser om när socialnämnden har rätt att ansöka om skyddad folkbokföring för barn som har omhändertagits enligt lagen ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte förslaget om upplysning om rätten att ansöka om skyddad folkbokföring enligt folkbokföringslagen (1991:481) som trädde i kraft den 1 januari 2019 (prop. 2017/18:145, bet. 2017/18:SkU19, rskr. 2017/18:317).

Remissinstanser: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget att nuvarande bestämmelser ska föras över till den nya lagen.

De flesta remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO), Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Civil Rights Defenders, Forum för familjevård, Maskrosbarn* och *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa,* tillstyrker eller har ingen erinran mot att bestämmelsen om umgänge ändras till socialnämnden har ett ansvar för att barnet ges möjlighet till umgänge, i stället för att socialnämnden har ett ansvar för barnets behov av umgänge.

Linköpings universitet framför att det är viktigt att barnet har rätt till umgänge i de fall det främjar barnet, men inte i de fall umgänget blir ett hinder för att växa tryggt och säkert i familjehem eller HVB. Universitet poängterar att det krävs kompetent personal som kan göra en bedömning av vad som är bäst för barnet.

Maskrosbarn understryker också hur viktigt det är att utreda om barn vill ha kontakt med föräldrar och övrig familj och inte anta att de alltid vill det. Att inte vilja ha kontakt med övrig familj är en känsla som är väldigt skamfylld och det krävs stor respekt och lyhördhet för att barn ska våga stå för denna känsla.

När det gäller förslaget om att socialnämnden även ska ansvara för möjligheten till umgänge med syskon och andra närstående för *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges socialchefer* fram att det redan uppfylls i stor utsträckning och anser att det i detta sammanhang är viktigt att iaktta barnets vilja. Göteborgs universitet anser att det är bra att det blir tydligt att barn också har rätt till umgänge med syskon och andra närstående. Maskrosbarn och *Rädda Barnen* betonar vikten av umgänge med syskon. Rädda Barnen anför att syskon kan utgöra en mycket viktig del i det placerade barnets liv. En bibehållen nära kontakt med syskon kan bidra till kontinuitet för det barn som placeras.

Förvaltningsrätterna i Stockholm och *Uppsala* ifrågasätter om inte umgängesbegränsning även bör omfatta umgänge med syskon och

närstående. Förvaltningsrätten i Uppsala poängterar även att ett sådant beslut kan överklagas och att det föreslås ge rätt till offentligt biträde i dessa mål, till skillnad från beslut fattade genom socialnämndens allmänna befogenhet att bestämma om barnets förhållande under vårdtiden.

Helsingborgs tingsrätt undrar vad som ska gälla avseende socialnämndens ansvar beträffande umgänge för personer mellan 18 år och 20 år eftersom bestämmelsen inte längre verkar omfatta den ålderskategorin.

JO och *Uppsala kommun* för fram att det finns en stor osäkerhet om vad det innebär att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort fortfarande behövs. Enligt JO bör uttrycket övervägande utmönstras och ändras till rapportering.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelser om umgänge

Enligt 9 kap. 10 § SoL har socialnämnden ett övergripande ansvar att utforma vården för alla som placeras utanför hemmet på ett sådant sätt att samhörigheten med närstående främjas. Vidare har socialnämnden enligt 22 kap. 9 § SoL ett särskilt ansvar för att placerade barn ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående. Den senare bestämmelsen saknade förlaga i den tidigare socialtjänstlagen och infördes den 1 juli 2025 i samband med ikraftträdandet av den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210) mot bakgrund av barns rätt till privat- och familjeliv enligt barnkonventionen. Utöver de generella bestämmelserna i socialtjänstlagen ges socialnämnden i 14 § första stycket LVU ett uttryckligt ansvar för att den unges behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodoses så långt det är möjligt vid ett omhändertagande.

Utgångspunkten är att umgänget planeras i samförstånd och att sådana överenskommelser om umgänge inte regleras i formella beslut. De frivilliga överenskommelserna om hur ett placerat barns eller ung persons umgänge är tänkt att ordnas ska framgå av de vård- och genomförandeplaner socialnämnden ska ta fram enligt 9 kap. 12 § SoL och 10 kap. 2 och 3 §§ SoF. I en sådan plan ska det, enligt bestämmelserna i socialtjänstförordningen, beskrivas hur umgänget ska ordnas med både föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Om samtycke finns till den föreslagna planen för umgänge behöver inget särskilt beslut om umgänget fattas. I de fall det inte är möjligt att på frivillig väg komma överens om umgänget kan en socialnämnd besluta om barnets umgänge med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt med stöd av 14 § LVU. Socialnämnden kan även, som *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges socialchefer* påtalar, besluta om umgänget med andra närstående personer med stöd av socialnämndens allmänna befogenhet att besluta om barnets eller den unges personliga förhållanden under vårdtiden enligt 11 § LVU.

Socialnämndens ansvar för umgänge utvidgas till syskon och närstående

Enligt 14 § LVU har socialnämnden ett uttryckligt ansvar för att den unge som omhändertagits för vård får sitt behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodosett. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att en nära och god kontakt mellan vårdnadshavare eller föräldrar och barnet under vårdtiden oftast är en viktig förutsättning för att barnet ska kunna utvecklas väl i familjehemmet och på sikt kunna återförenas med vårdnadshavarna eller föräldrarna. Vidare framgår att bestämmelsen främst är tillämplig i de fall när barnets föräldrar inte gör tillräckligt stora ansträngningar för att träffa barnet under vårdtiden. Socialnämnden har då ett ansvar för att föräldrarna får stöd och hjälp att klara kontakten med barnet (s. 115).

Det är fortsatt viktigt att den som är omhändertagen för vård får sitt behov av umgänge med vårdnadshavare och föräldrar tillgodosett. Det bör därför även i den nya lagen uttryckligen framgå att socialnämnden har ett ansvar för att tillgodose detta behov vid ett omhändertagande för vård.

Bestämmelsen i 14 § LVU innehåller till skillnad mot 22 kap. 9 § SoL inte uttryckligen något ansvar för socialnämnden att även se till att umgänget med syskon och andra närstående upprätthålls. Vid införandet av bestämmelsen i socialtjänstlagen uttalade regeringen i propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) att kontakten mellan syskon kan ha stor betydelse för placerade barn och ansåg att socialtjänsten behöver arbeta mer aktivt med frågan och att det därför behövde synliggöras i socialtjänstlagen (s. 489).

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen ska kompletteras så att även syskon och andra närstående omfattas av bestämmelsen. Förslaget syftar till att bestämmelsen bättre ska stämma överens med barnkonventionen.

I FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) finns barnets rätt till privat- och familjeliv uttryckt i artikel 16. Barnrättskommittén har i en allmän kommentar till barnkonventionen uttalat att när ett åtskiljande blir nödvändigt ska beslutsfattarna säkerställa att barnet upprätthåller relationer och band till sina föräldrar och familj, såvida detta inte strider mot barnets bästa. Vidare anför kommittén att i bevarandet av familjemiljön ingår att bevara barnets band i vidare bemärkelse. Det gäller kontakt med syskon, släktingar och andra personer till vilka barnet haft starka personliga relationer. Om ett barn placeras utanför familjen, ska relationernas kvalitet och behovet av att behålla dem beaktas i beslut om hur ofta och hur länge besök och andra former av kontakt ska ske (CRC/C/GC/14, p. 65).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att en placering av ett barn utanför det egna hemmet inte får innebära att barnets kontakt med andra känslomässigt betydelsefulla närstående än föräldrarna skärs av (s. 73). Det är angeläget att barn och unga kan upprätthålla kontakten med vårdnadshavare och föräldrar, men också med syskon och andra närstående, som t.ex. mor- och farföräldrar. Såsom *Maskrosbarn* och *Rädda Barnen* för fram kan syskon utgöra en mycket viktig del i det placerade barnets eller den unges liv. En kontakt med syskon och andra närstående kan bidra till att skapa

kontinuitet i en annars instabil situation. Kontakten kan också vara ett stöd när omhändertagandet upphör och barnet eller den unge ska klara sig på egen hand. Mot bakgrund av den kunskap och medvetenhet som numera finns om betydelsen av att omhändertagna barn och unga ges möjlighet till kontakt med sina syskon och andra särskilt för barnet viktiga närstående bör den nuvarande bestämmelsen om socialnämndens ansvar för umgänge vid ett omhändertagande kompletteras så att det uttryckligen av bestämmelsen även framgår att den omfattar umgänge med syskon och andra närstående. På så sätt synliggörs socialnämndens ansvar för umgänge vid omhändertagande för vård även med dessa personer. Bestämmelsen blir även enhetlig med den närliggande bestämmelsen i socialtjänstlagen.

Vid införandet av bestämmelsen om socialnämndens ansvar för barnets kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående i socialtjänstlagen ansåg Lagrådet, till skillnad mot regeringen, att innebörden av begreppet närstående borde förtydligas. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter konstaterar regeringen att avsikten är att ”närstående” ska ha samma innebörd som uttrycket haft hittills i lagen. Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående är om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den enskilde. Begreppet närstående omfattar därmed såväl personer inom familje- eller släktkretsen som andra personer som den enskilde har en nära relation till. I detta sammanhang uttalar även regeringen att med syskon avses hel- och halvsyskon (s. 490).

Uttrycket närstående bör förstås på samma sätt i den nya lagen som i socialtjänstlagen. Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte i lagens mening är således om det föreligger en nära och förtroendefull relation till den närstående. Uttrycket närstående omfattar därmed såväl personer inom familje- eller släktkretsen som andra personer som den enskilde har en nära relation till. Vilka personer som ska anses vara närstående till ett specifikt barn eller ung person får avgöras i det enskilda fallet. Även syskon ska förstås på samma sätt som i bestämmelsen i socialtjänstlagen och omfatta både hel- och halvsyskon.

I utredningens (SOU 2015:71) förslag föreslås socialnämnden inte ha ett uttryckligt ansvar för umgänge för den som är omhändertagen och har fyllt 18 år. Någon bakgrund till detta ställningstagande redovisas inte. *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter därför vad som ska gälla avseende socialnämndens ansvar beträffande umgänge för personer mellan 18 år och 20 år. Enligt 9 kap. 10 § SoL ska vård utanför hemmet utformas så att den bidrar till att den enskilde, oavsett ålder, får samhörighet med närstående samt kontakt med hemmiljön. Ett omhändertagande för vård innebär att barnet eller den unge i de allra flesta fall placeras utanför sitt hem. På så sätt blir den vardagliga kontakten mellan barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare, föräldrar eller andra betydelsefulla person inte lika självklar. Det är därför viktigt att även en ung persons kontakter med föräldrar, syskon och närstående upprätthålls vid ett omhändertagande. Socialnämndens ansvar för umgänge enligt den nya lagen bör därför omfatta både barn och unga.

Umgänget ska utgå från barnets eller den unges bästa

I syfte att stärka barnrättsperspektivet föreslår utredningen (SOU 2015:71) att bestämmelsen om socialnämndens ansvar också ska omformuleras på så sätt att socialnämnden ska ha ett ansvar för att barnet ges möjlighet till umgänge. Utredningen vill på så sätt understryka att större hänsyn ska tas till barnets egen uppfattning och vilja.

I artikel 9 i barnkonventionen anges att konventionsstaterna ska respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa. Det som alltså avgör om ett barn bör ha umgänge med en förälder, och omfattningen av ett sådant umgänge, är alltid barnets bästa. Ett barns rätt till en nära och god kontakt med sina föräldrar får aldrig innebära att barnet måste träffa en förälder under alla förhållanden.

Enligt 6 kap. 15 § FB ska ett barn ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med, utom när det strider mot barnets bästa. Att barnets bästa ska gå före rätten till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med infördes den 1 januari 2025 (prop. 2024/25:10, bet. 2024/25:CU4, rskr. 2024/25:47). I propositionen Tryggare hem för barn (prop. 2024/25:10) framgår att bestämmelsen skärptes för att stärka skyddet för barn mot en förälder som har utövat våld, och tillägget om barnets bästa ansågs kunna liknas vid en skiftad presumtion på så sätt att det uttrycks att rätten till umgänge inte gäller oinskränkt (s. 22–24).

En förutsättning för umgänge är alltså enligt barnkonventionen och föräldrabalken att det bedöms vara till barnets bästa och vid den bedömningen måste hänsyn tas till barnets åsikter. Denna utgångspunkt bör också gälla för umgänge när ett barn eller en ung person är omhändertaget för vård. Umgänget vid ett omhändertagande ska således i första hand vara till för barnet eller den unge och det är hans eller hennes intresse som ska vara avgörande. Det kan finnas olika skäl till att ett barn eller en ung person inte vill ha ett umgänge. Ett barn eller en ung person ska inte tvingas eller utsättas för påtryckningar att träffa sina vårdnadshavare, föräldrar, syskon eller andra närstående.

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen ska formuleras på så sätt att barnet ska ges möjlighet till umgänge. Denna formulering används i 22 kap. 9 § SoL om socialnämndens ansvar för att barn ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående. I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter uttalar regeringen att med att barn ges möjlighet till kontakt innebär att det enskilda barnets önskemål och behov av kontakt ska vara avgörande. Barnet får alltså inte pressas till kontakt. Hänsyn måste alltid tas till det enskilda barnets situation och åsikter (s. 490 och 491).

En sådan formulering bedöms bidra till att barnets eller den unges önskemål får större genomslag vid fråga om umgänge även i den nya lagen. Bestämmelsen om socialnämndens ansvar för barnets eller den unges umgänge bör därför ändras genom att ”behov av” ersätts med ”ges möjlighet till”. Uttrycket ges möjlighet till ska dock inte tolkas som att det alltid är vad barnet eller den unge uttryckt som avgör om umgänge ska ske

eller inte. Hänsyn måste tas till att omhändertagna barn och unga är en särskilt sårbar och utsatt grupp. Omhändertagandet bottnar många gånger i allvarliga missförhållanden i hemmet eller olika slags relationsproblem inom familjen. Därmed finns en risk att barnet eller den unge, t.ex. av lojalitet till de biologiska föräldrarna eller familjehemsföräldrarna, uttrycker en vilja som inte återspeglar vad han eller hon egentligen vill eller behöver. Såsom *Maskrosbarn* påpekar kan det vara väldigt skamfyllt att inte vilja ha kontakt med övrig familj.

Det är därför, som *Linköpings universitet* och Maskrosbarn för fram, viktigt att vad barnet eller den unge ger uttryck för också speglar hans eller hennes vilja. I avsnitt 6.3 föreslås att bestämmelsen i 36 § LVU om barnets och den unges möjlighet att framföra sina åsikter ska föras över till den nya lagen. Däremot föreslås inte att bestämmelsen i samma paragraf, om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt om han eller hon inte framför sina åsikter, ska föras över till den nya lagen. Detta eftersom det är en rättighet, inte någon skyldighet, för barnet eller den unge att uttrycka sina åsikter. Avsaknaden av bestämmelsen i den nya lagen innebär dock inte någon inskränkning i socialnämndens utredningsskyldighet. Socialnämnden måste, i sin utredande verksamhet, på olika sätt inhämta information för att få underlag för ett materiellt riktigt beslut. Socialnämnden har också ett ansvar att skapa förutsättningar för att barnet eller den unge ska kunna uttrycka sina åsikter om han eller hon vill det.

Hänsyn måste alltid tas till både det enskilda barnets situation och åsikter. Ytterst är det fortfarande socialnämnden som har att bedöma vilket umgänge som är bäst för barnet eller den unge utifrån hans eller hennes behov och önskemål.

Beslut om umgänge med en vårdnadshavare eller med en förälder som har reglerad umgängesrätt

Av 14 § andra stycket 1 LVU följer att socialnämnden, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att begränsningar i umgängesrätten ska tillämpas restriktivt och endast ske i den omfattning som krävs för att barnet ska ges den nödvändiga vården. Socialnämnden bör vid vårdens genomförande så långt möjligt samarbeta med vårdnadshavarna och föräldrarna och medverka till att kontakterna mellan dessa och barnet upprätthålls. Det kan dock förekomma att vårdnadshavare eller föräldrar griper in i vården på ett obehörigt sätt. Deras personliga förhållanden kan också, exempelvis vid långtgående missbruk eller svår psykisk sjukdom, vara sådana att de under en viss tid inte bör träffa sitt barn (Del A s. 601 och 602).

Förvaltningsrätterna i Stockholm och *Uppsala* anser att bestämmelsen som reglerar när socialnämnden, får besluta om umgänge med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt bör utvidgas till att även omfatta syskon och andra närstående så att alla beslut av

socialnämnden om umgänge regleras i samma paragraf och kan överklagas.

Socialnämnden får besluta om umgänge med andra personer än vårdnadshavare och föräldrar med fastställd umgängesrätt om nämnden bedömer att det är nödvändigt. Det sker då med stöd av socialnämndens befogenhet att besluta om barnets eller den unges personliga förhållanden under vårdtiden enligt 11 § fjärde stycket LVU, som föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 11.4). Ett sådant beslut kan t.ex. riktas mot en förälder som varken är vårdnadshavare eller har fastställd umgängesrätt, syskon, mor- och farföräldrar eller andra släktingar och personer som vill ha kontakt med barnet eller den unge. Ett beslut enligt 11 § LVU förutsätter som utgångspunkt inte något formellt beslut av socialnämnden och går inte heller att överklaga enligt LVU.

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) har i uppdrag att analysera om en annan person än en vårdnadshavare eller en förälder med fastställd umgängesrätt ska kunna överklaga en begränsning av umgänget mellan sig och barnet och i så fall i vilka fall samt ta ställning till om en möjlighet till sådant överklagande ska regleras i LVU (dir. 2023:160). Uppdraget tangerar frågan om bestämmelsen om umgänge med vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt bör utvidgas till att även omfatta syskon och andra närstående så att alla beslut om umgänge anges i samma paragraf. Mot den bakgrunden bör bestämmelsen i nuläget inte utvidgas till syskon och andra närstående.

Det är dock fortsatt viktigt att socialnämnden har möjlighet att besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas. Bestämmelsen om detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Ett beslut om umgänge med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt kan endast bli aktuellt för en person under 18 år. Nuvarande LVU gör ingen skillnad på barn och unga utan använder begreppen ”unga” eller ”den unge” för alla som omfattas av lagen. I avsnitt 6.1 föreslås att uttrycket barn genomgående ska anges i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen. Med barn ska avses en person under 18 år. Med ung person eller den unge ska avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år. Med hänsyn till att bestämmelsen om umgänge endast tar sikte på barn ska den unge ersättas med barnet.

Hemlighållande av vistelseort

Av 14 § andra stycket 2 LVU framgår att socialnämnden, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att om en föreskrift om umgängesrätt ska bli effektiv kan det också i vissa fall vara nödvändigt att nämnden håller den unges vistelseort hemlig för föräldern eller vårdnadshavaren (Del A s. 601 och 602).

Det kan även i den nya lagen finnas situationer när barnets vistelseort behöver hållas hemlig med hänsyn till ändamålet med vården. Bestämmelsen ska därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Som nämnts innan kan ett beslut om umgänge med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt endast bli aktuellt för en person under 18 år. Hemlighållande av vistelseort är förknippat med beslutet om umgänge och bör därför också endast gälla barn. Det markeras genom att ”den unge” ersätts av ordet barn i bestämmelsen i den nya lagen

Socialnämnden ska överväga om beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort fortfarande ska gälla

Av 14 § tredje stycket LVU följer att socialnämnden var tredje månad ska överväga om ett beslut om umgänge med vårdnadshavare och förälder med reglerad umgängesrätt eller hemlighållande av vistelseort fortfarande ska gälla. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att syftet med bestämmelsen är att se till att begränsningen inte gäller längre än nödvändigt (s. 74).

Med hänsyn till att ett beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort är en ingripande åtgärd för både barnet och vårdnadshavaren eller föräldern är det viktigt att begränsningen i umgänget inte pågår längre än nödvändigt. Socialnämnden behöver därför även fortsatt kontinuerligt följa upp om begränsningarna behövs. Bestämmelsen om detta bör därför föras över till den nya lagen.

JO och *Uppsala kommun* för fram att det finns en osäkerhet kring vad det innebär att socialnämnden ska överväga om ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort fortfarande behövs. Uppsala kommun önskar ett klargörande om övervägandet innebär ett formellt beslut och JO anser att övervägandet ska ersättas med en rapporteringsskyldighet. I propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) uttalar regeringen att socialnämndens skyldighet att överväga om vård som beslutats på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs inte ska ersättas med en rapporteringsskyldighet. Regeringen för fram att det är viktigt att socialnämnden aktivt följer vården och att relevanta överväganden om vården görs så att inte vården pågår längre än nödvändigt eller upphör för tidigt. Det bedöms finnas en risk att en rapporteringsskyldighet förändrar detta ansvar (s. 20 och 21). Det finns ingen anledning att i detta sammanhang göra någon annan bedömning när det gäller beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort. Till skillnad från vad JO för fram bör därför inte skyldigheten att överväga ett beslut om umgänge med en vårdnadshavare eller en förälder med reglerar umgängesrätt ersättas med en rapporteringsskyldighet. Bestämmelsen om att socialnämnden var tredje månad ska överväga om ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort fortfarande ska gälla bör därför föras över till den nya lagen.

Ett övervägande innebär, som regeringen uttalat i propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35), inte att ett formellt beslut ska fattas, utan att den tjänsteman som har den närmare uppsikten över vården av barnet ska anmäla till nämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och föräldrarnas förhållanden utvecklar sig (s. 19). Det som framkommer vid övervägandet kan dock leda till att socialnämnden tar upp frågan om umgänge och hemlighållande av

vistelseort till prövning. En sådan prövning ska alltid utmynna i ett formellt beslut.

Skyddad folkbokföring för barn

Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen framgår att socialnämnden kan ansöka om skyddad folkbokföring för barn under 18 år, om barnet vårdas på grund av förhållanden i hemmet enligt LVU. Bestämmelsen infördes den 1 januari 2019 (prop. 2017/18:145, bet. 2017/18:SkU19, rskr. 2017/18:317). Samtidigt infördes en upplysning om den bestämmelsen i LVU. I propositionen Ökat skydd för hotade och förföljda personer samt några åtgärder för att öka kvaliteten i folkbokföringen (prop. 2017/18:145) framgår att syftet med upplysningen är att tydliggöra vilka åtgärder socialnämnden har att vidta för att skydda ett barn som bereds vård enligt LVU gentemot sina vårdnadshavare och andra (s. 64).

Det är fortsatt viktigt att tydliggöra vilka åtgärder socialnämnden har att vidta för att skydda ett barn som har omhändertagits enligt den nya lagen. Hänvisningen till 30 § tredje stycket folkbokföringslagen om socialnämndens rätt att ansöka om skyddad folkbokföring för barn bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

11.6 Vårdnadshavare och föräldrars inflytande över vården

Utkastets förslag: Socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.

Barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar.

Utkastets bedömning: Det ska inte införas en särskild ordning för handläggningen av stödet.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att stödet endast ska gälla vårdnadshavare vars barn är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. Utredningen förslår att uttrycket aktivt ska framgå av bestämmelsen om stöd för att markera socialnämndens aktiva roll. Utredningen föreslår även att handläggningen av stödet ska vara skilt från handläggningen av själva barnärendet. När det gäller informationsskyldigheten föreslår utredningen att informationsutbytet ska begränsas till vad som är möjligt och lämpligt och att informationen ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet och andra individuella förutsättningar. Utredningen föreslår också att den som lämnar informationen ska försäkra sig om att vårdnadshavaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

Remissinstanser: De flesta remissinstanser tillstyrker förslagen, däribland *Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Uppsala, Varbergs tingsrätt, Helsingborgs kommun* och *Rädda Barnen*.

När det gäller stöd till barnets vårdnadshavare framför *Barnombudsmannen* att främst de vårdnadshavare som brister i sitt föräldraansvar bör ges stöd så att de kan fullgöra sitt ansvar för barnets utveckling. Socialstyrelsen är positiv till att stödet till vårdnadshavaren handläggs separat, skiljt från handläggningen av barnärendet. Stödet kan då anpassas efter vårdnadshavarens behov och eventuella spänningar mellan vårdnadshavaren och den socialsekreterare som handlägger barnärendet kan undvikas. Socialstyrelsen menar också att skyldigheten utifrån ett barnrättsperspektiv även bör omfatta stöd till föräldrar som inte är vårdnadshavare. *Örebro universitet* och *Autism- och Aspergerförbundet* anser att vårdnadshavare vars barn omhändertagits på grund av eget beteende också bör omfattas av bestämmelsen. Vårdnadshavarnas möjligheter att stötta sitt barn i nämnda situation är en grundläggande förutsättning för genomförandet av vården. *Växjö kommun och Föreningen Sveriges Socialchefer* saknar en samlad kunskap om hur detta ska genomföras, vem som ska ansvara för detta aktiva stöd och hur detta ska kopplas till en eventuell återplacering i hemmet för det omhändertagna barnet eller den unge. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* önskar ett förtydligande kring socialnämndens skyldigheter exempelvis i en situation då vårdnadshavaren är negativt inställd eller tackar nej till en rekommenderad insats. Vidare framstår den aktuella lagbestämmelsen som oklar vad gäller hur länge socialnämnden har en skyldighet att aktivt erbjuda insatser.

Riksdagens ombudsmän (JO) avstyrker att informationsskyldigheten bestäms till vad socialnämnden anser är ”lämpligt”. Vad som avses med lämpligt anges inte och lämnar enligt JO:s mening ett alltför stort utrymme för godtycke från nämndens sida. Även *Nationell samverkan för psykisk Hälsa och Civil Right Defenders* för fram att det är otydligt vad som menas med begreppen ”möjligt och lämpligt”. Barnombudsmannen anser att barnets egna synpunkter och åsikter bör beaktas när en prövning av lämplighet görs. Barnombudsmannen understryker även att det av hänsyn till barnets bästa kan vara motiverat att inte lämna ut vissa uppgifter till vårdnadshavaren.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande stöd till vårdnadshavare och föräldrar

Av 22 kap 10 § SoL framgår att socialnämnden är skyldig att lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver när barn vårdas utanför det egna hemmet eller efter socialnämndens medgivande vistas i ett enskilt hem.

Skyldigheten för socialnämnden att lämna barnets vårdnadshavare råd, stöd eller hjälp av annat slag som de behöver fanns med i 1980 års socialtjänstlag. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att en placering av ett barn i en annan familj i princip bör inriktas på återförening av barnet och vårdnadshavarna (Del A s. 305 och 312). Denna intention gäller fortfarande som huvudregel även om det numera i vissa fall görs avsteg från denna princip med hänsyn till barnets behov, främst genom reglerna om vårdnadsöverflytt enligt 6 kap. 8 § FB och förslaget om vård på grund av anknytning (avsnitt 8).

I propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) där bestämmelsen om råd, stöd och hjälp av annat slag föreslogs utvidgas till att omfatta placeringar i HVB samt föräldrar som inte är vårdnadshavare, uttalas att stödet kan vara av olika slag beroende på orsaken till placeringen, om den är kort- eller långvarig, om det gäller yngre barn. Det kan handla om erbjudande om föräldrautbildning och samtalsstöd. Den hjälp som vårdnadshavare och föräldrar kan behöva omedelbart efter ett omhändertagande, t.ex. krisbearbetning, behöver ägnas särskild uppmärksamhet från socialtjänsten. Vårdnadshavare och föräldrar kan också behöva stöd när det gäller att upprätthålla kontakten med barnet på ett för barnet lämpligt sätt (s. 84).

I propositionen konstateras vidare att när det gäller barn som har placerats på grund av egen problematik, t.ex. skadligt bruk eller beroende, behöver vårdnadshavarna och föräldrarna involveras aktivt i behandlingen. Det kan också behövas stöd- och behandlingsinsatser till övriga i familjen för att de förändringar som behandlingen förhoppningsvis har medfört ska kunna vidmakthållas när barnet återvänder till hemmet. Flertalet placeringar är kortvariga och de flesta barn flyttar hem igen. För att återflyttningen ska fungera väl krävs ofta att både barnet och vårdnadshavaren eller föräldern får stöd i placeringens slutskede. Ibland är en återförening mellan barn och vårdnadshavare eller föräldrar orealistisk. I denna situation är det viktigt att socialtjänsten bemöter vårdnadshavarna och föräldrarna på ett respektfullt och ärligt sätt (s. 85).

Stödet till vårdnadshavare och föräldrar stärks

Utredningen (SOU 2015:71) anser att bestämmelsen som finns i socialtjänstlagen är för allmänt hållen och behöver utvecklas till mer specifika stödinsatser när det gäller omhändertagande för vård av barn. Utredningen beskriver att många vårdnadshavare och föräldrar vars barn omhändertas upplever en hopplöshet och förtvivlan vid en separation från sina barn. I en sådan situation kan det vara svårt att anpassa sig till sin nya föräldraroll och kontakten med såväl barnet som till andra vuxna blir svår. Eftersom vårdnadshavares och föräldrars behov ser olika ut är det viktigt att det finns specifika stödinsatser anpassade efter vårdnadshavarens eller förälderns behov. I utredningen beskrivs vidare att få kommuner erbjuder ett anpassat stöd som syftar till att stärka vårdnadshavare och föräldrar i sin nya föräldraroll och ge dem förutsättningar att vara fortsatt delaktiga i sina barns liv. I betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66), som behandlar frågan om stöd till vårdnadshavare och föräldrar med utgångspunkt i socialtjänstlagen, framgår att stödet varierar betydligt mellan kommunerna när det gäller tillgång och innehåll (s. 389).

I utredningen (SOU 2015:71) understryks vikten av att samhället bör ha ett särskilt stort ansvar för att ge stöd till vårdnadshavare och föräldrar vid ett omhändertagande för vård av barn och unga. Ett bristfälligt stöd i sådana fall kan försvåra möjligheten till återförening eller umgänge. Kontakten med vårdnadshavaren eller föräldern är ofta viktig för barnet eller den unge även om den är svår. Stöd till vårdnadshavaren och föräldern är därför också en barnrättsfråga.

Vårdnadshavare och föräldrar som fråntas sina barn på grund av förhållanden i hemmet hamnar ofta i en krisreaktion och risken för

motsättningar till socialsekreteraren är stor. Behovet av riktade stödinsatser är då särskilt viktigt för att samarbetet ska fungera mellan de olika aktörerna och en god kontakt till barnet ska kunna upprätthållas. Det kan t.ex. handla om att man behöver krisstöd, men också stöd eller behandling för de eventuella problem som ligger till grund för att barnet inte kan bo kvar hemma.

Som framgår ovan är stöd till vårdnadshavare och föräldrar vars barn är omhändertagna för vård viktigt för genomförandet av vården och för att vården ska kunna upphöra så snart som möjligt. Detta gäller också för vårdnadshavare och föräldrar vars barn är omhändertagna för vård på grund av eget beteende. Såsom *Örebro universitet* och *Autism Sverige* för fram är vårdnadshavarnas och föräldrarnas möjligheter att stötta sitt barn i en sådan situation många gånger en grundläggande förutsättning för genomförande av vården. Det kan i dessa situationer vara ett viktigt och nödvändigt incitament för att omhändertagandet ska kunna upphöra så snart som möjligt. I dessa fall kan det t.ex. handla om att få förståelse och verktyg för att möta barnet i sina problem.

För att stärka stödet till vårdnadshavare och föräldrar vid ett omhändertagande för vård bör det ansvar som socialnämnden har enligt 22 kap 10 § SoL, att lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver när barn vårdas utanför det egna hemmet tydliggöras och förstärkas i den nya lagen. I den nya lagen bör det därför framgå att vårdnadshavare och föräldrar ska erbjudas stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Syftet med stödet ska vara att stärka vårdnadshavarna och föräldrarna i sin nya roll och ge dem förutsättningar att fortsatt vara delaktiga i barnets liv trots att de kanske inte längre träffar dem på heltid. Ett sådant stärkt stöd ligger i linje med artikel 18 i barnkonventionen som anger att staten har ett ansvar för att ge lämpligt stöd till föräldrar när de fullgör sitt ansvar för att barnets rättigheter ska garanteras.

Stödet bör, till skillnad från utredningens förslag (SOU 2015:71), inte begränsas till de fall när ett barn omhändertagits på grund av förhållanden i hemmet. Som beskrivits ovan är det lika viktigt att vårdnadshavare och föräldrar till ett barn som omhändertagits på grund av eget beteende omfattas av bestämmelsen. Stödet bör, som *Socialstyrelsen* påpekar, även omfatta både vårdnadshavare och föräldrar som inte är vårdnadshavare. I detta sammanhang bör noteras att regeringen har gett Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd och Socialstyrelsen i uppdrag att stärka föräldraskapsstödet vid placering av barn utanför det egna hemmet (S2025/01036). I uppdraget ingår även att analysera och ta ställning till om tillgängligt föräldraskapsstöd motsvarar föräldrarnas behov och om det är anpassat utifrån både föräldrarnas och barnets behov, däribland behovet av praktiskt stöd. Uppdraget omfattar vårdnadshavare och föräldrar till barn och unga som omhändertagits såväl på grund av förhållanden i hemmet som på eget beteende. Myndigheterna ska senast den 1 februari 2027 lämna en gemensam skriftlig redovisning av uppdraget till Regeringskansliet.

Till skillnad mot utredningens förslag (SOU 2015:71) bedöms det inte finnas behov av att i den nya lagen förstärka socialnämndens roll. Om en vårdnadshavare eller förälder motsäger sig stödet kan, som *SKR* efterfrågat ett klargörande av, inte socialnämnden tvinga dem till stödet. Det kan antas

att behovet av stöd är störst i början av ett omhändertagande men att behov av stöd också behövs senare och att behovet kan ändras med tiden. Det är upp till socialnämnden att avgöra vilket stöd som behövs och i vilken omfattning i den enskilde situationen.

Handläggningen av stödet bör ske i vanlig ordning

I utredningen (SOU 2015:71) föreslås också att handläggningen av stödet ska vara skilt från handläggningen av själva barnärendet för att säkra att vårdnadshavaren eller föräldern inte redan inledningsvis känner ett motstånd till stödet. *Socialstyrelsen* är positiv till förslaget och betonar att eventuella motsättningar mellan vårdnadshavare och socialsekreterare på så sätt kan undvikas. Såsom *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* framför kan det dock ifrågasättas hur det ska fungera i praktiken. Stöd till vårdnadshavare i dag beslutas och handläggs inom ramen för barnärendet. En handläggning skilt från barnärendet skulle därför kräva en helt ny organisering av arbetet från hur socialtjänsterna arbetar i dag. Med hänsyn till att ett stöd till en vårdnadshavare eller en förälder alltid måste utgå från barnets bästa finns det också ur ett barnrättsperspektiv fördelar att ha handläggningen samlad. Någon särskild bestämmelse om handläggning, så som föreslås av utredningen, föreslås därför inte.

Vårdnadshavarnas rätt till information och delaktighet stärks

Av den allmänna s.k. delaktighetsbestämmelsen i 10 kap. 3 § SoL framgår att socialnämndens insatser ska utformas och genomföras i samverkan med den enskilde. Bestämmelsen understryker betydelsen av den enskildes aktiva roll och bestämmande över sin situation. Vården ska så långt möjligt utformas och genomföras i samverkan med den enskilde (prop. 1979/80:1 Del A, s. 528).

Med stöd av den allmänna delaktighetsbestämmelsen har JO vid flera tillfällen uttalat att socialtjänsten har en långtgående informationsskyldighet i förhållande till vårdnadshavaren och bedömt att de brister i denna skyldighet (se bl.a. JO 1989/90 s. 279 och JO 1994/95 s. 301). Förutom att få information ska vårdnadshavaren även beredas möjlighet att framföra sina synpunkter till socialnämnden (JO 1988/89 s. 279). Det framgår emellertid inte uttryckligen av någon bestämmelse i socialtjänstlagen eller LVU att vårdnadshavaren ska få löpande information och uppmuntras till delaktighet.

Trots att socialnämndens informationsskyldighet i förhållande till vårdnadshavare uttalats vara långtgående framgår det av utredningen (SOU 2015:71) att det förekommer klagomål från vårdnadshavare om bristande information och möjlighet att vara delaktiga när barnet vårdas med stöd av LVU. Utredningen föreslår därför att det i den nya lagen tydligare ska uttryckas att socialnämnden har en skyldighet att informera vårdnadshavarna om barnets vård och ge vårdnadshavarna möjlighet att vara delaktiga i genomförandet av vården.

Att det förekommer brister i informationsutbyte och i vårdnadshavares delaktighet bekräftas även i en rapport genomförd inom ramen för forsknings- och utvecklingsprojektet ”Förälder på avstånd” som pågick under åren 2019–2021 i Göteborgsregionen (Förbättrat stöd till föräldrar

med barn i samhällsvård – En sammanfattning av projektet Förälder på avstånd, Anna Melke 2022, s. 21–23).

För att vårdnadshavare ska kunna vara delaktiga och ha möjlighet att framföra sina synpunkter när ett barn är omhändertaget för vård finns ett behov av ett informationsutbyte mellan socialtjänsten och vårdnadshavarna. Information krävs för att vårdnadshavaren på ett meningsfullt sätt ska kunna delta i de samtal som socialtjänsten genomför såväl i utrednings- som uppföljningssyfte. För att komma till rätta med det bristande informationsutbytet mellan socialtjänsten och vårdnadshavare och på så sätt stärka vårdnadshavarnas delaktighet i vården av barnet bör, så som utredningen föreslår, en bestämmelse om rätt till information och delaktighet för vårdnadshavare införas i den nya lagen.

Informationsskyldigheten bör inte begränsas

Utredningen föreslår att bestämmelsen ska begränsas till ”så långt det är möjligt och lämpligt”. Utredningen har dock inte närmare beskrivit vad som ska menas med det. *JO* invänder mot att informationsskyldigheten bestäms till vad socialnämnden anser är lämpligt eftersom en sådan bestämmelse riskerar att bli godtycklig. JO betonar att relationen mellan vårdnadshavaren och barnet kan påverkas negativt om socialnämnden inte ser till att vårdnadshavaren löpande får information om barnets förhållanden. Även *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders* tycker att bestämmelsen är otydlig.

Det är som JO för fram viktigt att vårdnadshavarna får information och känner sig delaktiga i vården av sitt barn. JO har i sina iakttagelser vid inspektioner uppmärksammat att det förekommer att socialnämnden utan godtagbara skäl brister när det gäller att skapa eller upprätthålla en god kontakt med vårdnadshavarna eller hålla vårdnadshavarna informerade om viktiga händelser som rör barnets förhållanden i familjehemmet (JO 1989/90 s. 279 och JO 1994/95 s. 301). En begränsning av bestämmelsen som utredningen föreslår skulle därmed riskera att den önskade effekten av bestämmelsen om ett större informationsutbyte skulle bli begränsad. Bestämmelsen bör därför inte förenas med en sådan begränsning som utredningen föreslår. Det bör vara upp till ansvarig socialnämnd att lämna vårdnadshavaren den information som behövs för att möjliggöra delaktighet. Givetvis ska socialnämnden, som *Barnombudsmannen* påpekar, inte lämna ut uppgifter till vårdnadshavaren om uppgifterna kan skada barnet.

Informationen bör anpassas till vårdnadshavarens förutsättningar

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår särskilda bestämmelser om att informationen till vårdnadshavarna ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet eller andra individuella förutsättningar och att den som lämnar informationen ska försäkra sig om att mottagaren förstått densamma.

Utredningen har inte gjort någon skillnad på bestämmelsen i förhållande till när information ges till vårdnadshavare eller när information ges till barn och unga. När det gäller vårdnadshavare behöver inte hänsyn tas till ålder, mognad och erfarenhet på samma sätt som för barn och unga. En

sådan anpassning av informationen behöver inte göras och bör därmed inte föras in i bestämmelsen.

Däremot har människor olika förutsättningar att tillgodogöra sig information och en bestämmelse om att informationen ska anpassas utifrån individuella behov bör föras in i den nya lagen. Kravet på att informationen ska vara individuellt anpassad innebär att den ska ges på ett sätt så att vårdnadshavaren kan ta den till sig och förstå den. När en vårdnadshavare har fått informationen på ett anpassat sätt finns inte samma behov som för ett barn eller en ung person att försäkra sig om att han eller hon har förstått informationen. Någon motsvarande bestämmelse som finns för barn och unga, om att den som lämnar informationen ska försäkra sig om att han eller hon har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen, behövs således inte för vårdnadshavare.

12 Särskilda ungdomshem

12.1 Särskilda ungdomshem för barn och unga

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att det ska finnas särskilda ungdomshem ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Det ska upplysas om att Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen lämnar inget förslag om en upplysningsbestämmelse. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Särskilda ungdomshem för barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende

Av 12 § första stycket lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att det ska finnas särskilda ungdomshem för barn och unga som bedöms vara i behov av att stå under särskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 § LVU, dvs. att de utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att det anses nödvändigt att utforma vården vid vissa institutioner på ett sådant sätt att unga, som bereds vård på grund av eget beteende, kan ställas under särskilt noggrann tillsyn vid hemmet (Del A s. 597).

Det är viktigt att det även enligt den nya lagen finns särskilda ungdomshem för barn och unga som behöver stå under särskild noggrann tillsyn på grund av att de utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig

risk att skadas genom ett skadligt beteende. Bestämmelsen om att det ska finnas särskilda ungdomshem ska därför föras över till den nya lagen.

I avsnitt 7.2.2 föreslås att uppräkningen av de egna beteenden som ska kunna ligga till grund för ett omhändertagande kompletteras och förtydligas för att inkludera flera beteenden och modernisera rekvisiten så att de bättre speglar dagens förhållanden. Det föreslås att de beteenden som ska kunna ligga till grund för ett omhändertagande är skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel, brottslig verksamhet och något annat socialt nedbrytande eller destruktivt beteende. Bestämmelsen kommer därför att omfatta alla de beteenden som föreslås kunna utgöra grund för ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende.

Särskilda ungdomshem för barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet

Bestämmelsen i 12 § LVU om att det ska finnas hem för barn och unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under särskilt noggrann tillsyn är oförändrad sedan införandet av LVU år 1980. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas i detta sammanhang inget om barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet. Det har dock gjorts i senare propositioner i samband med att frågor om särskilda ungdomshem behandlats. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) anges i bakgrundsbeskrivningen att även barn och unga som behöver vård enligt 2 § LVU med anledning av brister i hemmiljön eller de som vårdas frivilligt med stöd av socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, kan placeras på ett särskilt ungdomshem (s. 32). Vidare uttalas i propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) i konsekvensbeskrivningen att barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen med stöd av 2 § LVU eller frivilligt med stöd av socialtjänstlagen inte omfattas av de begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besök som föreslås i propositionen (s. 123 och 124). JO har även vid flera tillfällen uttalat att det inte finns några formella hinder mot att placera barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet på särskilda ungdomshem (se bl.a. JO 2024 s. 381).

Bestämmelsen ställer således upp ett krav på att det måste finnas särskilda ungdomshem för de som är omhändertagna på grund av eget beteende. Ett sådant krav finns dock inte när det gäller barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet. Däremot finns inget förbud mot att även dessa barn kan placera på ett sådant hem.

Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

Enligt 9 kap. 9 § SoL är det Statens institutionsstyrelse (SiS) som leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen. I propositionen om ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom ungdomsvård och missbrukarvård (prop. 1992/93:61) framgår att det innebär att SiS ansvarar

för bl.a. planeringen, ledningen vid hemmen, anvisningen av platser till hemmen och kvalitetsutveckling av vården (s. 19). Att staten ansvarar för dessa hem framgår också av 1–5 §§ förordningen (2007:1132) med instruktion för Statens institutionsstyrelse.

I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalar regeringen att det alltjämt är viktigt med en tydlig bestämmelse om att SiS leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen (s. 294).

Bestämmelsen om SiS ansvar för verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är central i lagstiftning om omhändertagande för vård av barn och unga. Det bör därför i den nya lagen upplysas om bestämmelsen i socialtjänstlagen.

12.2 Säkerhetsnivåer på särskilda ungdomshem

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om säkerhetsnivåer på de särskilda ungdomshemmen ska föras över till den nya lagen.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelsen om säkerhetsnivåer trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24:SoU25, rskr. 2023/24:172).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 12 § första stycket LVU framgår att de särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett ungdomshem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå. Eftersom det är SiS som leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen enligt 9 kap. 9 § SoL, är det SiS som beslutar om i vilken säkerhetsnivå ett hem ska klassas.

I propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att syftet med att införa säkerhetsnivåer på de särskilda ungdomshemmen är att öka säkerheten på hemmen så att barn och unga får tillgång till god vård och behandling i en miljö där de är trygga och säkra och som ger dem möjlighet att återanpassas i samhället, och minskar risken för att de återfaller i brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende eller i missbruk (s. 32). För närvarande finns det tre olika säkerhetsnivåer vid de särskilda ungdomshemmen, nivå 1 med hög säkerhet, nivå 2 med god säkerhet och nivå 3 med normal säkerhet.

För att tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen ska vara hög behövs också bestämmelserna om säkerhetsnivåer finnas i den nya lagen. Bestämmelserna bör därför föras över till den nya lagen.

12.3 Tilldela plats på ett särskilt ungdomshem

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser som innebär att Statens institutionsstyrelse ska föreslå en lämplig plats på ett särskilt ungdomshem och att detta ska ske omedelbart i akuta situationer, ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att ett barn eller ung person inte får föreslås en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att bestämmelsen även gäller vid socialnämndens beslut om placering.

Det ska upplysas om att Socialnämnden ska besluta om placeringen efter att Statens institutionsstyrelse har föreslagit en plats.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att det ska upplysas om att det är socialnämnden som fattar beslut om placeringen efter att SiS föreslagit en plats. Utredningens förslag omfattar inte heller bestämmelsen om att barnet eller den unge inte får tilldelas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas, som trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24:SoU25, rskr. 2023/24:172). Utredningen förslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Statens institutionsstyrelse föreslår en lämplig plats på ett särskilt ungdomshem

Enligt 11 § första stycket LVU bestämmer socialnämnden hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Bestämmelsen föreslås med vissa språkliga och redaktionella ändringar föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 11.1). Av 12 § andra stycket första meningen LVU framgår att SiS ska anvisa en plats i ett särskilt ungdomshem om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett sådant hem. Vid den bedömningen ska SiS enligt 9 kap. 8 § socialtjänstförordningen (2025:468), förkortad SoF, beakta bl.a. att det särskilda ungdomshemmet är lämpligt med hänsyn till barnets eller den unges behov, ålder, utveckling, utbildning och personliga förhållanden i övrigt. Socialnämnden beslutar därefter enligt 11 § LVU om placering ska ske i det föreslagna hemmet. Det är alltså socialnämnden som beslutar om att ett barn eller en ung person ska placeras på ett särskilt ungdomshem och på vilket hem, medan SiS föreslår en lämplig plats på ett särskilt ungdomshem för barnet eller den unge.

Vid införandet av bestämmelsen i 12 § LVU överfördes även huvudmannaskapet för de särskilda ungdomshemmen från kommunerna till staten och SiS inrättades. I propositionen om ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom ungdomsvård och missbrukarvård (prop. 1992/93:61) framgår att SiS genom den nya organisationen får en

möjlighet att styra hemmens vårdinriktning och att överblicka tillgången på lediga platser i hela landet. SiS bedömdes därför vara bäst lämpad att bedöma vilket särskilt ungdomshem som är lämpligt för den enskilde (s. 24, 25 och 40).

I akuta situationer ska SiS enligt 12 § andra stycket andra meningen LVU omedelbart anvisa en plats på ett särskilt ungdomshem. Vid införandet av bestämmelsen uttalades i propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) att en bedömning av om situationen är akut ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det ankommer på socialnämnden, som har bäst kännedom om orsaken till placering, att bedöma om situationen är akut eller inte. Ett exempel på en situation som kan vara akut är när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande. Ett annat exempel är om barnet eller den unge under en pågående placering i t.ex. familjehem eller hem för vård eller boende av någon anledning akut behöver omplaceras till ett särskilt ungdomshem (s. 38 och 116).

Mot bakgrund av att det är SiS som enligt 9 kap. 9 § SoL leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är det SiS som är den myndighet som är bäst lämpad att bedöma vilket särskilt ungdomshem som barnet eller den unga bör placeras på. Det bör därför av den nya lagen fortsatt framgå att det är SiS som ska föreslå en lämplig plats på ett särskilt ungdomshem. Det är också viktigt att SiS föreslår en plats omedelbart när ett barn eller en ung person är i akut behov av en placering på ett särskilt ungdomshem. Bestämmelserna om SiS ansvar för tilldelning av plats på ett särskilt ungdomshem och att tilldelningen ska ske omedelbart vid akuta situationer bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Vissa språkliga justeringar föreslås dock i den nya bestämmelsen. Uttrycket ”anvisa” ersätts med ”föreslå” för att modernisera språket men också för att tydligare beskriva SiS befogenhet i förfarandet.

Proportionalitetsprincipen vid tilldelning av plats på särskilt ungdomshem

Enligt 12 § tredje stycket LVU får den unge inte anvisas en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas. Det innebär att proportionalitetsprincipen ska beaktas när SiS föreslår en plats på ett särskilt ungdomshem för ett barn eller en ung person.

Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att bestämmelsen är tillämplig såväl när barn och unga placeras efter beslut om omhändertagande för vård eller omedelbart omhändertagande som när barnet eller den unge byter ungdomshem under vårdtiden. Valet av placering ska föregås av en helhetsbedömning om behovet av de säkerhetshöjande åtgärder i varje enskilt fall. Omständigheter som kan beaktas är bl.a. om det finns risk för att barnet eller den unge avviker, för missbruk eller för brottslig verksamhet. Även behovet av att undvika olämpliga grupperingar bland de som vistas på hemmet är av betydelse. Utgångspunkten är att barnet

eller den unge ska vara placerad under så öppna förhållanden som möjligt. Barnet eller den unge får inte placeras så att han eller hon omfattas av mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Utgångspunkten är att barnet eller den unge inte ska vara placerad på ett särskilt ungdomshem med en högre säkerhetsklass längre än vad som är motiverat för att ordningen eller säkerheten vid hemmet ska kunna upprätthållas. Om det under vårdtiden kommer fram omständigheter som visar att den högre säkerhetsklassen inte längre behövs, är det viktigt att SiS tar ställning till om barnet eller den unge ska föreslås plats i ett hem med lägre säkerhetsklass. SiS har därmed, med beaktande av proportionalitetsprincipen, en skyldighet att löpande överväga att barnet eller den unge inte är placerat på ett hem med högre säkerhetsnivå än nödvändigt. Det är dock socialnämnden som bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden (s. 35, 36 och 129).

Det är viktigt att SiS fortsatt beaktar proportionalitetsprincipen när myndigheten föreslår en plats på ett särskilt ungdomshem för ett barn eller en ung person. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

En upplysningsbestämmelse om att socialnämnden beslutar om placeringen införs

Som tidigare nämnts beslutar socialnämnden enligt 11 § LVU om var barnet eller den unge ska placeras under vårdtiden. Det innebär att socialnämnden dels beslutar om placeringsformen, dels om den specifika placeringen. Av bestämmelsen om SiS ansvar för att föreslå en plats på ett särskilt ungdomshem framgår att tilldelningen ska göras efter att socialnämnden har fattat ett beslut om en sådan placeringsform. Det framgår dock inte uttryckligen att socialnämnden därefter även ska besluta om placeringen. För att det inte ska råda någon oklarhet eller tveksamhet om att det är socialnämnden som beslutar om placeringen och att SiS uppgift är att föreslå en plats på ett särskilt ungdomshem bör det i bestämmelsen om tilldelning av plats på ett särskilt ungdomshem införas en upplysning om att det är socialnämnden som beslutar om placeringen.

Av 5 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11) framgår att socialnämnden inför ett beslut om vård i ett särskilt ungdomshem ska göra en bedömning av om förutsättningarna i det tilltänkta hemmet svarar mot de behov som barnet eller den unge har. Bedömningen ska redovisas i ett beslutsunderlag. Det är som tidigare nämnts viktigt att barnet eller den unge inte placeras på ett särskilt ungdomshem som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas. Socialnämnden har således, precis som SiS, att förhålla sig till proportionalitetsprincipen vid sitt beslut. Ett beslut av socialnämnden om placering kan överklagas enligt 41 första stycket 1 LVU. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 23.1).

12.4 Beslut om tillfällig placering vid transport

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att Statens institutionsstyrelse får besluta att ett barn och en ung person som vårdas på ett särskilt ungdomshem tillfälligt ska placeras i ett annat sådant hem i samband med att han eller hon transporteras, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av 11 § första stycket andra meningen LVU framgår att SiS får besluta att den som vårdas i ett särskilt ungdomshem tillfälligt ska vistas i ett annat sådant hem i samband med att han eller hon transporteras.

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att bestämmelsen tillkommit av praktiska skäl. Normalt sett är det, som tidigare nämnts, socialnämnden som beslutar om placering av barnet eller den unge i ett visst hem. I samband med transporter av barnet eller den unge för att han eller hon t.ex. ska göra ett sjukhusbesök eller närvara vid en rättegång uppstår det dock ibland ett tillfälligt behov av övernattning på annan plats än i det hem där barnet eller den unge placerats. Behovet kan uppstå med kort varsel och det har ibland visat sig vara svårt för socialnämnden att i tid fatta ett nytt beslut om placering. Det är i sådana situationer lämpligare att barnet eller den unge vistas på ett annat särskilt ungdomshem än på t.ex. ett häkte. SiS har därför rätt att besluta om en tillfällig vistelse på ett annat särskilt ungdomshem (s. 79–81 och s. 110).

Bestämmelsen fyller en viktig praktisk funktion och bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I den nya bestämmelsen föreslås uttrycket ”vistas” ändras till ”placeras”. Vistas kan i allmänna ordalag uppfattas som ett vidare uttryck än placeras. I socialtjänstlagen används uttrycket vistas för att beskriva var ett barn befinner sig, som t.ex. i skolan, i ett hem eller på internet medan uttrycket placeras används när socialnämnden bestämmer eller medger var en person ska befinna sig. Placeras är på så sätt ett snävare uttryck och beskriver bättre vad socialnämnden faktiskt ska besluta om vid ett omhändertagande av ett barn eller en ung person. Uttrycket i bestämmelsen bör därför ändras till placeras men innebär ingen ändring i sak.

Ett beslut av SiS om tillfällig placering i samband med transport får inte överklagas (avsnitt 23.3).

12.5 Underrättelser till Statens institutionsstyrelse från hälso- och sjukvården

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att verksamhetschefen vid en vårdenhet på ett sjukhus där ett barn eller en ung person som är placerad på ett särskilt ungdomshem vårdas genast ska underrätta Statens institutionsstyrelse om barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att hälso- och sjukvårdspersonal som är verksam vid ett särskilt ungdomshem och som får kännedom om att någon som vårdas där har en samhällsfarlig sjukdom ska underrätta Statens institutionsstyrelse om sjukdomen, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Underrättelseskyldighet vid vårdvistelse

Av 12 a § första stycket LVU framgår att om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus ska verksamhetschefen vid den vårdenhet där den unge vistas genast underrätta SiS om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) framgår att det är av grundläggande betydelse att barn och unga som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får den sjukhusvård som de är i behov av. Regeringen uttalar vidare att det är lika angeläget att barnet eller den unge därefter kan genomföra planerad vård och behandling vid det särskilda ungdomshemmet. För att undvika att barnet eller den unge lämnar sjukhuset och därmed avbryter eller försenar denna vård, föreslog regeringen att verksamhetschefen för den vårdenhet där barnet eller den unge vistas genast ska underrätta SiS om att barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten (s. 81).

Det är fortsatt viktigt att den som placeras på ett särskilt ungdomshem enligt den nya lagen inte avbryter eller försenar den planerade vården och behandlingen på det särskilda ungdomshemmet efter en sjukvårdsvistelse. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Underrättelseskyldighet om smittsam sjukdom

Av 12 a § andra stycket LVU framgår att den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonal och är verksam vid ett särskilt ungdomshem ska underrätta SiS om han eller hon får kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom. Underrättelse behövs dock inte om det står klart att det inte finns någon

risk för smittspridning. Med allmänfarliga sjukdomar avses smittsamma sjukdomar som kan vara livshotande, innebära långvarig sjukdom eller svårt lidande eller medföra andra allvarliga konsekvenser och där det finns möjlighet att förebygga smittspridning genom åtgärder som riktas till den smittade (1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen). De allmänfarliga sjukdomarna räknas upp i en bilaga till smittskyddslagen.

I propositionen Vissa ändringar i smittskyddslagen m.m. (prop. 1995/96:23) framgår att det i vissa fall kan vara nödvändigt för personalen vid ett särskilt ungdomshem att ha kännedom om vilka intagna som är smittbärare av en allmänfarlig sjukdom för att kunna vidta behövliga åtgärder för att skydda personalen samt andra intagna. Hälso- och sjukvårdspersonalen behöver inte vara anställd vid hemmet för att skyldigheten ska föreligga. Även personal som på annat sätt anlitas för att svara för vården vid hemmet har denna skyldighet (s. 54).

Det kommer fortsatt vara nödvändigt att personal på särskilda ungdomshem har kännedom om någon av de placerade är smittbärare av en allmänfarlig sjukdom så att åtgärder för att skydda personal och andra placerade kan vidtas. Den sekretessbrytandebestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

12.6 Uppföljning av verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser som innebär att Statens institutionsstyrelse ska följa upp verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen och bestämmelsen om omfattningen av uppföljningen ska föras över till den nya lagen.

Även nuvarande bestämmelse om att socialnämnden ska lämna de uppgifter om enskilda till Statens institutionsstyrelse som myndigheten behöver för att kunna fullgöra sin uppföljningsskyldighet ska föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag: Av 14 a§ första stycket LVU framgår att Statens institutionsstyrelse (SiS) ska följa upp verksamheten enligt LVU. Uppföljningen ska avse såväl vårdtiden som tiden efter avslutad vård. Vidare framgår av andra stycket att socialnämnden ska lämna de uppgifter om enskilda till SiS som myndigheten behöver för att kunna fullgöra sin uppföljningsskyldighet.

Enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Den sekretessbrytande bestämmelsen i andra stycket möjliggör således att SiS kan inhämta sekretessbelagda uppgifter om enskilda barn och unga från socialnämnden under och efter vårdtiden.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM-vården m.m. (prop. 2004/05:123) framgår att syftet med uppföljningen är att

kvalitetssäkra verksamheten. Vidare framhålls i propositionen att uppföljningen i första hand ska bygga på öppna källor och endast i undantagsfall på att sekretessbelagda uppgifter måste inhämtas. Möjligheten att få ut sekretessbelagda uppgifter får inte heller innebära att hela akter eller journaler utlämnas, utan endast de uppgifter som är relevanta för uppföljningen. Inhämtade uppgifter får endast användas i uppföljningssyfte och de ska förvaras på ett sådant sätt att de skyddas från obehörig insyn (s. 49). Inhämtade uppgifter omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § OSL.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem (prop. 2017/18:169) bedömde regeringen att det inte behövdes en särskild bestämmelse i LVU som anger att kvalitetsarbetet särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder. Som skäl för bedömningen uttalade regeringen att det redan av 3 kap. 3 § SoL (nuvarande 5 kap. 1 och 2 §§ SoL) framgår att all verksamhet inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och att kvaliteten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras och att SiS kvalitetssäkringsarbete därmed redan omfattar de åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder. Regeringen betonade dock att det är viktigt att SiS kontinuerligt och systematiskt arbetar med att minska användningen av tvångsåtgärder (s. 87 och 88).

Enligt 5 kap. 1 § SoL ska verksamhet inom socialtjänsten vara av god kvalitet. Verksamheten ska vidare bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. I avsnitt 11.3 föreslås att en motsvarande bestämmelse gällande vården vid ett omhändertagande ska införas i den nya lagen. Ett viktigt verktyg för att SiS ska kunna följa upp sin verksamhet och säkra kvaliteten på den vård som ges är att myndigheten även fortsatt kan inhämta sekretessbelagda uppgifter om barn och unga från socialnämnden och detta även efter vårdtidens slut. Bestämmelserna om uppföljning och den sekretessbrytande bestämmelsen bör därför föras över till lagen oförändrade i sak.

I sammanhanget kan nämnas att det i promemorian Bättre förutsättningar för att utveckla en kunskapsbaserad socialtjänst (DS 2024:13) föreslås en registerlag för verksamhet inom socialtjänsten i syfte att förbättra förutsättningarna för en kunskapsbaserad socialtjänst genom att stärka den nationella statistiken inom området. Det föreslås att den som bedriver verksamhet inom socialtjänsten ska lämna de uppgifter som denne förfogar över och som behövs i ett socialtjänstdataregister. Promemorian bereds inom Regeringskansliet.

12.7 En upplysningsbestämmelse om de särskilda befogenheter som gäller på särskilda ungdomshem

Utkastets förslag: Det ska i den nya lagen upplysas om att bestämmelser om de särskilda befogenheterna som får användas på särskilda ungdomshem finns i en egen lag.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 15–20 c §§ LVU har SiS getts ett stort antal särskilda befogenheter som myndigheten får använda för vissa av de barn och unga som placerats på de särskilda ungdomshemmen. Befogenheterna innebär möjligheter till bl.a. begränsningar av rörelsefriheten, begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster, begränsningar av besök, kroppsvisitation och vård vid låsbar enhet. Gemensamt för befogenheterna är att de går längre än de befogenheter som i övrigt gäller för placerade barn och unga.

I avsnitt 26 föreslås att de särskilda befogenheterna ska föras över till en egen lag. Det bör dock upplysas i den nya lagen att de särskilda befogenheterna regleras i en annan lag. En sådan upplysningsbestämmelse bör därför föras in i den nya lagen.

13 Socialnämndens ansvar att följa, överväga och pröva vården

13.1 Socialnämnden ska noga följa vården

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden noga ska följa vården och vilka åtgärder socialnämnden främst ska vidta när den följer vården ska föras över till den nya lagen med tillägget att nämnden även ska samtala med den gode mannen till ett ensamkommande barn.

Tillägget att socialnämnden ska samtala med den gode mannen till ett ensamkommande barn ska också föras in i bestämmelsen i socialtjänstlagen om socialnämndens ansvar att följa vården.

Även nuvarande bestämmelse om att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående ska föras över till den nya lagen med den förändringen att föräldrar och syskon anges i stället för anhöriga.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen behandlar inte frågan om att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma barnets eller den unges relationer till föräldrar och syskon i stället för anhöriga. Utredningen tar inte heller ställning till om omhändertagande för vård på grund av anknytning omfattas av bestämmelserna. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över förslaget att nuvarande bestämmelse ska föras över till den nya lagen.

En övervägande majoritet av de remissinstanser som yttrar sig, bl.a. *Barnombudsmannen, Myndigheten för delaktighet, Socialstyrelsen, Familjevårdens Centralorganisation, Forum för Familjevård, Riksför-*

bundet för Samhällets Styvbarn och *Rädda Barnen,* är positiva till eller har inget att erinra mot utredningens förslag att det i socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ska framgå att socialnämnden vid uppföljningen av en placering av ett ensamkommande barn ska samtala med barnets gode man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* ställer sig tveksamma till att bara samtal med god man för ensamkommande barn ska framgå av bestämmelsen och ifrågasätter om det inte i vissa fall även kan beröra andra barn som saknar vårdnadshavare, t.ex. där föräldrar avlidit och särskild vårdnadshavare ännu inte är utsedd.

Förvaltningsrätten i Stockholm anser att utredningens språkliga ändring att socialnämnden ska följa vården av den som får vård utanför det egna hemmet kan uppfattas som att kravet på uppföljning inte gäller när barnet vårdas i sitt eget hem.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Socialnämnden ska noga följa vården

Av 22 kap. 11 § första stycket SoL framgår att socialnämnden noga ska följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende (HVB). Enligt 13 a § första stycket LVU ska socialnämnden noga följa vården av den som får vård med stöd av lagen. Uppföljningen ska enligt båda bestämmelserna främst ske genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och
4. samtal med vårdnadshavarna.

Bestämmelsen om att socialnämnden noga ska följa vården genom vissa åtgärder infördes först i den dåvarande socialtjänstförordningen (2001:937) efter en bedömning som gjorts i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53). Där konstaterades att eftersom samhället övertar ansvaret för barnets fostran vid en placering utanför det egna hemmet är det särskilt angeläget att uppföljningen av vården bedrivs systematiskt och är regelbunden. Samtal med barnen, föräldrarna och familjehemmet ska regelmässigt ingå i detta uppföljningsarbete. Det ansågs lämpligt att ange vissa teman som alltid ska tas upp och att låta samma teman utgöra en ram för uppföljning av barnets fortsatta utveckling (s. 83 och 84).

När bestämmelsen fördes över till lag uttalades i propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) att det primära syftet med uppföljningen är att se till att vården är rättssäker och trygg och utgår från barnets och den unges behov, med utgångspunkt från de vård- respektive genomförandeplaner som upprättats. Ett annat syfte är att få underlag för de regelbundna överväganden och prövningar som ska göras av om vården fortfarande behövs. Uppföljningarna är också en

förutsättning för att uppdaga eventuella missförhållanden i det hem där barnet eller den unge är placerat (s. 76).

Samhället tar på sig ett stort ansvar när barn och unga omhändertas för vård. Det är därför viktigt att socialnämnden noga följer vården och ser till att barnet och den unge har det bra och utvecklas efter sina förutsättningar. Bestämmelsen om socialnämndens ansvar att noga följa vården bör därför föras över till den nya lagen.

I syfte att göra bestämmelsen tydligare föreslår utredningen (SOU 2015:71) att den nuvarande lydelsen som anger att socialnämnden noga ska följa vården av den som får ”vård med stöd av denna lag” ändras till att socialnämnden noga ska följa vården av den som får ”vård utanför det egna hemmet”. Såsom *Förvaltningsrätten i Stockholm* har anfört kan utredningens förslag uppfattas som att kravet på uppföljning inte gäller då barnet vistas i sitt eget hem. Vidare är uttrycket ”vård med stöd av denna lag” ett vidare uttryck än ”vård utanför det egna hemmet”. I avsnitt 5.5 föreslås att med vård ska avses alla sådana insatser som avses i socialtjänstens ansvar för barn och unga. Utredningens förslag i denna del skulle således kunna tolkas som att socialnämndens ansvar att följa vården blir snävare. Mot denna bakgrund bör ändringen inte föreslås i den nya lagen utan den nuvarande bestämmelsen bör, i detta avseende, behållas i den nya lagen.

De åtgärder som socialnämnden ska vidta för att följa vården ska kompletteras i den nya lagen och i socialtjänstlagen

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att de åtgärder som socialnämnden ska vidta för att följa vården ska kompletteras i både den nya lagen och i socialtjänstlagen på så sätt att socialnämnden vid uppföljning av en placering av ett ensamkommande barn ska samtala med barnets gode man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Av 2 § lagen om god man för ensamkommande barn framgår att överförmyndaren i vissa fall ska förordna en god man att i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för det ensamkommande barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter. I lagen anges inte vilka uppgifter den gode mannen ska ha, men i propositionen Stärkt skydd för ensamkommande barn (prop. 2004/05:136) uttalas att det i den gode mannens uppdrag ingår att hålla regelbunden kontakt med barnet och med dem som har omedelbar insyn över dess boende och skolgång. Vidare uttalas att vad som därutöver bör komma i fråga för den gode mannen är att stå i kontakt med socialnämnden i den kommun där barnet är placerat eller ska placeras och vid sådana kontakter lämna uppgifter om barnet och dess behov (s. 30).

Det är således den gode mannens ansvar att hålla kontakt med socialnämnden i frågor som rör det ensamkommande barnets placering. I bestämmelsen om socialnämndens ansvar att följa vården nämns dock inte, varken i LVU eller i socialtjänstlagen, att socialnämnden i de åtgärder de främst ska vidta vid uppföljningen har att samtala med den gode mannen. Ett ensamkommande barn saknar föräldrar eller andra för dem kända vuxna företrädare som kan ge dem trygghet, tillvarata deras intressen och hävda deras behov här i landet. Den gode mannen har därför förordnats för att träda i vårdnadshavarens ställe och ska därmed ansvara för barnets personliga förhållanden. Liksom det är viktigt att socialnämnden vid en

placering samtalar med ett barns vårdnadshavare för att följa vården och barnets utveckling är det viktigt att samtal hålls med en god man för ett ensamkommande barn. Bestämmelsen bör därför kompletteras så att det framgår att socialnämnden när myndigheten följer vården av ett ensamkommande barn som är omhändertaget för vård, även ska samtal med barnets gode man.

Som *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* för fram kan det dock även finnas andra barn som saknar vårdnadshavare, t.ex. där föräldrar avlidit och särskild vårdnadshavare ännu inte är utsedd. Sedan den 1 juli 2021 finns en möjlighet att flytta över vårdnaden om ett barn till en tillfällig vårdnadshavare enligt 6 kap. 10 d § föräldrabalken, förkortad FB (prop. 2020/21:150, bet. 2020/21:CU17, rskr. 2020/21:315). Förutsättningar för en tillfällig vårdnadshavare är att det finns ett behov av att flytta vårdnaden om ett barn till en särskilt förordnad vårdnadshavare men att en sådan överflyttning av vårdnaden inte är möjlig eftersom det inte finns någon lämplig person att utse som särskilt förordnad vårdnadshavare. Orsaken till bestämmelsen var behovet av en snabb vårdnadsöverflyttning när det kan ta lång tid för domstolen att utse en särskilt förordnade vårdnadshavare för ett barn. Regleringen är avsedd att tillämpas i undantagsfall om det finns särskilda skäl. Så kan vara fallet om det finns brådskande beslut som måste fattas för barnets räkning och som annars inte kan fattas. Behov att utse en tillfällig vårdnadshavare kan också finnas när det närmast skulle framstå som stötande eller kränkande för barnet att låta föräldern kvarstå som vårdnadshavare, t.ex. när den ena föräldern har dödat den andra föräldern (s. 89). Denna bestämmelse gör det möjligt att i särskilda fall temporärt föra över vårdnaden till en tillfällig vårdnadshavare i avvaktan på en långsiktig lösning, t.ex. om det tar lång tid att utse en särskild förordnad vårdnadshavare och barnet snabbt är i behov av en. För den situation som Växjö kommun och Föreningen Sveriges Socialchefer nämner kan alltså numera en tillfällig vårdnadshavare komma i fråga. Ett barn bör således inte vara utan någon slags vårdnadshavare under allt för lång tid om barnet har ett behov av en. Det bedöms därför inte finnas behov av att i bestämmelsen även ta höjd för andra situationer när ett barn kan vara utan vårdnadshavare. I sammanhanget bör även noteras att bestämmelsen inte är uttömmande. Den anger endast vilka åtgärder socialnämnden främst ska vidta när den följer vården. Socialnämnden har således rätt att samtala med andra som nämnden bedömer är viktiga för barnet.

Vad socialnämnden särskilt ska uppmärksamma när den följer vården

Av 13 a § tredje stycket LVU framgår att socialnämnden vid uppföljningen särskilt ska uppmärksamma den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. I 22 kap. 11 § andra stycket SoL finns en liknande bestämmelse. I den bestämmelsen har dock den unges relationer till anhöriga och andra närstående ändrats till att avse barnets eller den unges relationer till föräldrar, syskon och andra närstående. Ändringen infördes den 1 juli 2025 i samband med införandet av den nya socialtjänstlagen (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210). I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter

(prop. 2024/25:89) uttalar regeringen att det är viktigt att socialtjänsten särskilt uppmärksammar barnets eller den unges relation till föräldrar och syskon. Det framgår dock att förslaget om att ta bort termen anhöriga inte innebär någon begränsning av socialnämndens ansvar enligt bestämmelsen eftersom närstående fortsatt nämns. Vidare uttalas att utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte i lagens mening är om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den enskilde (s. 495).

För att vården på ett utförligt sätt ska kunna följas enligt den nya lagen är det viktigt att socialnämnden fortsatt uppmärksammar barnets eller den unges hälsa, utveckling och sociala beteende under den tid barnet eller den unge är omhändertagen för vård. En fungerande skolgång är vidare en skyddande faktor för alla barn och unga och därför också särskilt viktig att beakta. Dessutom är det, av samma skäl som det är viktigt att uppmärksamma relationen till föräldrar och syskon vid frivilliga placeringar, viktigt att socialtjänsten även uppmärksammar relationen till just dessa personer när nämnden följer upp ett barn eller en ung person som är omhändertaget för vård.

Bestämmelsen om att socialnämnden, när den följer vården särskilt, ska uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång bör därför föras över till den nya lagen med den ändringen att det också av bestämmelsen uttryckligen ska framgå att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma barnets eller den unges relationer till föräldrar och syskon.

I likhet med vad som gäller enligt bestämmelsen i socialtjänstlagen innebär inte förslaget om att ta bort uttrycket anhöriga någon begränsning av socialnämndens ansvar eftersom närstående fortsatt nämns. Även uttrycket närstående ska förstås på samma sätt som i socialtjänstlagen. Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte ska således vara om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den enskilde.

Socialnämndens ansvar att noga följa vården när barnet är omhändertaget för vård på grund av anknytning

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar ska kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör således en ny grund för omhändertagande för vård. Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är en ingripande åtgärd och det är därför viktigt att socialnämnden, på samma sätt som för övriga beslut om omhändertagande, noga följer den vård som ges. Eftersom bestämmelsen om att socialnämnden noga ska följa vården inte är begränsad till ett visst omhändertagande för vård kommer bestämmelsen även omfatta den nya grunden.

13.2 Socialnämnden ska regelbundet överväga och pröva om omhändertagandet för vård fortfarande behövs

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden minst en gång var sjätte månad ska överväga om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas, ska föras över till den nya lagen med det tillägget att bestämmelsen även ska omfatta omhändertagande för vård på grund av anknytning. Dessutom förtydligas i bestämmelsen från vilken tidpunkt och vilket beslut om omhändertagande det första övervägandet ska räknas.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden minst en gång var sjätte månad ska pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra, ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet från vilket beslut om omhändertagande den första prövningen ska räknas.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen behandlar inte frågan om övervägande vid ett omhändertagande för vård på grund av anknytning. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets. Promemorian föreslår att även barn som har omhändertagits för vård på grund av eget beteende ska kunna, efter att grunden för vård har upphört, omhändertas för vård på grund av anknytning. Mot den bakgrunden föreslår promemorian att socialnämndens skyldighet att pröva om vården ska fortsätta även ska omfatta sådana situationer.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Utredningens förslag (SOU 2023:66) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen föreslår att det i bestämmelserna om övervägande och prövning av om omhändertagande för vård fortfarande behövs ska framgå att socialnämnden även ska beakta barnets eller den unges inställning till vården. Utredningen föreslår också att det ska framgå av bestämmelsen om övervägande att socialnämnden särskilt vid övervägandet ska följa upp om en hälsoundersökning har erbjudits och om en bedömning av extra anpassning eller annat stöd i skolan har genomförts. Dessutom föreslår utredningen att det i bestämmelsen om prövning av om omhändertagande för vård ska upphöra ska framgå att socialnämnden även ska pröva om barnets eller den unges behov av vård tillgodoses. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning av bestämmelserna.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslagen. De flesta som yttrar sig tillstyrker dock förslagen, däribland *Barnombudsmannen* och *Södertälje kommun*. Barnombudsmannen betonar också att en minst lika stor faktor för att säkerställa att barnets hälsa tillgodoses är att det sker bättre samverkan mellan huvudmännen.

Riksdagens ombudsman (JO) avstyrker förslaget om de språkliga justeringarna som ska syfta till att förtydliga att det är fråga om ett övervägande. JO ställer sig även frågande till om en bestämmelse som innebär att socialnämnden ska följa upp om en hälsoundersökning erbjudits och om anpassningar i skolan genomförts kommer få någon effekt annat än en administrativ börda.

Göteborgs kommun avstyrker förslaget om att socialnämnden ska följa upp om en hälsoundersökning har erbjudits och anser att det inte bör vara socialnämndens uppgift att kontrollera om andra myndigheter har utfört vad som åligger dem enligt lag utan snarare en fråga för respektive tillsynsmyndighet.

Skälen till utkastets förslag

Socialnämndens nuvarande skyldighet att överväga behovet av fortsatt omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet

Av 13 § första stycket LVU framgår att om ett barn är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att syftet med bestämmelsen är att nämnden ska kontrollera att vården inte pågår längre än nödvändigt i strävan om att en återförening mellan föräldrar och barn ska ske. Det behövs därför en kontroll av hur kontakten mellan föräldrar och barn upprätthålls och vilket stöd föräldrarna fått (s. 75 och 114). Bestämmelsen har senare ändrats genom riksdagens antagande av propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (prop. 2012/13:10) på så sätt att övervägandet även ska omfatta hur vården framöver ska inriktas och utformas för att uppnå långsiktiga och stabila lösningar. I propositionen uttalas att även om huvudregeln fortfarande ska vara att vården ska inriktas på en återförening kan förhållandena i ett enskilt fall vara sådana att en återförening inte bedöms vara till barnets bästa. Under sådana förhållanden bör socialnämnden utifrån barnets bästa också överväga om vården bör fortsätta på längre sikt och hur den i så fall bör inriktas och utformas. Övervägande måste ske med stor omsorg med hänsyn till vad det betyder för barnet (s. 81, 82, 131 och 137).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar framgår vidare att det är den tjänsteman vid förvaltningen, som har den närmare uppsikten över vården, som ansvarar för att minst en gång i halvåret anmäla till socialnämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och föräldrarnas förhållanden utvecklar sig. Avsikten med tjänstemannens anmälan till nämnden är inte att den alltid ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Det är först när nämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt vård som en prövning i nämnden ska ske (s. 114).

I propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) tar regeringen ställning till om övervägandet ska ersättas med en rapporteringsskyldighet till nämnden för att tydliggöra att ett övervägande inte alltid ska leda till ett formellt avgörande. Regeringen uttalar, att mot bakgrund av att det tydligt framgår av förarbetena vad förfarandet vid ett

övervägande innebär och att det i Socialstyrelsens LVU-handbok för socialtjänsten har förtydligats vad nämndens övervägande innebär, att skyldigheten för nämnden att kontinuerligt överväga vården inte bör ändras. Det betonas dessutom att socialnämndens övervägande måste ske med stor omsorg med hänsyn till vad det betyder för barnet (s. 21).

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar framgår vidare att bestämmelsen inte är tillämplig vid beslut om omedelbara omhändertaganden som inte följs av ett beslut om omhändertagande för vård (s. 115).

Socialnämnden bör fortsatt regelbundet överväga om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs

För att kunna avgöra när ett omhändertagande för vård inte längre behövs är det viktigt att socialnämnden har insyn i vården och aktivt följer den. De regelbundna övervägandena som socialnämnden ska göra när ett barn är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet fyller således en viktig funktion även i den nya lagen, inte minst ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det är därför viktigt att socialnämnden fortsatt regelbundet överväger om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs. En sådan bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen.

Utredningen (SOU 2023:66) anser dock att det övervägande som ska göras i dag behöver förtydligas och att det behöver konkretiseras vad övervägandet ska innehålla. Utredningen föreslår därför en ändring av nuvarande lydelse så att det framgår att socialnämnden ska överväga om behovet av vård har förändrats, och om barnets behov av vård och stöd tillgodoses. Enligt utredningen innebär förslaget att socialnämnden behåller sin möjlighet till insyn och kontroll över vården och att det tydliggör att nämnden inte ska pröva om vården ska upphöra. Det innebär också en konkretisering av vad övervägandet ska innehålla. Utredningen föreslår också att det av bestämmelsen ska framgå att nämnden vid övervägandet ska beakta barnets inställning till vården. På så sätt menar utredningen att barnets delaktighet i utformningen av vården stärks. Dessutom föreslår utredningen att socialnämnden vid det första övervägandet av vården särskilt ska följa upp om en hälsoundersökning enligt lagen (2017:209) om hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet har utförts. I samband med detta förslag föreslår utredningen även att nämnden ska följa upp om en bedömning om anpassningar av skolmiljön genomförts. Det senare förslaget hänger samman med ett annat förslag som utredningen föreslår om en ny bestämmelse i skollagen (2010:800) som innebär att en kunskaps-bedömning ska göras i alla skolformer av alla elever som vårdas enligt LVU eller utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen när vården inleds, när skolplikten inträder och vid byte av skolenhet. Detta förslag berör samhällsvård för barn och unga generellt och behandlas inte i detta utkast till lagrådsremiss (avsnitt 3).

Som regeringen konstaterar i propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) framgår det tydligt av förarbetena, vilket

också förtydligats i Socialstyrelsens LVU-handbok, vad förfarandet vid ett övervägande innebär (s. 21). I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att avsikten med övervägandet inte alltid är att det ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Det är först när socialnämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt vård som en prövning i nämnd ska ske (s. 114). Mot denna bakgrund framstår det inte som otydligt att ett övervägande inte alltid ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Något förtydligande i det avseendet behövs inte i bestämmelsen. Det är också svårt att se, vilket *JO* påtalar, att den språkliga justering av bestämmelsen som utredningen (SOU 2023:66) föreslår innebär en precisering av vad övervägandet ska innehålla och att det skulle leda till ett ändrat arbetssätt för socialnämnderna. Det bedöms därför inte finnas någon anledning att formulera om bestämmelsen på det sätt som utredningen föreslår.

Principen om barnets rätt till delaktighet finns i artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Denna princip kommer i dag till uttryck i 36 § LVU som anger att den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 6.3). Socialnämnden har således redan ett stort ansvar när det gäller att ge barn och unga möjlighet att komma till tals. Detta ansvar gäller även vid de överväganden som socialnämnden har en skyldighet att göra. Till skillnad mot vad utredningen (SOU 2023:66) föreslår, bedöms det därför inte finnas någon anledning att även ange det i bestämmelsen om övervägande.

Enligt 1 § lagen om hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet ska regionen på initiativ av socialnämnden, erbjuda en hälsoundersökning i anslutning till att vård utanför det egna hemmet av ett barn eller en ung person i åldern 18–20 år inleds. Av 22 kap. 7 § SoL framgår att socialnämnden har en skyldighet att underrätta regionen om att ett barn eller ung person ska erbjudas en hälsoundersökning när vård utanför det egna hemmet inleds, om det inte är obehövligt. I propositionen Trygg och säker vård för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet (prop. 2016/17:59) framgår att syftet med bestämmelsen är att säkerställa att barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet får erbjudande om att genomgå en hälsoundersökning i syfte att förebygga ohälsa (s. 32). Utredningen (SOU 2023:66) redogör för att lagändringarna inte fått förväntat genomslag och att det fortfarande inte erbjuds hälsoundersökningar i den utsträckning som önskas. Utredningen bedömer att en del av problematiken handlar om bristande kunskap och rutiner hos socialnämnden vilket leder till att regionen inte i tillräcklig stor utsträckning underrättas om behovet av hälsoundersökning. För att säkerställa att detta görs föreslår därför utredningen att nämnden vid det första övervägandet av vården särskilt ska följa upp om en hälsoundersökning har utförts.

Det är givetvis viktigt att hälsoundersökningar erbjuds ett barn som är omhändertaget för att garantera barnets hälsa. Det är därför anmärkningsvärt att det inte sker i tillräcklig stor utsträckning. De brister som har uppmärksammats av utredningen är dock främst tillämpningsproblem. Det är därför tveksamt, såsom också JO för fram, vilken effekt en sådan uppföljning som föreslås skulle få. Dessutom kan, likt *Göteborgs kommun*

för fram, ifrågasättas om socialnämnden ska ha en sådan kontrollerande funktion av regionens arbete. Vilket ansvar socialnämnden respektive regionen har för att en hälsoundersökning ska komma till stånd vid ett omhändertagande för vård är redan klart enligt den lagstiftning som finns i dag. Det är snarare så att, vilket också *Barnombudsmannen* efterfrågar, en bättre samverkan mellan aktörerna behövs för att säkerställa att ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet får erbjudande om att genomgå en hälsoundersökning i syfte att förebygga ohälsa.

Mot bakgrund av detta bör därför bestämmelsen föras över till den nya lagen utan något förtydligande om vad övervägandet ska innehålla. Tidsfristen för när övervägandet ska göras behandlas under rubriken Förtydliganden vad gäller tidsfristerna för överväganden och prövning.

Socialnämnden bör även regelbundet överväga om ett omhändertagande för vård på grund av anknytning fortfarande behövs

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar ska kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör således en ny grund för omhändertagande för vård.

Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är en ingripande åtgärd. Det är därför viktigt att socialnämndens ansvar att följa vården enligt denna grund är lika omfattande som när omhändertagandet sker på en annan grund.

De regelbundna övervägandena som socialnämnden gör ger nämnden underlag för att kunna följa upp att barnet får god vård. Ett övervägande har till syfte att se till att omhändertagandet inte pågår längre än nödvändigt men också att överväga om omhändertagandet bör fortsätta på längre sikt och hur vården i så fall bör inriktas och utformas. Även vid ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är utgångspunkten att omhändertagandet inte ska pågå längre än nödvändigt. Liksom vad annars gäller vid ett omhändertagande enligt lagen är det därför viktigt att behovet av vård övervägs regelbundet även när barnet är omhändertaget på grund av anknytning. Socialnämndens skyldighet att regelbundet överväga om ett omhändertagande fortfarande behövs ska således även omfatta ett omhändertagande på grund av anknytning.

Socialnämndens nuvarande skyldighet att pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra

Enligt 13 § andra stycket LVU ska socialnämnden vid vård på grund av eget beteende inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att syftet med bestämmelsen är, liksom vid överväganden som ska göras när ett barn är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet, att kontrollera att vården inte pågår längre än nödvändigt eller om andra åtgärder behövs (s. 75). En skillnad jämfört med omhändertagande för vård på grund av förhållandena i hemmet är att det i dessa fall alltid ska göras en prövning av beslutet. En prövning

innebär att ett ärende inleds hos nämnden och avslutas med ett beslut. Det beslutet får överklagas till domstol enligt 41 § 2 LVU. Den överklagande-bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 23.1).

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar framgår vidare att bestämmelsen inte är tillämplig vid beslut om omedelbara omhändertaganden som inte följs av ett beslut om omhändertagande för vård (s. 115).

Socialnämnden bör fortsatt regelbundet pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att grunden till att omprövningsreglerna är hårdare vid ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende, än vid förhållanden i hemmet, beror på att vårdbehovet vanligen är kortare i dessa fall (s. 76). Barn och unga som omhändertas på grund av eget beteende motsätter sig också i högre utsträckning ett omhändertagande för vård. Att regelbundet pröva dessa mål är därför rimligt gentemot den unge ur rättssäkerhetssynpunkt. Mot denna bakgrund, och med hänsyn till att det fortsatt är viktigt att kontrollera att vården inte pågår längre än nödvändigt eller om andra åtgärder behövs, bör det även i den nya lagen finnas en skyldighet för socialnämnden att regelbundet pröva om omhändertagandet för vård på grund av eget beteende fortfarande behövs. Tidsfristen för när prövningen ska göras behandlas under rubriken Förtydliganden vad gäller tidsfristerna för överväganden och prövning.

Utredningen (SOU 2023:66) föreslår att det i bestämmelsen ska läggas till att socialnämnden även ska pröva om barnets eller den unges behov av vård tillgodoses. Som skäl för detta för utredningen fram att bestämmelserna om övervägande och prövning bör motsvara varandra. Utredningen föreslår också att det av bestämmelsen ska framgå att nämnden vid prövningen ska beakta barnets inställning till vården.

En prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra är en formell prövning som ska utmynna i ett beslut. Enligt 14 kap. 10 § SoL gäller förvaltningslagens bestämmelser om bl.a. partsinsyn, utredning, kommunikation och dokumentation vid en sådan prövning. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att prövningen ska avse frågan om de omständigheter som gjorde att vården var nödvändig fortfarande föreligger och om vården även fortsättningsvis behöver ges med stöd av LVU (Del A s. 588). I den prövningen ingår att beakta om barnets eller den unges behov av vård tillgodoses. Utredningen har inte redogjort för att det förekommer någon problematik kring prövningen i dag. Det bedöms därför inte finnas något behov av att komplettera bestämmelsen med vad prövningen ska innehålla. Tillägget som utredningen föreslår bör därför inte införas i bestämmelsen.

När det gäller barnets eller den unges delaktighet vid prövningen framgår det redan, som nämnts tidigare, av 36 § LVU. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 6.3). Det finns därför inget behov av en ytterligare bestämmelse om barnets eller den unges rätt till delaktighet i bestämmelsen om prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra.

I motsats till vad som föreslås i promemorian föreslås i detta utkast till lagrådsremiss att omhändertagande för vård på grund av anknytning endast ska kunna ske om barnet tidigare varit omhändertaget på grund av förhållanden i hemmet (avsnitt 8). I dessa fall ska som ovan nämnts socialnämnden, i likhet med omhändertaganden för vård på grund av förhållanden i hemmet, regelbundet överväga om vården fortfarande behövs.

Förtydliganden vad gäller tidsfristerna för överväganden och prövning

I 13 § andra stycket LVU anges att en prövning ska ske inom sex månader från den dag beslutet verkställdes. Av 10 § LVU framgår att vården ska anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt hem. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att med placering utanför det egna hemmet innebär att barnet eller den unge har kommit till ett familjehem eller ett annat hem som avses i socialtjänstlagen. Vården kan också påbörjas på ett sjukhus (s. 112). Bestämmelsen i 10 § LVU föreslås föras över till den nya lagen med den förändringen att vården anses påbörjad när barnet eller den unge kommit till den placering som beslutats för honom eller henne, oavsett om placeringen ska inledas utanför eller i det egna hemmet. Dessutom förtydligas i bestämmelsen att vården också ska anses påbörjad när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge (avsnitt 11.2). Ett beslut om omhändertagande för vård anses därmed verkställt från den dag barnet eller den unge fysiskt kommit till den placering som beslutats för honom eller henne eller när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge.

För att det inte ska råda några oklarheter om från när den första prövningen ska göras, är det fortsatt viktigt att detta tydligt framgår av bestämmelsen om prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra. Bestämmelsen ska därför föras över till den nya lagen.

Till skillnad från bestämmelsen om prövning innehåller inte bestämmelsen om övervägande i 13 § första stycket LVU någon uttrycklig tidsangivelse om från när tidsfristen för det första övervägandet ska räknas. Det är dock som vid en prövning viktigt att det inte finns några oklarheter kring den tidsfristen. För att tydliggöra tidpunkten för det första övervägandet bör bestämmelsen om övervägande förtydligas så att tidsangivelsen framgår även i den bestämmelsen. Tiden bör överensstämma med den tid som gäller för prövningen, dvs. från den dag barnet kommit till den placering där vården ska inledas eller när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge. Det är också på det sättet som bestämmelsen tillämpas i dag.

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar framgår att bestämmelserna om övervägande och prövning inte är tillämplig vid beslut om omedelbara omhändertaganden som inte följs av ett beslut om beredande av vård (s. 115). Även om ett övervägande eller en prövning inte ska ske vid ett omedelbart omhändertagande har *JO* vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om fristen vid den första prövningen ska räknas från dagen för verkställighet av rättens beslut om omhändertagande för

vård eller från ett tidigare beslut om omedelbart omhändertagande när vården pågått kontinuerligt sedan det första beslutet (se t.ex. JO 2012/13 s. 310). I och med att vården enligt 10 § LVU ska anses påbörjad när barnet eller den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt hem har JO ansett att det borde medföra att bestämmelserna om övervägande och prövning i sådana fall blir tillämpliga från tidpunkten när ett beslut om omedelbart omhändertagande har fattats (se JO 2012/13 s. 310). Även Socialstyrelsen beskriver, med hänvisning till flera JO-beslut, i sin LVU-handbok att om omhändertagandet för vård inletts med ett omedelbart omhändertagande räknas tiden för övervägandet också från att barnet placerats utanför sitt hem enligt det beslutet (Socialstyrelsen, LVU Handbok för socialtjänsten, 2023, s. 264).

Den oklarhet som uppstått kring vilket beslut om omhändertagande som utgör startpunkten för tidsfristens beräkning för socialnämndens regelbundna överväganden eller prövningar är otillfredsställande. Det innebär att tiden räknas på olika sätt beroende på vilken socialnämnd som fattar beslutet. Som både JO uttalat och Socialstyrelsen redogör för i sin LVU-handbok bör tiden räknas från den dag då barnet eller den unge placerats i det hem som han eller hon ska vårdas i, oavsett om omhändertagandet för vård inleddes med ett omedelbart omhändertagande eller inte. Detta bör tydliggöras i den nya lagen genom att det i bestämmelserna om övervägande och prövning av om ett omhändertagande för vård fortfarande behövs hänvisas till bestämmelsen om när vården ska anses påbörjad.

13.3 Socialnämndens övervägande om flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud när nämnden prövar om ett omhändertagande för vård ska upphöra av barn som är placerade i familjehem ska föras över till den nya lagen med den ändringen att den bara omfattar omhändertaganden på grund av eget beteende.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelsen om att socialnämnden ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorian behandlar inte frågan. Bestämmelsen om att socialnämnden ska överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 13 b § LVU framgår att när socialnämnden prövar om vård som har beslutats med stöd av lagen ska upphöra för någon som är under 18 år och som är placerad i ett enskilt

hem, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 24 §. Flyttningsförbud innebär att förvaltningsrätten för viss tid eller tills vidare förbjuder den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett enskilt hem om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet.

Socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud när nämnden prövar om vården ska upphöra infördes den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr 2021/22:322). Som skäl för införandet av bestämmelsen anges i propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) att en tydlig lagstiftning om socialnämndens ansvar att uppmärksamma bestämmelsen om flyttningsförbud kan bidra till att socialnämnden överväger frågan om flyttningsförbud i den utsträckning som lagstiftningen ger utrymme för. Det kan i sin tur leda till att fler fall kan komma under domstolens prövning och att flyttningsförbud kan komma till stånd där förutsättningarna är uppfyllda, vilket skulle öka tryggheten för fler placerade barn (s. 34).

Skyldigheten för socialnämnden att särskilt överväga flyttningsförbud vid prövning av vårdens upphörande syftar till att säkerställa tryggheten och säkerheten för placerade barn. Flyttningsförbudets betydelse för att undvika skadliga hemflyttningar för de barn som vårdas i familjehem på grund av sitt eget beteende är alltjämt gällande. För att trygghet och stabilitet för dessa barn ska kunna uppnås är det viktigt att socialnämnden fortsatt har en skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud när nämnden prövar om omhändertagandet ska upphöra. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak när det gäller omhändertagande för vård på grund av eget beteende.

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar ska kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Den föreslagna nya grunden omfattar situationer när det är bättre för barnet, på kortare eller längre sikt, att stanna i familjehemmet. För barn som vårdas i familjehem på grund av förhållanden i hemmet kommer den föreslagna bestämmelsen om omhändertagande för vård på grund av anknytning att ersätta behovet av flyttningsförbud. Bestämmelsen om flyttningsförbud föreslås därför inte längre omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet (avsnitt 16.1). Som en följd av detta bör även skyldigheten att överväga flyttningsförbudet i dessa situationer tas bort.

14 Vårdnadsöverflyttning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om att socialnämnden särskilt ska överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden och vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid övervägandet, ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte socialnämndens skyldighet att första gången överväga vårdnadsöverflytt efter två år, i stället för efter tre år, som trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). Utredningens förslag omfattar inte heller att barnets sociala situation i övrigt ska beaktas som en särskild omständighet vid en vårdnadsöverflyttning. Den ändringen trädde i kraft den 1 januari 2025 (prop. 2024/25:10, bet. 2024/25:CU4, rskr. 2024/25:47). Utredningen föreslår en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 13 c § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ska socialnämnden, när den unge har varit placerat i samma familjehem under två år från det att placeringen verkställdes, särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken, förkortad FB. Därefter ska frågan övervägas årligen. Vid ett sådant övervägande ska den unges och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning, den unges relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose den unges behov av en trygg och god uppväxt, familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose den unges behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, den unges relation till sina föräldrar och den unges sociala situation i övrigt särskilt beaktas.

Förutsättningarna för att flytta över vårdnaden av ett barn som är placerat i ett familjehem framgår av 6 kap. 8 § FB. Vid införandet av bestämmelsen om överflyttning av vårdnaden i föräldrabalken uttalade regeringen i propositionen om vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) att det främsta syftet med bestämmelsen är att förhindra att barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de funnit sig till rätta och känner en större samhörighet och känslomässig förankring än i det egna hemmet (s. 40 och 70). Frågor om överflyttning av vårdnaden prövas på talan av socialnämnden enligt 6 kap. 8 § andra stycket FB.

Till en början ansågs den särskilda möjligheten till överflyttning av vårdnaden användas alltför sällan. Genom propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) infördes därför i LVU och i socialtjänstlagen en skyldighet för socialnämnden att överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden. Inledningsvis gällde att ett sådant övervägande skulle göras när barnet har varit placerad i samma familjehem i tre år. Vid införandet av bestämmelsen uttalades att utgångspunkten är att barn ska återförenas med sina föräldrar när syftet

med vården uppnåtts. Barn som placeras i familjehem blir dock ibland kvar i vården under lång tid. I sådana fall kan barnet komma att utveckla en stark anknytning till familjehemmet, särskilt om placeringen inletts tidigt i barnets liv. En återförening med föräldrarna kan då stå i strid med barnets bästa. Bestämmelsen markerar att överflyttning av vårdnaden enligt föräldrabalken kan vara en framkomlig väg att ge barn större trygghet och visshet om var de ska bo i framtiden. Det enskilda barnets bästa ska vara avgörande vid dessa ställningstaganden (s. 84–86 och 106 och 109).

Den 1 mars 2021 trädde en ändring i kraft som innebar att socialnämndens skyldighet att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning efter det att barnet varit placerat i tre år kompletterades med en skyldighet för socialnämnden att även efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden (prop. 2020/21:35, bet. 2020/21:SoU5, rskr. 2020/21:128). I propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) förs fram att en tydlig lagstiftning i detta avseende kan bidra till att frågan övervägs i den utsträckning som lagstiftningen ger utrymme för. Det kan i sin tur medföra att fler fall kan komma under domstolens prövning och att vårdnadsöverflyttningar kan komma till stånd i fler fall där förutsättningarna är uppfyllda, vilket skulle öka tryggheten för fler placerade barn (s. 15). I samband med denna ändring tydliggjordes även vilka omständigheter som socialnämnden särskilt ska ta hänsyn till när nämnden överväger om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden om ett barn. Dessa omständigheter är barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnads-överflyttning, barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående samt barnets relation till sina föräldrar. Uppräkningen, som inte är uttömmande, infördes i LVU och i socialtjänstlagen genom ett utskottsinitiativ (bet. 2021/22:SoU5 s. 17) vid behandlingen av ovan nämnd proposition.

Den 1 juli 2022 ändrades bestämmelsen på nytt, på så sätt att tidpunkten för socialnämndens skyldighet att överväga en vårdnadsöverflytt kortades till efter två år, i stället för efter tre år (prop. 2021/22:178 bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). Som skäl för ändringen anges i propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) att det kan finnas situationer där förutsättningarna för vårdnadsöverflyttning är uppfyllda redan efter två år och att det i sådana situationer är viktigt att socialnämnden överväger en fråga om överflyttning av vårdnaden. Efter det att två år förflutit ska frågan om överflyttning av vårdnaden övervägas årligen av socialnämnden. Ett övervägande om överflyttning av vårdnaden kan dock ske oftare än så och redan innan placeringen varat i två år. Bestämmelsen innebär endast en skyldighet för nämnden att överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden. Om nämnden bedömer att förutsättningarna inte är uppfyllda ska någon ansökan inte göras (s. 46, 110 och 119).

Sedan den 1 januari 2025 har barnets sociala situation i övrigt lagts till som en särskild omständighet i uppräkningen av vad socialnämnden särskilt ska beakta vid övervägande av en vårdnadsöverflyttning (prop. 2024/25:10, bet. 2024/25:CU4 rskr. 2024/25:47). I propositionen

Tryggare hem för barn (prop. 2024/25:10) förs fram att omständigheter som bidrar till att barn får känna sig som ”alla andra” är mycket viktiga. Det kan t.ex. handla om att delta i idrottsaktiviteter och kulturella aktiviteter, bibehållen relation till familjehemssyskon och kunna gå kvar i samma skola. Särskilt för barn som haft otrygga hemförhållanden kan den social situationen i övrigt vara av grundläggande betydelse för att skapa trygghet och stabilitet i tillvaron (s. 43 och 44).

Bestämmelserna om att socialnämnden ska överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden samt att nämnden vid övervägandet särskilt ska beakta vissa omständigheter är fortsatt angelägna. Nuvarande bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar ska kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör således en ny grund för omhändertagande för vård. Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är en ingripande åtgärd och det är därför viktigt att socialnämnden, på samma sätt som för övriga beslut om omhändertagande för vård där barnet är placerat i ett familjehem, överväger om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden. Eftersom bestämmelsen om vårdnadsöverflyttning inte är begränsad till ett visst omhändertagande för vård kommer bestämmelsen även omfatta den nya grunden.

15 Upphörande av omhändertagande för vård

15.1 När omhändertagande för vård ska upphöra

15.1.1 Omhändertagandet ska upphöra när det inte längre behövs

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra innan förhållandena har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska vidare inte få upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen om att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att vid en prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem på grund av förhållanden i hemmet, ska en prövning göras av om det är till barnets bästa att omhändertagandet upphör. Omhändertagandet ska fortsätta om det är till barnets bästa. Utredningen lämnar inget förslag om att det fortsatta omhändertagandet, som i detta utkast benämns omhändertagande för vård på grund av anknytning, ska upphöra när det inte längre behövs. Vidare föreslår utredningen en annan språklig utformning. Utredningens förslag omfattar inte bestämmelsen om att de förhållanden i hemmet som ligger till grund för vården ska ha förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt som trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget att nuvarande bestämmelser förs över till den nya lagen. De remissinstanser som yttrar sig över förslaget om att ett omhändertagande för vård inte ska upphöra om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning behandlas i avsnitt 8.1.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. I promemorian föreslås att för såväl omhändertaganden för vård på grund av förhållanden i hemmet som på grund av eget beteende ska de omständigheter som ligger till grund för vården ha förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt för att omhändertagandet ska få upphöra. Förslaget i promemorian lämnades innan den aktuella bestämmelsen, om att socialnämnden inte får besluta att vård på grund av förhållandena i hemmet ska upphöra förrän de omständigheter som ligger till grund för vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). Vidare föreslås att det i upphörandebestämmelsen ska anges att omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende, även om förutsättningarna för omhändertagandet har upphört, ska fortsätta om barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om omhändertagandet upphör. Det lämnas inget förslag om det fortsatta omhändertagandet, som i detta utkast benämns omhändertagande för vård på grund av anknytning, ska upphöra när det inte längre behövs.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget om att rekvisiten varaktig och genomgripande förändring ska avse både omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och omhändertagande för vård på grund av eget beteendet, däribland *Förvaltningsrätten i Luleå, Kammarrätten i Stockholm, Barnombudsmannen, Jämställdhetsmyndigheten, Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *Unicef*. Dock avstyrker *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* förslaget och menar att de förslag som trädde i kraft den 1 juli 2022 är ändamålsenliga. SKR anser att om bestämmelsen om varaktig och genomgripande förändring även ska omfatta barn och unga som omhändertagits på grund av eget beteende behöver det utredas närmare.

Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen, Barnens rätt i samhället (Bris), *Gemensam Familjehemsorganisation* och *Rädda Barnen* för fram synpunkter på det som uttrycks i promemorian om att tillkommande eller

ändrade omständigheter bedöms rymmas inom ramen för prövningen av om det fortfarande finns förutsättningar för ett omhändertagande.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO), SKR och *Unicef* för fram att förslaget inte innehåller någon reglering av hur ett omhändertagande på grund av anknytning kan upphöra, i andra fall än när barnet fyller 18 år. De menar att det är en brist att det inte redogörs för om omhändertagandet ska upphöra när familjehemmet väljer att säga upp uppdraget som familjehem och att det inte heller framgår vad som sker om vårdnadshavaren samtycker till vården.

Flera remissinstanser, däribland Kammarrätten i Stockholm, *förvaltningsrätterna i Göteborg, Linköping,* Luleå och *Malmö* samt *Botkyrka* och *Malmö kommuner*, har synpunkter eller invändningar mot den lagtekniska konstruktionen avseende när ett omhändertagande ska kunna fortsätta när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Dessa synpunkter behandlas i avsnitt 8.1 och 9.1.1.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Bestämmelsen om att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs förs över till den nya lagen

Av 21 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att när vård med stöd av lagen inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra. Det anges vidare att socialnämnden inte får besluta att vård enligt 2 § LVU ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att det är en viktig uppgift för socialnämnden att se till att vården inte pågår under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Det anges att vården ska förklaras avslutad så snart det inte längre finns behov av att utöva de särskilda befogenheter som lagen ger socialnämnden. Vidare uttalas att socialnämndens prövning ska avse frågan om huruvida de omständigheter som nödvändiggjort vården fortfarande består. Det är den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå (Del A s. 587 och 588).

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i ett avgörande uttalat att tyngdpunkten i socialnämndens utredning för om ett omhändertagande för vård ska upphöra måste ligga på de aktuella förhållandena. Om grunden för pågående vård är omsorgsbrister i hemmet måste utredningen klarlägga om, och i så fall, i vilken utsträckning dessa brister fortfarande kvarstår och hur de i så fall förhåller sig till barnets eller den unges eventuella vårdbehov (HFD 2014 ref. 50). Vidare har Högsta förvaltningsdomstolen i ett avgörande om brister i omsorgen enligt 2 § LVU uttalat att det inte behöver vara visat att föräldern är orsaken till att barnet har ett aktuellt vårdbehov för att vården ska fortsätta. Högsta förvaltningsdomstolen uttalar att för att vården i ett visst fall ska bestå får det anses vara tillräckligt att det objektivt sett föreligger en påtaglig risk för barnets hälsa och utveckling samt att risken är att hänföra till något förhållande i barnets hem (RÅ 1990 ref. 97).

Några remissinstanser, däribland *Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen, Bris*, *Gemensam Familjehemsorganisation* och *Rädda Barnen*, för

fram synpunkter på den bedömning som görs i promemorian om att tillkommande eller ändrade omständigheter som hänger nära samman med den ursprungliga grunden för vård ryms inom ramen för prövningen av om det fortfarande finns förutsättningar för vård. I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) var frågan om tillkommande eller ändrade omständigheter medför att vården inte ska upphöra föremål för överväganden. Övervägandena gjordes i samband med införandet av bestämmelsen om att vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Regeringen bedömde att förslaget inte förändrar den praxis som gäller om att vården inte får upphöra om det har tillkommit nya omständigheter som ger grund för vård (se Kammarrätten i Jönköpings dom i mål nr 984-19 samt Kammarrätten i Sundsvalls domar i mål nr 703-19, mål nr 1460-19 och mål nr 1534-19). För att förtydliga att även sådana omständigheter ska ingå i bedömningen av om vården kan upphöra och att även sådana omständigheter måste ha förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt föreslog regeringen att ordet ”föranledde” byts ut till ”föranleder” (s. 25 och 27).

Den 30 november 2023 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt LVU (dir. 2023:160). Utredningen har tagit namnet Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). Utredningen har i uppdrag att bl.a. föreslå hur bestämmelsen i LVU om vårdens upphörande i vissa delar ska utformas. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande senast den 30 januari 2026.

Det är av rättssäkerhetsskäl viktigt att det tydligt framgår när det ska beslutas att ett omhändertagande för vård enligt den nya lagen ska upphöra. En bestämmelse som innebär att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs bör därför även finnas i den nya lagen. Mot bakgrund av den pågående utredningens uppdrag – att bl.a. se över frågan om vårdens upphörande – bör bestämmelsen i nuläget föras över oförändrad i sak till den nya lagen.

Upphörande av ett omhändertagande för vård på grund av anknytning

I avsnitt 8 föreslås att familjehemsplacerade barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet i vissa fall, om förutsättningarna för omhändertagandet har upphört, ska omhändertas för vård på grund av anknytning.

I promemorian lämnas ett liknande förslag som innebär att om det är till barnets bästa ska barnet fortsätta vara omhändertagen för vård även om de ursprungliga förutsättningarna för vård har upphört. *IVO*, *SKR* och *Unicef* efterfrågar ett förtydligande av hur ett omhändertagande på en sådan grund kan upphöra i andra fall än när barnet fyller 18 år. SKR undrar om det är tänkt att vården ska upphöra i de fall där den fortsatta vården är föranledd av barnets anknytning till familjehemmet och det aktuella hemmet väljer att säga upp uppdraget som familjehem. Vidare tar SKR upp frågan om vad som sker om vårdnadshavaren samtycker till vården och om vården då kan fortsätta med stöd av socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL.

I den nya lagen ska ett omhändertagande för vård på grund av anknytning utgöra en av grunderna för när ett omhändertagande för vård med stöd

av lagen kan beslutas. Den lagtekniska konstruktionen av denna grund föreslås, till skillnad från vad som föreslås i promemorian, motsvara den utformning som gäller för de andra grunderna för ett omhändertagande för vård med stöd av lagen. Det är därmed lämpligt att även omhändertagande för vård på grund av anknytning omfattas av bestämmelsen om när ett omhändertagande ska upphöra. Bestämmelsen om att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande ska upphöra när det inte längre behövs bör således, som svar på det som IVO, SKR och Unicef efterfrågar, även gälla i fråga om ett omhändertagande för vård på grund av anknytning. Den nuvarande bestämmelsen om att socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande ska upphöra när det inte längre behövs och som föreslås föras över till den nya lagen omfattar därmed, utan att ett särskilt tillägg om detta behöver göras, även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Bestämmelsen om varaktig och genomgripande förändring

Den 1 juli 2022 infördes bestämmelsen om att socialnämnden inte får besluta att vård enligt 2 § LVU (förhållanden i hemmet) ska upphöra förrän de omständigheter som föranleder vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) anges att den införda bestämmelsen kodifierar den kammarrättspraxis som bildats genom åren om att, för ett barn som är omhändertaget på grund av förhållandena i hemmet, ska omständigheterna som föranleder vården, ha förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt för att vården ska kunna upphöra. Det uttalas att ett sådant tydliggörande i lag om vad som krävs för att vård enligt 2 § LVU ska upphöra kan bidra till att vården inte upphör förrän förhållandena i hemmet är sådana att det är tryggt för barnet att återvända (s. 26).

Förslaget i promemorian lämnades innan lagändringarna om varaktig och genomgripande förändring trätt i kraft. I promemorian föreslås att även för de barn och unga som är omhändertagna för vård med stöd av 3 § LVU (eget beteende) ska de omständigheter som ledde till ett beslut om omhändertagande för vård ha förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt för att omhändertagandet ska upphöra, alltså en mer omfattande bestämmelse än den som infördes 2022.

Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) har bl.a. i uppdrag att analysera och föreslå hur kravet på varaktig och genomgripande förändring för att vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra kan utformas. Utredningen ska, som nämnts, lämna sitt slutbetänkande senast den 30 januari 2026.

Eftersom bestämmelserna om när ett omhändertagande för vård ska upphöra till viss del är föremål för en översyn av en pågående utredning, bör, som även *SKR* för fram, utredningens förslag inväntas. Den nuvarande bestämmelsen som innebär att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra innan de förhållanden i hemmet som ligger till grund för vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Övervägande av omhändertagande för vård på grund av anknytning bör göras innan ett omhändertagande i familjehem får upphöra

I avsnitt 8 föreslås att ett familjehemsplacerat barn ska, om de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört, kunna fortsätta att vara omhändertagen för vård med stöd av lagen om det finns förutsättningar för att besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Avsikten med införandet av denna grund är att förhindra en skadlig hemflyttning för barnet. För att säkerställa att en sådan bedömning alltid görs innan ett beslut om upphörande fattas bör det i upphörandebestämmelsen i den nya lagen framgå att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte får upphöra för ett barn som är placerat i familjehem, om det inte har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Den föreslagna bestämmelsen innebär således att socialnämnden inte får besluta att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att nämnden har övervägt om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Vidare omfattar bestämmelsen situationen när en domstol prövar om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska fortsätta och domstolen anser att förutsättningarna för omhändertagandet inte längre finns kvar. Domstolen är då förhindrad att besluta att omhändertagandet för vård ska upphöra om den inte har övervägt om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. I avsnitt 9.1.2. redogörs för hur domstolens hantering av frågan bör gå till.

När det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning och resultatet av övervägandet är att det saknas förutsättningar för ett sådant omhändertagande, får det beslutas att omhändertagandet för vård på grund av förhållandena i hemmet ska upphöra.

Ett omhändertagande för vård upphör inte när socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård på grund av anknytning

Som föreslås under föregående rubrik får ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte upphöra för ett barn som är placerat i familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Om socialnämnden bedömer att barnet bör omhändertas för vård på grund av anknytning ska en ansökan om detta lämnas in till förvaltningsrätten. I avsnitt 9.2.2 föreslås att socialnämnden, senast inom fyra månader från det att nämnden inledde en utredning om upphörande av omhändertagande för vård, ska lämna in en sådan ansökan till förvaltningsrätten.

När socialnämnden ansöker till förvaltningsrätten om att ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning har det således gjorts ett övervägande av om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning finns. Socialnämndens bedömning är då att förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte längre finns kvar men att barnet i stället bör vara omhändertaget för vård på grund av anknytning. Förutsättningarna för det ursprungliga omhändertagandet har således av socialnämnden bedömts ha upphört, men

nämnden har inte fattat något beslut om att omhändertagandet ska upphöra. I stället beslutar socialnämnden att ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Eftersom socialnämnden då inte fattar något beslut om upphörande och frågan i och med nämndens ansökan till förvaltningsrätten fortfarande är föremål för prövning, får det anses vara befogat att omhändertagandet fortsätter i avvaktan på att ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning slutligt har prövats. Det är även befogat att omhändertagandet fortsätter i avvaktan på domstolens prövning eftersom en utredning av omständigheterna har gjorts och det därvid har bedömts att omhändertagandet bör fortsätta i familjehemmet, och att ett avbrott i omhändertagandet bedöms som skadligt för barnet. I avsnitt 20.2.2 föreslås att förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av ett sådant mål inom två veckor från den dag då ansökan kom in till rätten.

Vad som händer med omhändertagandet när ansökan har prövats

Nästa fråga att klargöra är vad som händer när förvaltningsrätten har prövat socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Om förvaltningsrätten, i motsats till socialnämnden, anser att de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet fortfarande finns bör ansökan avslås och omhändertagandet på grund av förhållandena i hemmet fortsätter.

När förvaltningsrätten i stället medger socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning innebär det att rätten fattar ett beslut om omhändertagande för vård med stöd av den grunden. Eftersom grunderna för omhändertagande på grund av anknytning och förhållanden i hemmet inte kan kombineras, leder detta till att omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet upphör. Någon särskild bestämmelse som tydliggör att omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet därvid upphör bedöms inte vara nödvändigt.

Om förvaltningsrätten delar socialnämndens bedömning att förutsättningarna för omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet har upphört, men inte anser att ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning bör medges, bör förvaltningsrätten i beslutet om att avslå ansökan även besluta att det pågående omhändertagandet ska upphöra.

De bestämmelser som annars gäller vid upphörande av ett omhändertagande för vård, som socialnämndens skyldighet att noga förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och att följa upp situationen efter att omhändertagandet har upphört, gäller även när omhändertagandet upphör i detta fall (avsnitt 15.3 och 15.4).

15.1.2 Omhändertagandet upphör senast vid 18 respektive 21 års ålder

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra senast när barnet fyller 18 år, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra senast när den unge fyller 21 år, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen lämnar inget förslag om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets. I promemorian föreslås en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över utformningen av nuvarande bestämmelser. En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra senast när barnet fyller 18 år, men de flesta som yttrar sig tillstyrker förslaget, däribland *Länsstyrelsen i Östergötland, Akademikerförbundet SSR, Barnrättsbyrån* och *Rädda Barnen*. Dock anser *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* att omhändertagande för vård på grund av anknytning ska kunna pågå till dess att den unge fyller 21 år. *Myndigheten för civilsamhällesfrågor* saknar en analys av hur förslaget kan påverka gruppen unga i åldern 18–21 år som vårdas med stöd av lagen och för fram att unga vuxna som fyllt 18 år men som ännu inte hunnit etablera sig som vuxna kan vara i behov av särskilda insatser för att möjliggöra etablering och ett självständigt liv.

Skälen för utkastets förslag

Omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet upphör senast när barnet fyller 18 år

Enligt 21 § tredje stycket LVU ska vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU upphöra senast när den unge fyller 18 år.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att åldersgränsen för tillämpningen av lagen bör, i fråga om vård på grund av brister i omsorgen om den unge, vara 18 år (Del A s. 500). I lagrådsremissen till propositionen framgår att när det gäller beslut om vård som grundas på brister i omsorgen om den unge finns det inte skäl att förorda en längre vårdtid än den som kunde komma i fråga enligt den då gällande barnavårdslagen (1960:97). Det skulle inte vara förenligt med grunderna för vården att låta denna bestå även efter det att den unge har uppnått myndig ålder och således inte längre står under föräldrarnas vårdnad (Del C s. 14).

I avsnitt 7.2.1 föreslås att ett barn kan omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet om vissa förutsättningar är uppfyllda. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar, med vissa förändringar, nuvarande 1 och

2 §§ LVU om när ett barn ska omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet. Sådant omhändertagande ska enligt 21 § LVU upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Tillämpningsområdet för vem som ska omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt den nya lagen bör vara samma som enligt nuvarande reglering. Nuvarande bestämmelse om att ett sådant omhändertagande ska upphöra senast när barnet fyller 18 år bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Omhändertagande för vård på grund av eget beteende upphör senast när barnet eller den unge fyller 21 år

Enligt 21 § fjärde stycket LVU ska vård som har beslutats med stöd av 3 § LVU upphöra senast när den unge fyller 21 år.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att bestämmelserna i LVU i första hand avser den som är under 18 år. Det uttalas dock att många unga i åldrarna närmast däröver till följd av försenad mognad eller utveckling ofta kan ha ett stort behov av de insatser som kan ges inom socialtjänsten (Del A s. 584). I lagrådsremissen till propositionen anges att remissopinionen har varit övervägande kritisk till att den vård som har beslutats med anledning av den unges eget beteende ska upphöra när den unge fyller 18 år. Det uttalas att det inte har ansetts acceptabelt att en behandling som har beslutats och måhända framgångsrikt påbörjats ska avbrytas den dag då den unge fyller 18 år, om han då vägrar medverka i vården (Del C s. 14). I propositionen uttalas vidare att för unga missbrukare kan den vård som kan ges genom socialtjänsten vara bättre ägnad att förhindra att missbruket leder till skada för den unges utveckling än de insatser som kan ges genom annat samhällsorgans försorg. Det uttalas vidare att på motsvarande sätt kan den unges personliga förhållanden vara sådana att de särskilda insatser som kan ges inom socialtjänsten och som är anpassade till de ungas behov av personlig vård och omvårdnad ge bättre förutsättningar för en social rehabilitering än den behandling som kan ges inom t.ex. kriminalvården (Del A s. 584). Med anledning av detta framgår att den vård som har beslutats på grund av den unges eget beteende ska kunna fortgå längst sex månader efter att den unge har fyllt 20 år räknat från dagen för rättens beslut om vård eller socialnämndens beslut att den pågående vården inte ska avslutas (Del A s. 589).

Genom propositionen om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet m.m. (prop. 1984/85:171) höjdes åldersgränsen för när vården i de s.k. beteendefallen senast ska upphöra till 21 år. I propositionen motiverades höjningen av åldersgränsen med att det ska finnas ett rimligt utrymme att genomföra ett behandlingsprogram. Vidare uttalas att det anses angeläget att reglerna för vårdtiden utformas så att de är lättförståeliga och tydliga, inte minst av hänsyn till de unga, och att det därmed är lämpligt att ange att vården ska upphöra senast när den unge fyller 21 år (s. 29 och 31).

I avsnitt 7.2.2 föreslås att ett barn eller en ung person kan omhändertas för vård på grund av eget beteende om vissa förutsättningar är uppfyllda. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar, med vissa förändringar, nuvarande 1 och 3 §§ LVU om när ett barn ska och en ung person får omhändertas för vård på grund av eget beteende. I detta sammanhang görs

bedömningen att ett omhändertagande för vård av en ung person som har fyllt 18 år inte är oförenligt med den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det nuvarande åldersspannet för när ett omhändertagande får beslutas föreslås således behållas i den nya lagen.

I likhet med nuvarande reglering bör det finnas möjligheter att tillgodose planerad behandling när ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende har beslutats. Nuvarande bestämmelse om att ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende upphör senast när barnet eller den unge fyller 21 år bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Omhändertagande för vård på grund av anknytning upphör senast när barnet fyller 18 år

I promemorian föreslås att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra senast när barnet fyller 18 år. I promemorian motiveras det med att det nya föreslagna omhändertagandet för vård endast ska vara tillämpligt på barn. Bedömningen som görs i promemorian är att det inte bör komma i fråga att tvångsvårda en ung person utan att förutsättningarna i 3 § LVU är uppfyllda.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor saknar ett ungdomsperspektiv i förslaget från promemorian. Myndigheten anser att det behövs en analys samt en konsekvensbeskrivning i promemorian avseende hur förslaget kan påverka gruppen unga i åldern 18–21 år som vårdas med stöd av LVU. Unga vuxna som fyllt 18 år men som ännu inte hunnit etablera sig som vuxna kan vara i behov av särskilda insatser för att möjliggöra etablering och ett självständigt liv. För att synliggöra ungdomsperspektivet anser myndigheten därför att det behövs en analys samt en konsekvensbeskrivning avseende eventuella behov av insatser för denna målgrupp, för att säkerställa att unga får de insatser de är i behov av. Även *Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime* för fram att denna målgrupp allt för ofta inte får tillgång till tillräckligt stöd och skydd i förhållande till deras behov och utsatthet. Unga vuxna inom hederskulturen betraktas inte som myndiga. Våldet och förtryckets kollektiva karaktär fråntar individens möjligheter att fatta självständiga beslut. Denna målgrupp har därför enligt organisationen många gånger samma behov av skydd och stöd som minderåriga.

Att även personer över 18 år kan ha ett behov av skydd, på det sätt som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime påtalar, är en viktig fråga. Enligt 18 kap. 10 § SoL ska socialnämnden tillgodose det särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter att en placering utanför det egna hemmet har upphört. I betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) bedöms att stödet till barn och unga efter avslutad placering behöver tydliggöras och stärkas. I betänkandet föreslås bl.a. att stärka eftervården genom att en bestämmelse förs in i socialtjänstlagen om att socialnämnden ska pröva behovet av fortsatt samhällsvård inför att ett barn fyller 18 år. Förslagen från utredningen bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning kan endast beslutas om det först har funnits ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet (avsnitt 8.1). Under rubriken Omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet upphör senast när barnet fyller 18 år föreslås att nuvarande bestämmelse om att omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra senast när barnet fyller 18 år bör föras över till den nya lagen. Det finns därför inte anledning att göra en annan bedömning av åldersgränsen i dessa fall jämfört med omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet. Det bör därför i den nya lagen införas en bestämmelse om att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

15.2 En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas

Utkastets förslag: Det förtydligas att ett barn som har fyllt 15 år, en ung person och ett barns vårdnadshavare får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning ska upphöra ska få avvisas, om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att socialnämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att barn som har fyllt 15 år och den eller de som har vårdnaden om ett barn får begära att ett omhändertagande för vård utanför det egna hemmet ska upphöra. Vidare föreslås att tidsfristen för när socialnämnden får avvisa en begäran från en vårdnadshavare ska bestämmas till tolv månader. Utredningen föreslår också en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslagen, däribland *Myndigheten för delaktighet, Göteborgs universitet, Botkyrka, Strömsunds, Södertälje* och *Växjö kommuner, Föreningen Sveriges socialchefer, Kvinnors nätverk, Riksförbundet för förstärkt familjehemsvård* och *Rädda Barnen*.

Riksdagens ombudsmän (JO) tillstyrker förslaget om att särskilt reglera möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra, men anser att bestämmelsen väcker frågor om vad som gäller vid andra framställningar, t.ex. om upphörande av ett beslut om umgängesreglering eller om omplacering. *Kammarrätten i Sundsvall* har en liknande synpunkt om flyttningsförbud. Vidare anser kammarrätten att en reglering av en begäran om att omhändertagandet ska upphöra behövs för att tydliggöra att möjligheten finns.

Barnombudsmannen och *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget att en begäran om att omhändertagandet ska upphöra i vissa fall får avvisas av socialnämnden eftersom det innebär att det skapas förutsättningar för stabilitet i vården. *Förvaltningsrätten i Uppsala* är också positiv till förslaget och anser att begränsningsregeln även bör gälla för processbehöriga

barn. Det finns annars en betydande risk för att vårdnadshavarna försöker påverka barnet, vilket kan leda till att barnet hamnar i en svår konfliktsituation. När det gäller tidsgränsen för *Autism Sverige* fram att ett intervall på sex månader är mer lämpligt eftersom mycket kan hända i ett barns liv på ett år, likaså kan vårdnadshavarnas förhållanden ändras.

Riksförbundet för familjers rättigheter motsätter sig förslaget eftersom det enligt förbundet ytterligare ökar asymmetrin och maktlösheten för de biologiska föräldrarna. *Svea hovrätt* är inte övertygad om att de skäl som utredningen för fram är tillräckligt tunga för att motivera begränsningen. Kammarrätten i Sundsvall är med hänsyn till att ett omhändertagande är mycket ingripande för vårdnadshavarna kritisk till förslaget och för även fram att det behöver förtydligas vad som avses med att frågan har prövats av socialnämnden eller rätten, så att det inte råder någon tvekan om att ett vägrat prövningstillstånd i Högsta förvaltningsdomstolen ska ses som en prövning.

JO framhåller vikten av att socialnämnden inte ges möjlighet att på mer eller mindre godtyckliga grunder avgöra om en hemtagningsbegäran ska prövas eller inte. Om förslaget genomförs bör det enligt JO införas vissa riktlinjer för vad socialnämnden ska beakta när den beslutar att pröva eller inte pröva vårdnadshavarens begäran.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets. I promemorian föreslås att barn som har fyllt 15 år och den eller de som har vårdnaden om ett barn får begära att ett omhändertagande för vård utanför det egna hemmet ska upphöra. Vidare föreslås en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga synpunkter på förslagen, däribland *Jämställdhetsmyndigheten, Lunds universitet, Kammarrätterna i Göteborg* och *Jönköping, Danderyds kommun* samt *Akademikerförbundet SSR*.

Göteborgs universitet ställer sig positiv till att det sker en formalisering av en sedan redan gällande ordning om att omhändertagna barn och deras vårdnadshavare när som helst kan göra en hemtagningsbegäran. *Barnrättsbyrån* anser dock att det inte är tillräckligt att kategoriskt enbart ge barn över 15 år möjlighet att kunna initiera processer och menar att barn enligt praxis många gånger har ansetts ha klagorätt i mål enligt lagen redan innan de har fyllt 15 år. Vidare framhåller *Förvaltningsrätten i Linköping* att rätten att begära hemtagning även bör tillkomma unga som är 18–20 år. *Lunds kommun* har en annan ståndpunkt och ställer sig frågande till om det är för barnets bästa att i alla situationer kunna begära att omhändertagandet upphör. *Gemensam Familjehemsorganisation* anser att lagstiftaren bör förtydliga socialnämndens ansvar att, i samband med en hemtagningsutredning, också överväga en överflyttning av vårdnaden.

I fråga om förslaget att begränsa möjligheten att göra en hemtagningsbegäran anser *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* att det finns en risk att socialnämnden underlåter att pröva och utreda en uppgift om att ett barn riskerar att fara illa om uppgiften lämnas i samband med en begäran om hemtagning. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att det bör utredas om liknande begränsningar ska införas i fråga om andra beslut som tas enligt lagen, exempelvis flyttningsförbud och umgängesbegränsning. *Göteborgs* och *Malmö kommuner* samt *Länsstyrelsen i Östergötland* anser att det kan finnas skäl att införa samma begränsning av möjligheten att

begära hemtagning även för de som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende.

Förvaltningsrätterna i Linköping och *Malmö* samt *Kammarrätten i Stockholm* anser att det bör regleras hur en socialnämnd ska hantera en begäran som framställs inom sexmånadersfristen, och menar att det t.ex. bör göras genom ett formellt beslut om avvisning. Förvaltningsrätten i Malmö anser att det även behöver förtydligas när tiden då socialnämnden inte behöver pröva en begäran börjar löpa och noterar att det inte heller angetts något avseende överklagbarheten av sådana beslut. *Örebro kommun* framhåller att det behöver förtydligas hur begränsningsregeln ska användas när barnet har två vårdnadshavare, dvs. om tidsfristen räknas från den andre vårdnadshavarens eventuella begäran. Flera remissinstanser, däribland *Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Göteborg, Bollnäs*, *Falköpings, Karlskrona* och *Lunds kommuner*, *Familjevårdens Centralorganisation* samt *Stiftelsen allmänna barnhuset*, anser att tidsgränsen för begränsningsregeln ska bestämmas till tolv månader.

Förvaltningsrätten i Göteborg anser att det bör övervägas om vårdnadshavares rätt till offentligt biträde bör inskränkas vid återkommande processer om omhändertagandets upphörande.

Skälen för utkastets förslag

Den förvaltningsrättsliga principen om möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra förtydligas

Det anses följa av förvaltningsrättsliga principer att den som är processbehörig har rätt att när som helst under vårdtiden begära att vård med stöd av LVU ska upphöra (en s.k. hemtagningsbegäran). Denna princip är inte uttryckligen lagfäst men när socialnämnden får in en begäran om att ett omhändertagande ska upphöra innebär det, mot bakgrund av att vård utan samtycke är en ingripande åtgärd och inte ska pågå längre än vad som är nödvändigt, att det uppkommer ett förvaltningsrättsligt ärende som behöver utredas och avgöras genom ett formellt beslut. En hemtagningsbegäran kräver således att socialnämnden gör en prövning av om vården ska upphöra.

I promemorian förs det fram, med tanke på att det är fråga om tvångsvård av barn och unga, att det är angeläget att det i lagen finns en bestämmelse som tydliggör rätten för en part att begära att vården ska upphöra. Även utredningen (SOU 2015:71) lämnar ett motsvarande förslag om att den förvaltningsrättsliga principen om rätten att begära att vården ska upphöra framgår i den nya lagen.

Ur rättssäkerhetssynpunkt bedöms det, när det handlar om så ingripande åtgärder som omhändertagande för vård, vara av stor vikt att den förvaltningsrättsliga principen om rätten att göra en hemtagningsbegäran framgår av lagen. Som *Göteborgs universitet* för fram, innebär en sådan formalisering av en redan gällande ordning en ökad transparens vilket främjar rättssäkerheten och ger lika förutsättningar för de barn, unga och vårdnadshavare som är aktuella vid ett omhändertagande. Det bör därför förtydligas i den nya lagen att en begäran om att ett omhändertagande ska upphöra är något som får göras. Det som följer av förvaltningsrättsliga principer bör således förtydligas i den nya lagen. Hur bestämmelsen

närmare ska utformas redogörs för under rubriken Vilka som omfattas av rätten att göra en hemtagningsbegäran.

JO och *Kammarrätten i Sundsvall,* som också anser att det behövs ett tydliggörande av möjligheten att göra en hemtagningsbegäran, för fram att förslaget väcker frågor om vad som gäller vid andra framställningar, t.ex. om upphörande av ett beslut om umgängesreglering, omplacering och flyttningsförbud. Med anledning av dessa synpunkter bör det understrykas att förtydligandet i den nya lagen av den förvaltningsrättsliga principen om rätten att göra en hemtagningsbegäran inte bör tolkas som att motsvarande princip inte gäller i andra situationer. Att det bedöms vara särskilt viktigt att lagfästa principen avseende en hemtagningsbegäran beror på att ett omhändertagande för vård är väldigt ingripande för barnet, den unge och barnets vårdnadshavare och inte ska pågå längre än vad som behövs. Det föreslås vidare, i avsnittet under rubriken En begäran om att omhändertagandet ska upphöra bör i vissa fall kunna avvisas, att prövningen av hemtagningsbegäran i vissa fall bör kunna begränsas. Med anledning av detta är det en lämplig lagteknisk lösning att förtydliga vilka som får begära att omhändertagandet ska upphöra. Behovet av att förtydliga den förvaltningsrättsliga principen i andra fall än avseende en hemtagningsbegäran bedöms mot bakgrund av detta inte vara lika starkt.

Socialnämnden har, som *Gemensam Familjehemsorganisation* för fram, bl.a. i samband med en hemtagningsutredning, ansvar för att överväga om en ansökan om överflyttning av vårdnaden ska göras. I avsnitt 14 redogörs för förslaget om när en vårdnadsöverflytt ska övervägas.

Vilka som omfattas av rätten att göra en hemtagningsbegäran

Både i utredningen (SOU 2015:71) och i promemorian föreslås att det i lagen ska anges att vårdnadshavare och barn som har fyllt 15 år har rätt att begära att ett omhändertagande för vård utanför det egna hemmet ska upphöra. *Lunds kommun* ställer sig frågande till att barn över 15 år som är omhändertagna enligt lagen på grund av förhållanden i hemmet själva ska kunna begära att omhändertagandet upphör och huruvida detta är till barnets bästa. Kommunen menar att det kan leda till fler rättsliga processer då barnets önskan att komma hem kan vara orealistisk.

Av 36 § andra stycket LVU följer att ett barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 6.5). Det konstateras att den förvaltningsrättsliga principen inte har någon begränsning i fråga om vem som kan begära att ett omhändertagande ska upphöra, utan principen får generellt anses ge alla som omfattas av lagen och har processbehörighet, rätt att göra en sådan begäran. Någon rätt till offentligt biträde för att göra en hemtagningsbegäran finns dock inte, men däremot finns det en rätt till offentligt biträde om det med anledning av begäran uppkommer ett ärende eller mål om upphörande av omhändertagande för vård (avsnitt 21.1.1).

Även om det visserligen i vissa situationer, som Lunds kommun för fram, kan ifrågasättas om det är till barnets bästa att ett barn som har fyllt 15 år har möjlighet att inkomma med en hemtagningsbegäran, bedöms det inte lämpligt att införa en begränsning av den processbehörighet som följer av förvaltningsrättsliga principer. Respekten för barnets vilja och att få

göra sin röst hörd väger tyngre. Att ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin talan i ärenden och mål enligt den nya lagen bör således även omfatta möjligheten att göra en hemtagningsbegäran. Bestämmelsen i den nya lagen bör därmed förtydliga den förvaltningsrättsliga principen och den bör vidare, som *Förvaltningsrätten i Linköping* är inne på, förtydliga att även en ung person enligt lagens definition, dvs. den som har fyllt 18 år men inte 21 år, har rätt att inkomma med en hemtagningsbegäran.

Ett barn som är under 15 år är inte processbehörigt men kan, som *Barnrättsbyrån* tar upp, föra sin talan i ärenden och mål enligt LVU genom sin vårdnadshavare eller i vissa fall genom sitt offentliga biträde som även är barnets ställföreträdare. Den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år, och inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren, är barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser (avsnitt 21.1.3). Ett barn som inte är processbehörigt kan inte på egen hand göra en hemtagningsbegäran. Barnets talan måste föras genom en ställföreträdare. Som nämnts finns dock inte någon rätt till offentligt biträde tillika ställföreträdare för att göra en hemtagningsbegäran, utan det är först när det finns ett ärende eller mål om upphörande av omhändertagande för vård som rätten till offentligt biträde inträder. Barnet kan således inte göra en hemtagningsbegäran genom ett offentligt biträde tillika ställföreträdare eftersom det inte finns ett sådant ärende enligt LVU som ger rätt till offentligt biträde. I avsnitt 21.1.1 föreslås, i likhet med nuvarande reglering, att offentligt biträde förordnas när ett ärende om upphörande av omhändertagande för vård finns. *Förvaltningsrätten i Göteborg* tar upp att en vårdnadshavare i de flesta fall har rätt till ett offentligt biträde vid varje begäran om att omhändertagandet ska upphöra. Rätten till offentligt biträde inträder dock först efter att vårdnadshavaren har gjort en hemtagningsbegäran och ett ärende om upphörande av omhändertagandet har inletts. I det fallet har även barnet rätt till ett eget offentligt biträde, om det finns motstridiga intressen mellan barnet och vårdnadshavaren (avsnitt 21.2.2).

Att införa en rätt till offentligt biträde när barnet vill göra en hemtagningsbegäran bedöms vara alltför långtgående. Det skulle också innebära att processbehörigheten indirekt utvidgas för ett barn som är under 15 år. Frågan om barns processbehörighet är komplex och ändringar i detta avseende föreslås inte i det här lagstiftningsarbetet. Förslaget i avsnitt 21.3.1 om att förtydliga att även ett barn som är under 15 år har rätt att själv ansöka om ett offentligt biträde stärker barnets möjlighet att föra sin talan i de ärenden och mål där offentligt biträde ska förordnas. I ett pågående ärende eller mål om omhändertagande för vård eller upphörande av omhändertagande för vård har ett barn under 15 år rätt att föra sin talan genom det offentliga biträdet som också är barnets ställföreträdare. Detta bedöms vara tillräckligt för att tillförsäkra barnets bästa. Inte heller i utredningen (SOU 2015:71) eller i promemorian föreslås det att ett barn som är under 15 år ska ha rätt att begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Sammanfattningsvis bör det således av bestämmelsen i den nya lagen framgå att ett barn som har fyllt 15 år, en ung person och ett barns vårdnadshavare får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra. Bestämmelsen bör vidare inte begränsas till att endast gälla för omhändertaganden utanför det egna hemmet, som föreslås i utredningen

(SOU 2015:71) och promemorian. Även när omhändertagandet sker i det egna hemmet bör möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra finnas.

En begäran om att omhändertagandet ska upphöra bör i vissa fall kunna avvisas

Av 13 § första stycket LVU framgår att om den unge har beretts vård på grund av förhållanden i hemmet, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen med det tillägget att bestämmelsen även ska omfatta omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 12.2). I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att den tjänsteman vid förvaltningen, som har den närmare uppsikten över vården, minst en gång i halvåret ska anmäla till nämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig. Avsikten med tjänstemannens anmälan till nämnden är inte att den alltid ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Det är först när nämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt vård som en prövning i nämnd ska ske (s. 114).

Socialnämnden ska således var sjätte månad överväga om omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet ska bestå. Ett sådant övervägande behöver inte alltid leda till ett formellt beslut. Som redogörs för under föregående rubriker behöver socialnämnden däremot, när det inkommer en begäran om att omhändertagandet ska upphöra, inleda en s.k. hemtagningsutredning. En sådan utredning behöver leda fram till ett beslut och beslutet är överklagbart. Det finns inget som hindrar en part från att vid upprepade tillfällen begära att omhändertagandet ska upphöra.

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra ska begränsas för en vårdnadshavare om frågan om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet har prövats av socialnämnden eller domstolen de senaste tolv månaderna. I promemorian lämnas ett liknande förslag men bestämmelsen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning och tidsfristen föreslås vara sex månader.

Vid upprepade hemtagningsutredningar tas socialnämndens resurser i anspråk och att genomföra utredningarna kan förvärra en konflikt mellan socialnämnden och vårdnadshavarna. De barn som utredningen i promemorian har pratat med har berättat om den frustration som upprepade hemtagningsutredningar skapat, en känsla av att vårdnadshavarna inte kan låta barnet vara i fred samt en påtaglig försämring av skolresultat och mående. Mot bakgrund av de samtal som utredningen har haft bedömer utredningen att upprepade hemtagningsutredningar riskerar att påverka ett barn negativt liksom barnets möjlighet att komma till ro och anpassa sig till sin miljö. Upprepade hemtagningsutredningar innebär också att socialnämnden behöver lägga tid och resurser på att genomföra utredningar i stället för att exempelvis kunna erbjuda vårdnadshavaren mer stöd eller fler insatser. En vårdnadshavare som vid upprepade tillfällen begär hemtagningsutredningar kan också ha svårare att ta till sig erbjudna insatser eller

komma till insikt om förutsättningarna som låg till grund för omhändertagandet, vilket kan krävas för att omhändertagandet ska kunna upphöra.

En begränsning av upprepade hemtagningsutredningar skulle, som *Barnombudsmannen* och *Socialstyrelsen* påtalar, innebära att det skapas förutsättningar för stabilitet i vården. När vårdnadshavaren vid upprepade tillfällen begär att omhändertagandet ska upphöra utan att förhållandena har förändrats leder det till otrygghet och minskad kontinuitet för barnet samtidigt som det är ett tecken på en konfliktsituation i förhållande till socialnämnden. Med hänsyn till barnets behov av trygghet och stabilitet bedöms det därför finnas skäl för att begränsa möjligheten att begära att ett omhändertagande ska upphöra. Barnets behov av stabilitet bedöms således väga tyngre än den eventuella maktlöshet som kan upplevas för de biologiska föräldrarna som *Riksförbundet för familjers rättigheter* tar upp. En begränsning av vårdnadshavarens möjlighet att begära att omhändertagandet ska upphöra bedöms mot bakgrund av detta och trots att ett omhändertagande är ingripande för vårdnadshavarna, till skillnad mot vad *Svea hovrätt* och *Kammarrätten i Sundsvall* anser, vara motiverad i de fall det handlar om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning. Det bör därför i den nya lagen införas en bestämmelse som begränsar vårdnadshavarnas möjlighet att begära att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning ska upphöra.

Att införa en sådan begränsning för vårdnadshavarna att begära att omhändertagandet ska upphöra även när omhändertagandet har beslutats på grund av eget beteende, som *Göteborgs* och *Malmö kommuner* samt *Länsstyrelsen i Östergötland* för fram, bedöms dock inte vara påkallat på samma sätt. Ett sådant omhändertagande är beslutat på grund av beteenden som finns hos barnet eller den unge. Vidare ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad pröva om omhändertagandet ska upphöra (avsnitt 13.2). Det beslut som prövningen utmynnar i är överklagbart (avsnitt 23.1).

Skälet till att införa en begränsningsregel för hur ofta en hemtagningsbegäran får göras är som nämnts främst att skapa stabilitet och kontinuitet i vården. Barnet ska inte återkommande behöva påverkas av utredningar som inte leder till någon skillnad i vården. Att införa en motsvarande begränsningsregel vid exempelvis umgängesbegränsning, som *SKR* tar upp, bedöms av den anledningen inte vara påkallat.

SKR och även Kammarrätten i Sundsvall tar vidare upp att det vid en begäran om att flyttningsförbud ska upphöra kan vara lämpligt att införa en begränsningsregel. I avsnitt 16.1 föreslås dock att möjligheten att besluta om flyttningsförbud tas bort för barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet.

Utformningen av begränsningsbestämmelsen

I likhet med förslagen som lämnas i utredningen (SOU 2015:71) och promemorian bör begränsningen bestå i att socialnämnden inte behöver pröva en begäran från en vårdnadshavare om att omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning ska upphöra om frågan redan har prövats sedan en viss tid tillbaka. Socialnämnden bör dock inte vara förhindrad att pröva en sådan begäran. Om socialnämnden får

information som den behöver utreda finns det inget som hindrar att nämnden inleder en hemtagningsutredning.

Till skillnad mot vad *JO* efterfrågar bedöms det inte finnas något behov av att införa riktlinjer för vad socialnämnden ska beakta när den beslutar att pröva eller inte pröva vårdnadshavarens begäran. Den föreslagna bestämmelsen innebär inte att socialnämndens skyldighet att vidta åtgärder enligt socialtjänstlagen faller bort. Enligt 14 kap. 2 § SoL ska socialnämnden, om nämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, genast inleda en utredning. Av 20 kap. 1 § SoL följer vidare att om en anmälan till socialnämnden gäller barn eller unga, ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge behöver omedelbart skydd. Bedömer nämnden att det i vårdnadshavarens begäran framkommer något som kan föranleda en åtgärd från nämndens sida ska nämnden således inleda en utredning. Socialnämnden ska vidare besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs (avsnitt 15.1.1). Framkommer det någon ny omständighet i hemtagningsbegäran från vårdnadshavaren som gör att omhändertagandet bör upphöra bör således nämnden pröva begäran. Med beaktande av att särskilt små barn i regel snabbare knyter an till sitt familjehem är det viktigt att noga överväga om en hemtagningsbegäran ska prövas eller inte. Mot bakgrund av socialnämndens skyldighet att agera på det som kommer till nämndens kännedom bedöms begränsningsregeln inte innebära, till skillnad mot vad *IVO* för fram, någon risk för att socialnämnden underlåter att pröva och utreda en uppgift om att ett barn far illa, som kommer in i samband med en begäran om att omhändertagandet ska upphöra.

I fråga om tidsgränsen för begränsningsregeln föreslås den av utredningen (SOU 2015:71) vara tolv månader och i promemorian sex månader. Av promemorian framgår att en tidsgräns på tolv månader övervägts, men att det bedöms vara alltför långtgående mot bakgrund av att socialnämnden efter två års placering ska överväga om vårdnadsöverflyttning ska ske (avsnitt 14). Flera remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Göteborg, Bollnäs*, *Falköpings, Karlskrona* och *Lunds kommuner*, *Familjevårdens Centralorganisation* samt *Stiftelsen allmänna barnhuset,* anser att tidsgränsen ska bestämmas till tolv månader. Som *Autism Sverige* anger kan mycket hända i ett barns liv på ett år, likaså kan vårdnadshavarnas förhållanden ändras. Mot bakgrund av förslaget om den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 8) bedöms det, som även lyfts fram i promemorian, vara alltför långtgående att ha en tidsspärr på tolv månader. Ett tidsintervall om sex månader är dessutom den tid som gäller avseende socialnämndens ansvar att överväga om omhändertagandet ska fortsätta (avsnitt 13.2). För att ge barnet en period av ostördhet och trygghet bedöms ett intervall på sex månader vara mest lämpligt.

Det bör dock återigen framhållas att den föreslagna bestämmelsen innebär en möjlighet – inte en skyldighet – för socialnämnden att avstå från att pröva en begäran om att omhändertagandet ska upphöra. Socialnämnden behöver för varje ny begäran ta ställning till om vårdnadshavaren för fram någon omständighet som medför att nämnden bör pröva begäran. Det är också angeläget att framhålla att socialnämndens skyldighet att överväga vården var sjätte månad fortsatt gäller (avsnitt 13.2) liksom skyldigheten

att se till att vården inte pågår under längre tid än vad det behövs (avsnitt 15.1.1).

Förvaltningsrätten i Malmö ser positivt på att vårdnadshavares möjligheter att begära att vården ska upphöra ska kunna begränsas, men anser att det behöver förtydligas att en sådan begäran då ska avslås. Förvaltningsrätten noterar att det i utredningen inte heller angetts något avseende överklagbarheten av sådana beslut. Även *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Kammarrätten i Stockholm* anser att det bör regleras hur en socialnämnd ska hantera en begäran som görs inom tidsfristen, och menar att det t.ex. bör göras genom ett formellt beslut om avvisning. Mot bakgrund av detta bör bestämmelsen i den nya lagen ange att en begäran får avvisas. Socialnämndens beslut att avvisa en begäran bör inte få överklagas, se vidare avsnitt 23.1.

Förvaltningsrätten i Malmö för vidare fram att det behöver förtydligas när tiden då socialnämnden inte behöver pröva en hemtagningsbegäran börjar löpa. *Kammarrätten i Sundsvall* anser att det bör klargöras vad som gäller om ett mål har överklagats till Högsta förvaltningsdomstolen och domstolen inte meddelat prövningstillstånd. Mot denna bakgrund finns det skäl att i den begränsningsbestämmelse som nu föreslås tydliggöra att tiden under vilken en hemtagningsbegäran inte behöver prövas ska börja löpa från det att rättens beslut om omhändertagande får laga kraft, dvs. när den rättsliga processen om frågan om omhändertagandet är avslutad. Har frågan avgjorts i kammarrätten och målet överklagats till Högsta förvaltningsdomstolen börjar således tidsfristen när Högsta förvaltningsdomstolen avgör målet i sak eller meddelar att prövningstillstånd inte beviljas. Detsamma gäller nämndens beslut om att omhändertagandet ska fortsätta.

Begränsningsregeln bör således utformas på motsvarande sätt som den begränsningsregel som gäller enligt 5 kap. 7 § och 7 kap. 2 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, dvs. om att framställningar i vissa fall får avvisas om de inkommer inom en sexmånadersperiod och att tidsfristen räknas från det att beslutet har fått laga kraft.

Det bedöms vara angeläget att ett barn över 15 år och en ung person har möjlighet att påkalla en prövning av om omhändertagandet ska upphöra och begränsningen för att göra en sådan begäran bör därför endast omfatta vårdnadshavare, och inte processbehöriga barn som *Förvaltningsrätten i Uppsala* anser. Barnets möjlighet att få göra en sådan begäran är viktigare och väger tyngre än den risk som finns med att vårdnadshavarna då försöker påverka barnet att göra en begäran om omhändertagandets upphörande. *Örebro kommun* efterfrågar ett förtydligande av hur begränsningsregeln ska användas när barnet har två vårdnadshavare, dvs. om tidpunkten för rätten att begära hemtagning påverkas av den andre vårdnadshavarens eventuella begäran. Som tidigare angetts bör tiden under vilken en hemtagningsbegäran inte behöver prövas börja löpa från det att socialnämndens eller rättens beslut om omhändertagande fått laga kraft. Det spelar således ingen roll vilken vårdnadshavare som inkommer med en begäran om att omhändertagandet ska upphöra. Om frågan har prövats de senaste sex månaderna får socialnämnden, beroende på vad som framkommer i begäran, besluta att avvisa den.

Förvaltningsrätten i Göteborg anser att, eftersom en vårdnadshavare i de flesta fall har rätt till ett offentligt biträde vid varje begäran om att omhändertagandet ska upphöra, bör det övervägas om även vårdnads-

havarnas rätt till biträde bör begränsas vid återkommande processer om upphörande. I avsnitt 21.1.1 föreslås att nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde i ärenden och mål om upphörande av omhändertaganden för vård ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Offentligt biträde ska inte förordnas för den som åtgärden avser samt för hans eller hennes vårdnadshavare, om det kan antas att behov av biträde saknas. Det bedöms att någon ytterligare begränsning som Förvaltningsrätten i Göteborg föreslår inte bör införas i den nya lagen.

Sammanfattningsvis bör det således föras in en bestämmelse i den nya lagen som slår fast att en begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning ska upphöra får avvisas om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att nämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet ska fortsätta har fått laga kraft.

I avsnitt 28 behandlas förslagets förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter.

15.3 Socialnämndens ansvar att förbereda återförening vid omhändertagandets upphörande

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden noga ska förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om barnet, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Det bör inte införas en möjlighet för socialnämnden att begära en senareläggning av verkställigheten av domstolens beslut om att omhändertagandet för vård ska upphöra.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Utredningen föreslår att socialnämnden ska kunna begära senareläggning av verkställigheten av rättens beslut om att ett omhändertagande för vård ska upphöra. Utredningen föreslår vidare en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget att nuvarande bestämmelse ska föras över till den nya lagen. De flesta remissinstanser som yttrar sig över utredningens förslag om att införa en möjlighet för socialnämnden att kunna begära att verkställigheten av rättens beslut ska senareläggas avstyrker eller är tveksamma till förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Förvaltningsrätten i Linköping, Göteborgs* och *Örebro universitet* samt *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)*. *Kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall* anser att ytterligare överväganden är nödvändiga. *Förvaltningsrätten i Uppsala*, som är positiv till förslaget, anser att bestämmelsen är motiverad för att en planerad och successiv hemflyttning ska kunna genomföras, men anser att det bör övervägas om en maximal tid för att förbereda hemflyttning ska anges.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Av 21 § andra stycket LVU följer att socialnämnden noga ska förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när ett omhändertagande för vård upphör. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att bestämmelsen är en påminnelse om vikten av att barnets återförening med föräldrarna eller andra vårdnadshavare noga förbereds. Hur återföreningen ska förberedas bör behandlas redan i vårdplanen. Det är socialnämnden som har ansvaret för planeringen och den bör göras i samarbete med alla inblandade. Vidare anges det att om barnet vårdats med stöd av LVU en längre tid kan det vara lämpligt att nämnden gör upp en plan för hur återföreningen ska genomföras (s. 118).

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att nuvarande bestämmelse om socialnämndens ansvar att noga förbereda barnets återförening ska föras över till den nya lagen. Vidare föreslår utredningen att socialnämnden, för att åstadkomma en planerad successiv hemflyttning, ska kunna begära senareläggning av verkställigheten av domstolens beslut om att omhändertagandet ska upphöra. Det förslaget har fått kritik från flera remissinstanser. Bl.a. anser *Kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall* att det t.ex. saknas resonemang kring vilka överväganden som ska göras när ett beslut om senareläggning fattas, hur sådana beslut ska utformas, hur länge verkställigheten ska eller bör senareläggas liksom vilken utredning som bör krävas. Även *JO* för fram liknande frågor och anser att förslaget inte är tillräckligt genomarbetat. *Förvaltningsrätten i Uppsala*, som visserligen är positiv till förslaget, anser att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör övervägas om en maximal tid för att förbereda hemflyttning ska anges.

Den pågående utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) har bl.a. i uppdrag att analysera och ta ställning till behovet av att stärka och konkretisera socialnämndens ansvar för återförening (dir. 2023:160). Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande senast den 30 januari 2026.

När ett omhändertagande för vård upphör är det en viktig uppgift för socialnämnden att förbereda barnets återförening med hans eller hennes vårdnadshavare. Det är angeläget att detta ansvar även framgår i den nya lagen. Utredningens (SOU 2015:71) förslag om att införa en bestämmelse som ger möjlighet till en successiv återförening genom senareläggning av upphörandebeslutets verkställighet, behöver dock, som förs fram av remissinstanserna, ytterligare utvecklas för att kunna införas i den nya lagen. Vidare har Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU i uppdrag att se över bestämmelsen om socialnämndens ansvar vid en återförening. Mot bakgrund av detta bör därför nuvarande bestämmelse föras över oförändrad i sak till den nya lagen.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Det är angeläget att socialnämnden har ett ansvar för återföreningen även när ett sådant omhändertagande upphör. Bestämmelsen som föreslås föras över till den nya lagen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Något särskilt tillägg om att socialnämnden noga ska förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om barnet när ett

omhändertagande för vård på grund av anknytning upphör är därför inte nödvändigt att göra i den nya lagen.

15.4 Uppföljning av situationen när omhändertagande för vård har upphört

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om socialnämndens skyldighet att följa upp barnets situation när omhändertagandet för vård upphör ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om uppföljning när omhändertagande för vård upphör trädde i kraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: *Stockholms kommun* framhåller att socialnämndens bristande möjlighet till uppföljning efter avslutad placering är ett skäl till varför gällande lagstiftning har framstått som otillräcklig. Socialnämnden bör därför enligt kommunen få större möjligheter att följa barnet efter avslutad placering och uppföljningsmöjligheten bör förlängas till ett år.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Av 18 kap. 10 § SoL följer att socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter att en placering utanför det egna hemmet har upphört. Socialnämnden har således ett särskilt ansvar för att vidta åtgärder utifrån barnets eller den unges bästa även efter att en placering har upphört. Om barnet eller den unge har ett fortsatt behov av insatser ska socialnämnden arbeta för att barnet eller den unge exempelvis får hjälp med en fungerande skolgång eller tillgång till den hälso- och sjukvård eller tandvård som han eller hon behöver.

Vidare följer av 21 b § LVU att socialnämnden ska följa upp situationen för den som är under 18 år när vård med stöd av lagen upphör. Om den unge ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne när vården upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp den unges situation först när återföreningen har skett. Av 21 c § LVU framgår att socialnämnden vid en uppföljning får konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Vidare anges att socialnämnden får samtala med den unge utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. När uppföljningen inleds respektive avslutas ska socialnämnden underrätta den unge, om den unge har fyllt 15 år, och vårdnadshavare som berörs. En uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att den inleddes. Uppföljningen ska också avslutas om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket SoL.

Bestämmelserna om uppföljning av ett barns situation efter att ett omhändertagande för vård har upphört infördes genom riksdagens antagande av propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178). I propositionen uttalas att det är viktigt

att socialnämnden kan följa barnets situation och utveckling efter det att vården avslutats, för att vid behov fånga upp eventuella behov av stöd och hjälp hos barnet. Vidare uttalas att för att tillförsäkra barn trygghet, säkerhet och stabilitet bör det införas en skyldighet att följa upp barns situation efter det att vård enligt LVU har upphört (s. 55).

Den pågående utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) har, utöver vad som tidigare nämnts, i uppdrag att bedöma om tiden för den uppföljning som socialnämnden ska göra när vård enligt LVU upphör ska förlängas. Utredningen har även i uppdrag att se över den uppföljning som socialnämnden får besluta om efter att en placering med stöd av socialtjänstlagen i ett familjehem, ett skyddat boende eller i ett hem för vård eller boende har upphört (dir. 2023:160).

För att säkerställa ett barns trygghet och säkerhet efter att ett omhändertagande för vård upphör är det viktigt att socialnämnden följer upp situationen för barnet. I avvaktan på att den pågående utredningen lämnar sina förslag om uppföljningsbestämmelsernas utformning bör nuvarande bestämmelser om socialnämndens skyldighet att följa upp ett barns situation när omhändertagandet upphör föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Även när ett sådant omhändertagande upphör är det viktigt att socialnämnden följer upp situationen för barnet. Bestämmelsen som föreslås föras över till den nya lagen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Något särskilt tillägg om socialnämndens skyldighet att följa upp ett barns situation när ett omhändertagande för vård på grund av anknytning upphör är därför inte nödvändigt att göra i den nya lagen.

16 Flyttningsförbud

16.1 Flyttningsförbud ska regleras i den nya lagen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att en vårdnadshavare för viss tid eller tills vidare får förbjudas att ta ett barn från ett familjehem eller annat enskilt hem om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet, ska föras över till den nya lagen med den förändringen att den inte längre ska omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet.

Utkastets bedömning: Flyttningsförbudet bör enbart regleras i den nya lagen och omfatta både frivilliga placeringar och placeringar utan samtycke i ett enskilt hem.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att bestämmelserna om flyttningsförbud fortsatt ska omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. Utredningen föreslår

inte någon bestämmelse om vad en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte över förslaget. Majoriteten av de som yttrar sig, såsom *Barnombudsmannen* och *Göteborgs universitet,* tillstyrker förslaget.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. I promemorian föreslås att möjligheten att besluta om flyttningsförbud i samband med att omhändertagande för vård upphör tas bort, men att det fortfarande ska vara möjligt att besluta om flyttningsförbud i samband med att en frivillig placering enligt socialtjänstlagen upphör. Bestämmelserna om flyttningsförbud föreslås därför flyttas till socialtjänstlagen. Det föreslås inte någon bestämmelse om vad ansökan om flyttningsförbud ska innehålla.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna avstyrker förslaget med hänvisning till att flyttningsförbudet är av tvångskaraktär och därför inte bör flyttas till socialtjänstlagen som bygger på frivillighet. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser vidare att det inte står klart att det saknas ett behov av att fortsatt kunna besluta om flyttningsförbud i vissa fall. Även *Nässjö kommun* menar att flyttningsförbud fortfarande behövs finnas kvar när omhändertagande för vård upphör som en möjlighet att stoppa skadliga hemtagningar.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

De nuvarande bestämmelserna om flyttningsförbud

Bestämmelsen om flyttningsförbud finns i 24 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Av bestämmelsen framgår att förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden, för viss tid eller tills vidare, får förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 22 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28), som föregick de nuvarande bestämmelserna om flyttningsförbud, framgår bl.a. följande om förutsättningarna för ett flyttningsförbud. Om socialnämnden finner att det inte längre finns förutsättningar för vård enligt LVU ska nämnden besluta att vården ska upphöra. Vid frivilliga placeringar ska vården upphöra när vårdnadshavarna begär det. I samband med beslut om upphörande av vård enligt LVU eller i samband med vårdnadshavarnas begäran bör socialnämnden ta ställning till om barnet omedelbart kan återvända till föräldrahemmet eller om några insatser från socialtjänstens sida behövs för att underlätta en återförening. Finner nämnden att barnet inte kan återvända hem utan påtaglig risk för skada på dess hälsa eller utveckling och går vårdnadshavarna inte med på att barnet stannar kvar i familjehemmet, bör en ansökan om flyttningsförbud omedelbart ges in till förvaltningsrätten (s. 119).

Bestämmelserna om flyttningsförbud är således tillämpliga både vid omhändertaganden för vård i familjehem enligt LVU och vid frivilliga placeringar i enskilda hem enligt socialtjänstlagen. Bestämmelsen gäller

därmed också vid s.k. privatplaceringar, dvs. när socialnämnden lämnat medgivande till att ett barn tas emot i ett enskilt hem genom en frivillig överenskommelse mellan vårdnadshavarna och det enskilda hemmet.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att flyttningsförbudet syftar till att bevaka barnens bästa (Del A s. 541). Därutöver uttalas i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att syftet med ett flyttningsförbud bör vara att med insatser från socialtjänstens sida göra det möjligt för barnet att så snart som möjligt återvända till föräldrahemmet utan risk för skada. Flyttningsförbudet är i första hand avsett att vara en temporär åtgärd som inte bör få pågå längre tid än absolut nödvändigt och som syftar till att ge ytterligare tid för förberedelse av en återflyttning (s. 83).

Av propositionen om socialtjänsten framgår att de omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om ett flyttningsförbud är aktuellt är; barnets ålder och utveckling, barnets egenskaper och känslomässiga bindningar, den tid barnet har vårdats på annan plats än hos vårdnadshavarna och de levnadsförhållanden som barnet har haft under sin placering och de hemförhållanden som väntar barnet i föräldrahemmet. Vårdnadshavarnas kontakter med den barnet under den tid som de har varit åtskilda bör också vägas in. Hänsyn ska också tas till hur umgänget mellan barn och föräldrar har utvecklat sig och fungerat under placeringstiden. En viktig faktor är barnets egen vilja. Har barnet fyllt 15 år bör dess vilja inte frångås utan vägande skäl, men även yngre barns inställning bör beaktas (s. 541 och 542).

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har vidare uttalat i ett avgörande (HFD 2011 ref. 13) att syftet med ett flyttningsförbud också kan vara att säkerställa att barnets bästa tas till vara i situationer då barnet vistats lång tid i ett familjehem och hunnit få så starka band till detta hem att det måste ifrågasättas om inte barnet bör bo kvar där.

Sedan den 1 juli 2022 finns enligt 13 b § LVU en skyldighet för socialnämnden att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud vid en prövning av om vård enligt LVU i ett familjehem ska upphöra. Enligt 22 kap. 16 § SoL gäller skyldigheten också om en vårdnadshavare eller ett barn över 15 år begär att vård enligt socialtjänstlagen i ett familjehem eller ett annat enskilt hem ska upphöra. Bestämmelsen i 13 b § LVU föreslås, med vissa ändringar, föras över till den nya lagen (avsnitt 13.3).

Av 44 § LVU följer att den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud ska dömas till böter. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 24.1).

Flyttningsförbudet förs över till den nya lagen

Bestämmelsen om flyttningsförbud fyller fortsatt en viktig funktion för att förhindra skadliga hemflyttningar i de fall vårdnadshavarna inte är villiga att medverka till den planering som socialnämnden bedömer är bäst för barnet. Bestämmelser om flyttningsförbud har således fortsatt aktualitet och bör i huvudsak föras över till den nya lagen.

Ett flyttningsförbud enligt den nuvarande lagen kan beslutas både för barn som är omhändertagna för vård i familjehem på grund av förhållanden i hemmet och på grund av eget beteende. I avsnitt 8 föreslås att barn i

familjehem i vissa fall ska kunna omhändertas för vård på grund av anknytning. Den nya grunden föreslås vara tillämplig i situationer där det bedöms vara bäst för ett barn, som är omhändertaget på grund av förhållanden i hemmet, att stanna kvar i familjehemmet trots att de missförhållanden som ursprungligen föranlett vården inte längre finns kvar. Socialnämnden har då att bedöma om barnet fått en sådan anknytning till familjehemmet att det finns en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling om han eller hon skiljs från familjehemmet. Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning föreslås omfatta både situationer där en temporär fördröjning av barnets återförening med sina vårdnadshavare bedöms nödvändig och situationer där det är till barnets bästa med en mer varaktig placering i familjehemmet, men där en vårdnadsöverflytt av olika skäl inte är aktuell. I motsats till vad *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Nässjö kommun* för fram bedöms det därför inte finnas ett fortsatt behov av flyttningsförbud för barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. En ordning som innebär att det är möjligt att besluta antingen om flyttningsförbud eller att besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning bedöms som olämplig. En sådan ordning innebär en dubbelreglering och ger socialnämnden två handlingsalternativ i situationer när det bedöms bäst för barnet att inte separeras från familjehemmet. Det skulle därmed kunna orsaka gränsdragningsproblem och en spretande praxis. Bestämmelserna om flyttningsförbud i den nya lagen föreslås därför inte längre omfatta barn som har omhändertagits för vård på grund av förhållanden i hemmet.

Flyttningsförbudet regleras enbart i den nya lagen

I promemorian föreslås att flyttningsförbudet enbart ska omfatta barn som är placerade i familjehem eller i ett annat enskilt hem enligt socialtjänstlagen, och att bestämmelserna därför bör flyttas till socialtjänstlagen. Som framgår under föregående rubrik föreslås att flyttningsförbudet fortsatt ska omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende enligt den nya lagen. Frågan är då om bestämmelserna om flyttningsförbud, i delvis överensstämmelse med promemorians förslag, bör föras över till socialtjänstlagen i den mån de rör frivilliga placeringar.

Bestämmelserna om flyttningsförbud fördes över från socialtjänstlagen till LVU i samband med att nuvarande LVU trädde i kraft. I propositionen Om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:128) som föregick bestämmelserna uttalas att ett beslut om flyttningsförbud är att betrakta som en tvångsåtgärd gentemot de inblandade av samma karaktär som ett tvångsomhändertagande och att det därför starkt kan ifrågasättas om det är lämpligt att frågan om flyttningsförbud regleras i socialtjänstlagen (s. 80).

Flertalet remissinstanser anser att flyttningsförbudet fortsatt bör regleras i LVU. *Kammarrätten i Stockholm* för t.ex. fram att det är angeläget att medborgare som är i kontakt med socialtjänsten förstår och uppmärksammar vad som bygger på frivillighet och vad som är tvångsåtgärder. Enligt kammarrätten är de skäl som anfördes för att bestämmelserna om flyttningsförbud fördes över från socialtjänstlagen till LVU är starka och alltjämt giltiga för att bestämmelserna ska anges i LVU.

För att det upprätthålla en tydlig gräns mellan frivillighet och tvång finns det således principiella och pedagogiska skäl till att fortsatt reglera en sådan tvingande åtgärd som ett flyttningsförbud i den nya lagen. Mot bakgrund av ovanstående bör bestämmelsen om att flyttningsförbud kan beslutas för viss tid eller tills vidare föras över till den nya lagen så att såväl frivilliga placeringar enligt socialtjänstlagen som placeringar utan samtycke regleras i samma lag.

16.2 Beslut om flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att förvaltningsrätten beslutar om flyttningsförbud efter ansökan från socialnämnden ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Enligt den nu rådande ordningen beslutar förvaltningsrätten på ansökan av socialnämnden om flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare. Detta följer av 24 § LVU. Denna ordning infördes i samband med tillkomsten av den nuvarande lagen då bestämmelserna om flyttningsförbud flyttades från den dåvarande socialtjänstlagen till LVU. Innan dess beslutade socialnämnden om flyttningsförbud utan någon ansökan till förvaltningsrätten. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att med hänsyn till flyttningsförbudets ingripande karaktär finns ett starkt rättssäkerhetsintresse av att låta en domstol besluta i en sådan fråga (s. 82). Dessa skäl gör sig fortsatt gällande. Nuvarande bestämmelse i LVU om att förvaltningsrätten beslutar om flyttningsförbud efter ansökan av socialnämnden bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

16.3 Ansökan om flyttningsförbud

Utkastets förslag: Socialnämndens ansökan om flyttningsförbud ska innehålla en redogörelse för

- barnets förhållanden,
- de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett flyttningsförbud,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- hur relevant information lämnats till barnet,
- vilket slags relevant information som lämnats, och
- barnets och vårdnadshavarens inställning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag

Innehållet i en ansökan om flyttningsförbud

Nuvarande bestämmelser om flyttningsförbud reglerar inte vad socialnämndens ansökan om flyttningsförbud ska innehålla. Sådana bestämmelser finns dock vad gäller omhändertagande för vård och utreseförbud.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att beslut om flyttningsförbud är att betrakta som en tvångsåtgärd av samma karaktär som ett tvångsomhändertagande (s. 81). Som nämns i avsnitt 16.1 fördes bestämmelserna om flyttningsförbud av detta skäl över från socialtjänstlagen till nuvarande LVU i samband med lagens tillkomst. Utöver att föra in bestämmelser om att förvaltningsrätten som första instans ska pröva beslut om flyttningsförbud genomfördes vissa andra förändringar i syfte att stärka rättssäkerheten, bl.a. att beslutet medför en rätt till offentligt biträde, att beslutet måste övervägas regelbundet och att en begränsning av umgänget under ett flyttningsförbud måste föregås av ett formellt beslut. Någon bestämmelse om vad en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla övervägdes inte. En sådan bestämmelse infördes dock när bestämmelserna om utreseförbud fördes in i LVU (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) uttalas att ett beslut om utreseförbud är en ingripande åtgärd och att huvudregeln därför bör vara att ett sådant förbud ska meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden på motsvarande sätt som gäller för beslut om vård (s. 76). En bestämmelse infördes i nuvarande 31 b § LVU om att en ansökan om utreseförbud ska innehålla i huvudsak motsvarande krav som en ansökan om omhändertagande för vård. Denna bestämmelse föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 17.2).

Mot bakgrund av flyttningsförbudets ingripande karaktär bedöms det vara lika angeläget att tydliggöra vad en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla som vid en ansökan om utreseförbud. Även om en sådan ansökan i regel inte är lika omfattande eller tidskrävande som en ansökan om omhändertagande för vård bedöms det inte finnas några skäl mot att tydliggöra vilka redogörelser som ska finnas med också för en ansökan om flyttningsförbud. En sådan bestämmelse bör därför föras in i den nya lagen.

Vad en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla

En uppräkning av vilka redogörelser som en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla tydliggör för socialnämnden vad ansökan ska innehålla och ökar förutsättningarna för att förvaltningsrätten ska få ett så fylligt underlag som möjligt om barnets situation. I avsnitt 17.2 föreslås att en ansökan om ett utreseförbud ska innehålla redogörelser för barnets förhållanden, de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas, tidigare vidtagna åtgärder, hur och vilket slags relevant information som lämnats till barnet och barnets och vårdnadshavarnas inställning. Dessa omständigheter bedöms även vara lämpliga att redogöra för i en ansökan om flyttningsförbud.

Den nuvarande bestämmelsen om att förvaltningsrätten efter ansökan från socialnämnden får besluta om flyttningsförbud bör därför kompletteras med att ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets förhållanden, de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver

skyddas genom ett flyttningsförbud, tidigare vidtagna åtgärder, hur och vilken slags relevant information som lämnats till barnet samt barnets och vårdnadshavarens inställning.

16.4 Vem som får ansöka om flyttningsförbud

Utkastets förslag: Den nuvarande bestämmelsen om vilken socialnämnd som är behörig att ansöka om flyttningsförbud ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av 25 § första stycket LVU framgår att en ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § SoL att ta emot den unge i ett enskilt hem.

Av 22 kap. 2 § SoL följer att ett barn inte får tas emot för stadigvarande vård, omsorg och uppfostran i ett familjehem utan ett beslut om vård. Ett barn får inte heller utan socialnämndens medgivande tas emot för stadigvarande vård, omsorg och uppfostran i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan vårdnadshavare.

Samma socialnämnd som fattar beslut eller lämnat medgivande är alltså behörig att göra en ansökan om flyttningsförbud. Det bedöms inte finnas anledning att göra några förändringar i detta avseende. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

16.5 Övervägande och upphörande av ett flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden minst var tredje månad ska överväga om ett beslut om flyttningsförbud fortfarande behövs ska föras över till den nya lagen med ett förtydligande om från vilken tidpunkt tidsfristen ska räknas.

Nuvarande bestämmelse om att ett flyttningsförbud ska upphöra när det inte längre behövs ska föras över till den nya lagen med det tillägget att ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inget förtydligande om från vilken tidpunkt fristen för att överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs ska börja räknas. Utredningen lämnar inte heller något förslag på en bestämmelse om att flyttningsförbud ska upphöra senast när barnet fyller 18 år. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Socialnämnden ska fortsatt överväga ett flyttningsförbud var tredje månad

Socialnämnden har enligt 26 § LVU en skyldighet att minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att bestämmelsen utgör en påminnelse om att ett flyttningsförbud är en temporär åtgärd och att det är socialnämndens uppgift att se till att förbudet inte gäller under längre tid än som är nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Så snart det inte finns något behov av åtgärden ska socialnämnden besluta att den ska upphöra. Liksom i fråga om vård enligt LVU i miljöfallen och i fråga om frivilliga placeringar bör socialnämnden därför med regelbundna tidsintervaller överväga om förbudet fortfarande behövs. Tidsintervallet för sådana överväganden bör vara kortare än när det gäller att överväga ett fortsatt vårdbehov eftersom ett flyttningsförbud är en temporär åtgärd som inte bör få pågå längre tid än absolut nödvändigt. Liksom när det gäller överväganden av fortsatt vård och rätt till umgänge är det inte fråga om en formell omprövning utan om att nämnden ska aktualisera frågan (s. 84 och 120).

De skäl som anfördes när bestämmelsen om att socialnämnden regelbundet ska överväga behovet av ett flyttningsförbud bedöms fortsatt relevanta. Bestämmelsen om att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Fristen för övervägande av ett flyttningsförbud ska räknas från dagen för domstolens beslut

I den nuvarande lagen finns det inte någon bestämmelse om hur man ska beräkna tiden för när det första övervägandet av ett flyttningsförbud ska göras. Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett beslut från 2018 bedömt att fristen för det första övervägandet bör räknas från den dag då domstolen beslutade om flyttningsförbud (JO 2018/19 s. 546). På samma sätt beräknas också fristen för när det första gången ska prövas om ett utreseförbud ska upphöra, vilket framgår av 31 c § LVU. Denna bestämmelse föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 17.3). I den nya lagen föreslås det vidare förtydligas från vilken tidpunkt fristen börjar räknas för det övervägande eller den prövning som ska göras av ett omhändertagande för vård (avsnitt 13.2).

Även i fråga om flyttningsförbud bör det i den nya lagen tydligt framgå när fristen för det första övervägandet ska börja räknas. Såsom JO förordar bör fristen börja räknas från den dagen rätten fattar beslut om ett flyttningsförbud. Bestämmelsen om att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs bör därför kompletteras med att fristen ska räknas från den dag då förbudet meddelades. Om flyttningsförbudet föregås av ett tillfälligt flyttningsförbud ska tidsfristen räknas från den dag då beslutet om det tillfälliga flyttningsförbudet meddelades.

Nuvarande bestämmelse om upphörande av ett flyttningsförbud förs över till den nya lagen

Socialnämnden ska enligt 26 § andra stycket LVU besluta att ett flyttningsförbud ska upphöra när det inte längre behövs.

Som framgår ovan under rubriken Socialnämnden ska fortsatt överväga ett flyttningsförbud var tredje månad är syftet med att regelbundet överväga ett beslut om flyttningsförbud att det inte ska pågå längre än nödvändigt. En uttrycklig bestämmelse om att socialnämnden ska besluta att ett sådant förbud ska upphöra när det inte längre behövs bör fortsatt finnas kvar. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Ett flyttningsförbud upphör när barnet fyller 18 år

Det saknas bestämmelser i den nuvarande lagen om när ett flyttningsförbud senast upphör. Ett förbud mot att ta barnet från det hem där han eller hon är placerat är riktat mot den som är vårdnadshavare för barnet. Av bestämmelserna om vårdnad i 6 kap. 2 § föräldrabalken följer att vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år. Därefter finns det således ingen vårdnadshavare att rikta ett beslut om flyttningsförbud mot. Även om det på detta sätt kan utläsas att bestämmelsen endast omfattar barn bedöms det finnas skäl att tydligt ange att ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år, på motsvarande sätt som görs i 31 c § LVU avseende utreseförbud. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 17.4).

Även mot bakgrund av att ett flyttningsförbud kan beslutas för ett barn i ett familjehem som är omhändertaget för vård på grund av eget beteende och att ett sådant omhändertagande i vissa fall kan pågå som längst fram till 21 års ålder bedöms det finnas skäl för att tydligt ange när ett flyttningsförbud senast upphör. En bestämmelse om att ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år bör därför föras in i den nya lagen.

16.6 Tillfälligt flyttningsförbud

16.6.1 Beslut om tillfälligt flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud om det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling, ska föras över till den nya lagen med den skillnaden att bestämmelsen inte längre ska omfatta barn i familjehem som har omhändertagits för vård på grund av förhållanden i hemmet.

Även nuvarande bestämmelser om beslutsfattande av ett tillfälligt flyttningsförbud ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att bestämmelserna fortsatt ska omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. Utredningen föreslår även en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag: Av 27 § första stycket LVU framgår att socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling. Enligt 27 § andra stycket LVU får även nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud, om nämndens beslut inte kan avvaktas. Beslutet ska då anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Det är den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § SoL till att ta emot den unge i ett enskilt hem som får besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Enligt 27 § tredje stycket LVU får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud när socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att i de fall det är nödvändigt bör det finnas möjlighet till ett omedelbart beslut om flyttningsförbud. Socialnämnden bör därför kunna besluta om flyttningsförbud, men beslutet underställas förvaltningsrätten för prövning. Vidare uttalas att paragrafen är utformad med bestämmelserna om omedelbart omhändertagande som förebild (s. 82 och s. 120).

Det kan konstateras att det även fortsättningsvis är viktigt att socialnämnden i brådskande situationer, när förvaltningsrättens prövning inte kan avvaktas, kan fatta beslut om ett tillfälligt flyttningsförbud. Detsamma gäller möjligheten att nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden förordnat kan besluta om tillfälligt flyttningsförbud när nämndens beslut inte kan avvaktas. Dessa bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Även bestämmelsen som ger rätten möjlighet att besluta om tillfälligt flyttningsförbud när socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud bör föras över till den nya lagen.

16.6.2 Socialnämndens beslut ska lämnas över till förvaltningsrätten

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet om tillfälligt flyttningsförbud fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Om en ansökan om flyttningsförbud redan har gjorts, ska socialnämnden, inom samma tidsfrist, lämna över beslutet om tillfälligt flyttningsförbud till den domstol som prövar ansökan om flyttningsförbud.

Nuvarande bestämmelse om att beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen ska också föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte någon bestämmelse om till vilken domstol och inom vilken tid ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud ska lämnas över för prövning av om det ska fastställas när en ansökan om

flyttningsförbud redan är gjord. Utredningen en föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av 28 § LVU framgår att ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet ska jämte handlingarna i ärendet tillställas rätten.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att med hänsyn till flyttningsförbudets ingripande karaktär finns det ett starkt rättssäkerhetsintresse att låta en domstol besluta i en sådan fråga. Dock bör socialnämnden ha kvar möjligheten att fatta ett omedelbart beslut om tillfälligt flyttningsförbud i de fall det är nödvändigt. Ett sådant beslut bör skickas till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas (s. 82).

Även fortsättningsvis bör ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, av rättssäkerhetsskäl, lämnas över till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. Den nuvarande bestämmelsen bör således föras över till den nya lagen. Språkligt bör dock uttrycket ”underställas” bytas ut för att bättre beskriva vad som avses. Av bestämmelsen bör därför i stället framgå att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. Även den nuvarande bestämmelsen om inom vilken tidsfrist beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen har fortsatt relevans och bör föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I 27 § tredje stycket LVU anges att även rätten får besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud när socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud. Den bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 16.6.1). Det finns inget som hindrar att socialnämnden, efter att nämnden har ansökt om flyttningsförbud, beslutar om ett tillfälligt flyttningsförbud. För att undvika risken för att parallella processer uppkommer i en sådan situation, t.ex. då ansökan prövas i kammarrätten och även kammarrätten beslutar om ett tillfälligt flyttningsförbud, bör det införas en bestämmelse om till vilken domstol beslutet om tillfälligt flyttningsförbud i de fallen ska överlämnas. En sådan motsvarande reglering finns i 7 § fjärde stycket LVU i fråga om ett beslut om omedelbart omhändertagande och i 31 e § fjärde stycket LVU i fråga om ett beslut om tillfälligt utreseförbud. De bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen oförändrade i sak (avsnitt 10.4.2 och 17.5.1). I likhet med detta bör det av den nya lagen framgå att om beslutet om tillfälligt flyttningsförbud har fattats efter det att socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, ska beslutet senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om flyttningsförbud.

16.6.3 Efterföljande ansökan

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden, efter att förvaltningsrätten fastställt ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, senast inom två veckor från dagen för rättens beslut, ska ansöka hos förvaltningsrätten om ett flyttningsförbud, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Förvaltningsrätten ska få besluta om förlängning av ansökningstiden, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att förvaltningsrätten ska få förlänga ansökningstiden om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om efterföljande ansökan förs över till den nya lagen

I 29 § LVU anges att om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden inom två veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att syftet med bestämmelsen är att ge garantier för att ett tillfälligt flyttningsförbud inte består under längre tid än som oundgängligen behövs. Därför har en tidsfrist bestämts för den fortsatta handläggningen. Har förvaltningsrätten fastställt ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, åligger det socialnämnden att inom två veckor från dagen för rättens beslut lämna en ansökan om flyttningsförbud till förvaltningsrätten. Ansökan ska ha kommit in till förvaltningsrätten innan tidsfristen har gått ut (s. 121).

Dessa skäl bedöms alltjämt relevanta. Den nuvarande bestämmelsen om att socialnämnden inom två veckor från förvaltningsrättens beslut att fastställa ett tillfälligt flyttningsförbud, ska ansöka om flyttningsförbud bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Tidsfrist för en efterföljande ansökan får förlängas

Vid en efterföljande ansökan efter andra provisoriska åtgärder enligt LVU, som vid en ansökan om omhändertagande för vård efter ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 8 § eller vid en ansökan om utreseförbud efter ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 f §, finns bestämmelser om att tidsfristen för ansökan i vissa fall får förlängas. Bestämmelserna är avsedda att vara av undantagskaraktär.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas emellertid att tidsfristen i dessa fall är ovillkorlig (s. 121). Det bedöms emellertid lämpligt att det finns en motsvarande ventil som vid andra tillfälliga beslut enligt LVU även vid en efterföljande ansökan om flyttningsförbud. Av 34 § LVU följer att om ett tillfälligt flyttningsförbud har meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om flyttningsförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning

eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Det bör finnas en möjlighet för förvaltningsrättens att redan under socialnämndens handläggning av ett ärende om flyttningsförbud besluta om förlängning av ansökningstiden om ytterligare utredning är nödvändig.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131), som föregick bestämmelserna om utreseförbud i LVU, bedömdes det inte finnas några andra skäl för att förlänga ansökningstiden än behovet av ytterligare utredning vid en ansökan om utreseförbud (s. 82). Motsvarande bedömning bör gälla vid förlängning av tiden vid en ansökan om flyttningsförbud. En bestämmelse om att förvaltningsrätten får besluta om förlängning av ansökningstiden om ytterligare utredning gör det nödvändigt bör därför införas i den nya lagen. Liksom vid övriga förlängningar av ansökningstid efter åtgärder av provisorisk karaktär bör förvaltningsrätten vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden (jfr prop. 1989/90:28 s. 111 och prop. 2019/20:131 s. 114).

16.6.4 Upphörande av ett tillfälligt flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att ett tillfälligt flyttningsförbud upphör om inte socialnämnden inom en vecka från dagen för beslutet har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att ett tillfälligt flyttningsförbud upphör om inte socialnämnden inom två veckor från dagen för när beslutet fastställdes har ansökt om ett flyttningsförbud ska föras över till den nya lagen med det tillägget att det gäller under förutsättning att nämnden inte heller har begärt förlängning av ansökningstiden.

Bestämmelsen om att socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt flyttningsförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det liksom att ett sådant beslut också får fattas av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud, ska också föras över till den nya lagen.

Även nuvarande bestämmelse om att ett tillfälligt flyttningsförbud upphör när rätten avgör frågan om flyttningsförbud ska föras över till den nya lagen.

Utkastets bedömning: Det behövs ingen uttrycklig bestämmelse om att ett tillfälligt flyttningsförbud upphör när barnet fyller 18 år.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen lämnar inget förslag om att en förutsättning för upphörande ska vara att nämnden inte har begärt förlängning av ansökningstiden och gör ingen bedömning av om det behövs en bestämmelse om att ett tillfälligt flyttningsförbud ska upphöra när barnet fyller 18 år. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Endast *Kammarrätten i Sundsvall* yttrar sig över förslaget och förordar att det av lagtexten tydligt ska framgå vid vilka åldersgränser tillfälliga flyttningsförbud senast upphör.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande upphörandebestämmelser förs över till den nya lagen

Av 28 § och 7 § första och tredje stycket LVU framgår att ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud upphör om det inte har underställts förvaltningsrätten inom en vecka från att beslutet fattades. Enligt 29 § och 30 § första stycket upphör också beslutet om en ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom två veckor eller när rätten avgör frågan om flyttningsförbud. Vidare ska socialnämnden enligt 30 § andra stycket besluta att ett tillfälligt flyttningsförbud genast ska upphöra om det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att bestämmelserna om upphörande av ett tillfälligt flyttningsförbud huvudsakligen överensstämmer med motsvarande regler i fråga om omedelbara omhändertaganden. Socialnämnden har ansvaret för att ett tillfälligt flyttningsförbud inte består under längre tid än som är nödvändigt. I bestämmelsens andra stycke framgår därför socialnämndens ansvar att självständigt besluta att det tillfälliga flyttningsförbudet genast ska upphöra om det inte finns grund för det. I motsats till vad som är fallet i övriga situationer krävs alltså ett särskilt beslut av nämnden i fråga om det tillfälliga förbudets fortsatta bestånd (s. 121 och 122).

Ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud är till sin karaktär en provisorisk åtgärd. Beslutet bör därför inte bestå längre tid än vad som oundgängligen behövs. De nuvarande bestämmelserna anger dels i vilka situationer ett tillfälligt flyttningsförbud per automatik upphör, dels socialnämndens ansvar att självständigt besluta att förbudet ska upphöra så snart det inte finns grund för det. Dessa bestämmelser bedöms fortsatt vara ändamålsenliga och relevanta och bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Det bedöms inte finnas behov av en uttrycklig bestämmelse om vid vilken ålder ett tillfälligt flyttningsförbud upphör, såsom *Kammarrätten i Sundsvall* har fört fram. I avsnitt 16.5 föreslås däremot en bestämmelse som anger att ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år. Det bedöms framgå med tillräcklig tydlighet i den nya lagen att bestämmelserna om flyttningsförbud och tillfälliga flyttningsförbud endast gäller barn.

När ansökan om flyttningsförbud inte inkommer i rätt tid

I avsnitt 16.6.3 föreslås att förvaltningsrätten ska ha möjlighet att besluta om förlängning av ansökningstiden för en efterföljande ansökan om flyttningsförbud. I konsekvens med det bör det i den nya lagen framgå att ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud upphör om en ansökan inte har kommit in inom två veckor från dagen då förvaltningsrätten fastställde beslutet och socialnämnden inte heller har begärt förlängning av tiden. Detta överensstämmer med regleringen vid andra provisoriska beslut, som omedelbart omhändertagande och tillfälligt utreseförbud.

16.7 Umgänge vid ett flyttningsförbud eller tillfälligt flyttningsförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden i vissa fall får besluta om barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att bestämmelsen fortsatt ska omfatta barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Socialnämnden får enligt 31 § LVU, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud, besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas. Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) som föregick bestämmelsen framgår att den infördes av rättssäkerhetsskäl i samband med tillkomsten av den nuvarande lagen (s. 85). Innan dess fanns ingen möjlighet för socialnämnden att vid flyttningsförbud fatta ett formellt beslut om umgänget mellan vårdnadshavare och barn. Rent faktiska inskränkningar i detta avseende kunde därmed inte bli föremål för överklagande och domstolsprövning. Den Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i ett fall också kritiserat Sverige för att det vid den tidpunkten inte fanns laglig möjlighet att reglera umgängesfrågan vid ett flyttningsförbud (Eriksson mot Sverige, Ser. A no 156, 22 juni 1989).

I ovan nämnda proposition uttalas att avsikten med flyttningsförbudet i första hand är att ge barn och vårdnadshavare tid att förbereda en återförening. I förberedelsearbetet måste ingå att skapa en förtroendefull relation mellan dem, vilket särskilt vid långvariga separationer kan vara mycket känsligt och ta tid. Det kan vara ofrånkomligt att vårdnadshavarna i denna känsliga situation inte alltid kan ha samma uppfattning som socialnämnden i fråga om hur och i vilken takt relationerna med barnet ska byggas upp. Det kan därför under den tid flyttningsförbudet pågår finnas behov att reglera umgänget mellan barnet och föräldrarna. En sådan reglering bör i rättssäkerhetens intresse formaliseras så att beslut kan överklagas och prövas av domstol (prop. 1989/90:28 s. 85).

Det kan konstateras att de skäl som anges som motiv för bestämmelsen i de tidigare förarbetena alltjämt är relevanta. Bestämmelsen som innebär att socialnämnden har möjlighet att besluta om hur umgänge ska genomföras under ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

17 Utreseförbud

17.1 Förutsättningar för utreseförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ett utreseförbud ska meddelas för ett barn om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige, och barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av sådana förhållanden i hemmet eller egna beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård, ska föras över till den nya lagen med det tillägget att de nya rekvisiten för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende även gäller för när ett utreseförbud ska beslutas.

Även nuvarande bestämmelse om att ett utreseförbud också ska meddelas om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272) och bestämmelserna om utvidgat utreseförbud trädde i kraft den 1 juni 2024 (prop. 2023/24:72, bet. 2023/24:SoU24, rskr. 2023/24:173).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: I 31 a § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, anges att ett utreseförbud ska meddelas för den som är under 18 år om det finns en påtaglig risk för att han eller hon förs utomlands eller lämnar Sverige, och hans eller hennes hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i boendemiljön, eller på grund av eget missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Enligt 31 a § andra stycket LVU ska ett utreseförbud också meddelas om det finns en påtaglig risk för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.

Den 1 juli 2020 infördes regleringen om utreseförbud i LVU i syfte att skydda barn från att föras utomlands för att ingå barnäktenskap eller könsstympas (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) uttalas att ett viktigt skäl för att införa ett utreseförbud är att svenska myndigheter har mycket begränsade möjligheter att agera i andra länder om ett barn väl har förts utomlands eller lämnat Sverige i syfte att ingå barnäktenskap eller könsstympas (s. 62 och 63).

För att skydda barn från fler typer av skadliga utlandsvistelser utvidgades tillämpningsområdet för när ett utreseförbud ska meddelas den 1 juni 2024 (prop. 2023/24:72, bet. 2023/24:SoU24, rskr. 2023/24:173). I propositionen Ett utvidgat utreseförbud för barn (prop. 2023/24:72) anges att utreseförbudet till skillnad mot tidigare ska utformas efter förutsättningarna för vård enligt LVU. Kriterierna för att utreseförbud ska kunna

meddelas bör således överensstämma med kriterierna för vård enligt LVU (s. 13).

Det är fortsatt angeläget att kunna skydda barn som riskerar att utsättas för skadliga förhållanden utomlands. I avsnitt 7 föreslås nuvarande förutsättningar för omhändertagande för vård till viss del ändras och kompletteras med nya rekvisit i den nya lagen. Det bedöms, i likhet med nuvarande reglering, att förutsättningarna för när utreseförbud ska kunna meddelas bör överensstämma med förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende. Nuvarande bestämmelse om under vilka förutsättningar ett utreseförbud ska beslutas har fortsatt aktualitet och bör därför föras över till den nya lagen med det tillägget att de nya rekvisiten för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende även gäller för när ett utreseförbud ska beslutas. Även bestämmelsen om utreseförbud för att förhindra ingående av äktenskap eller äktenskapsliknande förhållande bör föras över till den nya lagen.

I 7 a och 12 §§ passlagen (1978:302) finns bestämmelser om att när ett utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud har beslutats för ett barn ska en passansökan avslås och gällande pass återkallas.

17.2 Beslut och ansökan om utreseförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att förvaltningsrätten beslutar om utreseförbud efter ansökan av socialnämnden ska föras över till den nya lagen.

Även nuvarande bestämmelse om vad en ansökan om utreseförbud ska innehålla ska föras över till den nya lagen med den förändringen att en ansökan ska innehålla de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett utreseförbud och med det tillägget att ansökan ska innehålla en redogörelse för vårdnadshavarens inställning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om att förvaltningsrätten beslutar om utreseförbud efter ansökan av socialnämnden förs över till den nya lagen

Ett beslut om utreseförbud meddelas enligt 31 b § första stycket LVU av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) anges att ett beslut om utreseförbud är en ingripande åtgärd och att huvudregeln därför bör vara att ett sådant förbud ska kunna meddelas först efter prövning i domstol, i likhet med vad som gäller vid ett omhändertagande för vård och ett flyttningsförbud (s. 76 och 111).

Förfarandet med att en domstol som första instans beslutar om ett utreseförbud motiveras av rättssäkerhetsskäl. Någon ändring i detta avseende bör

inte göras. Den nuvarande bestämmelsen om att ett utreseförbud beslutas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden bör därför föras över till den nya lagen.

Bestämmelsen om vad en ansökan om utreseförbud ska innehålla förs över till den nya lagen

En ansökan om utreseförbud ska enligt 31 b § LVU innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver skyddas genom ett utreseförbud,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- hur relevant information lämnats till den unge,
- vilket slags relevant information som lämnats, och
- den unges inställning.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) uttalas att det är av vikt att förvaltningsrätten, inför prövningen av utreseförbudet, får en så fyllig redovisning av barnets situation som möjligt (s. 77).

Vad socialnämnden ska redogöra för i en ansökan om utreseförbud motsvarar i huvudsak de omständigheter som socialnämnden ska redogöra för vid en ansökan om vård enligt LVU. I ansökan om utreseförbud behövs dock ingen redogörelse för den vård som socialnämnden avser att ordna finnas med, eftersom ett utreseförbud inte har något sådant innehåll.

Nuvarande bestämmelser om vad en ansökan om vård ska innehålla finns i både 4 § andra stycket LVU och 10 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2025:468). I avsnitt 9.2.1 föreslås att regleringen av vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla bör anges i en och samma bestämmelse i den nya lagen, och inte anges både i lag och förordning. Därutöver föreslås vissa ytterligare förtydliganden och kompletteringar av vilka omständigheter som det i en ansökan om omhändertagande för vård ska redogöras för.

Det bedöms fortsatt vara nödvändigt att en ansökan om utreseförbud innehåller redogörelser för vissa omständigheter för att förvaltningsrätten ska kunna ta ställning till om ett utreseförbud ska beslutas. Bestämmelsen om att ansökan om utreseförbud ska innehålla vissa redogörelser bör därför föras över till den nya lagen. De föreslagna förändringarna av vad en ansökan om omhändertagande för vård bör innehålla (avsnitt 9.2.1) väcker dock frågan om motsvarande ändringar även bör göras avseende vad en ansökan om utreseförbud ska innehålla.

Redogörelse av barnets förhållanden

I avsnitt 9.2.1 föreslås att det nuvarande kravet i 4 § LVU på att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla en redogörelse av barnets eller den unges förhållanden ska preciseras. I den nya lagen föreslås att det ska framgå av bestämmelsen att ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång. Att ansökan ska innehålla dessa omständigheter framgår i dag av 10 kap.

1 § punkt 1 socialtjänstförordningen. Därutöver föreslås att ansökan ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges sociala nätverk.

En ansökan om utreseförbud är dock en mindre ingripande och mer avgränsad åtgärd än ett omhändertagande för vård. Det bör därför inte krävas att kravet på en redogörelse av barnets förhållanden är lika preciserat som vid en ansökan om omhändertagande för vård. Redogörelsen av barnets förhållanden bör kunna inriktas på de förhållanden kring barnet som är relevanta för ansökan om utreseförbud. Den nuvarande bestämmelsen om att ansökan om ett utreseförbud ska innehålla en redogörelse för barnets förhållanden bör därför föras över oförändrad till den nya lagen.

De konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver skyddas

Det är viktigt att förvaltningsrätten har ett fullgott underlag för att kunna ta ställning till om förutsättningarna för ett utreseförbud finns. Den nuvarande bestämmelsen i 31 b § LVU om att en ansökan ska innehålla en redogörelse för de omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skydd är därför angelägen att föra över till den nya lagen. I avsnitt 9.2.1 föreslås att motsvarande krav vid en ansökan om omhändertagande för vård bör förtydligas för att markera vikten av att förvaltningsrätten får in en tydlig redogörelse av de omständigheter som ligger till grund för ansökan. I den nya lagen bör det därför framgå att en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård. Motsvarande förtydligande bör göras av kravet vid en ansökan om utreseförbud så att det innefattar att redovisa såväl de specifika förhållanden som gör att barnet har behov av att skyddas från en skadlig utlandsvistelse som varför vårdnadshavaren inte kan tillgodose detta behov. I den nya lagen bör det således framgå att en ansökan om utreseförbud ska innehålla de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skydd.

Barnets och vårdnadshavarens inställning

Av 31 b § LVU följer att ansökan om ett utreseförbud ska innehålla en redogörelse för barnets inställning. I avsnitt 9.2.1 föreslås att motsvarande krav vid en ansökan om omhändertagande för vård i den nya lagen ska innehålla både barnets eller den unges och vårdnadshavarens inställning till behovet av vård och förhållandena i övrigt.

Till skillnad från ett beslut om omhändertagande för vård, beslutas ett utreseförbud oberoende av frågan om samtycke från den eller dem som har vårdnaden om barnet eller, när barnet har fyllt 15 år, från honom eller henne själv. Detta följer av att ett utreseförbud, till skillnad från ett omhändertagande för vård, är ett ingripande som inte kan ersättas genom åtgärder baserade på frivillighet.

Av 36 § LVU framgår att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Det framgår vidare att om barnet eller den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. I avsnitt 6.3 föreslås bestämmelsen om att barnet eller den unge ska ges

möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne föras över till den nya lagen. Däremot föreslås bestämmelsen om att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter inte föras över till den nya lagen.

Även om avsaknad av samtycke från vårdnadshavaren eller ett barn som har fyllt 15 år inte är en förutsättning för att besluta om utreseförbud bör en ansökan om utreseförbud omfatta ett krav på att redogöra både för barnets och vårdnadshavarens inställning till barnets behov av skydd från en skadlig utlandsvistelse. På så vis får rätten ett så allsidigt underlag som möjligt att ta ställning till. På samma sätt som vid ett omhändertagande för vård ska barnet inte tvingas att uttrycka sin inställning om barnet inte vill det. Bestämmelsen om att ansökan om utreseförbud ska innehålla en redogörelse för barnets inställning bör därför föras över till den nya lagen med det tillägget att den även ska innehålla en redogörelse för vårdnadshavarens inställning.

Övriga omständigheter som det ska redogöras för i en ansökan

Av 31 b § LVU följer att ansökan om ett utreseförbud ska innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till barnet samt vilket slags relevant information som lämnats. För att säkerställa att barnet har fått den information som han eller hon har rätt till är det viktigt att ansökan innehåller redogörelser för detta. Bestämmelserna om att ansökan ska innehålla dessa krav bör därför föras över till den nya lagen. I avsnitt 9.2.1 görs även motsvarande bedömning avseende dessa krav för en ansökan om omhändertagande för vård.

Även kravet på att ansökan ska innehålla en redogörelse för tidigare vidtagna åtgärder bedöms vara fortsatt relevant och bör därför föras över till den nya lagen.

Sammanfattningsvis

Det föreslås således att en ansökan om utreseförbud enligt den nya lagen bör innehålla en redogörelse för

- barnets förhållanden,
- de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett utreseförbud,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- hur relevant information lämnats till barnet,
- vilket slags relevant information som lämnats, och
- barnets och vårdnadshavarens inställning.

17.3 Regelbunden prövning av om ett utreseförbud ska upphöra

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om att socialnämnden regelbundet ska pröva om ett utreseförbud ska upphöra och att en sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då förbudet meddelades, ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 31 c § första stycket LVU framgår att om ett utreseförbud har meddelats ska socialnämnden inom sex månader från dagen för beslutet pröva om utreseförbudet ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) framgår att socialnämndens skyldighet att regelbundet pröva om utreseförbudet ska upphöra är utformad utifrån regleringen om prövningen av vård enligt 13 § andra stycket LVU och är avsedd att tillämpas på ett i huvudsak motsvarande sätt. Prövningen av om ett utreseförbud ska upphöra ska dock ske inom sex månader från dagen då förvaltningsrättens beslut om utreseförbud meddelades (s. 112).

Bestämmelsen är alltjämt relevant och bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

17.4 Upphörande av ett utreseförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden ska besluta att ett utreseförbud ska upphöra när det inte längre finns skäl för det ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att ett utreseförbud upphör senast när barnet fyller 18 år ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 31 c § andra stycket LVU framgår att om det inte längre finns skäl för ett utreseförbud, ska socialnämnden besluta att utreseförbudet ska upphöra. Av 31 c § tredje stycket LVU framgår att ett utreseförbud upphör senast när den unge fyller 18 år.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) anges att socialnämnden ska besluta att utreseförbudet ska upphöra när det inte längre finns skäl för ett utreseförbud, dvs. då kriterierna för ett utreseförbud inte längre är uppfyllda. Bestämmelsen om när ett utreseförbud ska upphöra motsvarar huvudsakligen bestämmelsen i 21§ första stycket LVU om upphörande av vård. Socialnämnden ska på eget initiativ pröva om utreseförbudet ska upphöra, när omständigheterna ger anledning till det. Socialnämnden har ansvaret för att ett utreseförbud inte består under längre tid än vad som är nödvändigt. Ett utreseförbud får endast meddelas för den som inte har fyllt 18 år, varför utreseförbudet upphör senast när den unge fyller 18 år, vilket motsvarar bestämmelsen i 21 § andra stycket LVU om upphörande av vård som meddelats med stöd av 2 § LVU (s. 112).

Det är angeläget att det tydligt framgår när ett utreseförbud ska upphöra. Nuvarande bestämmelser om detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

17.5 Tillfälligt utreseförbud

17.5.1 Beslut om tillfälligt utreseförbud och den processuella regleringen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud, om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs, och rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige, ska föras över till den nya lagen.

Även nuvarande bestämmelser om beslutsfattande, överlämnande av beslutet till förvaltningsrätten och efterföljande ansökan om utreseförbud, ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 31 d § första stycket LVU framgår att socialnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud, om det är sannolikt att ett utreseförbud behövs, och rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige. Enligt 31 d § andra stycket LVU framgår att även nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden förordnat får besluta om ett tillfälligt utreseförbud om nämndens beslut inte kan avvaktas. Beslutet ska då anmälas vid nämndens nästa sammanträde. Av 31 d § tredje stycket LVU framgår att när socialnämnden har ansökt om utreseförbud får även rätten besluta om ett tillfälligt utreseförbud.

Om socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud ska det enligt 31 e § första stycket LVU underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas rätten. Av 31 e § fjärde stycket LVU framgår att i de fall socialnämnden har beslutat om ett tillfälligt utreseförbud efter det att nämnden har ansökt om ett utreseförbud, ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om utreseförbudet. Även i de fallen gäller att beslutet och handlingarna i ärendet ska tillställas rätten.

Av 31 f § LVU framgår att om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska socialnämnden inom fyra veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om ett utreseförbud. Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) uttalas att även när det gäller utreseförbud kan det ibland vara nödvändigt för socialnämnden att ingripa i brådskande situationer på ett sätt som huvudsakligen motsvarar omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud (s. 112). Socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag beslutet fattades. Ett tillfälligt utreseförbud är till sin karaktär en provisorisk åtgärd. Beslutet bör därför inte bestå längre tid än vad som oundgängligen behövs. Den tidsfrist som är angiven för att ansöka om utreseförbud sedan ett beslut om tillfälligt utreseförbud har fastställts av

förvaltningsrätten bör därför hållas (s. 81 och 82). Ansökningstiden kan dock förlängas av förvaltningsrätten eftersom det vid frågor om utreseförbud kan förekomma exempelvis situationer där utredningen är komplicerad och en längre utredningstid än fyra veckor är påkallad. Förvaltningsrätten bör vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden (s. 113).

Det är nödvändigt att socialnämnden, och även i vissa fall rätten, också i fortsättningen har möjlighet att ingripa i brådskande situationer för att motverka skadliga utlandsvistelse för ett barn. Nuvarande bestämmelser om när beslut om tillfälligt utreseförbud får fattas bör därför föras över till den nya lagen. Skälen för bestämmelserna om den processuella regleringen är också alltjämt relevanta. Nuvarande bestämmelser om detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Språkligt bör dock uttrycket ”underställas” bytas ut för att bättre beskriva vad som avses. Av bestämmelsen bör därför i stället framgå att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

17.5.2 Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om när ett tillfälligt utreseförbud upphör ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 31 e § tredje stycket LVU framgår att om ett beslut om tillfälligt utreseförbud inte har underställts förvaltningsrätten inom en vecka, upphör det tillfälliga utreseförbudet. Vidare följer av 31 g § första stycket LVU att ett tillfälligt utreseförbud upphör om en ansökan om utreseförbud inte har gjorts inom fyra veckor och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller när rätten avgör frågan om utreseförbud. Av 31 g § andra stycket LVU framgår att socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt utreseförbud genast ska upphöra om det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om utreseförbud.

Av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) följer att bestämmelserna om upphörande av ett tillfälligt utreseförbud i huvudsak motsvarar vad som gäller för omedelbara omhändertaganden för vård. Syftet med de angivna tidsfristerna är att förstärka rättssäkerheten i förfarandet. Beslutet upphör också automatiskt att gälla när rätten beslutar i fråga om utreseförbud (s. 114). Socialnämndens ansvar för att ett tillfälligt utreseförbud inte består under längre tid än vad som är nödvändigt kommer vidare till uttryck i bestämmelsen om att socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt utreseförbud genast ska upphöra om det inte längre finns skäl för det. I motsats till vad som är fallet i de andra situationerna krävs ett särskilt beslut för att det tillfälliga utreseförbudet ska upphöra att gälla. Även den rätt som prövar en fråga om utreseförbud får meddela ett sådant beslut (s. 115).

Nuvarande bestämmelser om i vilka situationer ett tillfälligt utreseförbud ska upphöra är alltjämt relevanta och de bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

17.6 Undantag från ett utreseförbud

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att socialnämnden för en viss resa får besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud, och att ett sådant beslut endast får fattas om det inte finns någon risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till ett annat land och då drabbas av eller utsätter sig själv för sådana förhållanden som föranlett utreseförbudet, ska föras över till den nya lagen.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om utreseförbud trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272) och bestämmelserna om utvidgat utreseförbud trädde i kraft den 1 juni 2024 (prop. 2023/24:72, bet. 2023/24:SoU24, rskr. 2023/24:173).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 31 i § LVU får socialnämnden för en viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Ett sådant beslut får endast fattas om det inte finns någon risk för att den unge förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till ett annat land och då drabbas av eller utsätter sig själv för sådana förhållanden som föranlett utreseförbudet.

Av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) framgår att bestämmelsen om att besluta om undantag från ett utreseförbud ska tillämpas restriktivt. Det åligger socialnämnden att i varje enskilt fall noga överväga risken. Exempel på situationer då det skulle kunna bli aktuellt med ett undantag är skolresor eller semesterresor med det familjehem som barnet är placerat i (s. 116).

Genom riksdagens antagande av propositionen Ett utvidgat utreseförbud för barn (prop. 2023/24:72) ändrades bestämmelsen om när undantag från ett utreseförbud får beslutas. Av propositionen framgår att ändringen innebär att socialnämnden vid prövningen av om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud ska meddelas endast ska ta ställning till om det saknas risk för att barnet utsätts för eller utsätter sig själv för sådana omständigheter som föranlett utreseförbudet. Socialnämnden får inte fatta beslut om undantag från ett utreseförbud för att det finns risk för att barnet kan komma att utsättas för eller utsätta sig själv för något annat förhållande som inte omfattas av utreseförbudet. Om socialnämnden vid en prövning av om det finns skäl att besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud anser att det tillkommit ytterligare omständigheter som kan utgöra skäl för ett utreseförbud bör nämnden fatta beslut om ett tillfälligt utreseförbud eller ansöka om ett nytt utreseförbud hos förvaltningsrätten på grund av att nya omständigheter har framkommit (s. 49).

Även i den nya lagen finns det skäl för att ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud ska kunna meddelas. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen.

18 Förebyggande insatser

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om förebyggande insatser ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utkastets bedömning: Den nuvarande bestämmelsen om att socialnämndens ansvar att noga förbereda barnets återförening med vårdnadshavarna gäller i tillämpliga delar vid förebyggande insatser ska inte föras över till den nya lagen. Det saknas i övrigt anledning att inom ramen för detta lagstiftningsärende göra ändringar i bestämmelserna om förebyggande insatser.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en ny bestämmelse som tydliggör att öppna insatser utan samtycke även kan beslutas när vård enligt LVU upphör om barnet eller den unge bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra det beteende som föranledde beslutet om vård. Utredningen föreslår även att begreppet behandlingsplan ska ersättas med genomförandeplan. Utredningen förslår också en annan redaktionell och språklig utformning.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna är positiva till förslaget. *Barnombudsmannen* ställer sig positiv till att det tydliggörs att ett barn ska kunna ta del av insatsen efter att en placering upphör. *Södertälje kommun* anser att det vore önskvärt om den nya lagen öppnade för att även vårdnadshavarna ska kunna tvingas till familjebehandling eller annan mer genomgripande insats på familjenivå. På detta sätt skulle lagen kunna tillämpas på barn som lever med föräldrar som brister i sin omsorg.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

De nuvarande bestämmelserna om förebyggande insatser

I 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, finns bestämmelser som ger socialnämnden befogenhet att besluta om vissa förebyggande insatser för ett barn eller en ung person under 20 år.

Av bestämmelsen följer att socialnämnden får besluta om vissa insatser för att bryta en negativ utveckling hos barn och unga som har ett destruktivt beteende, trots att barnet eller den unge, om han eller hon fyllt 15 år, eller vårdnadshavaren inte samtycker till insatserna. Insatserna får beslutas om barnet eller den unge till följd av sitt eget beteende kan antas komma att behöva vård enligt LVU om beteendet fortsätter. De insatser som socialnämnden har möjlighet att besluta om är att barnet eller den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller att barnet eller den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Enligt 22 § andra stycket LVU ska en särskild behandlingsplan finnas när ett beslut om förebyggande insatser meddelas. Ett beslut om förebyggande insatser ska inte pågå längre än nödvändigt. Av 22 § tredje stycket och 21 § första stycket LVU framgår att när förutsättningar för beslutet inte längre finns ska socialnämnden besluta om att insatserna ska upphöra att gälla. Enligt

22 § tredje stycket och 21 § tredje stycket LVU upphör ett beslut om förebyggande insatser att gälla senast när den unge fyller 21 år.

Socialnämnden är enligt 22 § tredje stycket och 13 a § första stycket LVU skyldig att noga följa de förebyggande insatserna. Nämnden ska även pröva om en förebyggande insats ska upphöra, på samma sätt som vid prövning av om vård enligt 3 § LVU ska upphöra. Prövningen av om beslutet kan upphöra ska göras senast sex månader från dagen för nämndens beslut. Enligt 22 § tredje stycket och 13 § andra stycket LVU ska frågan därefter prövas fortlöpande inom sex månader från den senaste prövningen.

Av propositionen om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet, m.m. (prop. 1984/85:171) framgår att avsikten med bestämmelsen är att stärka socialnämndens möjlighet att ingripa oberoende av samtycke och i ett tidigare skede. Behövlig behandling ska kunna ges medan barnet eller den unge bor kvar i hemmet. Det kan t.ex. röra sig om barn eller unga som har uttalade missbruksproblem och som vägrar att medverka i frivillig behandling. Det kan också handla om barn eller unga som har en så ytlig motivation när det gäller att medverka till behandling att det är svårt att skapa kontinuitet inom ramen för en frivillig behandlingskontakt (s. 23, 24, 40 och 41).

Enligt 22 § fjärde stycket LVU är bestämmelsen om förebyggande insatser också tillämplig om den som är under 20 år och som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i 3 § LVU. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2015 (prop. 2014/15:25, bet. 2014/15:JuU9, rskr 2014/15:102). I propositionen Tydligare reaktioner på ungas brottslighet (prop. 2014/15:25), som föregick bestämmelsen, motiveras den med att det i många fall kan finnas ett påtagligt behov av ytterligare insatser för barnet eller den unge efter verkställigheten av en sluten ungdomsvård. På samma sätt som att vård kan beslutas om barnet eller den unge har dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken och vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård enligt 3 § andra stycket LVU kan ett beslut om förebyggande insatser utgå från vårdbehovet hos barnet eller den unge utan att detta måste ha tydliggjorts genom ett konkret destruktivt riskbeteende (s. 48 och 49).

Bestämmelserna om förebyggande insatser förs över till den nya lagen

Det är viktigt att samhället kan ingripa med tidiga och tydliga insatser till barn och unga som riskerar att fara illa på grund av normbrytande eller skadliga beteenden. På så vis kan utvecklingen av allvarligare problem förebyggas och mer ingripande åtgärder som ett omhändertagande för vård enligt LVU kan undvikas. Socialnämnderna har dock hitintills använt möjligheten att besluta om förebyggande insatser, ibland benämnt som s.k. mellantvång, i begränsad omfattning.

Regeringen beslutade den 28 april 2022 att ge en utredare i uppdrag att utreda, analysera och lämna förslag på en ordning som innebär att socialnämnden i ett tidigt skede ska kunna stödja och skydda barn och unga och därmed bryta en negativ utveckling när barnet, vårdnadshavarna

eller den unge inte samtycker till insatser i öppna former (S 2022:D). Den 7 november 2024 redovisade utredningen sina förslag i promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30). Utredningen föreslår att socialnämnden ska ges ökade möjligheter att agera och ingripa tidigt även när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser. Utredningen föreslår bl.a. att socialnämnder under vissa förutsättningar ska kunna besluta att vårdnadshavare ska delta i vissa insatser trots att vårdnadshavarna inte samtycker till det och att vårdnadshavare ska följa en eller flera särskilda föreskrifter i frågor som rör vårdnadshavarens ansvar för den dagliga omsorgen om barnet. Vidare föreslår utredningen att socialnämnden ska få besluta att barn eller unga ska delta i vissa insatser när samtycke saknas såväl tidigare som i fler fall än i dag. Det föreslås också att om en socialnämnd har beslutat att ett barn eller en ung person ska delta i en eller flera insatser i öppen form får socialnämnden även besluta att barnet eller den unge ska följa en eller flera särskilda föreskrifter i t.ex. frågor som rör barnets eller den unges skolgång, fritidsaktiviteter, praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet, skyldighet att iaktta nykterhet och drogfrihet och skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad. Utredningen föreslår att socialnämnders befogenheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke till dessa saknas ska regleras i en ny lag. Som en konsekvens av förslagen föreslår utredningen att nuvarande bestämmelser om s.k. mellantvång (22 och 23 §§ LVU) ska upphävas. Promemorian har remitterats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

I avvaktan på den fortsatta beredningen av promemorians förslag bör nuvarande bestämmelser föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Promemorian behandlar, som ovan framgår bl.a. insatser utan samtycke till vårdnadshavare, som *Södertälje kommun* efterfrågar.

Bestämmelsen om socialnämndens ansvar att förbereda återförening vid förebyggande insatser förs inte över till den nya lagen

I nuvarande 22 § tredje stycket LVU anges att bestämmelsen i 21 § andra stycket gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut om förebyggande insatser. Av denna bestämmelse framgår att socialnämnden noga ska förbereda barnets återförening med vårdnadshavarna när vård med stöd av lagen inte längre behövs.

Tidigare hänvisade 22 § tredje stycket LVU till att hela dåvarande första stycket i 21 § LVU gällde i tillämpliga delar. I den tidigare lydelsen av denna bestämmelses första stycke angavs både att vården ska upphöra när den inte längre behövs och att socialnämnden noga ska förbereda barnets återförening med vårdnadshavarna. I samband med lagändringarna till följd av riksdagens antagande av propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) blev påminnelsen till socialnämnden om skyldigheten att noga förbereda en återförening ett eget andra stycke i bestämmelsen. Som en följdändring av detta kom 22 § tredje stycket LVU att omfatta en hänvisning även till det nya andra stycket i 21 § LVU.

Avsikten med bestämmelserna om förebyggande insatser är att behövlig behandling ska kunna ges medan barnet eller den unge bor kvar hemma. Det finns således ingen återförening mellan barn och vårdnadshavare att förbereda för socialnämnden. Hänvisningen i nuvarande 22 § tredje stycket till att bestämmelsen om socialnämndens ansvar för att noga förbereda barnets återförening med vårdnadshavarna gäller i tillämpliga delar tycks därmed ha tillkommit av ett förbiseende. Med anledning av detta bör denna del av bestämmelsen inte föras över till den nya lagen.

Bestämmelsen om förebyggande åtgärder efter sluten ungdomsvård förs över till den nya lagen

Som framgår under rubriken De nuvarande bestämmelserna om förebyggande insatser följer det av 22 § fjärde stycket LVU att socialnämnden även kan besluta om förebyggande insatser om den som är under 20 år och som dömts till sluten ungdomsvård vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i 3 § LVU.

I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) föreslås att denna bestämmelse, liksom övriga bestämmelser om förebyggande insatser i LVU, ska upphävas som en följd av den föreslagna nya regleringen om förebyggande insatser som föreslås i promemorian.

I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga som regeringen beslutade om den 6 november 2025, föreslås att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas för den som begått brott innan 18 års ålder, ska påföljden bestämmas till fängelse. Därmed ska ett antal författningar som hänvisar till sluten ungdomsvård ändras, däribland den nuvarande bestämmelsen i 22 § fjärde stycket LVU. I lagrådsremissen föreslås att möjligheten enligt 22 § fjärde stycket LVU för socialnämnden att besluta om förebyggande insatser bör finnas kvar, men anpassas till att det är fängelse och inte sluten ungdomsvård som ska vara den frihetsberövande påföljden för barn och unga. Förslagen om att fängelse föreslås ersätta sluten ungdomsvård föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Genom de övergångsbestämmelser som föreslås för LVU kommer det dock att vara möjligt att besluta om omhändertagande för vård även efter den 1 juli 2026 för den som dömts till sluten ungdomsvård för brott begångna innan ikraftträdandet.

Det är fortsatt viktigt att det finns en kontinuitet i den vård som ett utsatt barn eller en ung person behöver. Bestämmelsen som möjliggör beslut om förebyggande insatser till ett barn eller en ung person som dömts till sluten ungdomsvård och vid verkställighetstidens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård på grund av eget beteende bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. I lagrådsremissen behöver bestämmelserna dock anpassas till att det är fängelse och inte sluten ungdomsvård som är den frihetsberövande påföljden.

19 Drogtest och läkarundersökning

19.1 Drogtest inför umgänge och upphörande av ett omhändertagande för vård

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om drogtest ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan. Bestämmelserna om drogtest trädde ikraft den 1 juli 2022 (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag

Drogtest inför umgänge och upphörande av omhändertagande

Den 1 juli 2022 infördes bestämmelser i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, som innebär en möjlighet för socialnämnden att besluta om drogtest inför umgänge och upphörande av ett omhändertagande (prop. 2021/22:178, bet. 2021/22:SoU33, rskr. 2021/22:322). I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat (prop. 2021/22:178) framgår att syftet med bestämmelserna är att säkerställa trygghet och säkerhet för barnet (s. 73, 74, 80 och 82).

Av 32 a § LVU framgår således att socialnämnden inför ett umgänge ska, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare eller förälder till ett barn eller en ung person som vårdas på grund av hemförhållanden, är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller hälsofarliga varor. Socialnämnden kan då besluta att vårdnadshavaren eller föräldern ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Av 32 b § LVU framgår att om ett barn vårdas på grund av förhållanden i hemmet med stöd av lagen ska socialnämnden inför prövning av om vården ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel eller hälsofarliga varor. Socialnämnden får då besluta att han eller hon ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Redan innan införandet av möjligheten till drogtester förekom överenskommelser med vårdnadshavare om att lämna drogtest inför vårdens upphörande. Någon reglering som styrde förfarandet fanns dock inte och om samtycke till att lämna drogtest saknades fanns det inte några möjligheter för socialnämnden att besluta om drogtest. I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat uttalas att eftersom ett drogtest är ett intrång i den kroppsliga integriteten är det utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv viktigt att det finns en reglering som styr förfarandet och tydligt anger under vilka förutsättningar som socialnämnden får besluta om drogtest. En reglering i lag möjliggör också för socialnämnden att, till skillnad från tidigare, besluta om drogtest när samtycke till en sådan åtgärd saknas (s. 73 och 74).

Bestämmelserna om drogtest innebär att socialnämnden har en skyldighet att kontrollera en vårdnadshavares eller förälders drogfrihet inför ett umgänge eller en prövning av om ett omhändertagande ska upphöra om det finns anledning till det. I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat framgår att vid denna kontroll får nämnden i ett beslut uppmana vårdnadshavaren eller föräldern att lämna ett drogtest. Att beslutet innehåller en uppmaning tydliggör att ingen kan tvingas till provtagningen (s. 81).

Krav på drogtestet och testets betydelse

Enligt 32 c § LVU får ett beslut om drogtest bara fattas om åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter. Socialnämnden ska i beslutet särskilt ange vad för slags prov som avses och syftet med åtgärden. Vidare framgår att om vårdnadshavaren inte medverkar till provtagning får förhållandet tillmätas den betydelse för socialnämndens vårdbeslut som omständigheterna motiverar.

I propositionen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat anges att det måste finnas anledning till drogtestet. Det innebär att det måste finnas tillräckliga skäl för att få besluta om drogtest. Vad som utgör tillräckliga skäl måste bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. När grunden för omhändertagandet är skadligt bruk eller beroende hos vårdnadshavaren, behöver socialnämnden klarlägga om det skadliga bruket eller beroendet kvarstår för att kunna göra en bedömning av om ett umgänge kan ske eller om omhändertagandet kan upphöra. Det är även angeläget att kontrollera en vårdnadshavares skadliga bruk och beroende vid ett omhändertagande på grund av andra förhållanden i hemmet om det framkommer grundad misstanke om skadligt bruk eller beroende under tiden för omhändertagandet. Subjektiva antaganden om skadligt bruk eller beroende får inte läggas till grund för beslut om drogtest (s. 80).

Vad resultatet av provtagningen ska leda till och vilka konsekvenser det ska få för umgänget respektive prövningen om upphörandet måste avgöras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Samma sak gäller om vårdnadshavaren eller föräldern vägrar att lämna prov (s. 81).

Nuvarande bestämmelser om drogtest förs över till den nya lagen

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att det bör införas ett lagstadgat krav på obligatoriska drogtester av föräldrar eller vårdnadshavare vid ansökan om umgänge eller omprövning av vård enligt LVU och i samband med att vården upphör (bet. 2021/22:SoU33 punkt 20, rskr. 2021/22:322). I de fall det är någon form av skadligt bruk hos föräldrarna som utgör grunden för tvångsomhändertagandet bör det framgå av LVU att drogtester ska vara obligatoriska för att bidra till bedömningen av i fall omständigheterna har förändrats varaktigt och genomgripande (bet. 2021/22:SoU33 s. 35). Mot denna bakgrund har regeringen den 30 november 2023 beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. analysera förutsättningarna för obligatoriska drogtester för vårdnadshavare och föräldrar vid umgänge och vårdens upphörande och oavsett ställningstagande lämna förslag på en sådan reglering (dir. 2023:160). Vidare ska utredningen, som antagit namnet Utredningen om stärkt

barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13) särskilt ta ställning till om en vägran att lämna drogtest ska ha samma innebörd som ett positivt testsvar. Uppdraget ska redovisas senast den 30 januari 2026.

Skyldigheten för socialnämnden att kontrollera drogfrihet inför ett umgänge och upphörande av ett omhändertagande kan bidra till att säkerställa barns behov av trygghet och säkerhet, och därmed stärka principen om barnets bästa. Det är därför fortsatt viktigt att det finns ett tydligt rättsligt stöd för användandet av drogtest inför umgänge och upphörande av ett omhändertagande även i den nya lagen. I avvaktan på utredningens förslag och beredningen av dessa bör de nuvarande bestämmelserna om drogtest föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

19.2 Beslut om läkarundersökning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om beslut om läkarundersökning ska föras över till den nya lagen med den förändringen att undersökningen ska genomföras på en vårdinrättning, men om det inte är lämpligt får den genomföras i barnets eller den unges hem eller på någon annan plats. Det förtydligas även att undersökningen syftar till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag. Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om att socialnämnden får bestämma plats för undersökningen inte ska föras över till den nya lagen. Bestämmelsen om att läkarundersökningen inte behöver genomföras om den av särskilda skäl är obehövlig, föreslås ändras till att undersökningen inte behöver genomföras om den är obehövlig. Vidare föreslår utredningen en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslagen, däribland *Förvaltningsrätten i Uppsala, Varbergs tingsrätt, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Rädda Barnen* och *Sveriges läkarförbund*.

Barnombudsmannen för fram att det är viktigt att vårdbehov utifrån sjukdom, skada eller funktionsnedsättning tydliggörs inför en placering så att barn och unga får relevant och adekvat stöd och hjälp.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys anser inte att lydelsen om att socialnämnden får besluta om läkarundersökning ska ändras från ”om den inte av särskilda skäl är obehövlig” till det svagare uttrycket ”om den inte är obehövlig”. En sådan förändring av lagtexten bedöms innebära en risk att färre barn erbjuds läkarundersökning inför en placering. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att möjligheten att utföra läkarundersökningen i hemmet ska finnas kvar. Vidare anser JO att det ska förtydligas när en läkarundersökning kan beslutas. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att läkarundersökningens omfattning behöver klargöras och att regionens skyldighet att på begäran av socialnämnden utföra läkar-

undersökningarna ska regleras. En liknande synpunkt framför *Region Stockholm* som efterfrågar ett förtydligande av vem som ska göra de akuta läkarundersökningarna och inom vilket tidsintervall. Regionen anser även att det inte heller har klargjorts i vilken omfattning läkarundersökningar kan genomföras mot barnets eller den unges egen vilja och hur patientlagens regler om information och samtycke ska tillämpas. Även Barnombudsmannen tar upp att det förhållandet att läkarundersökning får göras mot ett barns vilja är en mycket ingripande åtgärd och ska därför tillämpas mycket restriktivt.

Utredningens förslag (SOU 2023:66) stämmer inte överens med utkastets förslag. Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om att läkarundersökning, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ska ske innan socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård ska tas bort. I stället föreslås att läkarundersökning ska beslutas av socialnämnden, och i förekommande fall rätten, om det finns anledning att anta att sådan undersökning är behövlig för bedömning av om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om omhändertagande för vård. Det föreslås ingen ändring av nuvarande bestämmelse om att om läkarundersökningen inte lämpligen kan genomföras i barnets eller den unges hem får socialnämnden eller rätten bestämma någon annan plats för den. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Förvaltningsrätten i Umeå*, *Barnombudsmannen, Jönköpings kommun* och *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* tillstyrker förslaget.

Socialstyrelsen anser att en läkarundersökning kan behövas för ett något vidare syfte än vad som framgår av förslaget, då en läkarundersökning kan vara ett viktigt komplement till socialnämndens utredning för bedömningen av om det finns behov av ett omhändertagande för vård. *Förvaltningsrätten i Stockholm* för fram att tyngdpunkten i bedömningen av om en läkarundersökning är behövlig inför en ansökan om omhändertagande för vård även fortsatt bör ligga hos socialnämnderna. *Kammarrätten i Stockholm* anser att förslaget är otydligt och att det bör framgå att en läkarundersökning, om det finns behov av den, som huvudregel ska genomföras inför socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser om läkarundersökning

Av 32 § första stycket LVU framgår att i ett ärende enligt lagen får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge och utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt lagen har rätten samma befogenhet. Av 32 § andra stycket LVU framgår att läkarundersökning ska, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan om vård enligt lagen.

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att en läkarundersökning ofta är nödvändig för att kunna bedöma om barnet eller den unge ska omhändertas för vård, såväl på grund av förhållanden i

hemmet som på grund av eget beteende. Läkarundersökningen ska göras innan socialnämnden ansöker om vård enligt lagen, om inte särskilda skäl gör en sådan undersökning obehövlig. Sådana särskilda skäl kan vara att barnet eller den unge redan tidigare har genomgått en läkarundersökning eller att det annars finns en tillfredsställande utredning om hans eller hennes hälsotillstånd (Del A s. 602). I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att läkarundersökningen är ett viktigt komplement till den sociala utredningen. Liksom utredningen i stort har den ett dubbelt syfte. Den ska både utgöra en del av underlaget för bedömningen av om samhället behöver ingripa till barnets eller den unges skydd med stöd av lagen och tillföra utredningen material av betydelse för behandlingsplaneringen (s. 69).

Hälsoundersökning vid placering utanför det egna hemmet

Ett barn eller en ung person som omhändertas för vård ska även erbjudas en hälsoundersökning. Det framgår av 22 kap. 7 § socialtjänstlagen (2025:400) att socialnämnden, om det inte är obehövligt, ska underrätta regionen om att ett barn, eller en ung person i åldern 18–20 år, i anslutning till att vård utanför det egna hemmet inleds, ska erbjudas en sådan hälsoundersökning som avses i lagen (2017:209) om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet. Enligt 1 § lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet ska regionen, utöver vad som följer av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och tandvårdslagen (1985:125), på initiativ av socialnämnden erbjuda en hälsoundersökning i anslutning till att vård utanför det egna hemmet av ett barn eller av en ung person i åldern 18–20 år inleds.

Av propositionen Trygg och säker vård för barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet (prop. 2016/17:59) framgår att bestämmelsen om hälsoundersökning har motiverats med att många barn som socialtjänsten möter inte har fått ta del av den generella hälso- och sjukvården och att det är oroande att placerade barn som grupp har sämre fysisk och psykisk hälsa samt tandhälsa jämfört med genomsnittet bland barn (s. 30). Bestämmelsen omfattar barn och unga som vårdas med stöd av socialtjänstlagen eller LVU (s. 51). I propositionen anges vidare att en läkarundersökning enligt LVU inte ersätter den hälsoundersökning som ska göras enligt lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet. En läkarundersökning enligt 32 § LVU har ett annat syfte än hälsoundersökningen. En läkarundersökning syftar till att identifiera sjukdom, skada eller funktionsnedsättning som kan ha betydelse för bedömningen av behovet av vård med stöd av LVU och planering av vården (s. 35).

Enligt 3 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2019:19) om hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet är hälsoundersökningens syfte att ge underlag för en medicinsk bedömning av behovet av hälso- och sjukvård samt tandvård hos ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet, hur socialnämnden ska verka för att barnet eller den unge ska få sitt behov av hälso- och sjukvård och tandvård tillgodosett, samt hälso- och sjukvårdens och tandvårdens fortsatta kontakt med barnet eller den unge.

Bestämmelser om läkarundersökning förs över till den nya lagen

Som ovan framgår kan barn och unga dels efter beslut av socialnämnden genomgå en läkarundersökning i ett ärende enligt LVU, dels på initiativ av nämnden erbjudas en hälsoundersökning av regionen, om barnet eller den unge vårdas utanför det egna hemmet.

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att nuvarande bestämmelse om att läkarundersökning som huvudregel ska ske innan socialnämnden gör en ansökan om omhändertagande för vård ska föras över till den nya lagen. Det föreslås vidare att syftet med läkarundersökningen ska tydliggöras då det finns en osäkerhet om hur undersökningen ska gå till och varför den är viktig. Det föreslås därför att det ska anges att undersökningen ska utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och planeringen av vården.

Utredningen (SOU 2023:66) har ett annat förslag och föreslår att en läkarundersökning inte behöver beslutas innan socialnämnden gör en ansökan om omhändertagande för vård. I stället föreslås att en läkarundersökning ska beslutas om det behövs för att bedöma om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om vård. I samband med förslaget föreslår utredningen även ändringar i lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet, tandvårdslagen (1985:125) och hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Det föreslås bl.a. att läkare respektive tandläkare alltid ska ansvara för hälsoundersökningarna. Förslagen om detta rör samhällsvård för barn och unga generellt och behandlas inte i detta utkast till lagrådsremiss (avsnitt 3). Förslagen från utredningen om ändring i lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet, tandvårdslagen och hälso- och sjukvårdslagen bereds inom Regeringskansliet. Någon ändring i lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet föreslås således inte i detta lagstiftningsarbete. Regionen ska på samma sätt som innan erbjuda en hälsoundersökning i anslutning till att vård utanför det egna hemmet av ett barn eller en ung person i åldern 18–20 år inleds.

Det är dock, som *Barnombudsmannen* betonar, viktigt att det inför ett omhändertagande för vård klargörs vad barnets eller den unges vårdbehov är utifrån sjukdom, skada eller funktionsnedsättning, så att barn och unga får rätt och adekvat stöd och hjälp. Som framgår under föregående rubrik har en hälsoundersökning ett annat syfte än en läkarundersökning. I likhet med vad *Socialstyrelsen* anser, bedöms det vidare att en läkarundersökning kan behövas för ett något bredare syfte än vad utredningen (SOU 2023:66) föreslår. Till skillnad mot vad utredningen föreslår bedöms det nämligen inte vara tillräckligt att en läkarundersökning endast ska göras om det behövs för att bedöma om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om vård. Nuvarande bestämmelse om läkarundersökning i LVU anger att en läkarundersökning som huvudregel ska genomföras innan socialnämnden gör en ansökan om omhändertagande för vård, vilket i förarbetena motiveras med att en läkarundersökning behövs för att bl.a. vara underlag för bedömningen av om ett ingripande ska göras enligt lagen (prop. 1989/90:28 s. 69). Att en läkarundersökning som huvudregel ska genomföras innan socialnämnden gör en ansökan om omhändertagande för vård bör även gälla enligt den

nya lagen. Bestämmelsen om detta bör således föras över till den nya lagen. Vidare bör det, som utredningen (SOU 2015:71) föreslår, framgå i den nya lagen att läkarundersökningen ska syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården. På så sätt blir det tydligt vad undersökningen ska ge för resultat.

Av nuvarande bestämmelse i LVU följer vidare att socialnämnden får besluta om läkarundersökning i ett ärende enligt lagen. Även den bestämmelsen bör föras över till den nya lagen för att det ska framgå att socialnämnden har befogenhet att besluta om en läkarundersökning i ett ärende enligt lagen. Det bedöms att ett ärende avser åtgärder enligt lagen när socialnämnden rent faktiskt överväger ett omhändertagande. Det innebär således att när socialnämnden har kommit så långt i sin utredning att den överväger ett omedelbart omhändertagande eller att ge in en ansökan till förvaltningsrätten om ett omhändertagande för vård, så har socialnämnden befogenhet att besluta om läkarundersökning. Det bedöms att det därmed inte är otydligt, som *JO* tar upp, när en utredning enligt socialtjänstlagen övergår till att bli ett ärende enligt den nya lagen. Beslut om läkarundersökning får således fattas när socialnämnden rent faktiskt överväger ett omhändertagande enligt den nya lagen, och även senare under ärendets handläggning.

Precis som enligt nuvarande bestämmelse bör det även framgå i den nya lagen att socialnämnden har befogenhet att utse läkare för undersökningen. En bestämd läkare behöver dock inte utses, utan det kan t.ex. avse läkare vid viss barn- och ungdomspsykiatrisk klinik (prop. 1979/80:1 Del A s. 602).

I fråga om när huvudregeln inte ska gälla, dvs. när läkarundersökningen inte behöver beslutas innan en ansökan om omhändertagande för vård görs, föreslår utredningen (SOU 2015:71) att läkarundersökningen inte behöver göras om den är obehövlig, till skillnad mot nuvarande bestämmelse som anger att den inte behöver göras om den av särskilda skäl är obehövlig. *Myndigheten för vård- och omsorgsanalys* invänder mot utredningens förslag då det finns en risk att färre barn erbjuds läkarundersökning inför en placering med den föreslagna lydelsen. För att behovet av läkarundersökning inte ska förminskas och för att det ska vara tydligt att huvudregeln är att en läkarundersökning ska göras innan nämnden gör en ansökan bör, till skillnad mot utredningens (SOU 2015:71) förslag och i linje med vad Myndigheten för vård- och omsorgsanalys och *Kammarrätten i Stockholm* för fram, nuvarande bestämmelse föras över till den nya lagen. Särskilda skäl för att en läkarundersökning är obehövlig kan vara att barnet eller den unge redan tidigare har genomgått läkarundersökning eller att det annars finns en tillfredsställande utredning om hans eller hennes tillstånd (prop. 1979/80:1 Del A s. 603). Precis som *Förvaltningsrätten i Stockholm* för fram bör tyngdpunkten i bedömningen av om en läkarundersökning är behövlig inför en ansökan om omhändertagande för vård även fortsatt ligga hos socialnämnderna.

Sammanfattningsvis bör det således anges i den nya lagen att i ett ärende enligt lagen får socialnämnden besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge och utse läkare för undersökningen. En läkarundersökning ska göras innan socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård, om den inte av särskilda skäl är obehövlig.

Enligt nuvarande bestämmelse i LVU har rätten samma befogenhet som socialnämnden i ett mål enligt lagen. Att rätten har samma befogenhet som socialnämnden att besluta om läkarundersökning är behövligt i de fall en läkarundersökning inte har gjorts innan ansökan om omhändertagande för vård ges in till rätten. Nuvarande bestämmelse om rättens möjlighet att besluta om läkarundersökning och utse läkare för undersökningen i ett mål enligt lagen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Med anledning av detta omfattar bestämmelsen i den nya lagen om beslut om läkarundersökning även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Att det förhåller sig på detta sätt behöver dock inte framgå särskilt av lagtexten.

Plats för läkarundersökningen

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen om att ifall läkarundersökningen inte lämpligen kan genomföras i barnets eller den unges hem får socialnämnden, och i förekommande fall rätten, bestämma någon annan plats för den, inte ska föras över till den nya lagen. Utredningen anser att bestämmelsen är överflödig då läkarundersökningar enligt utredningen i regel alltid utförs på en vårdinrättning. *JO* ifrågasätter utredningens förslag om att ta bort nuvarande reglering och för fram att det kan vara en fördel för såväl små som större barn att utföra undersökningen i barnets hem. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att framför allt när det är fråga om små barn är det av stort värde att läkarundersökningen kan genomföras i barnets eget hem. En undersökning av barnet i en främmande miljö kan i en situation när ett omhändertagande övervägs vara ett så oroande inslag att undersökningen allvarligt försvåras (Del A s. 602 och 603). I likhet med vad JO anser bedöms det finnas anledning att behålla möjligheten att utföra läkarundersökningen i barnets eller den unges eget hem, dock bör den som utgångspunkt genomföras på en vårdinrättning. Bestämmelsen i den nya lagen bör därför ange att läkarundersökningen ska genomföras på en vårdinrättning men om det är olämpligt, i barnets eller den unges hem, eller på någon annan plats.

Utförandet av läkarundersökningen

Bestämmelsen om läkarundersökning i LVU innebär, förutom en befogenhet för socialnämnden att besluta om en sådan, också ett krav på hälso- och sjukvården att genomföra undersökningen på begäran av socialnämnden. *SKR* anser att regionens skyldighet att på begäran av socialnämnden utföra läkarundersökningarna ska regleras och att läkarundersökningens omfattning behöver klargöras. *Region Stockholm* önskar ett förtydligande av vem som ska göra de akuta läkarundersökningarna och inom vilket tidsintervall.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att socialnämndens förordnande om läkarundersökning inte behöver avse en bestämd läkare, utan att det t.ex. kan avse läkare vid viss barn- och ungdomspsykiatrisk klinik (Del A s. 602). Vad gäller läkarundersökningens omfattning uttalas i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) att det i vissa fall behövs en barnpsykologisk bedömning med avseende på utvecklingsmässig mognad, even-

tuella störningar eller särskilda behov som komplement till läkarundersökningen, medan en psykiatrisk undersökning kan vara tillräckligt i andra fall. Vid misstanke om fysisk misshandel eller sexuella övergrepp är det viktigt att genomföra en kroppsundersökning för att fastställa vilka skador som tillfogats barnet. Även i fall av vanvård eller känslomässig försummelse är en kroppsundersökning viktig, eftersom små barn ofta reagerar psykosomatiskt på brist på kontakt eller andra störningar i samspelet mellan barn och föräldrar. Det betonas också att kunskap om den känslomässiga relationens betydelse för barnets hälsa och utveckling är viktig och att sådan kunskap främst finns inom barn- och ungdomspsykiatrin (prop. 1989/90:28 s. 70).

Mot bakgrund av förarbetsuttalandena bedöms det att bestämmelsen om läkarundersökning inte närmare behöver förtydliga hälso- och sjukvårdens skyldighet att på begäran av socialnämnden utföra läkarundersökningarna, på det sätt som SKR och Region Stockholm efterfrågar. Läkarundersökningen bör, för att den ska kunna genomföras innan ansökan lämnas in till rätten, göras så snart som möjligt efter att socialnämnden begär en sådan.

Förhållandet till patientlagen

Bestämmelsen om läkarundersökning innebär en befogenhet för socialnämnden att besluta om en läkarundersökning utan vårdnadshavarens och barnets eller den unges samtycke. *Region Stockholm* har ifrågasatt förhållandet till patientlagens (2014:821) bestämmelser om information och samtycke. I kapitel 3 och 4 i patientlagen finns bestämmelser om den information som ska ges till en patient och bestämmelser om samtycke. Av de bestämmelserna följer att patientens självbestämmande och integritet ska respekteras. Hälso- och sjukvård får inte ges utan patientens samtycke om inte annat följer av patientlagen eller någon annan lag. Vidare anges att när patienten är ett barn ska barnets inställning till den aktuella vården eller behandlingen så långt som möjligt klarläggas. Barnets inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Bestämmelserna i patientlagen är utgångspunkten också när en läkarundersökning ska utföras i samband med ett omhändertagande för vård. Även om socialnämnden har en befogenhet att besluta om läkarundersökning utan samtycke bör undersökningen i första hand ske i samråd med barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare (jfr JO 2011/12 s. 446). I undantagsfall kan det dock med hänsyn till barnets bästa finnas behov av att genomföra en läkarundersökning även när sådant samtycke inte kan nås. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) uttalas att om föräldrarna motsätter sig en sådan läkarundersökning kan denna omständighet, tillsammans med vad som i övrigt har kommit fram i ärendet, vara tillräcklig anledning för nämnden att besluta om omedelbart omhändertagande. Vidare uttalas att om nämnden inte anser att det finns tillräcklig anledning för ett sådant beslut har nämnden möjlighet att få biträde av polisen för att bereda läkaren tillträde till hemmet eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökning på annan plats som nämnden har bestämt. Det uttalas att det ligger i sakens natur att nämnden endast i undantagsfall bör utnyttja en sådan befogenhet. Oftast finns det förutsättningar att vid samtal med föräldrarna få deras

förståelse för det nödvändiga i att undersökningen genomförs (Del A s. 603). Möjligheten att utföra en läkarundersökning mot barnets eller den unges vilja bör, precis som *Barnombudsmannen* påtalar, tillämpas mycket restriktivt.

20 Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol

20.1 Skyndsamhetskrav vid handläggningen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ärenden och mål enligt lagen ska handläggas skyndsamt, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Av 33 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att mål och ärenden enligt lagen ska handläggas skyndsamt.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att alla mål och ärenden enligt lagen omfattas av bestämmelserna om skyndsamhet i handläggningen. Socialnämnden bör se till att utrednings- och ansökningsförfarandet inte drar ut på tiden (s. 123).

Att ärenden och mål handläggs skyndsamt är av särskild vikt när det handlar om så ingripande åtgärder som regleras i den nya lagen. Nuvarande bestämmelse i LVU om skyndsam handläggning bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Även ärenden och mål enligt den nya grunden bör handläggas skyndsamt. Eftersom bestämmelsen om skyndsam handläggning, som föreslås föras över till den nya lagen, inte är begränsad till vissa ärenden eller mål omfattar bestämmelsen även ärenden och mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

20.2 Tidsfrister för rättens prövning av vissa mål

20.2.1 Mål som ska prövas senast inom en vecka

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om när rätten ska pröva ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud eller tillfälligt utreseförbud ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att veckofristen för när rätten ska pröva beslutet ska räknas från den dag då beslutet kom in till domstolen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte situationen när ett tillfälligt utreseförbud har meddelats, som har förts in i lagen efter att utredningen lämnade sitt förslag (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). Utredningen lämnar inget förslag om förtydligande för när veckofristen ska börja räknas när ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud har lämnats över till domstolen för prövning av om det ska fastställas. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget, däribland *Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Socialstyrelsen, Förvaltningsrätten i Uppsala, Varbergs tingsrätt, Strömsunds* och *Växjö kommuner, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*. *Förvaltningsrätten i Umeå* påtalar att den alltid tillämpat bestämmelsen så att tidsfristen räknas från det att beslutet kommer in men har inget emot att en sådan tillämpning uttrycks i lagtext. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* för fram att den regelmässigt räknar tidsfristen från det att beslutet kommer in och inte från det att eventuella kompletteringar ges in.

Skälen för utkastets förslag

Beslut om omedelbart omhändertagande

Enligt 7 § andra stycket LVU ska förvaltningsrätten pröva ett underställt beslut om omedelbart omhändertagande så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten. Av 7 § fjärde stycket LVU följer att bestämmelsen i 7 § andra stycket LVU även gäller när socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av lagen och beslutet underställs den rätt som prövar frågan om vård.

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att ett underställt beslut om ett omedelbart omhändertagande måste prövas skyndsamt. Prövningen ska ske så snart som möjligt och senast inom en vecka från det att handlingarna kom in till rätten. Om förvaltningsrätten finner att det är nödvändigt att få utredningen kompletterad eller om det finns något annat hinder som gör att en prövning inte kan ske inom den angivna tiden kan en avvikelse från detta göras. Förutsättningen är då att rätten anser att det finns synnerligt hinder mot en prövning. I det fallet ska prövningen ske omedelbart efter att hindret har fallit bort (Del A s. 591).

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att nuvarande bestämmelse ska ändras så att det framgår att tidsfristen för förvaltningsrättens prövning av

socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande räknas från den dag då beslutet kom in till rätten och inte från tidpunkten för en eventuell komplettering. En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget och, som förs fram av *Förvaltningsrätterna i Malmö* och *Umeå,* är detta något som i praktiken tillämpas.

I avsnitt 10.4.2 föreslås nuvarande bestämmelse i LVU som innebär att socialnämnden senast inom en vecka från den dag då beslutet om omedelbart omhändertagande fattades ska lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Även nuvarande bestämmelse som innebär att socialnämnden, ifall en ansökan om omhändertagande för vård redan har gjorts, inom samma tidsfrist, ska lämna över beslutet om omedelbart omhändertagande för vård till den domstol som prövar ansökan, föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Detta innebär att även en kammarrätt kan vara mottagare av ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård som lämnas över för prövning av om det ska fastställas.

Att rätten skyndsamt prövar om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska fastställas är ur rättssäkerhetssynpunkt av stor vikt. Nuvarande bestämmelser om detta bör därför föras över till den nya lagen. För att det inte ska råda någon tveksamhet kring hur skyndsamt rätten behöver pröva beslutet bör det förtydligas att tidsfristen för prövningen ska räknas från det att beslutet kom in till domstolen, och inte från det att eventuell komplettering i ärendet kommit in. Uttrycket ”rätten” ska i detta sammanhang ändras till ”domstolen”, då beslut och handlingar lämnas till domstolen och inte den sits, dvs. rätt som dömer i målet.

Beslut om tillfälligt flyttningsförbud

Av 28 § LVU framgår att när socialnämnden har beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, ska beslutet underställas förvaltningsrätten. Motsvarande bestämmelser som gäller vid ett omedelbart omhändertagande gäller därvid.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att på samma sätt som vid beslut om omedelbart omhändertagande ska ett beslut av socialnämnden om tillfälligt flyttningsförbud underställas förvaltningsrättens prövning inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet och handlingarna i ärendet ska ha kommit in till domstolen inom den angivna tidsfristen. Ett underställt beslut måste prövas skyndsamt. Förvaltningsrättens prövning ska därför ske så snart som möjligt och senast inom en vecka från det att handlingarna kom in till domstolen. Om förvaltningsrätten finner att det är nödvändigt att få utredningen kompletterad eller om det finns något annat hinder som omöjliggör en prövning inom den angivna tiden, kan en avvikelse ske från huvudregeln. En förutsättning är att förvaltningsrätten anser att det föreligger synnerligt hinder mot prövning. I ett sådant fall ska prövningen ske omedelbart efter det att hindret har fallit bort (s. 120 och 121).

I avsnitt 16.6 föreslås nuvarande handläggningsbestämmelser som gäller för ett tillfälligt flyttningsförbud föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Att rätten skyndsamt prövar om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud ska fastställas är ur rättssäkerhetssynpunkt

av stor vikt. Nuvarande bestämmelse om detta bör därför föras över till den nya lagen. I likhet med förslaget om när rätten senast ska pröva om ett beslut om omedelbart omhändertagande ska fastställas, bör det i fråga om ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud förtydligas att tidsfristen för prövningen ska räknas från det att beslutet kom in till domstolen, och inte från det att eventuell komplettering i ärendet kommit in.

Beslut om tillfälligt utreseförbud

Enligt 31 e § andra stycket LVU ska förvaltningsrätten pröva ett underställt beslut om tillfälligt utreseförbud så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet och handlingarna kom in till rätten. Av 31 e § fjärde stycket LVU följer att bestämmelsen i 31 e § andra stycket LVU även gäller när socialnämnden har beslutat om tillfälligt utreseförbud efter det att nämnden har ansökt om ett utreseförbud och beslutet underställs den rätt som prövar frågan om utreseförbudet.

Av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) framgår att förvaltningsrätten skyndsamt måste pröva ett underställt beslut om tillfälligt utreseförbud. Som regel ska prövningen ske inom en vecka från det att beslutet och handlingarna kom in till förvaltningsrätten. Detta får frångås endast om det finns synnerliga hinder. Ett sådant synnerligt hinder kan vara att förvaltningsrätten finner det nödvändigt att få utredningen kompletterad. En prövning ska i sådant fall ske omedelbart efter att hindret har fallit bort (s. 113).

I avsnitt 17.5.1 föreslås nuvarande handläggningsbestämmelser som gäller för ett tillfälligt utreseförbud föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Det är angeläget att rätten skyndsamt prövar om beslutet ska fastställas. Nuvarande bestämmelse med denna innebörd bör därför föras över till den nya lagen. I likhet med förslagen under föregående rubriker bör det förtydligas att tidsfristen för rättens prövning ska räknas från det att beslutet kom in till domstolen, och inte från det att eventuell komplettering i ärendet kommit in.

20.2.2 Mål där förvaltningsrätten ska påbörja prövningen inom två veckor

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av ett mål inom två veckor från den dag då ansökan om omhändertagande för vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, flyttningsförbud eller utreseförbud kom in, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Förvaltningsrätten ska även påbörja prövningen av ett mål inom två veckor från den dag då en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning kom in till rätten.

Vidare ska bestämmelsen om att förvaltningsrätten får förlänga tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt, föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte situationen när ett tillfälligt

utreseförbud har meddelats, som har förts in i bestämmelsen efter att utredningen lämnade sitt förslag (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). Utredningen föreslår ingen tidsfrist för när förvaltningsrätten senast ska påbörja prövningen av ett mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Promemorians förslag stämmer inte överens med utkastets. I promemorian föreslås ingen tidsfrist för när förvaltningsrätten senast ska påbörja prövningen av ett mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning. I promemorian föreslås inte heller en ny lag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget. *Sveriges kommuner och regioner (SKR*) anser att det är en brist att det inte framgår att förvaltningsrätten ska pröva ett mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning inom en viss tid. Enligt SKR finns det därmed en risk för att individer tvångsvårdas under en längre period utan att grunden för detta har prövats av domstol. Även *Kungsbacka* och *Malmö kommuner* samt *Rädda Barnen* anser att det behövs en tidsgräns för förvaltningsrättens prövning av målet. Att det redan finns ett underliggande beslut om tvångsvård är enligt deras mening inte tillräckligt för att lämna tidsbegränsningen oreglerad.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse om att mål ska tas upp till prövning inom viss tid

Av 34 § LVU framgår att, om den unge är omhändertagen eller om ett tillfälligt flyttningsförbud eller ett tillfälligt utreseförbud har meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, flyttningsförbud eller utreseförbud kom in. Vidare anges i bestämmelsen att förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges, i fråga om bestämmelsen om att vissa mål ska tas upp till avgörande inom två veckor från det att ansökan kom in, att lagen inte ställer några krav på att målet ska vara slutligt avgjort inom den angivna tiden. Den slutliga handläggningen, i form av muntlig förhandling eller föredragning, måste dock ha påbörjats inom nämnda tid. Visar det sig då att det behövs ytterligare utredning finns det inte något hinder mot att förvaltningsrätten fortsätter handläggningen också efter tidsfristens utgång. Vidare uttalas i propositionen att omständigheterna i undantagsfall kan vara sådana att den slutliga handläggningen inte kan påbörjas inom den angivna tiden och att det därför enligt bestämmelsen finns en möjlighet att förlänga den tiden. Det poängteras dock att undantagsregeln bör användas sparsamt (prop. 1989/90:28 s. 123).

Av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) framgår att kravet att förvaltningsrätten ska ta upp vissa mål till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan kom in till rätten även gäller mål om utreseförbud (s. 116).

Tidsfristen om två veckor förs över till den nya lagen

Nuvarande bestämmelser om beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 10.1, 10.2, 16.6.1 och 17.5.1).

När ett barn eller en ung person är omedelbart omhändertagen är det av rättssäkerhetsskäl särskilt angeläget att förvaltningsrätten prövar en ansökan om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård skyndsamt. Samma sak gäller när ett tillfälligt flyttningsförbud och ett tillfälligt utreseförbud har meddelats. Nuvarande bestämmelser om att i de fallen ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om omhändertagande för vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, flyttningsförbud eller utreseförbud kom in, bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Bestämmelsen bör dock ändras språkligt så att det framgår att förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av dessa mål inom två veckor. Liksom vad som gäller enligt nuvarande bestämmelse ska förvaltningsrätten få förlänga denna tid om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Tidsfristen gäller även vid en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning

I avsnitt 9.1.1 föreslås att ett beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning meddelas av förvaltningsrätten och som huvudregel efter ansökan av socialnämnden. Även om det förslag som lämnas i detta utkast till lagrådsremiss skiljer sig åt från det förslag som lämnas i promemorian är synpunkten från *Kungsbacka* och *Malmö kommuner* samt *Rädda Barnen* om att det behövs en tidsram för förvaltningsrättens prövning relevant. De anser att tiden för förvaltningsrättens prövning inte kan lämnas oreglerad och att detta inte förändras av att det redan finns ett underliggande beslut om tvångsvård. Även *SKR* anser detta och för fram att det finns en risk med förslaget att barn är omhändertagna under en längre period utan att grunden för detta har prövats av domstol.

När en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning görs av socialnämnden kommer barnet att vara omhändertagen för vård på grund av förhållanden i hemmet. Det är således fråga om motsvarande förhållanden som gäller i dag när ett tillfälligt flyttningsförbud har meddelats, dvs. att barnet är kvar i familjehemmet och en ansökan om flyttningsförbud kommer in till förvaltningsrätten. Mot bakgrund av detta, och med beaktande av det som Kungsbacka och Malmö kommuner, Rädda Barnen samt SKR för fram, bör förvaltningsrätten även påbörja prövningen av målet inom två veckor från det att ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning kommer in till domstolen. Förvaltningsrätten bör även få förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Bestämmelsen i den nya lagen om att förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av vissa mål inom två veckor bör därför även gälla när ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning kommer in till domstolen.

20.3 Muntlig förhandling

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om när förvaltningsrätten och kammarrätten ska hålla muntlig förhandling, ska föras över till den nya lagen med ett förtydligande avseende i vilka mål som muntlig förhandling alltid ska hållas när en part begär det.

Nuvarande bestämmelse om att rätten får förordna att en enskild part, som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling och han eller hon uteblir, ska hämtas till domstolen antingen omedelbart eller till en senare dag, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Det saknas anledning att inom ramen för detta lagstiftningsärende ta ställning till om det bör införas en bestämmelse om att förvaltningsrätten, vid behov, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Vidare föreslår utredningen att förvaltningsrätten, vid behov, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling.

Remissinstanserna: Endast *Förvaltningsrätten i Linköping* yttrar sig över förslaget att föra över nuvarande bestämmelse om muntlig förhandling till den nya lagen. Förvaltningsrätten anser att förslaget innebär en osäkerhet om i vilka fall muntlig förhandling är obligatoriskt i mål enligt lagen.

De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget om att förvaltningsrätten, vid behov, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling, däribland *Försäkringskassan, Göteborgs universitet, Socialstyrelsen, Botkyrka* och *Helsingborgs kommuner, Barnens rätt i samhället* och *Kvinnors nätverk*. Dock avstyrker *Förvaltningsrätterna i Umeå* och *Uppsala* förslaget. Även *Domstolsverket, Kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall, förvaltningsrätterna i Linköping, Malmö* och *Stockholm* har invändningar mot förslaget och menar bl.a. att det redan av förvaltningsprocesslagen framgår att rätten ska se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att rätten kan anlita sakkunnig.

Promemorian behandlar inte frågorna.

Remissinstanserna: Endast *Linköpings* och *Botkyrka kommuner* tar upp frågorna och för fram att det inte framgår om domstolen ska hålla muntlig förhandling eller inte vid prövningen av beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Muntlig förhandling

Enligt 9 § förvaltningsprocesslagen (1971:291), förkortad FPL, är skriftlighet huvudregeln vid förfarandet i förvaltningsrätt och kammarrätt. Av 35 § LVU följer dock att förvaltningsrätten och kammarrätten ska hålla muntlig förhandling i mål om beredande eller upphörande av vård, flytt-

ningsförbud, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid ska hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att mål enligt LVU är mycket ingripande för den enskilde och att det är ett viktigt rättssäkerhetsintresse att de målen inte avgörs på handlingarna i den enskildes frånvaro. Huvudregeln är därför att muntlig förhandling ska hållas. Det anges dock att regeln inte är ovillkorlig. Ibland kan en muntlig förhandling framstå som helt onödig, t.ex. om vårdnadshavaren har överklagat ett beslut om vård av sitt barn och det är uppenbart att beslutet ska upphävas. Om rätten finner att en muntlig förhandling är uppenbart obehövlig får rätten avgöra målet genom skriftlig handläggning. Det poängteras i propositionen att skriftligt förfarande bör utnyttjas med stor försiktighet och att parterna ska underrättas innan målet avgörs och ges tillfälle att begära muntlig förhandling (s. 124).

Nuvarande bestämmelse i LVU om muntlig förhandling i förvaltningsrätt och kammarrätt är alltjämt viktiga ur rättssäkerhetssynpunkt. Såväl mål om omhändertagande för vård, upphörande av omhändertagande för vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, flyttningsförbud och utreseförbud är ingripande för den enskilde och det är viktigt att målen inte avgörs på handlingarna i den enskildes frånvaro. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen. *Förvaltningsrätten i Linköping* anser dock att nuvarande bestämmelse är otydlig i fråga om när det är obligatoriskt med muntlig förhandling för att en part begär det, dvs. om detta gäller i alla mål enligt lagen eller endast i de mål som anges i bestämmelsen.

Det konstateras att i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar anges att bestämmelsen om muntlig förhandling på begäran endast gäller för de måltyper som tas upp i paragrafen (prop. 1989/90:28 s. 123 och 124). Precis som Förvaltningsrätten i Linköping anser behöver bestämmelsen bli tydligare i detta avseende. Det ska därför föras in ett förtydligade avseende detta i den nya lagen. Muntlig förhandling ska alltid hållas i mål om omhändertagande för vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, upphörande av omhändertagande för vård, flyttningsförbud och utreseförbud om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling. Om ingen part begär muntlig förhandling i dessa mål ska muntlig förhandling hållas om det inte är uppenbart obehövligt. Om domstolen anser att muntlig förhandling är uppenbart obehövlig får domstolen avgöra målet genom skriftlig handläggning. Skriftligt förfarande bör dock användas i undantagsfall och parten ska underrättas innan målet avgörs och ges tillfälle att begära muntlig förhandling.

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i familjehem under vissa förutsättningar kan omhändertas för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. På samma sätt som för övriga mål om omhändertagande för vård och upphörande av omhändertagande för vård bör muntlig förhandling hållas i mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning och upphörande av ett sådant omhändertagande. Det är av vikt att parterna får komma till tals muntligt under en förhandling så att domstolen får en helhetsbild av förutsättningarna för att besluta om ett omhändertagande för vård på grund av anknytning eller ett upphörande av ett sådant omhändertagande. Det är

således även avseende sådana mål ett viktigt rättssäkerhetsintresse att målen inte avgörs på handlingarna i den enskildes frånvaro. Bestämmelsen som föreslås föras över till den nya lagen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även omhändertagande för vård på grund av anknytning. Något särskilt tillägg om att muntlig förhandling ska hållas när ett omhändertagande för vård på grund av anknytning beslutas eller upphör är därför inte nödvändigt att göra i den nya lagen.

Höra sakkunnig under muntlig förhandling

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att det ska införas en bestämmelse i den nya lagen som anger att förvaltningsrätten, om det behövs, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling. Ett sådant sakkunnigförordnande kan enligt förslaget t.ex. gälla expertkunskap om barnpsykologi, barnpsykiatri, barnhabilitering eller barnmedicin. Det kan också enligt utredningen handla om kompetens inom hedersrelaterat våld och förtryck eller kunskap om hur funktionsnedsättningar påverkar föräldraförmågan. Utredningen menar att även om utgångspunkten i mål enligt lagen är att det primära ansvaret för utredningen ligger på parterna bör förvaltningsrätten i högre grad på eget initiativ begära in ytterligare utredning om underlaget behöver kompletteras.

Förvaltningsrätterna i Umeå och *Uppsala* avstyrker förslaget att förvaltningsrätten, vid behov, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling. Även *Domstolsverket, Kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall, förvaltningsrätterna i Linköping, Malmö* och *Stockholm* har invändningar mot förslaget då de bl.a. menar att det redan av förvaltningsprocesslagen framgår att domstolen ska se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att domstolen kan anlita sakkunnig.

Det har under de senaste årtiondena återkommande diskuterats om det finns ett behov av ökad sakkunskap i mål som rör barn och unga. Förutom utredningens (SOU 2015:71) förslag har liknande förslag, som syftar till att öka förekomsten av sakkunskap i dessa mål, lämnats i betänkandena Omhändertagen – Samhällets ansvar för utsatta barn och unga (SOU 2000:77) och Tryggare hem för barn (SOU 2022:71). Remissynpunkterna som lämnats över de förslagen visar dock på att förslagen behöver analyseras ytterligare.

Den 30 november 2023 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka barnrättsperspektivet vid vård enligt LVU (dir. 2023:160). Utredningen har tagit namnet Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). Av direktiven till utredningen framgår att utredningen bl.a. har i uppdrag att analysera och ta ställning till behovet av ökad sakkunskap i ärenden och mål om vård enligt LVU samt till i vilka fall, av vilken typ och i vilken form sådan kunskap behövs. Utredningen har även i uppdrag att föreslå hur lämpliga sakkunniga ska utses, vilken kompetens de ska ha och under vilket skede av processen kunskapen ska användas. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande senast den 30 januari 2026.

Frågan om hur ökad sakkunskap ska tillföras processen vid ett omhändertagande av ett barn eller en ung person analyseras således för närvarande av en pågående utredning. I avvaktan på att slutbetänkandet har lämnats

bör ingen ändring i denna del föreslås i den nya lagen. Bestämmelsen i 24 § FPL får, precis som remissinstanserna påpekar, tillämpas i stället. Vidare har socialnämnden enligt 20 kap. 5 § socialtjänstlagen (2025:400) möjlighet att inom ramen för sin utredningsskyldighet konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs för bedömningen av behovet av insatser.

Personlig inställelse

Av 14 § FPL framgår att till en muntlig förhandling ska sökanden eller klaganden och den som har att svara i målet kallas. Det anges vidare att en enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd att hans eller hennes utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

Det är således domstolen som i varje särskilt fall ska pröva behovet av personlig inställelse. Enligt 35 § andra stycket LVU får rätten, om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att det som regel är av stor vikt för utredningen att vårdnadshavarna och i förekommande fall barnet eller den unge är närvarande vid förhandlingen i målet. Om omständigheterna är sådana att det för domstolen framstår som nödvändigt att höra exempelvis vårdnadshavarna innan målet avgörs kan därför domstolen förordna om hämtning till förhandlingen av den som åtgärden avser (Del A s. 595).

Möjligheten för domstolen att förordna om att en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling, ska hämtas till domstolen omedelbart eller till en senare dag om han eller hon uteblir, bedöms vara av vikt för utredningen i målet även enligt den nya lagen. Nuvarande bestämmelse i LVU bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Bestämmelsen som föreslås föras över till den nya lagen om personlig inställelse är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning och upphörande av sådant omhändertagande. Något särskilt tillägg om att bestämmelsen även gäller för den nya grunden är därför inte nödvändigt att göra i den nya lagen.

20.4 Nämndemän i kammarrätt

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om när nämndemän ska ingå i rätten vid handläggning av mål i kammarrätt ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Enligt 37 § LVU ska nämndemän ingå i rätten vid handläggningen i kammarrätt av mål enligt lagen förutom vid mål om omedelbart omhändertagande, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud. Av 12 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att en kammarrätt är domför med tre lagfarna ledamöter och två nämndemän när det är särskilt föreskrivet att nämndemän ska ingå i rätten. Det anges vidare att fler än fyra lagfarna ledamöter och tre nämndemän inte får ingå i rätten.

Även vid handläggningen i kammarrätt i mål enligt den nya lagen bör nämndemän ingå i rätten utom i mål om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud. Beslut i sådana mål är av interimistisk karaktär och skäl för att nämndemän ska ingå vid bedömningen av dessa bedöms inte vara nödvändigt. Nuvarande bestämmelse om när nämndemän ska ingå i rätten vid handläggning i kammarrätt bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i familjehem under vissa förutsättningar ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. På samma sätt som för övriga mål om omhändertagande för vård och upphörande av omhändertagande för vård bör nämndemän ingå i rätten vid handläggning i kammarrätt av mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning och upphörande av ett sådant omhändertagande. Den föreslagna bestämmelsen om nämndemän i kammarrätt i den nya lagen omfattar, utan några tillägg, även mål i kammarrätt om omhändertagande för vård på grund av anknytning och upphörande av ett sådant omhändertagande.

20.5 Särskilda bestämmelser om delgivning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om delgivning med en enskild ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) överensstämmer i sak med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Det finns bestämmelser i 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) som anger att delgivning under vissa förutsättningar får ske genom att handling lämnas till en annan person än delgivningsmottagaren eller genom kungörande och tillgänglighållande av handling som ska delges. Enligt 38 § LVU får dessa

bestämmelser inte tillämpas vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt LVU.

Även vid delgivning med enskild i ärenden eller mål enligt den nya lagen bör delgivning inte få ske genom nämnda bestämmelser i delgivningslagen. Nuvarande bestämmelse i LVU ska därför föras över till den nya lagen.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Den föreslagna bestämmelsen om delgivning omfattar, utan några tillägg, även mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning och upphörande av sådant omhändertagande.

21 Offentligt biträde och ställföreträdare

21.1 Rätt till offentligt biträde

21.1.1 Rätt till offentligt biträde i vissa ärenden och mål enligt lagen

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas i vissa ärenden och mål enligt lagen, om det inte kan antas att behov av biträde saknas, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av ett beslut om var barnet eller den unge ska placeras, ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att rätten till offentligt biträde gäller redan när en vilja att överklaga beslutet uttrycks. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen lämnar inget förslag om förtydligande om när offentligt biträde ska förordnas i samband med överklagande av beslut om placering. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningens förslag omfattar inte heller rätten till offentligt biträde i mål och ärenden om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård samt upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård som trädde i kraft den 1 september 2019 (prop. 2018/19:102, bet. 2018/19:SoU20, rskr. 2018/19:261) eller bestämmelserna om rätt till offentligt biträde i mål och ärenden om utreseförbud, tillfälligt utreseförbud samt upphörande av utreseförbud som trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Promemorians förslag stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. I promemorian lämnas inget förslag om förtydligande om när offentligt biträde ska förordnas i samband med överklagande av beslut om placering. Vidare föreslås en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av placeringsbeslut ska ändras till att offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden om placering som kan överklagas. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller är positiva till förslaget att offentligt biträde ska förordnas i sådana mål och ärenden om placering som kan överklagas, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Stockholms universitet, Förvaltningsrätten i Malmö, Hovrätten i Västra Sverige, Sveriges advokatsamfund, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Botkyrka kommun, Barnrättsbyrån, Institutet för mänskliga rättigheter* och *Unicef Sverige*. Även *Staffanstorps kommun* tillstyrker förslaget, men framhåller att åtgärden kan innebära att processen tar längre tid vilket i sin tur kan påverka barnet negativt. *Barnombudsmannen,* som tillstyrker förslaget, påtalar att dagens tillämpning, där rätten till offentligt biträde inträder först när ett överklagande har gjorts, i praktiken innebär att barnet inte själv kan överklaga beslutet. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* tillstyrker att ett offentligt biträde ska förordnas inför överklagandet av ett placeringsbeslut men avstyrker att ett biträde ska förordnas redan under socialnämndens utredning och menar att frågan om hur barnet bäst kan komma till tals under handläggningsprocessen vid socialnämnden inte har analyserats tillräckligt. Även *Kammarrätten i Sundsvall* är tveksam till att offentligt biträde ska kunna förordnas redan under utredningen hos socialnämnden och för fram att beslut om placering kan behöva ske med kort varsel under vårdtiden på grund av omständigheter som ligger utom socialnämndens kontroll. Att införa en bestämmelse som innebär att offentligt biträde mer eller mindre regelmässigt förordnas vårdnadshavare och barn redan inför beslut om placering framstår enligt kammarrätten som alltför omfattande och bör övervägas ytterligare.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde

Av 39 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår att offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas, i mål och ärenden om

- beredande av vård enligt 2 eller 3 §,
- omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §,
- fortsatt omhändertagande enligt 9 a §,
- upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §,

– upphörande av vård enligt 21 §,
– flyttningsförbud enligt 24 §,
– upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §,
– utreseförbud enligt 31 a §,
– upphörande av utreseförbud enligt 31 c §, och
– tillfälligt utreseförbud enligt 31 d §.

Enligt 39 § första stycket LVU ska vidare offentligt biträde förordnas vid överklagande av beslut om var vården av den unge ska inledas eller beslut om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas. Biträde ska då förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att offentligt biträde bör kunna förordnas i mål och ärenden enligt LVU så snart fråga uppkommer i socialnämnden om att omedelbart omhänderta barnet eller den unge eller bereda honom eller henne vård med stöd av lagen (Del A s. 513). För att det ska antas att behov av biträde saknas krävs det särskilda omständigheter som talar för detta. Ett exempel på detta är om det redan från början klart framgår att myndighetens beslut kommer att gå i den riktning som den enskilde önskar. En annan omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas är att några nya omständigheter inte har tillkommit sedan ärendet tidigare prövades av myndigheten eller domstolen (Del C s. 88).

Rätten till offentligt biträde har successivt utökats

Rätt till offentligt biträde i mål och ärenden om vård, omedelbart omhändertagande och upphörande av vård har funnits sedan barnavårdslagen (1960:97) och reglerades då i rättshjälpslagen (1972:429). När lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, nedan förkortad 1980-års LVU, trädde i kraft den 1 juli 1990 infördes även en rätt till offentligt biträde hos förvaltningsdomstol vid överklagande av socialnämndens beslut om var vården av barnet eller den unge ska inledas och beslut att flytta barnet eller den unge från det hem där han eller hon vistas. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att den rätten infördes med hänsyn till den stora betydelse det i vissa fall kan ha för barnet eller den unge att få sin placering överprövad (Del A s. 513, 514 och 630).

När nuvarande LVU trädde i kraft infördes möjligheten att förordna offentligt biträde i mål och ärenden om flyttningsförbud och upphörande av flyttningsförbud. I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att det inte infördes någon rätt till offentligt biträde vid tillfälligt flyttningsförbud. I de fallen bedömdes det inte finnas lika starka rättssäkerhetsskäl som vid ett omedelbart omhändertagande att förordna offentligt biträde, eftersom det inte innebär några förändringar i barnets unges aktuella situation när ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud tas. Bestämmelsen om rätten till offentligt biträde vid överklagande av socialnämndens placeringsbeslut formulerades om på så sätt att en rätt till offentligt biträde även kom att omfatta socialnämndens beslut att inte flytta barnet från det hem där han eller hon vistades (s. 89 och 133).

I samband med att bestämmelserna om förutsättningar för omedelbart omhändertagande i vissa internationella situationer fördes in i LVU den 1 september 2019 infördes också en rätt till offentligt biträde i mål och ärenden i sådana situationer (prop. 2018/19:102, bet. 2018/19:SoU20, rskr. 2018/19:261). I propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) konstateras att beslut om omedelbart omhändertagande, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård och upphörande av fortsatt omhändertagande är en ingripande åtgärd och att det av rättssäkerhetsskäl är angeläget att såväl barnet som hans eller hennes vårdnadshavare har rätt till offentligt biträde, även om det i vissa mål kan vara tidskrävande och förenat med praktiska svårigheter att utreda vem eller vilka som är vårdnadshavare (s. 41 och 42).

När bestämmelserna om utreseförbud infördes den 1 juli 2020 tillkom även bestämmelserna om rätten till offentligt biträde i mål och ärenden om utreseförbud, upphörande av utreseförbud och tillfälligt utreseförbud (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272). I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) framgår att utreseförbud är en ingripande åtgärd och att det av rättssäkerhetsskäl därför är angeläget att såväl barnet som hans eller hennes vårdnadshavare har rätt till offentligt biträde. Då tillfälliga utreseförbud kan verka ingripande på barnets rörelsefrihet ansågs det finnas skäl till att förordna offentligt biträde även i de fallen (s. 85).

Som framgår ovan har således rätten till offentligt biträde i ärenden och mål enligt LVU successivt utökats genom åren. Det har främst varit de olika situationernas ingripande karaktär som har gjort att det av rättssäkerhetsskäl har bedömts finnas anledning att införa en rätt till offentligt biträde.

Nuvarande bestämmelse om i vilka ärenden och mål offentligt biträde ska förordnas förs över till den nya lagen

De ärenden och mål enligt LVU där offentligt biträde enligt nuvarande bestämmelse ska förordnas rör ingripande åtgärder för barnet eller den unge. Det är därför angeläget att barnet eller den unge har ett offentligt biträde som kan hjälpa honom eller henne i processen. Även för vårdnadshavaren är det ingripande situationer som gör att det finns behov av offentligt biträde. Det är således av rättssäkerhetsskäl även fortsatt av vikt att barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare biträds av ett offentligt biträde i dessa ärenden och mål. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Det föreslås således att det i den nya lagen finns en rätt till offentligt biträde i ärenden och mål om

- omhändertagande för vård enligt 3 kap.,
- omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
- fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 9 §,
- upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 13 §,
- upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 §,
- flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §,
- upphörande av flyttningsförbud enligt 12 kap. 4 §,
- utreseförbud enligt 13 kap. 1 §,

– upphörande av utreseförbud enligt 13 kap. 3 §, och
– tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 4 §.

Även bestämmelsen om att offentligt biträde inte ska förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas bör föras över till den nya lagen. Avsteg från rätten till offentligt biträde ska tillämpas restriktivt. Behov av biträde får antas saknas endast om det finns särskilda omständigheter som talar för det (jfr prop. 1979/80:1 Del C s. 88).

Särskilt om rätt till offentligt biträde vid omhändertagandets upphörande

I avsnitt 13.2 föreslås att 13 § andra stycket LVU som innebär att socialnämnden minst en gång var sjätte månad ska pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra, ska föras över till den nya lagen med ett visst förtydligande om hur tidsfristen ska räknas. Av 41 § första stycket 2 LVU framgår att ett sådant beslut får överklagas, dvs. när nämnden har beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen. Bestämmelsen om vilka beslut som får överklagas föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 23.1). En fråga som uppkommer med anledning av detta är dels om en sådan prövning som socialnämnden ska göra var sjätte månad bör ses som ett ärende om upphörande av omhändertagande för vård som ger rätt till offentligt biträde, dels om det finns en rätt till offentligt biträde när ett sådant beslut överklagas till förvaltningsrätten.

Under föregående rubrik föreslås nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde i ärenden och mål om upphörande av omhändertagande för vård föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Den bestämmelsen har ursprungligen förts vidare från den dåvarande rättshjälpslagen som angav när rätt till offentligt biträde fanns vid tillämpningen av barnavårdslagen. Enligt 41 § 4 i den dåvarande rättshjälpslagen kunde rättshjälp genom offentligt biträde lämnas i mål eller ärende angående omhändertagande för samhällsvård enligt 29 § barnavårdslagen eller utredning enligt 30 § samma lag eller angående sådan samhällsvårds slutliga upphörande enligt 42 § samma lag.

Genom riksdagens antagande av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) ändrades bestämmelsen i den dåvarande rättshjälpslagen. Av 41 § 3 i den dåvarande rättshjälpslagen framgick därefter att offentligt biträde skulle beviljas i mål eller ärende angående beredande av vård enligt 1980-års LVU eller omedelbart omhändertagande enligt 6 § samma lag eller angående upphörande av sådan vård enligt 5 § samma lag eller hos förvaltningsdomstol vid överklagande enligt 20 § första stycket 1 samma lag. I propositionen om socialtjänsten anges att offentligt biträde skulle kunna förordnas i likhet med vad som sedan tidigare gällde, dvs. när fråga uppkommer hos socialnämnd om att omedelbart omhänderta eller bereda vård enligt lagen, liksom då fråga uppkommer om att avsluta sådan vård (Del C s. 83).

Socialnämndens regelbundna prövning av vården reglerades i 5 § andra stycket i 1980-års LVU. Socialnämndens skyldighet att besluta att vården ska upphöra när vård enligt lagen inte längre behövs reglerades i 5 § första stycket 1980-års LVU. Den rätt till offentligt biträde som fanns enligt den dåvarande rättshjälpslagen genom hänvisningen till 20 § första stycket 1 i 1980-års LVU omfattade endast överklagande av socialnämndens beslut

om var vården av den unge ska inledas eller att flytta den unge från det hem där han vistas. De övriga beslut som kunde överklagas enligt 20 § i 1980-års LVU gav ingen rätt till offentligt biträde. Socialnämndens beslut i en fråga om fortsatt vård med stöd av lagen, dvs. när socialnämnden prövat om vården ska upphöra, kunde enligt 20 § första stycket 2 överklagas, men någon uttrycklig rätt till offentligt biträde angavs inte.

När nuvarande LVU infördes genom riksdagens antagande av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalades att inga ändringar förutom redaktionella gjordes i frågan om rätten till offentligt biträde i ärenden och mål om vårdens upphörande (s. 133). Rätten till offentligt biträde vid vårdens upphörande kom att hänvisa till 21 § LVU, vilket motsvarade 5 § första stycket i 1980-års LVU. Genom riksdagens antagande av propositionen Ny rättshjälpslag (prop. 1996/97:9) ändrades regleringen om rätten till offentligt biträde till att regleras direkt i respektive materiell lagstiftning. Någon saklig ändring i förhållande till den tidigare rättshjälpslagen gjordes inte (s. 180 och 241).

Utifrån den lagtekniska utformningen kan det således inte utläsas att en rätt till offentligt biträde bör finnas under handläggningen när socialnämnden regelbundet prövar vården enligt 13 § andra stycket LVU. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att prövningen ska avse frågan om de omständigheter som gjorde att vården var nödvändig fortfarande föreligger och om vården även fortsättningsvis behöver ges med stöd av LVU (Del A s. 588). I Socialstyrelsens LVU-handbok uttalas att för att vården av barnet eller den unge inte ska pågå längre än nödvändigt måste socialnämnden noga följa vården och kontinuerligt pröva om vård med stöd av lagen behövs. Om nämnden anser att vården bör upphöra behöver nämnden inleda en utredning om saken. Därmed blir förvaltningslagens (2017:900) bestämmelser om partsinsyn, kommunikation, offentligt biträde m.m. tillämpliga (Socialstyrelsen, LVU Handbok för socialtjänsten, 2023, s. 274 och 275).

Mot bakgrund av detta görs bedömningen att det enligt nuvarande reglering inte finns någon generell rätt till offentligt biträde vid socialnämndens regelbundna prövning av vården. Om däremot nämnden anser att vården bör upphöra inträder en rätt till offentligt biträde eftersom det då blir fråga om ett ärende om upphörande av vården enligt 21 § LVU. Vidare får det anses att när ett beslut som socialnämnden fattar i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen överklagas blir det en fråga om vårdens upphörande enligt 21 § LVU och därför utgör ett sådant mål om upphörande av vården som ger rätt till offentligt biträde. Genom att det i den nya lagen föreslås att en rätt till offentligt biträde finns i ärenden och mål om upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 § bedöms det inte behövas något förtydligande om vad som gäller i fråga om rätt till offentligt biträde när socialnämnden regelbundet prövar om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra.

Rätt till offentligt biträde i ärenden och mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning

I avsnitt 8 föreslås att familjehemsplacerade barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet i vissa fall ska, om förutsätt-

ningarna för omhändertagandet har upphört, kunna omhändertas för vård på grund av anknytning.

I den nya lagen ska således ett omhändertagande för vård på grund av anknytning utgöra en av grunderna för när ett omhändertagande med stöd av lagen ska beslutas. Omhändertagandet är även i detta fall en ingripande åtgärd för både barnet och hans eller hennes vårdnadshavare och det är av rättssäkerhetsskäl angeläget att såväl barnet som hans eller hennes vårdnadshavare har rätt till offentligt biträde. Rätt till offentligt biträde bör därför även finnas i dessa ärenden och mål. Eftersom bestämmelsen om rätten till offentligt biträde är generellt utformad behöver något tillägg till bestämmelsen inte göras för att den nya grunden ska omfattas.

Nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om placering förtydligas

Som anges under rubriken Nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde framgår det av 39 § första stycket LVU att ett offentligt biträde även ska förordnas för barnet eller den unge samt för dennes vårdnadshavare vid överklagande av beslut om var vården av den unge ska inledas och vid överklagande av beslut om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas. Det innebär att om barnet, den unge eller vårdnadshavaren överklagar beslutet om var barnet eller den unge ska placeras vid inledandet av vården eller ett omplaceringsbeslut, ska ett offentligt biträde förordnas i fråga om den processen. Det finns således en rätt att få ett offentligt biträde förordnat vid ett överklagande av placeringsbeslutet även om inte själva omhändertagandet i sig överklagas.

Utredningen (SOU 2023:40) föreslår att bestämmelsen om rätt till offentligt biträde vid överklagande av placeringsbeslut ska ändras så att det framgår att rätt till offentligt biträde ska finnas även under ärendets handläggning i socialnämnden. Utredningen menar att det är problematiskt att det i den nuvarande lydelsen av bestämmelsen anges att rätten till offentligt biträde gäller ”vid ett överklagande” vilket medför att det ibland görs en tolkning av bestämmelsen som innebär att barn under 15 år inte anses kunna överklaga sådana beslut.

En sådan tolkning av bestämmelsen är olycklig. Ett barn under 15 år bör ha rätt att genom sin ställföreträdare överklaga ett beslut om placering. Så gäller även vid överklagande av vissa beslut om särskilda befogenheter enligt 39 § fjärde stycket LVU. Av propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), som föregick bestämmelsen om att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av vissa beslut om särskilda befogenheter, framgår att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att barn under 15 år har en reell möjlighet att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna och inte är beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen. Det föreslås därför att barn under 15 år ska ha rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om de särskilda befogenheterna. I och med förslaget blir, enligt 36 § tredje stycket LVU, den som är förordnad som offentligt biträde för barnet också barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Barnet kan således genom sin ställföreträdare överklaga beslut om de särskilda befogenheterna (s. 86 och 87). Riksdagen

antog regeringens förslag utan ändringar (bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307).

I propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224) framgår vidare att för att ett icke processbehörigt barns talerätt ska fungera i praktiken bör barnet ha möjlighet att överklaga ett beslut och vidta andra processhandlingar även mot vårdnadshavarens vilja. Genom bestämmelsen om att det offentliga biträdet automatiskt också är barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser får barnet en självständig ställning gentemot vårdnadshavaren i vissa mål och ärenden enligt LVU (s. 45, 46 och 57).

Ett barn under 15 år bör, mot bakgrund av detta, således anses ha rätt att överklaga ett placeringsbeslut genom sin ställföreträdare, vilket innebär att en ställföreträdare behöver förordnas redan innan ett överklagande av beslutet sker.

Av utredningen (SOU 2023:40) framgår dock att det i den praktiska tillämpningen i socialnämnder och förvaltningsrätter ibland har gjorts en tolkning av rätten till offentligt biträde för barn under 15 år vid överklagande av placeringsbeslut som innebär att barnet inte har fått något offentligt biträde förordnat förrän ett mål har anhängiggjorts i domstol. I vissa fall har barnet inte heller då fått något offentligt biträde förordnat eftersom barnet inte har ansetts kunna överklaga beslutet.

Mot denna bakgrund finns det anledning att se över utformningen av nuvarande bestämmelse om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om var vården av den unge ska inledas och beslut om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas. I utredningen (SOU 2023:40) föreslås, för att tydliggöra barns rätt att överklaga placeringsbeslut och även i övrigt kunna komma till tals i processen på ett tidigt stadium, att det ska införas en rätt till offentligt biträde redan under ärendets handläggning i socialnämnden.

Ett placeringsbeslut kan vara av mycket stor betydelse i ett barns eller en ung persons liv och det är viktigt att barnet och den unge får en möjlighet att påverka, komma till tals och i förekommande fall överklaga sådana beslut. Även för vårdnadshavaren kan beslutet om var barnet placeras ha stor inverkan. Både *SKR* och *Kammarrätten i Sundsvall* aktualiserar frågan om i vilket skede ett offentligt biträde bör kunna förordnas vid beslut om placering. SKR anser att ett biträde inte ska kunna förordnas redan under socialnämndens utredning om var barnet ska placeras. Som SKR påtalar är det socialnämnden som ska säkerställa att barnets bästa är avgörande för beslutet om vård och placering, och att nämnden därmed ska utreda barnets bästa, låta barnet framföra sina åsikter och ge barnet relevant information. Vidare kan, som Kammarrätten i Sundsvall för fram, beslut om placering behöva ske med kort varsel under vårdtiden på grund av omständigheter som ligger utom socialnämndens kontroll. Detta medför att en bestämmelse som innebär att offentligt biträde mer eller mindre regelmässigt förordnas redan inför beslut om placering kan bli alltför omfattande och i många fall vara onödigt. Med anledning av detta bedöms att ett behov av offentligt biträde bör uppkomma främst när den enskilde inte delar socialnämndens bedömning i beslutet om var barnet eller den unge ska placeras under vårdtiden. Med en sådan ordning blir det även tydligare när ett offentligt biträde ska förordnas, dvs. att ett förordnande ska ske när den enskilde uttrycker missnöje över socialnämndens

beslut. Detta bedöms även minska risken för att ett offentligt biträde förordnas när det saknas ett sådant behov under handläggningen i ett ärende om placering, vilket kan innebära att processen tar längre tid, som *Staffanstorps kommun* för fram.

Sammantaget bedöms det som angeläget att barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare har rätt till offentligt biträde när ett beslut om placering har fattats och någon av dem uttrycker en vilja att överklaga beslutet. Nuvarande bestämmelse bör således föras över till den nya lagen med det förtydligandet att en rätt till offentligt biträde inträder när barnet, den unge eller vårdnadshavaren uttrycker en vilja att överklaga beslutet.

I avsnitt 21.3.1 föreslås vidare att det i den nya lagen bör förtydligas att ett barn har rätt att själv ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas. Genom det förslaget bedöms att barnets möjlighet att föra sin talan när ett beslut om placering har fattats ytterligare stärks.

21.1.2 Rätt till offentligt biträde när beslut om umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort har fattats

Utkastets förslag: När beslut om hur barnets umgänge med en vårdnadshavare eller med en förälder med reglerad umgängesrätt har fattats ska offentligt biträde förordnas för barnet och den vårdnadshavare eller förälder som berörs av beslutet, om någon av dem uttrycker en vilja att överklaga beslutet.

Offentligt biträde ska också förordnas för ett barn och den vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt som omfattas av ett beslut om hemlighållande av barnets vistelseort när ett sådant beslut har fattats och barnet, vårdnadshavaren eller föräldern uttrycker en vilja att överklaga beslutet.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att offentligt biträde ska förordnas redan under handläggningen hos socialnämnden när beslut fattas om hur umgänget ska utövas och att barnets vistelseort ska hemlighållas. Utredningen föreslår inte att en förälder med reglerad umgängesrätt ska ha rätt till offentligt biträde. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslagen, däribland *Barnombudsmannen, Socialstyrelsen, förvaltningsrätterna i Linköping, Umeå* och *Uppsala, Föreningen Sveriges Socialchefer* och *Rädda Barnen*.

Kammarrätterna i Göteborg och *Sundsvall* samt *Förvaltningsrätten i Stockholm* efterfrågar ett tydligare resonemang kring om tanken är att partsställningen i umgängesmål ska ändras.

Kvinnors nätverk är tveksamma till förslaget och anför att åtgärder av detta slag ofta beslutas tidigt i en utredningsprocess, som en extra säkerhetsåtgärd för att faktiskt kunna utreda ärendet. Det bedöms finnas en risk

att nämnden får en berättelse som är tillrättalagd om ett offentligt biträde har förordnats.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att offentligt biträde ska förordnas redan under handläggningen hos socialnämnden när beslut fattas om hur umgänget ska utövas och att barnets vistelseort ska hemlighållas samt att det endast är barn som ska ha rätt till offentligt biträde. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller är positiva till förslagen, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Institutet för mänskliga rättigheter, Stockholms universitet, Hovrätten i Västra Sverige, Sveriges advokatsamfund, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Region Jämtland, Botkyrka kommun, Barnrättsbyrån* och *UNICEF*.

Förvaltningsrätterna i Luleå och *Stockholm* samt *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* anser dock att det finns risk för obalans i processen mellan parterna om barn, men inte deras vårdnadshavare, ges rätt till offentligt biträde. Besluten i fråga kan vara mycket ingripande för såväl barnet som vårdnadshavaren och ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att även vårdnadshavaren får ett offentligt biträde i den aktuella situationen. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* är av samma uppfattning och menar därutöver att det är tveksamt om det kan anses gynna barn och unga att utan undantag inneha partsställning i mål om umgängets utövande och hemlighållande av vistelseort.

Kammarrätten i Sundsvall konstaterar att såväl beslut om hur umgänget ska utövas som beslut om hemlighållande av vistelseort regelmässigt är brådskande och att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om ett sådant beslut fortfarande behövs. Det har inte belysts om syftet med att förordna offentligt biträde redan i ärendet hos socialnämnden är att barn ska ha ett offentligt biträde under hela tiden som ett beslut om umgängets utövande eller hemlighållande av vistelseort är aktuellt.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelser ger ingen rätt till offentligt biträde vid beslut om hur umgänge ska utövas eller hemlighållande av vistelseort

Av 14 § andra stycket 1 LVU följer att socialnämnden, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får besluta hur den unges umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas. Enligt 14 § andra stycket 2 LVU får nämnden vidare, om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare. Socialnämnden ska, enligt 14 § tredje stycket LVU, var tredje månad överväga om ett beslut om hur umgänget ska utövas eller hemlighållande av vistelseort fortfarande ska gälla. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 11.5).

Enligt 41 § första stycket 3 LVU får ett beslut om hur umgänget ska utövas liksom beslut om hemlighållande av vistelseort överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 23.1).

Det finns dock inte någon rätt till offentligt biträde under handläggningen eller vid överklagande av beslut om hur umgänget ska utövas och hemlighållande av vistelseort enligt nuvarande bestämmelser.

Barn bör ha rätt till offentligt biträde vid beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort

I utredningen (SOU 2023:40) framhålls att barns partsställning i mål om överklagande av socialnämndens beslut om umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt och hemlighållande av vistelseort är oklar och att frågan hanteras på varierande sätt i både förvaltningsrätterna och kammarrätterna. Barn som har fyllt 15 år och därmed är processbehöriga har i vissa fall haft rätt att överklaga sådana beslut och föra sin talan i domstolen som part, men det förekommer också fall där de bedömts sakna partsställning och endast har fått sin inställning beaktad i enlighet med den generella bestämmelsen i LVU om barns rätt till information och delaktighet.

Utredningen anser att barn oavsett ålder ska betraktas som part i sådana mål om umgänge och hemlighållande av vistelseort. Detta bedömer utredningen tydligt sammanfaller med hur partsbegreppet annars förstås i LVU och i en bredare förvaltningsprocessuell kontext. Någon särskild reglering för att tydliggöra detta är enligt utredningen inte nödvändig.

Det konstateras att i propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224) anges att i mål och ärenden enligt LVU har barn ställning som part (s. 57). Socialnämndens beslut om hur umgänget ska utövas och hemlighållande av vistelseort fattas med stöd av LVU och bör inte kunna ses på annat sätt än att det även är riktat mot barnet. Särskilt mot bakgrund av att barn ska ses som egna rättighetsbärare bedöms det, till skillnad mot vad *Förvaltningsrätten i Malmö* för fram, inte finnas anledning att betrakta ärenden och mål om umgänge och hemlighållande av vistelseort på annat sätt än hur man ser på andra ärenden och mål enligt LVU.

Sammanfattningsvis får det således anses att barn har ställning som part i dessa ärenden och mål. Ett barn som är under 15 år företräds genom sin vårdnadshavare eller ställföreträdare. Ett offentligt biträde är utan särskilt förordnande även barnets ställföreträdare, om biträdet inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren (avsnitt 21.1.3). Om en rätt till offentligt biträde införs för ett barn kommer därmed ett barn som är under 15 år att kunna klaga på ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort genom sitt offentliga biträde.

Både utredningen (SOU 2015:71) och utredningen (SOU 2023:43) föreslår att en sådan rätt till offentligt biträde ska införas. Att barn, liksom vid andra ingripande beslut enligt LVU, bör ha möjlighet att överklaga beslut och komma till tals i ärenden och mål om hur umgänge med vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt ska utövas och att hemlighålla vistelseorten är en synpunkt som återkommande framförts till utredningarna från barn, advokater, civilsamhällesorganisationer, domare och andra aktörer. Utredningen (SOU 2023:43) betraktar nuvarande situation som en begränsning i barns möjligheter att få en upplevd rättighetskränkning prövad.

Artikel 9 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) innehåller bestämmelser om en stats skyldighet att säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall det är nödvändigt för barnets bästa. Vidare framgår det att för det fall en stat överväger att skilja ett barn från sin förälder, på grund av barnets bästa, ska alla parter beredas möjlighet att lägga fram sina synpunkter och delta i förfarandet. Artikeln tar också upp ett barns rätt att upprätthålla kontakten med sina föräldrar. Om en stat orsakat ett åtskiljande har staten en skyldighet att informera om var föräldern eller barnet vistas. Enligt artikel 12 i barnkonventionen ska ett barn ges möjlighet att, antingen direkt eller genom företrädare, höras i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet.

Eftersom det inte finns någon rätt till offentligt biträde enligt nuvarande bestämmelser saknar ett barn som inte har fyllt 15 år möjlighet att överklaga ett beslut om hur umgänget ska utövas med en vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgängesrätt och att hemlighålla vistelseorten, om han eller hon inte får hjälp av sin vårdnadshavare eller annan legal ställföreträdare. Detta är särskilt bekymmersamt i de fall barnets vilja och uppfattning i ärendet eller målet inte överensstämmer med vårdnadshavarens, eller när vårdnadshavaren av andra skäl inte förmår företräda barnets intressen.

Det bedöms därför vara angeläget att ett barn som är under 15 år har en självständig möjlighet att överklaga ett beslut om hur umgänget ska utövas och hemlighållande av vistelseort. Vidare är det betydelsefullt att även ett barn som har fyllt 15 år får processuell vägledning och stöd av ett biträde när det rör sig om så ingripande åtgärder som beslut om umgängets utövande och hemlighållande av vistelseort. Det är således av rättssäkerhetsskäl angeläget att en rätt till offentligt biträde även finns i dessa situationer för de barn som har fyllt 15 år. Syftet med förordnande av offentliga biträden är att garantera rättssäkerheten och ett argument mot att förordna ett biträde kan aldrig, till skillnad mot det som *Kvinnors nätverk* för fram, vara att socialnämnden då riskerar att få en berättelse som är tillrättalagd.

I den nya lagen bör det därför införas en rätt till offentligt biträde för ett barn vid beslut om hur umgänget mellan ett barn och hans eller hennes vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt ska utformas och vid beslut om hemlighållande av vistelseort. Genom förslaget som lämnas i avsnitt 21.3.1 om att förtydliga rätten för barn under 15 år att själva ansöka om offentligt biträde, förstärks även ett barns rätt att genom en ställföreträdare överklaga sådana beslut.

Hur rätten till offentligt biträde närmare bör vara utformad, såsom vilka mer som ska ha rätt till offentligt biträde och när rätten till offentligt biträde bör inträda, redogörs för under efterföljande rubriker.

Även vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt bör ha rätt till offentligt biträde

Ett offentligt biträde bedöms således enligt det föregående stärka barns möjligheter att utkräva sina rättigheter vid socialnämndens beslut om hur umgänget ska utövas och hemlighållande av vistelseort. I utredningen (SOU 2023:40) anges att det inte på samma sätt är motiverat att vårdnadshavare har en sådan rätt till offentligt biträde då de som utgångspunkt bör

kunna tillvarata sina intressen i dessa relativt avgränsade ärenden utan stöd av offentligt biträde. *Förvaltningsrätterna i Luleå* och *Stockholm* samt *SKR* delar inte den bedömningen och anser att det finns risk för obalans i processen mellan parterna om barn, men inte deras vårdnadshavare, ges rätt till offentligt biträde. SKR för vidare fram att om barnet, genom ett offentligt biträde, har en rättsligt starkare ställning inför beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort kan det finnas en risk att vårdnadshavaren använder påtryckningar gentemot barnet, vilket kan påverka vården på ett negativt sätt. Om vårdnadshavaren får ett eget offentligt biträde kan det enligt SKR reducera risken för att barnet pressas till att förmedla en viss ståndpunkt. Även *Förvaltningsrätten i Malmö* är av denna synpunkt och för fram att om endast barnet har offentligt biträde kan det öka risken för att vårdnadshavarna för sin egen talan genom barnet.

Enligt artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är var och en berättigad till en rättvis rättegång. Ett införande av en rätt till offentligt biträde endast för barnet skulle, som förvaltningsrätterna i Luleå, Malmö och Stockholm samt SKR för fram, riskera en obalans mellan parterna när inte en vårdnadshavare har samma juridiska hjälp för att tillgodogöra sina rättigheter som barnet i det fallet har. Även den risk som finns för att barnet kan utsättas för påtryckningar från vårdnadshavarna när endast barnet har ett offentligt biträde, som tas upp av SKR och Förvaltningsrätten i Malmö, bör tas i beaktande och det bedöms att den risken i större utsträckning kan undvikas om även vårdnadshavarna ges en rätt till offentligt biträde i processen.

Mot bakgrund av detta bör inte rätten till offentligt biträde begränsas till endast barn på det sätt som föreslås i utredningen (SOU 2023:40). Även vårdnadshavare bör ges rätt till offentligt biträde när det gäller beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort.

Ett beslut om hur umgänget ska utövas kan även rikta sig till föräldrar som inte är vårdnadshavare men som har en umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal. Samma sak gäller i fråga om beslut om att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare. Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att om en föreskrift om umgängesrätt ska bli effektiv kan det också i vissa fall vara nödvändigt att nämnden håller barnets vistelseort hemlig för föräldern eller vårdnadshavaren (Del A s. 601 och 602). Med anledning av att även en förälder med umgängesrätt reglerad kan bli föremål för ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort bör, av samma skäl som en vårdnadshavare bör ha rätt till offentligt biträde, även en sådan förälder ha rätt till biträde vid sådana beslut.

Den föreslagna bestämmelsen om rätt till offentligt biträde bör således omfatta såväl vårdnadshavare som en förälder med umgängesrätt reglerad.

Rätten till offentligt biträde inträder när barnet, vårdnadshavaren eller föräldern med umgängesrätt reglerad uttrycker en vilja att överklaga beslutet

Både utredningen (SOU 2015:71) och utredningen (SOU 2023:40) föreslår att offentligt biträde ska förordnas redan vid socialnämndens hand-

läggning av ärenden om umgängets utövande och hemlighållande av vistelseort.

Kammarrätten i Sundsvall konstaterar att beslut om hur umgänget ska utövas och att hemlighålla barnets vistelseort regelmässigt är brådskande och att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om beslutet fortfarande behövs. Det har enligt kammarrätten inte belysts om syftet med förslaget att förordna offentligt biträde redan i ärendet hos socialnämnden är att barn ska ha ett offentligt biträde under hela tiden som ett beslut om umgänget eller hemlighållande av vistelseort är aktuellt. Om så är fallet bör det offentliga biträdets uppdrag enligt kammarrätten förtydligas och det bör även framgå om det är domstolen eller socialnämnden som ska följa upp det offentliga biträdets uppdrag när det är avslutat eller när beslutet inte blir föremål för domstolsprövning. Vidare bör det enligt kammarrätten förtydligas i vilka situationer behov av biträde finns hos socialnämnden så att anmälan om behov av biträde inte sker slentrianmässigt.

Socialnämnden har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med bl.a. vårdnadshavare och föräldrar tillgodoses. Det följer av 14 § första stycket LVU och bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen, med den förändringen att det ska anges att socialnämnden har ett ansvar för att barnet ges möjlighet till umgänge. På så sätt kommer barnets egen vilja till starkare uttryck i bestämmelsen. Bestämmelsen föreslås också utvidgas till att omfatta umgänge med syskon och andra närstående (avsnitt 11.5). I arbetet med detta ska barnet, liksom vid all handläggning, vara delaktig och ha rätt att framföra sina åsikter (avsnitt 6.3). Ärenden som innebär att socialnämnden behöver besluta om hur barnets umgänge med vårdnadshavare eller föräldrar med umgängesrätt reglerad ska utformas och att hemlighålla barnets vistelseort är, som Kammarrätten i Sundsvall tar upp, brådskande och socialnämnden ska kontinuerligt överväga om det fortfarande behövs. Det kan därför vara otydligt när det offentliga biträdets uppdrag är slutfört. En bestämmelse som innebär att offentligt biträde förordnas redan under handläggningen bedöms med anledning av detta bli alltför omfattande. Ett behov av offentligt biträde bör uppkomma främst när barnet, vårdnadshavaren eller föräldern med umgängesrätt reglerad inte delar socialnämndens bedömning i beslutet om umgänge eller hemlighållande av vistelseort. Med en sådan ordning blir det även tydligare när ett offentligt biträde ska förordnas, dvs. att ett förordnande ska göras när barnet, vårdnadshavaren eller föräldern med umgängesrätt reglerad uttrycker missnöje och vill överklaga socialnämndens beslut. Detta bedöms även minska risken för att ett offentligt biträde förordnas när det saknas ett sådant behov under handläggningen i ett ärende om umgänge eller hemlighållande av vistelseort.

Av dessa skäl bör rätten till offentligt biträde inträda först efter att ett beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort har fattats. Så fort barnet, vårdnadshavaren eller föräldern med umgängesrätt reglerad uttrycker en vilja att överklaga beslutet bör en rätt till offentligt biträde inträda. Bestämmelsen bör därmed utformas på motsvarande sätt som bestämmelsen om rätt till offentligt biträde vid beslut om placering (avsnitt 21.1.1). På så sätt bedöms det även bli tydligt att ett barn under 15 år har rätt till offentligt biträde redan innan ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort överklagas. Vidare bedöms, genom förslaget

som lämnas i avsnitt 21.3.1 om att förtydliga att ett barn har rätt att själv ansöka om ett offentligt biträde, barnets möjlighet att föra sin talan när dessa beslut har fattats ytterligare stärkas.

Ett offentligt biträde förordnas inte om det kan antas att behov av biträde saknas

I avsnitt 21.1.1 föreslås att, liksom vad som gäller i dag, i ärende och mål ska ett offentligt biträde inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas. Motsvarande reglering bör även gälla vid rätten till offentligt biträde vid överklaganden av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort. Liksom vad gäller när offentligt biträde annars ska förordnas i ärenden och mål enligt lagen ska undantaget för när offentligt biträde inte ska förordnas tillämpas restriktivt. Det bör krävas särskilda omständigheter för att anse att behov av biträde saknas. Exempel på sådana omständigheter är om det redan från början klart framgår att myndighetens beslut kommer att gå i den riktning som den enskilde önskar. En annan omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas är att några nya omständigheter inte har tillkommit sedan ärendet tidigare prövades av myndigheten eller domstolen (prop. 1979/80:1 Del C s. 88).

Socialnämnden behöver vara lyhörd för när ett barn, en vårdnadshavare eller en förälder med umgängesrätt reglerad uttrycker en vilja att överklaga beslutet. En anmälan om förordnande av offentligt biträde ska därvid göras till förvaltningsrätten (avsnitt 21.3.2). Det är förvaltningsrätten som avgör om det saknas behov av att förordna ett offentligt biträde.

21.1.3 Det offentliga biträdet är även barnets ställföreträdare

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn som är under 15 år och som inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande är barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av 36 § andra stycket LVU framgår att om den unge har fyllt 15 år har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Enligt 36 § tredje stycket LVU är den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

Det offentliga biträdet och ställföreträdaren, som utgör en och samma person, träder därigenom in i vårdnadshavarens ställe när barnet är under 15 år och företräder barnet i processen.

I propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224), som föregick bestämmelsen om barnets ställföreträdare, framgår att bakgrunden till bestämmelsen är att det med hänsyn till att barn och vårdnads-

havare kan ha motstridiga intressen i vissa mål och ärenden enligt lagen är det mindre lämpligt att barn är beroende av vårdnadshavarens vilja när det t.ex. gäller att överklaga ett beslut. Bestämmelsen innebär att för det fall ett offentligt biträde förordnats för barnet är biträdet automatiskt också barnets särskilda ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Barnet får således en självständig ställning gentemot vårdnadshavaren i vissa mål och ärenden enligt LVU. Genom detta kan barnet genom sin ställföreträdare överklaga domstolens avgöranden och vidta andra processhandlingar. Ställföreträdaren ska tillvarata barnets intresse och framföra de synpunkter och önskemål som barnet har. Skulle ställföreträdaren ha en annan uppfattning än barnet, bör han eller hon med beaktande av barnets önskemål hävda den uppfattning som han eller hon anser bäst tillgodoser barnets intresse. Samtidigt är ställföreträdaren barnets offentliga biträde och ska i den egenskapen ta tillvara barnets bästa i olika hänseenden. Han eller hon ska bl.a. fungera som barnets rådgivare och bevaka att nödvändig utredning angående barnets person inhämtas (s. 57).

Bestämmelsen om att den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande är barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser är angelägen även i den nya lagen. Barnet får genom bestämmelsen en självständig ställning gentemot vårdnadshavaren i de mål och ärenden enligt LVU där barnet har rätt till ett offentligt biträde. Den nya lagens utgångspunkt är att ytterligare stärka barnet som en egen rättighetsbärare (avsnitt 5.2). För att detta ska uppnås är det särskilt viktigt att det utses någon att företräda barnet i processen och som kan framföra barnets åsikter. I en lagstiftning om omhändertagande av barn, där det ofta finns motstridiga intressen mellan barnet och vårdnadshavaren, bör ett barn som inte är processbehörig ha möjlighet att komma till tals utan vårdnadshavarens inblandning. Barnet bör således även fortsättningsvis ha en rätt till en sådan ställföreträdare som finns i LVU. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

21.2 Förordnande och krav på offentligt biträde

21.2.1 Frågor om offentligt biträde prövas av allmän förvaltningsdomstol

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet ska föras över till den nya lagen. Även nuvarande bestämmelse om att i ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten ska föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelser förs över till den nya lagen

Av 39 § fjärde stycket LVU, enligt den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57), följer att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

I propositionen Skärpta krav för offentliga biträden och höjda kompetenskrav för tolkar i migrationsärenden (prop. 2024/25:195), som riksdagen antagit den 26 november 2025, framgår att bestämmelsen om förordnande av offentligt biträde enligt LVU ändras för att förtydliga att den behöriga domstolen prövar alla de frågor som uppkommer om offentligt biträde, t.ex. frågor om förordnande, byte, entledigande, substitution och ersättning (s. 55).

Regleringen om att det är allmän förvaltningsdomstol som prövar frågor om offentligt biträde i ärenden och mål enligt lagen bör behållas även i den nya lagen. Nuvarande bestämmelser om detta bör därför föras över till den nya lagen.

Offentliga biträdens möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe kommer att inskränkas

När offentligt biträde förordnas i mål och ärenden enligt LVU tillämpas lagen (1996:1620) om offentligt biträde och vissa bestämmelser i rättshjälpslagen (1996:1619). Uppdraget som offentligt biträde är, på samma sätt som uppdraget som offentlig försvarare eller målsägandebiträde, ett personligt uppdrag.

Fram till den 1 januari 2026 kan dock offentliga biträden enligt 26 § tredje stycket rättshjälpslagen sätta en advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå i sitt ställe, s.k. substitution, om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. Om dessa förutsättningar är uppfyllda krävs alltså inget tillstånd till substitutionen. Det här skiljer sig från vad som gäller för målsägandebiträden och offentliga försvarare, där det alltid krävs tillstånd till substitution (4 § tredje stycket lagen [1988:609] om målsägandebiträde och 21 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken).

Genom riksdagens antagande av propositionen Skärpta krav för offentliga biträden och höjda kompetenskrav för tolkar i migrationsärenden (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57) får, efter den 1 januari 2026, ett offentligt biträde inte utan tillstånd sätta någon annan i sitt ställe (substitution). I propositionen framgår att denna förändring införs bl.a. för att det kan bidra till att den som åtar sig ett uppdrag som offentligt biträde endast gör det i mån av tid och också fullföljer uppdraget. Vidare är det offentliga biträdet förordnat på grund av just hans eller hennes lämplighet i ärendet. Den enskilde måste normalt anses ha ett befogat intresse av att det är den person som förordnats som i största möjliga utsträckning biträder honom eller henne genom hela processen (s. 19–25).

Särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden

Som anges under föregående rubriker beslutade riksdagen den 26 november 2025 att anta propositionen Skärpta krav för offentliga biträden och

höjda kompetenskrav för tolkar i migrationsärenden (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57). Lagändringarna med anledning av propositionen träder i kraft den 1 januari 2026.

Genom riksdagens antagande av propositionen införs behörighetskrav för offentliga biträden i lagen om offentligt biträde samtidigt som de särskilda behörighetsreglerna för offentliga biträden i bl.a. 39 § andra stycket LVU tas bort. I propositionen anges att till offentligt biträde ska en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan person som har avlagt de kunskapsprov som krävs för behörighet till domaranställning förordnas. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas. Om den enskilde har föreslagit någon som är behörig ska den personen förordnas om det inte finns särskilda skäl mot det (s. 13).

21.2.2 Gemensamt biträde får i vissa fall förordnas

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ett gemensamt offentligt biträde utses för barnet och vårdnadshavare om det behövs ett biträde både för barnet och vårdnadshavaren och det inte finns motstridiga intressen mellan dem, ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att huvudregeln är att olika biträden ska förordnas.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inget förtydligande om att det inte är obligatoriskt att utse ett gemensamt offentligt biträde när det saknas motstridiga intressen mellan barnet och hans eller hennes vårdnadshavare.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Av 39 § andra stycket LVU, enligt den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57), följer att om det behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare förordnas ett gemensamt biträde om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att det är en vansklig uppgift för domstolen att i förväg bedöma i vilka fall olika biträden behövs för vårdnadshavare och barn. Ett sådant ställningstagande bör kräva att domstolen på ett tidigt stadium i processen tvingas ta ställning till själva sakfrågan i målet. Ett förordnande av olika biträden bör alltid föregås av en noggrann prövning. Även om huvudregeln är att olika biträden ska förordnas, bör detta inte ske slentrianmässigt (s. 91).

När bestämmelsen om att den som är offentligt biträde för någon under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, automatiskt är barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser infördes i LVU, bedömdes det att inte fanns anledning att ändra på regleringen kring när ett gemensamt offentligt biträde ska förordnas. I propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224), som föregick bestämmelsen om barnets ställföreträdare, framgår att det i vissa typer av mål är lämpligt att barnet och vårdnadshavarna har ett gemensamt biträde. Så kan vara fallet exempelvis när vårdbehovet uppstått på grund av barnets beteende utan att brister i hemmiljön kan sägas ha inverkat på något

beaktansvärt sätt. Eftersom det endast sällan kan sägas att barnet och vårdnadshavarna inte har motstridiga intressen, bör bestämmelsen även i fortsättningen komma att tillämpas sparsamt. Det ankommer på domstolen att avgöra när gemensamt offentligt biträde kan förordnas (s. 47 och 48).

Huvudregeln i den nya lagen bör, liksom tidigare, vara att olika offentliga biträden förordnas för barnet och hans eller hennes vårdnadshavare, eftersom det som utgångspunkt får anses finnas motstridiga intressen mellan dem. Denna huvudregel bör förtydligas i den nya lagen. Det bedöms dock finnas behov av en bestämmelse för situationer när barnet och hans eller hennes vårdnadshavare inte har motstridiga intressen. Det är i de fallen lämpligt att ett offentligt biträde företräder deras gemensamma intresse. Det bör därför fortsatt finnas en möjlighet att förordna gemensamt biträde. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen med det förtydligandet att om offentligt biträde behövs både för ett barn och för hans eller hennes vårdnadshavare ska olika biträden förordnas, men om det inte finns motstridiga intressen mellan dem ska ett gemensamt biträde förordnas.

21.3 Förstärkt möjlighet för barn att få offentligt biträde och ställföreträdare

21.3.1 Förtydligande av barns rätt att ansöka om offentligt biträde

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att även ett barn som är under 15 år får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Domstolsverket, Folkhälsomyndigheten, Lunds universitet, Hovrätten i Västra Sverige, Sveriges advokatsamfund, Staffanstorps* och *Östersunds kommuner* samt *Rädda Barnen*. Även *Diskrimineringsombudsmannen* tillstyrker förslaget och för fram att förslaget bidrar till att barn med olika bakgrunder kan ta vara på sina rättigheter i den juridiska processen. *Barnens rätt i samhället (Bris)* för fram att det förhållandet att frågan hanteras olika runt om i landet visar på vilken problematik det osäkra rättsläget medför. Eftersom lagen är en tvångslagstiftning finns det en inneboende konflikt mellan det som anses vara bäst för barnet och vårdnadshavarens inställning. I en sådan situation är det enligt Bris inte rimligt att barnet förväntas förlita sig på sin vårdnadshavare för att få sina rättigheter i processen tillgodosedda. *Barnombudsmannen* och *Socialstyrelsen*, som också tillstyrker förslaget, påtalar vikten av att socialnämnden informerar om möjligheten att ansöka om offentligt biträde. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att det behöver tydliggöras

vilken rättslig ställning barnet har i det fall förvaltningsrätten avslår barnets ansökan om förordnande av offentligt biträde. *Förvaltningsrätten i Malmö* för fram att den föreslagna ordningen kan tolkas som att man skapar en klagorätt för barn under 15 år genom att ge dem ett offentligt biträde. Förvaltningsrätten anser att lagändringen kringgår den mer övergripande frågan om barns processbehörighet.

Skälen för utkastets förslag

Det är otydligt om barn under 15 år själva får ansöka om offentligt biträde

Av 39 § femte stycket LVU framgår att den domstol som handlägger målet förordnar och prövar frågor om offentligt biträde. I ärenden hos socialnämnden förordnas och prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 21.2.1). Även bestämmelsen om att ett offentligt biträde enligt LVU för någon som är under 15 år, om denne inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren, automatiskt är barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser föreslås oförändrad i sak föras över till den nya lagen (avsnitt 21.1.3).

Enligt 3 § lagen om offentligt biträde förordnas offentligt biträde efter ansökan eller när det annars finns anledning till det. Ansökan kan göras av den som biträde ska förordnas för eller av någon annan som får föra talan i målet eller ärendet.

Behov av offentligt biträde i ett ärende eller mål enligt LVU prövas således antingen självmant av förvaltningsrätten eller efter ansökan från enskild eller efter anmälan om behov av offentligt biträde från socialnämnden. Eftersom ett barn som har fyllt 15 år är processbehörig enligt 36 § andra stycket LVU är det otvetydigt att han eller hon själv kan ansöka om förordnande av offentligt biträde i ett ärende eller ett mål enligt LVU. Bestämmelsen om barns processbehörighet enligt LVU föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 6.5).

I utredningen (SOU 2023:40) förs det fram att rättsläget är oklart vad gäller möjligheten för ett barn som inte har fyllt 15 år att ansöka om offentligt biträde. Enligt utredningen förekommer det att socialnämnder överlämnar yngre barns egna ansökningar om offentligt biträde till förvaltningsrätten som prövar detta trots att ställföreträdare för barnet i ärendet finns först efter ett förordnande. Det förekommer också enligt utredningen att förvaltningsrätter självmant prövar barns ansökningar om offentligt biträde även när socialnämnden motsatt sig att ett offentligt biträde ska förordnas. Motsatsvis förekommer också att förvaltningsrätter avvisar barns ansökningar och att ansökningar inte överlämnas från socialnämnden till förvaltningsrätten med motiveringen att barn under 15 år inte är processbehöriga och därför saknar rätt att ansöka om offentligt biträde i ärenden och mål enligt LVU. En liknande problematik lyfts även fram i avsnitt 21.1.1 i fråga om barns rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av placeringsbeslut. Om ett offentligt biträde förordnas när ett beslut om placering har fattats har barnet möjlighet att överklaga beslutet genom det offentliga biträdet, som även är hans eller hennes ställföreträdare.

Utredningens (SOU 2023:40) uppfattning att rättsläget är oklart rörande om barn som inte har fyllt 15 år själva kan ansöka om att offentligt biträde förordnas delas av ett antal remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen*. Förhållandet att det är otydligt vad som gäller i denna fråga leder till, vilket *Bris* för fram, att frågan hanteras olika runt om i landet. I en lagstiftning som rör omhändertagande av barn och unga är det inte godtagbart att rättstillämpningen inte är enhetlig avseende en sådan viktig fråga. Lagstiftningen behöver därför tydliggöras.

Rätten för ett barn under 15 år att ansöka om offentligt biträde förtydligas

Det anses, i likhet med vad utredningen (SOU 2023:40) för fram, vara en tydlig begränsning av barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen om barn under 15 år inte själva skulle kunna ansöka om att ett offentligt biträde förordnas. I detta sammanhang kan noteras att barnrättskommittén menar att när ett barns åsikter står i konflikt med barnets företrädares åsikter bör det finnas en procedur som gör så att barnet kan kontakta en myndighet som vid behov kan ordna en separat företrädare för barnet (CRC/C/GC/14, s. 90).

Frågan om barns rätt att ansöka om offentligt biträde har även i tidigare lagstiftningsarbeten varit föremål för uttalanden. I propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224), som föregick bestämmelsen om att ett barns offentliga biträde även är barnets ställföreträdare, framgår att anledningen till att barnets offentliga biträde också ska vara ställföreträdare för barnet är att det i mål om tvångsomhändertagande ofta finns motstridiga intressen mellan barn och vårdnadshavare. Det anges att det därför är rimligt att barnet har möjlighet att agera oberoende av vårdnadshavaren och socialnämnden. Vidare anges det att barn har ställning som part i mål och ärenden enligt LVU. För att ett icke processbehörigt barns talerätt ska fungera i praktiken bör barnet ha möjlighet att överklaga ett beslut och vidta andra processhandlingar även mot vårdnadshavarens vilja (s. 46).

Avsikten var således, när bestämmelsen om barnets ställföreträdare infördes, att barn under 15 år ska ha rätt att utföra rättshandlingar utan vårdnadshavarens inflytande i vissa ärenden och mål enligt lagen. En tolkning av rättsläget att barnet inte har möjlighet att själv ansöka om ett offentligt biträde medför att barnet till viss del fråntas en rätt att överklaga beslut. I det fallet blir, om inte socialnämnden anmäler ett behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten, barnet beroende av att vårdnadshavaren för barnets talan i ett inledande skede i processen. Detta kan mot bakgrund av förarbetsuttalandena inte anses vara i enlighet med avsikten med bestämmelsen och inte heller i överensstämmelse med barnkonventionen.

I sammanhanget bör också noteras det som framgår av propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169). Genom propositionen infördes bestämmelsen om att barn under 15 år har rätt till offentligt biträde vid överklagande av vissa beslut om särskilda befogenheter. I propositionen anges att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att barn under 15 år har en reell möjlighet att överklaga beslut om de

särskilda befogenheterna och inte är beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen (s. 86).

Då det ofta finns motstridiga intressen mellan barnet och hans eller hennes vårdnadshavare kan det, som även *Bris* för fram, inte anses vara rimligt att det i rättstillämpningen ibland har gjorts en tolkning som innebär att barnet har att förlita sig på sin vårdnadshavare för att få sina rättigheter i processen tillgodosedda. Ett förtydligande i denna fråga bidrar, som *Diskrimineringsombudsmannen* för fram, även till att barn med olika bakgrunder kan ta tillvara sina rättigheter i den juridiska processen.

Mot bakgrund av det som uttalas i förarbetena bör det i den nya lagen införas en bestämmelse som tydliggör att även barn under 15 år har möjlighet att själva ansöka om att ett offentligt biträde förordnas för honom eller henne i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde. För att ett offentligt biträde ska förordnas behöver förutsättningarna för det vara uppfyllda. I avsnitt 21.1.1 och 21.1.2 lämnas förslag om när ett offentligt biträde ska förordnas.

Ett barns processbehörighet i andra ärenden och mål ändras inte

Förvaltningsrätten i Malmö för fram att den föreslagna ordningen om att ett barn själv ska ha rätt att ansöka om ett offentligt biträde innebär att man skapar en klagorätt för barn under 15 år. Förvaltningsrätten anser att lagändringen kringgår den mer övergripande frågan om barns processbehörighet.

Att ett barn under 15 år har möjlighet att själv ansöka om att offentligt biträde förordnas i ärenden och mål enligt LVU är i enlighet med vad som uttalas i förarbetena och har varit avsikten sedan många år tillbaka. Ett förtydligande av att barnet har rätt att själv ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas innebär inte att ett barn under 15 år är processbehörig i ärenden och mål enligt LVU. För att föra sin talan i dessa ärenden och mål behöver barnet ha en ställföreträdare. Någon ändring i denna del, som Förvaltningsrätten i Malmö ifrågasätter, föreslås inte.

Bestämmelsen om barns processbehörighet i LVU föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 6.5). Ett barn som ansöker om offentligt biträde bör endast anses vara processbehörig i frågan om ett offentligt biträde ska förordnas. När ett offentligt biträde har förordnats, och denne därmed även är barnets ställföreträdare, företräds barnet av ställföreträdaren i det ärende eller mål enligt LVU som det offentliga biträdet har förordnats i. Om barnet får avslag på sin ansökan om förordnande av offentligt biträde bör, med anledning av den synpunkt som *Förvaltningsrätten i Stockholm* tar upp, barnet kunna få frågan prövad även i en överklagandeprocess. Någon särskild reglering av denna möjlighet att föra sin talan bedöms inte vara nödvändig.

Information om möjligheten att ansöka om offentligt biträde

För att ett barn som är under 15 år ska ha möjlighet att ansöka om offentligt biträde är det avgörande att barnet har vetskap om att han eller hon kan göra detta. Som *Socialstyrelsen* tar upp krävs det att socialnämnden i ett tidigt skede informerar barn om att de har rätt att ansöka om ett offentligt biträde. Vidare har socialnämnden, som redogörs för i avsnitt 21.3.2, en

skyldighet att på eget initiativ så snart behov av offentligt biträde uppkommer anmäla detta till förvaltningsrätten.

I den nya lagen föreslås det flera bestämmelser om vilken rätt till information som ett barn har. Det föreslås att barn och unga kontinuerligt ska få relevant information och att informationen ska vara anpassad till deras individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar (avsnitt 6.4.1). Vidare förslås att det ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barn och unga, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt (avsnitt 6.4.2).

Genom att information ska lämnas om relevant information och de beslut som avser barnet bedöms det, till skillnad mot vad *Barnombudsmannen* anser, inte behöva införas någon särskild bestämmelse om socialnämndens skyldighet att informera om möjligheten att ansöka om offentligt biträde. Att socialnämnden ska informera om detta framgår av bestämmelserna om vilken rätt till information som ett barn har.

21.3.2 Socialnämndens ansvar för skyndsam hantering av frågor om offentligt biträde förtydligas

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att socialnämnden, så snart behov av offentligt biträde uppkommer, ska anmäla detta till förvaltningsrätten.

Det ska även förtydligas att socialnämnden, när en ansökan om offentligt biträde kommit in till nämnden, skyndsamt ska överlämna ansökan till förvaltningsrätten.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågorna.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågorna.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker eller har inget att invända mot förslagen, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO), Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Stockholms universitet, Hovrätten i Västra Sverige, Sveriges advokatsamfund, Skellefteå* och *Örebro kommun, Maskrosbarn* och *Rädda Barnen*.

Barnombudsmannen, som välkomnar förslagen, understryker vikten av att det finns relevant stödmaterial till socialnämnden så att regleringen får genomslag och tillämpningen hos olika socialnämnder blir enhetlig. Även *Barnens rätt i samhället (Bris)* lämnar en liknande synpunkt och ser ett behov av kunskapshöjande insatser inom kommunernas socialförvaltning. *Socialstyrelsen,* som visserligen inte har något emot förslagen, anser att ett bättre alternativ skulle kunna vara riktade informationsinsatser till socialnämnden om nämndens skyldighet att skyndsamt överlämna enskildas ansökningar om offentligt biträde till förvaltningsrätten samt vikten av att anmäla behov av offentligt biträde i ett tidigt skede.

Förvaltningsrätten i Malmö för fram att regleringen följer av lagen om offentligt biträde och att skyndsamhetskravet, i de fall det inte kommit in någon ansökan, inte är knutet till en tydlig tidpunkt.

Skälen för utkastets förslag

Socialnämndens skyldighet att anmäla behov av offentligt biträde

Enligt 3 § lagen om offentligt biträde ska offentligt biträde förordnas efter ansökan eller när det annars finns anledning till det.

I propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) anges att socialnämnden har en skyldighet att anmäla behov av biträde även om någon ansökan om omhändertagande för vård inte har gjorts (prop. 2020/21:35 s. 27). Förarbetsuttalandet ger uttryck för att ett offentligt biträde bör förordnas i ett tidigt stadium i processen. Ett offentligt biträde kan göra stor skillnad för barns möjligheter att vara delaktiga och kan även bidra till att socialnämndens utredning blir fullständig och nyanserad. I utredningen (SOU 2023:40) anges att det dock är vanligt att offentligt biträde förordnas först i samband med en domstolsprocess. Enligt utredningen saknas det ibland kunskap i kommuners socialförvaltningar om ansvaret att tillgodose behovet av offentligt biträde i ett tidigt stadium.

Det finns inget som hindrar att förvaltningsrätten förordnar offentligt biträde utan att en ansökan eller anmälan om detta har gjorts av socialnämnden om domstolen på annat sätt har uppmärksammats på behovet av offentligt biträde. Så som utredningen påpekar, och som även uttalas i tidigare förarbeten, bör dock utgångspunkten vara att det är socialnämnden som ska uppmärksamma förvaltningsrätten på behovet av offentligt biträde. Av den anledningen bör socialnämndens skyldighet i denna del förtydligas i den nya lagen. Även om regleringen, som *Förvaltningsrätten i Malmö* för fram, redan följer av lagen om offentligt biträde, bedöms det vara nödvändigt att i den nya lagen förtydliga socialnämndens ansvar i denna fråga.

Genom att ett förtydligande förs in i den nya lagen om att socialnämnden har detta ansvar bedöms nämnden kunna bli mer uppmärksam på att det är nödvändigt att förordna offentligt biträde tidigt i processen. I utredningen (SOU 2023:40) föreslås att bestämmelsen ska ange att socialnämnden skyndsamt ska anmäla behov av offentligt biträde. Förvaltningsrätten i Malmö för fram att skyndsamhetskravet inte är knutet till en tydlig tidpunkt. Med anledning av detta bör det i den nya lagen framgå att socialnämnden, så snart behov av offentligt biträde uppkommer, ska anmäla detta till förvaltningsrätten. Ett sådant behov uppkommer exempelvis så snart socialnämnden överväger att ansöka om att omhänderta ett barn eller en ung person enligt lagen. Socialnämnden behöver således inte invänta att en ansökan om omhändertagande för vård görs, utan en anmälan om ett behov av offentligt biträde bör göras redan under ärendets handläggning.

Socialstyrelsen, som förvisso inte har något emot ett förtydligande i lag, menar att ett alternativ skulle kunna vara riktade informationsinsatser till socialnämnden om bl.a. vikten av att anmäla behov av offentligt biträde i ett tidigt skede. En sådan kunskapsförmedling fyller visserligen en viktig funktion, och i samband med att den nya lagen träder i kraft kommer riktade informationsinsatser att behöva genomföras. Det bedöms dock att en tydlig bestämmelse i lag behövs för att säkerställa att barnet och den unge får ett offentligt biträde tidigt i processen. Bestämmelsen fråntar dock inte behovet av relevant stödmaterial och andra kunskapshöjande insatser

riktade till socialnämnden, som *Barnombudsmannen* och *Bris* tar upp, så att regleringen får genomslag och tillämpningen hos olika socialnämnder blir enhetlig.

Förtydligande av att socialnämnden skyndsamt ska överlämna en ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten

Av 3 § lagen om offentligt biträde följer att en ansökan om förordnande av offentligt biträde ska ges in till den myndighet som handlägger målet eller ärendet. En myndighet som inte själv får förordna offentligt biträde ska överlämna ansökan med ett eget yttrande till behörig myndighet. Av 39 § femte stycket LVU framgår att förvaltningsrätten prövar frågor om och förordnar offentligt biträde i ärenden hos socialnämnden. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 21.2.1). Av bestämmelserna i lagen om offentligt biträde och 39 § LVU framgår således att socialnämnden ska överlämna en inkommen ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten tillsammans med ett eget yttrande. Yttrandet kan innehålla en kortfattad redogörelse för de omständigheter som är av särskild betydelse för domstolens bedömning (jfr prop. 1972:132 s. 221).

I utredningen (SOU 2023:40) anges att det förekommer att barns ansökningar om offentligt biträde som kommit in till socialnämnden överlämnas till förvaltningsrätten först efter lång tid och i vissa fall inte alls. Med anledning av detta föreslår utredningen att socialnämndens ansvar att skyndsamt överlämna en ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten ska förtydligas. Även JO har i beslut påtalat vikten av att socialnämnden inte dröjer med att vidarebefordra en ansökan om offentligt biträde, och att, även om socialnämnden anser att det inte finns förutsättningar för att förordna ett offentligt biträde överlämnar ansökan skyndsamt eftersom det är förvaltningsrätten som ska pröva frågan (JO:s beslut den 16 januari 2025, dnr. 6317-2023).

Eftersom det är förvaltningsrätten som beslutar om att ett offentligt biträde ska förordnas är det angeläget att en ansökan som kommer in till socialnämnden skyndsamt överlämnas till förvaltningsrätten. Ett förtydligande av detta bör därför föras in i den nya lagen. En ansökan får anses överlämnas skyndsamt om den överlämnas samma eller nästkommande dag efter att en ansökan inkommer till socialnämnden.

22 När beslut börjar gälla

22.1 Beslut som gäller omedelbart

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om vilka beslut som gäller omedelbart ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att andra beslut av socialnämnden gäller omedelbart, om inte nämnden bestämmer något annat, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen i den nya lagen om när socialnämndens beslut börjar gälla omfattar även beslut om att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser om när vissa beslut börjar gälla

Enligt 40 § första stycket LVU gäller beslut om omedelbart omhändertagande, förebyggande insatser, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud omedelbart. Av 40 § andra stycket LVU framgår att andra beslut av socialnämnden enligt lagen gäller omedelbart, om inte nämnden bestämmer något annat.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) föreslogs en bestämmelse om att socialnämndens beslut gäller omedelbart, om inte nämnden förordnar något annat. Av specialmotiveringen framgår att en generell regel bör finnas i lagen som innebär att socialnämndens beslut ska gälla omedelbart, om inte nämnden förordar något annat. Bland annat beslut om vårdens upphörande, beslut om omhändertagande, beslut om hur vården ska ordnas och beslut om föreskrifter om umgänge bör gälla omedelbart (Del A s. 606). När propositionen behandlades i socialutskottet (bet. SoU 1979/80:44) infördes i förslaget en möjlighet även för en domstol att besluta om omedelbart omhändertagande, som riksdagen senare antog. Med anledning av det ändrades den i propositionen föreslagna bestämmelsen om vilka beslut som gäller omedelbart. Paragrafen utformades till att ange att beslut om omedelbart omhändertagande gäller omedelbart, att annat beslut av socialnämnden enligt lagen gäller omedelbart om inte nämnden förordnar något annat samt att rätten får förordna att annat beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart. Det uttalades att beslut om omedelbart omhändertagande rimligen alltid bör kunna verkställas genast, oberoende av särskilt förordnande (s. 117).

Bestämmelsen kom senare att ändras på så sätt att det lades till att även beslut om förebyggande insatser gäller omedelbart. Av propositionen om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet, m.m. (prop. 1984/85:171) framgår att det är angeläget att socialnämnden snarast efter ett beslut om förebyggande insats får

möjlighet att vidta de åtgärder som behövs för att beslutet ska få praktisk verkan. Sådana beslut ska därför gälla omedelbart (s. 44).

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) överfördes regleringen om flyttningsförbud från socialtjänstlagen till LVU. I samband med det lades det till i bestämmelsen om när beslut börjar gälla att även tillfälligt flyttningsförbud ska gälla omedelbart (s. 79 och 125).

Att beslut om tillfälligt utreseförbud ska gälla omedelbart fördes in i bestämmelsen om vilka beslut som gäller omedelbart i samband med att regleringen om utreseförbud infördes i LVU. I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) uttalas att ett beslut om tillfälligt utreseförbud bör gälla omedelbart med hänsyn till risken för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige (s. 80 och 118).

Nuvarande bestämmelser förs över till den nya lagen

I avsnitt 10.1, 10.2, 16.6.1, 17.5.1 och 18 föreslås att bestämmelserna i LVU om beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud, tillfälligt utreseförbud och förebyggande insatser, ska föras över till den nya lagen. Att beslut om sådana åtgärder börjar gälla omedelbart är i de allra flesta fall av avgörande betydelse. När det gäller beslut om omedelbart omhändertagande, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud följer att besluten bör gälla omedelbart redan av beslutets innebörd. Det har också ansetts viktigt att socialnämnden snarast efter ett beslut om förebyggande insatser får möjlighet att vidta de åtgärder som behövs för att beslutet ska få praktisk verkan. Nuvarande bestämmelse som innebär att omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud, tillfälligt utreseförbud och förebyggande insatser gäller omedelbart bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Bestämmelsen omfattar såväl när socialnämnden fattar beslut om de uppräknade åtgärderna som när rätten fastställer sådana beslut.

Det är angeläget att även andra beslut som socialnämnden får fatta enligt lagen, som t.ex. beslut om hur vården ska ordnas, umgänge och upphörande av olika åtgärder, börjar gälla omedelbart. Nuvarande bestämmelse i LVU om att socialnämndens andra beslut än besluten om omedelbart omhändertagande, tillfälligt flyttningsförbud, tillfälligt utreseförbud och förebyggande insatser ska börja gälla omedelbart, om inte nämnden bestämmer något annat, bör därför föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Bestämmelsen omfattar samtliga beslut som socialnämnden fattar enligt den nya lagen. Det innebär att även socialnämndens beslut om att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning, som föreslås utgöra en ny grund för ett omhändertagande i den nya lagen (avsnitt 8), ska upphöra, omfattas av bestämmelsen.

22.2 Andra beslut av rätten som gäller omedelbart

Utkastets förslag: Rättens beslut om omhändertagande för vård och flyttningsförbud ska gälla omedelbart, om inte rätten bestämmer något annat.

Nuvarande bestämmelse om att rätten får bestämma att andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart, ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen föreslår inte att beslut om flyttningsförbud ska gälla omedelbart eller att rätten ska kunna bestämma något annat än att beslut om omhändertagande för vård ska gälla omedelbart. Utredningen föreslår vidare en annan språklig och redaktionell utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget, däribland *Barnombudsmannen, Göteborgs universitet, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Förvaltningsrätten i Umeå, Botkyrka* och *Strömsunds kommuner, Föreningen Sveriges socialchefer* och *Rädda Barnen*. Även *Förvaltningsrätten i Stockholm* tillstyrker förslaget och för fram att bestämmelsen om att beslut om omhändertagande för vård ska gälla omedelbart tillförsäkrar att vårdkedjan inte avbryts för det fall rätten förbisett att förordna om att beslutet ska gälla genast. Dock för flertalet remissinstanser, så som *kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall* samt *förvaltningsrätterna i Linköping, Malmö* och *Uppsala,* fram att bestämmelsen bör ge utrymme för rätten att bestämma att beslutet ska gälla när det fått laga kraft.

Kammarrätten i Göteborg och Förvaltningsrätten i Uppsala anser att det finns anledning att överväga om beslut om flyttningsförbud som huvudregel ska gälla omedelbart.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser om när rättens beslut börjar gälla

Enligt 40 § första stycket LVU gäller beslut om omedelbart omhändertagande, förebyggande insatser, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud omedelbart. Av 40 § tredje stycket LVU framgår att rätten får bestämma att andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att det ankommer på förvaltningsrätten att i varje särskilt fall själv förordna om dess beslut ska gälla omedelbart. Kammarrätten har samma valfrihet. Av den förvaltningsprocessuella regleringen följer att en domstol har befogenhet att interimistiskt förordna om beslut som efter överklagande handläggs hos domstolen (Del A s. 606). I propositionen anges vidare att om rätten lämnar en ansökan om vård utan bifall får beslutet omedelbara rättsverkningar i det fall barnet eller den unge är omhändertagen vid tiden för beslutet. Det ligger i sakens natur att vårdåtgärder som är beroende av

rättens tillstånd inte får vidtas efter det att rätten funnit att laga grund för åtgärderna saknas. Om rätten lämnar ansökan om vård utan bifall bör rätten i beslutet påminna om att omhändertagandet därmed också omedelbart ska upphöra (Del A s. 592).

Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att det är av största vikt att rätten noga prövar om ett beslut om vård bör verkställas omedelbart. Det uttalas att i de fall barnet eller den unge är omedelbart omhändertaget är det i de allra flesta fall naturligt att beslutet om vård blir omedelbart verkställbart eftersom vårdkedjan annars bryts. Om rätten finner att det inte är påkallat att förordna om omedelbar verkställighet av beslutet om vård bör det ställningstagandet vara så väl underbyggt att barnet eller den unge inte riskerar att hamna i en situation som innebär att ett akut omhändertagande före lagakraftvunnen dom blir nödvändigt. I fråga om flyttningsförbud uttalas i propositionen att det automatiskt inte får verkställas omedelbart men att det ligger i sakens natur att rätten i beslut om att meddela ett flyttningsförbud bör förordna om omedelbar verkställighet så att det inte uppstår avbrott i vistelsen i det enskilda hemmet (s. 125).

Beslut om omhändertagande för vård bör gälla omedelbart

Utredningen (SOU 2015:71) föreslår att bestämmelsen om vilka beslut som gäller omedelbart även ska omfatta beslut om omhändertagande för vård. Utredningen menar att avbrott i vården därmed kan undvikas i de fall barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen.

Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* påpekar, tillförsäkrar en sådan huvudregel att vårdkedjan inte avbryts för det fall rätten förbiser att förordna om att beslutet ska gälla omedelbart. *Kammarrätterna i Göteborg* och *Sundsvall* samt *förvaltningsrätterna i Linköping, Malmö* och *Uppsala* för dock fram att rätten bör ha en möjlighet att i de fall det inte är lämpligt att beslutet gäller omedelbart bestämma att beslutet ska börja gälla när det fått laga kraft.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har bedömt att avbrott i en redan inledd vård enligt LVU i största möjliga utsträckning bör undvikas, eftersom upprepade flyttningar kan vara skadliga för barnet eller den unge (HFD 2011 ref. 5, HFD 2011 ref. 50 och HFD 2014 ref. 46). För att undvika avbrott i vårdkedjan och i linje med utredningens (SOU 2015:71) förslag bör det därför införas en bestämmelse i den nya lagen som anger att beslut om omhändertagande för vård som huvudregel ska börja gälla omedelbart. Precis som förs fram av remissinstanserna kan det dock inte uteslutas att det finns situationer när ett beslut om omhändertagande för vård inte bör börja gälla omedelbart. Det föreslås därför att det anges i den nya lagen att beslut om omhändertagande för vård gäller omedelbart om inte rätten beslutar något annat.

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i familjehem under vissa förutsättningar ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. På samma sätt som för övriga mål om omhändertagande för vård bör beslutet gälla omedelbart för att undvika avbrott i vårdkedjan. Genom att bestämmelsen i den nya lagen om att beslut om omhändertagande för vård ska gälla omedelbart, om inte rätten beslutar något annat, inte är begränsad till

ett visst omhändertagande omfattar den föreslagna bestämmelsen även beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Även beslut om flyttningsförbud bör gälla omedelbart

I avsnitt 16.1 föreslås nuvarande bestämmelser om flyttningsförbud föras över till den nya lagen. *Kammarrätten i Göteborg* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* för fram att det bör övervägas om inte även beslut om flyttningsförbud ska gälla omedelbart. Enligt 40 § LVU är det endast beslut om tillfälligt flyttningsförbud som gäller omedelbart.

Det konstateras att i propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) anges att rätten i beslut om att meddela flyttningsförbud bör förordna om omedelbar verkställighet så att det inte uppstår avbrott i vistelsen i det enskilda hemmet (s. 125). Mot bakgrund av detta bedöms huvudregeln vara att beslut om flyttningsförbud bör gälla omedelbart. För att undvika att barnet flyttar hem innan beslutet om flyttningsförbud har vunnit laga kraft bör därför en bestämmelse föras in i den nya lagen om att även beslut om flyttningsförbud ska gälla omedelbart om inte rätten beslutar något annat.

Nuvarande bestämmelser förs över till den nya lagen

Det följer av 40 § tredje stycket LVU att rätten får bestämma att andra beslut som rätten har meddelat än beslut om omedelbart omhändertagande, förebyggande insatser, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud ska gälla omedelbart. Bestämmelsen ger uttryck för att rätten vid varje beslut som rätten meddelar ska överväga om det beslut som rätten meddelar bör börja gälla omedelbart eller när det fått laga kraft.

Även i den nya lagen är det angeläget att rätten noggrant överväger vilka beslut som rätten meddelar som bör börja gälla omedelbart. Nuvarande bestämmelse om att rätten får bestämma att även andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart bör därför föras över till den nya lagen.

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i familjehem under vissa förutsättningar ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. Den i detta avsnitt föreslagna bestämmelsen om att rätten får bestämma att även andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart utformas generellt och omfattar därmed även beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Rättens beslut om att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra får därmed börja gälla omedelbart om rätten bestämmer det.

22.3 Statens institutionsstyrelses beslut om placering i samband med transport gäller omedelbart

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att beslut som Statens institutionsstyrelse meddelar om placering i samband med en transport gäller omedelbart, om inte Statens institutionsstyrelse bestämmer något annat.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 11 § första stycket andra meningen LVU framgår att Statens institutionsstyrelse (SiS) får besluta att den som vårdas i ett särskilt ungdomshem tillfälligt ska vistas i ett annat sådant hem i samband med att han eller hon transporteras. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 12.4)

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att bestämmelsen tillkommit av praktiska skäl. Normalt sett är det socialnämnden som beslutar om placering av barnet eller den unge i ett visst hem. I samband med transporter för att barnet eller den unge behöver göra t.ex. ett sjukhusbesök eller ska närvara vid en rättegång uppstår det dock ibland ett tillfälligt behov av övernattning på annan plats än i det hem där barnet eller den unge placerats. Behovet kan uppstå med kort varsel och det har ibland visat sig vara svårt för socialnämnden att i tid fatta ett nytt beslut om placering. Det är lämpligare att barnet eller den unge vistas på ett annat sådant hem än på t.ex. ett häkte. SiS ges därför rätt att besluta om en tillfällig vistelse (s. 79–81 och 110).

Bestämmelsen som innebär att SiS får besluta att den som vårdas på ett särskilt ungdomshem tillfälligt ska placeras i ett annat sådant hem i samband med att han eller hon transporteras föreslås, som nämnts, föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Det får anses ligga i sakens natur att ett sådant beslut sällan kan avvaktas utan som regel behöver börja gälla omedelbart. Det är därför lämpligt att ett förtydligande om att ett sådant beslut gäller omedelbart om inte SiS bestämmer något annat, införs i den nya lagen.

23 Överklagandebestämmelser

23.1 Socialnämndens beslut

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om vilka beslut av socialnämnden som får överklagas ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Socialnämndens beslut om att avvisa en begäran om upphörande av ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning som kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att socialnämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft, får inte överklagas.

Utkastets bedömning: Bestämmelsen om överklagande av socialnämndens beslut i fråga om ett omhändertagande för vård fortfarande behövs eller ska upphöra i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets förslag och bedömning. Utredningen behandlar inte frågan om socialnämndens avvisningsbeslut och gör inte heller någon bedömning om

omhändertagande för vård på grund av anknytning. Utredningen förslår även en annan redaktionell och språklig utformning.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter på överklagandebestämmelserna. *Förvaltningsrätterna i Stockholm* och *Uppsala* för fram att det bör framgå om ett beslut att avvisa en framställan om upphörande av ett omhändertagande ska gå att överklaga.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter på överklagandebestämmelserna. *Förvaltningsrätterna i Malmö* och *Stockholm* för fram att det bör framgå om ett beslut om att avvisa en framställan om upphörande av ett omhändertagande ska gå att överklaga.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Allmänt om socialnämndens beslut

Av 41 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, framgår vilka beslut av socialnämnden som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Uppräkningen av beslut som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol är uttömmande. Motsatsvis av bestämmelsen följer således att andra beslut inte får överklagas. Det innebär att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande, tillfälligt flyttningsförbud och avvisning av en hemtagningsbegäran inte får överklagas.

Av 14 § första stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att om det i lag eller annan författning anges att beslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol ska det göras vid en förvaltningsrätt.

De uppräknade besluten innefattar även beslut som har fattats efter delegation. Bestämmelser om överklagande i övrigt framgår av förvaltningslagen (2017:900), förkortad FL.

Socialnämndens beslut om placering

Av 11 § första stycket LVU framgår att socialnämnden bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen. I den nya bestämmelsen byts dock uttrycket ”ordnas” ut till ”genomföras”. Dessutom förtydligas att beslutet om placering ingår i genomförandet av vården (avsnitt 11.1).

Enligt 41 § första stycket 1 LVU får socialnämndens beslut överklagas när nämnden har beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges att eftersom förvaltningsrätten inte tar formell ställning till vilken vård barnet eller den unge ska ges kan den som är missnöjd med socialnämndens valda vårdform inte få den frågan prövad genom att överklaga förvaltningsrättens beslut. Det har därför öppnats en möjlighet för vårdnadshavaren och i förekommande fall barnet och den unge själv att överklaga ett beslut om var vården ska inledas. Rätten att överklaga föreligger också om socialnämnden beslutar att omplacera barnet eller den unge (Del A s. 604 och 605). Ett beslut om var barnet eller den unge ska placeras eller

omplaceras är för den enskilde ett ingripande beslut. Det är därför viktigt att dessa beslut går att överklaga även i den nya lagen. Bestämmelsen om överklagande av beslut om placering som har fattats av socialnämnden bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

I överklagandebestämmelsen görs ingen skillnad mellan det fall att barnets eller den unges placering sker på grund av ett beslut om omhändertagande för vård eller ett omedelbart omhändertagande. I propositionen om socialtjänsten anges dock att det inte går att överklaga ett beslut av socialnämnden att flytta barnet eller den unge från ett hem till ett annat, om beslutet har fattats efter ett omedelbart omhändertagande (Del A s. 605). Detta kan tolkas som att det endast är möjligt att överklaga placeringsbeslut som har fattats efter att en ansökan om omhändertagande för vård är gjord. Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har dock i ett avgörande uttalat att en entydig lagtext har företräde framför förarbetsuttalanden och att ett placeringsbeslut med anledning av ett omedelbart omhändertagande enligt LVU därför är överklagbart (HFD 2022 ref. 44).

Av 7 § första stycket LVU framgår att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Enligt 7 § andra stycket LVU ska förvaltningsrätten därefter pröva ärendet så snart det kan ske. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Språkligt föreslås dock uttrycket ”underställas” bytas ut till ”lämna över för prövning av om det ska fastställas” för att bättre beskriva vad som avses (avsnitt 10.4 och 20.2.1). Förvaltningsrätten ska vid sin prövning ta ställning till om förutsättningarna för det omedelbara omhändertagandet finns men ska, i likhet med ett omhändertagande för vård, inte ta ställning till vilken vård barnet eller den unge ska ges. Hur vården ska genomföras bestämmer socialnämnden med stöd av 11 § LVU. Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att med socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande följer en rätt för socialnämnden att bestämma hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden (Del A s. 596). Den som är missnöjd med en placering vid ett omedelbart omhändertagande kan således inte få den frågan prövad genom att beslutet lämnas över till förvaltningsrätten för prövning av om beslutet ska fastställas.

Även om ett omedelbart omhändertagande rör akuta situationer där barnet eller den unge snabbt behöver placeras är det otillfredsställande om ett sådant beslut inte går att överpröva. Ett beslut om placering bör därför, såsom HFD konstaterat, kunna överklagas oavsett om placeringen har föranletts av ett omhändertagande för vård eller ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård. En sådan ordning bör gälla i den nya lagen. Genom att bestämmelsen inte är begränsad till ett visst omhändertagande omfattar bestämmelsen även ett omedelbart omhändertagande utan någon lagändring.

Av 40 § LVU, som i avsnitt 22.2 föreslås föras över till den nya lagen, framgår dock att socialnämndens beslut gäller omedelbart. Den omständighet att beslutet går att överklaga innebär därför inte att nämnden måste avvakta att beslutet vinner laga kraft innan nämnden flyttar barnet eller den unge till den beslutade placeringen.

Socialnämndens beslut om fortsatt omhändertagande eller upphörande av omhändertagande

Enligt 41 § första stycket 2 LVU kan socialnämndens beslut i fråga om fortsatt vård enligt lagen överklagas. Av propositionen om socialtjänstlagen (prop. 1979/80:1) framgår att ett sådant beslut kan vara föranlett av föräldrarnas begäran om vårdens upphörande. Lämnas en sådan begäran utan bifall får beslutet överklagas. Klagorätten avser även det fall att nämnden mot föräldrarnas eller barnets eller den unges vilja förklarar vården avslutad. Detsamma gäller om nämnden vid den regelbundna prövning som ska ske av ett omhändertagande på grund av eget beteende finner att vård med stöd av lagen ska fortsätta. Har nämnden efter att ha övervägt om ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet fortfarande behövs tagit upp frågan till prövning och meddelat beslut om fortsatt vård, får också det beslutet överklagas (Del A s. 605).

Bestämmelserna om överklagande av beslut om fortsatt omhändertagande eller upphörande av omhändertagande som har fattats av socialnämnden är nödvändiga även i den nya lagen. Dessa bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i ett familjehem under vissa förutsättningar kan omhändertas för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. På samma sätt som för omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende bör socialnämndens beslut i fråga om ett omhändertagande på grund av anknytning fortfarande behövs eller ska upphöra kunna överklagas. Genom att bestämmelsen om överklagande av socialnämndens beslut om fortsatt omhändertagande inte är begränsad till ett visst omhändertagande kommer den föreslagna bestämmelsen även omfatta den nya grunden.

Övriga beslut av socialnämnden som får överklagas

Enligt 41 § första stycket 3 LVU framgår att talan får föras mot ett beslut som nämnden med stöd av 14 § LVU har fattat i fråga om umgänge eller om hemlighållande av vistelseort. Bestämmelsen fanns redan i 1980 års lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga LVU. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) förs fram att socialnämndens beslut om hur umgänget ska utövas och hemlighållande av vistelseort får överklagas (Del A s. 602).

Enligt 41 § första stycket 4 LVU får socialnämndens beslut om förebyggande insatser överklagas. Även socialnämndens beslut vid prövning av frågan om ett beslut om förebyggande insatser ska upphöra får överklagas. Bestämmelsen om förebyggande insatser infördes i LVU genom propositionen om särskilda insatser inom socialtjänsten för ungdomar i samband med missbruk och kriminalitet, m.m.; (prop. 1984/85:171). I samband med införandet av bestämmelsen infördes även rätten att överklaga ett sådant beslut. I propositionen uttalas att andra beslut nämnden fattar med anledning av beslut om förebyggande insatser, som förordnande av en viss person till kontaktperson eller beslut om vilken behandling i öppna former som ska göras inte ska kunna överklagas (s. 44).

Av 41 § första stycket 5 LVU följer att socialnämndens beslut om umgänge vid flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud får överklagas till förvaltningsrätten. Genom propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) infördes möjligheten för socialnämnden att vid flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud begränsa umgänget mellan barnet och vårdnadshavaren eller föräldern. I samband med införandet uttalades att ett sådant beslut också bör kunna överklagas (s. 85).

Enligt 41 § första stycket 6 LVU får socialnämndens beslut i fråga om fortsatt flyttningsförbud överklagas. Av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar anges att ett sådant beslut kan vara föranlett av föräldrarnas begäran om att flyttningsförbudet ska upphöra. Rätten att överklaga avser också det fall att nämnden t.ex. mot den unges vilja, om han eller hon fyllt 15 år, förklarar att flyttningsförbudet ska upphöra (s. 125).

Av 41 § första stycket 7 LVU följer att socialnämndens beslut i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får överklagas. I propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer (prop. 2018/19:102) anges att ett sådant beslut kan vara föranlett av vårdnadshavarnas begäran om att ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård ska upphöra. Om en sådan begäran inte bifalls får beslutet överklagas. Överklaganderätten avser också det fall att socialnämnden mot vårdnadshavarnas eller barnets eller den unges vilja beslutar att det fortsatta omhändertagandet för tillfällig vård ska upphöra (s. 43).

Av 41 § första stycket 8 LVU följer att socialnämndens beslut om fortsatt utreseförbud får överklagas. I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) anges att sådana beslut kan ha föranletts av vårdnadshavarnas eller barnets begäran om att ett utreseförbud ska upphöra. Om en sådan begäran inte bifalls får beslutet överklagas. Överklaganderätten avser också de fall då socialnämnden mot vårdnadshavarnas eller barnets vilja beslutar att utreseförbudet ska upphöra (s. 118).

Av 41 § första stycket 9 LVU följer att socialnämndens beslut om tillfälligt undantag från ett utreseförbud får överklagas. I samband med att utreseförbudet infördes genom propositionen Omedelbart omhändertagande av barn i vissa internationella situationer i LVU fick också socialnämnden rätt att besluta om ett tillfälligt undantag från utreseförbudet. Regeringen ansåg att det var viktigt att även det beslutet kunde överklagas (s. 87).

Ovan redogjorda bestämmelserna om överklagande av beslut som har fattats av socialnämnden är nödvändiga även i den nya lagen. Dessa bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Socialnämndens beslut att avvisa en begäran om att omhändertagandet ska upphöra bör inte vara överklagbara

I avsnitt 15.2 föreslås att socialnämnden ska kunna avvisa en begäran om att ett omhändertagande på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning ska upphöra, förutsatt att frågan har prövats genom ett beslut som fått laga kraft de senaste sex månaderna. *Förvaltningsrätterna*

i Malmö, Stockholm och *Uppsala* har efterfrågat ett klargörande om ett sådant beslut ska gå att överklaga. Skälet till begränsningen är att öka barnets trygghet och stabilitet i vården. Vid upprepade prövningar om upphörande av ett omhändertagande är risken stor att det leder till osäkerhet kring barnets boendesituation och påverkar barnet negativt. För att bestämmelsen ska uppnå sitt syfte bör nämndens beslut att avvisa begäran inte kunna överklagas. I bestämmelsen om överklagande av socialnämndens beslut räknas de beslut som kan överklagas upp. Motsatsvis följer att beslut som saknas i uppräkningen inte kan överklagas. Eftersom nämndens beslut inte bör få överklagas behövs således inget tillägg i bestämmelsen.

Andra beslut av socialnämnden kan inte överklagas

Av 41 § andra stycket LVU framgår att andra beslut än de som nämnts i första stycket inte får överklagas. Det innebär att andra beslut av socialnämnden än de angivna inte får överklagas vare sig genom förvaltningsbesvär eller laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen (2017:725). I propositionen om socialtjänstlagen (prop. 1979/80:1) framgår att Lagrådet i sitt yttrande över lagrådsremissen ifrågasatte om alla beslut av socialnämnden, som inte går att överklaga till allmän förvaltningsdomstol, ska kunna överklagas genom kommunalbesvär. Lagrådet uttalade vidare att kommunmedlemmarna måste ha ett svagt intresse av att kunna kräva en legalitetsprövning av alla detaljbeslut som ett omhändertagande kan innebära och att något behov av en legalitetsprövning genom kommunalbesvär knappast fanns. Regeringen instämde i Lagrådets yttrande. Mot bakgrund av Lagrådets yttrande ansåg regeringen att möjligheten till kommunalbesvär skulle tas bort (Del A s. 605 och Del B s. 1033).

Av samma skäl som Lagrådet för fram bör det inte heller i den nya lagen vara möjligt att klaga på beslut av socialnämnden genom laglighetsprövning. Bestämmelsen om att andra beslut än de som nämns i bestämmelsen inte får överklagas bör därför föras över till den nya lagen.

23.2 Allmän förvaltningsdomstols beslut

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om vilka beslut av rätten som inte får överklagas ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak. Därutöver ska inte heller rättens beslut om förlängd ansökningstid för omhändertagande för vård på grund av anknytning eller flyttningsförbud få överklagas.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i sak överens med utkastets förslag. Utredningen förslår en annan språklig utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Nuvarande bestämmelser om vilka beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte går att överklaga ska föras över till den nya lagen…

Av 41 § tredje stycket LVU framgår vilka beslut av rätten som inte får överklagas. Det gäller beslut enligt 8 och 31 f §§ LVU i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § LVU om läkarundersökning. Motsatsvis gäller att andra beslut av allmän förvaltningsdomstol får överklagas.

Enligt 8 och 31 f §§ LVU får förvaltningsrätten medge förlängning av ansökningstiden om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård och om utreseförbud. Av 32 § LVU följer att rätten får besluta om läkarundersökning i ett mål enligt lagen. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen (avsnitt 10.4.3, 17.5.1 och 19.2).

Bestämmelsen om läkarundersökning fanns redan i 1980 års lag (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga. I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) ansågs det inte finnas tillräckliga skäl för att kunna överklaga ett sådant beslut (Del A s. 605).

Bestämmelsen om förlängd tidsfrist för ansökan om vård efter ett fastställt beslut om omedelbart omhändertagande infördes genom riksdagens antagande av propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28). Inte heller ett sådant beslut ansågs få överklagas (s. 126). Genom riksdagens antagande av propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) infördes senare möjligheten för förvaltningsrätten att besluta om förlängd tidsfrist för ansökan om utreseförbud efter att ett tillfälligt utreseförbud fastställts. Ett sådant beslut bedömdes inte heller få överklagas (s. 87).

Bestämmelserna om vilka beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte går att överklaga är nödvändiga även i den nya lagen. Dessa bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

…med tillägg att inte heller rättens beslut om förlängd tid vid ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning och flyttningsförbud får överklagas

I avsnitt 9.2.2 föreslås att förvaltningsrätten bör få besluta om förlängd tid av en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Vidare föreslås i avsnitt 16.6.3 att förvaltningsrätten bör få besluta om förlängd tid för ansökan om flyttningsförbud i de fall ytterligare utredning gör det nödvändigt. På motsvarande sätt som vid en förlängd tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård och utreseförbud bör inte heller ett beslut om förlängd tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning eller flyttningsförbud kunna överklagas. Tillägg om detta bör därför göras i bestämmelsen som anger vilka beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte får överklagas.

Beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning och läkarundersökningar i ett sådant ärende

I avsnitt 8 föreslås att ett barn som är placerat i ett familjehem under vissa förutsättningar kan omhändertas för vård på grund av anknytning.

Förslaget innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. Förvaltningsrättens beslut om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende får överklagas. Det följer motsatsvis av att dessa beslut inte nämns i bestämmelsen om överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut. Ett beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning är, likt omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende, ett ingripande beslut och bör därför också kunna överklagas. Genom att det i bestämmelsen om överklagande av allmän förvaltningsdomstols beslut räknas upp vilka beslut av rätten som inte får överklagas gäller detta utan något tillägg i bestämmelsen.

När det gäller ett beslut om läkarundersökning som fattas i ett ärende om omhändertagande för vård på grund anknytning (avsnitt 19.2) bör det i likhet med ett sådant beslut i ett ärende om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende inte kunna överklagas. Detta följer redan av befintlig bestämmelse om överklagandeförbud och kräver ingen ytterligare lagreglering

23.3 Statens institutionsstyrelses beslut om placering i samband med transport

Regeringens förslag: Det ska framgå av den nya lagen att ett beslut av Statens institutionsstyrelse om tillfällig placering i samband med transport inte ska få överklagas.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 11 § första stycket andra meningen LVU framgår att Statens institutionsstyrelse (SiS) får besluta att den som vårdas i ett särskilt ungdomshem tillfälligt ska vistas i ett annat sådant hem i samband med att han eller hon transporteras. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen oförändrad i sak (avsnitt 12.4).

I 42 § LVU anges vilka beslut som med stöd av lagen har fattats av SiS som får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. I uppräkningen nämns inte SiS beslut om tillfällig placering i samband med transport. Bestämmelsen om överklagande av SiS beslut föreslås föras över till en egen lag om särskilda befogenheterna (avsnitt 26.11).

Av propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att bestämmelsen om SiS infördes för att det ibland med kort varsel i samband med en transport uppstår behov av att tillfälligt placera ett barn eller en ung person som redan är placerad på ett särskilt ungdomshem på ett annat sådant hem. Vad gäller överklagandemöjligheten av beslutet uttalade regeringen att det i dessa fall endast rör sig om en mycket tillfällig vistelse vid ett annat särskilt ungdomshem än där den enskilde placerats av socialnämnden. Den enskilde är således frihetsberövad redan enligt ett annat beslut, båda hemmen står under tillsyn av SiS och alternativet – att övernatta i arrest eller på häkte i de fall socialnämnden inte kan fatta beslut om en tillfälligt ändrad placering i tid – är betydligt sämre för den enskilde. Den enskildes

intresse av att kunna överklaga SiS beslut i de föreslagna fallen är därmed litet. Regeringen ansåg därför att SiS beslut om en sådan tillfällig placering inte skulle kunna överklagas (s. 81).

Av samma skäl bör inte heller ett sådant beslut kunna överklagas i den nya lagen. I dag uttrycks detta motsatsvis av överklagandebestämmelsen i 42 § LVU, där ett beslut om tillfällig placering i samband med transport inte nämns i den uppräkning av vilka beslut av SiS som får överklagas. Eftersom 42 § LVU föreslås föras över till en egen lag om särskilda befogenheter kommer det inte motsatsvis kunna utläsas i den nya lagen att ett sådant beslut av SiS inte kan överklagas. Det bör därför införas en bestämmelse om att ett beslut om tillfällig placering i samband med en transport inte får överklagas.

24 Straff- och handräckningsbestämmelser

24.1 Straffbestämmelser

Utkastets förslag: Nuvarande straffbestämmelse för den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud ska föras över till den nya lagen. Bestämmelsen om när allmänt åtal får väckas ska också föras över till den nya lagen.

Även nuvarande straffbestämmelse för den som i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud för ut ett barn ur Sverige ska föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte bestämmelsen om påföljd vid ett utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud som trädde i kraft den 1 juli 2020 (prop. 2019/20:131, bet. 2019/20:JuU23, rskr. 2019/20:272).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Överträdelse av ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud

Av 44 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ska den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud dömas till böter. Enligt 44 § andra stycket LVU får allmänt åtal väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

Av propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) framgår att det har ansetts nödvändigt att straffbelägga vissa föreskrifter (Del A s. 577).

I avsnitt 16.1 och 16.6 föreslås nuvarande bestämmelser om flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud föras över till den nya lagen, men med viss förändring av tillämpningsområdet.

Även i den nya lagen är det angeläget att en överträdelse av ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud är förenat med straffrättsligt ansvar. Nuvarande bestämmelse om att den som överträder ett sådant förbud döms till böter bör därför föras över till den nya lagen. Att allmänt

åtal endast får väckas efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen är också av vikt och även den bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen.

Överträdelse av ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud

Av 45 § LVU framgår att den som för ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud döms till fängelse i högst två år. För försök döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

I propositionen Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (prop. 2019/20:131) anges att för att ett utreseförbud ska ha en tillräckligt preventiv verkan är det nödvändigt att det också är kriminaliserat att föra ut ett barn ur Sverige i strid med ett sådant förbud (s. 88).

I avsnitt 17.1 och 17.5 föreslås nuvarande bestämmelser om utreseförbud och tillfälligt utreseförbud föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Även i den nya lagen bör det vara kriminaliserat att föra ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud. Nuvarande bestämmelse om detta bör därför föras över till den nya lagen.

24.2 Handräckningsbestämmelser

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om när handräckning får begäras och ska lämnas av Polismyndigheten eller Kriminalvården ska föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

Även nuvarande bestämmelser om vilka bestämmelser i häkteslagen som ska tillämpas vid en transport, om uppgiftsskyldighet och om när ett barn eller en ung person får tas i förvar, ska föras över till den nya lagen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag omfattar inte bestämmelserna om Kriminalvårdens roll och befogenheter, att en begäran om handräckning endast får göras under särskilda omständigheter, uppgiftsskyldigheten för den som begär hjälp och när barnet eller den unge under vissa omständigheter får tas i förvar som trädde i kraft den 1 april 2017 (prop. 2016/17:57, bet. 2016/17:JuU9, rskr. 2016/17:149).

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

När Polismyndigheten och Kriminalvården kan bistå med handräckning

Av 43 § första stycket LVU framgår att Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett särskilt ungdomshem, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas på ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

Enligt 43 § andra stycket LVU får en begäran endast göras om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. Detta gäller dock inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) anges i fråga om 43 § första stycket 1 LVU att socialnämnden, om det inte finns tillräcklig anledning för att besluta om omedelbart omhändertagande, på annat sätt bör ha möjlighet att få en läkarundersökning av barnet eller den unge genomförd. Det finns därför en möjlighet att få biträde av Polismyndigheten för att bereda läkaren tillträde till hemmet eller för att föra barnet eller den unge till en läkarundersökning på annan plats. Det ligger i sakens natur att nämnden endast i undantagsfall bör utnyttja en sådan befogenhet. Oftast finns det förutsättningar att vid samtal med vårdnadshavarna få deras förståelse för det nödvändiga i att undersökningen genomförs. Polismyndigheten ska lämna biträde på begäran av socialnämnden eller rätten. Ordföranden kan i nämndens ställe påkalla sådant biträde (Del A s. 603).

I fråga om 43 § första stycket 2 LVU anges i propositionen om socialtjänsten att sedan förvaltningsrätten har beslutat om vård, övergår ansvaret för vården på socialnämnden. Socialnämnden har även ansvaret för vården av den som genom nämndens beslut har tagits om hand omedelbart. Om vårdnadshavarna, barnet eller den unge inte själv vill medverka till att beslutet genomförs, har socialnämnden rätt att påkalla biträde av Polismyndigheten. Om barnet eller den unge lämnar det hem där han eller hon enligt socialnämndens bestämmande ska vistas, får nämnden begära biträde av Polismyndigheten för att efterspana och återföra barnet eller den unge till hemmet. För att beslutet ska kunna fattas med nödvändig skyndsamhet har även ledamot eller tjänsteman som socialnämnden har förordnat getts befogenhet att påkalla biträde av Polismyndigheten (Del A s. 603).

Vidare framgår av propositionen om socialtjänsten i fråga om 43 § första stycket 3 LVU att när det gäller barn och unga som vårdas på grund av eget beteende på ett särskilt ungdomshem har Statens institutionsstyrelse (SiS) rätt att få biträde av Polismyndigheten för att leta efter eller hämta tillbaka den som har avvikit eller för annan förflyttning. Det bör observeras att möjligheten till biträde av Polismyndigheten inte finns när det gäller den som vårdas frivilligt på ett sådant hem. I fråga om barn som vårdas på grund av förhållanden i hemmet kan biträde av Polismyndigheten erhållas endast med stöd av 43 § första stycket 2 (Del A s. 604).

Genom riksdagens antagande av propositionen Transporter av frihetsberövade (prop. 2016/17:57) infördes bestämmelsen om att Kriminalvården ska lämna hjälp om det gäller en transport av någon som vårdas i ett särskilt ungdomshem. I övriga fall är det Polismyndigheten som ska lämna hjälp. Begäran om hjälp ställs direkt till respektive myndighet. Vidare infördes, i syfte att motverka att myndigheternas resurser i onödan tas i anspråk för handräckning, bestämmelsen i 43 § andra stycket LVU som anger under vilka förutsättningar hjälp får begäras från Polismyndigheten och Kriminalvården. Begäran om hjälp kan t.ex. göras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att barnet eller den unge eller hans eller hennes vårdnadshavare kommer att sätta sig till motvärn eller om han eller hon uttalat hot i samband med tidigare ingripanden. Hjälp ska vidare kunna begäras i andra fall där det finns synnerliga skäl. Det kan exempelvis röra sig om situationer där det finns en överhängande risk för att barnet eller den unge skadar sig själv så att man inte kan avvakta med att verkställigheten löses på annat sätt (s. 77). Dock gäller förutsättningarna i 43 § andra stycket inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av SiS om efterforskning (s. 78).

Det är angeläget att handräckning av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt den nya lagen kan begäras i samma situationer som i dag. Nuvarande bestämmelser om detta bör därför föras över till den nya lagen oförändrade i sak.

När Kriminalvården vid en transport får utföra kroppsvisitation, använda fängsel och begära hjälp av Polismyndigheten

I 43 a § LVU anges vilka bestämmelser i häkteslagen (2010:611) som Kriminalvården ska tillämpa vid en transport enligt 43 §. Dessa är 4 kap. 4 § om kroppsvisitation, 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel och 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Av propositionen Transporter av frihetsberövade (prop. 2016/17:57) framgår att genom hänvisningen till de aktuella bestämmelserna i häkteslagen ges kriminalvårdspersonalen dels rätt att utföra kroppsvisitation och använda fängsel på motsvarande sätt som under transporter inom den egna transportverksamheten, dels möjlighet att i sin tur begära hjälp av Polismyndigheten (s. 78).

Även i den nya lagen bör det anges vilka bestämmelser i häkteslagen som Kriminalvården ska tillämpa vid en transport av ett barn eller en ung person. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen.

Uppgiftsskyldighet i samband med handräckning

Av 43 b § LVU framgår att den som begär hjälp enligt 43 § utan hinder av sekretess ska lämna den verkställande myndigheten de uppgifter om den unge eller närstående till denne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.

I propositionen Transporter av frihetsberövade (prop. 2016/17:57) anges att utgångspunkten är att handräckning bara ska begäras undantagsvis och när det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att våld eller tvång behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. Det innebär att de personer som ska komma i fråga

för handräckning som regel inte kan förväntas medverka frivilligt. För att den verkställande myndigheten ska kunna göra en riskbedömning samt kunna planera och genomföra handräckningsåtgärden på ett ändamålsenligt sätt är det avgörande att myndigheten har tillräcklig information om den person som åtgärden avser (s. 59). Uppgiftsskyldigheten innebär att den som begär hjälp utan uppmaning ska lämna uppgifterna. I första hand avgör den som begär hjälp vilken information som är nödvändig att lämna över. Med hänsyn till att det är den verkställande myndighetens behov av information som ska tillgodoses, ska den som begär hjälp därutöver på begäran lämna kompletterande uppgifter (s. 76).

Även i den nya lagen behöver en bestämmelse om uppgiftsskyldighet till Polismyndigheten eller Kriminalvården finnas när en begäran om handräckning görs. Nuvarande bestämmelse bör därför föras över till den nya lagen.

Möjligheten att under vissa omständigheter ta barnet eller den unge i förvar

Enligt 43 c § LVU får den unge tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 43 § ska kunna genomföras. Den som är under 15 år får dock inte tas i förvar.

Av propositionen Transporter av frihetsberövade (prop. 2016/17:57) framgår att förvar ska användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid. För att barnet eller den unge ska få tas i förvar krävs att det är nödvändigt för att en transport i samband med handräckning enligt 43 § ska kunna genomföras. Vid bedömningen av om det är nödvändigt att ta personen i förvar ska hänsyn särskilt tas till hans eller hennes fysiska och psykiska status, alternativ till förvarstagande samt hur länge förvarsplaceringen kan väntas pågå. Den som är under 15 år får dock inte under några förhållanden tas i förvar. Möjligheten att ta någon i förvar bör tillämpas med återhållsamhet. Den proportionalitetsprincip som kommer till uttryck bl.a. i 8 § polislagen (1984:387) ska beaktas (s. 78 och 79).

I vissa undantagsfall kan det vara nödvändigt att ta ett barn som har fyllt 15 år och en ung person i förvar för att en transport ska kunna genomföras för att ombesörja en handräckningsbegäran. Nuvarande bestämmelse om möjligheten att under vissa omständigheter ta barnet eller den unge i förvar bör därför föras över till den nya lagen.

25 Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser som reglerar förhållandet till vissa beslut om avvisning, utvisning, utlämning samt överlämnande ska föras över till den nya lagen med den ändringen att bestämmelserna ska omfatta samtliga beslut som fattas enligt den nya lagen.

Utkastets bedömning: Bestämmelserna i den nya lagen omfattar även beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) överensstämmer i sak med utkastets förslag. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell

utformning. Utredningen gör inte någon bedömning om omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Av 21 a § första stycket LVU följer att beslut om vård med stöd av lagen inte hindrar vissa beslut om avvisning, utvisning, utlämning eller överlämnande. Enligt 21 a § andra stycket LVU upphör vård med stöd av lagen när ett avlägsnandebeslut har verkställts. I 31 h § LVU anges att beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud inte hindrar beslut enligt 21 a § första stycket LVU. Vidare anges att ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud upphör när ett beslut enligt 21 a § första stycket LVU har verkställts. De beslut som räknas upp i 21 a § LVU är

1. avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716),
2. utvisning enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar,
3. utlämning enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. överlämnande enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
5. utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
6. utlämning enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. överlämnande enligt lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. överlämnande enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. utlämning enligt lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

I propositionen Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv (prop. 1996/97:25) anges att 21 a § LVU innebär att vid en kollision mellan LVU och utlänningslagen är det i princip utlänningslagen som tar över. Av förslaget till lag om ändring i utlänningslagen framgår dock att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i princip ska meddelas för den tid som ett barn under 18 år har behov av vård enligt LVU (s. 299). Vidare uttalas i propositionen att det inte är rimligt att överlämna barn till vårdnadshavare som uppenbart är ur stånd att ta hand om barnet, om barnets liv och hälsa därigenom kan sättas i stor fara. Samtidigt vore det inte heller rimligt om omhändertagande av barn enligt LVU automatiskt skulle innebära att barnet och dess vårdnadshavare fick stanna i Sverige. Beslut i enlighet med utlänningslagens regler bör i princip ta över beslut rörande enskilda som fattats i enlighet med annan lagstiftning, så även när ett barn omhändertagits enligt LVU (s. 268).

Även i den nya lagen är det nödvändigt att det finns bestämmelser som reglerar förhållandet mellan lagen och viss annan lagstiftning. I nuvarande bestämmelser i LVU anges att ”beslut om vård” och ”beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud” inte hindrar de uppräknade avlägsnandebesluten. Det bedöms att de aktuella avlägsnandebesluten bör gå före samtliga beslut som fattas enligt den nya lagen. Nuvarande bestämmelser bör därför föras över till den nya lagen med den ändringen att samtliga

beslut som fattas enligt den nya lagen omfattas. Vidare bör det framgå att ett beslut enligt den nya lagen upphör när ett avlägsnandebeslut har verkställts.

I avsnitt 8 föreslås omhändertagande för vård på grund av anknytning införas som en ny grund för ett omhändertagande. Bestämmelserna som reglerar förhållandet till vissa avlägsnandebeslut är inte begränsade till ett visst omhändertagande för vård och omfattar därmed även omhändertagande för vård på grund av anknytning, utan något särskilt tillägg om detta.

26 En ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

26.1 En ny lag med en tydlig och mer lättillgänglig struktur

Utkastets förslag: En ny lag ska ersätta den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga i de delar som rör särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för.

Lagen ska innehålla bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården som Statens institutionsstyrelse ansvarar för.

Nuvarande bestämmelser om särskilda befogenheter samt handläggningen av dessa ärenden och mål ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, efter redaktionell och språklig omarbetning och vissa ändringar i sak.

Lagen ska följa en lättillgänglig och tydlig struktur som förbättrar överskådligheten och underlättar för den som ska tillämpa lagen.

Lagen ska vara indelad i kapitel med löpande paragrafnumrering inom varje kapitel samt innehålla underrubriker.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen förslår inte att det ska införas en ny lag om särskilda befogenheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: De befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården, som Statens institutionsstyrelse (SiS) ansvarar för, regleras i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. I syfte att öka säkerheten och tryggheten på de särskilda ungdomshemmen har på senare år ett stort antal nya bestämmelser om särskilda befogenheter förts in i LVU. Detta har påverkat lagens struktur negativt när det gäller såväl tydlighet som lättillgänglighet.

I avsnitt 5 föreslås att en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga ska ersätta LVU. I avsnitt 12 föreslås att vissa bestämmelser som rör vård vid särskilda ungdomshem förs över till den lagen. Genom att samtidigt bryta ut de bestämmelser som rör särskilda befogenheter och

flytta dem till en egen ny lag hålls bestämmelserna i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga bättre samman. Samtidigt renodlas regleringen beträffande de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn och ungdomsvården. Strukturen i den nya lagen om särskilda befogenheter blir genom kapitelindelning och underrubriker även tydligare och därigenom mer användarvänlig. Bestämmelserna blir även enklare att ta till sig för de barn och unga som berörs av befogenheterna samt för de som ska tillämpa dessa, vilket förbättrar rättssäkerheten. Den nya strukturen medför också att lagen kan utvecklas och fyllas på med nya paragrafer under respektive kapitel utan att den befintliga strukturen går förlorad. I det avseendet kan nämnas att promemorian Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2024:26), som innehåller flera ytterligare förslag på nya befogenheter för SiS, för närvarande bereds i Regeringskansliet.

Det är således angeläget att en ny lag ersätter den nuvarande lagen i de delar som rör särskilda befogenheter. I detta sammanhang kan även nämnas att Utredning om HVB för barn och unga (S 2024:03) bl.a. har haft i uppdrag att analysera behovet av och förutsättningarna för att införa särskilda befogenheter på hem för vård eller boende, HVB (dir. 2024:18). I sitt betänkande Hem för barn och unga För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84) föreslår utredningen en ny särskild lag för de befogenheter som socialnämnden och föreståndare på kommunala och privata hem för vård eller boende får besluta om. Betänkandet har remitterats och bereds inom Regeringskansliet. Mot bakgrund av det finns det även anledning att föreslå att de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården regleras i en egen lag. Som en konsekvens av detta behöver hittillsvarande bestämmelser om barns och ungas rättigheter och bestämmelser om handläggningen av ärenden och mål om särskilda befogenheter även föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelserna har arbetats om språkligt och redaktionellt. Även mindre ändringar i sak föreslås, se följande avsnitt där samtliga bestämmelser behandlas.

26.2 Barns och ungas rättigheter i samband med handläggningen av ärenden och mål om särskilda befogenheter

26.2.1 Bestämmelser om barns och ungas rättigheter

Utkastets förslag: Bestämmelser om barns och ungas rättigheter ska regleras särskilt i den nya lagen om särskilda befogenheter.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår ett eget kapitel med barns rättigheter i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, men föreslår inte en ny lag om särskilda befogenheter innehållandes ett kapitel om barns rättigheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: I LVU finns ett par bestämmelser om barns och ungas rättigheter. Dessa är även tillämpliga för ärenden och mål som rör särskilda befogenheter. Bestämmelserna är dock inte samlade och har inte heller en framträdande plats i LVU. I avsnitt 6 föreslås ett eget kapitel om barns och ungas rättigheter i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Även socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, innehåller ett kapitel om barns rättigheter (prop. 2024/25:89, bet. 2024/25:SoU23, rskr. 2024/25:210.).

Eftersom särskilda befogenheter medför inskränkningar av barns och ungas grundläggande fri- och rättigheter är det särskilt angeläget att dessa rättigheter får en framträdande placering i den nya lagen om särskilda befogenheter. Därtill behöver barnrättsperspektivet stärkas för barn och unga som är omhändertagna för vård och är placerade på särskilda ungdomshem. Det är således inte tillräckligt att i den nya lagen om särskilda befogenheter endast upplysa om bestämmelserna i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga eller hänvisa till bestämmelserna i socialtjänstlagen.

Det bedöms inte vara en onödig dubbelreglering i förhållande till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga eftersom den lagen reglerar andra förhållanden och uppgifter. Barns och ungas rättigheter bör således även regleras i den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.2.2 En definition av barn och unga införs

Utkastets förslag: Uttrycket ”barn” ska genomgående framgå i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen om särskilda befogenheter.

Med barn avses en person som är under 18 år. Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att det i den ny lag om särskilda befogenheter införs en definition av barn och unga men föreslår en sådan definition i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör införas en definition av barn och unga i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller den föreslagna definitionen i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.1.

Skälen för utkastets förslag: I avsnitt 6.1 föreslås att det införs en definition av barn och unga i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Det föreslås att med barn avses en person som är under 18 år. Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år. Vidare föreslås att uttrycket barn ska genomgående framgå i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen.

Även i den nya lagen om särskilda befogenheter bör barn genomgående användas i de bestämmelser som bara rör barn. Det finns även, av samma anledning som anges i avsnitt 6.1, anledning att i den nya lagen definiera vad som avses med ett barn respektive en ung person eller den unge. Definitionen bör vara den samma som föreslås i lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Mot denna bakgrund föreslås att det i den nya lagen om särskilda befogenheter förs in en bestämmelse om att med barn avses en person som är under 18 år, och med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

26.2.3 Barnets och den unges bästa ska vara avgörande

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barnets och den unges bästa ska vara avgörande vid beslut enligt lagen ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att bestämmelsen ska föras över till en ny lag om särskilda befogenheter. Vidare föreslår utredningen en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör föras in en bestämmelse om barnets bästa i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller en sådan bestämmelse i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.2.

Skälen för utkastets förslag: I 1 § femte stycket LVU anges att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. I avsnitt 6.2 föreslås att bestämmelsen ska föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård oförändrad i sak. Bestämmelsen är central även i samband med att SiS fattar beslut om särskilda befogenheter och en motsvarande bestämmelse bör därför föras in i den nya lagen om särskilda befogenheter. Lydelsen i den nya lagen om särskilda befogenheter bör motsvara den lydelse som föreslås i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

26.2.4 Barnets och den unges rätt att framföra sina åsikter

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser som innebär att barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och om att barnets och den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Utkastets bedömning: Nuvarande bestämmelse som innebär att barnets eller den unges inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter ska inte föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att bestämmelserna om barnets och den unges rätt att framföra sina åsikter ska regleras i en egen lag om särskilda befogenheter. Utredningen gör vidare bedömningen att bestämmelsen om att barnets inställning så långt det är möjligt ska klarläggas på annat sätt när han eller hon inte framför sina åsikter ska föras över till en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om det bör föras in en bestämmelse om barnets och den unges rätt att framföra sina åsikter i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller en sådan bestämmelse i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.3.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Av 36 § första stycket LVU framgår bl.a. att den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Bestämmelsen ger uttryck för principen om barns rätt till delaktighet. I avsnitt 6.3 föreslås att bestämmelsen föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Bestämmelsen om barnets möjlighet att framföra sina åsikter är även viktig i frågor som rör särskilda befogenheter och bör därför även föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

I 36 § första stycket andra meningen LVU anges att om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. I avsnitt 6.3 görs bedömningen att denna bestämmelse, av samma skäl som anförs i propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökande möjligheter och skyldigheter (prop. 2024/25:89 s. 228), inte ska föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Motsvarande resonemang gäller även i fråga om den nu föreslagna nya lagen om särskilda befogenheter. Bestämmelsen om att barnets inställning så långt möjligt ska klarläggas bör således inte föras över till den nya lagen.

26.2.5 Barnets och den unges rätt till kontinuerlig och anpassad information

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska få relevant information ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, med tillägget att informationen ska ges kontinuerligt.

Informationen ska vara anpassad till barnets eller den unges individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar och den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att barnets och den unges rätt till information ska regleras i en egen lag om särskilda befogenheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör föras in bestämmelser om barnets och den unges rätt till kontinuerlig och anpassad information i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller sådana bestämmelse i den nya lagen om omhändertagande för barn och unga redogörs för i avsnitt 6.4.1.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen lämnar inget förslag om att nuvarande bestämmelse om information ska föras över till en ny lag om särskilda befogenheter. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning av bestämmelsen.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör föras in bestämmelser om barnets och den unges rätt till kontinuerlig och anpassad information i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller sådana bestämmelser i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.4.1.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 36 § första stycket LVU ska den unge få relevant information. I avsnitt 6.4.1 föreslås bestämmelsen föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) framgår att de som vårdas inom den sociala barn- och ungdomsvården har en extra utsatthet som gör det särskilt viktigt att stödja en utveckling som garanterar dem rätt till inflytande och information (s. 34). Vidare framgår även att information behöver ges kontinuerligt under hela tiden som ett ärende pågår (s. 34 och 38). Även om dessa förarbetsuttalanden främst tar sikte på ärenden inom socialnämnden får bestämmelsen anses tillämplig även i frågor som rör särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshemmen. Rätt till kontinuerlig information är även en viktig förutsättning för att ge ett omhändertaget barn eller ung person en möjlighet att komma till tals och bli delaktig i samband med att han eller hon utsätts för tvångsåtgärder av olika slag. Den nuvarande bestämmelsen i LVU om att barnet eller den unge ska få information bör således även föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, med tillägget att informationen ska lämnas kontinuerligt.

Av propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m. (prop. 2006/07:129) som föregick bestämmelsen i 36 § LVU och av 3 kap. 3 § SoL framgår att hänsyn ska tas till barnets ålder, mognad och individuella förutsättningar när information lämnas. Regleringen i socialtjänstlagen avser barn medan den i LVU avser både barn och unga som vårdas med stöd av LVU (s. 38 och 39).

I propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) uttalar regeringen att detta ska uttryckas i den nya socialtjänstlagen för att det inte ska råda någon tvekan om att informationen ska vara anpassad till barnets förutsättningar. Det innebär att informationen kan behöva ges på ett enkelt och tydligt språk och vid flera tillfällen. Informationen kan även behöva anpassas utifrån barnets kognitiva förmåga att förstå informationen och till barnets förmåga att hantera starka känslor (s. 235 och 651). En reglering motsvarande den som finns i socialtjänstlagen och som även föreslås i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga bör även finnas i den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.2.6 Barnet och den unge har rätt till information om beslut och överklagandemöjligheter

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte är uppenbart obehövligt.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att det, i en lag om särskilda befogenheter att barn och unga, ska regleras att barn och unga ska få information om beslut och överklagandemöjligheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör föras in bestämmelser om barnets och den unges rätt att få information om beslut och överklagandemöjligheter i en ny lag om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller sådana bestämmelser i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.4.2.

Skälen för utkastets förslag: I avsnitt 6.4.2 föreslås att det i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt. Förslaget motiveras bl.a. med att det förekommer situationer där ett barn eller en ung person inte informeras om de beslut som fattats som rör barnet eller den unge.

Bestämmelsen införs för att tydliggöra vikten av att barn och unga får information om beslut som avser honom eller henne. Bestämmelsen föreslås vidare, för att ytterligare säkerställa möjligheten för barnet eller den unge att utkräva sina rättigheter, ange att barnet eller den unge, om beslutet kan överklagas, även ska få information om hur ett sådant överklagande går till. Information om hur beslutet kan överklagas innefattar även information om vilka möjligheter som finns att få ett offentligt biträde förordnat.

Motsvarande resonemang görs gällande, i en ännu högre grad, för att införa en motsvarande bestämmelse i den nya lagen om särskilda befogenheter. Barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem är en särskilt utsatt grupp som kan ha svårt att tillvarata sina rättigheter. Det är således viktigt att de informeras om de beslut om särskilda befogenheter som fattas avseende dem, och att de får information om hur de överklagar sådana beslut. För personalen på de särskilda ungdomshemmen bör det inte heller råda någon tvekan om vad som gäller vid handläggningen av ärenden som rör särskilda befogenheter.

I den nya lagen om särskilda befogenheter bör det därför regleras att barnet eller den unge ska få information om beslut som avser honom eller henne, likaså information om beslutet kan överklagas och hur det i så fall går till. Information behöver dock inte lämnas om det är uppenbart obehövligt. För att det ska betraktas som uppenbart obehövligt att informera om ett beslut bör det i princip vara otvivelaktigt att informationen inte skulle tillföra något av värde för barnet eller den unge.

26.3 Barns och ungas processbehörighet i ärenden och mål enligt den nya lagen om särskilda befogenheter

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att barn som är yngre än 15 år får höras i domstol om de inte kan antas ta skada av det, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, med den ändringen att det ska anges att ett barn som är yngre än 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att barnets och den unges processbehörighet ska regleras i en ny lag om särskilda befogenheter. Utredningen föreslår inte heller ändringen att barn som är yngre än 15 år ska höras i domstol om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan om att det bör föras in bestämmelser om barns och ungas processbehörighet i ärenden och mål enligt den nya lagen om särskilda befogenheter. Synpunkter vad gäller sådana bestämmelser i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga redogörs för i avsnitt 6.5.

Skälen för utkastets förslag: Av 36 § andra stycket LVU framgår att den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt den lagen. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det. I avsnitt 6.5 föreslås att bestämmelsen föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Barn som fyllt 15 år bör även fortsättningsvis ha rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden som rör särskilda befogenheter. Bestämmelsen bör därför föras in i den nya lagen om särskilda befogenheter. För att tydliggöra yngre barns möjligheter att höras i domstol föreslås i avsnitt 6.5 en viss justering av bestämmelsen i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Genom att det tydligare anges i lagen att ett barn som är yngre än 15 år ska höras i domstol om barnet vill det bedöms presumtionen om ett barns deltagande i domstol bli en annan än den tidigare presumtionen. Det innebär att rätten för barn under 15 år att höras i domstol stärks. Det är motiverat att samma justering föreslås även när det gäller mål i domstol som rör särskilda befogenheter.

Det ska i sammanhanget uppmärksammas att förändringen av bestämmelsen om när ett barn bör höras i domstol inte innebär någon ändring i frågan om när muntlig förhandling ska hållas.

26.4 Särskilda befogenheter är nödvändiga för att säkerställa en ändamålsenlig vård i en trygg och säker miljö

26.4.1 Proportionalitetsprincipen gäller för särskilda befogenheter

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att särskilda befogenheter endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Uppräkningen av befogenheter i bestämmelsen ska dock tas bort.

Skälen för utkastets förslag: Proportionalitetsprincipen regleras i 20 a § första stycket LVU. Enligt bestämmelsen får de särskilda befogenheter vars bestämmelser hänvisas till, endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas. I bestämmelsen hänvisas till bestämmelserna om följande befogenheter:

- begränsningar i rörelsefriheten enligt 15 § LVU,
- vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt 15 a § LVU,
- vård på låsbar enhet och avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 15 b § LVU,
- avskildhet på grund av eget beteende enligt 15 c § LVU,
- vård i enskildhet enligt 15 d § LVU,
- begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g–15 j §§ LVU,
- begränsningar av besök enligt 15 m –15 q §§ LVU,
- kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 17 § LVU,
- provtagning för kontroll av påverkan av berusningsmedel m.m. enligt 17 a § LVU, rumsvisitation enligt 17 b § LVU,
- säkerhetskontroll enligt 17 c § LVU, och
- övervakning och omhändertagande av brev och andra försändelser enligt 19 § LVU.

Bestämmelsen anges även vara tillämplig när SiS med stöd av 18 § LVU beslutar att vissa befogenheter ska gälla för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem.

Proportionalitetsprincipen, som anknyter till innehållet i bestämmelsen om proportionalitet i 2 kap. 21 § regeringsformen, har sedan länge vunnit ett erkännande i svensk rättspraxis, inte minst genom praxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna och EU-domstolen. Principen, som uttryckligen lagreglerades i LVU den 1 juli 2005, innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden (prop. 2004/05:123, bet. 2004/05:SoU15, rskr. 2004/05:271). I propositionen Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM-vården m.m. (prop. 2004/05:123) uttalas bl.a. att skälen för att vidta en särskild befogenhet ska ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga om bl.a. hans eller hennes självbestämmande och

integritet. Det betyder att en tvångsåtgärd ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och den nytta som tvångsåtgärden kan ha för den enskilde. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, ska den åtgärden väljas. Bestämmelsen ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en påminnelse om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (s. 42, 59 och 60).

Proportionalitetsprincipen anges i hittillsvarande bestämmelse vara tillämplig för vissa uppräknade särskilda befogenheter. De befogenheter som inte anges i bestämmelsen är befogenheter där proportionalitetsprincipen inte aktualiseras på grund av att dessa befogenheter utgör åtgärder som är som obligatoriska för SiS att genomföra, t.ex. omhändertagande av otillåten egendom, beslag och förverkande av narkotika och förbud mot att inneha eller ta emot elektronisk utrustning på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Vidare anges inte heller bestämmelser om generella befogenheter, dvs. befogenheter som gäller utan att ett individuellt beslut fattas. Det gäller t.ex. de bestämmelser som reglerar att barnet eller den unge endast får ta emot besök eller använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt, då dessa bestämmelser utgår från det särskilda ungdomshemmets ordningsregler. I det sammanhanget bör dock understrykas att proportionalitetsprincipen, som vid all offentlig maktutövning, ska följas när föreståndaren beslutar om ordningsregler och rutiner eftersom de är styrande för bedömningen av när det kan anses lämpligt att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen (prop. 2023/24:81 s. 44).

Med hänsyn till proportionalitetsprincipens centrala betydelse vid bedömningen av om en särskild befogenhet ska beslutas och vikten av en helhetssyn vid användning av särskilda befogenheter bör nuvarande bestämmelse föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Bestämmelsen bör få en central placering i den nya lagen för att inskärpa principens relevans när SiS ska besluta att använda särskilda befogenheter. Det framstår dock inte som ändamålsenligt att, som i hittillsvarande bestämmelse, ange specifika bestämmelser om särskilda befogenheter där principen är tillämplig, eftersom principen är tillämplig vid alla särskilda befogenheter när det är möjligt att göra en sådan avvägning.

26.4.2 Det behövs en upplysningsbestämmelse om vilka befogenheter som endast får beslutas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Det ska införas en bestämmelse i den nya lagen om särskilda befogenheter som upplyser om vilka särskilda befogenheter som endast får beslutas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

Skälen för utkastets förslag: Det finns vissa särskilda befogenheter som endast får beslutas om på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Dessa är avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 15 b §

LVU, begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g § eller 15 h § LVU och omhändertagande av teknisk utrustning enligt 15 j § LVU.

Av såväl tydlighets- som rättssäkerhetsskäl bör det införas en inledande bestämmelse i den nya lagen som klargör vilka befogenheter som endast får vidtas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

26.4.3 Statens institutionsstyrelse får besluta att vissa befogenheter gäller för alla

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att de särskilda befogenheterna omhändertagande av otillåten egendom, kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, rumsvisitation samt säkerhetskontroll, om regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse beslutar det, ska gälla för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på hemmet, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: De flesta särskilda befogenheter som SiS kan besluta om på ett särskilt ungdomshem gäller bara för barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende. Av 18 § LVU framgår dock att SiS, efter regeringens bemyndigande, får besluta att befogenheterna om omhändertagande av otillåten egendom (16 §), kroppsvisitation (17 §), ytlig kroppsbesiktning (17 §), rumsvisitation (17 b §) och säkerhetskontroll (17 c §) ska gälla för alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på hemmet.

Det finns alltjämt ett behov av att regeringen, eller SiS efter att regeringen medgett det, kan besluta om att vissa befogenheter ska gälla för alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem. Det kan t.ex. vara viktigt för att kunna freda ungdomshemmen från narkotika och andra berusningsmedel. Nuvarande bestämmelse om att regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, SiS får besluta om detta bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

I 7 kap. 7 § socialtjänstförordningen (2025:468), förkortad SoF, har regeringen bemyndigat SiS att få medge, dvs. besluta om, att de särskilda befogenheter som anges i hittillsvarande bestämmelse får användas för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på hemmet.

26.5 Otillåten egendom, kontroller och provtagning

26.5.1 Otillåten egendom som ska omhändertas och i vissa fall, förstöras eller säljas

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga inte får inneha otillåten egendom och att egendomen ska omhändertas om den påträffas, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att otillåten egendom som har omhändertagits efter att ha påträffats ska förstöras eller säljas, även utan att det finns någon känd ägare till egendomen ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 16 § LVU följer att den som är omhändertagen för vård på grund av eget beteende enligt 3 § LVU inte får inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, skall den omhändertas.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet och vårdinnehåll i LVM-vården m.m. (prop. 2004/05:123) anförs att till kategorin ”annat” räknas bl.a. vapen och tillhyggen som kan skada personalen eller andra intagna (s. 44). Riksdagens ombudsmän (JO) har även uttalat att det också kan röra sig om ”olämpliga” medicinrecept, större penningsummor, bankomatkort och ID-handlingar (JO 1992/93 s. 411, JO 1995/96 s. 294, JO 2000/01 s. 310). Som skäl för att omhändertagandet av viss egendom ska vara obligatoriskt uttalas i ovan nämnda proposition att tvångsvård är ett stort ingrepp i den enskildes integritet och att samhället därigenom har tagit på sig ett särskilt ansvar för vårdens kvalitet och för att minimera inslag som kan verka menligt på vården och dess genomförande. Det framhölls dock att ingrepp i den personliga integriteten måste vara väl övervägda och väl motiverade och att det därför ur ett rättssäkerhetsperspektiv är synnerligen viktigt att ett omhändertagande av egendom som anses vara till men för vården eller ordningen dokumenteras och motiveras, även på vilket sätt egendomen är till men för vården eller stör ordningen (prop. 2004/05:123 s. 45).

Av 20 § LVU framgår att om narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor har omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller om sådan egendom påträffats på ett särskilt ungdomshem utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska SiS låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av

alkohol m.m. Belopp som har tagits emot vid försäljning tillfaller staten. Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Hänvisningen till 16 och 19 §§ innebär därmed att bestämmelsen omfattar sådan egendom som har påträffats på något sätt och därefter omhändertagits med stöd av dessa bestämmelser.

I propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28), som föregick bestämmelsen i 20 § LVU, påpekas att det således kommer finnas egendom som får omhändertas enligt lagen, men som måste lämnas tillbaka när vården upphör. Det gäller egendom som inte är särskilt ägnad att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika men som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet och som omhändertagits enligt 16 § LVU (s. 117).

Det är alltjämt av såväl vård- som ordningsskäl angeläget att hålla de särskilda ungdomshemmen fria från narkotika och annan otillåten egendom. Bestämmelserna om otillåtna föremål och omhändertagande, förverkande och försäljning av detta bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrade i sak. En språklig ändring görs dock genom att ordet ”föremål” ersätts med ordet ”egendom”.

26.5.2 Säkerhetskontroller får genomföras

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att det får genomföras en säkerhetskontroll av barn och unga med metalldetektor eller annan liknande anordning, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen på det särskilda ungdomshemmet, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att Statens institutionsstyrelse bestämmer på vilka särskilda ungdomshem detta gäller och att det för varje hem ska anges i vilka situationer kontroller får genomföras ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 17 c § LVU framgår att en säkerhetskontroll får genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen på de särskilda ungdomshem som SiS bestämmer. Det ska för varje hem anges i vilka situationer som kontroller får genomföras och en sådan kontroll får endast genomföras på barn och unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU för att söka efter föremål som barnet eller den unge inte får inneha enligt 16 § LVU.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) uttalas bl.a. att det är av grundläggande betydelse att de barn och unga som vårdas vid särskilda ungdomshem befinner sig i en trygg och säker miljö och att behovet av säkerhet väger tyngre än det intrång i den personliga integriteten som en rutinmässig visitation innebär. En säkerhetskontroll får dock inte vara lika ingripande som en

kroppsvisitation utan får endast utföras med hjälp av en metalldetektor eller annan liknande anordning. Med metalldetektor anses såväl larm- eller säkerhetsbågar som handhållna metalldetektorer. För undersökning av väskor och andra föremål kan en röntgenundersökning användas. Om ytterligare kontroll behöver göras för att undersöka om barnet eller den unge bär med sig något otillåtet föremål behöver ett särskilt beslut om kroppsvisitation fattas (s. 51–54, 122 och 123).

Eftersom behovet av att genomföra säkerhetskontroller kan uppstå i många olika situationer får SiS för varje särskilt ungdomshem besluta att säkerhetskontroll ska få genomföras och i vilka situationer. Enligt bestämmelsen får en säkerhetskontroll endast genomföras på den som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU, dvs. på grund av eget beteende.

Nuvarande bestämmelser om säkerhetskontroll är alltjämt angelägen och bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak. Därutöver finns det, enligt 18 § LVU, en möjlighet för SiS att, efter regeringens bemyndigande, under vissa förutsättningar besluta om att säkerhetskontroll ska genomföras på alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem. Den bestämmelsen föreslås också föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.4.3).

26.5.3 Drogtest vid ankomst och under placering

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga, om det finns anledning till det, på uppmaning av Statens institutionsstyrelse ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet för kontroll av att barnet eller den unge inte är påverkad av narkotika, alkohol, andra berusningsmedel, samt sådana medel som avses i lagen om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med tillägg om att Statens institutionsstyrelse har en skyldighet att kontrollera om barnet eller den unge är påverkad av något berusningsmedel eller andra liknande medel. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse besluta att uppmana barnet eller den unge att lämna prov.

Vidare ska nuvarande bestämmelse som innebär att sådan provtagning även får genomföras under placeringen på ungdomshemmet om det kan misstänkas att barnet eller den unge är påverkad av någon sådan dryck, medel eller vara, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med det förtydligandet att Statens institutionsstyrelse får besluta om att uppmana barnet eller den unge om att lämna prov.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 17 a § första stycket LVU framgår att den som vårdas enligt 3 § LVU, om inte annat motiveras av medicinska

eller liknande skäl, är skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får dock endast uppmanas att lämna prov om det finns anledning till det. Av andra stycket följer att provtagning enligt första stycket också får ske om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att barnet eller den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller sådant medel som anges i första stycket.

Den ursprungliga bestämmelsen om provtagning för kontroll av påverkan av berusningsmedel infördes i LVU genom riksdagens antagande av propositionen En ny socialtjänstlag m.m. (prop. 2000/01:80). Bestämmelsen omfattade då en skyldighet att vid misstanke lämna prov endast vid ankomst till ett särskilt ungdomshem och inför vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet. I propositionen uttalades vidare att ett positivt utslag i ett drogtest vid en sållningsanalys alltid bör följas upp av en verifikationsanalys. Detta ansågs särskilt viktigt om den intagne förnekar att han eller hon har använt narkotika eller annat berusningsmedel. Det uttalades också att man med en verifikationsanalys undviker risken att en intagen oskyldigt blir misstänkt för att ha varit drogpåverkad. Det kan också vara betydelsefullt för vårdens fortsatta genomförande, eftersom en förtroendefull relation mellan personal och intagna är en viktig förutsättning för ett framgångsrikt påverkans- och motivationsarbete. Det klargjordes också att det inte finns någon nedre åldersgräns när det gäller vilka som kan omfattas av skyldigheten att lämna prov enligt denna bestämmelse (s. 118).

Av propositionen framgår vidare att förutsättningen för provtagning är att det kan misstänkas att barnet eller den unge är påverkad av något av de medel som räknas upp i bestämmelsen. Åtgärden kan inte tillämpas rutinmässigt eller generellt, utan det ska i varje enskilt fall finnas en välgrundad anledning. Provtagning bör således ske med urskiljning och ska endast genomföras när det på grund av omständigheterna i det särskilda fallet finns anledning att misstänka att en intagen är påverkad. Ett positivt prov eller vägran att lämna prov får inte utgöra grund för bestraffning eller indragen förmån (s. 180).

Genom riksdagens antagande av propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården (prop. 2006/07:129) ändrades bestämmelsen på så sätt att barnet eller den unge efter uppmaning var skyldig att lämna prov även vid andra tillfällen än i samband med ankomsten till hemmet eller i samband med vistelse utanför hemmet, dvs. även under tid då han eller hon vistas i hemmet. I propositionen framhölls att det är viktigt att såväl beslutet om provtagning i ett visst fall som själva utformningen av provtagningen sker på ett sätt som inte i onödan kränker den enskildes integritet. (s. 84, 85 och 110).

Genom riksdagens antagande av propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) togs kravet på att det ska finnas en misstanke om drogpåverkan vid ankomst till hemmet bort. I stället ska ett drogtest få genomföras om det finns anledning till det. I propositionen uttalas att med ordet ”anledning” markeras att det måste finnas ett skäl till

provtagningen, t.ex. att det finns uppgifter om att barnet eller den unge har använt narkotika, beroendeframkallande medel eller liknande tidigare. Även omständigheter som inträffar innan barnets eller den unges ankomst till hemmet kan inverka på bedömningen om det finns anledning eller inte. Det kan t.ex. handla om att barnet eller den unge har blivit omedelbart omhändertaget i en miljö där det kan antas ha förekommit narkotika, beroendeframkallande medel eller liknande och det därför finns anledning att ta ett prov för att avgöra om barnet eller den unge är påverkad. Med ankomst till hemmet avses såväl när barnet eller den unge för första gången kommer till hemmet, som när han eller hon återkommer från en vistelse utanför institutionen eller återkommer efter en avvikning från hemmet. Under vistelsen på hemmet får däremot provtagning endast ske om det finns en misstanke om påverkan (s. 58, 120 och 121).

Det är angeläget att upprätthålla drogfrihet på de särskilda ungdomshemmen. Nuvarande bestämmelse om drogtest för kontroll av påverkan av alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, dopningsmedel och hälsofarliga varor bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Bestämmelsen bör dock ändras så att det tydligare framgår att det är fråga om en skyldighet för SiS att kontrollera drogfrihet, t.ex. genom att uppmana barnet eller den unge att lämna prov. Bestämmelsen innebär således inte ett åläggande för barnet eller den unge att genomgå provtagning. Det finns nämligen inte några rättsliga medel med vilka ett barn eller ung person kan tvingas lämna ett prov av förevarande slag. Vilka eventuella konsekvenser en vägran att lämna prov kan leda till får däremot avgöras i varje enskilt fall (jfr prop. 2021/22:178 s. 75, 76 och 117).

26.5.4 Rumsvisitationer får genomföras

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att Statens institutionsstyrelse, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen på det särskilda ungdomshemmet, får undersöka bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av ett barn eller en ung person ska föras över till den nya lagen om särskilda bestämmelser oförändrad i sak.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att en rumsvisitation endast får utföras för att söka efter otillåten egendom som barnet eller den unge inte får inneha föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att en rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne och att all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 17 b första stycket LVU framgår att om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål

som den unge inte får inneha enligt 16 § LVU. Av andra stycket framgår att en rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne och att all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) som föregick bestämmelsen, uttalas bl.a. att SiS måste kunna säkerställa att de särskilda ungdomshemmen är trygga och säkra för de barn och unga som vårdas där och att en rumsvisitation därför måste få beslutas i den utsträckning som behövs för att ordningen ska kunna upprätthållas eller för att vården ska kunna genomföras (s. 47–51). Någon konkret misstanke om att barnet eller den unge förvarar otillåtna föremål krävs dock inte. En bedömning av om det finns ett behov av att göra en rumsvisitation ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet (s. 110 och 121)

I propositionen anges vidare att omfattningen av en rumsvisitation dock alltid ska avgränsas med hänsyn till vad som eftersöks och att en rumsvisitation därför endast ska få utföras för att söka efter sådant som är förbjudet enligt nuvarande 16 § LVU, dvs. narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel, hälsofarliga varor, injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika samt andra föremål som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet. Den typ av okulär besiktning som personalen genomför dagligen av bostadsrummen är dock inte att betrakta som en rumsvisitation då det anses självklart att personalen som en del av de dagliga rutinerna på avdelningen kan kontrollera att bostadsrummet är i ett funktionellt skick vad gäller lösa och fasta inventarier såsom exempelvis sängkläder, toalett och fönster. Den formen av rumsbesiktning är att betrakta som ett löpande inslag i vården och behöver inte dokumenteras i form av ett särskilt beslut (prop. 2017/18:169 s. 49 och 50).

Endast de som vårdas på grund av eget beteende enligt hittillsvarande 3 § LVU omfattas av bestämmelsen om rumsvisitation. Den principiella utgångspunkten är därmed att barn och unga som vårdas på annan grund än det egna beteendet inte ska utsättas för rumsvisitation. SiS har dock, som redogörs för i avsnitt 26.4.3, möjlighet att, efter regeringens bemyndigande, besluta att rumsvisitation får genomföras i alla barns och ungas rum på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet.

I propositionen (prop. 2017/18:169) uttalas vidare att oro för att rumsvisitationer görs mer utförliga än nödvändigt och att personliga ägodelar genomsöks i onödan, måste tas på allvar. En rumsvisitation ska därför alltid genomföras i närvaro av en annan person ur personalen än den som genomför kontrollen och all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation (s. 51). Det finns anledning att återigen understryka vikten av att en rumsvisitation genomförs på ett hänsynsfullt sätt med respekt för barnets eller den unges egendom. Efter en genomförd rumsvisitation ska barnet eller den unge erbjudas ett uppföljande samtal (avsnitt 26.7.8).

Bestämmelsen som ger SiS befogenhet att genomföra rumsvisitationer är alltjämt angelägen och bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.5.5 Kontroll och omhändertagande av brev och andra försändelser

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att brev och andra försändelser till eller från ett barn eller ung person som är placerad på ett särskilt ungdomshem får kontrolleras, genom att öppna och ta del av del av dem, om det behövs med hänsyn till ordningen på det särskilda ungdomshemmet eller barnets eller den unges särskilda förhållanden, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse om att Statens institutionsstyrelse får omhänderta egendom i en försändelse till barnet eller den unge som barnet eller den unge inte får inneha, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, likaså nuvarande bestämmelse om att brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras till barnet eller den unge utan föregående granskning.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 19 § första stycket LVU följer att barns och ungas brev och andra försändelser får övervakas, om detta behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden förutsatt att barnet eller den unge är omhändertaget för vård på grund av eget beteende enligt 3 § LVU. För detta ändamål får SiS öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 § LVU, ska egendomen omhändertas. Av andra stycket framgår att brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras utan föregående granskning.

I propositionen om socialtjänsten (prop. 1979/80:1), som föregick bestämmelsen, uttalas att det i vissa fall kan finnas anledning att granska den unges brevväxling, t.ex. om det finns anledning att misstänka att den unge i samråd med någon annan tänker avvika från hemmet eller att han eller hon i brev eller annan försändelse kommer ta emot narkotika eller något annat som han eller hon inte får inneha. Den som ansvarar för vården har i dessa fall rätt att öppna och ta del av både ankommande och avgående försändelser. Med försändelser avses såväl brev som paket. Innehåller försändelsen egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet, t.ex. föremål som kan användas som vapen eller användas av den unge i syfte att rymma från hemmet, får egendomen förvaras av den vårdansvarige i avvaktan på att barnet eller den unge skrivs ut från hemmet. Det gäller dock inte brottsverktyg som ska förverkas i enlighet med bestämmelserna i brottsbalken (Del A s. 600 och 601).

Av propositionen framgår vidare att vissa undantag från möjligheten att granska barnet eller den unges brevväxling bör gälla. Barnet eller den unge har alltid rätt att fritt meddela sig skriftligen med en tillsynsmyndighet, annan myndighet eller en advokat eller ett offentligt biträde. Barnet eller

den unge får därmed inte utsättas för någon kontroll eller påverkan från personalens sida (Del A s. 601).

Nuvarande bestämmelser om övervakning av brev och andra försändelser, och undantaget från detta, bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrade i sak. Uttrycket ”övervakas” bör dock ändras till ”kontrolleras” för att bättre stämma överens med vad som faktiskt görs.

26.6 Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn och unga får kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet om det behövs för att kontrollera att barnet eller den unge inte bär på sig någon otillåten egendom samt att detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke om att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse som innebär att barnet eller unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen och att den unges önskemål så långt det är möjligt ska tillgodoses föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Det ska dock läggas till att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, med undantag för läkare eller legitimerad sjuksköterska, inte får genomföras eller bevittnas av någon av motsatt kön mot barnets eller den unges vilja.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att den som kontrolleras ska visas all den hänsyn som omständigheterna medger vid genomförandet av en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska föras över till den nya lagen oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Utkastets bedömning: Nuvarande bestämmelse som innebär att barnet eller den unge kan avstå från sin rätt att kräva att ett vittne närvarar vid kontrollen bör inte föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Utredningens förslag (SOU 2023:66): stämmer i huvudsak överens med utkastets. Utredningen föreslår inte något undantag för läkare och legitimerad sjuksköterska när det gäller kravet på att den som genomför eller bevittnar visitationen eller kroppsbesiktningen ska vara av samma kön. Utredningen gör inte heller någon bedömning i fråga om behovet av den nuvarande bestämmelsen barnet eller den unge kan avstå från rätten till vittnes närvaro vid en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till detta, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Statskontoret* och *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* (*SBU*). *Jämställdhetsmyndigheten*, som tillstyrker förslaget, anser att förslaget är av särskild vikt för flickor som har varit utsatta för våld eller andra övergrepp eftersom en kroppsbesiktning som

genomförs av manlig personal kan förstärka eller skapa nya trauman. *Riksdagens ombudsmän* (*JO*), som också tillstyrker förslaget, för fram att det är fråga om integritetskänsliga åtgärder som bör genomföras så respektfullt som möjligt. Enligt JO finns det även ett värde i att bestämmelsen regleras på liknande sätt som motsvarande bestämmelse i fängelselagen och häkteslagen. *Statens institutionsstyrelse* för fram att förslaget i stort överensstämmer med myndighetens egna interna riktlinjer. I riktlinjerna görs dock undantag för läkare och legitimerad sjuksköterska, ett undantag som också finns i motsvarande bestämmelser i fängelselagen och häkteslagen. För att regleringen ska bli ändamålsenlig anser SiS därför att utredningens förslag bör kompletteras med ett sådant undantag.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ska kunna genomföras vid ankomst och under placeringen

Av 17 § LVU följer att barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende enligt 3 § LVU får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till det särskilda ungdomshemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke om att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne. En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten. Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (jfr 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken). Med ytlig kroppsbesiktning avses en okulär besiktning (yttre granskning) av den nakna kroppen inklusive förekommande proteser. Bestämmelsen gäller den som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (prop. 1979/80:1 Del A s. 599 och 600, prop. 1981/82:141 s. 51 samt prop. 2016/17:169 s. 43).

Det kan tilläggas att även barn och unga som vårdas på någon annan grund, med stöd av bestämmelserna i 18 § LVU, kan få genomgå kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Den bestämmelsen föreslås föras också över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.4.3).

Det är alltjämt av bl.a. säkerhetsskäl angeläget att de särskilda ungdomshemmen hålls fria från otillåten egendom. Nuvarande bestämmelse om att barn och unga får kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet om det behövs för att kontrollera att barnet eller den unge inte bär på sig någon otillåten egendom samt att detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke om att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Det införs ett krav på att kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska genomföras eller bevittnas av någon av samma kön som den som undersöks

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska enligt nu gällande regler genomföras i närvaro av ett vittne. Barnet eller den unge ska vidare tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen (prop. 1979/80:1 Del A s. 599 och 600 samt prop. 2016/17:169 s. 43).

I utredningen (SOU 2023:66) föreslås att kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning endast ska få utföras eller bevittnas av någon av samma kön, om den unge inte har andra önskemål. Bestämmelsen om att den unge ska tillfrågas om någon särskild ur personalen genomför åtgärden och att den unges önskemål så långt det är möjligt ska tillgodoses bör enligt utredningen dock också kvarstå. Som skäl för förslaget hänvisar utredningen till rapporten SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård (Statskontoret 2022:4), där det påtalas att det finns skillnader mellan vad som gäller för barn och unga på särskilda ungdomshem och vad som gäller för interner på fängelser och personer som är häktade. För de sistnämnda får kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, med vissa undantag, inte utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller sjuksköterska. Enligt Statskontoret finns det därför skäl att se över bestämmelsen i LVU, för att minska risken för att flickor och pojkar utsätts för en större integritetsinskränkning än nödvändigt. Statskontoret betonar dock vikten av att barnet eller den unge även i fortsättningen har möjlighet att få önska att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen.

Som både utredningen (SOU 2023:66) och Statskontoret konstaterar är kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning känsliga och integritetskränkande åtgärder och många av de flickor som vårdas på särskilda ungdomshem har varit utsatta för sexuella övergrepp. Liksom *Jämställdhetsmyndigheten* påtalar såväl utredningen som Statskontoret att det kan vara särskilt viktigt för flickor som har varit utsatta för våld eller andra övergrepp att inte någon av motsatt kön utför kontrollen. Den som utför eller bevittnar en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning bör således vara av samma kön som den som behöver utsättas för åtgärden. Som JO påpekar finns det också ett värde i att bestämmelsen i LVU regleras på ett liknande sätt som i bl.a. fängelselagen (2010:610).

Mot denna bakgrund bör det införas ett förbud mot att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning genomförs eller bevittnas av någon av motsatt kön i den nya lagen om särskilda befogenheter, med ett undantag som föreslås nedan.

Undantag från kravet på samma kön

SiS har framfört att läkare och legitimerad sjuksköterska, på samma sätt som i fängelselagen och häkteslagen (2010:611) bör undantas från förbudet mot att kontrollen genomförs eller bevittnas av någon av motsatt kön.

Av 8 kap. 7 § första stycket fängelselagen framgår att kroppsvisitation eller kroppsbesiktning inte får utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detta gäller dock inte om det på grund av säkerhetsskäl behöver sökas efter vapen eller andra farliga föremål, en kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en person bär med sig undersöks, en kroppsvisitation med metalldetektor eller liknande teknisk anordning, eller en kroppsbesiktning som enbart innebär att andra prov än urinprov tas. Om det är nödvändigt får enligt andra stycket en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en man utföras eller bevittnas av en kvinna även i andra fall. I propositionen En ny fängelse- och häkteslagstiftning (prop. 2009/10:135) anges att en sådan situation kan vara när personal av manligt kön inte finns tillgänglig och åtgärden inte kan anstå (s. 153).

Bestämmelsen i fängelselagen omfattar således dels en form av kroppsbesiktning som är mer ingripande än en sådan ytlig kroppsbesiktning som bestämmelsen i LVU medger, dels innehåller bestämmelsen i fängelselagen flera undantag.

Även om behovet av ett sådant undantag för läkare och legitimerad sjuksköterska som SiS efterfrågar sannolikt inte kan anses lika stort för de undersökningar som SiS personal får genomföra väger intresset av hälso- och sjukvårdspersonalens särskilda kompetens ändå tyngre än kravet på att även denna personalkategori ska vara av samma kön som den som undersöks. Läkare och legitimerad sjuksköterska bör därmed undantas från förbudet mot att någon av motsatt kön genomför eller bevittnar en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning.

Utredningen (SOU 2023:66) framhåller att bestämmelsen om att barnet eller den unge i varje enskilt fall ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen och att den unges önskemål så långt det är möjligt ska tillgodoses.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) uttalade regeringen att möjligheten för barnet eller den unge att välja en person som han eller hon har förtroende för kan minska upplevelsen av det intrång i den personliga integriteten som en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning innebär och att barnets eller den unges önskemål så långt det är möjligt bör tillgodoses. Omständigheter som gör att barnets eller den unges önskemål inte kan tillgodoses kan exempelvis vara att den person som efterfrågas inte är i tjänst eller är upptagen på annat håll. Regeringen anförde att SiS, ju mer ingripande en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning är, bör gå längre i sina ansträngningar att tillgodose barnets eller den unges önskemål (s. 45). Dessa uttalande går i linje med vad som anfördes i propositionen Om socialtjänsten (prop. 1979/80:1) om att all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ligger i sakens natur (Del A s. 600). Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge i varje enskilt fall ska tillfrågas om han eller hon önskar någon ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen bör således också föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Barnet eller den unge ska inte längre kunna avstå från rätten att ett vittne närvarar vid kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) anförs att införandet av ett krav på att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning endast ska få genomföras i närvaro av ett vittne, om inte den unge avstår från den rätten, skulle stärka kontrollen av att bestämmelsen tillämpas på ett korrekt sätt och därigenom också barnets eller den unges rättssäkerhet (s. 44).

Den som utsätts för en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska dock inte riskera att känna sig pressad eller tvingad att avstå vittnes närvaro, t.ex. på grund av rådande personalresurser eller av andra skäl. Ett vittne bör således närvara för att ge barnet eller den unge skydd mot att åtgärden genomförs på ett otillbörligt sätt. Ett vittne kan också skydda personalen mot anklagelser om övergrepp eller annat missbruk. Nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge kan avstå från rätten om vittnes närvaro bör därför inte föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. En sådan möjlighet för barnet eller den unge att avstå från vittnes närvaro framstår även som svårförenlig med förslaget om kravet på att den som genomför och bevittnar en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, med undantag från läkare och legitimerad sjuksköterska, ska vara av samma kön som den som kontrolleras.

Följdändring i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

Enligt 15 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, förkortad LSU, är hittillsvarande 17 § LVU tillämplig på de som avtjänar sluten ungdomsvård på de särskilda ungdomshemmen. Den föreslagna nya bestämmelsen kommer således även att omfatta barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård på ett sådant hem. I avsnitt 2.16 och 27 föreslås följdändringar i LSU med anledning av de nya lagarna om omhändertagande för vård av barn och unga samt den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.7 Begränsningar av rörelsefriheten

26.7.1 Allmän begränsning av rörelsefriheten

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barnet eller den unge får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt begränsas i sin rörelsefrihet i den utsträckning som det är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras eller om det behövs med hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 § LVU framgår att den unge, om han eller hon vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU och vistas i ett

särskilt ungdomshem, får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Av propositionen Om socialtjänsten (prop. 1979/80:1), som föregick bestämmelsen om den allmänna inskränkningen i barns och ungas rörelsefrihet, framgår att det beträffande barn och unga som vårdas på grund av eget beteende behövs befogenheter som går längre än annars för att genomföra vården. Enligt 12 § LVU ska det även finnas särskilda hem för dem som på grund av eget beteende behöver särskilt noggrann tillsyn. I propositionen motiverades behovet av en sådan inskränkning med att det vid de särskilda ungdomshemmen kunde förutsättas att många av de som vårdas där, i vart fall inledningsvis, försöker undandra sig vården eller att de på grund av missbruk eller av annan orsak allvarligt stör vården på de hem där de vistas. Enligt propositionen var detta omständigheter som kunde göra det nödvändigt att begränsa den unges rörelsefrihet på hemmet (Del A s. 598).

I propositionen uttalas vidare att med ”vårdas” avses såväl den som är omedelbart omhändertagen på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande som den som på grund av ett beslut om vård vistas i hemmet. I förarbetena framhålls dock vikten av att i beslut om omedelbart omhändertagande ange vilken av de i LVU upptagna grunderna för beredande av vård som sannolikt kommer bli tillämpliga beträffande barnet eller den unge (prop. 1979/80:1 Del A s. 598 och prop. 1989/90:28 s. 116). Uttalandena innebär att de särskilda befogenheterna är tillämpliga för alla barn och unga är omhändertagna för vård på grund av eget beteende enligt den föreslagna nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och är placerade på ett särskilt ungdomshem. Det inkluderar således alla former av omhändertaganden: omedelbart omhändertagande för vård, omedelbart omhändertagande för tillfällig vård och omhändertagande för vård. I avsnitt 5.5, 10.1 och 10.2 föreslås och förklaras dessa begrepp.

Det finns alltjämt ett behov av denna bestämmelse som mer allmänt reglerar möjligheten för SiS att begränsa rörelsefriheten för barn och unga som vårdas på grund av eget beteende, t.ex. genom att hindra dem från att lämna hemmet. Nuvarande bestämmelse bör därför, med språkliga justeringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak. Uttrycket ”underkastas” tas bort i den nya bestämmelsen.

26.7.2 Vård i enskildhet

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet, hindras från att träffa andra som vårdas där ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak. Dock ska bestämmelsen ändras så att det tydligare framgår att vård i enskildhet inte innebär ett förbud mot att träffa andra barn och unga under den tid som vård i enskildhet pågår.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Nuvarande bestämmelser om att vård i enskildhet ska vara anpassad efter barnet eller den unges individuella vårdbehov och att en fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse

Av 15 d § första stycket LVU framgår att den som vårdas på grund av eget beteende och därmed omfattas av bestämmelserna i 15 § får hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet), om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet. Enligt andra stycket ska vård i enskildhet vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov. En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Bestämmelsen om vård i enskildhet trädde i kraft den 1 juli 2003 (prop. 2002/03:53, bet. 2002/03:SoU15, rskr. 2002/03:225). I propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2002/03:53), som föregick införandet, framgår att skälet för detta var att man såg ett behov av en ny individuell vårdform eftersom det inte enligt då gällande bestämmelser var möjligt att, om inte bestämmelsen om avskiljning var tillämplig, placera barn och unga på ett sätt som hindrade att de träffade eller hade kontakt med andra som var placerade på hemmet. Enligt regeringen innebar denna vårdform att den enskilde kan vårdas utan möjlighet att fritt träffa övriga intagna, men med ständig tillgång till personal (prop. 2002/03:53 s. 98).

Bestämmelsen om vård i enskildhet ändrades 2018 genom att även de som vårdades på öppna enheter kunde beredas vård i enskildhet (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307). I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) beskrevs också den dåvarande bestämmelsen på så sätt barn och unga som bereds vård vid en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem får vårdas utan möjlighet att fritt träffa övriga intagna, men med ständig tillgång till personal (s. 74).

I den först nämnda propositionen anförde regeringen att de som placeras på ett särskilt ungdomshem har en mycket svår problembild och att det sedan lång tid tillbaka inom institutionsvården har förekommit att en klient med mycket speciella och förutsebara behov – t.ex. en klient som är extremt våldsam eller benägen att döda eller skada sig själv eller andra – under en period får vistas med enbart personal i t.ex. en särskild låst del av institutionen. Av propositionen framgår vidare att problemet ökat, bl.a. mot bakgrund av att många som placeras på de särskilda ungdomshemmen har psykiska problem av varierande grad och art samt att förutsättningar för psykiatrisk tvångsvård för dessa klienter sällan föreligger. Det är heller

inte ovanligt att personer med intellektuell funktionsnedsättning placeras på ett sådant hem. Enligt regeringen ställde dessa förhållanden särskilt stora krav på den vård som måste ges den enskilde vid ett särskilt ungdomshem (prop. 2002/03:53 s. 98).

Vidare framgår av ovan nämnda proposition att det särskilt inom barn- och ungdomsvården förekommer att barn och unga, under vissa perioder, över huvud taget inte kan vistas tillsammans med andra intagna. Detta för att förhindra att den hon eller han skadar själv eller andra som vårdas där, men också av vårdskäl. Med utgångspunkt i barnets eller den unges behov ansåg regeringen att det var avsevärt mer humant att låta barnet eller den unge vistas tillsammans med enbart personal under en period. Ett annat handlingssätt ansågs kunna innebära att den enskildes tillstånd försämrades i vissa fall. Regeringen uttalade att rena vårdskäl således kunde tala för att barnet eller den ungeunder en begränsad tid får vistas enbart tillsammans med personal. Det ansågs dock att det i många fall krävdes individuellt inriktade insatser och lösningar som är särskilt anpassade till barnets eller den unges problematik. Inom barn- och ungdomsvården ansågs det t.ex. kunna röra sig om barn och unga som av behandlingsskäl måste knyta an till den vuxna personalen innan han eller hon förmår att vara tillsammans med andra som vårdas där. Det individuella vårdbehovet för barn och unga med vissa neuropsykiatriska svårigheter, t.ex. adhd, ansågs också göra det svårt för dem att bo tillsammans med flera andra ungdomar. Det uttalades vidare att en del av dessa ungdomar far direkt illa i en grupp och kan periodvis behöva enskild vård under viss tid för att klara av att vistas i grupp. Också när det gäller barn och unga som är påverkade av alkohol eller narkotika kan det finnas behov av att han eller hon vistas en tid enbart tillsammans med personal. Detta eftersom det är svårt att klara av att vara i grupp om man är påverkad eller har svår abstinens. Vidare ansågs att ett fåtal ungdomar som är särskilt våldsamma eller hotfulla ibland vårdas behöver enskilt, särskilt i början av behandlingen. Personalen kan därigenom förhindra eller avbryta ett våldsamt utagerande beteende genom att den unge vårdas med behandlingspersonal under en period. Även i dessa fall är sådan enskild vård motiverad av vårdskäl, men också för att den unges och/eller de övriga intagnas säkerhet ska kunna garanteras. Alternativet, att ha den unge kvar i gruppen, ansågs i stället innebära akuta avskiljningar, inte bara av den unge själv utan ofta också av andra intagna i gruppen. Detta menade regeringen försvårar och, kan till och med, omöjliggöra behandlingen (prop. 2002/03:53 s. 98 och 99).

I samma proposition klargörs vidare att vård i enskildhet skiljer sig från avskiljning på flera avgörande punkter. För det första svarar den mot ett väl definierat vårdbehov hos den enskilde klienten och som för det andra inte uppträder akut utan kan förutses. Ett sådant vårdbehov kan naturligtvis upptäckas vid en situation som föranlett avskiljning men bör normalt vara av sådan art att det klart och tydligt kan beskrivas i den individuella behandlingsplan som upprättas vid det särskilda ungdomshemmet. Vård i enskildhet innebär också att den intagne ständigt vistas tillsammans med personal. Vård i enskildhet bör dock inte pågå längre tid än vad som krävs i det enskilda fallet. För att tillgodose den enskildes krav på rättssäkerhet ska därför ett beslut om en sådan placering omprövas med jämna mellanrum, men senast sju dagar efter föregående prövning (prop. 2002/03:53 s. 99).

Vård i enskildhet har varit föremål för kritik från såväl JO som Inspektionen för vård och omsorg under årens lopp. Kritiken har främst rört brister när det gäller tillämpningen av bestämmelsen eller genomförandet av vården. Med anledning av detta kan därför inte nog understrykas vikten av att personalen har fullgoda kunskaper när det gäller regelverket kring vård i enskildhet och tillämpar befogenheten på rätt sätt. Det är dock alltjämt oundgängligt att det finns en möjlighet att tillfälligt vårda barn och unga i enskildhet på de särskilda ungdomshemmen. Nuvarande bestämmelse bör därför, med det förtydligande som föreslås nedan, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Av bestämmelsen bör det vidare alltjämt framgå att vård i enskildhet ska vara anpassad efter barnet eller den unges individuella vårdbehov och att en fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Bestämmelsen behöver förtydligas

JO har haft vissa synpunkter på SiS tillämpning av bestämmelsen i den del som rör om barn och unga som vårdas i enskildhet får vistas med andra intagna (JO 2024 s. 367). JO uttalade att SiS saknar lagligt stöd för att låta ett barn eller ung person som vårdas i enskildhet, tillfälligt vistas tillsammans med andra barn och unga utan att beslutet om vård i enskildhet först upphävs. I sitt bemötande till JO framförde SiS att det kan underlätta för barnet eller den unge att i kortare stunder vänja sig vid att träffa andra och att det kan medföra en lättnad i det tvång som vård i enskildhet innebär för den enskilde. Det kan det t.ex. röra sig deltagande i skolgång, behandlingsaktiviteter eller dagsutflykter. JO ansåg dock att även om det är angeläget att motverka risken för isolering ger bestämmelsens utformning inte stöd för en sådan tillämpning.

I propositionerna Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2003/04:53) och Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) uttalas att vård i enskildhet ska utgöra en särskild vårdform som utgår från den enskildes förutsebara vårdbehov, ett behov som ofta är av sådan art att det klart och tydligt kan beskrivas i den individuella behandlingsplanen som upprättas på det särskilda ungdomshemmet. Det är således i regel inte fråga om akut uppkomna behov. I propositionerna uttalas också att vård i enskildhet innebär att den unge inte fritt kan träffa andra placerade, samtidigt som det framhålls att vård i enskildhet inte kan betraktas som isolering (prop. 2003/04:53 s. 99 och prop. 2017/18:169 s. 73 och 74).

I nämnda proposition framgår inte att vård i enskildhet innebär ett förbud mot att den som vårdas i enskildhet träffar andra som vårdas på hemmet tillsammans med personal. Ett deltagande i kortare aktiviteter kan förväntas motverka isolering och underlätta barnets eller den unges anpassning till att på sikt klara av att bo tillsammans med andra placerade. Mot bakgrund av JO:s uttalanden finns det därför anledning att förtydliga bestämmelsen så att vård i enskildhet inte innebär ett förbud mot att tillfälligt träffa andra placerade barn och unga, t.ex. genom att mer sporadiskt delta under behandlingsaktiviteter, dagsutflykter eller i skolundervisning tillsammans med personal. Lagtexten ska därför

formuleras så att det framgår att barn och unga får hindras från att ”fritt” träffa andra som vårdas där. Det bör dock understrykas att vård i enskildhet är tillfällig vårdform, vilket därmed förutsätter att SiS fortlöpande överväger behovet av den. Blir de aktiviteter som syftar till att underlätta barnets eller den unges anpassning till att kunna bo tillsammans med andra barn och unga mer regelbundna och omfattande bör SiS upphäva beslutet om vård i enskildhet.

26.7.3 Bestämmelsen om vård i enskildhet förtydligas även i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

Utkastets förslag: Det ska förtydligas i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård att den som avtjänar sluten ungdomsvård på ett särskilt ungdomshem får hindras från att fritt träffa andra intagna.

Skälen för utkastets förslag: Vård i enskildhet enligt 14 § LSU är en tillfällig vårdform även för de som avtjänar sluten ungdomsvård. I likhet med vad som gäller för de barn och unga som vårdas enligt LVU ska vård i enskildhet vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov. Det finns därmed inget som motiverar en annan behandling i fråga om möjligheten att kunna delta i vissa kortvariga aktiviteter som syftar till att motverka isolering och anpassa den dömdes möjlighet att kunna bo tillsammans med andra på avdelningen. Det är därför befogat att motsvarande förtydligande även görs i bestämmelsen om vård i enskildhet i 14 § LSU beträffande de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem.

26.7.4 Vård på låsbar enhet

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga får ges vård på en enhet inom det särskilda ungdomshemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till barnets eller den unges eller andras säkerhet eller för att förhindra att barnet eller den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med den ändringen att ”eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn” tas bort.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att den som vårdas på en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att vård på låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd men att vården på enheten, om det finns särskilda behandlingsskäl, får pågå längre tid förutsatt att det alltjämt är nödvändigt med hänsyn till barnets eller den unges eller andras

säkerhet, för att förhindra att barnet eller den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården, och barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet att vistas i öppnare former eller utanför hemmet, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse

Av 15 b § första–tredje stycket LVU framgår att den som vårdas på grund av eget beteende enligt 3 § LVU får beredas vård på en enhet på det särskilda ungdomshemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård på en låsbar enhet), om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården. Den som vårdas på en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning. Vård på en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om det finns särskilda behandlingsskäl, får dock vården på enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Bestämmelsen flyttades, efter förslag i propositionen En ny socialtjänstlag (prop. 2000/01:80) över från dåvarande socialtjänstförordning (1981:750) till LVU utan någon närmare motivering av bestämmelsen i sak. Bestämmelsen har därefter inte ändrats i sak förrän 2018 då rätten till daglig utomhusvistelse och möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning för den som vårdas på en låsbar enhet reglerades (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307).

Vård på låsbar enhet ska fortsatt vara en vårdform på de särskilda ungdomshemmen

Vård på låsbar enhet är en tillfällig vårdform på de särskilda ungdomshemmen som endast kan bli aktuell för de barn och unga som antingen är omedelbart omhändertagna för vård eller omhändertagna för vård på grund av eget beteende. Det krävs också att vård på låsbar enhet är nödvändigt med hänsyn till barnets eller den unges eller andras säkerhet, för att förhindra att han eller hon avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Av såväl trygghets- som säkerhetsskäl är det angeläget att SiS även i fortsättningen har en möjlighet under vissa förutsättningar vårda barn och unga på enheter som är låsbara. Bestämmelsen om vård på låsbar enhet ska därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, dock med en ändring. Enligt hittillsvarande bestämmelse krävs att enheten är låsbar eller ”på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn”. Vad det sistnämnda innebär anges dock inget om i förarbetena. Vård vid låsbar enhet innebär per se att barnet eller den unge är placerad på en enhet som är låsbar. Något annat utrymme bör inte komma i fråga att placera barnet i. I den nya lagen ska därför detta led i den nuvarande bestämmelsen tas bort.

Möjlighet till daglig utevistelse, fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning

Enligt nuvarande bestämmelse ska den som vårdas på en låsbar enhet ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) som föregick bestämmelsen, uttalas att det visserligen kan anses tämligen självklart att barn och unga som vistas på ett särskilt ungdomshem så långt som möjligt ska få möjlighet till utomhusvistelse och fritidsaktivitet. Då vård vid låsbar enhet emellertid innebär en så pass omfattande frihetsinskränkning ansåg regeringen att det finns skäl att i lag tydliggöra barnets eller den unges rätt till utomhusvistelse och andra aktiviteter. Enligt regeringen skulle bestämmelsen formuleras så att det tydligt framgår att barnet eller den unge inte ska behöva välja mellan utomhusvistelse och någon annan aktivitet. Bestämmelsen gäller i princip från första dagen som barnet eller den unge vårdas vid en låsbar enhet. Vilka former av utomhusvistelser, fysiska aktiviteter och andra fritidssysselsättningar som barnet eller den unge ska ges möjlighet till måste bedömas i varje enskilt fall utifrån behandlings- och säkerhetsaspekter. Barnet eller den unge bör ges möjlighet att påverka valet av aktivitet inom ramen för de begränsningar som följer av behandlings- och säkerhetsskäl (s. 76).

Det är alltjämt viktigt att barn och unga som vårdas på en låsbar enhet ges möjlighet om daglig utevistelse. Bestämmelsen bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Tidsfrist för vård på låsbar enhet

Enligt nuvarande bestämmelse får vård på en låsbar enhet pågå under högst två månader i följd. Om det finns särskilda behandlingsskäl, får dock vården på enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. Tidsbegränsningen till två månader påverkas inte av att den unge har omplacerats till annat ungdomshem (JO 2018/19 s. 539). I propositionen Ny socialtjänstlag (prop. 2000/01:80) då bestämmelsen om låsbar enhet flyttades över till hittillsvarande LVU från dåvarande socialtjänstförordning motiverades inte tidsfristen närmare. År 2024 uppgick den totala genomsnittliga tiden för vård på låsbar enhet under ett barns eller en ung persons vårdtid, enligt uppgifter från SiS, till 194,8 dagar. Antalet dagar avser vistelse från initial intagning på låst enhet till en slutlig utskrivning och räknas som ett ärende. Om en flyttning sker mellan öppen och låsbar enhet inom samma vistelse är endast antalet dagar på låst enhet sammanräknad. Utifrån den tillgängliga statistiken framstår det som om att många barn och unga vårdas på låsbar enhet betydligt längre än två månader. Mot den bakgrunden kan det ifrågasättas om bestämmelsens utgångspunkt är ändamålsenlig. Inom ramen för detta lagstiftningsarbete finns dock inget underlag för att föreslå en annan tidsfrist. Nuvarande bestämmelser om hur länge vård vid låsbar enhet får pågå ska därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Utredningen om en reform av den statliga barn- och ungdomsvården för en trygg och kvalitativ vård (S 2024:01) har i uppdrag att bl.a. att analysera och ta ställning till om det finns behov av andra alternativa vårdformer i myndighetens regi till en placering vid ett särskilt ungdomshem. Uppdraget ska slutredovisas senast den 11 augusti 2026. Det kan därmed inte uteslutas att det kommer finnas anledning att återkomma i frågan.

26.7.5 Avskildhet i anslutning till dygnsvilan

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ett barn eller en ung person som vårdas på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten på hemmet eller för att förhindra att barnet eller den unge avviker från hemmet ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge, även om förutsättningarna för vård i anslutning till dygnsvilan är uppfyllda, inte får hållas i sådan avskildhet om det finns en påtaglig risk för att hans eller hennes hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelser om att avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska genomföras i barnets eller den unges bostadsrum, att den vid ett enskilt tillfälle inte får pågå under längre tid än nio timmar och att den unge under tiden i avskildhet ska ha möjlighet att tillkalla personal ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag

Införandet och syftet med bestämmelsen om avskildhet i anslutning till dygnsvilan

Bestämmelserna om avskildhet i anslutning till dygnsvilan trädde i kraft den 15 december 2024 (prop. 2024/25:41, bet. 2024/25SoU5, rskr. 2024/25:67). Av 15 b § fjärde stycket LVU framgår att den som vårdas på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten på hemmet eller för att förhindra att barnet eller den unge avviker från hemmet. Även om förutsättningarna i fjärde stycket är uppfyllda får barnet eller den unge enligt femte stycket inte hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan om det finns en påtaglig risk för att hans eller hennes hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden. Av sjätte stycket framgår att avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska genomföras i barnets eller den unges bostadsrum och att den vid ett enskilt tillfälle inte får pågå under längre tid än nio timmar. Under tiden i avskildhet ska den unge ha möjlighet att tillkalla personal. Enligt sjunde stycket får ett beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

I propositionen Avskildhet i anslutning till dygnsvilan – för ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem (prop. 2024/25:41)

framgår att skälet till att införa bestämmelsen om avskildhet i anslutning till dygnsvilan bl.a. var att riskerna för att någon utsätts för hot och våld i många fall kan antas vara högre och få allvarligare konsekvenser under kvällar och nätter än under dagtid. Det kan t.ex. vara fråga om risk för att ett eller flera barn eller en eller flera unga hotar eller använder våld mot någon annan som vårdas eller avtjänar sluten ungdomsvård på ungdomshemmet. Det kan även vara fråga om risk för att ett eller flera barn eller en eller flera unga deltar i ett upplopp eller liknande och hotar eller använder våld mot personalen (s. 21 och 32). I propositionen framhålls även att avvikningar och avvikningsförsök, utöver att det påverkar tryggheten och säkerheten på ungdomshemmen, så kan en genomförd avvikning också få stora konsekvenser för den enskilde som avviker, t.ex. i form av vårdsammanbrott eller att barnet eller den unge under tiden på fri fot begår eller utsätts för allvarlig brottslighet (s. 21 och 22).

I samma proposition (prop. 2024/25:41) uttalas att med dygnsvila avses den tid som barnet eller den unge normalt förväntas sova samt en kortare tid före och efter detta. Begreppet är etablerat i fängelselagstiftningen och har en tydlig koppling till just den tid på dygnet då barnet eller den unge, enligt ordningsregler eller motsvarande på det särskilda ungdomshemmet förväntas sova eller i vart fall befinna sig på sitt bostadsrum. I propositionen uttalas att avskildhet i anslutning till dygnsvilan bör inte komma i fråga före kl. 20.00 eller efter kl. 09.00 med en maximal tidsgräns om nio timmar (s. 44–46).

Vilka barn och unga får vara avskilda i anslutning till dygnsvilan?

Bestämmelsen omfattar endast barn och unga som vårdas på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Angående de särskilda ungdomshemmens säkerhetsnivåer, se avsnitt 12.2.

I ovan nämnda proposition (prop. 2024/25:41) uttalade regeringen bl.a. att när det gäller den gruppen barn och unga kan det antas finnas en risk att de ska delta eller på annat sätt involveras i allvarliga incidenter med hot och våld. Det kan även antas finnas en större risk vad gäller rymningsförsök och konsekvenserna av en genomförd avvikning när det gäller dessa barn och unga än när det gäller andra barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen. Det är vidare på ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå, där barn och unga med det största våldskapitalet vistas, som riskerna finns (s. 27).

När får avskildhet i anslutning till dygnsvilan beslutas?

Avskildhet i anslutning vid dygnsvilan får dels beslutas om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen och säkerheten på hemmet under den tid som avses, dels för att förhindra att barnet eller den unge avviker från ungdomshemmet.

I samma proposition som anges ovan (prop. 2024/25:41) framgår bl.a. att befogenheten bör kunna användas t.ex. för det barn eller en ung person som bedöms ha en hög benägenhet att använda sig av hot och våld för att lösa konflikter. Risken för att barnet eller den unge ska använda hot och våld förhålla sig till situationen på ungdomshemmet. Om det finns en tillräckligt stor risk för ett sådant beteende som kan motivera avskildhet i anslutning till dygnsvilan beror på omständigheterna i det enskilda fallet.

För att åtgärden ska kunna aktualiseras bör det krävas att den förutsedda risken uppnår en viss grad av såväl allvarlighet som konkretion i förhållande till den enskilde. Inte heller en allmän risk för oordning på en bostadsavdelning är tillräcklig, om inte risken kan kopplas direkt till barnet eller den unge (s. 32 och 33).

Av samma proposition (prop. 2024/25:41) framgår vidare att avskildhet i anslutning till dygnsvilan också får beslutas om åtgärden är nödvändig för att förhindra avvikningar som sker utan hot och våld att det krävs att risken i förhållande till det individuella barnet eller den unge uppnår en viss grad av allvarlighet och konkretion. I det sammanhanget kan det t.ex. beaktas om det finns tidigare dokumenterade avvikningar eller avvikningsförsök, om det finns ett utvisningsbeslut som ska verkställas inom en inte allt för lång tid eller om det har kommit fram andra särskilda omständigheter som gör att det bedöms finnas en ökad risk för att barnet eller den unge kommer att avvika. Vidare krävs även i detta fall att risken kan kopplas till den tid på dygnet under vilken åtgärden får vidtas (s. 35).

I bestämmelsen uppställas även ett förbud mot att hålla ett barn eller en ungdom avskild i anslutning till dygnsvilan, trots att de grundläggande förutsättningarna för tvångsåtgärden är uppfyllda. Av ovan nämnda proposition (prop. 2024/25:41) framgår att det som bör beaktas i dessa fall är om det finns en påtaglig risk för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling tar skada av tvångsåtgärden. Den skada som riskeras av tvångsåtgärden ska enligt regeringens mening vara av allvarligare slag för att den ska innebära ett hinder mot att vidta åtgärden (s. 37–40).

Genomförande och andra bestämmelser om handläggning

Av samma proposition som anges ovan (prop. 2024/25:41) framgår också skälen för varför det alltid måste finnas en möjlighet att tillkalla personal under dygnsvilan, vad som gäller i fråga om dokumentationskrav samt regeringens överväganden i fråga om beslutets giltighetstid om max 30 dagar, möjligheten att överklaga och rätten till offentligt biträde hänvisas till (s. 47 och 48 samt 52–58).

Bestämmelserna om avskildhet i anslutning till dygnsvilan förs över till den nya lagen

Befogenheten avskildhet i anslutning till dygnsvilan infördes nyligen i LVU och behovet av att, under vissa förutsättningar, kunna hålla barn och unga avskilda under dygnsvilan har inte förändrats sedan dess. SiS har t.ex. gjort bedömningen att befogenheten har skapat en lugnare miljö för de placerade och minskat risken för våld, hot och påtryckningar mellan ungdomarna. Den nya lagstiftningen har alltså haft god effekt på tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshemmen där den har tillämpats (Rapport avseende SiS uppföljning av nya särskilda befogenheter, SiS dnr 1.1.1-3191-2025). Nuvarande bestämmelser om avskildhet i anslutning till dygnsvilan bör således, med vissa redaktionella ändringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga får hållas i avskildhet om det finns ett särskilt behov av det på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Vidare ska nuvarande bestämmelser om att barnet eller den unge ska stå under fortlöpande uppsikt av personalen under pågående avskildhet och ha möjlighet att tillkalla personal samt att han eller hon inte får hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att en läkare eller sjuksköterska skyndsamt ska yttra sig om varje avskildhet som vidtas och att avskildheten genast ska avbrytas om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 c § LVU framgår att den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. Den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd. En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

Den ursprungliga bestämmelsen som reglerade avskildhet på grund av barnets eller den unges uppträdande fanns i dåvarande socialtjänstförordning (1981:750). Bestämmelsen flyttades efter förslag i propositionen En ny socialtjänstlag (prop. 2000/01:80) över till LVU. Bestämmelsen medgav då en avskiljning upp till 24 timmar. Endast för barn under 15 år skulle en läkare skyndsamt yttra sig över avskiljningen. Bestämmelsens lydelse förtydligandes 2003 efter förslag i propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer (prop. 2003/04:53). Ändringen skulle markera att avskildheten avser situationer där barnet eller den unge inte har annan kontakt med övriga på hemmet än att han eller hon står under kontinuerlig uppsikt av personal (s. 106).

Bestämmelsen fick sin nuvarande lydelse 2018 (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307), då tiden för hur länge ett barn eller en ung person får hållas avskild kortades ned från 24 timmar till fyra timmar. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem

(prop. 2017/18:169), uttalades bl.a. att avskiljning är en form av tvångsåtgärd som innebär ett betydande ingrepp i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter och ska därför vara utformad med så stor restriktivitet som möjligt. Tidsgränsen skulle därför inte sättas högre än vad som är absolut nödvändigt. En tidsgräns om maximalt fyra timmar ansågs väl avvägd utifrån att det absoluta flertalet av alla situationer som föranleder avskiljning ansågs kunna hanteras inom en sådan tidsgräns (s. 71). Vidare ansågs det angeläget att den unge själv skulle ha möjlighet att tillkalla personal under avskildheten och en läkare eller sjuksköterska skulle också skyndsamt yttra sig om varje beslut om avskildhet oavsett den unges ålder. Barnet eller den unge skulle även erbjudas ett uppföljande samtal efter att ha hållits avskild (s. 65–73).

I nämnda proposition övervägdes dock också om befogenheten skulle utmönstras för att det på så sätt skulle utvecklas mindre ingripande metoder, t.ex. fasthållning, för att hantera de situationer som kan föranleda avskiljning. Liksom den utredning (S 2012:07) vars betänkande (SOU 2015:71) utgjorde beredningsunderlag till propositionen, gjorde dock regeringen bedömningen att det alltjämt fanns ett behov av befogenheten och att det finns flera nackdelar med att använda fasthållning som metod (s. 66). Regeringen ansåg inte heller att befogenheten stod i strid med barnkonventionen eller FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning såsom konventionerna har uttolkats i rekommendationer och allmänna kommentarer av FN:s kommitté för barnets rättigheter och FN:s kommitté mot tortyr (s. 67 och 68). Inte heller ansågs att denna form av avskiljning var att betrakta som isolering (s. 67 och 68).

Tvångsåtgärden har dock, liksom vård i enskildhet, på senare år varit föremål för kritik från såväl JO som Inspektionen för vård och omsorg. Kritiken har även här främst rört brister när det gäller tillämpningen av bestämmelsen eller genomförandet av avskiljningen. Med anledning av detta kan därför inte nog understrykas vikten av att personalen har fullgoda kunskaper när det gäller regelverket och tillämpningen av denna befogenhet.

I detta utkast till lagrådsremiss saknas skäl för att göra någon annan bedömning än de som gjordes 2018 avseende denna befogenhet. Det får därmed alltjämt anses angeläget att det finns en möjlighet för SiS att, i akuta situationer, ha möjlighet att under en kortare tid om högst 4 timmar, avskilja barnet eller den unge från andra barn och unga som vistas på hemmet. Nuvarande bestämmelse om avskildhet på grund av barnets eller den unges egna uppträdande bör därför, med vissa språkliga justeringar, föras över till den nya lagen oförändrad i sak. Även bestämmelserna om att barnet eller den unge ska stå under fortlöpande uppsikt av personalen under pågående avskildhet och ha möjlighet att tillkalla personal bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, liksom bestämmelsen om att en läkare eller sjuksköterska skyndsamt ska yttra sig om varje avskildhet som vidtas och att avskildheten genast ska avbrytas om läkaren eller sjuksköterskan begär det.

26.7.6 Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn och unga, i den utsträckning det är lämpligt, får vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att Statens institutionsstyrelse ska samråda med socialnämnden innan man fattar beslut om vistelse utanför hemmet ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 a § LVU framgår att de barn och unga som vårdas på grund av eget beteende enligt 3 § LVU får, i den utsträckning det är lämpligt, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor. Beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden.

Den ursprungliga bestämmelsen som reglerade vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet reglerades i socialtjänstförordning (1981:750). Bestämmelsen flyttades efter förslag i propositionen En ny socialtjänstlag (prop. 2000/01:80) till LVU. Propositionen innehåller dock inga uttalanden om bestämmelsen i fråga.

Bestämmelsen ändrades därefter 2018 (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307). Då infördes ett förtydligande om att bestämmelsen endast omfattar de barn och unga som vårdas på grund av eget beteende enligt 3 § LVU.

För att de barn och unga som är placerade på särskilda ungdomshem på grund av eget beteende ska ges möjlighet att gradvis förbereda sig på livet efter omhändertagandet, genom t.ex. utslussning, är det viktigt att de, i den utsträckning det är lämpligt, får vistas utanför det särskilda ungdoms–hemmet under kontrollerade former. Nuvarande bestämmelse som ger SiS möjlighet att besluta om detta bör därför, med vissa språkliga justeringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

26.7.7 Uppföljande samtal efter vissa verkställda tvångsåtgärder

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om avskildhet på grund av hans eller hennes egna uppträdande, kroppsvisitation och kroppsbesiktning eller rumsvisitation ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att barnet eller den unge ska få information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag: Av 20 c § LVU framgår att barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om avskildhet enligt 15 c §, kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 17 § eller rumsvisitation enligt 17 b §. Under samtalet ska barnet eller den unge få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

Bestämmelsen infördes 2018 (prop. 2017/18:169, bet. 2017/18:SoU30, rskr. 2017/18:307). Av propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) framgår att avgörande för hur tillämpningen av en tvångsåtgärd uppfattas är personalens förmåga till ett respektfullt bemötande. En viktig del av detta är att personalen gör barnet eller den unge delaktig i processen genom att låta honom eller henne komma till tals om hur situationen upplevs. En annan viktig del är att barnet eller den unge får möjlighet att framföra sina synpunkter. I ett respektfullt bemötande ligger också personalens förmåga att vara lyhörd för barnets eller den unges behov och ha förståelse för den utsatthet som situationen innebär. Barnet eller den unge ska därför alltid erbjudas ett uppföljande samtal när dessa befogenheter har använts. Barnet eller den unge får därefter bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Barnet eller den unge får inte tvingas till ett sådant samtal. Under samtalet ska den unge dels få information om vad som var anledning till att den särskilda åtgärden behövde tillgripas, dels ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden. Den unge ska i det sammanhanget ges möjlighet att framföra hur han och hon ser på den vidtagna åtgärden och framföra sina åsikter på hur den vidtagna åtgärden hade kunnat undvikas. Detta kan ge insikter för båda parter om hur de kan undvika att en liknande situation uppkommer igen och identifiera alternativa handlingsstrategier. Den unge ska aldrig vara skyldig att framföra sina åsikter utan ska ges möjlighet att göra det. Om den unge väljer att inte framföra sina åsikter ska det respekteras (prop. 2017/18:169 s. 77 och 78 samt 123–125).

Med hänsyn till ovanstående är det alltjämt angeläget att barnet och den unge erbjuds uppföljande samtal när rumsvisitation, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning eller avskiljning på grund av barnets eller den unges egna uppträdande har verkställts. Samtalet som SiS är skyldig att erbjuda enligt bestämmelsen som föreslås föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter har vidare ett annat syfte än bestämmelsen om rätt till information som föreslås föras in i lagen i avsnitt 26.2.6. Bestämmelserna om uppföljande samtal har till syfte att ge barnet eller den unge möjlighet komma till tals specifikt om den genomförda tvångsåtgärden. SiS har däremot alltid en skyldighet att lämna information om innehållet i ett beslut, och om beslutet går att överklaga, hur det går till, dvs. oavsett om barnet avböjer ett erbjudande om uppföljande samtal efter genomförd tvångsåtgärd. Nuvarande bestämmelse bör således, efter vissa redaktionella och språkliga justeringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

26.8 Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och kontroll av besök

26.8.1 Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 e § LVU framgår att på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får de barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende enligt 3 § LVU använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt.

Bestämmelsen, som trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172), innebar ett förtydligande av den tidigare gällande bestämmelsen.

På ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå kan både barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende och barn och unga som är omhändertagna för vård på någon annan grund vara placerade. På ett sådant hem är det tillåtet för barn och unga att inneha egna elektroniska kommunikationsmedel, t.ex. mobiltelefoner. Bestämmelsen reglerar dock att de barn och unga som är omhändertagna för vård på grund av eget beteende inte fritt får använda elektroniska kommunikationstjänster. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) anges att med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses t.ex. att användningen ska ske i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler. I det särskilda ungdomshemmets ordningsregler och rutiner bör det t.ex. kunna anges vilka tider som gäller för användning av elektroniska kommunikationstjänster (s. 61). I propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framhålls även att proportionalitetsprincipen ska följas när föreståndaren beslutar om ordningsregler och rutiner som begränsar barns och ungas fri- och rättigheter (s. 47 och 130).

Det finns alltjämt ett behov att kunna begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster utifrån hemmets ordningsregler. Nuvarande bestämmelse om att den som vårdas på grund av eget beteende på ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå endast får använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.2 Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelser om att barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person och att sådan kommunikation bara får ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Även nuvarande bestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från den generella begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på hem med förhöjd säkerhetsnivå får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 f § första stycket LVU framgår att på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person. Sådan kommunikation får enligt andra stycket bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS och i den utsträckning det är lämpligt. I tredje stycket anges att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet.

Den hittillsvarande bestämmelsen trädde i kraft den 15 maj 2024 samtidigt som de särskilda ungdomshemmen delades in i olika säkerhetsnivåer i LVU (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). När det gäller regleringen om de särskilda ungdomshemmens säkerhetsnivåer, se avsnitt 12.2.

Den generella begränsningen i bestämmelsens första stycke är kopplad till säkerhetsnivån på det enskilda hemmet och innebär att barn och unga som vårdas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå (för närvarande säkerhetsklass 1 och 2) inte får använda elektroniska kommunikationstjänster för andra ändamål än att stå i förbindelse med en annan person. Bestämmelsen hindrar dock inte kommunikation med fler än en person samtidigt. Med en sådan förbindelse avses t.ex. telefonsamtal via fast eller mobil telefoni, videosamtal samt att skicka och ta emot e-post, men inte att använda t.ex. internet för andra ändamål.

Att det är fråga om en generell begränsning innebär att det inte fattas några individuella beslut om begränsningar, som barnet eller den unge kan klaga på. De generella begränsningarna vad gäller användning av elektro-

niska kommunikationstjänster kan dock angripas genom att barnet eller den unge överklagar socialtjänstens placeringsbeslut alternativt begär att få byta hem (prop. 2023/24:81 s. 131).

Enligt bestämmelsens andra stycke får barnet eller den unge bara använda sådan utrustning som tillhandahålls eller godkänns av SiS. Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att innebörden av uttrycket ”utrustning godkänns” är att SiS tillåter att barnet eller den unge får använda annan utrustning än myndighetens utrustning. Ett sådant godkännande kan t.ex. lämnas när han eller hon har fått tillåtelse att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet (s. 131 och 132)

Barnet eller den unge får vidare endast stå i förbindelse med en annan person genom elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Med uttrycket ”i den utsträckning det är lämpligt” avses, som ovan framgår, att användningen får ske t.ex. i enlighet med det särskilda ungdomshemmets rutiner och ordningsregler (prop. 2017/18:169 s. 61 och prop. 2023/24:81 s. 47 och 130).

Tredje stycket i den nuvarande bestämmelsen innehåller ett bemyndigande om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från den generella begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på hem med förhöjd säkerhetsnivå får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på hemmet. Regeringen har i 18 kap. 7 § SoF bemyndigat SiS att meddela sådana föreskrifter.

Nuvarande bestämmelse om en generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster för de barn och unga som vårdas på grund av eget beteende på hem med förhöjd säkerhetsnivå bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Även bemyndigandet bör föras över till den nya lagen.

26.8.3 Individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att användningen av elektroniska kommunikationstjänster individuellt kan vägras för ett barn eller en ung person på ett särskilt ungdomshem oavsett hemmets säkerhetsnivå, om användningen kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge

eller för någon annan föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge och den som han eller hon ska kommunicera med vid avlyssning eller annan kontroll ska informeras om kontrollen i förväg och att kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Likaså ska nuvarande bestämmelse om att ett beslut om att vägra eller begränsa, avlyssna eller kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster får gälla i högst 30 dagar och att beslutet ska upphävas när det inte längre finns förutsättningar för beslutet föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 g § LVU följer att användningen av elektroniska kommunikationstjänster kan vägras individuellt för ett barn eller en ung person på ett särskilt ungdomshem oavsett hemmets säkerhetsnivå, om användningen kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 15 h § LVU.

Enligt 15 h § LVU får barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 e och 15 f §§ begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för den unge eller för någon annan. Vid avlyssning eller annan kontroll ska den unge och den som den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg. Kommunikation mellan den unge och en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras. Av 15 i § LVU framgår att ett beslut enligt 15 g eller 15 h § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Bestämmelsen om individuella begränsningar av elektroniska kommunikationstjänster flyttades, efter förslag i propositionen En ny socialtjänstlag (prop. 2000/01:80) över från dåvarande socialtjänstförordning (1981:750) till LVU utan någon närmare motivering av bestämmelsen i sak. Hittillsvarande bestämmelser om individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster trädde i kraft den 15 maj 2024, samtidigt som de generella begränsningarna på hem med förhöjd säkerhetsnivå (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Befogenheten att i individuella beslut och under vissa förutsättningar kunna vägra, begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster gäller utöver de generella begränsningar som gäller på samtliga ungdomshem.

På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå omfattar således prövningen i det enskilda fallet endast barnets eller den unges rätt att genom elektroniska kommunikationstjänster stå i förbindelse med någon annan.

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå har dock de barn och unga som vårdas där på grund av eget beteende som utgångspunkt tillgång till såväl sin egen som SiS utrustning och ska få använda elektroniska kommunikationstjänster i den utsträckning det är lämpligt. Barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem på någon annan grund än det egna beteendet har däremot alltid möjlighet att använda elektroniska kommunikationstjänster.

Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att begränsningar får aktualiseras först i de situationer då det annars hade fattats beslut att vägra användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster kan således bara vägras helt om inte riskerna kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller på annat sätt kontrolleras. Grunderna för att vägra eller att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster anknyter i huvudsak till den person som den unge avser att stå i förbindelse med eller till relationen mellan den personen och den unge. Rekvisitet ”skada för någon annan” avser t.ex. att barnet eller den unge utsätter någon annan för hot vid kommunikationen. Samröre med gängkriminalitet eller andra våldsbejakande grupperingar är tydliga exempel på sådana omständigheter som kan äventyra säkerheten på de särskilda ungdomshemmen. Det är dock viktigt att det görs en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet för att utröna att begränsningar är berättigade. Att begränsningar i barns och ungas rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster används som bestraffning vid de särskilda ungdomshemmen får givetvis inte förekomma (s. 56 och 57).

Vidare framgår av propositionen att det av proportionalitetsprincipen följer att om mindre omfattande begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster räcker ska dessa vidtas framför att vägra kommunikationen. Avlyssning ska ske på lämpligt sätt, normalt genom att kommunikationen avlyssnas av personal i direkt anslutning till att den äger rum. Uttrycket ”på något annat sätt kontrolleras” kan t.ex. avse att personal sitter med barnet eller den unge och på en dator eller en surfplatta läser en skriftväxling mellan barnet eller den unge och en annan person. Det kan även finnas tillfällen när SiS i stället för att avlyssna en kommunikation behöver göra en upptagning. På hem utan förhöjd säkerhetsnivå kan ett alternativ till att helt vägra användning av internet vara att den unge får tillgång till internet tillsammans med personal. Begreppet ”begränsas” omfattar såväl begränsningar om t.ex. vem barnet eller den unge får samtala med som andra villkor för hur samtalet ska genomföras. Det är därmed möjligt att meddela också andra typer av villkor, under förutsättning att de är ändamålsenliga och i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Vilka villkor som kan uppställas är i första hand en fråga för rättstillämpningen (prop. 2023/24:81 s. 58–60 och 134).

På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får SiS omhänderta barnets eller den unges utrustning när ett beslut att begränsa användningen har fattats (avsnitt 26.8.5). På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga inte inneha egen utrustning (avsnitt 26.8.6).

Hittillsvarande bestämmelse i 15 h § LVU innehåller också en skyldighet för SiS att informera barnet eller den unge i förväg om avlyssningen eller kontrollen. Använder barnet eller den unge elektroniska kommunikationstjänster för att stå i förbindelse med en annan person ska också den personen informeras om detta i förväg. Avlyssning eller kontroll som är dold för barnet eller den unge eller för den som kommunicerar med barnet får alltså inte förekomma. Det finns också ett undantag från möjligheten att avlyssna eller kontrollera kommunikation. Det gäller kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Bestämmelsen säkerställer det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den unge får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang (prop. 2023/24:81 s. 134 och 135).

Den hittillsvarande bestämmelsen om beslutets giltighetstid innebär att ett beslut får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. Beslutet får inte gälla för längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden. Inför att beslutet ska upphöra att gälla får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas, om förutsättningar för detta finns (prop. 2023/24:81 s. 82 och 83 samt 135).

Bestämmelserna om att ytterligare individuellt begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster infördes nyligen. Det är alltjämt viktigt att SiS har möjlighet att genom individuella beslut begränsa barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster. Nuvarande bestämmelser om individuella begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster och besluts giltighetstid bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.4 Möjlighet att följa vad som händer i omvärlden

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn och unga ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 20 a § andra stycket LVU framgår att barnet eller den unge ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Bestämmelsen, som trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172) infördes samtidigt som SiS fick utökade möjligheter att ytterligare begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster på de särskilda ungdomshemmen. I propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) uttalas att barn och unga som vistas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå kommer att ha en mycket begränsad möjlighet att använda internet för att följa vad som händer i omvärlden och att dessa barn och unga därför på andra sätt bör tillförsäkras

en möjlighet att göra detta. Även om det förutsätts att barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen ges möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden också på andra sätt än genom egna mobiltelefoner eller liknande utrustning, t.ex. genom TV, radio och tidningar, ansågs det, i och med de generella begränsningar i fråga om användningen av elektroniska kommunikationstjänster som infördes, att det finns ett behov av att säkerställa denna rätt genom en reglering i lag (s. 84 och 85).

Bestämmelsen omfattar samtliga barn och unga som omfattas av de särskilda befogenheterna i LVU. Vilket eller vilka medel som kan tillhandahållas för att möjliggöra att barn och unga på särskilda ungdomshem ska kunna följa vad som händer i omvärlden kan t.ex. avgöras av ordnings- och säkerhetsskäl och praktiska förhållanden inom hemmet. Det kan t.ex. ske genom att SiS tillhandahåller tidningar, radio och tv (jfr prop. 2009/10:135 s. 132). På hem utan förhöjd säkerhetsnivå kan rätten också kunna tillgodoses genom internet på en dator eller surfplatta. Det är dock upp till SiS att bedöma på vilket sätt möjligheten ska säkerställas (prop. 2023/24:81 s. 85 och 142).

Bestämmelsen syftar till att säkerställa ett upprätthållande av informationsfriheten enligt 2 kap. 1 § regeringsformen, som även gäller för de barn och unga som blir föremål för begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem. Det är viktigt att dessa barn och unga har möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden. Nuvarande bestämmelse bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.5 Omhändertagande och insamling av elektronisk utrustning på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ett barns eller en ung persons utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå, får omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning när ett beslut har fattats att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 j § första stycket LVU framgår att på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får den unges utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 15 g eller 15 h § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera

användningen. Av andra stycket framgår att utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till den unge senast i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla. Av tredje stycket följer att utrustning för elektroniska kommunikationstjänster även får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Hittillsvarande bestämmelser om omhändertagande och insamling av teknisk utrustning på hem utan förhöjd säkerhetsnivå trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att om barnet eller den unge innehar egen utrustning för användning av elektroniska kommunikationstjänster kan utrustningen behöva omhändertas för att ett individuellt beslut att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera den unges användning ska bli verkningsfullt. Detta kan bli aktuellt på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå där huvudregeln är att barnet eller den unge får använda sin egen utrustning. Ett eventuellt beslut om omhändertagande av utrustning ska ske i samband med att SiS fattar ett beslut att begränsa barnets eller den unges användning av elektroniska kommunikationstjänster. Vid ett överklagande av det individuella beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera barnets eller den unges användning kan även frågan om omhändertagandet av utrustning bli föremål för överprövning (s. 60).

Av nämnda proposition (prop. 2023/24:81) framgår även att sådant som får omhändertas är t.ex. barnets eller den unges mobiltelefon, surfplatta och dator (s. 135). Av bestämmelsen följer också att utrustningen ska förvaras av SiS för barnets eller den unges räkning. Omhändertagen utrustning ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet upphör att gälla. Att utrustningen ska lämnas tillbaka senast vid den tidpunkten innebär att utrustningen ska lämnas tillbaka tidigare om det inte längre finns något behov av att utrustningen är omhändertagen (s. 60 och 136).

SiS har utifrån ordningsregler på hemmet möjlighet att under vissa tider begränsa tillgången till barns och ungas utrustning utan att SiS först behöver fatta ett individuellt beslut om begränsning av användning av elektroniska kommunikationstjänster. För att förtydliga detta och förenkla hanteringen infördes samtidigt också en möjlighet för SiS att samla in teknisk utrustning under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila. I ovan nämnda proposition (prop. 2023/24:81) uttalas att utrustningen ska återlämnas vid aktivitetens, sysselsättningens eller vilans slut. Det underströks dock att proportionalitetsprincipen gäller vid en sådan insamling och att en insamling således inte får ske slentrianmässigt Vidare uttalades att insamlingen även ska syfta till att ta tillvara barnens bästa och får inte kompensera för t.ex. otillräckliga personalresurser. SiS behöver därför göra flera överväganden innan en sådan insamling sker. Det angavs i propositionen att det t.ex. kan vara olämpligt att samla in mobiltelefoner vid dygnsvila på vissa avdelningar och hem eftersom det kan finnas barn och unga som känner en trygghet i vetskapen om att de kan kontakta närstående även under dygnsvilan. Det uttalades vidare att SiS noga bör överväga hur lång en dygnsvila ska anses vara och väga in

vilka möjligheter barnet eller den unge har till annan förströelse under mobilfri dygnsvila inför sänggående t.ex. lyssna på ljudbok eller se på TV. När det gäller skolverksamhet finns det i 5 kap. skollagen (2010:800) bl.a. bestämmelser om användning och av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning i samband med undervisningen. För utbildning på särskilda ungdomshem ska dock relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem (s. 47, 48 och 136).

Av ovan angivna skäl är det alltjämt angeläget att SiS har möjlighet att omhänderta, och under vissa förutsättningar samla in teknisk utrustning, på hem utan förhöjd säkerhetsnivå. De nuvarande bestämmelserna om omhändertagande och insamling av teknisk utrustning bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.6 Omhändertagande av utrustning på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå inte får inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster och att sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Även bestämmelsen om att utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara placerad på ett ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 k § LVU framgår att på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för den unges räkning. Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Nuvarande bestämmelser om omhändertagande av barns och ungas elektroniska utrustning på hem med förhöjd säkerhetsnivå trädde i kraft den 15 maj 2024, samtidigt som de generella begränsningarna av användning av elektroniska kommunikationstjänster på hem med förhöjd säkerhetsnivå infördes (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att de barn och unga som vårdas på grund av eget beteende på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå inte får inneha eller ta emot egen utrustning för elektroniska kommunikationstjänster, dvs. t.ex. en mobiltelefon, en surfplatta eller en

dator. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras av SiS för barnets eller den unges räkning. I det sammanhanget framhöll regeringen vikten av att utrustning för utlåning finns tillgänglig. Att utrustningen ska lämnas tillbaka till barnet eller den unga senast i samband med att han eller hon inte längre ska vistas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå innebär att utrustningen senast ska återlämnas t.ex. när barnet eller den unge flyttar till ett hem utan förhöjd säkerhetsnivå. En sådan omplacering kan bl.a. ske i samband med utslussning av barnet eller den unge. Tidpunkten för när återlämnandet senast ska ske är således kopplat till när en omplacering till ett särskilt ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå genomförs eller när placeringen avslutas. Bestämmelsen ger dock utrymme att även lämna tillbaka utrustningen tidigare, t.ex. vid tillfällig vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet. SiS har även möjlighet att meddela föreskrifter om undantag från den generella begränsningen av användningen av elektroniska kommunikationstjänster som gäller på hem med förhöjd säkerhetsnivå (s. 45, 136 och 137).

Nuvarande bestämmelser om omhändertagande och återlämnande av utrustning för elektroniska kommunikationstjänster på hem med förhöjd säkerhetsnivå är alltjämt nödvändiga på de särskilda ungdomshemmen och bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.7 Generell begränsning av besök

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att barn och unga endast får ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Även nuvarande bestämmelse som upplyser om att det i lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på särskilda ungdomshem ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 l § första stycket LVU framgår att den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt. I andra stycket upplyses det om att det i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av LVU.

Den nuvarande bestämmelsen om vad som gäller i fråga om besök trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Bestämmelsen omfattar de barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem på grund av eget beteende med stöd av 3 § LVU.

Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att bestämmelsen inte reglerar en rättighet utan uttrycker en begränsning av barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster.

Bestämmelsen är generell, vilket innebär att det inte fattas några beslut i enskilda fall om begräsningar om besök med stöd av denna bestämmelse. Bestämmelsen gäller för alla särskilda ungdomshem. När det gäller vad som är lämpligt kan det anges i det särskilda ungdomshemmets ordningsregler och rutiner t.ex. vilka tider som gäller för besök. I ovan nämnda proposition (prop. 2023/24:81) uttalas vidare att det är nödvändigt med ordningsregler och rutiner vid de särskilda ungdomshemmen för att vården ska kunna genomföras och för att tryggheten och säkerheten ska kunna upprätthållas. Det framhölls dock att proportionalitetsprincipen ska följas vid beslut om ordningsregler och rutiner för användningen av elektroniska kommunikationstjänster eller om andra regler som begränsar barns och ungas fri- och rättigheter. Ordningsreglerna och rutinerna får således inte innebära en större inskränkning av barns och ungas fri- och rättigheter än vad som är nödvändigt. Även principen om barnets bästa behöver beaktas (s. 44 och 53). Det är föreståndaren som enligt 5 kap. 7 § SoF ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet. Ytterligare bestämmelser om besök finns i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård, som bl.a. reglerar allmänna besökstider.

Nuvarande bestämmelser om generella begränsningar när det gäller besök samt upplysningen om att det finns ytterligare regler om besök i lagen om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.8 Individuell begränsning av besök

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ett besök till ett barn eller en ung person, utöver den generella begränsning av besök som utgår från det särskilda ungdomshemmets ordningsregler, får vägras om det kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till barnet eller den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att ett besök till barnet eller den unge får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelser om att barnet eller den unge och besökaren, vid övervakning eller annan kontroll, ska informeras om kontrollen i förväg samt om att besök av en advokat som biträder barnet eller den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att beslut att vägra, begränsa, övervaka eller kontrollera besök får gälla i högst 30 dagar och att när

det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 m § LVU framgår att ett besök till den unge, utöver vad som anges i 15 l §, får vägras om det kan äventyra vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 15 n § LVU. Av den bestämmelsen följer att ett besök till den unge enligt 15 l § får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan. I 15 n§ uttalas vidare att övervakning eller annan kontroll ska den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg. Ett besök av en advokat som biträder den unge i en rättslig angelägenhet får även övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller den unge begär det. Enligt 15 o § LVU får ett beslut enligt 15 m eller 15 n § gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

De hittillsvarande bestämmelserna om individuella begränsningar av besök trädde i kraft den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Bestämmelserna gäller för alla särskilda ungdomshem oavsett säkerhetsnivå men omfattar endast de barn och unga som vårdas på grund av eget beteende med stöd av 3 § LVU.

I propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framhålls att det är viktigt att barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem får ta emot besök från familj och vänner. Samtidigt kan en besökare föra in narkotika, mobiltelefoner och andra farliga föremål på hemmet. Vissa besök kan även vara skadliga eller destruktiva och påverka vården eller behandlingen av barnet eller den unge i en negativ riktning, t.ex. om besökaren tillhör samma kriminella gruppering som barnet eller den unge eller har utsatt barnet eller den unge för våld (s. 65 och 66).

Vid den senaste ändringen 2024 tillkom nya grunder för att vägra eller begränsa besök så att det även var möjligt med hänsyn till säkerheten på hemmet eller med risk för skada för den unge eller för någon annan. Av propositionen framgår att med den senare grunden avses t.ex. att barnet eller den unge utsätter någon annan för hot vid besöket. Exempel på vad som kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet kan t.ex. vara att besökaren har samröre med gängkriminalitet eller andra våldsbejakande grupperingar. Det är viktigt att det görs en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet för att utröna om begränsningar är berättigade och inte sker i syfte att bestraffa barnet eller den unge (s. 66–77).

Ett alternativ till att vägra barnet eller den unge ett besök från någon vara att begränsa besöket genom övervakning eller annan kontroll. I ovan nämnda proposition (prop. 2023/24:81) ges exempel på vad som avses med övervakning eller annan kontroll och när det kan behövas. Övervakningen kan bestå i att besöket är bevakat. Det kan behövas för att

hindra att otillåtna föremål förs in på det särskilda ungdomshemmet. Ett bevakat besök kan också vara nödvändigt i de fall det finns misstankar om planerad avvikning eller fritagning. Det uttalas vidare att ett bevakat besök inte förutsätter att personalen är fysiskt närvarande i besöksrummet, utan att övervakningen också kan ske genom att besöket avlyssnas från ett annat rum. Besök kan även kontrolleras om de äger rum i ett besöksrum som är inrett så att det är omöjligt att överlämna föremål, t.ex. narkotika, farliga föremål eller mobiltelefoner. Det kan t.ex. ske genom att barnet eller den unge och besökaren hålls fysiskt åtskilda från varandra av en glasruta (prop. 2023/24:81 s. 67).

Enligt proportionalitetsprincipen ska den minst ingripande åtgärden alltid vidtas. Det betyder att möjligheten att besluta om kontroll endast ska fattas om alternativet är att inte tillåta besöket. Det är även viktigt att kontroll eller övervakning aktualiseras först i de situationer där det annars hade fattats ett beslut att vägra eller begränsa besöket. Vid alla åtgärder måste även beaktas vad som bedöms vara barnets bästa och att övervägandena måste anpassas efter det barn som åtgärden gäller och förutsättningarna i det aktuella fallet (prop. 2023/24:81 s. 67).

Vidare framgår av propositionen (prop. 2023/24:81) att begreppet ”begränsas” t.ex. omfattar villkor för hur besöket ska genomföras och det är således möjligt att meddela också andra typer av villkor under förutsättning att de är ändamålsenliga och i överensstämmelse med proportionalitetsprincipen. Vilka villkor som kan uppställas är i första hand en fråga för rättstillämpningen (s. 68).

Det finns en skyldighet för SiS att informera barnet eller den unge och besökaren i förväg om övervakningen och kontrollen. I propositionen (prop. 2023/24:81) uttalas att övervakning eller kontroll som är dold för barnet eller den unge eller för besökaren alltså inte får förekomma. Utöver att informationen lämnas direkt till de berörda kan information om kontrollen även lämnas genom t.ex. skyltning i besöksrummet (s. 79 och 139).

Det finns även ett undantag från möjligheten att övervaka eller kontrollera besök. Det gäller besök mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder honom eller henne i en rättslig angelägenhet. Ett sådant beslut får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller barnet eller den unge begär det. Enligt förarbetena säkerställer bestämmelsen det s.k. enrumsprivilegiet i 21 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken, och innebär att besök av och telefonsamtal med advokater och andra liknande kontakter som den unge får i anledning av ett enskilt ärende av juridisk eller social natur inte får avlyssnas eller kontrolleras. En biträdande jurist vid en advokatbyrå bör likställas med en advokat i detta sammanhang. Det uttalas vidare att bestämmelsen har sin förebild i 7 kap. 2 § andra stycket fängelselagen (2010:610), se prop. 1974:20 s. 143 och 144 och prop. 2023/24:81 s. 80 och 81 samt 139.

Nuvarande bestämmelser om möjligheten att vägra, begränsa, övervaka, på annat sätt kontrollera besök, informationsskyldighet och undantaget från möjligheten till övervakning och kontroll av besök är alltjämt angelägna och bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter liksom bestämmelserna om beslutets giltighetstid.

26.8.9 Kroppsvisitation av besökare

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att ett besök till ett barn eller ung person, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Bestämmelsen ska liksom tidigare bara omfatta barn och unga som på grund av eget beteende är omhändertagna enligt lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Även nuvarande bestämmelse om att den som kontrolleras ska visas all den hänsyn som omständigheterna vid kroppsvisitation och att en kroppsvisitation om möjligt ska utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 p § LVU framgår att om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får ett besök till den som omfattas av bestämmelserna i 15 § villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation. Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Bestämmelsen infördes den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Bestämmelsen infördes mot bakgrund av det starka intresse som finns av att hålla de särskilda ungdomshemmen drogfria, trygga och säkra oavsett säkerhetsnivå (prop. 2023/24:81 s. 70). Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § 3 rättegångsbalken).

I propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår bl.a. att det sätt på vilket kroppsvisitationen genomförs eller hur den genomförs kan skilja sig åt beroende på vem besökaren är och dennes ålder. Vid genomförandet av en kroppsvisitation behöver dock tas särskild hänsyn till om besökaren är ett barn. När det gäller frågan om huruvida besöket ska villkoras med att besökaren genomgår en kroppsvisitation kan dock säkerhetsskälen väga tyngre än det faktum att besökaren är ett barn. Utifrån den kännedom som SiS har om barnet eller den unge och besökaren i fråga är det viktigt att det i varje enskilt fall görs en noggrann behovs- och proportionalitetsbedömning av om villkoret om kroppsvisitation är befogat utifrån säkerhetsskäl. Avsikten med bestämmelsen är inte att kroppsvisitation ska utvecklas till en sådan rutinåtgärd att det liknar en allmän inpasseringskontroll. Besökaren bör även informeras om kontrollen (s. 71 och 72).

Nuvarande bestämmelser om kroppsvisitation av besökare är alltjämt angelägna för att upprätthålla säkerheten på de särskilda ungdomshemmen och bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.8.10 Bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med eller få besök av

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att det, om det behövs, vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras ska undersökas om den som barnet eller den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott ska föras över till den nya lagen med särskilda befogenheter.

Vidare ska nuvarande bestämmelse som innebär att Statens institutionsstyrelse, i den utsträckning det behövs, även får hämta in upplysningar om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som barnet eller den unge vill kommunicera med ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att besökaren eller den som barnet eller den unge vill kommunicera med i förväg ska informeras om att en bakgrundskontroll kan göras och vad kontrollen kan omfatta ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Skälen för utkastets förslag: Av 15 q § första stycket LVU framgår att det vid bedömningen av om kommunikation eller besök bör vägras, begränsas eller kontrolleras ska, om det behövs, undersökas om den som den unge vill kommunicera med eller få besök av är dömd eller misstänkt för brott. Av andra stycket framgår att SiS, i den utsträckning det behövs, också får hämta in upplysningar om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren eller den som den unge vill kommunicera med. Enligt tredje stycket ska besökaren eller den som den unge vill kommunicera med i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Bestämmelsen infördes den 15 maj 2024 (prop. 2023/24:81, bet. 2023/24SoU25, rskr. 2023/24:172). Av propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem (prop. 2023/24:81) framgår att en sådan undersökning ska göras oavsett det särskilda hemmets säkerhetsnivå och sker vanligen genom att uppgifter hämtas in från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister (s. 140).

Av propositionen (prop. 2023/24:81) framgår vidare att SiS även har möjlighet att hämta in upplysningar i övrigt i fråga om dessa besökare eller den som barnet eller den unge vill kommunicera med. Det får ske i den utsträckning det behövs för att få ett bättre underlag inför bedömningen av om besök eller elektronisk kommunikation bör vägras, begränsas eller kontrolleras. Det kan t.ex. handla om upplysningar om huruvida det finns personer i barnets eller den unges sociala nätverk som han eller hon inte bör ha kontakt med för att inte riskera att äventyra vården, säkerheten eller ordningen på hemmet. Det kan även vara upplysningar om att besökaren eller den som den unge vill kommunicera elektroniskt med tillhör ett kriminellt nätverk eller gruppering. Socialnämnden har, utifrån sitt ansvar för barnet eller den unge under vårdtiden, uppgifter av betydelse för bedömningen och kan med stöd av 10 kap. och 26 kap. OSL lämna ut uppgifter av betydelse för SiS bedömning. Värdefulla upplysningar i det här avseendet finns sannolikt också i barnets eller den unges akt. Om det

gäller ett barn kan SiS också, när det bedöms lämpligt, genom dialog med barnets vårdnadshavare få relevant information (s. 74–76 och 141).

Enligt proportionalitetsprincipen måste en proportionalitetsbedömning göras i varje enskilt fall i fråga om huruvida och i vilken omfattning en undersökning bör genomföras. Av propositionen (prop. 2023/24:81) framgår att det är SiS ansvar att säkerställa att befogenheten endast används för dess rätta ändamål och inte i för stor omfattning. Situationen kan t.ex. vara sådan att SiS redan har uppgifter som är tillräckliga för en bedömning av kontakten eller besöket eller har fått fullgott underlag genom uppgifter från t.ex. socialnämnden. Det krävs således inte att registerutdrag hämtas in inför varje beslut om huruvida en viss kontakt eller besök ska tillåtas eller vägras, begränsas eller kontrolleras. Det kan även finnas situationer där en angelägen kontakt bör tillåtas även om den som kontakten ska ske med är dömd eller misstänkt för brott. I ovan nämnda proposition uttalas att det finns tungt vägande skäl mot att vägra en vårdnadshavare eller förälder ett besök eftersom det kan riskera att leda till skadliga verkningar för barnet eller den unge att inte få ha personlig kontakt med dessa under en längre tid. Vårdnadshavare eller föräldrar bör således som utgångspunkt tillåtas att besöka barnet eller den unge även om det finns omständigheter som i ett annat fall skulle ha medfört att kontakten eller besöket hade vägrats (s. 76 och 77)

Av bestämmelsen framgår att den som ska kommunicera med eller besöka barnet eller den unge bör informeras om att en bakgrundskontroll, som innebär en undersökning av om han eller hon är dömd eller misstänkt för brott, kan komma att ske. I nämnda proposition (prop. 2023/24:81) uttalas att en sådan information ger den enskilde möjlighet att, om han eller hon vill undvika en bakgrundskontroll, avstå från en kontakt eller ett besök (s. 79 och 80).

Nuvarande bestämmelser om bakgrundskontroll är alltjämt angelägna och bör, med vissa redaktionella ändringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.9 Handläggningen hos Statens institutionsstyrelse

26.9.1 Beslut om särskilda befogenheter fattas av Statens institutionsstyrelse

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att beslut om särskilda befogenheter fattas av Statens institutionsstyrelse ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak, med tillägget att besluten som Statens institutionsstyrelse fattar enligt den nya lagen om särskilda befogenheter gäller omedelbart om inte myndigheten bestämmer något annat.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att bestämmelsen flyttas över till en ny lag om särskilda befogenheter. Utredningen lämnar inte heller något förslag om att de beslut som SiS fattar som huvudregel ska gälla omedelbart.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågorna.

Skälen för utkastets förslag: I 20 b § anges vilka beslut som fattas av SiS, i den utsträckning det inte följer av respektive bestämmelse.

Att det är SiS som är ansvarar för beslutsfattandet av de särskilda befogenheterna på de särskilda ungdomshemmen bör även framgå av den nya lagen om särskilda befogenheter. Nuvarande bestämmelse bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak. Bestämmelsen ändras dock redaktionellt på så sätt att upplysningen om detta samlas i en och samma bestämmelse.

I LVU finns inte någon bestämmelse om att beslut som SiS fattar gäller omedelbart. Det får dock anses ligga i sakens natur att beslut om särskilda befogenheter sällan kan avvaktas utan som regel behöver gälla omedelbart. Det är därför lämpligt att ett förtydligande om detta görs i den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.9.2 Skyndsam handläggning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att ärenden och mål enligt lagen ska handläggas skyndsamt, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår inte att bestämmelsen ska föras över till en ny lag om särskilda befogenheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Av 33 § LVU, framgår att mål och ärenden enligt lagen ska handläggas skyndsamt. I avsnitt 20.1 föreslås att denna bestämmelse förs över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

I propositionen Om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) uttalas att alla mål och ärenden enligt lagen omfattas av bestämmelserna om skyndsamhet i handläggningen. I propositionen anges att detta främst gäller socialnämnderna och att deras utrednings- och ansökningsförfarande inte bör dra ut på tiden (prop. 1989/90:28 s. 123). Enligt bestämmelsens ordalydelse omfattas dock även SiS och domstolens handläggning av de ärenden och mål som rör särskilda befogenheter av detta skyndsamhetskrav.

Att ärenden och mål om särskilda befogenheter handläggs skyndsamt är av särskild vikt när det handlar om så ingripande åtgärder som tvångsåtgärder. Nuvarande bestämmelse om skyndsam handläggning bör därför föras över även till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

26.9.3 Delgivning

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse som innebär att vissa bestämmelser i delgivningslagen inte ska tillämpas vid delgivning med enskild i ärende eller mål om särskilda befogenheter ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen förslår inte att bestämmelsen ska föras över till en ny lag om särskilda befogenheter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 38 § LVU får vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt LVU inte 34–38 och 47–51 §§ tillämpas. I 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) finns bestämmelser som anger att delgivning under vissa förutsättningar får ske genom att handling lämnas till en annan person än delgivningsmottagaren eller genom kungörande och tillgänglighållande av handling som ska delges. Enligt 38 § LVU får dessa bestämmelser inte tillämpas vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt LVU.

Bestämmelsen föreslås i avsnitt 20.5 föras över till den nya lagen om omhändertagande av vård för barn och unga.

Även vid delgivning med enskild i ärenden eller mål enligt den nya lagen om särskilda befogenheter bör delgivning inte få ske genom stämningsmannadelgivning eller kungörelsedelgivning enligt 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen. Nuvarande bestämmelse i LVU bör därför föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

26.10 Offentligt biträde

26.10.1 Offentligt biträde för barn under 15 år

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas för ett barn som är under 15 år vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med det förtydligandet att rätten till offentligt biträde gäller redan när en vilja att överklaga beslutet uttrycks. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer i sak överens med utkastets. Utredningen föreslår en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän* (*JO*), *Socialstyrelsen*, *Stockholms universitet*, *Förvaltningsrätten i Malmö*, *Hovrätten i Västra Sverige*, *Sveriges advokatsamfund*, *Länsstyrelserna i Gävleborgs*, *Hallands och Uppsala län*, *Botkyrka och Skellefteå kommun*, *Barnrättsbyrån*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Maskrosbarn*, *Nätverket för barnkonventionen* och *Unicef Sverige*. Även *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och påtalar att dagens tillämpning, där rätten till offentligt biträde inträder först när ett överklagande har gjorts, i praktiken innebär att barnet inte själv kan överklaga beslutet. *Statens institutionsstyrelse* (*SiS*) anser att det bör tydliggöras vilka krav som ska ställas på SiS att utreda om ett barn har ett önskemål om att ett offentligt biträde ska förordnas inför ett överklagande av beslut som SiS har fattat.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelser

Av 39 § tredje stycket LVU, enligt den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57), framgår att den som är under 15 år har rätt till offentligt biträde vid överklagande av de beslut om särskilda befogenheter som anges i 42 § LVU, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. De beslut av SiS som får överklagas enligt 42 § LVU är

– inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök,
– vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning till dygnsvilan,
– hållande i avskildhet eller vård i enskildhet,
– kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning,
– skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov,
– rumsvisitation,
– övervakning av brev och andra försändelser, eller
– förstörande eller försäljning av egendom.

Bestämmelsen om vilka beslut som får överklagas föreslås föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak (avsnitt 26.11).

Enligt 36 § tredje stycket LVU är den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Bestämmelsen föreslås föras över både till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 21.1.3 och 26.10.4).

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), som föregick bestämmelsen om rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter, framgår att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att barn under 15 år har en reell möjlighet att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna och inte är beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen. Därför ska barn under 15 år ha rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om de särskilda befogenheterna. Genom att den som är förordnad som offentligt biträde för barnet också är barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser kan barnet genom sin ställföreträdare överklaga beslut om de särskilda befogenheterna. Vidare anges att för att barn under 15 år ska kunna överklaga beslut är det av grundläggande betydelse att SiS informerar dem om möjligheten att överklaga och att få ett offentligt biträde förordnat. Det bör ankomma på SiS att uppmärksamma domstol på ett behov av offentligt biträde för sådant ändamål (s. 86 och 87).

Nuvarande bestämmelse bör, med vissa förtydliganden, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter

I utredningen (SOU 2023:40) förs det fram att nuvarande bestämmelse som anger att ett offentligt biträde ska förordnas ”vid” ett överklagande innebär att bestämmelsen kan tolkas som att rätten till offentligt biträde

inträder först när ett överklagande har lämnats in till förvaltningsrätten. Om ett offentligt biträde inte kan förordnas förrän ett överklagande har kommit in till förvaltningsrätten riskerar ett barn under 15 år att hamna i en situation där barnet inte anses kunna överklaga ett beslut om särskilda befogenheter eftersom de då saknar annan ställföreträdare än sina vårdnadshavare. Barnet blir i det fallet beroende av att en vårdnadshavare hjälper honom eller henne att lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. I utredningen föreslås därför att bestämmelsen om rätten för ett barn under 15 år att få ett offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter ska förtydligas så att det klart framgår att ett offentligt biträde kan förordnas redan innan ett överklagande har kommit in till förvaltningsrätten.

Att hittillsvarande bestämmelse kan tolkas på det sätt som förs fram i utredningen riskerar, som *Barnombudsmannen* tar upp, att ett barn under 15 år inte själv kan överklaga ett beslut om särskilda befogenheter. Det kan samtidigt konstateras att införandet av nuvarande bestämmelse motiverades med processobehöriga barn skulle ges en möjlighet att överklaga besluten om särskilda befogenheter genom en ställföreträdare. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) uttalas också att barn under 15 år inte ska vara beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen (s. 86).

Att barn som inte har fyllt 15 år bör ges en möjlighet att överklaga beslut om särskilda befogenheter är av rättssäkerhetsskäl alltjämt angeläget. Bestämmelsen om rätten till offentligt biträde för ett barn som inte har fyllt 15 år bör därför föras över till lagen om särskilda befogenheter. Det bör dock även förtydligas att denna rätt till offentligt biträde finns så snart barnet uttrycker en vilja att överklaga beslutet. Offentligt biträde bör förordnas om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Liksom tidigare ska den bestämmelsen tillämpas restriktivt. Det bör krävas särskilda omständigheter för att anse att behov av biträde saknas. En omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas är att några nya omständigheter inte har tillkommit sedan frågan tidigare prövades av domstolen (jfr prop. 1979/80:1 Del C s. 88).

Som betonades när bestämmelsen om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter infördes i LVU, är det av grundläggande betydelse att SiS informerar den som beslutet avser om möjligheten att överklaga och om möjligheten att få ett offentligt biträde förordnat (prop. 2017/18:169 s. 87). I avsnitt 26.2.6 föreslås att det förs in en bestämmelse i lagen om särskilda befogenheter om att barnet eller den unge ska få information om innehållet i ett beslut som avser honom eller henne om det inte är uppenbart obehövligt. Om beslutet kan överklagas ska han eller hon även informeras om hur det går till. I detta ingår att informera om rätten att få ett offentligt biträde förordnat.

26.10.2 Offentligt biträde ska i vissa fall förordnas även för barn som har fyllt 15 år och för unga

Utkastets förslag: Offentligt biträde ska förordnas även för ett barn som har fyllt 15 år och en ung person när barnet eller den unge uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningen föreslår att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av samtliga överklagbara beslut om särskilda befogenheter.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget, däribland *Riksdagens ombudsmän* (*JO*), *Folkhälsomyndigheten*, *Inspektionen för vård och omsorg*, *Lunds universitet*, *Hovrätten i Västra Sverige*, *Kalmar tingsrätt*, *Sveriges advokatsamfund*, *Barnrättsbyrån*, *Institutet för mänskliga rättigheter* och *Nätverket för barnkonventionen*. Även *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och för fram att förslaget ligger i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som stadgar att varje frihetsberövat barn ska ha rätt att snarast få tillgång till juridiskt biträde och annat lämpligt stöd.

Socialstyrelsen anser att det är angeläget att barn oavsett ålder får möjlighet att få riktigheten av besluten om särskilda befogenheter prövade i domstol.

Statens institutionsstyrelse (SiS) för fram att de barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård bör tillförsäkras samma rättigheter och möjligheter som andra barn att få information och tillvarata sina rättigheter. Vidare problematiserar myndigheten det förhållandet att under vårdtiden kan ett flertal olika beslut fattas avseende ett och samma barn eller ung person. Vissa av dessa beslut kan gälla över viss tid och ska därefter omprövas, alternativt att ett nytt beslut måste fattas. Om ett offentligt biträde ska förordnas inför ett överklagande av varje beslut kan förvaltningsrätten således behöva besluta om ett flertal förordnanden under en kort tidsperiod avseende en och samma person. SiS anser att ändamålsenligheten i en sådan ordning kan ifrågasättas och att den är administrativt betungande. En alternativ ordning skulle kunna vara att ett barn eller ung person som vårdas på de särskilda ungdomshemmen har ett och samma offentliga biträde förordnat under hela vårdtiden på SiS.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande bestämmelse

Av 39 § tredje stycket LVU, enligt den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57), följer att det endast är den som är under 15 år som har rätt till offentligt biträde vid överklagande av de beslut om särskilda befogenheter som anges i 42 § LVU, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Bestämmelsen föreslås med vissa förtydliganden föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.10.1).

Enligt nuvarande reglering finns ingen rätt till offentligt biträde för den som har fyllt 15 år vid överklagande av beslut enligt 42 § LVU. Enligt 36 § andra stycket har dock ett barn som har fyllt 15 år rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt LVU. Även den bestämmelsen om barns processbehörighet föreslås föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak (avsnitt 26.3). Ett barn som har fyllt 15 år och en ung person får således på egen hand, utan hjälp av offentligt biträde, överklaga de beslut som anges i 42 § LVU.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), som föregick bestämmelsen om rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter, uttalas att det med hänsyn till att barn och unga över 15 år är processbehöriga och det inte har kommit fram några skäl till att de har ett behov av offentligt biträde, bör rätten till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om särskilda befogenheter begränsas till barn under 15 år (s. 87).

Det har ifrågasatts om nuvarande reglering är förenlig med barnkonventionen

Av artikel 37 d i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) framgår att en stat ska säkerställa att varje frihetsberövat barn har rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd, rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken. Artikeln anger således att en stat måste säkerställa att ett frihetsberövat barn får tillgång till vissa rättssäkerhetsgarantier och stöd. Ett barn har enligt artikeln rätt till både juridisk och annan hjälp.

I betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63) har Barnkonventionsutredningen kartlagt hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen. Barnkonventionsutredningen kommer fram till att det inte är förenligt med artikel 37 d att ett barn som fyllt 15 år inte har rätt till juridiskt biträde vid överklagande av ett beslut om att placeras vid en låsbar enhet enligt LVU. Utredningen för fram att vård vid en låsbar enhet får pågå under lång tid och att beslutet innebär en ytterligare nivå av frihetsberövande. Enligt utredningen är det därför inte förenligt med artikel 37 d att ett barn som fyllt 15 år inte har rätt till juridiskt biträde i dessa fall, ens vid ett överklagande. Att personalen på ett särskilt ungdomshem ska vara behjälplig om ett barn tycker att det är svårt att skriva ett överklagande innebär enligt utredningen inte att kravet på juridiskt biträde är uppfyllt (s. 1478).

Mot bakgrund av bl.a. det som förs fram av Barnkonventionsutredningen föreslås i utredningen (SOU 2023:40) att det inte ska vara någon åldersbegränsning för rätten till offentligt biträde vid överklagande av samtliga överklagbara beslut om särskilda befogenheter. Utredningen pekar på återkommande rapporter från tillsynsmyndigheter och andra aktörer som visar att barn och unga på särskilda ungdomshem löper risk att utsättas för våld och kränkningar och att möjligheterna till särskilda befogenheter missbrukas eller utnyttjas på ett sätt som saknar lagstöd. Utredningen för fram att beslut om exempelvis avskiljning eller vård i enskildhet eller vid låsbar enhet är ingripande tvångsåtgärder och att det är

av största vikt att barn och unga har möjlighet att få riktigheten i dessa beslut prövade i domstol.

Efter förslag i propositionen Avskildhet i anslutning till dygnsvilan – för ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem (prop. 2024/25:41) infördes bestämmelser i LVU om att SiS i vissa fall ska ha möjlighet att hålla barn och unga i avskildhet i anslutning till dygnsvilan, om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra att barnet eller ungdomen avviker från hemmet. I propositionen tas frågan om rätten till offentligt biträde upp och det anges att flera remissinstanser anser att för att barnen till fullo ska kunna ta till vara sin rätt att överklaga beslutet bör det införas en möjlighet även för barn och unga över 15 år att få ett offentligt biträde vid överklagande av denna tvångsåtgärd. Regeringen anför att det bl.a. är viktigt att skälen för beslutet kommuniceras med barnet eller den unge på ett tydligt sätt så att han eller hon förstår varför beslutet har fattats. Barnet eller den unge måste också få information om möjligheten att överklaga men även om möjligheten att få offentligt biträde. I propositionen uttalas dock att det, med anledning av att förslagen i betänkandet (SOU 2023:40) bereds inom Regeringskansliet, inte lämnas något förslag om att införa en rätt till offentligt biträde för den som har fyllt 15 år (s. 58).

Det införs en rätt till offentligt biträde för barn och unga över 15 år vid överklagande av beslut om inskränkningar i rörelsefriheten

Som tidigare angetts får SiS besluta om vissa begränsningar i rörelsefriheten för de barn och unga som är intagna på de särskilda ungdomshemmen. Enligt 15 b § första stycket LVU får SiS besluta att ett barn eller en ung person under vissa förutsättningar ska vårdas på en låsbar enhet. Av 15 b § fjärde stycket LVU följer att det under vissa förutsättningar får beslutas att den som vårdas på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå ska hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan. Bestämmelserna föreslås föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.7.4 och 26.7.5). Av 15 c § LVU framgår att det i vissa fall får beslutas, om det är särskilt påkallat på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, ska hållas i avskildhet. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak (avsnitt 26.7.6). Vidare framgår av 15 d § LVU att i vissa fall får det, om det krävs med hänsyn till barnets eller den unges speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet, beslutas att barnet eller den unge ska hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet). Även den bestämmelsen föreslås, med vissa förtydliganden, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.7.2). Av 42 § 2 LVU följer att beslut om de befogenheter som nämnts ovan får överklagas till förvaltningsrätten. Bestämmelsen om överklagande föreslås också föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak (avsnitt 26.11).

Av artikel 37 d i barnkonventionen följer att varje frihetsberövat barn har rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd. Beslut om vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet och vård i enskildhet är frihetsberövande åtgärder

som vidtas mot barnet. För att ett barn ska vara tillförsäkrad den rätt till juridisk hjälp som följer av barnkonventionen, som också förs fram av *Barnombudsmannen*, bör det därför införas en rätt till offentligt biträde även för ett barn som har fyllt 15 år och vill överklaga ett beslut som innebär inskränkningar i rörelsefriheten, dvs. att barnet ska vårdas på en låsbar enhet, hållas i avskildhet eller vårdas i enskildhet. Rätten till offentligt biträde bör på motsvarande sätt finnas för en ung person som är intagen på ett särskilt ungdomshem.

Övriga beslut om särskilda befogenheter som SiS kan fatta och som kan överklagas enligt 42 § LVU, t.ex. kroppsvisitation och rumsvisitation, utgör inget frihetsberövande för barnet eller den unge. Av barnkonventionen kan inte utläsas att det finns ett krav på att barnet ska ha rätt till juridiskt biträde vid överklagande av sådana särskilda befogenheter som inte innebär ett frihetsberövande. Inte heller har Barnkonventionsutredningen kommit fram till att regleringen om att ett barn som har fyllt 15 år saknar rätt till offentligt biträde i dessa situationer strider mot vad som följer av barnkonventionen.

Ett barn som har fyllt 15 år är processbehörig och är således inte beroende av att en ställföreträdare förordnas för honom eller henne för att han eller hon ska kunna föra sin talan mot ett beslut. Det finns därmed, som *Socialstyrelsen* tar upp, en möjlighet för alla barn oavsett ålder att få riktigheten av ett beslut om särskilda befogenheter prövade i domstol. Vikten av att information lämnas till barnet, som förs fram i propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), bör dock återigen betonas. I propositionen anges att det är ytterst viktigt att även barn över 15 år, och unga, får information om rätten att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna samt information om hur man går till väga. Personalen på de särskilda ungdomshemmen ska vara behjälpliga om barnet eller den unge tycker att det är svårt att skriva (s. 87). Vidare föreslås i avsnitt 26.2.6 att det förs in en bestämmelse i lagen om särskilda befogenheter om att barnet eller den unge ska få information om innehållet i ett beslut som avser honom eller henne om det inte är uppenbart obehövligt. Om beslutet kan överklagas ska han eller hon även informeras om hur det går till.

Till skillnad mot vad som föreslås i utredningen (SOU 2023:40) bör det således inte i den nya lagen om särskilda befogenheter föras in en rätt till offentligt biträde i ärenden om begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster eller besök, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, provtagning, rumsvisitation, övervakning och kontroll av brev och andra försändelser och förstörande eller försäljning av egendom. Däremot ska det i likhet med vad utredningen föreslår införas en rätt, för barn som har fyllt 15 år, och unga, till offentligt biträde när han eller hon vill överklaga ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet. Det ska dock införas en bestämmelse om att ett biträde inte ska förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas. För att den bestämmelsen ska tillämpas bör det krävas särskilda omständigheter, vilket innebär att den bör användas restriktivt. En omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas är att några nya

omständigheter inte har tillkommit sedan frågan tidigare prövades av domstolen (jfr prop. 1979/80:1 Del C s. 88).

Rätten till offentligt biträde inträder när barnet eller den unga uttrycker en vilja att överklaga beslutet

Rätten till offentligt biträde bör inträda så snart barnet uttrycker en vilja att överklaga beslutet. SiS behöver således vara uppmärksam på vad barnet signalerar när myndigheten meddelar ett beslut som innebär att barnet ska vårdas på en låsbar enhet, hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan eller på grund av eget uppträdande eller vårdas i enskildhet. Om barnet uttrycker en vilja att överklaga beslutet bör myndigheten anmäla till förvaltningsrätten att det kan finnas ett behov av offentligt biträde (avsnitt 26.10.5). Eftersom tiden för ett överklagande börjar räknas från när beslutet meddelas kan SiS vid ett beslut om avskiljning på grund av barnets eller den unges eget uppträdande inte invänta ett eventuellt uppföljande samtal, som myndigheten ska erbjuda enligt 20 c § LVU (avsnitt 26.7.8).

SiS för fram att det under vårdtiden kan fattas ett flertal olika beslut avseende ett och samma barn. Vissa av dessa beslut kan gälla under en viss tid för att därefter omprövas, alternativt måste ett nytt beslut fattas. Om ett offentligt biträde ska förordnas inför ett överklagande av varje fattat beslut påpekar SiS att förvaltningsrätten kan behöva besluta om ett flertal förordnanden under en kort tidsperiod avseende ett och samma barn. SiS anser att ändamålsenligheten av en sådan ordning kan ifrågasättas och att den är administrativt betungande. SiS föreslår därför en alternativ ordning där ett barn som vårdas på ett särskilt ungdomshem har ett och samma offentliga biträde förordnat för sig under hela vårdtiden.

Som ovan framgår föreslås, till skillnad mot vad som föreslås i utredningen (SOU 2023:40), inte att rätt till offentligt biträde för ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person ska finnas vid alla beslut om särskilda befogenheter som kan överklagas. Det föreslås i stället att offentligt biträde ska förordnas för ett barn som har fyllt 15 år och en ung person när barnet eller den unga uttrycker en vilja att överklaga ett beslut som inskränker rörelsefriheten, dvs. beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av barnets eller den unges uppträdande eller vård i enskildhet. Det är således endast när beslut om dessa befogenheter fattas som rätten till offentligt biträde finns för ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person. Någon rätt finns dock inte om det kan antas att behov av biträde saknas. Om det inte har tillkommit några nya omständigheter sedan frågan tidigare prövades av domstolen bör offentligt biträde inte behöva förordnas. Det är dock upp till förvaltningsrätten att pröva denna fråga. SiS behöver endast göra en anmälan och detta bedöms inte medföra några onödiga administrativa åtaganden som inte är befogat för att garantera barnet över 15 år de rättigheter som han eller hon har enligt barnkonventionen.

För förvaltningsrätternas del bedöms det inte heller vara orimligt betungande att förordna om offentligt biträde i de situationer som behov av offentligt biträde finns. Att införa en generell rätt till offentligt biträde, som föreslås av SiS, bedöms vidare i likhet med ovan inte vara ändamålsenligt eftersom det endast är vid beslut om vissa befogenheter

som rätten till offentligt biträde föreslås inträda, och inte, som föreslås i utredningen (SOU 2023:40), vid alla överklagbara beslut om särskilda befogenheter.

Det bör för närvarande inte införas en rätt till offentligt biträde för den som avtjänar sluten ungdomsvård

Enligt 1 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ansvarar SiS för verkställigheten av påföljden sluten ungdomsvård. Utredningen (SOU 2023:40) lämnar inget förslag om att de som avtjänar sluten ungdomsvård ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. SiS för dock fram att de som avtjänar sluten ungdomsvård ska tillförsäkras samma rättigheter och möjligheter som andra barn när det gäller att få information och tillvarata sina rättigheter.

I betänkandet Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63) förs inte fram att det strider mot barnkonventionen att ett barn som dömts till sluten ungdomsvård saknar rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter. Enligt artikel 40 i barnkonventionen, som rör barn som misstänks eller dömts för brott, ska en misstänkt ha juridisk ”eller” annan lämplig hjälp, medan det i artikel 37 i barnkonventionen anges att ett frihetsberövat barn ska ha rätt att snarast få tillgång till juridiskt ”och” annat lämpligt stöd. Det kan således konstateras att formuleringarna skiljer sig åt. Barnkonventionsutredningen för fram att när det gäller artikel 40 går det att utläsa av förarbetena att valet av ”eller” var medvetet, eftersom vissa delegater ansåg att det skulle finnas ett utrymme för att låta personer som inte är juridiskt skolade biträda barn i vissa fall (s. 1475).

Regeringen föreslår i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga som beslutades den 6 november 2025 att barn och unga, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Förslaget innebär att Kriminalvården blir ansvarig för verkställigheten och att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Fängelsepåföljden, som för barns del ska avtjänas på särskilda barn- och ungdomsavdelningar inom Kriminalvårdens anstalter, föreslås således ersätta påföljden sluten ungdomsvård. På sikt kommer alltså de avdelningar på särskilda ungdomshem där de barn och unga som dömts för grov brottslighet i dag avtjänar påföljden sluten ungdomsvård inte längre att behövas för verkställighet av sluten ungdomsvård. Förslagen om att fängelse föreslås ersätta sluten ungdomsvård föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Eftersom det dock kommer finnas barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård under en överskådlig tid framöver föreslås lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård upphävas först den 1 juli 2030.

Eftersom Barnkonventionsutredningen inte har kommit fram till att nuvarande reglering strider mot barnkonventionen och med hänsyn till förslaget i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga om att sluten ungdomsvård ska upphöra som påföljd, bedöms det för närvarande inte som ändamålsenligt att införa en rätt till offentligt biträde för ett barn över 15 år som har dömts till sluten ungdomsvård, när han eller hon vill överklaga ett beslut om en särskild befogenhet som innebär ett

frihetsberövande. Några sådana motsvarande regler finns inte heller i fängelselagstiftningen, som enligt regeringens förslag kommer omfatta de barn och unga som framöver döms till fängelse i stället för sluten ungdomsvård.

26.10.3 Frågor om offentligt biträde prövas av förvaltningsrätten

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse om att i ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med den ändringen att det gäller i ärenden hos Statens institutionsstyrelse.

Skälen för utkastets förslag: Av 39 § fjärde stycket LVU, enligt den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57), följer att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

I avsnitt 21.2.1 föreslås att bestämmelserna i LVU som anger att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet och av förvaltningsrätten i ärenden hos socialnämnden, bör föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Av 39 § tredje stycket LVU framgår att ett barn som är under 15 år har rätt till offentligt biträde vid överklagande av de beslut om särskilda befogenheter som fattas av SiS och som anges i 42 § LVU, om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Bestämmelsen föreslås med vissa förtydliganden föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 26.10.1). Även ett barn som har fyllt 15 år föreslås i den nya lagen om särskilda befogenheter ha rätt till offentligt biträde när barnet uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet, om det inte kan antas att behov av biträde saknas (avsnitt 26.10.2).

I den nya lagen om särskilda befogenheter kommer offentligt biträde således att kunna förordnas när ett barn eller en ung person vill överklaga ett beslut om en särskild befogenhet. Nuvarande bestämmelse i LVU anger att i ärenden hos socialnämnden förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten. Även om det inte uttryckligen framgår av bestämmelsen innebär detta att i ärenden hos SiS förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten. Bestämmelsen bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter med den ändringen att det gäller i ärenden hos SiS.

Nuvarande bestämmelse om att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet bör också föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

26.10.4 Det offentliga biträdet är även barnets ställföreträdare

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om att den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn som är under 15 år utan särskilt förordnande är barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag

Nuvarande reglering om barnets ställföreträdare

Av 36 § andra stycket LVU framgår att den som är över 15 år är processbehörig och har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Bestämmelsen föreslås oförändrad i sak föras över till såväl den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga som den nya lagen om särskilda befogenheter (avsnitt 6.5 och 26.3).

I 36 § tredje stycket LVU anges att den som är förordnad som offentligt biträde för någon som är under 15 år utan särskilt förordnande även är den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser om han eller hon inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren. Bestämmelsen föreslås föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga oförändrad i sak (avsnitt 21.1.3).

Det offentliga biträdet och ställföreträdaren, som utgör en och samma person, träder därigenom in i vårdnadshavarens ställe när barnet är under 15 år och företräder barnet i processen.

I propositionen Barns rätt att komma till tals (prop. 1994/95:224), som föregick bestämmelsen om barnets ställföreträdare, framgår att anledningen till att barnets offentliga biträde också ska vara ställföreträdare för barnet är att det i mål om tvångsomhändertagande ofta föreligger motstridiga intressen mellan barn och föräldrar. Det är därför rimligt att barnet har möjlighet att agera oberoende av vårdnadshavaren och socialnämnden. Det offentliga biträdets huvudsakliga uppgift är att ge råd och stöd till barnet. Som ställföreträdare för barnet ska det offentliga biträdet företräda barnet i processen och därvid framföra barnets åsikter (s. 46).

Nuvarande bestämmelse bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter

I avsnitt 26.10.1 föreslås att nuvarande bestämmelse om att ett barn som inte har fyllt 15 år har rätt till offentligt biträde om han eller hon vill överklaga ett beslut om särskilda befogenheter ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) framgår att det ur ett rättssäkerhetsperspektiv är viktigt att barn under 15 år har en reell möjlighet att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna och inte är beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen. Därför ska barn under 15 år ha rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om de särskilda befogenheterna. Genom att den

som är förordnad som offentligt biträde för barnet också är barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser kan barnet genom sin ställföreträdare överklaga beslut om de särskilda befogenheterna (s. 86 och 87).

För att ett barn som inte har fyllt 15 år ska ha möjlighet att överklaga ett beslut om särskilda befogenheter utan inblandning av sin vårdnadshavare bör nuvarande bestämmelse om att det offentliga biträdet automatiskt också är hans eller hennes ställföreträdare, förutom att föras över till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, även föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Det blir därmed tydligt att det offentliga biträdet även är barnets ställföreträdare i ärenden och mål enligt den lagen.

26.10.5 Barnets rätt att själv ansöka om offentligt biträde och Statens institutionsstyrelses skyldigheter med anledning av detta

Utkastets förslag: Det ska förtydligas att ett barn som är under 15 år, utan särskild företrädare, får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne. Statens institutionsstyrelse ska skyndsamt lämna över en sådan ansökan till förvaltningsrätten.

Vidare ska det förtydligas att Statens institutionsstyrelse, när behov av offentligt biträde uppkommer, skyndsamt ska anmäla detta till förvaltningsrätten.

Skälen för utkastets förslag

Förtydligande av möjligheten för ett barn under 15 år att själv ansöka om offentligt biträde

I avsnitt 21.3.1 föreslås att det bör förtydligas i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga att även ett barn som är under 15 år får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas. Bakgrunden till förslaget är att tillämpningen av dagens reglering har gett olika utslag och att lagstiftningen därför behöver förtydligas. Det bedöms att avsikten med nuvarande bestämmelse om barnets ställföreträdare är att barn som inte är processbehöriga genom en ställföreträdare ska ha en möjlighet att föra sin talan i vissa ärenden och mål enligt LVU.

Även i den nya lagen om särskilda befogenheter bör det vara tydligt att ett barn under 15 år har rätt att ansöka om offentligt biträde utan en särskild företrädare. Det bör därför, med samma motivering som förs fram om varför ett förtydligande om detta ska göras i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga föras in en bestämmelse i den nya lagen om särskilda befogenheter som tydliggör att ett barn som inte har fyllt 15 år, liksom ett barn som fyllt 15 år och en ung person, har rätt att själv, dvs. utan en särskild företrädare, ansöka om att ett offentligt biträde förordnas. I avsnitt 26.10.4 föreslås det vidare att bestämmelsen om att ett offentligt biträde, utan särskilt förordnande, även är barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Förtydligande av Statens institutionsstyrelses skyldighet att skyndsamt lämna över en ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten

I avsnitt 21.3.2 föreslås att socialnämndens skyldighet att skyndsamt överlämna en ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten ska förtydligas i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Motiveringen till att införa ett sådant förtydligande i lagen är att säkerställa att detta görs av socialnämnden. En fråga som väcks av *Förvaltningsrätten i Malmö* är om inte detta förtydligande också bör göras i förhållande till SiS.

Av 3 § lagen om offentligt biträde följer att en ansökan om förordnande av offentligt biträde ska ges in till den myndighet som handlägger målet eller ärendet. En myndighet som inte själv får förordna offentligt biträde ska överlämna ansökan med ett eget yttrande till behörig myndighet.

I avsnitt 26.10.3 föreslås att nuvarande bestämmelser som innebär att frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet och av förvaltningsrätten i ärenden hos SiS, bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Eftersom det är förvaltningsrätten som beslutar om att ett offentligt biträde ska förordnas i ärenden hos SiS är det angeläget att en ansökan som kommer in till SiS skyndsamt överlämnas till förvaltningsrätten. Ett förtydligande av detta bör därför föras in i den nya lagen om särskilda befogenheter. En ansökan får anses överlämnas skyndsamt om den överlämnas samma eller nästkommande dag efter att en ansökan kommer in till SiS.

Förtydligande av Statens institutionsstyrelses skyldighet att skyndsamt anmäla behov av offentligt biträde

Enligt 3 § lagen om offentligt biträde förordnas offentligt biträde efter ansökan eller när det annars finns anledning till det. Av propositionen Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden (prop. 2020/21:35) framgår att socialnämnden har en skyldighet att anmäla behov av offentligt biträde även om någon ansökan om omhändertagande för vård inte har gjorts (s. 27). Vidare har JO i flera beslut påpekat vikten av att socialnämnden inte dröjer med att vidarebefordra en ansökan om offentligt biträde eller vid behov självmant anmäler att det finns behov av biträde (bl.a. JO 1982/83 s. 188 och JO 1999/00 s. 264).

Utredningen (SOU 2023:40) föreslår att socialnämndens skyldighet att skyndsamt anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten ska förtydligas i LVU. I avsnitt 21.3.2 föreslås att det förslaget genomförs genom att det i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga förtydligas att socialnämnden, så snart behov av offentligt biträde uppkommer, ska anmäla detta till förvaltningsrätten.

Med anledning av förslaget från utredningen för SiS fram frågor om vilket ansvar myndighetens medarbetare har att utreda frågan om barnets önskemål om offentligt biträde, inom vilken tid det måste göras och när det ansvaret är fullgjort. SiS för fram att de barn som vårdas på de särskilda ungdomshemmen som regel inte har en daglig kontakt med socialnämnden och att SiS i sina kontakter med socialnämnden måste beakta de sekretessbestämmelser som finns. Någon möjlighet till automatisk

informationsöverföring mellan myndigheten och socialnämnden gällande samtliga beslut som fattas och barnets inställning till dessa och eventuella önskan att överklaga med stöd av ett offentligt biträde finns inte. SiS för fram att om ett barn uttrycker en vilja att överklaga ett beslut med hjälp av ett offentligt biträde sent under överklagandetiden är det inte säkert att frågan hinner förankras med socialnämnden för vidare anmälan av behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten. Det kan även enligt SiS förekomma att ett barn i omedelbar anslutning till ett beslut önskar överklaga beslutet men att barnet sedan, när en viss tid har förflutit, inte längre är intresserad av att fullfölja överklagandet.

I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), som föregick bestämmelsen om rätten till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter, uttalas att för att barn under 15 år ska kunna överklaga beslut om de särskilda befogenheterna genom sin ställföreträdare är det av grundläggande betydelse att SiS informerar dem om möjligheten att överklaga och att få ett offentligt biträde förordnat. Det bör ankomma på SiS att uppmärksamma domstolen på ett behov av offentligt biträde för sådant ändamål (s. 86 och 87).

Mot bakgrund av vad som uttalas i propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem bedöms att SiS har samma ansvar som socialnämnden att se till att ett offentligt biträde förordnas även om den enskilde inte har begärt det. Det förslag som lämnas ovan om att det i den nya lagen om särskilda befogenheter bör tydliggöras att ett barn som är under 15 år har rätt att själv ansöka om att ett offentligt biträde förordnas fråntar därmed inte det ansvar som SiS har att anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten.

För att det ska vara tydligt att SiS således har ett ansvar att påkalla ett behov av att ett offentligt biträde förordnas bör ett förtydligande om detta, i likhet med vad som föreslås om socialnämndens ansvar i avsnitt 21.3.2, föras in i den nya lagen om särskilda befogenheter. Av bestämmelsen bör framgå att SiS skyndsamt ska anmäla behov av offentligt biträde när behov uppkommer. Ett sådant behov uppkommer exempelvis så snart SiS har meddelat ett beslut om en särskild befogenhet och får signaler om att barnet vill överklaga beslutet. Om SiS bedömer att behov av offentligt biträde finns bör myndigheten då anmäla detta till förvaltningsrätten. Något informationsutbyte mellan SiS och socialnämnden, som SiS menar av bl.a. sekretesskäl kan vara problematiskt, är därmed inte aktuellt. Genom att SiS skyndsamt ska anmäla behovet av offentligt biträde till förvaltningsrätten minskar risken för att ett offentligt biträde inte hinner förordnas innan överklagandetiden har gått ut. Om barnet ångrar sig och inte vill överklaga beslutet ankommer det på förvaltningsrätten att besluta att förordnandet ska upphöra.

Sammanfattningsvis bör det således förtydligas i den nya lagen om särskilda befogenheter att när behov av offentligt biträde uppkommer, dvs. när SiS har meddelat ett beslut om en särskild befogenhet som ett barn under 15 år vill överklaga, ska SiS skyndsamt anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten. En anmälan till förvaltningsrätten ska även göras när ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet

har meddelats ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person och som uttrycker en vilja att överklaga beslutet.

26.11 Överklagandebestämmelser

Utkastets förslag: Nuvarande bestämmelse om vilka beslut av Statens institutionsstyrelse som får överklagas, och till vilken förvaltningsrätt överklagandet ska lämnas, ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Vidare ska nuvarande bestämmelse om att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter.

Även nuvarande bestämmelse som innebär att nämndemän ska ingå i rätten vid handläggning i kammarrätt av mål som rör särskilda befogenheter ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Skälen för utkastets förslag

Vilka beslut av Statens institutionsstyrelse som får överklagas

Av 42 § första stycket LVU framgår att beslut av Statens institutionsstyrelse enligt den lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller

- inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 15 g eller 15 h §,
- ta emot besök enligt 15 m eller 15 n §,
- vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 15 b §,
- avskildhet enligt 15 c §
- vård i enskildhet enligt 15 d §,
- kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,
- skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,
- rumsvisitation enligt 17 b §,
- övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller
- förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

De beslut om särskilda befogenheter som går att överklaga har successivt utökats i takt med att nya befogenheter har införts i LVU och som ett led i att stärka rättssäkerheten för de barn och unga som träffas av beslut om särskilda befogenheter under sin placering på särskilda ungdomshem. Sedan den 15 december 2024 är det t.ex. även möjligt att överklaga beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan (prop. 2024/25:41, bet. 2024/25:SoU5, rskr. 2024/25:67).

Innan dess infördes, efter förslag i propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169), en möjlighet att överklaga beslut om kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning, rumsvisitation, vård vid låsbar enhet, skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov

samt övervakning av brev och andra försändelser. I propositionen Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (prop. 2017/18:169) uttalade regeringen att särskilda befogenheter innebär inskränkningar i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter och att rätten att överklaga SiS beslut om att använda sådana befogenheter, tillsammans med tillsyn, partsinsyn och insyn genom offentlighetsprincipen, utgör en viktig del av rättssäkerheten för barnet eller den unge (s. 84).

Enligt nuvarande bestämmelse är det således möjligt för barn och unga att överklaga SiS beslut om inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller att ta emot besök, vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning till dygnsvilan, hållande i avskildhet eller vård i enskildhet, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, skyldighet att lämna blod- urin, utandnings- saliv- eller svettprov, rumsvistiaton, övervakning av brev och andra försändelser samt förstörande eller försäljning av otillåten egendom.

Det är alltjämt angeläget att beslut som rör dessa tvångsåtgärder kan överklagas. Nuvarande bestämmelse bör därför, med vissa redaktionella och språkliga ändringar, föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. Bestämmelsen är uttömmande. Det innebär att inga andra beslut som SiS fattar, t.ex. ordningsregler är överklagbara enligt denna lag.

Prövningstillstånd och rättens sammansättning i kammarrätt

Av 42 § andra och tredje stycket LVU framgår att överklagande av de särskilda befogenheter som räknas upp där prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård och att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Av 37 § LVU framgår vidare att vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt LVU än mål om omedelbart omhändertagande, tillfälligt flyttningsförbud och tillfälligt utreseförbud ska nämndemän ingå i rätten.

Nuvarande bestämmelse som innebär att överklagande prövas av den förvaltningsrätt som prövat beslutet om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, eller den förvaltningsrätt som beslutat om omhändertagande för vård, bör föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter oförändrad i sak.

Krav på prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt infördes efter riksdagens antagande av propositionen Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m. (prop. 2002/03:53) samtidigt som vård i enskildhet infördes som en ny tillfällig vårdform. Samtidigt gjordes beslut om vård i enskildhet och avskildhet, efter synpunkter från Lagrådet överklagbara. Enligt Lagrådet fanns det dock, med hänsyn till karaktären av de beslut som avses i 42 § LVU, starka skäl för krav på prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt. Regeringen, som instämde i Lagrådets bedömning, uttalade vidare bl.a. att det måste prövas för varje måltyp om prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätt (s. 100 och 101).

För överklagade mål som inletts med beslut av socialnämnden krävs enligt 41 § LVU inte prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten. Den ordningen föreslås inte ändras på i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Det är dock, utifrån

skillnaden på karaktären av dessa olika måltyper, alltjämt motiverat att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätt i fråga om beslut som rör särskilda befogenheter. Den nuvarande bestämmelsen om att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten bör därför föras över till den nya lagen med särskilda befogenheter.

När det gäller rättens sammansättning i kammarrätten kan konstateras att den nuvarande bestämmelsen innebär att nämndemän ska ingå vid handläggningen i kammarrätten vid mål om särskilda befogenheter. Det finns inte skäl att ändra på den ordningen. Har ett överklagat mål om en särskild befogenhet väl fått prövningstillstånd är målet rimligen av sådan beskaffenhet att nämndemän bör ingå i rätten. Även denna bestämmelse, i den del som rör särskilda befogenheter, bör således föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter. När det gäller rättens sammansättning i kammarrätten vid handläggningen av mål av beslut om åtgärder som socialnämnden fattar med stöd av den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, se avsnitt 20.4.

27 Följdändringar i annan lagstiftning

Utkastets förslag: Ett stort antal lagar ska ändras till följd av de två nya lagarna som föreslås införas. Följdändringar ska göras genom att hänvisningar till den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga byts ut mot hänvisningar till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga eller den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

Följdändringar i andra lagar ska också göras med anledning av terminologin i de nya lagarna.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets. Utredningens förslag saknar en del lagändringar som införts, ändrats eller upphävts efter det att utredningen lämnade sitt förslag. Utredningen föreslår även en annan språklig och redaktionell utformning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Ett stort antal följdändringar behöver göras

Förslagen till en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården innebär att de lagar som hänvisar till lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, måste ändras. Det rör sig om ett stort antal lagar. Vilka lagar och vilka ändringar som föreslås framgår av avsnitt 2 och 32.

I huvudsak innebär dessa följdändringar att ett antal hänvisningar till LVU ska ändras. Dessa kan delas upp i lagar som endast hänvisar till hela LVU och sådana som hänvisar till en eller flera specifika bestämmelser.

Följdändringar med anledning av nya begrepp

I de föreslagna lagarna görs begreppsanvändningen mer enhetlig. Flera begrepp och uttryck med samma innebörd ersätts med ett och samma begrepp eller uttryck. Vidare benämns det ingripande som kan göras med stöd av lagen om omhändertagande för vård av barn och unga för ”omhändertagande för vård” (avsnitt 5.5).

De föreslagna lagarna innehåller således bestämmelser som helt eller delvis motsvarar de som finns i LVU, men med vissa materiella, begreppsmässiga och språkliga ändringar. Detta leder till att vissa av de följdändringar som görs i andra författningar även innebär att ord eller uttryck ersätts.

28 Förslagens förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter

Utkastets bedömning: De inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter som förslagen innebär står i rimlig proportion till de intressen som de är avsedda att tillgodose. Förslagen är förenliga med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, Europakonventionen och andra internationella konventioner.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets. I utredningen behandlas frågan om förslagens förenlighet med fri- och rättigheter främst i förhållande till förslaget om att barnets bästa ska vara avgörande vid prövningen av om ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter. *Förvaltningsrätten i Uppsala* efterlyser ett närmare resonemang om hur förslaget om att barnets bästa ska vara avgörande vid prövningen av om vården ska upphöra förhåller sig till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). *Örebro universitet* för fram att det kan ifrågasättas om inte den föreslagna regeln om att begränsa vårdnadshavares möjlighet att begära att vården ska upphöra står i strid med artikel 6 i Europakonventionen och 2 kap. 9 § regeringsformen, förkortad RF.

Autism Sverige, *Barnens rätt i samhället (Bris)*, *Civil Rights Defenders* och *Nationell samverkan för psykisk hälsa* menar att ett omhändertagande för vård av ett barn eller en ung person med psykiska besvär eller psykiatriskt tillstånd strider mot Förenta nationernas (FN) konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Promemorians bedömning stämmer överens med utkastets. I promemorian behandlas frågan om förslagens förenlighet med barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter främst i relation till förslaget om en ny grund för fortsatt vård.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser lämnar synpunkter. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* anser att det inte är tillräckligt

utrett om förslaget om att låta vården fortsätta i familjehemmet är förenligt med artikel 8 i Europakonventionen. *Kammarrätten i Göteborg* anser att frågan om förenligheten med Europakonventionen är välargumenterad även om analysen är kortfattad. *Bris* vill understryka att barn har ett eget skydd mot intrång i sitt privat- och familjeliv, både enligt artikel 16 i barnkonventionen och artikel 8 i Europakonventionen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över de förslag som behandlas i utkastet till lagrådsremiss.

Utrednings bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Enstaka remissinstanser lämnar synpunkter. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 i Europakonventionen bör beaktas i förhållande till förslaget om rätt till offentligt biträde för barnet i samband med överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort.

Skälen för utkastets bedömning

Barnkonventionen och grundläggande fri- och rättigheter

Barnkonventionen gäller sedan 2020 som svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Av propositionen Inkorporering av FN:s konvention om barns rättigheter (prop. 2017/18:186A) följer att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionens bestämmelser (s. 94). Barnkonventionen innehåller fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur helheten i barnkonventionen ska tolkas: barnets rätt till icke-diskriminering i artikel 2, barnets bästa i artikel 3, barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling i artikel 6 och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade enligt artikel 12. Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barnkonventionen innehåller därtill bestämmelser som särskilt berör barn som inte kan bo kvar i sin hemmiljö. I artikel 9 framgår att barn inte ska skiljas från sina föräldrar om det inte är nödvändigt för barnets bästa. Vidare följer av artikel 20 att barn har rätt till särskilt skydd och stöd från staten om de av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö. Barn har också rätt till ett alternativt hem i sådana situationer. I artikel 37 finns bestämmelser om att ett frihetsberövande av ett barn endast får ske i enlighet med lag. Av artikel 37 d följer också att varje frihetsberövat barn ska ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd, rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken. Barnkonventionen innehåller också bestämmelser om barns rätt till yttrandefrihet i artikel 13 och skydd för sitt privat- och familjeliv i artikel 16.

Grundläggande fri- och rättigheter som gäller alla, såväl barn som vuxna, finns i 2 kap. RF. Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet enligt 2 kap. 1 § första stycket 1 RF. Med yttrandefrihet avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt

meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Var och en är också enligt 2 kap. 1 § första stycket 2 RF gentemot det allmänna tillförsäkrad informationsfrihet, dvs. frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt i övrigt ta del av andras yttranden. Vidare är var och en enligt 2 kap. 6 § första stycket RF gentemot det allmänna skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Regeringsformen ger också enligt 2 kap. 6 § andra stycket RF ett skydd mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Vidare är enligt 2 kap. 8 § RF var och en gentemot det allmänna är skyddad mot frihetsberövanden och den som är svensk medborgare är även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och lämna det. Av 2 kap. 9 § andra stycket RF följer vidare att den som har blivit omhändertagen tvångsvis av någon annan anledning än brott eller misstanke om brott, har rätt att få omhändertagandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål.

Enligt 2 kap. 19 § RF får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). I konventionen och senare antagna tilläggsprotokoll slås ett antal grundläggande mänskliga fri- och rättigheter fast. Konventionen gäller som svensk lag genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Av Europakonventionens artikel 5 framgår bl.a. att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och att ingen får berövas friheten utom i särskilt angivna fall. Vidare har var och en enligt artikel 8 rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Konventionen innebär också enligt artikel 10 ett skydd för var och ens rätt till yttrandefrihet. Av artikel 6 följer bl.a. att vid prövningen av någons civila rättigheter är var och en berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Vidare följer av artikel 13 att var och en vars fri- och rättigheter enligt konventionen har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel.

För personer med funktionsnedsättning innehåller FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning viktiga förtydliganden av vad som krävs för att personer med funktionsnedsättning fullt ut ska få sina rättigheter uppfyllda som alla andra. Artikel 14 i konventionen innebär t.ex. att konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra inte berövas sin frihet på ett olagligt eller godtyckligt sätt och ställer upp ett förbud mot frihetsberövanden på grund av en funktionsnedsättning. FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har publicerat riktlinjer om rätten till frihet och säkerhet för personer med funktionsnedsättning. I dessa har kommittén slagit fast att artikel 14 inte medger några undantag som innebär att personer kan frihetsberövas på grund av deras faktiska eller upplevda funktionsnedsättning.

Begränsningar i enskildas fri- och rättigheter ska vara proportionerliga

Enligt 2 kap. 20 § RF får begränsningar genom lag ske av bl.a. yttrandefriheten, informationsfriheten och rörelsefriheten samt i skyddet mot vissa kroppsliga ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och intrång i förtroliga försändelser och meddelanden. Begränsningar enligt 2 kap. 20 § RF får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Enligt 2 kap. 21 § RF får begränsningen inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Utöver dessa grundläggande krav gäller enligt 2 kap. 23 § första stycket RF att yttrande- och informationsfriheten enbart får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskildas anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott, eller i övrigt om särskilt viktiga skäl föranleder det.

Rätten till privat- och familjeliv enligt Europakonventionen får enligt artikel 8.2 i Europakonventionen inte inskränkas av en offentlig myndighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. En sådan inskränkning måste således ha ett legitimt syfte och vara proportionerlig. Europadomstolen har uttalat att myndigheterna har en stor bedömningsmarginal när det gäller nödvändigheten av att omhänderta ett barn, men att det krävs en striktare granskning i fråga om ytterligare begränsningar av barnets rätt till privat- och familjeliv (se L mot Finland, dom den 27 april 2000, p. 118).

Rätten till yttrandefrihet enligt Europakonventionen får enligt artikel 10.2 i Europakonventionen underkastas begränsningar genom formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för bl.a. hälsa eller moral. Enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen får ingen berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Barnets rätt till yttrandefrihet enligt barnkonventionen får enligt artikel 13.2 i barnkonventionen underkastas vissa inskränkningar men endast sådana som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga för att respektera andra personers rättigheter eller anseende, eller för att skydda den nationella säkerheten, rättsordningens grunder (ordre public) eller folkhälsan eller den allmänna moralen. Sådana inskränkningar ska med andra ord vara proportionerliga.

Förslagen i utkastet till lagrådsremiss aktualiserar grundläggande fri- och rättigheter

De föreslagna nya lagarna om omhändertagande för vård av barn och unga och om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården innebär att merparten av de nuvarande bestämmelserna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, förs över oförändrade i sak till de nya lagarna. De nuvarande bestämmelserna i LVU innebär inskränkningar av vissa grundläggande fri- och rättigheter. En del förslag i de nya lagarna, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, bedöms också innebära inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter. Det gäller förslagen om att komplettera rekvisiten i de befintliga grunderna för vård både när det gäller förhållanden i hemmet och på grund av barnets eller den unges eget beteende (avsnitt 7), förslaget om en ny grund om omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 8) och förslaget om att begränsa möjligheten för vårdnadshavare att begära hemtagning (avsnitt 15.2).

Sammantaget aktualiserar förslagen i utkastet till lagrådsremiss de fri- och rättigheter i regeringsformen som rör rätten till skydd mot kroppslig integritet och rörelsefrihet i 2 kap. 6 och 8 §§ RF, rätten till domstolsprövning i 2 kap. 9 § andra stycket RF och rätten till yttrande- och informationsfrihet i 2 kap. 1 § 1 och 2 RF. Förslagen aktualiserar även de bestämmelser i Europakonventionen som rör rätten till privat- och familjeliv i artikel 8, rätten till yttrandefrihet i artikel 10 och rätten till skydd mot godtyckliga frihetsberövanden i artikel 5. Även rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 och tillgång till effektiva rättsmedel i artikel 13 aktualiseras.

För personer med funktionsnedsättning aktualiseras även FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och i synnerhet artikel 14 i konventionen.

Därutöver aktualiserar förslagen de rättigheter som särskilt gäller barn och som följer av barnkonventionen. Utöver de fyra grundprinciperna om barnets rätt till icke-diskriminering i artikel 2, barnets bästa i artikel 3, barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling i artikel 6 och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i artikel 12 bedöms förslagen särskilt beröra barnets rätt till yttrandefrihet i artikel 13, barnets skydd för sitt privat- och familjeliv i artikel 16, barns rätt att inte skiljas från sina föräldrar i artikel 9, barns rätt till skydd och stöd från staten och till ett alternativt hem om de av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö i artikel 20 och artikel 37 om att ett frihetsberövande av ett barn endast får ske i enlighet med lag samt att varje frihetsberövat barn ska ha rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd, rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken.

Begränsningar riktade mot barn och unga bedöms vara förenliga med grundläggande fri- och rättigheter

De inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter som förslagen innebär riktar sig i första hand mot de barn och unga som blir föremål för omhändertaganden för vård eller andra åtgärder enligt de föreslagna

lagarna. Redan i dag begränsas barns och ungas grundläggande fri- och rättigheter med anledning av de omhändertaganden och andra åtgärder som kan vidtas med stöd av LVU. De nya lagarna innebär i de allra flesta fall inte någon förändring i detta avseende.

I avsnitt 7.2.1 föreslås dock att förutsättningarna för att omhänderta ett barn på grund av förhållanden i hemmet ska kompletteras med uttrycket ”negativ social kontroll” och att uttrycket ”brister i omsorgen” ska ersättas med ”brister i omsorgen om barnets grundläggande behov”. När det gäller förutsättningarna för att omhänderta ett barn eller en ung person på grund av eget beteende föreslås i avsnitt 7.2.2 att uttrycket ”något annat socialt nedbrytande beteende” ska kompletteras med ”eller destruktivt beteende”. Förändringarna innebär framför allt att de förhållanden och beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande preciseras och förtydligas. Till viss del kan också vissa nya förhållanden eller beteenden utgöra grund för ett omhändertagande. I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar bör kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör således en ny grund för omhändertagande för vård.

De rättighetsinskränkningarna som förslagen innebär syftar till att säkerställa barns och ungas rätt till skydd, trygghet och säkerhet. Det gäller såväl befintliga rättighetsinskränkningar som föreslås föras över till de nya lagarna samt de nya förslag som innebär inskränkningar i fri- och rättigheter. Dessa ändamål är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

För att vara tillåtna får dock begränsningarna inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen. I detta ligger att begränsningarna måste kunna leda till det önskade resultatet, dvs. att säkerställa barns och ungas rätt till skydd, trygghet och säkerhet.

Rättighetsinskränkningarna avser framför allt att barn och unga kan bli omhändertagna för vård och i vissa fall underkastade de begränsningar av bl.a. rörelsefriheten som följer av lagen om särskilda befogenheter. Regleringarna tar sin utgångspunkt i barnets bästa och är utformade utifrån vad som gynnar den som är omhändertagen. Med hänsyn till detta bedöms rättighetsbegränsningarna kunna leda till ett säkerställande av barns och ungas rätt till skydd, trygghet och säkerhet. Det saknas mindre ingripande alternativ som på samma sätt kan säkerställa detta skydd. Vinsterna med regleringen består av att barn och unga som befinner sig i utsatta situationer kan tas omhand och få den vård som de behöver. Regleringen är nödvändig för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt barnkonventionen. Fördelarna med förslagen bedöms överväga det intrång i grundläggande fri- och rättigheter som förslagen innebär för de barn och unga som är omhändertagna för vård eller på andra sätt föremål för åtgärder enligt de föreslagna nya lagarna.

Särskilt om skyddet enligt Europakonventionen vid omhändertagande av personer som har fyllt 18 år

I avsnitt 7.2.2 föreslås att nuvarande bestämmelse om att ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende får beslutas för en ung person som har fyllt 18 år men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den

unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård, ska föras över till den nya lagen.

HFD har i ett avgörande prövat frågan om det är förenligt med artikel 5 i Europakonventionen att med stöd av 1 och 3 §§ LVU ge den som fyllt 18 år och har ett socialt nedbrytande beteende vård som innefattar frihetsberövande (HFD 2022 ref. 11). I artikel 5.1 d anges att ett frihetsberövande är konventionsenligt när en underårig genom ett lagligen meddelat beslut är berövad friheten för att undergå skyddsuppfostran eller för att ställas inför behörig rättslig myndighet. Vad som avses med underårig framgår inte av konventionen. HFD uttalar att det finns ett visst tolkningsutrymme för den nationella lagstiftaren av konventionsbegrepp som inte har någon entydig mening. I det aktuella sammanhanget bedömer HFD att det finns utrymme att tillämpa en annan åldersgräns än den som används i flertalet andra avseenden för att avgränsa barn från vuxna. HFD finner därmed att en reglering av detta slag – inriktad på att hjälpa unga personer som utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas – ligger inom det tolkningsutrymme som konventionen ger. Det strider således enligt HFD inte mot artikel 5 i Europakonventionen att med stöd av 1 och 3 §§ LVU omhänderta den som fyllt 18 år och har ett socialt nedbrytande beteende som innefattar frihetsberövande.

Sedan HFD meddelat sin dom i ovannämnda mål har klaganden väckt talan mot Sverige inför Europadomstolen (2023/29/ED). Klaganden har gjort gällande att omhändertagandet av honom med stöd av LVU stred mot artikel 5 i Europakonventionen eftersom han vid tillfället var över 18 år. Målet har ännu inte avgjorts av Europadomstolen.

Mot denna bakgrund bedöms att det inte är oförenligt med Europakonventionen att omhänderta en ung person som har fyllt 18 år på grund av eget beteende.

Särskilt om fri- och rättigheter vid omhändertagande av personer med funktionsnedsättning

I avsnitt 7.2.2 görs bedömningen att psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd inte utesluter ett omhändertagande för vård när det finns behov av vård enligt den nya lagen och det är för barnets eller den unges bästa.

I artikel 14 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning uppställs ett förbud mot frihetsberövande på grund av en funktionsnedsättning. FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning har i sina riktlinjer slagit fast att artikel 14 inte medger några undantag som innebär att personer kan frihetsberövas på grund av deras faktiska eller upplevda funktionsnedsättning. Konventionen och kommitténs uttalande får förstås som om det ställs upp ett krav på att en lagstiftning som uttryckligen riktar sig mot personer med funktionsnedsättning och som medger frihetsberövanden är oförenlig med artikel 14. De föreslagna lagarna riktar sig dock till alla barn och unga upp till 20 år. Det innebär att de inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter som förslagen kan medföra inte riktar sig mot någon speciell grupp av barn och unga, t.ex. barn och unga med en funktionsnedsättning. Förekomsten av psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd som innebär en funktionsnedsättning är således inte ett kriterium i sig för ett omhändertagande för vård. Saken avgörs utifrån andra kriterier som att

barnet eller den unge löper en påtaglig risk att skadas på grund av visst beteende och har ett vårdbehov som kan tillgodoses genom den planerade vården. Ett omhändertagande av ett barn eller ung person som behöver vård enligt den nya lagen och som har psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd som innebär en funktionsnedsättning bedöms därmed förenligt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Begränsningar riktade mot vårdnadshavare och andra medlemmar av den omhändertagnes familj bedöms vara förenliga med grundläggande fri- och rättigheter

Utöver rättighetsbegränsningarna för de barn och unga som omhändertas eller blir föremål för andra åtgärder enligt de nya lagarna påverkas vårdnadshavare och andra medlemmar i barnets eller den unges familj. För denna grupp görs inskränkningar i rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Europadomstolen har prövat flera fall där barn tvångsvis har skilts från sina vårdnadshavare och flera av dem har gällt svenska förhållanden (t.ex. Olsson mot Sverige, mål 10465/83, dom den 24 mars 1988 och Eriksson mot Sverige, mål 11373/85, dom den 22 juni 1989). I dessa fall har domstolen ansett att ett omhändertagande för vård av ett barn med stöd av LVU varit en berättigad begränsning i en vårdnadshavares rätt till privat- och familjeliv.

Även om Europadomstolen ansett att omhändertagande av barn med stöd av LVU varit berättigat har Europadomstolen varit angelägen om att framhålla vikten av att myndigheterna därefter främjar möjligheterna för barnet att återförenas med föräldrar som är vårdnadshavare eller med en av dem. Ett åtskiljande ska normalt sett kräva att myndigheterna vidtar åtgärder som är ägnade att främja en återförening av familjen så snart som möjligt. Av Europadomstolens praxis framgår vidare att ett beslut om att placera ett barn utanför det egna hemmet ska ses som en tillfällig åtgärd och att staten har en skyldighet att verka för återförening så snart det rimligen kan ske. Europadomstolen har även uttalat att ett barns rätt till respekt för sitt familjeliv kan innebära att intresset av att barnet får stanna kvar i sitt familjehem kan väga tyngre än återföreningen med de biologiska föräldrarna, om barnet har varit placerat i ett familjehem under lång tid (Strand Lobben m.fl. mot Norge, mål 37283/13, dom den 10 september 2019, paragraferna 202–213). Europadomstolens praxis innebär således att barnets intresse av och rätt till skydd och stöd i vissa fall ges företräde framför vårdnadshavarnas rätt att återförenas med sitt barn. Det finns alltså godtagbara undantag från den övergripande principen om att barnet ska återförenas med sina vårdnadshavare.

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar bör kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör en ny grund för omhändertagande för vård. Att låta ett omhändertagande för vård bestå trots att förhållandena i hemmet har förbättrats är ett tydligt ingrepp i vårdnadshavarnas rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv. Ett sådant omhändertagande är dock en mindre ingripande åtgärd i vårdnadshavarnas

rätt än en överflyttning av den rättsliga vårdnaden om barnet till familjehemsföräldrarna enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Med hänsyn till detta och till att Europadomstolens praxis om att det är barnets intressen som ska vara utslagsgivande vid en avvägning mellan föräldrarnas och barnets intressen, är den samlade bedömningen att det är förenligt med rätten till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen att det införs en sådan bestämmelse. Inskränkningarna görs med stöd av lag och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till skydd för den omhändertagnes hälsa och andra fri- och rättigheter.

Sammantaget bedöms ett omhändertagande för vård av ett barn med stöd av någon av grunderna i den föreslagna nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, utgöra en godtagbar begränsning av vårdnadshavares rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

I avsnitt 15.2 föreslås att en begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning ska upphöra ska få avvisas, om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att socialnämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft. Även detta förslag utgör en inskränkning i vårdnadshavares rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Den inskränkningen som kan bli följden av den föreslagna begränsningen bedöms dock vara nödvändig till skydd för barnets säkerhet och hälsa.

Förslaget begränsar också vårdnadshavarens rätt till domstolsprövning enligt artikel 6 i konventionen.

Beslut om omhändertagande för vård enligt den nya lagen fattas efter en prövning i allmän förvaltningsdomstol (avsnitt 9.1). Förvaltningsrättens beslut kan överklagas till kammarrätten (avsnitt 23.2). Därigenom är rätten för vårdnadshavaren att få förutsättningarna för omhändertagandet för vård prövad av domstol säkerställd. Genom de rättssäkerhetsgarantier som ställs upp i form av t.ex. rätten till offentligt biträde (avsnitt 21.1.1) säkerställs att vårdnadshavaren ges förutsättningar att på bästa sätt föra sin talan och ta tillvara möjligheten att överklaga beslutet.

Mot bakgrund av detta bedöms den föreslagna bestämmelsen som begränsar vårdnadshavares rätt att inom en sexmånadersfrist inkomma med en begäran om att omhändertagandet ska upphöra vara förenlig med principen om en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Sammanfattning

Sammantaget bedöms de befintliga och nya rättighetsinskränkningar som förslagen medför vara nödvändiga, proportionerliga och förenliga med de krav som följer av regeringsformen, Europakonventionen och andra internationella konventioner. Även i förhållande till barnkonventionen bedöms förslagen i utkastet vara godtagbara. Förslagen syftar till att skydda barn och säkerställa deras rättigheter. De inskränkningar förslagen i vissa fall innebär för barnets rättigheter bedöms stå i proportion till det intresse de är avsedda att skydda. Förlagen i utkastet till lagrådsremiss bedöms därmed även vara förenliga med barnkonventionen.

29 Integritetsanalys

Utkastets bedömning: Den personuppgiftsbehandling som förslagen ger upphov till är förenlig med EU:s dataskyddsförordning och tillämplig nationell dataskyddsregling. Den befintliga reglering som finns på personuppgiftsområdet är tillräcklig för den personuppgiftsbehandling som kan komma ske med anledning av förslagen. Det behöver inte införas någon ytterligare reglering om denna behandling.

Utredningen (SOU 2015:71) behandlar inte frågan om personuppgiftsbehandling.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningen (SOU 2023:40) behandlar inte frågan om personuppgiftsbehandling.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningen (SOU 2023:66) behandlar inte frågan om personuppgiftsbehandling.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Promemorian behandlar inte frågan om personuppgiftsbehandling.

Remissinstanserna: Endast *Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)* yttrar sig om den personuppgiftsbehandling som promemorians förslag ger upphov till. IMY konstaterar att utredningen saknar en beskrivning av de personuppgiftsbehandlingar som kan komma att följa av förslagen och hur förslagen förhåller sig till dataskyddsregleringen. IMY anser att det behöver göras en analys av hur förslagen förhåller sig till bestämmelserna i dataskyddsförordningen och kompletterande nationell rätt i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Skälen för utkastets bedömning

Förslagen innebär inte att någon ny kategori av personuppgifter kommer att behandlas

I detta utkast föreslås den nuvarande lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ersättas med en ny omarbetad och moderniserad lag. Syftet med lagen är som tidigare att skydda barn och unga från att fara illa och säkerställa att de får den nödvändiga vård de behöver (avsnitt 5.4). Vidare förslås att bestämmelserna om de särskilda befogenheterna som gäller vid de särskilda ungdomshemmen i den nuvarande lagen ska föras över till en ny egen lag (avsnitt 26.1).

Redan i dag behandlas en mängd personuppgifter med anledning av omhändertagande av barn och unga och andra åtgärder som t.ex. flyttningsförbud och utreseförbud som kan vidtas enligt LVU. De nya lagarna innebär i de allra flesta fall inte någon förändrad personuppgiftsbehandling jämfört med i dag. Nedan beskrivs de förändringar som förslagen medför.

I avsnitt 7.2.1 föreslås att uttrycket ”negativ social kontroll” läggs till i uppräkningen om vilka förhållanden i hemmet som kan utgöra grund för omhändertagande för vård av ett barn. Förslaget innebär att det blir tydligt

att påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som begränsar ett barns livsutrymme och rätt till utveckling är ett sådant förhållande i hemmet som ensamt kan utgöra grund för ett omhändertagande enligt den nya lagen. Syftet med förslaget är att försäkra att barn som utsätts för begränsningar och kontroll som kan förekomma i en hedersrelaterad miljö, men också i andra miljöer, i tillräcklig tid och utsträckning ska kunna omhändertas för vård. Genom förslaget är det möjligt att fler barn kommer att omhändertas för vård och därmed att fler personuppgifter kommer behandlas. De kategorier av personuppgifter som kommer att behandlas är dock desamma som redan behandlas vid ett omhändertagande för vård i dag. Förslaget bedöms därmed inte innebära att några nya kategorier av personuppgifter kommer att behandlas.

Vidare föreslås i samma avsnitt att uttrycket ”brister i omsorgen” kompletteras med ”barnets grundläggande behov”. På så sätt tydliggörs att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet kan ske när ett barns grundläggande behov enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken, förkortad FB, inte tillgodoses. Syftet är att rekvisitet ”brister i omsorgen” bättre ska stämma överens med hela föräldraansvaret enligt föräldrabalken. Genom kompletteringen garanteras att alla risksituationer som ett barn som växer upp i ett hem med nära koppling till allvarlig kriminalitet kan utsättas för, omfattas av bestämmelsen. Det innebär att bestämmelsen t.ex. kommer omfatta hemförhållanden där ett barn riskerar att involveras i brottslig verksamhet och hemsituationer där föräldrar bekräftar, uppmuntrar eller möjliggör ett barns destruktiva beteende. Genom förslaget är det möjligt att fler barn kommer att omhändertas för vård och därmed att fler personuppgifter kommer behandlas. De kategorier av personuppgifter som kommer att behandlas är dock desamma som redan behandlas vid ett omhändertagande för vård i dag. Förslaget bedöms därmed inte innebära att några nya kategorier av personuppgifter kommer att behandlas.

I avsnitt 7.2.2 föreslås att uttrycket ”något annat socialt nedbrytande beteende” kompletteras med ”destruktivt beteende”. Förslaget innebär att bestämmelsen också omfattar sådana beteenden som inte i första hand kan anses bryta mot samhällets normer. Syftet med kompletteringen är att barn och unga som har en tydlig bristande förmåga att skydda sig själv och i och med det utsätter sig för stora risker ska kunna omhändertas för vård. Förslaget möjliggör att fler barn och unga kan omhändertas för vård och därmed att fler personuppgifter kan komma att behandlas. De kategorier av personuppgifter som kommer att behandlas är dock desamma som redan behandlas vid ett omhändertagande för vård i dag. Förslaget bedöms därmed inte innebära att några nya kategorier av personuppgifter kommer att behandlas.

I avsnitt 8 föreslås att barn som är placerade i familjehem på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar bör kunna omhändertas för vård på grund av anknytning när de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört. Detta utgör således en ny grund för omhändertagande för vård. Prövningen av den nya grunden ska ske när upphörande av omhändertagandet på grund av förhållanden i hemmet aktualiseras. Den prövningen kan möjligen föranleda hantering av personuppgifter i större omfattning än i dag. Dessutom innebär förslaget att vissa barn kommer fortsätta vara omhändertagna för vård när

omhändertagandet annars hade upphört. På så sätt kan personuppgifter för dessa barn komma att behandlas under en längre tid än i dag. Förslaget innebär dock inte att några nya kategorier av personuppgifter kommer att behöva behandlas.

I avsnitt 9.2.1 föreslås att bestämmelsen om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla bör kompletteras med en redogörelse för barnets eller den unges sociala nätverk. Förslaget är en anpassning till socialtjänstens nationella struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av enskilda ärenden i den sociala barn och ungdomsvårdens myndighetsutövning, Barns behov i centrum (BBIC). Ett tillägg om att ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla en redogörelse för barnets eller den unges sociala nätverk går i linje med arbetssättet BBIC. Det innebär också att förvaltningsrätten får en helhetsbild av de personer som finns i barnets eller den unges omgivning. Syftet med kompletteringen är att möjliggöra för förvaltningsrätten att kunna göra en fullständig bedömning av de risk- och skyddsfaktorer som finns i barnets eller den unges liv. Redan i dag beaktar socialnämnden många gånger barnets eller den unges sociala nätverk vid utredningen av om ett barn eller en ung person ska omhändertas för vård. Det rör sig således om personuppgifter som redan finns i socialtjänstens underlag. Förslaget kan dock förväntas bidra till att en mer omfattande utredning om barnets sociala nätverk kommer att göras. Det är därför möjligt att förslaget innebär att uppgifter om fler personer än i dag kommer att behandlas. Det innebär dock inte att några nya kategorier personuppgifter kommer att behandlas.

I avsnitt 11.6 föreslås att socialnämnden vid ett omhändertagande för vård ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Dessutom föreslås att barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar. Socialnämnden ska redan i dag enligt 22 kap. 10 § socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, lämna vårdnadshavare och föräldrar råd, stöd och annan hjälp som de behöver när barn vårdas utanför det egna hemmet. Vårdnadshavares och föräldrars delaktighet är en grundläggande förutsättning för genomförandet av vården. Syftet med att stärka stödet i den nya lagen är att garantera barnets rättigheter. I vilken utsträckning den föreslagna bestämmelsen kommer att innebära att personuppgifter behandlas i större omfattning jämfört med i dag är svårt att bedöma. I och med att socialnämndens skyldighet förstärks i den nya lagen är det dock möjligt att fler personuppgifter kommer behandlas med anledning av förslaget. Det rör sig dock inte om några nya kategorier av personuppgifter.

I avsnitt 21.1.2 föreslås en rätt till offentligt biträde när beslut om umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort har fattats och beslutet avses överklagas. Rätten föreslås gälla för barn, vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Syftet med bestämmelsen är att garantera rättssäkerheten vid beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort genom att det offentliga biträdet kan bidra till processuell vägledning och stöd vid sådana beslut. För barn som inte har fyllt 15 år innebär rätten till offentligt biträde dessutom att barnet kommer att kunna

klaga på ett beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort genom biträdet, som även är barnets ställföreträdare. I avsnitt 26.10.2 föreslås även en rätt till offentligt biträde för ett barn som har fyllt 15 år och en ung person som uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om begränsningar i rörelsefriheten enligt den nya lagen om särskilda befogenheter. Förslaget syftar till att stämma överens med artikel 37 d i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) om att varje frihetsberövat barn har rätt att få tillgång till juridiskt biträde och annat lämpligt stöd. Förslagen om offentligt biträde innebär att fler förordnanden om offentligt biträde kommer att kunna beslutas. Det innebär i sin tur att fler personuppgifter kan komma att behandlas. De fattas redan i dag beslut om offentligt biträde för barn, unga, vårdnadshavare och föräldrar. De uppgifter som blir aktuella är därmed inte några nya kategorier av personuppgifter.

De kategorier av personuppgifter som kommer att behandlas med anledning av förslagen om en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter är således desamma som de som behandlas av socialnämnden, Statens institutionsstyrelse (SiS) och allmän förvaltningsdomstol enligt nuvarande LVU. Ett ärende om omhändertagande för vård, andra åtgärder och särskilda befogenheter innehåller varierande och i vissa fall omfattande uppgifter om enskilda, såväl barn som vuxna. Det handlar t.ex. om uppgifter om namn, person- eller samordningsnummer, adress, e-postadress, telefonnummer, användarnamn på sociala medier, uppgift om förskola, skola eller arbetsplats, familjeförhållanden, fysisk eller psykisk hälsa, medborgarskap och brottsmisstankar. Vissa av uppgifterna kan vara känsliga uppgifter som t.ex. uppgifter om en persons hälsa eller andra personliga förhållanden. Det förekommer även att uppgifter om lagöverträdelser behandlas.

Regelverk för behandling av personuppgifter

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), här kallad EU:s dataskyddsförordning, är den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU.

Förordningen skyddar fysiska personers grundläggande rättigheter och friheter, särskilt deras rätt till skydd av personuppgifter. Av artikel 2.1 i EU:s dataskyddsförordning framgår att förordningen ska tillämpas på sådan behandling av personuppgifter som helt eller delvis företas på automatisk väg och på annan behandling än automatisk av personuppgifter som ingår i eller kommer att ingå i ett register. Av artikel 4.2 i EU:s dataskyddsförordning framgår att behandling är ett vidsträckt begrepp och omfattar exempelvis insamling, registrering, lagring, bearbetning och utlämnande genom överföring.

EU:s dataskyddsförordning utgår från att varje behandling av personuppgifter måste ha en rättslig grund. För att behandlingen ska vara laglig måste något av de villkor som anges i artikel 6 vara uppfyllt. Vidare framgår av artikel 5 i EU:s dataskyddsförordning att behandlingen av personuppgifter måste uppfylla ett antal principer. Av särskilt intresse för

myndigheters verksamhet är artikel 6.1 c som gäller när behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige och artikel 6.1 e som gäller när behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Av artikel 6.3 framgår att den grund för behandlingen som avses i punkt 1 c och e ska fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av. Unionsrätten eller den nationella rätten ska uppfylla ett mål av allmänt intresse och vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas.

EU:s dataskyddsförordning kompletteras av lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, här kallad dataskyddslagen, och förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. Dataskyddslagen innehåller bestämmelser som kompletterar EU:s dataskyddsförordning på ett generellt plan i svensk rätt. Inom ramen för det utrymme som EU:s dataskyddsförordning ger, reglerar lagen bl.a. frågor om rättslig grund för behandling av personuppgifter och särskilda kategorier av personuppgifter. Dataskyddslagen är enligt 6 § subsidiär i förhållande till annan lag eller förordning. Det gör det möjligt att ha avvikande bestämmelser i sektorsspecifika registerförfattningar.

Inom svensk rätt finns ett stort antal s.k. registerförfattningar som innehåller sektorspecifika bestämmelser om personuppgiftsbehandling vid myndigheter. Dessa kompletterar EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen. Vid behandling av personuppgifter inom socialtjänsten kompletteras EU:s dataskyddsförordning av lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, förkortad SoLPuL, och förordningen (2001:637) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten, förkortad SoLPuF. Vid behandling av personuppgifter vid allmän förvaltningsdomstol kompletteras EU:s dataskyddsförordning av domstolsdatalagen (2015:728) och domstolsdataförordningen (2015:729).

Det finns rättslig grund för behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och vid domstol

Den rättsliga grunden i EU:s dataskyddsförordning för den behandling av personuppgifter och känsliga personuppgifter som kommer ske med anledning av förslagen till en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter är dels att behandlingen enligt artikel 6.1 c är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige, dels att den enligt artikel 6.1 e är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Den rättsliga grunden fastställs genom den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och den nya lagen om särskilda befogenheter.

Personuppgiftsbehandlingen kommer att ske i syfte att socialnämnden, SiS och allmän förvaltningsdomstol ska kunna fullgöra de uppgifter som åläggs dem genom de nya lagarna. Till nämndens uppgifter hör bl.a. att utreda och ansöka om ett omhändertagande för vård och regelbundet följa upp omhändertagandet. SiS leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen och ska bl.a. föreslå en plats på ett särskilt ungdomshem

och besluta om särskilda befogenheter. Allmän förvaltningsdomstol prövar om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård är uppfyllda och överprövar de ärenden som överklagas till domstolen.

De närmare ändamålen för personuppgiftsbehandlingen inom socialtjänsten finns i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänstlagen. I 2 § första stycket 1 och 3 SoLPuL framgår att med socialtjänst avses bl.a. verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård utan samtycke av unga och verksamhet som i övrigt bedrivs av Statens institutionsstyrelse. Både verksamhet som utförs enligt LVU och verksamhet som utförs av SiS är således socialtjänst enligt lagen. Det innebär att såväl den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och den nya lagen om särskilda befogenheter omfattas av de särskilda registerförfattningarna inom socialtjänsten.

Enligt 6 § SoLPuL får personuppgifter behandlas bara om behandlingen är nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras. Personuppgifter får även behandlas för uppgiftslämnande som föreskrivs i lag eller förordning.

En kommunal myndighet får bl.a. enligt 12 § första stycket 3 SoLPuF behandla personuppgifter för handläggning av ärenden och annan verksamhet som följer av bestämmelserna i LVU. En kommunal myndighet får vidare, enligt 12 § första stycket 10 SoLPuF, behandla personuppgifter för tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamheten.

SiS får enligt 7 § SoLPuF behandla personuppgifter för platsanvisning och institutionsplaceringar inom styrelsens verksamhetsområde, dokumentation av vård, behandling och behandlingsresultat samt verkställighet, underlag, beslut och övriga åtgärder i ärenden inom verksamhetsområdet, samt uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamheten.

I privat verksamhet får personuppgifter enligt 18 § SoLPuF behandlas för dokumentation av sådan vård, behandling eller omsorg av enskilda som ges inom verksamheten.

De närmare ändamålen för personuppgiftsbehandling som sker i mål och ärenden hos allmän förvaltningsdomstol finns i domstolsdatalagen och domstolsdataförordningen. Av 6 § domstolsdatalagen framgår att allmän förvaltningsdomstol får behandla personuppgifter om det behövs för handläggning av mål och ärenden. Enligt 7 § domstolsdatalagen får även personuppgifter behandlas för uppgiftsutlämnande som föreskrivs i lag eller förordning.

Känsliga personuppgifter kan komma att behandlas

Behandlingen av vissa kategorier av personuppgifter, t.ex. uppgifter om hälsa, etniskt ursprung, religiös övertygelse eller en persons sexualliv, anses som särskilt känsliga och är förbjuden enligt artikel 9.1 i EU:s dataskyddsförordning. Förbudet ska enligt artikel 9.2 inte tillämpas vid någon av de situationer som beskrivs i punkterna a–j.

Enligt artikel 9.2 h får behandling av sådana särskilda kategorier av personuppgifter, även kallade känsliga personuppgifter, ske om den är nödvändig av skäl som hör samman med bl.a. tillhandahållande och

förvaltning av social omsorg på grundval av unionsrätten eller den nationella rätten eller enligt avtal med yrkesverksamma på hälsoområdet.

Regeringen bedömde i propositionen Ny dataskyddslag (prop. 2017/18:105) att begreppet social omsorg i artikel 9.2 h avser arbetsuppgifter som utförs inom socialtjänsten (s. 92–94). Vidare har regeringen i propositionen Dataskydd inom Socialdepartementets verksamhetsområde – en anpassning till EU:s dataskyddsförordning (prop. 2017/18:171) bedömt att den behandling av känsliga personuppgifter som kan bli aktuell inom socialtjänstens verksamhet är förenlig med undantaget för hälso- och sjukvård samt social omsorg i artikel 9.2 h (s. 185 och 186).

Av 7 § SoLPuL framgår att socialtjänsten får behandla känsliga personuppgifter, om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten. Enligt bestämmelsen får vidare känsliga personuppgifter behandlas med stöd av artikel 9.2 h i EU:s dataskyddsförordning under förutsättning att kravet på tystnadsplikt i artikel 9.3 i förordningen är uppfyllt. Enligt 3 kap. 5 § dataskyddslagen får känsliga personuppgifter behandlas med stöd av artikel 9.2 h i EU:s dataskyddsförordning om behandlingen är nödvändig för social omsorg eller förvaltning av hälso- och sjukvårdstjänster, social omsorg samt deras system. Behandlingen får ske under förutsättning att kravet på tystnadsplikt i artikel 9.3 i förordningen är uppfyllt.

I propositionen Ny socialtjänstlag m.m. (prop. 2000/01:80) uttalas att begreppet verksamhet inte enbart omfattar den verksamhet som utgör själva handläggningen av ett ärende, utan också rent faktisk verksamhet som t.ex. social hemhjälp, vård och behandling vid behandlingshem, servicehus och annan social service som lämnas av socialnämnden (s. 137). Om en behandling av känsliga personuppgifter är nödvändig för verksamheten – inklusive rent faktiskt handlande som hör till den löpande verksamheten – är den således tillåten med stöd av 7 § SoLPuL.

Enligt artikel 9.2 f i EU:s dataskyddsförordning får känsliga personuppgifter också behandlas om det är nödvändigt för att fastställa, göra gällande eller försvara rättsliga anspråk eller som en del av domstolarnas dömande verksamhet.

I propositionen Anpassning av domstolsdatalagen till EU:s dataskyddsförordning (prop. 2017/18:113) uttalas att själva behandlingen inte behöver gå ut på att fastställa, göra gällande eller försvara sådana anspråk. Det är tillräckligt att behandlingen är nödvändig för att någon, t.ex. den personuppgiftsansvarige, ska kunna göra detta. Denna grund för behandling av känsliga personuppgifter återspeglar tydligt den kärnverksamhet som bedrivs i domstolarna och som, vad gäller personuppgiftsbehandlingen, kommer till uttryck i domstolsdatalagens ändamålsbestämmelser (s. 27).

Den behandling av personuppgifter som kommer ske med anledning av förslagen till en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter innebär att känsliga personuppgifter om såväl barn som vuxna kan komma att behandlas. Det kan exempelvis handla om uppgifter om hälsa och familjeförhållanden. Socialnämnden, SiS och allmän förvaltningsdomstol behandlar redan i dag uppgifter som, enligt EU:s dataskyddsförordnings definition, är känsliga personuppgifter.

För den behandling som kommer ske på grund av förslagen till nya lagar finns också bestämmelser om tystnadsplikt. I 26 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, finns bestämmelser om sekretess till skydd för enskild inom socialtjänsten. Av 26 kap. 1 § andra stycket 2 och 3 OSL framgår att med socialtjänst enligt lagen avses bl.a. verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård av unga utan samtycke och verksamhet som i övrigt bedrivs av SiS. Verksamhet som utförs enligt LVU och av SiS är således socialtjänst. Det innebär att personuppgifter som behandlas enligt de nya lagarna kommer att omfattas av bestämmelserna om tystnadsplikt i 26 kap. OSL. För enskild verksamhet inom socialtjänsten gäller tystnadsplikt enligt 17 kap 11 § SoL. För allmänna förvaltningsdomstolar finns bestämmelser om tystnadsplikt i 43 kap. 1 och 2 §§ OSL.

Sammanfattningsvis bedöms det finnas rättsligt stöd för den behandling av känsliga personuppgifter som förslagen kan ge upphov till.

Personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelse som innefattar brott kan komma att behandlas

Av artikel 10 i EU:s dataskyddsförordning framgår att behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder enligt artikel 6.1 endast får utföras under kontroll av en myndighet eller då behandling är tillåten enligt unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, där lämpliga skyddsåtgärder för de registrerades rättigheter och friheter fastställs.

Behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål eller lagöverträdelser som innefattar brott kan komma att ske till följd av förslagen om en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter. Vad gäller behandling av dessa typer av personuppgifter händer det redan i dag att socialnämnden, SiS och allmän förvaltningsdomstol får in uppgifter om brottsmisstankar eller begångna brott i ett ärende om omhändertagande för vård eller särskilda befogenheter. Förslagen innebär därmed inte att verksamhet inom socialtjänsten eller domstol kommer att behandla en ny typ av uppgifter utan endast att så kan komma att ske i större utsträckning än i dag.

Av 7 § första stycket 3 SoLPuL framgår att uppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden får behandlas inom socialtjänsten. Enligt 7 § andra stycket SoLPuL framgår dock att sådana personuppgifter bara får behandlas om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten. Vidare framgår av 3 kap. 8 § dataskyddslagen att känsliga uppgifter som avses i artikel 10 i EU:s dataskyddsförordning får behandlas av myndigheter. Mot denna bakgrund bedöms behandlingen av uppgifter om lagöverträdelser, till följd av förslagen, vara tillåten.

Samlad nödvändighets- och proportionalitetsanalys

Av artikel 6.3 i EU:s dataskyddsförordning framgår att den grund för behandling som avses i punkt 1 c (rättslig förpliktelse) och e (allmänt intresse) ska vara fastställd i unionsrätten eller i nationell rätt och att

behandlingen ska vara nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i den personuppgiftsansvariges myndighetsutövning. Som redan redovisats är grunden för behandlingen av personuppgifter inom socialtjänsten och vid allmän förvaltningsdomstol fastställd i nationell rätt. Det kan också konstateras att den behandling av personuppgifter som kommer att göras med anledning av förslagen i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga samt den nya lagen om särskilda befogenheter är nödvändig för att förhindra att barn och unga far illa och för att säkerställa att de får det skydd och den vård som de behöver. Personuppgiftsbehandlingen är därtill nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten och vid allmän förvaltningsdomstol ska kunna utföras i enlighet med lagarna.

Några mindre ingripande åtgärder för att uppnå ändamålen med förslagen bedöms inte finnas. Det intrång som den tillkomna personuppgiftsbehandlingen tillsammans med befintlig behandling får för den enskilde skyddas av det omfattande dataskyddsrättliga regelverk som redan finns för den personuppgiftbehandling som sker inom socialtjänstens verksamhetsområde och vid de allmänna förvaltningsdomstolarna. Regelverken skyddar personuppgifterna från en alltför långtgående behandling och innehåller specifika krav för uppgiftsbehandlingen som säkerställer en laglig och rättvis behandling.

Exempelvis anges i 6 § första stycket SoLPuL att personuppgifter bara får behandlas om det är nödvändigt för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras. Vidare finns bl.a. i 7 § SoLPuL bestämmelser om känsliga personuppgifter och i 10 § SoLPuL bestämmelser om tillgången till personuppgifter.

I domstolsdatalagen finns t.ex. bestämmelser om tillgången till personuppgifter i 8 §, bestämmelser om känsliga uppgifter i 13 § samt sökbegränsningar i 14 och 15 §§.

Även i förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och domstolsdataförordningen finns skyddande bestämmelser, bl.a. bestämmelser om sökbegrepp.

I fråga om kravet på tystnadsplikt i EU:s dataskyddsförordning finns sekretessbestämmelser i 26 kap. och 43 kap. 1 och 2 §§ OSL och bestämmelser om tystnadsplikt i 17 kap. 11 § SoL.

Sammantaget är den behandling av personuppgifter som förslagen om en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter medför förenlig med kraven på proportionalitet enligt EU:s dataskyddsförordning.

Enligt 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen, förkortad RF, är var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och om det innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden.

I propositionen En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80) framgår att bestämmelsen i 2 kap. 6 § RF är avsedd att omfatta endast vissa kvalificerade intrång i den personliga integriteten. Vid bedömningen av vilka åtgärder som ska betraktas som betydande intrång ska både uppgifternas karaktär och omfattning beaktas. Även åtgärdens ändamål och andra omständigheter kan ha betydelse vid bedömningen (s. 184 och 250).

Den omfattande behandling av personuppgifter, som i många fall handlar om barn och unga, enligt den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga samt den nya lagen om särskilda befogenheter medför bedöms utgöra ett sådant betydande intrång i den personliga integriteten som omfattas av skyddet enligt 2 kap. 6 § andra stycket RF. Enligt 2 kap. 20 § första stycket 2 RF får en begränsning av skyddet enligt 2 kap. 6 § andra stycket RF endast göras genom lag. Av 2 kap. 21 § RF följer att en begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Den personuppgiftsbehandling som de föreslagna lagarna medför syftar till att den verksamhet som regleras ska vara möjlig att bedriva. Verksamheten syftar i sin tur till att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård. Detta ändamål är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Personuppgiftsbehandlingen är också nödvändig för att ändamålet ska kunna tillgodoses, vilket inte är möjligt på något mindre ingripande sätt. Det finns som nämnts ett antal skyddsåtgärder i olika registerlagar och sekretessbestämmelser som skyddar personuppgifterna från en alltför långtgående behandling. Bestämmelserna innehåller krav för uppgiftsbehandlingen som säkerställer att behandlingen inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Den föreslagna regleringen görs dessutom i lag. Sammantaget lever den begränsning av skyddet mot betydande intrång i den personliga integriteten som förslagen innebär upp till regeringsformens krav.

Sammanfattningsvis bedöms att den behandlingen av personuppgifter som förslagen om en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter medför är förenlig med kraven på proportionalitet enligt EU:s dataskyddsförordning och regeringsformen. Det befintliga regelverket är tillräckligt för den personuppgiftsbehandling som kommer att göras med anledning av de nya lagarna. Någon ytterligare reglering av behandlingen av personuppgifter behövs därför inte.

30 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utkastets förslag: Den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården samt följdändringar i andra lagar ska träda i kraft den 1 januari 2027. Den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska samtidigt upphöra att gälla.

För den som innan ikraftträdandet är omhändertagen enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla. Även för beslut om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud som beslutats enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagens bestämmelser om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gälla. Detsamma gäller för andra beslut som fattats enligt den upphävda lagen.

Äldre bestämmelser gäller dock i ärenden och mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet och när ett beslut som har fattats före ikraftträdandet överklagas. Detta gäller också för beslut om omedelbart omhändertagande enligt den upphävda lagen som inte lämnats över till domstol för prövning av om de ska fastställas före ikraftträdandet.

Äldre bestämmelser gäller även för sådana ärenden om särskilda befogenheter som har inletts hos Statens institutionsstyrelse före ikraftträdandet.

Har ett mål om upphörande av omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inletts i domstol före ikraftträdandet och det rör ett barn som är placerat i familjehem, får vården inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats enligt den upphävda lagen gäller äldre bestämmelser om flyttningsförbud fram till dess ett lagakraftvunnet beslut om flyttningsförbud finns.

Utredningens förslag (SOU 2015:71) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen föreslår ett ikraftträdande den 1 juli 2017. Utredningen föreslår endast två övergångsbestämmelser som anger att för den som vid lagens ikraftträdande omfattas av åtgärder enligt den upphävda lagen ska bestämmelserna i den nya lagen gälla och att särskilda befogenheter som har beslutats före ikraftträdandet fortsätter att gälla, dock med de tidsfrister och övriga regler för användandet som gäller för åtgärden enligt den upphävda lagen.

Remissinstanserna: Endast två remissinstanser yttrar sig över förslagen. *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* tillstyrker förslagen. *Förvaltningsrätten i Malmö* noterar att övergångsbestämmelserna innebär att kammarrätterna kan komma att pröva ett nytt moment som första instans i de mål som ligger hos dem när lagen träder i kraft.

Promemorian stämmer inte överens med utkastets. I promemorian föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2023 och det föreslås inga övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Utredningens förslag (SOU 2023:40) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025 och föreslår inga övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Utredningens förslag (SOU 2023:66) stämmer inte överens med utkastets. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 november 2025 och föreslår inga övergångsbestämmelser avseende de ändringar som föreslås i detta utkast.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslagen.

Skälen för utkastets förslag

Ikraftträdande av den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga

Det är angeläget att den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga kan träda i kraft så snart som möjligt. Lagen syftar till att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård, och av den anledningen bör ett ikraftträdande inte dra ut på tiden.

Vid bedömningen av när den nya lagen kan träda i kraft bör dock beaktas att vissa förslag inverkar på socialtjänstens arbete. Det gäller t.ex. förslagen om de nya grunderna för ett omhändertagande för vård av barn och unga. Förslagen påverkar även domstolarnas arbete, bl.a. genom att en ny måltyp föreslås införas för domstolarna, omhändertagande för vård på grund av anknytning. Socialstyrelsens handböcker och föreskrifter behöver också uppdateras.

Socialstyrelsen, domstolar och kommuner behöver därför ges rimliga förutsättningar att genomföra anpassningar inför den nya lagens ikraftträdande. Det behövs bl.a. tid för att nå ut med information om den nya regleringen och för förberedande administrativa åtgärder. Arbetet kommer även behöva fortgå även efter det att lagen trätt i kraft. Mot bakgrund av detta bedöms att den nya lagen bör träda i kraft den 1 januari 2027. Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, bör upphöra att gälla vid samma tidpunkt.

Övergångsbestämmelse om att den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga även omfattar de som redan är omhändertagna eller i övrigt omfattas av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Mot bakgrund av att den nya lagen är till för att barn och unga ska få det skydd från samhället som de har behov av och även innehåller nya bestämmelser som stärker barns och ungas rättigheter bör lagen omfatta alla barn och unga som är omhändertagna vid ikraftträdandet. Den nya lagen bör således inte enbart omfatta barn och unga som blir föremål för ett omhändertagande efter ikraftträdandet utan också barn och unga som redan är föremål för ett omhändertagande enligt LVU vid denna tidpunkt. På det sättet får barn och unga som redan innan ikraftträdandet är omhändertagna bl.a. samma rätt till offentligt biträde som de som omhändertas efter ikraftträdandet. En övergångsbestämmelse som anger att för den som innan den nya lagens ikraftträdande är omhändertagen enligt LVU ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla, bör därför föras in i den nya lagen. Ett beslut om vård med stöd av 2 § LVU ska därvid anses som ett

beslut om omhändertagande för vård enligt 5 kap. 2 § i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Ett beslut om vård med stöd av 3 § LVU ska därvid anses som ett omhändertagande för vård enligt 5 kap. 3 § i den nya lagen. Ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU ska därvid anses som ett beslut enligt 5 kap. 1 eller 2 § i den nya lagen. Ett beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU ska därvid anses som ett beslut enligt 5 kap. 9 § i den nya lagen.

Det bör vidare framgå att för beslut om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud som har beslutats enligt 22, 24, 31 a eller 31 d § LVU ska efter ikraftträdandet den nya lagens bestämmelser om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gälla. På detta sätt blir det därmed tydligt att om det t.ex. finns ett lagakraftvunnet beslut om utreseförbud innan den nya lagens ikraftträdande, ska efter lagens ikraftträdande det utreseförbudet prövas enligt 13 kap. 4 § i den nya lagen.

Även för andra beslut som fattats enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla. Detta innebär t.ex. att om det finns ett lagakraftvunnet beslut om umgänge enligt 14 § andra stycket LVU gäller, efter den nya lagens ikraftträdande, att det beslutet ska övervägas enligt 7 kap. 2 § andra stycket i den nya lagen.

Övergångsbestämmelse om att äldre bestämmelser gäller i ärenden eller mål som inletts i domstol före ikraftträdandet och när beslut som har fattats före ikraftträdandet överklagas

Om ett ärende eller mål har kommit in till en domstol innan ikraftträdandet bör, en prövning som görs efter ikraftträdandet, göras enligt de regler som gällde före ikraftträdandet. I annat fall kan domstolen komma att pröva andra förutsättningar än de förutsättningar som förelåg när beslutet fattades. Detsamma gäller för ett beslut som har fattats före ikraftträdandet men som inte överklagas förrän efter att den nya lagen trätt i kraft. En särskild övergångsbestämmelse om att äldre bestämmelser gäller i ärenden eller mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet och när ett beslut som har fattats före ikraftträdandet överklagas bör därför föras in i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. På så sätt undviks, som *Förvaltningsrätten i Malmö* lämnar synpunkter om, att kammarrätterna prövar en ny förutsättning som första instans i de mål som ligger hos dem när lagen träder i kraft.

Övergångsbestämmelsen innebär vidare att om socialnämnden har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU och innan ikraftträdandet lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas, har ett mål inletts i domstolen och äldre bestämmelser gäller. För det fall socialnämnden ännu inte hunnit överlämna beslutet till domstolen innan den nya lagens ikraftträdande bör en övergångsbestämmelse finnas med i den nya lagen som anger att för beslut om omedelbart omhändertagande enligt den upphävda lagen som inte lämnats över till domstol före ikraftträdandet ska äldre bestämmelser gälla.

Övergångsbestämmelse om beaktande av den nya anknytningsgrunden

För det fall ett mål om upphörande av vård har inletts i domstol före ikraftträdandet kommer domstolen således, enligt den övergångsbestämmelse som föreslås under föregående rubrik, att pröva om vården ska upphöra enligt bestämmelserna i LVU. Detta medför att ett barn som är omhändertagen för vård på grund av förhållanden i hemmet går miste om att få den nya grunden för vård på grund av anknytning prövad. En sådan konsekvens bedöms inte som lämplig. Den nya anknytningsgrunden bör därför kunna beaktas även i denna situation. En särskild övergångsbestämmelse om detta bör därför föras in i den nya lagen. Det föreslås därför att det införs en övergångsbestämmelse som innebär att om ett mål om upphörande av vård med stöd av 2 § LVU har inletts i domstol före ikraftträdandet och det rör ett barn som är placerat i familjehem, får vården inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § i den nya lagen.

Genom denna övergångsbestämmelse får därmed domstolen inte besluta att vården ska upphöra utan att förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning har övervägts.

I det fall frågan om omhändertagandets upphörande inleds i domstol efter den nya lagens ikraftträdande gäller, som redan har föreslagits, den nya lagens bestämmelser. Detta medför att förutsättningarna för omhändertagandets upphörande prövas enligt 10 kap. 1 § i den nya lagen.

Övergångsbestämmelse om att äldre bestämmelser gäller för beslut om tillfälligt flyttningsförbud

När ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud har fastställts av förvaltningsrätten ska socialnämnden enligt 29 § LVU inom två veckor från dagen för rättens beslut ansöka om flyttningsförbud. Det finns således en möjlighet att det finns ett fastställt beslut om tillfälligt flyttningsförbud enligt LVU innan ikraftträdandet för den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, och att ansökan om flyttningsförbud görs efter den nya lagens ikraftträdande. Eftersom det inte finns något ärende eller mål inlett hos domstolen före ikraftträdandet när en ansökan om flyttningsförbud i det fallet görs efter lagens ikraftträdande, kommer den nya lagen då att gälla. Förutsättningarna för ett flyttningsförbud föreslås ändras i den nya lagen. I avsnitt 16.1 föreslås att bestämmelsen om flyttningsförbud inte längre omfattar barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet.

För att äldre bestämmelser ska kunna tillämpas i det fall det finns ett tillfälligt flyttningsförbud före den nya lagens ikraftträdande bör en särskild övergångsbestämmelse föras in i lagen. Det föreslås därför att om ett tillfälligt flyttningsförbud har beslutats enligt 27 § LVU gäller äldre bestämmelser om flyttningsförbud fram till dess ett lagakraftvunnet beslut om flyttningsförbud finns.

Den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården – ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Den nya lagen om särskilda befogenheter bör träda i kraft samtidigt som den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Mot den

bakgrunden görs bedömningen att lagen bör träda i kraft den 1 januari 2027.

Äldre bestämmelser bör dock fortfarande gälla för ärenden och mål om särskilda befogenheter som har inletts hos Statens institutionsstyrelse (SiS) före ikraftträdandet. Det innebär att äldre bestämmelser ska tillämpas för de befogenheter som SiS har beslutat om före den 1 januari 2027. Om ett beslut, som rör en befogenhet som inleddes före ikraftträdandet, överklagas ska således också äldre bestämmelser tillämpas. Om SiS däremot påbörjar ett genomförande av en särskild befogenhet efter ikraftträdandet eller, vid giltighetstidens slut av en redan inledd befogenhet, gör en förnyad prövning av om tvångsåtgärden ska fortgå, ska den nya lagen tillämpas.

Följdändringar i andra lagar

De föreslagna ändringarna i andra författningar som föreslås i avsnitt 27 utgör följdändringar och bör därför träda i kraft samtidigt som de nya lagarna träder i kraft. Lagändringarna bör således träda i kraft den 1 januari 2027. Det bedöms inte behövas några särskilda övergångsbestämmelser för dessa lagändringar.

31 Konsekvenser av förslagen

31.1 Samhällsekonomiska konsekvenser

Utkastets bedömning: Sammantaget förväntas förslagen på sikt kunna bidra till gynnsamma effekter på samhällsekonomin.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över bedömningen. *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders* för fram att kostnaden för de åtgärder som föreslås i utredningen bör ses i ett längre perspektiv. De insatser som föreslås förebygger att större kostnader uppkommer längre fram. De tillstyrker därför utredningens förslag och beräkningar och understryker vikten av att det verkligen avsätts resurser för att förbättra tvångsvården för barn och unga. *Riksförbundet för förstärkt familjehemsvård* menar att det är ofrånkomligt att vissa förslag kommer medföra ökade kostnader för stat, regioner och kommuner på kort sikt. På lång sikt kan de vidtagna åtgärderna bidra till att barn och unga får en bättre utveckling och att samhälleliga kostnader för dessa barn och unga kan minska. *Rädda Barnen* understryker vikten av att beakta de samhällsekonomiska konsekvenser som följer av att inte komma till rätta med kända brister.

Promemorians bedömning stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Skälen för utkastets bedömning: Den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, som föreslås ersätta lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, syftar till att göra lagstiftningen tydligare, träffsäkrare och mer överskådlig. Det bör i sig kunna bidra till ökad rättssäkerhet vilket bör inverka positivt på samhällsekonomin. De förslag i avsnitt 7 som tar sikte på ökad tydlighet och transparens vid prövningen av om omhändertagande för vård ska inledas kan sannolikt bidra till ökad rättssäkerhet för både barn, unga och vårdnadshavare liksom till en ökad effektivitet i myndigheternas ärendehantering. Det kan i sin tur leda till färre omprövningar och överklaganden vilket bör ha positiv effekt på samhällsekonomin. Förslagen syftar också till att stärka barnrättsperspektivet och öka barns och ungas möjligheter till delaktighet och inflytande. Förslagen i avsnitt 6 om att barn och unga ska få anpassad och kontinuerlig information utgör exempel på detta. Ökad inkludering och förståelse för förfarandet kan leda till att mottagligheten och motivationen hos barn och unga ökar. I förlängningen kan det leda till kortare vårdtider. Det gäller även för förslagen i avsnitt 11 om att förtydliga vårdnadshavares rätt till anpassad information och delaktighet i genomförandet av vården. Vidare bedöms förslaget om stärkt stöd till vårdnadshavare i avsnitt 11 kunna få positiva effekter på samhällsekonomin. Om fler vårdnadshavare får stöd i samband med ett omhändertagande för vård kan det leda till ökad förståelse och större förtroende för socialtjänstens bedömningar och därmed i förlängningen till färre omprövningar och överklaganden.

Förslagen om att förtydliga och justera rekvisiteten för omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och eget beteende i avsnitt 7 syftar även till att möjliggöra att barn och unga som behöver hjälp och stöd kan få det i större utsträckning och i ett tidigare skede. Målsättningen med dessa förslag är även att öka tryggheten och stabiliteten i vården, särskilt när det gäller de familjehemsplacerade barnen. Stärkt skydd och ökad trygghet för barn och unga som är omhändertagna för samhällsvård kan leda till bättre framtidsutsikter för dem i fråga om hälsa, utbildning, personlig utveckling och yrkesliv. Kostnaderna för samhället kan därmed komma att minska.

Vidare innebär förslaget i avsnitt 26.1 om att bryta ut de bestämmelser som rör särskilda befogenheter och flytta dem till en egen ny lag att bestämmelserna bättre hålls samman i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Samtidigt renodlas regleringen beträffande de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn och ungdomsvården. Strukturen i den nya lagen om särskilda befogenheter blir genom kapitelindelning och underrubriker även tydligare och därigenom mer användarvänlig. Bestämmelserna blir även enklare att ta till sig för de barn och unga som berörs av befogenheterna samt för de som ska tillämpa dessa, vilket förbättrar rättssäkerheten.

På sikt bedöms förslagen sammantaget kunna leda till positiva effekter ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

31.2 Ekonomiska konsekvenser

Utkastets bedömning: Förslagen leder till ökade kostnader för kommunerna och för staten. Den kommunala finansieringsprincipen ska tillämpas för de kostnader som följer av nya skyldigheter och ambitionshöjningar. Några förslag leder till ökade kostnader för domstolarna men dessa kostnader är inte större än att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över bedömningen. När det gäller ekonomiska konsekvenser för staten konstaterar *Förvaltningsrätten i Uppsala* att kostnaderna för offentliga biträden torde komma att öka betydligt. *Förvaltningsrätten i Stockholm* för fram att eftersom rätten till offentligt biträde utökas är det rimligt att anta att förvaltningsrätten kommer att få en ökad tillströmning av förtursmål. Förvaltningsrätten noterar också att utredningen i sin konsekvensanalys förefaller ha utgått ifrån att endast ett offentligt biträde förordnas per mål vilket ytterst sällan sker. Det kan också förekomma motstridiga intressen mellan vårdnadshavarna. *Domstolsverket* anser att utredningens förslag kommer att leda till kostnadsökningar för domstolarna, men att det är svårt att prognosticera hur stora de blir. *Statskontoret* konstaterar att utredarens förslag innebär ökade kostnader för staten. Myndigheten anser att det är en brist i utredningen att några förslag på hur de ökade kostnaderna ska finansieras inte presenteras.

När det gäller ekonomiska konsekvenser för kommunerna anser ett antal remissinstanser, däribland *Borlänge*, *Göteborgs* och *Växjö kommuner* liksom *Föreningen Sveriges socialchefer*, att utredningens bedömning av kostnaderna för kommunerna är för lågt räknade.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) anser att beräkningarna för insatsen stärkt stöd till vårdnadshavare i samband med placering enligt LVU behöver beräknas noggrannare. Kostnadsberäkning för själva insatsen saknas.

Uppsala kommun anser att förslagen innebär en välkommen ambitionshöjning för kommunerna då det bl.a. gäller stöd till vårdnadshavare. Det måste dock tydliggöras på vilket sätt och i vilken uträckning kommunerna kommer att kompenseras för ambitionshöjningen. Det är oerhört viktigt att kommunerna får ett nationellt stöd i arbetet att implementera ny lagstiftning, så att lagstiftningens intentioner får genomslag i hela landet, och stärker rättigheterna för alla berörda barn och unga.

Promemorians bedömning stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte över de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller att utredningens analys beträffande konsekvenserna för ärendehanteringen är alltför knapphändig. *Vision* är tveksam till slutsatsen att de ekonomiska konsekvenserna kan rymmas inom en socialnämnds befintliga budget. Vision anser att konsekvensanalysen är otillräcklig och påpekar vikten av att staten fullt ut finansierar nya åtaganden för socialtjänsten. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* anser att det är mycket svårt att överblicka hur många barn som kan komma att omhändertas för vård på

grund av anknytning. En ny grund enligt LVU kommer även leda till merarbete för socialnämnderna, särskilt vid de fortlöpande övervägandena samt omprövningarna av pågående vård. Förslaget kommer även att innebära att fler barn vårdas med stöd av LVU under en längre tid och i vissa fall en oöverskådlig tid. Det krävs enligt SKR en analys av de långsiktiga konsekvenserna med att införa en bestämmelse som utgör ett avsteg från den grundläggande tanken med tvångsvård, dvs. att den ska utgöra en tillfällig åtgärd och upphöra när det inte längre finns ett vårdbehov.

Karlskrona kommun bedömer att socialnämndernas arbetsbelastning kan komma att öka betydligt om förslagen genomförs samt att utredningen inte i tillräcklig mån har analyserat de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. *Falköpings kommun* betonar att det finns en risk att förslaget om ny grund för fortsatt vård enligt LVU kan medföra att vårdtiden för vissa barn blir längre än vad den är i dag. Det går emellertid inte att i dagsläget bedöma för hur många barn det kan bli aktuellt och därmed inte heller vilka ekonomiska konsekvenser det kommer att få för socialnämnden.

Utredningen bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* påpekar att förutom ökade kostnader för rättsliga biträden kommer förslagen om stärkt rätt till offentligt biträde rimligen även att påverka domstolarnas verksamhet och den genomsnittliga tidsåtgången per mål. Det saknas dock en närmare konsekvensbedömning i denna del. Förslagen kommer också innebära behov av utökade utbildningsinsatser med ett delvis reviderat utbildningsinnehåll. Domstolsverket kommer att följa kostnadsutvecklingen och vid behov yrka ytterligare anslagstillskott.

Statens institutionsstyrelse (SiS) bedömer att bl.a. förslagen om rätt till offentligt biträde för barn över 15 år vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter och förtydligande av socialnämndens ansvar att anmäla behov av offentligt biträde kommer att medföra ökad administration och ökade kostnader för myndigheten. Några ekonomiska konsekvenser för SiS verksamhet har dock inte belysts av utredningen.

Flera domstolar, däribland *förvaltningsrätterna i Stockholm och Luleå* och *kammarrätterna i Sundsvall och Stockholm*, är tveksamma till utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för förvaltningsdomstolarna och bedömer att förslagen kommer att medföra högre kostnader än vad utredningen har beräknat.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Skälen för utkastets bedömning

Förslaget om utökad rätt till offentligt biträde vid överklagande av vissa särskilda befogenheter

I avsnitt 26.10 föreslås att rätten till offentligt biträde ska utökas på så vis att offentligt biträde ska förordnas för ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person, när barnet eller den unge är omhändertagen för vård enligt den nya lagen och placerad på ett särskilt ungdomshem, och barnet eller den

unge uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet. Ett biträde ska dock inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas. Förslaget är en anpassning till artikel 37 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som anger att varje frihetsberövat barn har rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd.

Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter bedömer i sitt betänkande (SOU 2023:40) att statens kostnader för förslaget om rätt till offentligt biträde för den som är över 15 år vid överklagande av beslut om vissa särskilda befogenheter uppgår till 3–4 miljoner kronor per år. I bedömningen har utredningen beaktat dels vad kostnaderna uppgick till när förslaget om att barn under 15 år ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av särskilda befogenheter infördes, dels den tid som därefter har förflutit.

Utredningen om tvångvård för barn och unga bedömer i sitt slutbetänkande (SOU 2015:71) att kostnaderna för förslaget om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om vissa särskilda befogenheter uppgår till 1,6 miljoner kronor. Enligt utredningen motsvarar det två timmars arbete i 600 mål med en timersättning som uppgår till 1 302 kronor exklusive mervärdeskatt.

De särskilda befogenheterna vård på en låsbar enhet, avskildhet och vård i enskildhet gäller dem som vårdas enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och den som är omedelbart omhändertagen enligt 6 § LVU om grunden för omhändertagandet är att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård enligt 3 § LVU. Befogenheterna gäller också dem som avtjänar sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, LSU, och dem som vårdas enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM.

År 2024 fattades 799 beslut om vård på låsbar enhet, 911 beslut om avskildhet och 884 beslut om vård i enskildhet för barn och unga som vårdas med stöd av LVU. Ett barn eller ung person kan vara föremål för flera beslut om särskilda befogenheter som är av frihetsberövande karaktär.

Bestämmelserna om avskildhet i anslutning till dygnsvilan trädde i kraft den 15 december 2024 och gäller för barn och unga som vårdas enligt 3 § LVU på låsbar enhet med förhöjd säkerhetsnivå och för barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård enligt LSU. Det saknas statistik över hur många beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan som har fattats sedan bestämmelserna trädde i kraft och det är därför också oklart hur många sådana beslut som har överklagats. I propositionen om avskildhet i anslutning till dygnsvilan – för ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem (prop. 2024/25:41), uttalade regeringen att det kommer vara ett relativt begränsat antal barn under 15 år som kommer att hållas avskilda under dygnsvilan, varför antalet överklaganden av sådana beslut av de som har rätt till offentligt biträde kommer att vara få (prop. 2024/25:41 s. 84).

I avsnitt 26.10 föreslås att bestämmelserna om de särskilda befogenheterna ska föras över oförändrade i sak till en ny lag om särskilda befogenheter. Med hänsyn till nyssnämnda uppgifter är det rimligt att anta att antalet beslut om vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning

till dygnsvilan, avskildhet eller vård i enskildhet sammantaget uppgår till omkring 2 500 per år. Vidare är det rimligt att anta att ungefär hälften av dessa, dvs. 1 250, avser barn över 15 år. Vidare görs antagandet att åtminstone hälften av de beslut som fattas för barn över 15 år överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det innebär 625 mål i allmän förvaltningsdomstol. Vidare är det rimligt att anta att hälften av dessa, dvs. 312 mål, i sin tur kommer att överklagas till kammarrätt.

Förslaget om rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort

I avsnitt 21 föreslås en rätt till offentligt biträde för ett barn, vårdnadshavare och en förälder med reglerad umgängesrätt när beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort har fattats och det uttrycks en vilja att överklaga beslutet, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2015:71) anser att kostnaderna för förslaget om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om hur umgänge ska utövas och beslut om hemlighållande av vistelseort uppgår till sammantaget två miljoner kronor per år. Utredningen uppskattar att det rör sig om 200 mål per år och att tidsåtgången för mål om umgänge uppgår till sex timmar medan tidsåtgången för mål om hemlighållande av vistelseort rimligtvis tar kortare tid i anspråk. Utredningen uppger också att beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort kan förekomma i mål om omhändertagande för vård, t.ex. om socialnämnden har fattat beslut om umgänge eller hemlighållande av vistelseort i samband med ett omedelbart omhändertagande och beslutet om umgänge eller hemlighållande av vistelseort har överklagats. Överklagandet bör då handläggas gemensamt med frågan om vård och i de fallen bedömer utredningen att tidsåtgången för frågan om umgänge och hemlighållande av vistelseort uppgår till två timmar.

Utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (SOU 2023:40) uppger att det är svårt att uppskatta hur många mål som rör överklaganden av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort som förekommer per år. Utredningen uppskattar, med hjälp av statistik från Domstolsverket, att det handlar om 500–600 mål per år. Mot denna bakgrund bedömer utredningen att kostnaden för förslaget uppgår till ungefär 4,5–6 miljoner kronor per år. Utredningens förslag omfattar dock bara rätt till offentligt biträde för barnet, inte till vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt.

Den uppskattning av antalet mål per år som utredningen om barns möjligheter att utkräva sina rättigheter (SOU 2023:40) gör får anses rimlig. Det innebär att ett medelvärde om 550 mål per år bör vara en utgångspunkt vid beräkning av kostnaderna för förslaget. Även i detta sammanhang kan det antas att hälften av dessa mål, dvs. 275 mål, kommer att överklagas till kammarrätten. Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* konstaterar kommer ett gemensamt biträde sällan kunna förordnas för barnet och för dennes vårdnadshavare. I mål om överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort bör utgångspunkten därför vara att två biträden förordnas.

Kostnadsberäkning för förslagen om utökad rätt till offentligt biträde

Eftersom det är fråga om relativt avgränsade frågor som ska prövas bör tidsåtgången för det offentliga biträdet vara begränsad. Tidsåtgången för det offentliga biträdet inför och i samband med överklagande av beslut om vård på en låsbar enhet eller avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet eller vård i enskildhet uppskattas till i genomsnitt tre timmar per förordnande. Tidsåtgången per förordnande i mål om umgänge och hemlighållande av vistelseort uppskattas till i genomsnitt fyra timmar.

Enligt 2 § förordningen (2009:1237) om timkostnadsnorm inom rättshjälpsområdet är timersättningen 2025 för offentliga biträden 1 586 kronor exkl. mervärdesskatt. Detta innebär att kostnaden för offentliga biträden för målen i förvaltningsrätten kan uppskattas till cirka sju miljoner kronor per år.

Tidsåtgången i kammarrätten antas uppgå till i genomsnitt 1,5 timme per förordnande i både mål om överklagande av vissa särskilda befogenheter och i mål om överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort. Om hälften av målen i förvaltningsrätten överklagas till kammarrätten blir kostnaden för förordnande av offentligt biträde i kammarrätten drygt två miljoner kronor per år.

En utökad rätt till offentligt biträde medför sannolikt att benägenheten att överklaga beslut ökar. Förslagen om utökad rätt till offentligt biträde kommer därför sannolikt att leda till att antalet överklaganden ökar. Överklaganden av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort kommer emellertid i vissa fall kunna handläggas gemensamt med frågan om omhändertagande för vård. Barn och unga kan dessutom vara föremål för flera beslut om särskilda befogenheter som är av frihetsberövande karaktär samtidigt. Överklagas flera beslut samtidigt kommer de att handläggas gemensamt vilket påverkar tidsåtgången för det offentliga biträdet. Det kan vidare antas att behov av biträde i vissa fall bedöms saknas. Som framgår av avsnitt 26.10 kan en omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas vara att några nya omständigheter inte har tillkommit sedan frågan tidigare prövades av domstolen. Sammantaget görs bedömningen att förslagen om utökad rätt till offentligt biträde inför och i samband med överklagande av beslut om vissa särskilda befogenheter och förslaget om utökad rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om hemlighållande av vistelseort och umgänge, medför kostnader för staten som uppgår till nio miljoner kronor per år.

En utökad rätt till offentligt biträde påverkar, som förvaltningsrätterna i Stockholm och Sundsvall också påpekar, domstolarnas arbetsbörda genom att fler offentliga biträden kan komma att förordnas och måltillströmningen kan öka. Sammantaget bedöms kostnadsökningarna till följd av den ökade arbetsbördan för domstolarna inte bli större än att den kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Förslagen bedöms inte heller för SiS medföra några större administrativa åtaganden som innebär ökade kostnader.

Förslaget om stärkt stöd till vårdnadshavare

I avsnitt 11 föreslås att det ska införas en bestämmelse i den nya lagen som anger att socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd

som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2015:71) lämnar förslag med i huvudsak liknande innebörd. Enligt utredningen är förslaget ett förtydligande av vad som redan gäller enligt socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL. Förslagen innebär även en ambitionshöjning.

Ett omhändertagande för vård är en mycket ingripande åtgärd för både barn, unga och vårdnadshavare. Att barnet eller den unge behöver flytta från det egna hemmet kan vara omvälvande. Vårdnadshavare kan ha behov av stöd både i samband med omhändertagandet för vård och under tiden som vården pågår, både för att stärkas i sin föräldraroll och för att kunna vara delaktiga i vården av barnet. Delaktighet är avgörande för effekten av vården. Beror omhändertagandet för vård på brister hos vårdnadshavaren behöver vårdnadshavaren ta emot det stöd som behövs för att vården ska kunna upphöra

Socialnämnden ansvarar redan i dag för att lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Förslaget innebär därmed inte något nytt åtagande för socialnämnderna utan bör snarare ses som ett tydliggörande av det ansvar som socialnämnden redan har. I likhet med vad utredningen (SOU 2015:71) framför innebär förslaget emellertid en ambitionshöjning för kommunerna jämfört med i dag genom ett ökat fokus och krav på större prioritering när det gäller stöd till vårdnadshavare. Förslaget ska därför finansieras i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen.

Den närmare beräkningen av ambitionshöjningen är svårare att ange eftersom det inte går att fastställa någon särskild nivå eller omfattning som stödet till vårdnadshavare ska nå upp till i alla kommuner. Kommunerna bör själva bestämma över formerna för stödet och ges möjlighet att utveckla olika former av stöd som utgår från vårdnadshavares behov. De behöver också ges möjlighet att arbeta systematiskt med att göra vårdnadshavare delaktiga i vården utifrån förutsättningarna i varje enskild kommun. Exempel på kostnader som kan uppstå är kompetensutveckling och implementering av nya arbetssätt.

Utredningen (SOU 2015:71) anser att ambitionshöjningen medför ökade kostnader för kommunerna med omkring 18 miljoner kronor per år. Beräkningen bygger på att omkring 2 000 vårdnadshavare behöver få erbjudanden om stöd per år och att arbetsinsatsen motsvarar en halv till en hel arbetsvecka för en socialsekreterare per år samt att timkostnaden för en socialsekreterare uppgår till 300 kronor per timme. Utredningens beräkning bygger emellertid på uppgifter från 2015. Sedan dess har antalet barn som behöver omhändertas för vård, och därmed antalet vårdnadshavare som är i behov av stöd, ökat. Även timkostnaden för en socialsekreterare har ökat. Det förslag som nu lämnas är dessutom mer omfattande eftersom det även omfattar stöd till vårdnadshavare vars barn har omhändertagits för vård på grund av eget beteende.

År 2024 vårdades drygt 9 000 barn enligt 2 eller 3 § LVU. Samma år fattades drygt 2 000 nya beslut om omhändertagande för vård enligt 2 eller 3 § LVU för barn (Socialstyrelsen, Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2024).

Frågan om stöd till vårdnadshavare behöver uppmärksammas redan när beslutet om omhändertagande för vård fattas. En utgångspunkt för

beräkningen av kostnaderna för ambitionshöjningen kan därför vara antalet nya beslut om omhändertagande för vård per år. Samtidigt behöver hänsyn tas till att stödet till vårdnadshavare behöver uppmärksammas under hela den tid som barnet vårdas med stöd av LVU och även mot slutet av vårdtiden, i samband med att barnets återförening med vårdnadshavarna förbereds. Enligt statistik från statistikmyndigheten SCB tjänar en socialsekreterare i genomsnitt 38 800 kronor i månaden. Om hänsyn tas till arbetsgivaravgifter uppgår lönekostnaden till drygt 50 000 kronor i månaden. Det innebär att timkostnaden för en socialsekreterare, om hänsyn tas till semesterersättning och overheadkostnader, uppgår till cirka 440 kronor per timme. Arbetsinsatsen för stödet per vecka kan uppskattas till 30 timmar per vecka. Sammantaget ger detta vid handen att kommunernas kostnader för den ambitionshöjning som förslaget medför uppskattas till cirka 27 miljoner kronor per år.

Förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning

I avsnitt 8 föreslås att för barn som är omhändertagna för vård i familjehem på grund av förhållanden i hemmet ska omhändertagandet kunna fortsätta även fast de ursprungliga förutsättningarna för omhändertagandet har upphört, om barnet har fått sådan anknytning till familjehemmet att det finns en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling om barnet måste flytta därifrån (omhändertagande för vård på grund av anknytning). Genom förslaget säkerställs att socialnämnden vid prövning av om omhändertagandet ska upphöra beaktar om barnet har fått ett sådant band till familjehemmet att barnet riskerar att ta skada av en flytt därifrån. Som det redogörs för i avsnitt 8 är syftet att säkerställa trygghet, stabilitet och kontinuitet för barn som på grund av brister i hemförhållandena har behov av en alternativ familjetillhörighet i ett familjehem. I både utredningen (SOU 2015:71) och i promemorian lämnas förslag med i huvudsak liknande innebörd. I utredningen från 2015 görs ingen bedömning av förslagets ekonomiska konsekvenser. I promemorian anges att förslaget kan få till följd att ett barn fortsätter att vårdas en längre tid med stöd av lagen än i dag vilket kan innebära högre kostnader för kommunerna. Sammantaget bedöms dock, sett till de övriga ändringar som föreslås i promemorian såsom att flyttningsförbudet i LVU tas bort och införandet av en begränsning i möjligheten att begära att omhändertagandet ska upphöra, de ekonomiska följderna av förslaget kunna rymmas inom kommuners och domstolars befintliga budget.

Förslaget innebär att ett barns fortsatta vistelse i ett familjehem, under vissa förutsättningar, kan säkerställas genom att omhändertagandet fortsätter, i stället för som i dag genom ett flyttningsförbud. Den föreslagna bestämmelsen ersätter således bestämmelsen om flyttningsförbud i dessa fall.

Det följer av 13 b § LVU och 22 kap. 16 § SoL att det redan i dag ligger inom socialnämndens ansvar att vid prövningen av om vård enligt nuvarande LVU eller enligt socialtjänstlagen ska upphöra särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud. De överväganden som socialnämnden behöver göra med anledning av förslaget om den nya grunden bedöms rymmas inom de överväganden som socialnämnden redan är skyldig att göra. På motsvarande vis som vid ett övervägande om

flyttningsförbud ska en ansökan lämnas till förvaltningsrätten om socialnämnden finner att förutsättningarna är uppfyllda och en muntlig förhandling ska hållas, om det inte bedöms obehövligt, som nämnden behöver delta i. Förslaget innebär således att vissa arbetsuppgifter ersätts av arbetsuppgifter av motsvarande karaktär och innehåll. Förslaget innebär emellertid också att socialnämnden får en arbetsuppgift mindre eftersom socialnämndens möjlighet att i dessa fall besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud försvinner. Förslaget bedöms inte, som *Karlskrona kommun* befarar, medföra att socialnämnden åläggs utökade eller nya arbetsuppgifter i handläggningen av ärendena som leder till kostnadsökningar för kommunerna.

De barn som kan komma att omhändertas med stöd av den nya grunden bör till övervägande del motsvara de barn som annars blivit kvar i familjehemmet med stöd av ett flyttningsförbud. En följd av förslaget är emellertid att fler barn kommer att kunna vara kvar i familjehemmet en längre tid med stöd av lagen jämfört med i dag, vilket skulle kunna medföra ökade kostnader för kommunerna. I sina remissvar till promemorians förslag delar *SKR*, *Vision* och *Falköpings kommun* alla slutsatsen att förslaget kommer att innebära ökade kostnader för kommunerna.

Som anges ovan är syftet med förslaget att säkerställa trygghet, stabilitet och kontinuitet för barn som vårdas i familjehem. Förslaget kan medföra att dessa barns behov uppmärksammas i större utsträckning jämfört med i dag. Det kan i sin tur leda till att socialnämnden bedömer att en separation från familjehemmet är skadlig för barnet i något fler fall än tidigare. Det bör dock vara fråga om en marginell ökning av en redan liten grupp barn.

Vidare är, som framgår av avsnitt 8, utgångspunkten fortsatt att ett omhändertagande för vård inte ska pågå längre än nödvändigt och att det även gäller vid ett omhändertagande för vård på grund av anknytning. Även vid vård på grund av anknytning ska socialnämnden arbeta för en återförening om det är realistiskt och bedöms vara bäst för barnet. Om en återförening inte är aktuell är utgångspunkten fortsatt att en vårdnadsöverflyttning ska eftersträvas som det tryggaste och mest stabila alternativet för barn. Finns förutsättningar för en vårdnadsöverflyttning ska socialnämnden utreda och initiera en sådan.

Övriga bestämmelser vid ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet, såsom regelbundna överväganden av vården och vårdnadsöverflyttning, föreslås föras över till den nya lagen och kommer att gälla även vid ett omhändertagande för vård på grund av anknytning. De handläggningsåtgärder som behöver vidtas med anledning av förslaget bedöms till övervägande del motsvara de handläggningsåtgärder som redan följer av socialnämndens ansvar för barnet under ett flyttningsförbud. De ytterligare arbetsuppgifter som tillförs socialnämnden med anledning av förslaget bör vara begränsade. Förslaget bedöms därför inte medföra annat än marginella kostnadsökningar för kommunerna.

För domstolarnas del kan en ökning av antalet ärenden i domstol medföra ökad arbetsbörda. Som framgår ovan bedöms det dock vara fråga om en marginell ökning av ärenden där socialnämnden bedömer att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet bör övergå till omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Förslaget innebär att domstolen får en ny typ av mål att pröva. Den prövning domstolen ska göra vid en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning bedöms dock till övervägande del motsvara den prövning som görs vid en ansökan om flyttningsförbud. Förslaget innebär att rätten även utan en ansökan kan komma att pröva frågan om omhändertagande på grund av anknytning i de fall barnet klagar på socialnämndens beslut om att omhändertagandet för vård ska upphöra. Frågan om en separation är skadlig för barnet kan å sin sida bli en del av prövningen av om omhändertagandet ska upphöra och hanteras i ett och samma mål i domstolen, vilket bör innebära effektivitetsvinster. Domstolen kommer inte heller längre behöva pröva underställda beslut om tillfälliga flyttningsförbud för denna grupp av barn. Mot denna bakgrund bedöms förslaget inte medföra annat än marginella kostnadsökningar för domstolarna, vilka får anses rymmas inom de allmänna förvaltningsdomstolarnas ramar.

Övriga förslag bedöms inte medföra ökade kostnader

Huvuddelen av förslagen i den nya lagen bedöms inte innebära ökade kostnader för kommuner, regioner eller staten. Flera av förslagen handlar om förtydliganden inom ramen för socialnämndernas och domstolarnas befintliga ansvarsområden utan att nya arbetsuppgifter åläggs dem. Det är inte heller fråga om några ambitionshöjningar. Ett flertal förslag handlar om förtydliganden av förhållanden som är otydliga eller som redan kan anses gälla enligt exempelvis praxis, förarbetsuttalanden, JO-beslut och föreskrifter men som i dag inte är reglerade i lag.

I avsnitt 6 föreslås förtydliganden av barnets och den unges rätt till anpassad och kontinuerlig information. Förtydligandena syftar till att lydelserna bättre ska stämma överens med artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Motsvarande ändringar har gjorts i socialtjänstlagen. Förslaget om att information ska anpassas och ges kontinuerligt innebär inte något nytt åtagande för kommunerna. Det som nu tydliggörs har tidigare framgått av bestämmelsernas förarbeten och av barnkonventionen. Det bedöms inte heller medföra några förändrade ekonomiska konsekvenser för kommunerna att den nuvarande bestämmelsen som anger att om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt, inte föras över till den nya lagen. Att bestämmelsen inte överförs bedöms främst handla om ett förhållningssätt till barnet och den unge och deras rätt att framföra och få sina åsikter beaktade och kan inte anses påverka socialtjänstens arbetsbörda.

Förslaget i avsnitt 11 om socialnämndens ansvar för anpassad information och att vårdnadshavare ges möjlighet att vara delaktiga bedöms handla om ett förtydligande av socialnämndens befintliga ansvar. Det innebär därför inte något nytt åtagande för socialtjänsten.

Även förslaget i avsnitt 21 om att socialnämndens ansvar att anmäla behov av ett offentligt biträde för barn i ett tidigt skede i processen ska regleras bedöms vara ett förtydligande av socialnämndens redan gällande ansvar. Förslaget bedöms inte ha några nämnvärda kostnadskonsekvenser för kommunerna och inte heller ha annat än begränsade effekter på kostnaderna för berörda domstolar.

I avsnitt 21 lämnas vidare ett förslag som förtydligar att barn under 15 år kan ansöka om offentligt biträde i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde enligt lagen. Syftet är att förtydliga yngre barns rätt att själva ansöka om att få ett offentligt biträde i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde. Ett barn som inte har fyllt 15 år har inte möjlighet att själv överklaga beslut. Barnet är i dessa fall beroende av att vårdnadshavaren för dess talan i ett initialt skede i processen om barnet inte har ett offentligt biträde förordnat i ärendet eller målet. En tydlig reglering om att barn själva kan ansöka om offentligt biträde kan innebära att antalet ansökningar om offentligt biträde till domstolarna i viss mån ökar. Sammantaget bedöms förslaget innebära en viss ökad arbetsbörda för domstolarna som dock inte bedöms medföra annat än marginella kostnadsökningar. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna rymmas inom de allmänna förvaltningsdomstolarnas befintliga ekonomiska ramar.

I avsnitt 11 föreslås att socialnämnden ska se till att barnet eller den unge ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Att detta lyfts fram i den nya lagen innebär dock ingen ny uppgift för socialnämnden utan tydliggör socialnämndens ansvar vid placeringar av barn och unga enligt nuvarande reglering. I 22 kap. 9 § SoL anges att socialnämnden, i fråga om barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller hem för vård eller boende, ska arbeta för att de ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående. Förslaget innebär således inte nya krav på särskilda insatser från socialnämnden.

Även det föreslagna kravet i avsnitt 11 om att vården vid ett omhändertagande ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet tydliggör att socialnämndens ansvar i detta avseende också gäller vid omhändertaganden enligt nya lagen. Kravet på att verksamhet inom socialtjänsten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet är en ny bestämmelse i 5 kap. 1 § SoL.

Flera förslag i den nya lagen handlar om att skapa en tydligare struktur och införa tydligare begrepp. Det kan väntas få en god effekt på rättssäkerheten men väntas inte leda till en ökad mängd ärenden hos socialnämnder och domstolar eller till en ökad arbetsbörda i övrigt. Hit hör exempelvis förslagen i avsnitt 7 om en tydligare struktur för grunderna för omhändertagande för vård och att barnets bästa tydligt ska vara avgörande för beslut att omhänderta ett barn. Dessa förslag bedöms inte innebära några ökade kostnader.

Förslagen om att komplettera de uttryck som beskriver vilka förhållanden i hemmet eller beteenden hos barnet eller den unge som kan utgöra grund för ett omhändertagande syftar till att tydliggöra vilka barn och unga som kan omfattas av lagen. Dessa förändringar skulle i viss utsträckning kunna leda till en ökning av antalet utredningar och ärenden hos socialnämnder och i sin tur ett ökat antal mål i domstol. Det bedöms dock inte handla om mer än en marginell ökning av antalet utredningar, ärenden och mål eftersom dessa barn och unga i hög grad redan bör vara föremål för ett omhändertagande för vård eller andra insatser inom socialtjänsten.

I avsnitt 11 föreslås att vården ska kunna inledas i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem om vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet sker endast på grund av den andra vårdnadshavarens eller förälderns förhållanden i hemmet. Enligt den

nuvarande bestämmelsen i 11 § LVU ska vården alltid inledas utanför barnets eller den unges eget hem. Förslaget om att införa ett undantag i bestämmelsen syftar till att läka den osäkerhet som råder kring om det finns rättsliga förutsättningar att inleda vården i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem. Kompletteringen innebär bl.a. att socialnämnden inte längre behöver placera barnet i ett jourhem inledningsvis för att vara säker på att uppfylla kravet på att vården alltid ska inledas utanför den unges hem. Förslaget bedöms inte medföra någon ökad arbetsbörda för socialtjänsten.

Förslaget i avsnitt 15 om att en hemtagningsbegäran inte längre ska behöva prövas av socialnämnden om frågan har prövats av en socialnämnd eller en domstol inom de senaste sex månaderna innebär minskade krav på kommunerna vilket i sin tur kan leda till något minskade kostnader för kommunerna och domstolarna.

I avsnitt 26.1 föreslås att bestämmelserna som rör de särskilda befogenheterna i den nuvarande lagen ska föras över till en egen lag. Lagen ska innehålla bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas på de särskilda ungdomshemmen. Alla bestämmelser i den nuvarande lagen om särskilda befogenheter, barns och ungas rättigheter och handläggningen av ärenden och mål som ska tillämpas i samband med användning av särskilda befogenheter ska föras över till den nya lagen om särskilda befogenheter, efter redaktionell och språklig omarbetning och vissa mindre ändringar i sak. En sådan ändring i sak är förslaget att den nuvarande bestämmelsen om kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska föras över med tillägget att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning inte får genomföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, om inte barnet eller den unge har andra önskemål. Förslaget bedöms inte leda till ökad arbetsbörda för personalen på SiS eller i övrigt ha konsekvenser som innebär ökade kostnader.

31.3 Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Utkastets bedömning: Följande förslag bedöms innebära en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen:

- Förslaget om att socialnämnden vid prövningen av om omhändertagandet ska upphöra måste överväga om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 8 och 15).
- Förslaget om stärkt stöd till vårdnadshavare (avsnitt 11).
- Förslaget om att socialnämnden i ansökan om omhändertagande för vård ska ange den vård som nämnden anser är nödvändig, målet med vården och hur den ska genomföras (avsnitt 9).

Den inskränkning av den kommunala självstyrelsen som de nya skyldigheterna och ambitionshöjningarna innebär får anses vara nödvändig mot bakgrund av förslagens syften.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över bedömningen. *Nationell samverkan för psykisk hälsa* och *Civil Right Defenders* tillstyrker att det ställs utökade och mer detaljerade krav på kommunerna. Enligt Barnkonventionen är det inte acceptabelt med lokala skillnader som innebär att barns rättigheter är beroende av vilken kommun man råkar bo i. Det krävs en starkare lagstiftning när det kommunala självstyret riskerar att äventyra barnens rättigheter. *Sveriges kommuner och regioner (SKR)* för fram att eftersom utredningen handlar om tvångsvård finns en förståelse för att viss detaljreglering behövs, och att det måste gå före den kommunala självstyrelsen.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningen bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Skälen för utkastets bedömning: Enligt 14 kap. 3 § regeringsformen bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Denna proportionalitetsprincip innebär att förslaget inte får vara onödigt långtgående och om syftet med det kan uppnås på ett mindre ingripande sätt så ska den väg väljas som lägger minst band på kommunernas självbestämmande (jfr prop. 2009/10:80 s. 212). Vid proportionalitetsbedömningen ska det således göras dels en analys av de konsekvenser det tänkta förslaget får för den kommunala självstyrelsen, dels en avvägning mellan betydelsen av kommunal självstyrelse och de nationella intressen som den föreslagna lagstiftningen ska tillgodose.

Några av förslagen i den nya lagen bedöms innebära en mer precis reglering av socialtjänstens verksamhet. Det gäller t.ex. förslaget i avsnitt 8 om att socialnämnden vid prövningen av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra, måste överväga om det finns förutsättningar för ett fortsatt omhändertagande för vård på grund av anknytning. Förslaget innebär att en ny uppgift åläggs socialnämnden och är en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Socialnämnderna måste redan i dag överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud vid prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra. Genom förslaget garanteras att prövningen av om barnet tar skada av att separeras från sitt familjehem blir en del av prövningen av om omhändertagandet för vård ska upphöra. Förslaget kan antas bidra till ökad trygghet och stabilitet för placerade barn. Mot denna bakgrund görs bedömningen att förslaget utgör ett proportionerligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Även förslaget i avsnitt 9 om att socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård inte bara ska innehålla en redogörelse för den vård som avses anordnas utan att socialnämnden också ska redogöra för vilken vård den anser är nödvändig, målet med vården och hur den ska genomföras innebär ett tydligare krav på socialnämnderna. Förslaget bedöms innebära

en inskränkning i den kommunala självstyrelsen, men inskränkningen bedöms vara proportionerligt utifrån syftet att stärka rättssäkerheten och transparensen vid beslut om omhändertaganden av barn och unga.

Förslagen i avsnitt 6 om kontinuerlig och anpassad information till barn och unga utgör förtydliganden av socialnämndens redan gällande ansvar för barn och unga som är placerade. Förslagen bedöms ha ingen eller som mest en marginell påverkan på den kommunala självstyrelsen. Sammantaget svarar dessa förslag för att en viktig del av barnrättsperspektivet genomsyrar den nya lagen och de bedöms vara proportionerliga i förhållande till den möjliga inskränkning som de innebär i den kommunala självstyrelsen. De motsvarande förslagen om anpassad information till vårdnadshavare i avsnitt 11 bedöms på samma sätt ha ingen eller som mest marginell påverkan på den kommunala självstyrelsen. I den mån de utgör en inskränkning bedöms de vara proportionerliga.

I avsnitt 11 lämnas även förslag om stärkt stöd till vårdnadshavare i syfte att tydliggöra socialnämndens redan gällande ansvar enligt 22 kap. 10 § SoL att erbjuda råd, stöd eller annan hjälp till vårdnadshavare och föräldrar till placerade barn. Förslaget innebär att socialnämnden ska erbjuda stöd till vårdnadshavare och föräldrar vars barn är omhändertagna för vård enligt den nya lagen som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Syftet är att lyfta fram betydelsen av att erbjuda stöd i den nya föräldraroll som ett omhändertagande för vård innebär. Som nämnts har socialnämnden redan ansvar i detta avseende och förslaget innebär därför inte någon inskränkning av den kommunala självstyrelsen.

I avsnitt 11 lämnas också förslag om socialnämndens ansvar för barnets eller den unges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående. Sedan den 1 juli 2025 gäller att socialnämnden enligt 22 kap. 9 § SoL ska arbeta för att placerade barn ges möjlighet till kontakt med föräldrar, syskon och andra närstående. Mot bakgrund av att socialnämnden redan har ett ansvar för att tillgodose placerade barns eller ungas behov av umgänge med närstående och att detta numera också uttryckligen anges i socialtjänstlagen bedöms förslaget inte utgöra någon inskränkning i den kommunala självstyrelsen.

I avsnitt 11 föreslås att vård som ges enligt den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga ska vara av god kvalitet och att vården enligt den nya lagen ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Att socialtjänstens verksamhet, och därmed även vården av placerade barn och unga, ska vara av god kvalitet följer redan av 5 kap. 1 § SoL. Av samma bestämmelser följer dessutom sedan den 1 juli 2025 att verksamheten inom socialtjänsten ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. När sistnämnda bestämmelse infördes bedömde regeringen i propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (prop. 2024/25:89) att bestämmelsen innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen eftersom kommunen påförs en ny uppgift. Regleringen ansågs emellertid som nödvändig för att uppnå syftet med bestämmelsen; en kunskapsbaserad socialtjänst med likvärdiga, effektiva och säkra insatser. Inskränkningen i den kommunala självstyrelsen ansågs därför vara proportionerlig (s. 614).

Bestämmelsen i den nya lagen om att vården ska vara av god kvalitet och ges i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet tjänar som en påminnelse om kravet i 5 kap. 1 § SoL och innebär således inte någon ytterligare inskränkning i den kommunala självstyrelsen.

31.4 Konsekvenser för barn, unga, föräldrar och vårdnadshavare

Utkastets bedömning: Förslagen bedöms stärka skyddet och rättssäkerheten för omhändertagna barn och unga. Även för vårdnadshavares och föräldrars rättssäkerhet bedöms förslagen ha positiva konsekvenser.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: *Växjö kommun* och *Föreningen Sveriges socialchefer* bedömer att förslagen innebär en klar ambitionshöjning för att stärka barnperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga. Även *Riksförbundet för samhällets styvbarn* anser att barnrättsperspektivet stärks. *Göteborgs universitet* är positiva till att föräldrar ska ges information om vården, och ges möjlighet att vara delaktiga. En sådan bestämmelse kan bidra till att föräldrarna engagerar sig i placeringen och i barnets förhållanden, men också minska missnöje och känslor av att hållas utanför.

Promemorians bedömning stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att promemorian behöver kompletteras med en mer utförlig analys av vad förslagen kan få för konsekvenser för barn. Det finns en risk att förslagen medför att barn är kvar i tvångsvård under en längre tid och att antalet vårdnadsöverflyttningar i stället minskar. SKR bedömer att vårdnadsöverflyttning skapar en större stabilitet för barn än tvångsvård eftersom en vårdnadsöverflyttning utgör en mer permanent lösning för barnet. Det finns därför skäl att analysera om den nya grunden för omhändertagande för vård kan få negativa konsekvenser för barn i detta avseende.

Maskrosbarn och *Göteborgs kommun* anser att förslagen kan bidra till att stärka placerade barns rättigheter. Göteborgs kommun varnar dock för att den förskjutning mot mer tvångsåtgärder som riskerar att följa av förslaget kan få negativa konsekvenser för människors tillit till och förtroende för socialtjänsten. Det riskerar att drabba många barn och unga vars föräldrar kan bli mindre benägna att söka hjälp och samarbeta med socialtjänsten.

Unicef Sverige välkomnar de satsningar och politiska initiativ som tagits på området de senaste åren men ser samtidigt med oro på den splittring och fragmentisering som skapats på området. Det saknas en rättighetsbaserad riktning och en överblick över vilka konsekvenser förändringarna långsiktigt får för barn och unga. Organisationen saknar exempelvis en diskussion om långsiktighet och stabilitet för barn som placerats på frivillig väg enligt socialtjänstlagen, vilket är den absoluta majoriteten av placerade barn.

Kammarrätten i Jönköping anser att det vore bättre att i ett sammanhang överväga och ändra reglerna om tvångsvård av barn och unga. Det behöver tas ett helhetsgrepp om de frågor som gäller tvångsvård av barn och unga. LVU har under de senaste decennierna återkommande varit föremål för översyn och förändringar. Trots dessa åtgärder kan det konstateras att det nu finns ett stort behov av en mer genomgripande översyn. Samhället har förändrats sedan lagen tillkom. Antalet tvångsvårdsprocesser i domstolarna är nu mångdubbelt fler än de var när lagen skrevs och de problem som uppstår i nämndernas arbete och i domstolarna skiljer sig i många avseenden från vad som då gällde. En samlad översyn av hela lagstiftningen är önskvärd.

Socialstyrelsen anser att det är svårt att överblicka hur de sammantagna konsekvenserna av förslagen blir. Det krävs ett helhetsperspektiv över den sociala barnavårdslagstiftningen.

Vissa remissinstanser, såsom *Göteborgs kommun,* anser att den förskjutning mot mer tvångsåtgärder som riskerar att följa av förslaget kan få negativa konsekvenser för människors tillit till och förtroende för socialtjänsten. Det riskerar att drabba många barn och unga vars föräldrar kan bli mindre benägna att söka hjälp och samarbeta med socialtjänsten.

Förvaltningsrätten i Luleå framhåller att utredningens förslag kräver en djupare analys än vad utredningen haft möjlighet att göra samt ytterligare överväganden. Det gäller särskilt frågan om hur förtroendet för socialnämnderna och förvaltningsdomstolarna kan påverkas av att åtgärder som en vårdnadshavare vidtar och förändringar en vårdnadshavare genomgår kommer vara av underordnad betydelse för frågan om fortsatt omhändertagande.

Kammarrätten i Stockholm ser att det finns en risk för att den föreslagna bestämmelsen leder till minskad förutsebarhet genom att ett barn kan fortsätta att tvångsvårdas trots att den egentliga grunden för vård har upphört. Det kan även leda till minskat förtroende för och en ökad misstänksamhet mot socialtjänsten och i förlängningen förvaltningsdomstolarna.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte över bedömningen. *Barnombudsmannen* för fram att om alla förslag genomförs kommer de att innebära en väsentlig förbättring för barns rättigheter i Sverige. *Folkhälsomyndigheten* bedömer att förslagen samlat bidrar till stärkta möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

Utredningen bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: De flesta remissinsanstanser yttrar sig inte över bedömningen. *Jämställdhetsmyndigheten* instämmer i utredningens bedömning att förslagen möjliggör en bättre situation för barn och unga i samhällsvård.

Skälen för utkastets bedömning

Konsekvenser för barn och unga

Förslagen om en ny lag om omhändertagande för vård och unga samt en ny lag som särskilda befogenheter innebär en omarbetning av LVU i syfte att ta ett helhetsgrepp kring lagstiftningen om skydd och vård av barn och unga. Målsättningen är att lagstiftningen kring omhändertagna barn och unga ska bli mer överskådlig, ha ett tydligare och modernare språkbruk och genomsyras av ett starkare barnrättsperspektiv där bestämmelserna utgår från barnet som rättighetsbärare. Ett sådant samlat grepp om lagstiftningen bedöms vara i linje med vad många remissinstanser efterfrågar.

Förslaget bedöms också stärka barns rättigheter enligt barnkonventionen. Konventionen ska ses som en helhet och artikel 4 om att varje stat ska ta ansvar för och nyttja sina resurser till fullo för att uppfylla barns rättigheter ska beaktas i genomförandet av samtliga rättigheter i konventionen. Förslagen i utkastet bedöms, utöver att aktualisera och stärka barnkonventionens grundprinciper i artiklarna 2.1, 3.1, 6 och 12, även aktualisera och stärka bl.a. barns rätt till privat- och familjeliv enligt artikel 16.

I avsnitt 5 och 26.1 föreslås att de nya lagarna ska delas in i kapitel. I samma avsnitt föreslås också att de nya lagarna får tydligare och modernare språkbruk. De språkliga och redaktionella förändringarna syftar till att göra lagarna mer lättförståeliga, pedagogiska och överskådliga jämfört med LVU. En sammanhängande och tydlig lagstiftning om samhällets insatser för utsatta barn och unga förväntas bidra till stärkt skydd och ökad rättssäkerhet för omhändertagna barn och unga. Att lagarna blir tydligare och mer överskådliga underlättar för socialnämnder och domstolar som ska göra bedömningar och fatta beslut enligt lagarna. Det bör i sin tur kunna leda till att barns och ungas rätt till skydd och vård på likvärdiga villkor stärks.

I avsnitt 6 och 26.2 föreslås att bestämmelserna om barns och ungas rättigheter samlas i ett eget kapitel i de olika lagarna. Ett samlat kapitel om barns och ungas rättigheter som är placerat tidigt i lagarna bedöms förtydliga barnrättsperspektivet. Det förväntas också underlätta för barn och unga att förstå vilka regler som gäller, vilka rättigheter de har och vad de kan förvänta sig av insatserna. Den kunskapen kan stärka barn och unga i att vara aktörer med egna rättigheter. I avsnitten lämnas bl.a. förslag som innebär att barns och ungas rätt till anpassad och kontinuerlig information lyfts fram och förtydligas. Bestämmelserna får också en tydligare koppling till och överensstämmelse med artikel 12 i barnkonventionen. Vidare lämnas förslag om att utöka möjligheterna för barn under 15 år att höras i domstol. Därmed bedöms barnrättsperspektivet stärkas eftersom det ger barnet bättre möjligheter att göra sin röst hörd inom ramen för domstolsprocessen.

I avsnitt 7 föreslås att prövningen av om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård är uppfyllda ska få en tydligare struktur. Det lyfts fram och förtydligas att vården måste vara till barnets eller den unges bästa. I avsnittet föreslås också att uttrycken som beskriver vissa förhållanden i hemmet och barns och ungas olika beteendeproblem ska moderniseras och justeras så att de tydligare omfattar vissa barn och unga som har behov av vård, men som inte i tillräcklig tid eller utsträckning får

sådan vård. I avsnitt 7 föreslås också att det ska förtydligas i den nya lagen att en sammantagen bedömning får göras av de förhållanden respektive de beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård. Sammantaget kan dessa förslag förväntas bidra till att stärka skyddet för utsatta barn och unga genom att möjliggöra hjälp och stöd i större utsträckning och i ett tidigare skede.

Förslaget i avsnitt 8 om omhändertagande för vård på grund av anknytning bedöms kunna bidra till att stärka tryggheten och stabiliteten för barn i familjehem.

Även förslaget i avsnitt 15 om att begränsa vårdnadshavares möjligheter att begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra bedöms kunna öka tryggheten och stabiliteten för barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning.

I avsnitt 11 föreslås att bestämmelsen om socialnämndens ansvar för att ge placerade barn och unga möjlighet till umgänge med vårdnadshavare och föräldrar kompletteras så att ansvaret även omfattar umgänge med syskon och andra närstående. Det ligger i linje med bl.a. artikel 3.1 och artikel 16 i barnkonventionen i vilken barnets rätt till privat- och familjeliv kommer till uttryck. Av barnrättskommitténs allmänna kommentar framgår det där ingår att bevara barnets band till familjemiljön i vidare bemärkelse vilket bl.a. inbegriper såväl föräldrar som syskon (CRC/C/GC/14). I avsnittet föreslås också att ett omhändertagande för vård i vissa fall ska kunna inledas i barnets eget hem vilket stärker tryggheten för barn som har två boenden och som endast behöver skydd på grund av förhållanden i den ena förälderns hem.

I avsnitt 21 lämnas förslag om rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort. I avsnitt 26.10 föreslås en utökad rätt till offentligt biträde vid överklagande av vissa särskilda befogenheter. Förslagen bedöms stärka barnrättsperspektivet genom att barn får bättre möjligheter att få komma till tals, oberoende av sina vårdnadshavarens vilja och förmåga att hjälpa dem att överklaga beslut.

Sammantaget bedöms förslagen innebära att lagstiftningen kring omhändertagna barn och unga får ett starkare barnrättsperspektiv och blir tydligare och mer förutsägbar för både barn och unga. Det förväntas bidra till att barns och ungas behov av vård och skydd kan tillgodoses i större utsträckning och att deras rättigheter kan förverkligas och tillvaratas bättre än i dag.

Konsekvenser för vårdnadshavare och föräldrar

Förslagen om en mer lättförståelig, pedagogisk och överskådlig lagstiftning bedöms på samma sätt som för barn och unga kunna stärka rättssäkerheten för vårdnadshavare och föräldrar genom att underlätta för dem att förstå vilka regler som gäller, vilka rättigheter de har och vad insatserna innebär.

Vissa remissinstanser befarar att förslaget i avsnitt 8 om att ett barn ska kunna vara omhändertaget för vård på grund av anknytning kan leda till minskat förtroende för socialtjänsten och förvaltningsdomstolarna. *Förvaltningsrätten i Luleå* för fram att förslaget kan innebära att åtgärder och förändringar som en vårdnadshavare vidtagit kan få underordnad

betydelse när socialnämnden prövar om omhändertagandet ska upphöra. *Göteborgs kommun* för fram att förslaget kan göra att vårdnadshavare blir obenägna att söka hjälp.

Förslaget innebär förvisso att ett omhändertagande för vård kan fortsätta oberoende av om vårdnadshavarna har vidtagit åtgärder som förbättrat situationen i hemmet på ett varaktigt och genomgripande sätt. På så vis innebär förslaget en inskränkning i vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnet. Det bedöms samtidigt medföra en ökad tydlighet och transparens för vårdnadshavarna eftersom barnets fortsatta vistelse i familjehemmet blir tydligare reglerad jämfört med om barnet stannat kvar i familjehemmet med stöd av ett flyttningsförbud. Tydlighet och förutsebarhet kan på sikt leda till ökat förtroende och tillit till myndigheter och samhällets institutioner och till regelverk i stort.

Även förslaget i avsnitt 15 om att begränsa vårdnadshavares möjligheter att begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra innebär en inskränkning av vårdnadshavares rätt och kan befaras inverka negativt på vårdnadshavares förtroende för socialtjänsten.

I avsnitt 11 lämnas dock förslag om att förtydliga vårdnadshavares rätt till information och delaktighet i vården av barnet. Där föreslås också att socialnämndens ansvar att stödja vårdnadshavare och föräldrar tydliggörs. Det senare förslaget innebär att socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Stödet kan bl.a. bidra till att barnet får en god och stabil kontakt med vårdnadshavarna och föräldrarna samt underlätta en återförening eller ett väl fungerande umgänge. Förslaget kan också leda till att kontakterna mellan barn och vårdnadshavare eller föräldrar liksom mellan familjehemsföräldrar och vårdnadshavare eller föräldrar underlättas. Det kan stärka såväl barnrättsperspektivet som vårdnadshavarna och föräldrarnas ställning och rättssäkerhet genom att förebygga fortsatta eller ytterligare problem i kontakterna, t.ex. förebygga att det görs upprepade framställningar om att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

I avsnitt 21 föreslås en rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort för barn, vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt. Förslaget bedöms stärka rättssäkerheten för vårdnadshavare och föräldrar.

31.5 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Utkastets bedömning: Förslagen bedöms ha vissa positiva effekter för jämställdheten mellan kvinnor och män.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer delvis överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har synpunkter på bedömningen, däribland *Länsstyrelserna i Jämtlands och Västra Götalands län* som anser att utredningen saknar ett jämställdhetsperspektiv.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte över bedömningen. *Jämställdhetsmyndigheten* instämmer i utredningens bedömning att förslagen innebär en viss förbättring av jämställdheten.

Skälen för utkastets bedömning: Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

De nya lagarna tar sikte på att stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten genom att bl.a. möjliggöra en enhetligare och mer förutsägbar rättstillämpning för alla barn och unga. Det görs således ingen skillnad på rättigheter för flickor och pojkar. Vissa förslag kan dock komma att påverka flickor och pojkar på olika sätt. Det gäller särskilt de förslag som tar sikte på att skydda barn och unga som växer upp i hem med hedersrelaterat våld och förtryck. Förslagen innebär bland annat att det tydliggörs att omfattande kontroll och begränsningar av ett barn som hindrar barnets utveckling och möjlighet till ett självständigt liv kan utgöra ett sådant missförhållande som omfattas av lagen. Föreslagna förändringar innebär också att det tydliggörs att t.ex. bröder som utövar våld och kontroll över sina systrar kan bli föremål för ingripanden enligt lagen. Förslagen kan antas bidra till att barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, eller som utsätts för påtryckningar att utöva våld och förtryck, i större utsträckning kan få vård enligt lagen om de behöver det. I de fallen kan en väl anpassad vård av god kvalitet bidra till att flickor och pojkar får samma rätt till kroppslig integritet och makt att forma sina egna liv.

31.6 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Utkastets bedömning: Förslagen bedöms ha positiva konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Endast någon enstaka remissinstans yttrar sig över bedömningen. *Polismyndigheten* bedömer att ökad kvalitet och kontroll

inom samhällsvården för barn och unga kan få en brottsförebyggande effekt.

Skälen för utkastets bedömning: Förslagen i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga kan på en övergripande nivå förväntas bidra till att fler barn och unga som är i behov av skydd och vård också får det, däribland barn och unga som begår eller utsätts för brott.

I avsnitt 7 föreslås att rekvisiten som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende ska moderniseras och justeras så att de tydligare omfattar vissa barn och unga som har behov av vård, men som inte i tillräcklig tid eller utsträckning får sådan vård i dag. Det gäller exempelvis barn och unga i hem och miljöer där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer eller där det finns en nära koppling till allvarlig eller organiserad brottslighet. Omfattande kontroll och begränsningar av ett barn som hindrar barnets utveckling och möjlighet till ett självständigt liv kan utgöra ett sådant förhållande som omfattas av lagen. Även barn som av föräldrar utsätts för påtryckningar eller uppmuntras att utöva våld och kontroll av sina syskon eller andra närstående kan bli föremål för ingripanden enligt lagen. Dessa förslag kan antas bidra till att barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, eller som utsätts för påtryckningar att utöva sådant våld och förtryck, i större utsträckning kan få vård enligt lagen om de behöver det. Även otrygga eller farliga hemmiljöer liksom hemförhållanden där ett barn involveras i brottslig eller destruktiv verksamhet och situationer där föräldrar bekräftar, uppmuntrar eller möjliggör ett barns destruktiva beteende, såsom exempelvis våld eller kriminalitet, kan utgöra sådan förhållanden i hemmet som utgör grund för ett omhändertagande.

I avsnitt 7 föreslås också att det ska förtydligas i den nya lagen att en sammantagen bedömning får göras av de förhållanden respektive de beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård.

Sammantaget kan nämnda förslag förväntas bidra till att utsatta barn och unga får hjälp och stöd i större utsträckning och i ett tidigare skede. Det kan minska risken för att barn och unga far illa, hamnar i utanförskap och i förlängningen dras in i brottslig verksamhet eller själva utsätts för brott.

Förslagen i avsnitt 6 om att rätten till anpassad och kontinuerlig information för barn och unga ska lyftas fram och förtydligas i den nya lagen kan antas ha positiv effekt ur ett brottsförebyggande perspektiv. För den som omhändertas för vård är förståelse och delaktighet en viktig förutsättning för att kunna tillgodogöra sig vården. Även förslagen i avsnitt 11 om vårdnadshavares rätt till information och vårdnadshavares och föräldrars rätt till stöd kan bidra till att nå framgång med vården. Om fler vårdnadshavare och föräldrar erbjuds och tar emot stöd kan det öka förutsättningarna att nå framgång med att förebygga och förhindra fortsatt kriminalitet bland barn, exempelvis genom att vårdnadshavaren får hjälp med att stötta och sätta gränser för sitt barn.

Förslaget i avsnitt 11 om att vården ska vara av god kvalité och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet kan bidra till mer träffsäker vård vilket kan ha betydelse ur ett brottsförebyggande perspektiv.

Sammantaget kan förslagen förväntas medföra positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet.

31.7 Konsekvenser för de integrationspolitiska målen

Utkastets bedömning: Förslagen bedöms ha vissa positiva konsekvenser för de integrationspolitiska målen.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Skälen för utkastets bedömning: Målet för integrationspolitiken är att utrikes födda kvinnor och män ska ha samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter som den övriga befolkningen att leva ett fritt, värdigt och självständigt liv inom samhällsgemenskapen. Detta förutsätter att den som långvarigt befinner sig i Sverige anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. Integrationspolitiken ska bidra till social och kulturell, ekonomisk, språklig och demokratisk integration samt att genom utbildning förbättra förutsättningarna för flickor och pojkar med utländsk bakgrund (prop. 2023/24:99, bet. 2023/24:FiU21, rskr. 2023/24:250).

En reformerad lagstiftning om vård utan samtycke för barn och unga kan till viss del antas bidra till att de integrationspolitiska målen uppnås. I den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga samt den nya lagen om särskilda befogenheter föreslås förtydliganden av barns, ungas och vårdnadshavares rätt till information och delaktighet. I avsnitt 6 och 26.2 föreslås bl.a. att den information som ska ges till barnet eller den unge ska vara anpassad till barnets eller den unges individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar och att den som lämnar informationen så långt det är möjligt ska försäkra sig om att personen har förstått informationen. För vårdnadshavare föreslås i avsnitt 11 att informationen ska vara anpassad till vårdnadshavarens individuella förutsättningar. Förslagen bedöms innebära förbättrade möjligheter för alla som berörs av ett ingripande eller en särskild befogenhet, oavsett etnisk eller kulturell bakgrund, att vara mer delaktig i vården och kunna ta tillvara sin rätt. På längre sikt kan den typen av inkluderande ge förutsättningar för att öka tilliten och förtroendet för myndigheter och samhällssystemet i stort. Förslagen i de nya lagarna bedöms därmed ha vissa positiva konsekvenser för de integrationspolitiska målen.

31.8 Övriga konsekvenser

Utkastets bedömning: Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag.

Förslagen bedöms heller inte medföra några konsekvenser för miljö eller klimat eller påverka den fria rörligheten inom EU eller medföra några särskilda konsekvenser för EU/EES-medborgare. Förslagen bedöms inte påverka den offentliga servicen eller sysselsättningen i olika delar av landet mer än marginellt.

Utredningens bedömning (SOU 2015:71) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över bedömningen.

Promemorian behandlar inte frågan.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans tar upp frågan.

Utredningens bedömning (SOU 2023:40) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över bedömningen.

Utredningens bedömning (SOU 2023:66) stämmer överens med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt över bedömningen.

Skälen för utkastets bedömning: Förslagen bedöms inte påverka små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag. Förslagen bedöms heller inte medföra några konsekvenser för miljö eller klimat eller påverka den fria rörligheten inom EU eller medföra några särskilda konsekvenser för EU- och EES-medborgare. Den offentliga servicen i olika delar av landet bedöms inte påverkas. I avsnitt 21 föreslås en rätt till offentligt biträde för barn, unga, vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgängesrätt när beslut om umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort har fattats och beslutet avses överklagas. Vidare föreslås i avsnitt 26.10 en rätt till offentligt biträde när ett barn som har fyllt 15 år och en ung person uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om begränsningar i rörelsefriheten enligt den nya lagen om särskilda befogenheter. Förslagen medför att offentliga biträden kommer kunna förordnas i större utsträckning jämfört med i dag. Förslagen bedöms emellertid inte påverka sysselsättningen i olika delar av landet mer än marginellt. I övrigt bedöms förslagen inte ha några konsekvenser för sysselsättningen.

32 Författningskommentar

32.1 Förslaget till lag om omhändertagande för vård av barn och unga

Lagen är ny och innebär till stora delar en redaktionell omarbetning av den hittillsvarande lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Den nya lagen har en annan struktur och ett modernare språk än den hittillsvarande lagen. Flera äldre uttryck ersätts utan att någon ändring i sak är avsedd. I avsnitt 5.5 föreslås att det ingripande som kan göras med stöd av lagen bör benämnas ”omhändertagande för vård”. Ändringar av detta slag kommenteras särskilt endast där det i sammanhanget bedöms behövligt. I avsnitt 6.1 föreslås att uttrycket ”barn” genomgående bör framgå i de bestämmelser som rör barn i den nya lagen. Detta kommenteras inte särskilt i författningskommentaren.

Flertalet paragrafer överensstämmer i sak med den hittillsvarande lagen. I de fallen är författningskommentaren utformad så att det anges vilken eller vilka paragrafer i den hittillsvarande lagen som den aktuella paragrafen motsvarar. Dessutom anges hänvisningar till tidigare förarbeten.

I *bilaga 12* finns en jämförelsetabell där det anges vilken bestämmelse i den hittillsvarande lagen som motsvarar vilken bestämmelse i den nya lagen för omhändertagande för vård av barn och unga respektive den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. I *bilaga 13* finns en jämförelsetabell för förslaget om en ny lag för omhändertagande för vård av barn och unga och den hittillsvarande lagen.

I vissa fall anges att en paragraf delvis motsvarar en paragraf i den hittillsvarande lagen. I dessa fall kan det ha gjorts en ändring i sak, t.ex. genom att bestämmelsen i paragrafen har fått ett större tillämpningsområde. I några fall har en bestämmelse i den hittillsvarande lagen delats upp i flera punkter eller separata bestämmelser som placerats i olika paragrafer eller stycken. I sådana fall anges att paragrafen motsvarar delar av en paragraf i den hittillsvarande lagen. I de fall en paragraf enbart delvis har en motsvarighet i den hittillsvarande lagen, kommenteras de sakliga skillnaderna särskilt. Motsvarande gäller om en paragraf i den nya lagen inte har någon tidigare motsvarighet.

Därutöver kommenteras några paragrafer mer utförligt utan att det finns någon skillnad i sak jämfört med hittillsvarande lag. Det är huvudsakligen fråga om bestämmelser där en kommentar behövs på grund av att paragrafen har placerats i ett nytt sammanhang eller att paragrafen delvis har ändrats vilket medför behov av att kommentera även de delar som är oförändrade i sak.

1 kap. Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om omhändertagande för vård av barn och unga när det inte finns samtycke till nödvändig vård. I lagen finns också bestämmelser om flyttningsförbud, utreseförbud och andra åtgärder som får beslutas utan samtycke.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om innehållet i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Lagens syfte

2 § Syftet med denna lag är att tillförsäkra barn och unga skydd och nödvändig vård.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anger vad syftet med lagen är. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.

Lagens tillämpningsområde

3 § Vård och andra insatser ska i första hand ges med samtycke från barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2025:400).

När samtycke saknas får ett barn eller en ung person omhändertas för vård enligt de förutsättningar som anges i 3 kap. Vidare får vissa andra åtgärder beslutas utan samtycke enligt 11 kap. 1 och 2 §§, 12 kap. 1 §, 13 kap. 1 § och 14 kap. 1 §.

Insatserna och åtgärderna ska bygga på respekt för barns och ungas människovärde och integritet.

Paragrafen redogör för lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 5.6.

Första och andra styckena motsvarar hittillsvarande 1 § första stycket första meningen och delvis andra och tredje styckena LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 106). Bestämmelsen ger uttryck för att den nya lagen, likt LVU, ska vara en kompletterande lag till socialtjänstlagen (2025:400) som närmare reglerar förutsättningarna för att omhänderta barn och unga för vård samt besluta om vissa andra åtgärder utan samtycke. Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Tredje stycket motsvarar hittillsvarande 1 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105).

Uttryck i lagen

4 § Med omhändertagande avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som följer av denna lag.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, redogör för vad som avses med omhändertagande i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Med omhändertagande avses att socialnämnden ges det ansvar och de befogenheter som följer av denna lag. Det innebär att samhället genom beslutet om omhändertagande för vård går in och tar över bestämmanderätten i vissa avseenden från vårdnadshavaren eller den unge själv.

5 § Med vård avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400).

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, redogör för vad som avses med vård i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.

Av bestämmelsen framgår att med vård avses sådana insatser som ingår i socialtjänstens ansvar för barn och unga enligt socialtjänstlagen (2025:400). Det innebär att den vård som kan möjliggöras vid ett omhändertagande av ett barn eller en ung person genom den nya lagen är sådan vård som innefattas i socialnämndens ansvar enligt socialtjänstlagen, att ge barn och unga omsorg, uppfostran, vård, stöd och annan hjälp. I det enskilda fallet ska vården vara nödvändig för att avvärja risken för att barnets eller den unges hälsa eller utveckling skadas.

6 § Med barn avses en person under 18 år.

Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, redogör för vad som avses med barn och en ung eller den unge i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Lagens disposition

7 § Lagens innehåll är uppdelat enligt följande.

– 1 kap. Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde
– 2 kap. Barns och ungas rättigheter
– 3 kap. Grunderna för omhändertagande för vård
– 4 kap. Ansökan och beslut om omhändertagande för vård
– 5 kap. Omedelbart omhändertagande
– 6 kap. Genomförandet av vården
– 7 kap. Umgänge och stöd till vårdnadshavare
– 8 kap. Socialnämndens ansvar att följa vården
– 9 kap. Övervägande av vårdnadsöverflytt
– 10 kap. Upphörande av omhändertagande för vård
– 11 kap. Drogtester och läkarundersökning
– 12 kap. Flyttningsförbud
– 13 kap. Utreseförbud
– 14 kap. Förebyggande insatser
– 15 kap. Särskilda ungdomshem
– 16 kap. Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol
– 17 kap. Offentligt biträde och ställföreträdare för barnet
– 18 kap. Beslut som gäller omedelbart
– 19 kap. Överklagande
– 20 kap. Handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården
– 21 kap. Straffbestämmelser
– 22 kap. Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anger hur lagen är disponerad. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

2 kap. Barns och ungas rättigheter

Barnets och den unges bästa

1 § Vid beslut enligt denna lag ska det som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om barnets och den unges bästa. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 1 § femte stycket LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 137). Bestämmelsen ändras språkligt.

Rätt att framföra sina åsikter

2 § Barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns och ungas rätt att komma till tals. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Första meningen motsvarar hittillsvarande 36 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138). Ett barn och en ung person ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet eller den unge inte framför sina åsikter ska detta respekteras och socialnämnden ska inte försöka klargöra barnets eller den unges inställning på annat sätt. Detta innebär dock inte någon begränsning av nämndens ansvar att utreda barnets eller den unges behov av skydd och stöd. Det utgör inte heller något hinder mot att nämnden, inom ramen för en sådan utredning, konsulterar sakkunniga samt i övrigt tar de kontakter som behövs enligt 20 kap. 6 § socialtjänstlagen (2025:400). I det enskilda fallet kan omständigheterna vara sådana att barnet eller den unge inte har förmåga att ge uttryck för sina åsikter, inte ens med hjälp av kommunikationsverktyg. Med hänsyn till principen om barnets bästa är det i sådana fall angeläget att barnets åsikter klarläggs på ett sätt som iakttar respekten för barnets integritet och självbestämmande. Detsamma gäller för en ung person som omfattas av lagen. Bestämmelsen ändras språkligt.

Andra meningen motsvarar delvis hittillsvarande 36 § första stycket fjärde meningen LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 135 och 138). Bestämmelsen ändras språkligt.

Rätt till information

3 § Barnet eller den unge ska kontinuerligt få relevant information.

Information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns och ungas rätt till information. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 36 § första stycket första meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138 och prop. 2006/07:129 s. 109 och 110). I bestämmelsen görs ett tillägg som tydliggör att information ska ges kontinuerligt. Ett barn eller en ung person som är i kontakt med socialtjänsten ska informeras kontinuerligt och bli delaktig i det som pågår och planeras och som har med hans eller hennes situation att göra. Information behöver ges kontinuerligt under hela tiden som ett ärende pågår (jfr prop. 2006/07:129 s. 38). Bestämmelsen ändras även språkligt.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att barnet eller den unge ska få information om beslut som avser honom eller henne och information om hur beslut kan överklagas. Information behöver inte lämnas om det utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt. Om det är uppenbart att informationen inte skulle tillföra något av värde för barnet eller den unge eller för att barnet har sådan ålder eller mognad att han eller hon inte kan tillgodogöra sig informationen behöver den inte lämnas. Information om hur beslutet kan överklagas innefattar även information om vilka möjligheter som finns att få ett offentligt biträde förordnat.

Informationen som lämnas ska, i enlighet med 2 kap. 4 §, vara anpassad till barnets eller den unges individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Vidare ska den som lämnar informationen så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

4 § Information som lämnas till barnet eller den unge ska vara anpassad till hans eller hennes individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om anpassning av den information som lämnas till ett barn eller en ung person. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.1.

I *första meningen*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att informationen ska anpassas till barnets eller den unges ålder, mognad och individuella förutsättningar. Det innebär att informationen kan behöva ges på ett enkelt och tydligt språk och vid flera tillfällen. Informationen kan även behöva anpassas utifrån barnets kognitiva förmåga att förstå information och till barnets förmåga att hantera starka känslor.

Vidare anges i *andra meningen*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, att den som lämnar informationen så långt det är möjligt ska försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen. Det kan t.ex. göras genom att ställa frågor om den information som har lämnats, även om barnet eller den unge inte får pressas att besvara frågor. Den som lämnar informationen behöver vara lyhörd och reflektera över hur barnet eller den unge reagerar på informationen för att kunna ta ställning till om han eller hon har förstått den.

Rätt att föra sin egen talan

5 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål enligt denna lag.

Ett barn som är under 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns processbehörighet och när ett barn under 15 år ska höras i domstol. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 36 § andra stycket första meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 604 och prop. 1989/90:28 s. 124). Bestämmelsen ändras språkligt.

Andra stycket motsvarar delvis hittillsvarande 36 § andra stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138). Bestämmelsen ändras från att domstolen ”får” höra ett barn som är under 15 år om barnet inte kan antas ta skada av det till att domstolen ”ska” höra barnet om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Barnets egen vilja blir således en avgörande faktor för om barnet ska höras i domstol. Vad barnets egentliga vilja är får bedömas i det enskilda fallet och tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Liksom tidigare ska barnet inte höras om han eller hon kan antas ta skada av att höras. Domstolarna måste även fortsättningsvis göra en bedömning i varje enskilt fall av om barnet kan antas ta skada av att höras där. Exempelvis kan barnet antas ta skada om barnet skulle försättas i en svår lojalitetskonflikt gentemot föräldrarna av att höras i domstol. Bedömningen av barns medverkan och hur detta kan utformas får göras i varje enskilt fall och utifrån det enskilda barnets förutsättningar. I denna bedömning är barnets inställning och målets betydelse för barnet av stor vikt, men hänsyn ska också tas till barnets ålder, mognad och andra individuella förutsättningar liksom till barnets ställföreträdares inställning.

Om barnet inte hörs i domstolen men har framfört sina åsikter till socialnämnden i enlighet med 2 kap. 2 § ska socialnämnden redovisa dessa till domstolen.

3 kap. Grunderna för omhändertagande för vård

Generella förutsättningar för omhändertagande för vård

1 § Ett barn ska omhändertas för vård om

1. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana förhållanden i hemmet eller egna beteenden som anges i 2 eller 3 §,
2. den planerade vården är nödvändig och till barnets bästa, och
3. det kan antas att vården inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

En ung person som är under 20 år får omhändertas för vård om

1. det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas på grund av sådana egna beteenden som anges i 3 §,
2. den planerade vården är nödvändig, lämpligare än någon annan vård och till den unges bästa, och
3. det kan antas att vården inte kan ges med den unges samtycke.

Paragrafen innehåller bestämmelser om de generella förutsättningarna för omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 5.4 och 7.1.

Första stycket första punkten och *andra stycket första punkten* motsvarar delar av hittillsvarande 2 och 3 §§ LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 107). Bestämmelserna ändras språkligt och redaktionellt.

Första stycket andra punkten och *andra stycket andra punkten* motsvarar delar av hittillsvarande 1 § andra och tredje styckena samt hittillsvarande 1 § femte stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 581–586, prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 137). Bestämmelserna ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”behövlig vård” byts ut till ”nödvändig vård”. Det tydliggör att inte alla insatser som barnet kan ha behov av motiverar ett omhändertagande. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelserna ändras även redaktionellt.

Första stycket tredje punkten och *andra stycket tredje punkten* motsvarar delar av hittillsvarande 1 § andra och tredje styckena LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 581). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet

2 § De förhållanden i hemmet som kan ligga till grund för omhändertagande för vård enligt 1 § är

1. fysisk eller psykisk misshandel,
2. utnyttjande eller exploatering sexuellt,
3. brister i omsorgen om barnets grundläggande behov,
4. negativ social kontroll, eller
5. något annat skadligt förhållande.

Vid ett beslut om omhändertagande för vård får en sammantagen bedömning göras av förhållandena i första stycket 1–5.

Paragrafen reglerar vilka förhållanden i hemmet som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

Första stycket första punkten motsvarar delar av hittillsvarande 2 § (jfr prop. 1989/90:28 s. 107 och prop. 2002/03:53 s. 105). Bestämmelsen ändras redaktionellt.

Första stycket andra punkten motsvarar delar av hittillsvarande 2 § (jfr prop. 1989/90:28 s. 107). Uttrycket ”otillbörligt utnyttjande” ersätts med ” utnyttjande och exploatering sexuellt”.

Med utnyttjande och exploatering sexuellt avses övergrepp, kränkningar och utnyttjanden av sexuell karaktär. Med uttrycket avses även att ett barn utnyttjas i pornografiskt syfte eller på annat sätt exploateras sexuellt, antingen av föräldrarna själva eller utan att föräldrarna hindrar detta. Även s.k. oskuldskontroller faller inom rekvisitet. I uttrycket utnyttjande och exploatering sexuellt innefattas således vad som tidigare omfattades av otillbörligt utnyttjande, såvitt gäller utnyttjande av sexuell karaktär. Rekvisitet är inte avsett att till sin innebörd motsvara brottet sexuellt utnyttjande av barn i brottsbalken.

Vad som i övrigt tidigare omfattades av uttrycket otillbörligt utnyttjande, exempelvis att ett barn tar skada av omfattande hushållsarbete, omfattas nu i stället av uttrycket ”brister i omsorgen om barnets grundläggande behov”, som behandlas i kommentaren till den tredje punkten.

Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Första stycket tredje punkten motsvarar delar av hittillsvarande 2 § (jfr prop. 1989/90:28 s. 107 och 108). Uttrycket ”brister i omsorgen” kompletteras med uttrycket ”barns grundläggande behov”. Barns grundläggande behov syftar på de behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran som barn har rätt att få tillgodosedda enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken. Uttrycket omfattar därmed såväl brister i den materiella och känslomässiga omsorgen som brister vad gäller trygghet, vägledning och uppfostran.

Brister i omsorgen av barns grundläggande behov omfattar således t.ex. otrygga eller farliga hemmiljöer liksom hemförhållanden där ett barn involveras eller riskerar att involveras i brottslig eller motsvarande destruktiv verksamhet av sina föräldrar eller när föräldrarna inte agerar för

att förhindra en sådan utveckling. Uttrycket omfattar också hemsituationer där föräldrar bekräftar, uppmuntrar eller möjliggör ett barns destruktiva beteende, såsom exempelvis våld eller kriminalitet. Andra förhållanden som omfattas är situationer där barn av föräldrarna utsätts för påtryckningar eller uppmuntras att utöva våld och kontroll av sina syskon eller andra närstående. Även situationer där ett barn tar skada av omfattande hushållsarbete, tvingas att utföra hårt kroppsarbete eller på annat motsvarande sätt utnyttjas omfattas av uttrycket.

Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

I *första stycket fjärde punkten*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att negativ social kontroll är ett sådant förhållande i hemmet som kan utgöra skäl för att omhänderta ett barn för vård.

Med negativ social kontroll avses påtryckningar, kontroll, hot eller tvång som systematiskt begränsar ett barns livsutrymme, eller vid upprepade tillfällen hindrar barnet att göra självständiga val om sitt liv och sin framtid. Den negativa sociala kontrollen ska förstås som en begränsning av ett barns rätt till utveckling och den rätt ett barn har till delaktighet och självbestämmande i takt med stigande ålder och mognad i enlighet med föräldrabalken och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Begränsningarna och kontrollen kan gälla ett barns självbestämmande över sin identitet, kropp och sexualitet, friheten att välja vänner, fritidsaktiviteter, religion, klädsel, utbildning, yrke, partner eller att få tillgång till hälsovård.

Negativ social kontroll av ett barn kan förekomma i en uppväxt som präglas av hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan också förekomma i andra miljöer och sammanhang där barn utsätts för begränsningar och kontroll, exempelvis när föräldrarna på grund av andra skäl kraftigt begränsar eller isolerar barnet från omvärlden.

Första stycket femte punkten motsvarar delar av hittillsvarande 2 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 108). Bestämmelsen kompletteras med ordet ”skadligt”. Det tydliggörs därmed att inte vilket förhållande som helst kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Av *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att en sammantagen bedömning får göras av flera rekvisit i bestämmelsen. Det innebär att flera förhållanden i hemmet som inte var för sig berättigar till ett omhändertagande för vård tillsammans kan göra det. Exempelvis kan vissa brister i omsorgen som inte ensamt utgör skäl för ett omhändertagande för vård tillsammans med andra förhållanden i hemmet motivera ett omhändertagande.

Omhändertagande för vård på grund av eget beteende

3 § De egna beteenden som kan ligga till grund för omhändertagande för vård enligt 1 § är

1. skadligt bruk eller beroende av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel,
2. brottslig verksamhet, eller
3. något annat socialt nedbrytande eller destruktivt beteende.

Vid ett beslut om omhändertagande för vård får en sammantagen bedömning göras av beteendena i första stycket 1–3.

Paragrafen reglerar vilka egna beteenden som kan ligga till grund för ett omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.2.

Första stycket första punkten motsvarar delar av hittillsvarande 3 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 582 och 583). Bestämmelsen kompletteras med läkemedel och dopningsmedel. Det innebär att dessa medel omfattas av bestämmelsen oavsett om de är beroendeframkallande eller inte. Bestämmelsen ändras även språkligt genom att uttrycket ”missbruk” byts ut till ”skadligt bruk eller beroende”. Dessutom läggs alkohol och narkotika till som exempel på beroendeframkallande medel. Någon ändring i sak är inte avsedd. Dessutom ändras bestämmelsen redaktionellt.

Första stycket andra punkten motsvarar delar av hittillsvarande 3 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 583). Bestämmelsen ändras redaktionellt.

Första stycket tredje punkten motsvarar delar av hittillsvarande 3 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 109). Uttrycket ”annat socialt nedbrytande beteende” kompletteras med ”destruktivt beteende”. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Innebörden av uttrycket ”socialt nedbrytande beteende” är, liksom tidigare, att barnet eller den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Kännetecknande för ett socialt nedbrytande beteende är att det påverkar barnets eller den unges relation till andra människor eller samhället negativt i sådan utsträckning att möjligheterna att vara en del av samhällsgemenskapen skadas.

Med uttrycket ”destruktivt beteende” avses beteenden som visar på att barnet eller den unge har en tydligt bristande förmåga att skydda sig själv men som inte i första hand kan betraktas som avvikande från samhällets grundläggande normer. Olika former av självskadebeteenden – t.ex. fysiska och sexuella – och att aktivt söka sig till miljöer eller situationer där det finns en överhängande risk att bli utsatt för våld eller förtryck kan betraktas som destruktiva beteenden.

I vissa fall kan ett barn eller en ung person som på grund av omognad inte förmår ta ansvar för sin fysiska hälsa på ett sätt som utsätter henne eller honom för allvarlig fara anses ha ett destruktivt beteende. Så kan vara fallet när ett barn eller en ung person genom försumlighet eller oförmåga utsätter sig själv för allvarlig fara genom att inte fullfölja läkemedelsbehandling för en svår fysisk sjukdom. Vid bedömningen behöver hänsyn tas till barnets eller den unges ålder och mognad och skälen till att denne inte sköter sin medicinering samt till rätten till självbestämmande inom hälso- och sjukvården. Den som, utan att ha tagit ställning mot viss medicinering, på grund av omognad eller oförmåga inte förmår ta ansvar för sin hälsa på ett sätt som innebär en påtaglig risk för skada, kan anses ha ett destruktivt beteende. Det vårdbehov som kan motivera ett omhändertagande måste dock vara kopplat till barnets eller den unges beteendeproblem, inte till medicineringen i sig.

En bedömning måste göras av om det finns brister i förhållandena i hemmet när ett barn uppvisar ett socialt nedbrytande eller destruktivt beteende. Om vårdbehovet beror på brister i omsorgen om barnets grundläggande behov bör omhändertagande för vård göras med stöd av 3 kap. 2 §.

I andra stycket, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att en sammantagen bedömning får göras av fler rekvisit i bestämmelsen. Det innebär att flera riskbeteenden som inte var för sig berättigar till ett

omhändertagande för vård tillsammans kan göra det. Exempelvis kan användning av droger, som inte är av den intensitet eller varaktighet att användningen omfattas av rekvisitet ”skadligt bruk eller beroende”, i kombination med ett annat riskbeteende sammantaget utgöra skäl för ett omhändertagande för vård.

Omhändertagande för vård på grund av eget beteende vid sluten ungdomsvård

4 § Ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 § kräver inte att risken för skada är påtaglig om barnet eller den unge

1. har dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, och
2. vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte riskera att skada sin hälsa eller utveckling på grund av sådana beteenden som anges i 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om omhändertagande för vård efter sluten ungdomsvård. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.2.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 3 § andra stycket LVU (jfr prop. 1997/98:96 s. 214). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Omhändertagande för vård på grund av anknytning

5 § Ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning till familjehemmet om

1. barnet är placerat i ett familjehem på grund av sådana förhållanden i hemmet som anges i 2 §,
2. förutsättningarna för det omhändertagandet har upphört,
3. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om placeringen i familjehemmet upphör,
4. det är till barnets bästa att vården fortsätter, och
5. det kan antas att placeringen i familjehemmet inte kan fortsätta med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, reglerar under vilka förutsättningar ett barn kan omhändertas för vård på grund av anknytning. Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Bestämmelsen innebär att en ny grund för omhändertagande för vård införs. Ett omhändertagande för vård på grund av anknytning möjliggör att ett barn som har omhändertagits för vård på grund av förhållanden i hemmet under vissa förutsättningar kan vara kvar i det familjehem som barnet fått starka band till fastän de förutsättningar som låg till grund för omhändertagandet har upphört.

Av *första punkten* framgår att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning endast kan beslutas för barn som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 § och som vårdas i placeringsformen familjehem. Enligt 9 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) avses med familjehem ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård, omsorg och uppfostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

Av *andra punkten* följer att ett omhändertagande för vård på grund av anknytning endast kan beslutas om det först har funnits ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 2 §. Vidare måste förutsättningarna för omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet ha upphört. I 10 kap. 1 § anges förutsättningarna för att ett omhändertagande för vård ska upphöra. Av detta följer att omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra när det inte längre behövs och när de förhållanden som ligger till grund för vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Tredje punkten innebär att en risk- och skadebedömning ska göras på motsvarande sätt som vid prövningen av om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende ska beslutas enligt 1 § (jfr prop. 1989/90:28 s. 107). Med ”påtaglig risk för skada” avses att det inte kan vara fråga om någon ringa risk för skada. Det ska gå att konstatera att risken för skada om barnet skiljs från familjehemmet har en sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet behöver stanna kvar i familjehemmet.

Fjärde punkten anger att en bedömning av barnets bästa ska göras. Bestämmelsen motsvarar den bedömning av barnets bästa som ska göras enligt 1 § och 2 kap. 1 § (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 137).

Femte punkten innebär att en bedömning av om det finns samtycke till placeringen ska göras. Bestämmelsen motsvarar den bedömning som ska göras enligt 1 § första stycket 3 (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 581). I de fall ett barn över 15 år inte själv vill stanna i familjehemmet bör det förhållandet enligt 3 kap. 6 § tas i beaktande för att bedöma om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning är uppfyllda.

6 § Vid en prövning av om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 5 § är uppfyllda ska särskilt beaktas

1. familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att fortsatt vara familjehem,
2. barnets inställning,
3. barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavare och syskon,
4. barnets förankring i sin sociala miljö,
5. barnets ålder och placeringstid,
6. om barnet har särskilda behov, och
7. om barnet har en pågående behandling eller annan insats.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid prövningen av omhändertagande för vård på grund av anknytning. Uppräkningen avser omständigheter som ska beaktas särskilt, men hänsyn ska också tas till andra förhållanden som har betydelse för om förutsättningarna i 3 kap. 5 § är uppfyllda. Vid prövningen ska t.ex. även vårdnadshavarens intressen beaktas. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Av *första punkten* framgår att en bedömning ska göras av vilka möjligheter familjehemsföräldrarna har att fortsätta att ha barnet placerat hos sig, och vad deras inställning till detta är. Vilket tidsperspektiv det är fråga om beror från fall till fall. I de fall ett omhändertagande bör fortsätta temporärt därför att det behövs mer tid för att förbereda barnets

återförening med vårdnadshavaren är det naturligtvis fråga om ett kortare tidsperspektiv än i de fall det är oklart om en återförening är lämplig ens på längre sikt eller överhuvudtaget.

Av *andra punkten* framgår att barnets inställning särskilt ska beaktas vid prövningen av om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning är uppfyllda. Barnets inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Av *tredje punkten* framgår att barnets relation till familjehemmet, vårdnadshavarna och eventuella syskon särskilt ska beaktas. Barnets känslomässiga förankring i familjehemmet är av grundläggande betydelse för bedömningen av om omhändertagandet för vård ska fortsätta. Relationen till familjehemsföräldrarna och till eventuella familjehemssyskon ska därför beaktas särskilt. Även barnets relation till vårdnadshavarna ska beaktas. Om vårdnadshavarna under tiden för omhändertagandet fortsatt kan vara betydelsefulla personer för barnet är förutsättningarna större att kunna genomföra en hemflyttning. Om kontakten mellan dem däremot har varit begränsad och problematisk kan det tala emot en hemflyttning. Barnets relation till eventuella syskon kan röra både relationen till medplacerade syskon i familjehemmet och till syskon som inte är bor tillsammans med barnet i familjehemmet.

Av *fjärde punkten* framgår att barnets förankring i sin sociala miljö särskilt ska beaktas. Det kan exempelvis handla om omständigheter i barnets vardagliga miljö som skola, förskola, kamrater, umgänge och fritidsintressen. Det kan också handla om andra relationer i den sociala miljön som nära släktingar eller andra närstående. Bedömningen ska inte bara utgå från den förankring som uppkommit till följd av placeringen utan till barnets förankring i sin sociala miljö som helhet.

I *femte punkten* framgår att barnets ålder och placeringstid särskilt ska beaktas. Hur gammalt barnet är och hur länge han eller hon varit placerat är faktorer som generellt spelar roll för förankringen till familjehemmet. Om barnet har placerats i mycket ung ålder, dvs. runt 0–3 år, kan det generellt tala för att barnet snabbare fått en starkare förankring till och annat behov av familjehemsföräldrarna. Likaså kan en längre tids placering i samma familjehem generellt tala för att barnet fått en stark anknytning dit och att risken för skada vid en separation är större. Placeringstiden kan avse både hur länge barnet varit placerat i samma familjehem och barnets sammanlagda placeringstid i olika placeringar.

I *sjätte punkten* anges att om barnet har särskilda behov ska det särskilt beaktas. Med särskilda behov avses bl.a. olika typer av funktionsnedsättningar och psykiska eller fysiska besvär som kan spela roll för ett barns mående om omhändertagandet för vård upphör.

Sjunde punkten anger att om barnet har en pågående behandling eller annan insats ska det särskilt beaktas. Med detta avses t.ex. att en inledd hälso- eller sjukvårdsutredning påverkas på ett betydande sätt av att vården upphör, t.ex. för att utredningen behöver avbrytas eller skjutas upp till men för barnet. Det kan också handla om stadigvarande eller komplexa vårdkontakter runt barnet som inte kan fortsätta eller svårligen kan ersättas om omhändertagandet för vård upphör. Även insatser i skolan eller enligt socialtjänstlagen (2025:400) kan komma i fråga att beakta.

4 kap. Ansökan och beslut om omhändertagande för vård

Förvaltningsrätten beslutar om omhändertagande för vård

1 § Beslut om omhändertagande för vård fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Beslut om omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § får även fattas av rätten utan ansökan av socialnämnden när upphörande av ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet prövas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan och beslut om omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 4 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 585 och 586 samt prop. 1989/90:28 s. 109). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Av *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att rätten i vissa fall får besluta om omhändertagande för vård på grund av anknytning utan att socialnämnden har ansökt om ett sådant omhändertagande. Ett sådant beslut får fattas när rätten prövar om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra eller fortsätta. Exempelvis kan det röra sig om den situationen att ett barn, genom sin ställföreträdare, överklagar socialnämndens beslut att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet ska upphöra, och inte ansöker om ett omhändertagande för vård på grund av anknytning eftersom nämnden anser att det saknas förutsättningar att omhänderta barnet för vård på grund anknytning. Rätten har då att ta ställning till om förutsättningarna för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § är uppfyllda.

Bestämmelsen omfattar även den situation då rätten prövar ett överklagande av ett beslut om fortsatt omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och bedömer att förutsättningarna för det omhändertagandet har upphört, men att förutsättningarna för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning är uppfyllda. Enligt 10 kap. 1 § andra stycket 2 får ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet nämligen inte upphöra för ett barn som är placerat i familjehem utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Ansökans innehåll

2 § Socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård enligt 1 § första stycket ska innehålla en redogörelse för

1. barnets eller den unges relationer till närstående personer och sociala nätverk,
2. barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång,
3. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård,
4. tidigare vidtagna åtgärder,
5. den vård som socialnämnden anser är nödvändig, målet med vården och hur den ska genomföras,

6. hur relevant information lämnats till barnet eller den unge,
7. vilket slags relevant information som lämnats, och
8. barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård och förhållandena i övrigt.

Ansökan ska även innehålla en vårdplan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad en ansökan om omhändertagande för vård ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.1.

Första stycket första punkten motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket första strecksatsen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 585 och 586 samt prop. 1989/90:28 s. 109) och ersätter hittillsvarande 10 kap. 1 § första stycket 2 socialtjänstförordningen (2025:468). Jämfört med hittillsvarande lydelse i LVU preciseras vad som avses med ”den unges förhållanden” på det sätt som framgår av hittillsvarande lydelse i socialtjänstförordningen, dvs. att det ska redogöras för ”barnets eller den unges relationer till närstående personer”. Ett tillägg görs om att det även ska redogöras för barnets eller den unges ”sociala nätverk”. Med socialt nätverk avses t.ex. barnets eller den unges kontakter med släktingar, vänner, grannar och andra viktiga personer i hans eller hennes omgivning.

Första stycket andra punkten motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket första strecksatsen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 585 och 586 samt prop. 1989/90:28 s. 109) och ersätter hittillsvarande 10 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstförordningen. Jämfört med hittillsvarande lydelse i LVU preciseras vad som avses med ”den unges förhållanden” på det sätt som framgår av hittillsvarande lydelse i socialtjänstförordningen.

Första stycket tredje punkten motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket andra strecksatsen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 109) och ersätter hittillsvarande 10 kap. 1 § första stycket 3 socialtjänstförordningen. Jämfört med hittillsvarande lydelse i LVU ändras bestämmelsen språkligt och ordet ”konkreta” läggs till.

Första stycket fjärde punkten motsvarar hittillsvarande 4 § andra stycket tredje strecksatsen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 585 och prop. 1989/90:28 s. 109).

Första stycket femte punkten motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket fjärde strecksatsen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 585 och 586 samt prop. 1989/90:28 s. 109). Jämfört med hittillsvarande lydelse ändras bestämmelsen språkligt och ett tillägg görs om att en redogörelse även ska lämnas avseende vilken vård socialnämnden anser är nödvändig och målet med vården.

Första stycket sjätte punkten motsvarar hittillsvarande 4 § andra stycket femte strecksatsen LVU (jfr prop. 2006/07:129 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt.

Första stycket sjunde punkten motsvarar hittillsvarande 4 § andra stycket sjätte strecksatsen LVU (jfr prop. 2006/07:129 s. 110).

Första stycket åttonde punkten motsvarar delvis hittillsvarande 4 § andra stycket sjunde strecksatsen LVU (jfr prop. 2006/07:129 s. 110) och ersätter hittillsvarande 10 kap. 1 § första stycket 4 socialtjänstförordningen. Jämfört med hittillsvarande lydelser ändras bestämmelsen språkligt.

Andra stycket ersätter hittillsvarande 10 kap. 1 § andra stycket socialtjänstförordningen. Bestämmelsen ändras språkligt.

Bestämmelserna om vad en ansökan ska innehålla är inte begränsade till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Tidsfrist för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning

3 § Om socialnämnden bedömer att det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §, ska nämnden ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för sådan vård senast inom fyra månader från det att nämndens utredning om upphörande av omhändertagande för vård inleddes.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om när socialnämnden senast ska ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.2.

Av *första stycket* framgår att socialnämnden, om nämnden bedömer att förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning finns, ska nämnden senast när nämnden avslutar sin utredning om upphörande av vård ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Av 20 kap. 3 § socialtjänstlagen (2025:400) framgår att en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd ska bedrivas skyndsamt och vara slutförd inom fyra månader från det att den inleddes. Inom denna tid ska socialnämnden således enligt bestämmelsen i första stycket även ansöka om att ett barn ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Om socialnämnden inte ansöker om omhändertagande för vård på grund av anknytning inom denna tid upphör inte omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet, utan det omhändertagandet upphör först när socialnämnden beslutar att omhändertagandet ska upphöra enligt 10 kap. 1 §. Inte heller upphör omhändertagandet för vård på grund av förhållanden i hemmet om socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård på grund av anknytning. Det pågående omhändertagandet fortgår i avvaktan på förvaltningsrättens prövning av ansökan.

Av *andra stycket* framgår att om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt får förvaltningsrätten besluta att tidsfristen för att ansöka om omhändertagande för vård på grund av anknytning ska vara längre än fyra månader. Förvaltningsrätten bör vara restriktiv både i fråga om att medge förlängning och när det gäller förlängningstiden. En förlängning av tidsfristen kan t.ex. komma i fråga om det av rättssäkerhetsskäl bedöms finnas ett starkt behov av att bredda det befintliga utredningsunderlaget innan ansökan görs. Förlängningen bör normalt inte överstiga någon eller ett fåtal veckor. Ett beslut att förlänga ansökningstiden får enligt 19 kap. 2 § inte överklagas.

5 kap. Omedelbart omhändertagande

Beslut om omedelbart omhändertagande

Omedelbart omhändertagande för vård

1 § Socialnämnden får besluta att ett barn eller en ung person som är under 20 år omedelbart ska omhändertas för vård, om

1. det är sannolikt att barnet eller den unge behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, och
2. rättens beslut om omhändertagande för vård inte kan avvaktas med hänsyn till
   a) risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling, eller
   b) att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Paragrafen reglerar när socialnämnden får besluta om omedelbart omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 6 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 589 och 590 samt prop. 1989/90:28 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycken ”beredas vård” byts ut till ”omhändertas för vård” och ”beslut om vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Det görs ett tillägg om att barnet eller den unge omedelbart omhändertas ”för vård”. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Omedelbart omhändertagande för tillfällig vård i vissa internationella situationer

2 § Socialnämnden får, om svensk domstol inte är behörig att besluta om omhändertagande för vård, besluta att ett barn omedelbart ska omhändertas för tillfällig vård, om

1. det är sannolikt att barnet tillfälligt behöver omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, och
2. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till
   a) risken för barnets hälsa eller utveckling, eller
   b) att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Paragrafen reglerar när socialnämnden, i de fall svensk domstol inte är behörig att besluta om omhändertagande för vård, får besluta om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 6 a § första stycket LVU (jfr prop. 2018/19:102 s. 50). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”beredande av vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Det görs ett tillägg om att barnet omedelbart omhändertas ”för tillfällig vård”. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Beslutsrätt i vissa fall

3 § Om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat fatta ett sådant beslut. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om omhändertagande för vård får besluta om omedelbart omhändertagande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat och rätten i vissa fall får besluta om omedelbart omhändertagande för vård och omedelbart omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.4.1.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 6 § andra stycket och 6 a § andra stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 590, prop. 1989/90:28 s. 110 och prop. 2018/19:102 s. 50). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 6 § tredje stycket och 6 a § andra stycket LVU (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 115, prop. 1989/90:28 s. 110 och prop. 2018/19:102 s. 50). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

4 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om omedelbart omhändertagande, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om omedelbart omhändertagande har fattats efter det att nämnden har ansökt om omhändertagande för vård, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om omhändertagande för vård.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska lämnas över till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. Övervägandena finns i avsnitt 10.4.2.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 7 § första stycket första meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 591, bet. SoU 1979/80:44 s. 115 och prop. 1989/90:28 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”underställas” byts ut till formuleringen ”lämna över för prövning av om det ska fastställas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 7 § fjärde stycket LVU (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 115 och prop. 1989/90:28 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”underställas” byts ut till formuleringen ”lämna över för prövning av om det ska fastställas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Tredje stycket motsvarar hittillsvarande 7 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 591 och prop. 1989/90:28 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Ansökan efter fastställt beslut

5 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden senast inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 § ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska

1. omhändertas för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §, eller
2. vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård enligt 9 §.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämnden, efter att förvaltningsrätten fastställt ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, ska ansöka om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.4.3.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 8 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 592, prop. 1989/90:28 s. 111 och prop. 2018/19:102 s. 51). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycken ”verkställdes” byts ut till ”påbörjades” och ”beredas vård” byts ut till ”omhändertas för vård”. Dessutom förtydligas att det är från vårdens påbörjande som tidsfristen ska räknas. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 8 § andra stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 111 och prop. 2018/19:102 s. 51). Bestämmelsen ändras språkligt.

Upphörande av ett omedelbart omhändertagande

6 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om omedelbart omhändertagande fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,

2. om socialnämnden inte inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 § har ansökt om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 § eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 §, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller

3. när rätten avgör frågan om omhändertagande för vård eller frågan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

Paragrafen reglerar när ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård upphör. Övervägandena finns i avsnitt 10.5.

Första punkten motsvarar hittillsvarande 7 § tredje och fjärde styckena LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 591 och prop. 1989/90:28 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”underställts” byts ut till formuleringen ”lämnat över för prövning av om det ska fastställas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra och *tredje punkten* motsvarar hittillsvarande 9 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 592, prop. 1989/90:28 s. 111 och prop. 2018/19:102 s. 52). Bestämmelserna ändras språkligt.

7 § Socialnämnden ska besluta att ett omedelbart omhändertagande genast ska upphöra när det inte längre behövs. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård.

Paragrafen reglerar att ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård ska upphöra när det inte längre behövs. Övervägandena finns i avsnitt 10.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 593, bet. SoU 1979/80:44 s. 116,

prop. 1989/90:28 s. 112 och prop. 2018/19:102 s. 52). Bestämmelserna ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Omedelbart omhändertagande vid häktning

8 § Om barnet eller den unge är häktad får vården till följd av ett beslut om omedelbart omhändertagande inte påbörjas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som gäller när barnet eller den unge blir häktad. Övervägandena finns i avsnitt 10.6.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 § andra stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 111 och 112 samt prop. 2018/19:102 s. 52). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”verkställas” byts ut till ”påbörjas”. Dessutom förtydligas att det är vården till följd av ett beslut om omedelbart omhändertagande som inte får påbörjas om barnet eller den unge är häktad. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Fortsatt omhändertagande för tillfällig vård i vissa internationella situationer

Beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

9 § Förvaltningsrätten får besluta att ett omedelbart omhändertagande för tillfällig vård enligt 2 § ska fortsätta om barnet fortsatt behöver tillfällig vård.

Ett sådant beslut får endast fattas om socialnämnden har ansökt om ett sådant omhändertagande

1. inom fyra veckor från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §,
2. innan tiden för när ett beslut om förlängd tidsfrist enligt 5 § andra stycket har löpt ut, eller
3. innan tiden för när ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård har löpt ut.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 a § första stycket LVU (prop. 2018/19:102 s. 52 och 53). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

10 § I ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § ska socialnämnden ange hur lång tid barnet behöver vara omhändertaget och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Ansökan och handlingarna i ärendet ska lämnas in till förvaltningsrätten.

Om ansökan har kommit in till förvaltningsrätten inom den tid som anges i 9 §, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på rättens beslut.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 a § andra och tredje stycket LVU (prop. 2018/19:102 s. 52 och 53). Bestämmelsen ändras språkligt.

Tidsbegränsning för fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

11 § Ett beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § får avse högst två månader åt gången, räknat från den dag då beslutet fattades. Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får pågå under högst ett år i följd, om inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur länge fortsatt omhändertagande för tillfällig vård får pågå. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 a § fjärde stycket LVU (prop. 2018/19:102 s. 52 och 53). Bestämmelsen ändras språkligt.

Upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

12 § Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 § upphör om socialnämnden inte har ansökt om att barnet ska vara fortsatt omhändertagen innan tiden för gällande beslut har löpt ut.

Om det inte längre finns skäl för att barnet ska vara omhändertaget för tillfällig vård, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.

Paragrafen reglerar upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 9 b § LVU (prop. 2018/19:102 s. 53 och 54). Bestämmelsen ändras språkligt.

Upplysning om internationella bestämmelser

13 § Bestämmelserna i 2–13 §§ kompletterar rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn (Bryssel II-förordningen) och lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

Paragrafen innehåller en upplysningsbestämmelse om att bestämmelserna om omedelbart omhändertagande för tillfällig vård och fortsatt omhändertagande för tillfällig vård kompletterar vissa internationella bestämmelser. Övervägandena finns i avsnitt 10.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 6 a § fjärde stycket LVU (prop. 2018/19:102 s. 49–51). Bestämmelsen ändras språkligt.

6 kap. Genomförandet av vården

Socialnämnden beslutar om vårdens genomförande

1 § Socialnämnden beslutar hur vården av barnet eller den unge ska genomföras. I detta ingår att besluta om var barnet eller den unge ska vara placerad. Nämnden får dock endast besluta att barnet eller den unge ska vara placerad i sitt eget hem, om det kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne.

Om socialnämndens beslut inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens rätt att besluta om genomförandet av vården. Övervägandena finns i avsnitt 11.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 11 § första stycket första meningen, andra stycket första meningen och tredje stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 595 och 596 och prop. 1981/82:8 s. 64).

Bestämmelsen ändras språkligt bl.a. genom att ordet ”ordnas” byts ut till ”genomföras” och ”vistas” byts ut till ”placerad”. Någon ändring i sak är inte avsedd. I *första stycket andra meningen* förtydligas att beslutet om placering ingår i genomförandet av vården.

Var vården ska inledas

2 § Vården ska inledas utanför barnets eller den unges eget hem.

När vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och omhändertagandet enligt 3 kap. 2 § endast grundas på den ena vårdnadshavarens eller förälderns förhållanden i hemmet får vården dock inledas i den andra vårdnadshavarens eller förälderns hem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vårdens inledande. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 11 § andra stycket andra meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 112).

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att vården i undantagsfall får inledas i den ena vårdnadshavarens eller förälderns hem. Det får ske om ett barn omhändertagits på grund av förhållanden i hemmet och bristerna endast finns hos den ena vårdnadshavaren eller föräldern. Det förutsätter dock att vårdnadshavarna eller föräldrarna lever åtskilda och bristerna inte också finns hos den vårdnadshavaren eller föräldern där barnet placeras. Dessutom ska en sådan placering, enligt 6 kap. 1 §, antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne.

När vården ska anses påbörjad

3 § Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 § eller ett beslut om omhändertagande för vård enligt 3 kap. har kommit till den placering där vården ska inledas eller när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge.

Vården ska påbörjas inom fyra veckor från den dag då beslutet fick laga kraft. Om vården inte påbörjats inom denna tid upphör beslutet att gälla.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vårdens påbörjande. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 10§ LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 112). Av bestämmelsen framgår att vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge kommit till den placering som beslutats för honom eller henne, oavsett om placeringen ska inledas utanför eller i hemmet. Det innebär en anpassning till att vården även i vissa fall kan inledas i barnets eget hem. I bestämmelsen förtydligas också att vården ska anses påbörjad även när socialnämnden på annat sätt kan utöva det faktiska vårdansvaret över barnet eller den unge. Det innebär, som uttalats i tidigare förarbeten, att vården också kan inledas på t.ex. ett sjukhus.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 5 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 586). Bestämmelsen har ändrats språkligt och redaktionellt. Någon ändring i sak är inte avsedd. Som tidigare innebär bestämmelsen att om beslutet inte påbörjats inom fyra veckor förlorar beslutet sin giltighet.

Socialnämndens ansvar och bestämmanderätt under vårdtiden

Ansvar för tillsyn och bestämmanderätt om personliga förhållanden

4 § Socialnämnden ska under vårdtiden se till att barnet eller den unge får den tillsyn som behövs och bestämma om barnets eller den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

Även den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård ska se till att barnet eller den unge får den tillsyn som behövs och får bestämma i frågor som rör den dagliga omsorgen.

Paragrafen reglerar bestämmanderätten över barnet och den unge under vårdtiden. Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 11 § fjärde stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 596 och 597). Övervägandena finns i avsnitt 11.4.

I *första stycket* regleras socialnämndens ansvar att förhindra att barnet eller den unga skadar sig själv eller andra och socialnämndens bestämmanderätt över barnets eller den unges personliga förhållanden. Bestämmelsen ändras språkligt genom att uttrycket ”uppsikt” byts ut till ”tillsyn”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

I *andra stycket* regleras vilket ansvar och vilken bestämmanderätt den som socialnämnden har gett i uppdrag att ha barnet eller den unge i sin faktiska vård, har. Bestämmelsen ändras så att det framgår att den som har barnet eller den unge i sin faktiska vård får bestämma inom ramen för den dagliga omsorgen om barnet eller den unge. Bestämmelsen ändras även språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”uppsikt” byts ut till ”tillsyn” för att bättre stämma överens med föräldrabalkens terminologi. Dessutom ändras bestämmelsen redaktionellt.

Ansvar för barnets grundläggande behov

5 § Socialnämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande behov enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

Paragrafen reglerar socialnämndens ansvar för barnets grundläggande behov. Övervägandena finns i avsnitt 11.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 11 § femte stycket LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och 106). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”rättigheter” byts ut till ”behov” för att stämma bättre överens med föräldrabalkens terminologi. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Vården ska vara av god kvalitet

6 § Vården ska vara av god kvalitet samt bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller krav på kvalitet och kunskap om vården. Övervägandena finns i avsnitt 11.3.

Av *första ledet* i bestämmelsen framgår att vården ska vara av god kvalitet. Avsikten med bestämmelsen är att garantera kvalitet i den vård som beslutas för ett barn eller ung person som är omhändertagen för vård.

Andra ledet i bestämmelsen anger att vården ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Med vetenskap avses vetenskaplig kunskap som har tagits fram med olika forskningsmetoder. Med beprövad erfarenhet avses kunskap som vuxit fram genom att kunskaper från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning. Att vården ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet innebär att vården ska vara förenlig med tillgänglig vetenskap och beprövad erfarenhet. Detta förutsätter att en sammanantagen bedömning görs av olika vetenskapliga studier samt beprövad erfarenhet. Det är också viktigt att värdera om och på vilket sätt forskningen är relevant för vården.

7 kap. Umgänge och stöd till vårdnadshavare

Umgänge under vårdtiden

Umgänge med närstående

1 § Socialnämnden har ansvar för att barnet eller den unge ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Paragrafen reglerar socialnämndens ansvar för umgänge. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 14 § första stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 115). Socialnämndens ansvar enligt bestämmelsen utvidgas till syskon och andra närstående. Med närstående avses andra personer än föräldrar och syskon inom familj- eller släktkretsen samt andra personer som barnet har en nära relation till, t.ex. tidigare familjehems-föräldrar. Bestämmelsen innebär ingen rangordning mellan de olika kategorierna av närstående, utan barnets eller den unges behov av umgänge ska vara avgörande. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort

2 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får socialnämnden besluta

1. hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utformas, eller
2. att barnets vistelseort ska hemlighållas för vårdnadshavare eller föräldrar.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i första stycket fortfarande behövs.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om umgänge och hemlighållande av vistelseort. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 14 § andra och tredje stycket (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 601 och 602 och prop. 1989/90:28 s. 115). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

3 § Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för ett barn som är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 §.

Paragrafen upplyser om socialnämndens rätt enligt folkbokföringslagen (1991:481) att ansöka om skyddad folkbokföring för barn som är omhändertagna på grund av förhållanden i hemmet. Övervägandena finns i avsnitt 11.5. Paragrafen motsvarar hittillsvarande 14 § fjärde stycket LVU (jfr prop. 2017/18:145 s. 136).

Stöd till vårdnadshavare och föräldrar

4 § Socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar för vårdnadshavares och föräldrars delaktighet i vården av barnet. Övervägandena finns i avsnitt 11.6.

Av bestämmelsen framgår att vårdnadshavare och föräldrar ska erbjudas stöd av socialnämnden som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Det kan t.ex. handla om att man behöver krisstöd för att bearbeta att barnet har flyttat från hemmet eller stöd för att upprätthålla kontakten med barnet. Det kan också handla om att vårdnadshavare eller föräldrar behöver stöd eller behandling för de eventuella problem som ligger till grund för att barnet inte kan bo kvar hemma. När det gäller barn som har placerats på grund av eget beteende, t.ex. på grund av skadligt bruk eller beroende, kan vårdnadshavare och föräldrar behöva involveras aktivt i behandlingen.

Vårdnadshavarens rätt till information

5 § Barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården.

Informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om vårdnadshavares rätt till information. Övervägandena finns i avsnitt 11.6.

Av bestämmelsen framgår att barnets vårdnadshavare ska få den information han eller hon behöver för att kunna vara delaktig i genomförandet av vården. Det är upp till ansvarig socialnämnd att lämna vårdnadshavaren den information som behövs för att möjliggöra delaktighet. Om socialnämnden bedömer att uppgifterna kan skada barnet ska socialnämnden inte lämna ut uppgifter.

Att informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar innebär att den ska ges på ett sätt så att vårdnadshavaren kan ta den till sig och förstå den.

8 kap. Socialnämndens ansvar att följa vården

Socialnämnden ska noga följa vården

1 § Socialnämnden ska noga följa vården av ett barn eller en ung person som är omhändertagen. Detta ska främst ske genom

1. regelbundna personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vårdas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem eller på boendet, och
4. samtal med vårdnadshavarna eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till vårdnadshavare, föräldrar, syskon och andra närstående.

Paragrafen reglerar socialnämndens ansvar att noga följa vården. Övervägandena finns i avsnitt 13.1.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 13 a § första och andra styckena LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 130, 137 och 138). De åtgärder som socialnämnden främst ska vidta när nämnden följer vården kompletteras med att samtal ska göras med ett ensamkommande barns gode man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Det innebär att när socialnämnden följer upp en placering av ett ensamkommande barn ska nämnden samtala med barnets gode man. Uppräkningen i bestämmelsen är inte uttömmande. Den anger endast vilka åtgärder socialnämnden främst ska vidta när den följer vården. Socialnämnden kan således samtala med andra som nämnden bedömer är viktiga för barnet. Bestämmelsen ändras även språkligt och redaktionellt.

Andra stycket motsvarar delvis hittillsvarande 13 a § tredje stycket LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 137 och 138). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs ett tillägg som lyfter fram att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma barnets relationer till föräldrar och syskon. Därutöver ändras formuleringen ”anhöriga och andra närstående” till enbart ”närstående”. Närstående omfattar både personer inom familj- eller släktkretsen och andra personer som den enskilde har en nära relation till och innefattar därmed även anhöriga. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Regelbundet övervägande av om omhändertagandet fortfarande behövs

2 § Socialnämnden ska regelbundet överväga om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § fortfarande behövs samt hur vården bör inriktas och utformas. Ett sådant övervägande ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om det regelbundna övervägandet som socialnämnden ska göra vid ett omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 13.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 13 § första stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 114 och 115 och prop. 2012/13:10 s. 131 och 137). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs det ett tillägg i bestämmelsen om från vilken tidpunkt tremånadersperioden ska räknas för det första övervägandet och från vilket beslut. Detta görs genom en hänvisning till bestämmelsen om när vården ska anses påbörjad. Ett tillägg görs även så att bestämmelsen omfattar omhändertagande för vård på grund av anknytning. Bestämmelsen ändras också språkligt.

Regelbunden prövning av om omhändertagandet ska upphöra

3 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då vården påbörjades enligt 6 kap. 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den regelbundna prövning som socialnämnden ska göra av om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 13.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 13 § andra stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 587 och 588 och prop. 1989/90:28 s. 114 och 115). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs det ett tillägg i bestämmelsen om från vilket beslut om omhändertagande den första prövningen ska göras. Detta görs genom en hänvisning till bestämmelsen om när vården ska anses påbörjad. Bestämmelsen ändras även språkligt och redaktionellt.

Övervägande av förutsättningarna för flyttningsförbud

4 § Socialnämnden ska särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 § när nämnden prövar om ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens skyldighet att överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 13.3.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 13 b§ LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 109). Jämfört med hittillsvarande lydelse ändras tillämpningsområdet för bestämmelsen på så sätt att den inte längre omfattar barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av förhållanden i hemmet. Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

9 kap. Övervägande om vårdnadsöverflytt

1 § Socialnämnden ska särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken när ett barn har varit placerat i samma familjehem under två år från det att placeringen påbörjades. Därefter ska frågan övervägas årligen.

När socialnämnden överväger att ansöka om överflyttning av vårdnaden ska nämnden särskilt beakta

1. barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
2. barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,
3. familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,
4. barnets relation till sina föräldrar, och
5. barnets sociala situation i övrigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens skyldighet att överväga vårdnadsöverflytt. Övervägandena finns i avsnitt 14.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 13 c § LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 106, prop. 2020/21:35 s. 32 och 33, prop. 2021/22:178 s. 110 och prop. 2024/25:10 s. 84). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

10 kap. Upphörande av omhändertagande för vård

Förutsättningar för upphörande av omhändertagande för vård

Ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs

1 § Socialnämnden ska besluta att ett omhändertagande för vård ska upphöra när det inte längre behövs.

Ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 § får inte upphöra

1. innan de förhållanden som ligger till grund för vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt, och
2. om barnet är placerat i familjehem, utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett omhändertagande för vård ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 15.1.1.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 21 § första stycket första meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 587 och prop. 1989/90:28 s. 117 och 118). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Andra stycket första punkten motsvarar hittillsvarande 21 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 110 och 111). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Av *andra stycket andra punkten*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet endast får upphöra för ett barn som är placerat i familjehem efter att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning. Bestämmelsen innebär

att innan socialnämnden beslutar att omhändertagandet i de fallen ska upphöra behöver nämnden överväga om barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning, dvs. om förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § är uppfyllda. Om nämnden bedömer att förutsättningarna är uppfyllda ska nämnden ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning, vilket framgår av 4 kap. 3 §.

Bestämmelsen i andra punkten omfattar även situationen då rätten prövar ett överklagande av ett beslut om fortsatt omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet och bedömer, till skillnad mot underinstansen, att förutsättningarna för det omhändertagandet har upphört. Rätten får då inte besluta att omhändertagandet ska upphöra för ett barn som är placerat i familjehem om det inte har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

När socialnämnden beslutar att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte ska upphöra för ett barn som är placerat i familjehem och ett sådant beslut överklagas, är det lämpligt att nämnden – i samband med överlagandet – gör en villkorlig ansökan hos förvaltningsrätten om att barnet ska omhändertas för vård på grund av anknytning. Det finns inte heller något hinder mot att socialnämnden i utredningen av om omhändertagandet ska upphöra överväger om det finns förutsättningar för ett omhändertagande för vård på grund av anknytning, även om nämnden finner att de förhållanden i hemmet som ursprungligen ligger till grund för omhändertagandet inte har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt.

Enligt 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska rätten se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Ett omhändertagande för vård ska upphöra vid vissa åldrar

2 § Ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Paragrafen reglerar vid vilken ålder omhändertagande för vård upphör. Övervägandena finns i avsnitt 15.1.2.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 21 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 587–589 och prop. 1989/90:28 s. 117 och 118). Bestämmelserna ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Jämfört med hittillsvarande lydelse görs ett tillägg om att även omhändertagande för vård på grund av anknytning ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 21 § fjärde stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 587–589, prop. 1984/85:171 s. 40 och prop. 1989/90:28 s. 117 och 118). Bestämmelserna ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Begäran om upphörande av ett omhändertagande för vård

3 § Ett barn som har fyllt 15 år, en ung person eller ett barns vårdnadshavare får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller anknytning enligt 3 kap. 2 eller 5 § ska upphöra, får avvisas om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att nämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om när en begäran om att omhändertagande för vård ska upphöra görs, dvs. när en s.k. hemtagningsbegäran görs. Övervägandena finns i avsnitt 15.2.

Första stycket kodifierar den förvaltningsrättsliga princip som innebär att ett barn som har fyllt 15 år, en ung person eller ett barns vårdnadshavare när som helst får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Av *andra stycket* framgår att socialnämnden i vissa fall får avvisa en sådan begäran som kommer in enligt första stycket. Om en begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att nämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft får socialnämnden avvisa begäran om den kommer från en vårdnadshavare och rör ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning. Med en ”begäran från en vårdnadshavare” avses en begäran som vårdnadshavaren lämnar in för egen räkning. Bestämmelsen innebär således en begränsning av möjligheten för en vårdnadshavare att få en begäran om att omhändertagandet ska upphöra prövad. Med ett ”beslut i fråga om omhändertagandet” avses bl.a. ett beslut av rätten att bevilja socialnämndens ansökan om omhändertagande för vård eller ett beslut om att avslå en hemtagningsbegäran.

Bestämmelser om när en handling anses ha kommit in till nämnden finns i förvaltningslagen (2017:900). Vid beräkning av inom vilken tid en begäran ska ha kommit in för att bestämmelsen ska vara tillämplig gäller lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid.

Bestämmelsen innebär inte att nämnden är förhindrad pröva en begäran som kommer in inom den angivna tiden. Av 10 kap 1 § framgår att när ett omhändertagande för vård inte längre behövs ska nämnden besluta att omhändertagandet ska upphöra. Enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) ska socialnämnden, om nämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, genast inleda en utredning. Av 20 kap. 1 § SoL följer vidare att om en anmälan till socialnämnden gäller barn eller unga, ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge behöver omedelbart skydd. Bedömer nämnden att det i vårdnadshavarens begäran framkommer något som kan föranleda en åtgärd från nämndens sida ska nämnden således inleda en utredning.

Socialnämndens beslut om att avvisa begäran får inte överklagas, se 19 kap. 1 §.

Förbereda återförening

4 § Socialnämnden ska noga förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om barnet när ett omhändertagande för vård ska upphöra.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar att förbereda barnets återförening med vårdnadshavare. Övervägandena finns i avsnitt 15.3.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 21 § andra stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 117 och 118). Bestämmelsen ändras språkligt. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Uppföljning när omhändertagande för vård upphört

5 § Socialnämnden ska följa upp situationen för den som är ett barn när ett omhändertagande för vård upphör.

Om barnet ska återförenas med den eller dem som har vårdnaden om barnet när omhändertagandet upphör men återföreningen behöver förberedas, ska socialnämnden följa upp barnets situation först när återföreningen har skett.

Paragrafen reglerar socialnämndens ansvar att följa upp situationen för ett barn när ett omhändertagande för vård upphör. Övervägandena finns i avsnitt 15.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 21 b § LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 112 och 113). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

6 § Vid en uppföljning enligt 5 § får socialnämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Socialnämnden får samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Socialnämnden ska informera ett barn som har fyllt 15 år och vårdnadshavare om när uppföljningen inleds respektive avslutas.

En uppföljning ska avslutas senast sex månader från det att den inleddes. Uppföljningen ska också avslutas om nämnden inleder en utredning enligt 14 kap. 2 § första stycket socialtjänstlagen (2025:400).

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens uppföljning. Övervägandena finns i avsnitt 15.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 21 c § LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 113 och 114). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att ordet ”underrätta” byts ut till ”informera”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

11 kap. Drogtester och läkarundersökning

Drogtester

Drogtest inför umgänge

1 § Socialnämnden ska inför ett barns umgänge med en vårdnadshavare eller förälder, om det finns anledning till det, kontrollera om vårdnadshavaren eller föräldern är eller har varit påverkad av alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot

vissa hälsofarliga varor. Socialnämnden får då besluta att vårdnadshavaren eller föräldern ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Första stycket gäller för ett umgänge med ett barn som är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om drogtest inför umgänge. Övervägandena finns i avsnitt 19.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 32 a § LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 114 och 115). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Drogtest inför upphörande av omhändertagande för vård

2 § Socialnämnden ska inför prövning av om ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet enligt 3 kap. 2 § ska upphöra, om det finns anledning till det, kontrollera om en vårdnadshavare är eller har varit påverkad av alkohol, narkotika, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Socialnämnden får då besluta att han eller hon ska uppmanas att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Paragrafen innehåller bestämmelser om drogtest inför upphörande av omhändertagande för vård. Övervägandena finns i avsnitt 19.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 32 b § LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 115 och 116). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Gemensamma bestämmelser för drogtesterna

3 § Ett beslut om drogtest får fattas bara i den mån åtgärden är försvarlig med hänsyn till dess syfte och övriga omständigheter.

Socialnämnden ska i beslutet särskilt ange vad för slags prov som drogtestet avser och syftet med åtgärden.

Om vårdnadshavaren eller föräldern inte medverkar till drogtestet får förhållandet tillmätas den betydelse för socialnämndens beslut om umgänge eller upphörande av omhändertagande för vård som omständigheterna motiverar.

Paragrafen innehåller gemensamma bestämmelser om drogtester. Övervägandena finns i avsnitt 19.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 32 c § LVU (jfr prop. 2021/22:178 s. 116 och 117). Bestämmelsen ändras språkligt.

Läkarundersökning

Beslut om läkarundersökning

4 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge och utse läkare för undersökningen. En läkarundersökning ska göras innan socialnämnden ansöker om omhändertagande för vård enligt 4 kap. 1 §, om den inte av särskilda skäl är obehövlig.

I ett mål om omhändertagande för vård får även rätten besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge och utse läkare för undersökningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om läkarundersökning. Övervägandena finns i avsnitt 19.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 32 § första stycket första och tredje meningen och andra stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 602 och prop. 1989/90:28 s. 122). Bestämmelsen ändras språkligt. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Möjligheten att utföra en läkarundersökning mot barnets eller den unges vilja bör tillämpas mycket restriktivt. Av 4 kap. 2 § patientlagen (2014:821) framgår att hälso- och sjukvård inte får ges utan patientens samtycke om inte annat följer av denna eller någon annan lag.

Syftet med läkarundersökningen

5 § Läkarundersökningen ska syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i den hittillsvarande lagen, innehåller bestämmelser om syftet med en läkarundersökning. Övervägandena finns i avsnitt 19.2.

Paragrafen tydliggör vad läkarundersökningen bör ge för resultat.

Plats för läkarundersökningen

6 § Läkarundersökningen ska genomföras på en vårdinrättning. Om det inte är lämpligt får den genomföras i barnets eller den unges hem eller på någon annan plats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om var läkarundersökningen ska genomföras. Övervägandena finns i avsnitt 19.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 32 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 602 och 603 samt prop. 1989/90:28 s. 122). Jämfört med hittillsvarande lydelse ändras bestämmelsen på så sätt att det framgår att huvudregeln är att läkarundersökningen ska genomföras på en vårdinrättning.

12 kap. Flyttningsförbud

Flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare

1 § En vårdnadshavare får för viss tid eller tills vidare förbjudas att ta ett barn från ett familjehem eller annat enskilt hem om

1. barnet är placerat i hemmet med stöd av 3 kap. 3 §, eller
2. barnet har tagits emot i hemmet efter beslut eller medgivande från socialnämnden enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400), och
3. det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om barnet skiljs från hemmet.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för beslut om flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.1.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 24 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 118 och 119). Jämfört med hittillsvarande lydelse ändras tillämpningsområdet för bestämmelsen på så sätt att den inte längre omfattar barn i familjehem som är omhändertagna för vård på grund av

förhållanden i hemmet. Bestämmelsen ändras även språkligt och redaktionellt.

Förvaltningsrätten beslutar om flyttningsförbud efter ansökan

2 § Beslut om flyttningsförbud fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan görs av den socialnämnd som har beslutat eller lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) till att barnet ska tas emot i ett familjehem eller annat enskilt hem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan och beslut om flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.2 och 16.4

Första stycket motsvarar delar av hittillsvarande 24 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 118 och 119). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 25 § första meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 119 och 120). Bestämmelsen ändras språkligt.

Ansökans innehåll

3 § Socialnämndens ansökan om flyttningsförbud ska innehålla en redogörelse för

1. barnets förhållanden,
2. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett flyttningsförbud,
3. tidigare vidtagna åtgärder,
4. hur relevant information lämnats till barnet,
5. vilket slags relevant information som lämnats, och
6. barnets och vårdnadshavarens inställning.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om vad en ansökan om flyttningsförbud ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 16.3.

I bestämmelsen specificeras de krav på redogörelse som socialnämndens ansökan om flyttningsförbud måste innehålla. Kraven motsvarar de krav som uppställs vid socialnämndens ansökan om utreseförbud enligt 13 kap. 3 §.

Regelbundet övervägande av om flyttningsförbudet fortfarande behövs

4 § Socialnämnden ska regelbundet överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs. Ett sådant övervägande ska göras minst en gång var tredje månad från den dag då förbudet fattades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om det regelbundna övervägandet som socialnämnden ska göra av flyttningsförbudet. Övervägandena finns i avsnitt 16.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 26 § första stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs det ett tillägg i bestämmelsen om från vilken tidpunkt tremånadersperioden ska

räknas för det övervägande som ska göras. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Upphörande av ett flyttningsförbud

5 § Socialnämnden ska besluta att ett flyttningsförbud ska upphöra när det inte längre behövs.

Ett flyttningsförbud upphör senast när barnet fyller 18 år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett flyttningsförbud upphör. Övervägandena finns i avsnitt 16.5.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 26 § andra stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120). Bestämmelsen ändras språkligt.

Av *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår vid vilken ålder ett flyttningsförbud senast upphör. Bestämmelsen är ett förtydligande av vad som följer av hittillsvarande lag. Ett flyttningsförbud är enligt 24 § hittillsvarande lag riktat mot den som är vårdnadshavare för barnet. Av 6 kap. 2 § föräldrabalken framgår att vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.

Tillfälligt flyttningsförbud

Beslut om tillfälligt flyttningsförbud

6 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling.

Beslut om tillfälligt flyttningsförbud fattas av den socialnämnd som har beslutat eller lämnat medgivande enligt 22 kap. 2 § socialtjänstlagen (2025:400) till att barnet ska tas emot i ett familjehem eller annat enskilt hem.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om tillfälligt flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.1.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 27 § första stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120). Bestämmelsen ändras språkligt.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 25 § andra meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 119 och 120). Bestämmelsen ändras språkligt.

Beslutsrätt i vissa fall

7 § Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud får besluta om tillfälligt flyttningsförbud.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat och rätten i vissa fall får besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 27 § andra och tredje stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120). Bestämmelsen ändras språkligt.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

8 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om tillfälligt flyttningsförbud, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om tillfälligt flyttningsförbud har fattats efter det att nämnden har ansökt om flyttningsförbud, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om flyttningsförbud.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud ska lämnas över till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.2.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 28 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120 och 121). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt, bl.a. genom att uttrycket ”underställas” byts ut till formuleringen ”lämna över för prövning av om det ska fastställas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Av *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, om det har fattats efter att socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, ska lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om flyttningsförbud. Bestämmelsen motsvarar den reglering som gäller i fråga om omedelbart omhändertagande enligt 5 kap. 4 § och tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 8 §.

Tredje stycket motsvarar hittillsvarande 28 § andra meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120 och 121). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Ansökan efter fastställt beslut

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden senast inom två veckor från dagen för rättens beslut ansöka hos förvaltningsrätten om ett flyttningsförbud.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämnden, efter att förvaltningsrätten fastställt ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska ansöka om flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.3.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 29 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 121). Bestämmelsen ändras språkligt.

Av *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att förvaltningsrätten kan besluta om att förlänga ansökningstiden. Bestämmelsen motsvarar den reglering som gäller i fråga om tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 9 §.

Upphörande av ett tillfälligt flyttningsförbud

10 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om tillfälligt flyttningsförbud fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,

2. om socialnämnden inte inom två veckor från den dag då förvaltningsrätten fastställde beslutet om tillfälligt flyttningsförbud har ansökt om ett flyttningsförbud, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller

3. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Paragrafen reglerar när ett tillfälligt flyttningsförbud upphör. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.4.

Första punkten motsvarar hittillsvarande 28 § andra meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 120 och 121). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra punkten motsvarar hittillsvarande 30 § första stycket 1 LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 121 och 122). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs ett tillägg om att förlängning av ansökningstiden inte heller har begärts. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Tredje punkten motsvarar hittillsvarande 30 § första stycket 2 LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 121 och 122).

11 § Socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt flyttningsförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att ett tillfälligt flyttningsförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Övervägandena finns i avsnitt 16.6.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 30 § andra stycket LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 121 och 122). Bestämmelsen ändras språkligt.

Umgänge under tiden för ett flyttningsförbud

12 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utformas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om umgänge under tiden för ett flyttningsförbud eller tillfälligt flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 16.7.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 122). Bestämmelsen ändras språkligt.

13 kap. Utreseförbud

Förutsättningar för utreseförbud

1 § Ett utreseförbud ska beslutas för ett barn, om det finns en påtaglig risk för att

1. barnet förs utomlands eller lämnar Sverige, och
2. barnets hälsa eller utveckling skadas under utlandsvistelsen på grund av sådana förhållanden eller beteenden som anges i 3 kap. 2 eller 3 §.

Ett utreseförbud ska också beslutas om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för beslut om utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.1.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 31 a § LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 109–111 och prop. 2023/24:72 s. 46–49). Paragrafen

ändras språkligt, bl.a. genom att rekvisiten för att besluta om utreseförbud anges med en hänvisning till förutsättningarna för att besluta om omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller eget beteende enligt 3 kap. 2 eller 3 §. Någon ändring i sak utöver att de nya rekvisiten för omhändertagande för vård även gäller vid beslut om utreseförbud är inte avsedd.

Förvaltningsrätten beslutar om utreseförbud efter ansökan

2 § Beslut om utreseförbud fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansökan och beslut om utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 b § första stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 111). Bestämmelsen ändras språkligt genom att ordet ”meddelas” byts ut till ”fattas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Ansökans innehåll

3 § Socialnämndens ansökan om utreseförbud ska innehålla en redogörelse för

1. barnets förhållanden,
2. de konkreta omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett utreseförbud,
3. tidigare vidtagna åtgärder,
4. hur relevant information lämnats till barnet,
5. vilket slags relevant information som lämnats, och
6. barnets och vårdnadshavarens inställning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad en ansökan om utreseförbud ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 17.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 b § andra stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 111 och 112). Jämfört med hittillsvarande lydelse görs ett tillägg om att det är de ”konkreta” omständigheter som utgör grund för att barnet behöver skyddas genom ett utreseförbud som det ska redogöras för. Vidare görs ett tillägg om att det även ska lämnas en redogörelse för vårdnadshavarens inställning. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Regelbunden prövning av om utreseförbudet ska upphöra

4 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om ett utreseförbud ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då förbudet fattades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den regelbundna prövning som socialnämnden ska göra av om ett utreseförbud ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 17.3.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 c § första stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 112). Bestämmelsen ändras språkligt.

Upphörande av ett utreseförbud

5 § Socialnämnden ska besluta att ett utreseförbud ska upphöra när det inte längre finns skäl för ett utreseförbud.

Ett utreseförbud upphör senast när barnet fyller 18 år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett utreseförbud upphör. Övervägandena finns i avsnitt 17.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 c § andra och tredje stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 112). Bestämmelserna ändras språkligt.

Tillfälligt utreseförbud

Beslut om tillfälligt utreseförbud

6 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud, om

1. det är sannolikt att ett utreseförbud behövs, och
2. rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beslut om tillfälligt utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 d § första stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 112 och 113). Bestämmelsen ändras språkligt.

Beslutsrätt i vissa fall

7 § Om socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Även den rätt som prövar en fråga om utreseförbud får besluta om tillfälligt utreseförbud.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat och rätten i vissa fall får besluta om tillfälligt utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 d § andra och tredje stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 112 och 113). Bestämmelserna ändras språkligt.

Socialnämndens beslut ska fastställas av allmän förvaltningsdomstol

8 § Socialnämnden ska, senast inom en vecka från den dag då nämnden beslutade om tillfälligt utreseförbud, lämna över beslutet till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas.

Om beslutet om tillfälligt utreseförbud har fattats efter det att nämnden har ansökt om utreseförbud, ska beslutet inom samma tid lämnas över för prövning av om det ska fastställas till den domstol som prövar ansökan om utreseförbud.

Beslutet och handlingarna i ärendet ska lämnas in till domstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud ska lämnas över till förvaltningsrätten för prövning av om det ska fastställas. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 e § första och fjärde stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 113 och 114). Bestämmelserna ändras språkligt och redaktionellt, bl.a. genom att uttrycket ”underställas” byts ut till formuleringen ”lämna över för prövning av om det ska fastställas”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Ansökan efter fastställt beslut

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska socialnämnden inom fyra veckor från dagen för rättens beslut ansöka om ett utreseförbud.

Förvaltningsrätten får besluta om förlängning av denna tid, om ytterligare utredning gör det nödvändigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämnden, efter att förvaltningsrätten fastställt ett beslut om tillfälligt utreseförbud, ska ansöka om utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 f § LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 114). Bestämmelserna ändras språkligt.

Upphörande av ett tillfälligt utreseförbud

10 § Ett tillfälligt utreseförbud upphör

1. om socialnämnden inte inom en vecka från den dag då beslutet om tillfälligt utreseförbud fattades har lämnat över beslutet till domstolen för prövning av om det ska fastställas,
2. om socialnämnden inte inom fyra veckor från den dag då förvaltningsrätten fastställde beslutet om tillfälligt utreseförbud har ansökt om ett utreseförbud, och inte heller begärt förlängning av ansökningstiden, eller
3. när rätten avgör frågan om utreseförbud.

Paragrafen reglerar när ett tillfälligt utreseförbud upphör. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.2.

Första punkten motsvarar hittillsvarande 31 e § tredje stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 113). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra och *tredje punkten* motsvarar hittillsvarande 31 g § första stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 114). Bestämmelserna ändras språkligt.

11 § Socialnämnden ska besluta att ett tillfälligt utreseförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Ett sådant beslut får fattas också av den rätt som prövar en fråga om utreseförbud.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att ett tillfälligt utreseförbud genast ska upphöra när det inte längre finns skäl för det. Övervägandena finns i avsnitt 17.5.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 g § andra stycket LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 114 och 115). Bestämmelsen ändras språkligt.

Undantag från ett utreseförbud

12 § Socialnämnden får för en viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Sådant beslut får endast fattas om det inte finns någon risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till

ett annat land och då drabbas av eller utsätter sig själv för sådana förhållanden som föranlett utreseförbudet.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 17.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 31 i § LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 115 och 116 samt prop. 2023/24:72 s. 49). Bestämmelsen ändras språkligt.

14 kap. Förebyggande insatser

Beslut om förebyggande insatser

1 § Socialnämnden får besluta att ett barn eller en ung person ska

1. hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att socialnämnden kan besluta om vissa förebyggande insatser. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 22 § första stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 40–42 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt.

2 § Ett beslut om förebyggande insats enligt 1 § får fattas för ett barn eller en ung person som är under 20 år om det kan antas att

1. barnet eller den unge på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 § kommer att behöva omhändertas för vård om beteendet fortsätter, och
2. det stöd eller den behandling som är nödvändig inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare och, om barnet har fyllt 15 år, av barnet själv, eller av den unge.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när beslut om vissa förebyggande insatser får fattas. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 22 § första stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 40–42 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

3 § Ett beslut om förebyggande insats enligt 1 § får fattas för ett barn eller en ung person som är under 20 år om barnet eller den unge

1. har dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, och
2. vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av insatser för att hindra sådana beteenden som anges i 3 kap. 3 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förebyggande insatser när verkställigheten för sluten ungdomsvård är slut. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 § fjärde stycket LVU (jfr prop. 2014/15:25 s. 61 och 62). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Särskild behandlingsplan

4 § När ett beslut om förebyggande insats fattas ska en särskild behandlingsplan finnas.

Paragrafen reglerar att en behandlingsplan ska finnas när det beslutas om förebyggande insatser. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 22 § andra stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 42 och 43 samt prop. 1989/90:28 s. 118).

Socialnämndens uppföljning

5 § Socialnämnden ska noga följa vården av ett barn eller en ung person som har en förebyggande insats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens uppföljning vid förebyggande insatser. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 22 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 43 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt.

Regelbunden prövning av om en förebyggande insats ska upphöra

6 § Socialnämnden ska regelbundet pröva om en förebyggande insats ska upphöra. En sådan prövning ska göras minst en gång var sjätte månad från den dag då beslutet om förebyggande insats fattades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens regelbundna prövning av om en förebyggande insats ska upphöra. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 22 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 43 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt.

Upphörande av en förebyggande insats

7 § En förebyggande insats upphör att gälla

1. när den unge fyller 21 år,
2. om ett barn eller en ung person omedelbart omhändertas för vård, eller
3. om ett barn eller en ung person omhändertas för vård.

Paragrafen innehåller bestämmelser om upphörande av en förebyggande insats. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Första punkten motsvarar delar av hittillsvarande 22 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 43 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra och *tredje punkten* motsvarar hittillsvarande 23 § LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 43 och 44 samt prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelserna ändras språkligt.

8 § Socialnämnden ska besluta att en förebyggande insats ska upphöra när den inte längre behövs.

Paragrafen innehåller bestämmelser om upphörande av en förebyggande insats. Övervägandena finns i avsnitt 18.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 22 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1984/85:171 s. 43 och prop. 1989/90:28 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

15 kap. Särskilda ungdomshem

Särskilda ungdomshem för barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn

1 § Det ska finnas särskilda ungdomshem för vård av barn och unga som på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn.

Enligt 9 kap. 9 § socialtjänstlagen (2025:400) leder Statens institutionsstyrelse verksamheten på de särskilda ungdomshemmen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 12.1.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 12 § första stycket första meningen LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 597). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra stycket, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om att det är Statens institutionsstyrelse som leder verksamheten på de särskilda ungdomshemmen. Det framgår av 9 kap. 9 § socialtjänstlagen (2025:400).

Indelning i säkerhetsnivåer

2 § De särskilda ungdomshemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå.

Paragrafen innehåller bestämmelser om säkerhetsnivåer på särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 12.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 12 § första stycket andra och tredje meningarna (jfr prop. 2023/24:81 s. 129). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Tilldelning av plats på ett särskilt ungdomshem

3 § Om socialnämnden har beslutat att ett barn eller en ung person ska placeras i ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse föreslå en lämplig plats i ett sådant hem.

I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart föreslå en lämplig plats i ett särskilt ungdomshem.

Barnet eller den unge får inte föreslås en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas.

Socialnämnden beslutar enligt 6 kap. 1 § om var barnet eller den unge ska placeras.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Statens institutionsstyrelse skyldighet att föreslå en plats på ett särskilt ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 12.3.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 12 § andra stycket första meningen LVU (jfr prop. 1992/93:61 s. 40). Bestämmelsen ändras språkligt genom att uttrycket ”vistas” byts ut till ”placeras”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 12 § andra stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 116). Bestämmelsen ändras språkligt.

Tredje stycket motsvarar hittillsvarande 12 § tredje stycket LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 129). Bestämmelsen ändras språkligt.

I *fjärde stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyses om att det är socialnämnden som beslutar om placeringen. Socialnämndens rätt att besluta om placeringen framgår av 6 kap. 1 §.

I paragrafen byts genomgående uttrycket ”anvisa” ut till ”föreslå” för att tydligare beskriva Statens institutionsstyrelses (SiS) befogenhet i förfarandet. SiS ska föreslå en plats på ett särskilt ungdomshem och inte besluta om en sådan plats. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Tillfällig placering i samband med transport

4 § Statens institutionsstyrelse får i samband med en transport av ett barn eller en ung person som placerats på ett särskilt ungdomshem besluta att han eller hon tillfälligt ska placeras på ett annat ungdomshem än det som socialnämnden har beslutat.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses rätt att besluta om tillfällig placering i samband med transport. Övervägandena finns i avsnitt 12.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 11 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2006/07:129 s. 110). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att uttrycket ”vistas” byts ut till ”placeras”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Underrättelse till Statens institutionsstyrelse

5 § Om ett barn eller en ung person är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om verksamhetschefens vid en vårdenhet underrättelseskyldighet till Statens institutionsstyrelse. Övervägandena finns i avsnitt 12.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 12 a § första stycket LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 116). Bestämmelsen ändras språkligt.

6 § Får hälso- och sjukvårdspersonal som är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att ett barn eller en ung person har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det saknas risk för smittspridning.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om underrättelseskyldighet för hälso- och sjukvårdspersonalen som är verksam vid särskilda ungdomshem om smittsam sjukdom. Övervägandena finns i avsnitt 12.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 12 a § andra stycket LVU (jfr prop. 1995/96:23 s. 54). Bestämmelsen ändras språkligt.

Uppföljning av verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

7 § Statens institutionsstyrelse ska följa upp sin verksamhet enligt denna lag. Uppföljningen ska omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden ska till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som myndigheten behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om uppföljning av Statens institutionsstyrelse verksamhet. Övervägandena finns i avsnitt 12.6.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 14 a § LVU (jfr prop. 2004/05:123 s. 58). Bestämmelsen ändras språkligt.

Bestämmelser i annan lag

8 § I lagen (2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården finns bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas på de särskilda ungdomshemmen.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om att bestämmelserna om de särskilda befogenheterna som får användas på de särskilda ungdomshemmen finns i lagen (2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. Övervägandena finns i avsnitt 12.7.

16 kap. Handläggning hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol

Skyndsamhetskrav vid handläggningen

1 § Ärenden och mål enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om handläggningen hos socialnämnd och allmän förvaltningsdomstol. Övervägandena finns i avsnitt 20.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 33 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 593 och prop. 1989/90:28 s. 122 och 123). Bestämmelsen ändras språkligt. Bestämmelsen gäller för alla ärenden och mål enligt lagen och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Tidsfrister för rättens prövning

Mål som senast ska prövas inom en vecka

2 § När ett beslut om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård, tillfälligt flyttningsförbud eller tillfälligt utreseförbud lämnas över till domstolen för prövning av om de ska fastställas, ska rätten så snart som möjligt pröva beslutet.

Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen göras inom en vecka från den dag då beslutet kom in till domstolen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka mål förvaltningsrätten ska pröva senast inom en vecka från det att de inleddes. Övervägandena finns i avsnitt 20.2.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 7 § andra och fjärde stycket, 28 § och 31 e § andra och fjärde stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 590 och 591, prop. 1989/90:28 s. 110, 120 och 121 samt prop. 2019/20:131 s. 113). Jämfört med hittillsvarande lydelser ändras bestämmelsen på så sätt att prövningen ska göras inom en vecka från den dag då ”beslutet” kom in till domstolen, och inte från det att ”beslutet och handlingarna” kom in till domstolen. Bestämmelsen ändras även språkligt.

När förvaltningsrätten senast ska påbörja prövningen av vissa mål

3 § Förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av ett mål inom två veckor från den dag när en ansökan om

1. omhändertagande för vård eller fortsatt omhändertagande för tillfällig vård kom in och barnet eller den unge är omedelbart omhändertagen för vård eller tillfällig vård,
2. omhändertagande för vård på grund av anknytning kom in och barnet är omhändertaget för vård på grund av förhållanden i hemmet,
3. flyttningsförbud kom in efter det att ett tillfälligt flyttningsförbud har fattats, eller
4. utreseförbud kom in efter det att ett tillfälligt utreseförbud har fattats.

Förvaltningsrätten får förlänga tiden, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inom vilken tidsfrist som förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av vissa mål. Övervägandena finns i avsnitt 20.2.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 34 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 593 och 594, prop. 1989/90:28 s. 123 och prop. 2019/20:131 s. 116). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Jämfört med hittillsvarande lydelse är *första stycket andra punkten* nytt. Av punkten framgår att förvaltningsrätten ska påbörja prövningen av ett mål inom två veckor från den dag då en ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning kom in till rätten.

Muntlig förhandling

4 § Förvaltningsrätten och kammarrätten ska, om det inte är uppenbart obehövligt, hålla muntlig förhandling i mål om

1. omhändertagande för vård enligt 3 kap.,
2. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 9 §,
3. upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 §,
4. flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §, och
5. utreseförbud enligt 13 kap. 1 §.

Muntlig förhandling ska alltid hållas i mål enligt första stycket om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till domstolen antingen omedelbart eller till en senare dag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om muntlig förhandling i förvaltningsrätt och kammarrätt. Övervägandena finns i avsnitt 20.3.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 35 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 594 och 595, prop. 1989/90:28 s. 123 och 124 samt prop. 2019/20:131 s. 116 och 117). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Av *första stycket första punkten* framgår att muntlig förhandling ska hållas i mål om omhändertagande för vård. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Jämfört med hittillsvarande lydelse görs i *andra stycket* ett förtydligande om att det är i mål enligt första stycket som muntlig förhandling alltid ska hållas om någon part begär det.

Nämndemän i kammarrätten

5 § Vid handläggning i kammarrätten av mål enligt denna lag ska nämndemän ingå i rätten. Det gäller dock inte i mål om

1. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
2. tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 6 §, och
3. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nämndemän i kammarrätt. Övervägandena finns i avsnitt 20.4.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 37 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 606, prop. 1989/90:28 s. 124 samt prop. 2019/20:131 s. 117). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt. Bestämmelsen innebär att nämndemän ska ingå i rätten även i mål om omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Undantag från vissa bestämmelser i delgivningslagen

6 § Vid delgivning med en enskild i ett ärende eller mål enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om undantag från vissa bestämmelser i delgivningslagen. Övervägandena finns i avsnitt 20.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 38 § LVU (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 117, prop. 1989/90:28 s. 124 och prop. 2009/10:237 s. 52). Bestämmelsen gäller för alla ärenden och mål enligt lagen och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

17 kap. Offentligt biträde och ställföreträdare för barnet

Rätt till offentligt biträde

1 § Offentligt biträde ska förordnas för ett barn eller en ung person och för ett barns vårdnadshavare i ärenden och mål om

1. omhändertagande för vård enligt 3 kap.,
2. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
3. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 9 §,
4. upphörande av fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 5 kap. 12 §,
5. upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 §,
6. flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §,
7. upphörande av flyttningsförbud enligt 12 kap. 5 §,
8. utreseförbud enligt 13 kap. 1 §,
9. upphörande av utreseförbud enligt 13 kap. 5 §, och
10. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när offentligt biträde ska förordnas i vissa ärenden och mål enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 21.1.1.

Första stycket motsvarar delar av hittillsvarande 39 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630, prop. 1989/90:28 s. 133, prop. 2018/19:102 s. 55 och prop. 2019/20:131 s. 117).

Första stycket första punkten ändras språkligt genom att uttrycket ”beredande av vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Första stycket andra punkten ändras språkligt genom att uttrycket ”omedelbart omhändertagande” byts ut till ”omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Första stycket tredje och *fjärde punkten* ändras också språkligt genom att efter uttrycket ”fortsatt omhändertagande” läggs orden ”för tillfällig vård” till. Någon ändring i sak är inte avsedd.

I *första stycket femte punkten* görs också en språklig ändring genom att ordet ”vård” byts ut till uttrycket ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Ett ärende om upphörande av omhändertagande för vård enligt 10 kap. 1 § bör inte förväxlas med den prövning av ett omhändertagande för vård på grund av eget beteende som socialnämnden ska göra enligt 8 kap. 3 §. Om prövningen leder fram till att omhändertagandet möjligen bör upphöra eller om nämndens beslut i frågan om prövningen överklagas i enlighet med 19 kap. 1 § första stycket 2, kan det dock innebära att ett ärende eller mål om upphörande av omhändertagande för vård uppkommer som ger rätt till offentligt biträde.

Andra stycket motsvarar delar av hittillsvarande 39 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630). Bestämmelsen ändras språkligt.

2 § Offentligt biträde ska förordnas för ett barn eller en ung person och för ett barns vårdnadshavare eller en förälder med reglerad umgängesrätt när barnet, den unge, vårdnadshavaren eller föräldern uttrycker en vilja att överklaga beslut om

1. placering enligt 6 kap. 1 §, eller
2. umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort enligt 7 kap. 2 §.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Paragrafen reglerar rätten till offentligt biträde när vissa beslut avses att överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 21.1.1 och 21.1.2.

Första stycket första punkten motsvarar delar av hittillsvarande 39 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630, prop. 1989/90:28 s. 133). Bestämmelsen ändras språkligt, bl.a. genom att orden ”vid överklagande” byts ut till ”uttrycker en vilja att överklaga”. Det förtydligar att ett offentligt biträde får förordnas innan ett överklagande lämnas in till domstolen. För att rätten till offentligt biträde ska inträda krävs att personen vill överklaga beslutet. Vidare krävs att personen kan överklaga beslutet. Bestämmelsen ändras även redaktionellt.

Första stycket andra punkten, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, ger en rätt till offentligt biträde när barnet, vårdnadshavaren eller en förälder med reglerad umgängesrätt uttrycker en vilja att överklaga beslut enligt 7 kap. 2 §. I 7 kap. 2 § anges att socialnämnden får besluta dels om hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utformas, dels att barnets vistelseort ska hemlighållas för vårdnadshavare eller föräldrar. Rätten till offentligt biträde inträder när ett sådant beslut har fattats och den som kan överklaga beslutet uttrycker en vilja att överklaga beslutet. Det innebär att ett offentligt biträde kan förordnas innan ett överklagande lämnas in till domstolen.

Andra stycket motsvarar delar av hittillsvarande 39 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630 och prop. 1996/97:9 s. 241). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Förordnande av olika eller ett gemensamt offentligt biträde

3 § Om offentligt biträde behövs både för ett barn och för hans eller hennes vårdnadshavare ska olika biträden förordnas. Om det inte finns motstridiga intressen mellan dem, ska dock ett gemensamt biträde förordnas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett gemensamt offentligt biträde får förordnas för ett barn och för hans eller hennes vårdnadshavare. Övervägandena finns i avsnitt 21.2.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 39 § andra stycket LVU i den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57, jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 631 och prop. 1996/97:9 s. 241). Bestämmelsen ändras på så sätt att det förtydligas att huvudregeln är att olika offentliga biträden ska förordnas.

Barnets ställföreträdare

4 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 1 eller 2 § för ett barn som är under 15 år är utan särskilt förordnande också barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser, om det offentliga biträdet inte samtidigt är biträde för vårdnadshavaren.

Paragrafen reglerar när ett offentligt biträde ska vara barnets ställföreträdare. Övervägandena finns i avsnitt 21.1.3.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 36 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1994/95:224 s. 57 och prop. 2012/13:10 s. 138). Bestämmelsen ändras språkligt.

Ansökan och anmälan om offentligt biträde

Vem som får ansöka om offentligt biträde

5 § Den som enligt 1 eller 2 § har rätt till offentligt biträde får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anger vem som får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 21.3.1.

Av bestämmelsen framgår att ett barn, en ung person, en vårdnadshavare och en förälder med reglerad umgängesrätt som enligt 17 kap. 1 eller 2 § har rätt till offentligt biträde får ansöka om att ett sådant biträde ska förordnas. Vilka som får ansöka om offentligt biträde följer även av 3 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Bestämmelsen tydliggör att ett barn som inte har fyllt 15 år, utan särskild företrädare, själv får ansöka om att offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne i ett ärende eller mål som ger rätt till offentligt biträde. Det är enligt 17 kap. 5 § den domstol som handlägger målet och, när det är ett ärende hos socialnämnden, förvaltningsrätten, som beslutar om förordnande av och prövar frågor om offentligt biträde. Om barnet får avslag på ansökan om offentligt biträde har barnet rätt att även överklaga det beslutet utan en företrädare. Om domstolen bifaller ansökan är det offentliga biträdet, enligt 17 kap. 4 §, även barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser. Ställföreträdaren för därmed barnets talan i det ärende eller mål som förordnandet avser.

Socialnämndens ansvar att anmäla behov av och överlämna ansökan om offentligt biträde

6 § Socialnämnden ska, så snart behov av offentligt biträde uppkommer enligt 1 eller 2 §, anmäla detta till förvaltningsrätten.

När en ansökan om offentligt biträde kommer in till socialnämnden, ska nämnden skyndsamt lämna över ansökan till förvaltningsrätten.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar att anmäla behov av och överlämna inkomna ansökningar om offentligt biträde till förvaltningsrätten. Övervägandena finns i avsnitt 21.3.2.

Av *första stycket* framgår att socialnämnden så snart ett behov av offentligt biträde uppkommer, dvs. när förutsättningarna enligt 17 kap. 1 eller 2 § är uppfyllda, ska nämnden anmäla detta till förvaltningsrätten. Av 17 kap. 5 § följer att det är förvaltningsrätten som beslutar om förordnande av och prövar frågor om offentligt biträde i ärenden hos socialnämnden. En av förutsättningarna för att offentligt biträde ska förordnas är att det inte kan antas att behov av biträde saknas. Socialnämnden behöver således inte anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten om nämnden

bedömer att det saknas behov av offentligt biträde. Även om den enskilde inte begär att ett offentligt biträde ska förordnas ska nämnden, om den bedömer att förutsättningarna för att ett offentligt biträde ska förordnas är uppfyllda, anmäla detta till förvaltningsrätten.

Av *andra stycket* framgår att socialnämnden skyndsamt ska överlämna en ansökan om offentligt biträde som kommer in till nämnden till förvaltningsrätten. Bestämmelsen innebär att även om socialnämnden inte anser att förutsättningarna för att förordna offentligt biträde är uppfyllda, ska nämnden ändå överlämna en inkommen ansökan till förvaltningsrätten. Detta gäller eftersom det enligt 17 kap. 5 § är förvaltningsrätten som prövar frågor om offentligt biträde i ärenden hos socialnämnden. I ett eget yttrande som nämnden tillsammans med ansökan lämnar över till domstolen kan nämnden redogöra för sin syn på behovet av offentligt biträde (jfr 3 § tredje stycket lagen [1996:1620] om offentligt biträde). Ansökan bör överlämnas till förvaltningsrätten samma eller nästkommande dag efter att den inkommit till socialnämnden.

Beslut om offentligt biträde

7 § Frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnden prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Paragrafen reglerar hur offentligt biträde förordnas och vem som beslutar om tillhörande frågor om offentligt biträde. Övervägandena finns i avsnitt 21.2.1.

Bestämmelserna motsvarar hittillsvarande 39 § fjärde stycket LVU i den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57, jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630 och 631, prop. 1996/97:9 s. 241 och prop. 2024/25:195 s. 60).

18 kap. Beslut som gäller omedelbart

Beslut som alltid gäller omedelbart

1 § Beslut av socialnämnden eller rätten gäller omedelbart i fråga om

1. omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård enligt 5 kap. 1 eller 2 §,
2. tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 6 §,
3. tillfälligt utreseförbud enligt 13 kap. 6 §, och
4. förebyggande insatser enligt 14 kap. 1 §.

Paragrafen reglerar vilka beslut som alltid gäller omedelbart. Övervägandena finns i avsnitt 22.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 40 § första stycket LVU (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 117, prop. 1984/85:171 s. 44, prop. 1989/90:28 s. 124 och 125 samt prop. 2019/20:131 s. 117 och 118). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Socialnämndens övriga beslut

2 § Andra beslut av socialnämnden än de som anges i 1 § gäller också omedelbart, om inte nämnden bestämmer något annat.

Paragrafen reglerar när socialnämndens beslut börjar gälla. Övervägandena finns i avsnitt 22.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 40 § andra stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 605 och 606 samt prop. 1989/90:28 s. 124 och 125). Bestämmelsen ändras språkligt. Bestämmelsen undantar inte beslut om upphörande av omhändertagande för vård på grund av anknytning, vilket innebär att socialnämndens beslut om detta gäller omedelbart om inte nämnden bestämmer något annat.

Övriga beslut av allmän förvaltningsdomstol

3 § Beslut om omhändertagande för vård enligt 3 kap. och flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 § gäller omedelbart, om inte rätten bestämmer något annat.

Rätten får även bestämma att andra beslut som rätten har fattat än de som anges i första stycket och 1 § ska gälla omedelbart.

Paragrafen reglerar när domstolens beslut börjar gälla. Övervägandena finns i avsnitt 22.2.

Av *första stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, framgår att beslut om omhändertagande för vård och flyttningsförbud gäller omedelbart, om inte rätten bestämmer något annat. Avsikten med bestämmelsen är att avbrott i ett redan inlett omhändertagande eller avbrott i vistelsen i det enskilda hemmet ska undvikas. Rätten bör noga i det enskilda fallet överväga om ett beslut ska gälla omedelbart eller inte. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Andra stycket motsvarar hittillsvarande 40 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 605 och 606 samt prop. 1989/90:28 s. 125). Bestämmelsen ändras språkligt.

Beslut som fattas av Statens institutionsstyrelse

4 § Beslut av Statens institutionsstyrelse om tillfällig placering i samband med en transport enligt 15 kap. 4 § gäller omedelbart, om inte myndigheten bestämmer något annat.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, reglerar när ett beslut om tillfällig placering som fattas av Statens institutionsstyrelse börjar gälla. Övervägandena finns i avsnitt 22.3.

Av bestämmelsen framgår att ett beslut som Statens institutionsstyrelse fattar om placering i samband med en transport enligt 15 kap. 4 § börjar gälla omedelbart, om inte myndigheten bestämmer något annat. Enligt 15 kap. 4 § får Statens institutionsstyrelse i samband med en transport av ett barn eller en ung person som placerats på ett särskilt ungdomshem besluta att han eller hon tillfälligt ska placeras på ett annat ungdomshem än det som socialnämnden har beslutat.

19 kap. Överklagande

Beslut av socialnämnden som får överklagas

1 § Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. placering enligt 6 kap. 1 §,
2. omhändertagande för vård fortfarande behövs eller ska upphöra,
3. fortsatt omhändertagande för tillfällig vård fortfarande behövs eller ska upphöra,
4. umgängets utformning eller hemlighållande av vistelseort enligt 7 kap. 2 §,
5. flyttningsförbud fortfarande behövs eller ska upphöra,
6. umgänge vid flyttningsförbud och tillfälligt flyttningsförbud enligt 12 kap. 12 §,
7. utreseförbud fortfarande behövs eller ska upphöra,
8. tillfälligt undantag från ett utreseförbud enligt 13 kap. 12 §,
9. förebyggande insatser enligt 14 kap. 1 §, eller
10. förebyggande insatser fortfarande behövs eller ska upphöra.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Paragrafen reglerar vilka beslut av socialnämnden som får överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 23.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 41 § första och andra stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 602, 604 och 605, prop. 1984/85:171 s. 44, prop. 1989/90:28 s. 125 och 126, prop. 2018/19:102 s. 56 och prop. 2019/20:131 s. 118). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Av *första stycket första punkten* framgår att ett beslut om placering får överklagas. Bestämmelsen gör ingen skillnad på placeringsbeslut som sker på grund av ett omedelbart omhändertagande eller ett omhändertagande för vård. Ett beslut får således överklagas oavsett om placeringen har föranletts av ett omhändertagande för vård eller ett omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård.

Av *första stycket andra punkten* framgår att ett beslut i fråga om ett omhändertagande för vård fortfarande behövs eller ska upphöra får överklagas. Bestämmelsen är inte begränsad till ett visst omhändertagande för vård och omfattar även den nya grunden omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 §.

Beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte får överklagas

2 § Beslut av rätten om förlängd ansökningstid enligt 4 kap. 3 §, 5 kap. 5 §, 12 kap. 9 § eller 13 kap. 9 § och om läkarundersökning enligt 11 kap. 4 § får inte överklagas.

Paragrafen reglerar vilka beslut av allmän förvaltningsdomstol som inte får överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 23.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 41 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 605, prop. 1989/90:28 s. 126 och prop. 2019/20:131 s. 118). Tillägg görs i bestämmelsen om att ett beslut av förvaltningsrätten om förlängd tid för ansökan om omhändertagande för vård på grund av anknytning eller flyttningsförbud inte får överklagas. Bestämmelsen ändras även språkligt och redaktionellt.

Beslut av Statens institutionsstyrelse om placering vid transport

3 § Beslut av Statens institutionsstyrelse om tillfällig placering i samband med en transport enligt 15 kap. 4 § får inte överklagas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anger att Statens institutionsstyrelses beslut om tillfällig placering i samband med en transport inte får överklagas. I hittillsvarande 42 § LVU framgår endast motsatsvis att ett att ett beslut om tillfällig placering i samband med transport inte får överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 23.3.

20 kap. Handräckning av Polismyndigheten och Kriminalvården

Förutsättningar för handräckning

1 § Polismyndigheten ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden, nämndens ordförande eller rätten ge en läkare, som avses i 11 kap. 4 §, tillträde till barnets eller den unges hem eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökningen,
2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om omhändertagande för vård eller omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård,
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas på ett särskilt ungdomshem på grund av något eget beteende enligt 3 kap. 3 §, om barnet eller den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

Om det gäller en transport av ett barn eller en ung person som placerats i ett särskilt ungdomshem ska Kriminalvården lämna sådan hjälp som anges i första stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när handräckning ska lämnas av Polismyndigheten eller Kriminalvården. Övervägandena finns i avsnitt 24.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 43 § första stycket LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 602–604, prop. 1989/90:28 s. 126 och prop. 2016/17:57 s. 77). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

2 § En begäran om hjälp av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt 1 § får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

Första stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när handräckning får begäras. Övervägandena finns i avsnitt 24.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 43 § andra och tredje stycket LVU (jfr prop. 2016/17:57 s. 77 och 78). Bestämmelsen ändras språkligt.

Bestämmelser i häkteslagen som ska tillämpas vid en transport

3 § Kriminalvården ska vid en transport enligt 1 § tillämpa följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):
– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,
– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och
– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Paragrafen reglerar rätten för Kriminalvården att vid en transport enligt 1 § utföra kroppsvisitation och använda fängsel samt att begära hjälp av Polismyndigheten. Övervägandena finns i avsnitt 24.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 43 a § LVU (jfr prop. 2016/17:57 s. 78).

Uppgiftsskyldighet i samband med handräckning

4 § Den som begär hjälp enligt 1 § ska utan hinder av sekretess lämna den verkställande myndigheten de uppgifter om barnet eller den unge och en närstående till honom eller henne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.

Paragrafen reglerar uppgiftsskyldighet i samband med handräckning. Övervägandena finns i avsnitt 24.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 43 b § LVU (jfr prop. 2016/17:57 s. 78). Bestämmelsen ändras språkligt.

Under vilka förutsättningar ett barn eller en ung person får tas i förvar

5 § Barnet eller den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 1 § ska kunna genomföras. Ett barn som är under 15 år får dock inte tas i förvar.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett barn eller en ung person får tas i förvar i samband med handräckning. Övervägandena finns i avsnitt 24.2.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 43 c § LVU (jfr prop. 2016/17:57 s. 78 och 79). Bestämmelsen ändras språkligt.

21 kap. Straffbestämmelser

Överträdelse av flyttningsförbud

1 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud döms till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

Paragrafen innehåller en straffbestämmelse som träffar den som överträder ett flyttningsförbud eller tillfälligt flyttningsförbud. Övervägandena finns i avsnitt 24.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 44 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 577 och prop. 1989/90:28 s. 126 och 127).

Överträdelse av utreseförbud

2 § Den som för ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud döms till fängelse i högst två år. För försök döms det till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Paragrafen innehåller en straffbestämmelse som träffar den som för ut ett barn ur Sverige i strid med ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud. Övervägandena finns i avsnitt 24.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 45 § LVU (jfr prop. 2019/20:131 s. 118 och 119).

22 kap. Förhållandet till vissa avlägsnandebeslut

1 § Beslut enligt denna lag hindrar inte beslut om

1. avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716),
2. utvisning enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar,
3. utlämning enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. överlämnande enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
5. utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
6. utlämning enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. överlämnande enligt lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. överlämnande enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. utlämning enligt lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

Ett beslut enligt denna lag upphör när ett beslut enligt första stycket 1–9 har verkställts.

Paragrafen reglerar hur beslut enligt lagen förhåller sig till vissa andra beslut. Övervägandena finns i avsnitt 25.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 21 a och 31 h §§ LVU (jfr prop. 1996/97:25 s. 299, prop. 2003/04:7 s. 216 och 217, prop. 2005/06:93 s. 50, prop. 2010/11:158 s. 159 och 160 samt prop. 2019/20:131 s. 115). Bestämmelserna ändras på så sätt att det anges att samtliga beslut som fattas enligt lagen omfattas.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Genom lagen upphävs lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
3. För den som innan ikraftträdandet är omhändertagen enligt 2, 3, 6, 6 a eller 9 a § i den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla.
4. För beslut om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud enligt 22, 24, 31 a eller 31 d § i den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagens bestämmelser om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gälla.
5. Även för andra beslut som fattats enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla.

6. Äldre bestämmelser gäller dock i ärenden och mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet och när ett beslut som har fattats före ikraftträdandet överklagas. Detta gäller också för beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § i den upphävda lagen som inte lämnats över till domstol för prövning av om de ska fastställas före ikraftträdandet.

7. Har ett mål om upphörande av vård med stöd av 2 § i den upphävda lagen inletts i domstol före ikraftträdandet och det rör ett barn som är placerat i familjehem, får vården inte upphöra utan att det har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § i den nya lagen.

8. Har ett tillfälligt flyttningsförbud beslutats enligt 27 § i den upphävda lagen gäller äldre bestämmelser om flyttningsförbud fram till dess ett lagakraftvunnet beslut om flyttningsförbud finns.

Övervägandena till ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna finns i avsnitt 29.

I *första punkten* anges att lagen träder i kraft den 1 januari 2027. I samband med detta upphör enligt *andra punkten* hittillsvarande lag, dvs. lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, att gälla.

I *tredje punkten* anges att för den som innan ikraftträdandet är omhändertagen enligt LVU ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla. Detta innebär att ett beslut om vård med stöd av 2 § LVU därvid ska anses som ett beslut om omhändertagande för vård enligt 5 kap. 2 § i den nya lagen. Ett beslut om vård med stöd av 3 § LVU ska anses som ett omhändertagande för vård enligt 5 kap. 3 §. Ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU ska anses som ett beslut enligt 5 kap. 1 eller 2 § och ett beslut om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § LVU ska anses som ett beslut enligt 5 kap. 9 §.

I *fjärde punkten* anges att för beslut om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud enligt 22, 24, 31 a eller 31 d § LVU ska efter ikraftträdandet den nya lagens bestämmelser om förebyggande insatser, flyttningsförbud, utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud gälla. Det innebär att den nya lagen inte påverkar lagakraftvunna beslut som har fattats med stöd av hittillsvarande lag och att den nya lagens bestämmelser därefter gäller. Exempelvis ska ett beslut om utreseförbud efter lagens ikraftträdande prövas enligt 13 kap. 4 §.

Av *femte punkten* framgår att även för andra beslut som fattats enligt den upphävda lagen ska efter ikraftträdandet den nya lagen gälla. Detta innebär t.ex. att ett lagakraftvunnet beslut om umgänge enligt 14 § andra stycket LVU efter den 1 januari 2027 ska övervägas enligt 7 kap. 2 § andra stycket.

Av *sjätte punkten* framgår att äldre bestämmelser ska gälla när ett ärende eller mål har inletts i domstol före ikraftträdandet och vid prövningen av ett överklagande av ett beslut som har fattats före ikraftträdandet. Detsamma gäller när ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a § LVU har fattats men ännu inte överlämnats till domstolen. Det innebär att domstolarna även efter lagens ikraftträdande ska tillämpa bestämmelserna i LVU vid prövningen av dessa ärenden och mål.

Sjunde punkten innebär att vård med stöd av 2 § LVU inte får upphöra för ett barn som är placerat i familjehem utan att det har övervägts om

förutsättningarna för omhändertagande för vård på grund av anknytning enligt 3 kap. 5 § finns. Övergångsbestämmelsen omfattar mål som har inletts i domstol före ikraftträdandet. För mål som har inletts efter lagens ikraftträdande följer det av tredje punkten att den nya lagen gäller.

Av *åttonde punkten* framgår att äldre bestämmelser om flyttningsförbud gäller när ett tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § LVU har fattats före den 1 januari 2027.

32.2 Förslaget till lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Lagen är ny och innebär till stora delar en redaktionell omarbetning av de hittillsvarande bestämmelserna som rör särskilda befogenheter i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. I den nya lagen har dessa bestämmelser fått en tydligare struktur och ett modernare språk. Lagen är indelad i kapitel med underrubriker.

De flesta paragraferna i den nya lagen stämmer i sak överens med de hittillsvarande bestämmelserna. I dessa fall är författningskommentaren utformad så att det anges vilken eller vilka paragrafer i den hittillsvarande lagen som den aktuella paragrafen motsvarar. Dessutom anges hänvisningar till tidigare förarbeten.

I *bilaga 14* finns en jämförelsetabell där det anges vilken bestämmelse i den nya lagen som motsvarar vilken bestämmelse i LVU, och i *bilaga 12* finns en motsatt jämförelsetabell.

I vissa fall anges att en paragraf delvis motsvarar en paragraf i den hittillsvarande lagen. I dessa fall kan det ha gjorts en mindre ändring i sak. I några fall har en bestämmelse i den hittillsvarande lagen delats upp i två separata bestämmelser som placerats i olika paragrafer. I sådana fall anges att paragrafen motsvarar delar av en paragraf i den hittillsvarande lagen. I de fall en paragraf enbart delvis har en motsvarighet i den hittillsvarande lagen, kommenteras de sakliga skillnaderna särskilt. Motsvarande gäller om en paragraf i den nya lagen inte har någon tidigare motsvarighet.

Därutöver kommenteras några paragrafer mer utförligt utan att det finns någon skillnad i sak jämfört med hittillsvarande bestämmelser. Det är huvudsakligen fråga om bestämmelser där en kommentar behövs på grund av att paragrafen har placerats i ett nytt sammanhang eller att paragrafen delvis har ändrats vilket medför ett behov av att kommentera även de delar som är oförändrade i sak.

1 kap. Lagens innehåll och tillämpningsområde

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns bestämmelser om de särskilda befogenheter som får användas inom den statliga barn- och ungdomsvården.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om innehållet i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 26.1.

Lagens tillämpningsområde

2 § På de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för enligt 15 kap. 1 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga får de särskilda befogenheter som anges i denna lag användas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om vilken myndighet som ansvarar för den statliga barn- och ungdomsvården, och som därmed får använda de befogenheter som anges i denna lag. Övervägandena finns i avsnitt 26.1.

2 kap. Allmänna utgångspunkter

Proportionalitetsprincipen

1 § Särskilda befogenheter får endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga.

Paragrafen reglerar proportionalitetsprincipen. Övervägandena finns i avsnitt 26.4.1.

Bestämmelsen motsvarar delvis hittillsvarande 20 a § LVU (jfr. prop. 2004/05:123 s. 42, 59 och 60 samt prop. 2023/24:81 s. 44). Uppräkningen av befogenheter i hittillsvarande bestämmelse tas bort. Bestämmelsen innebär att proportionalitetsprincipen ska tillämpas när Statens institutionsstyrelse använder befogenheterna som anges i denna lag, dock endast beträffande de befogenheter där det är möjligt att göra en avvägning i fråga om proportionaliteten. Det är t.ex. inte relevant att göra en sådan bedömning när det inte fattas ett individuellt beslut eller om det är fråga om en åtgärd som kan anses obligatorisk, som omhändertagande av otillåtna föremål.

Befogenheter som endast får användas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

2 § De särskilda ungdomshemmen är enligt 15 kap. 2 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga indelade i olika säkerhetsnivåer.

Följande särskilda befogenheter får endast användas på ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå:

1. avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 6 kap. 4 §,
2. begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 7 kap. 3 §, eller
3. omhändertagande av teknisk utrustning enligt 7 kap. 8 §.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, upplyser om vilka befogenheter som endast får användas på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 26.4.2.

Första stycket innehåller en upplysning om att de särskilda ungdomshemmen är indelade i olika säkerhetsnivåer.

I *andra stycket* anges de befogenheter som endast får användas på hem med förhöjd säkerhetsnivå.

Befogenheter som får användas för alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem oavsett säkerhetsnivå

3 § Regeringen, eller Statens institutionsstyrelse efter regeringens bemyndigande, får besluta att följande befogenheter ska gälla för alla barn och unga som är placerade på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen på hemmet:

1. omhändertagande av otillåten egendom enligt 4 kap. 1 §,
2. säkerhetskontroll enligt 4 kap. 3 §,
3. rumsvisitation enligt 4 kap. 5 §, eller
4. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 1 §.

Paragrafen, som motsvarar hittillsvarande 18 § i LVU, innehåller en uppräkning av de befogenheter som får gälla alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 26.4.3.

Bestämmelsen innebär att alla barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem, dvs. även de som vårdas enligt 3 kap. 2 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga eller enligt socialtjänstlagen (2025:400), kan bli föremål för de befogenheter som anges i bestämmelsen. Förutsättningarna för att bestämmelsen ska få användas är dock att regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse har bedömt att det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid det hem som det gäller och därför har medgett en tillämpning av bestämmelsen (jfr prop. 1989/90:28 s. 116 och 117, prop. 1992/93:61 s. 40 och prop. 2017/18:169 s. 123). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

3 kap. Barns och ungas rättigheter

Barnets och den unges bästa

1 § Vid beslut enligt denna lag ska det som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Med barn avses en person under 18 år. Med ung person eller den unge avses en person som har fyllt 18 år men inte 21 år.

Paragrafen innehåller dels en grundläggande bestämmelse om barnets och den unges bästa, dels en bestämmelse med definitioner. Övervägandena finns i avsnitt 6.2, 26.2.2 och 26.2.3.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 1 § femte stycket LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 137). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges vad som avses med barn och ung person eller den unge.

Rätt att framföra sina åsikter

2 § Barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Barnets eller den unges åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns och ungas rätt att komma till tals i frågor som rör särskilda befogenheter. Övervägandena finns i avsnitt 6.3 och 26.2.4.

Första meningen motsvarar hittillsvarande 36 § första stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138). Ett barn och en ung person ska i fråga om särskilda befogenheter ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet eller den unge inte framför sina åsikter ska detta respekteras och Statens institutionsstyrelse ska inte försöka klargöra barnets eller den unges inställning på annat sätt. I det enskilda fallet kan omständigheterna dock vara sådana att barnet eller den unge inte har förmåga att ge uttryck för sina åsikter, inte ens med hjälp av kommunikationsverktyg. Med hänsyn till principen om barnets bästa är det i sådana fall angeläget att barnets åsikter klarläggs på ett sätt som iakttar respekten för barnets integritet och självbestämmande. Detsamma gäller för en ung person som omfattas av lagen.

Andra meningen motsvarar delvis hittillsvarande 36 § första stycket fjärde meningen LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 105 och prop. 2012/13:10 s. 135 och 138).

Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Rätt till information

3 § Barnet eller den unge ska kontinuerligt få relevant information.

Information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte är uppenbart obehövligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns och ungas rätt till information i frågor som rör särskilda befogenheter. Övervägandena finns i avsnitt 6.4 och 26.2.5.

Första stycket motsvarar delvis hittillsvarande 36 § första stycket första meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138 samt prop. 2006/07:129 s. 109 och 110). I bestämmelsen görs ett tillägg som tydliggör att information ska ges kontinuerligt. Ett barn eller en ung person som vårdas på ett särskilt ungdomshem ska således informeras kontinuerligt i fråga om de befogenheter som används genom att bli delaktig i det som pågår och planeras och som i det avseendet har med hans eller hennes situation att göra. Information behöver ges kontinuerligt under hela tiden som en tvångsåtgärd pågår (jfr prop. 2006/07:129 s. 38). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

I *andra stycket*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att barnet eller den unge ska få information om beslut som avser honom eller henne och hur beslutet kan överklagas. Information behöver inte lämnas om det är uppenbart obehövligt. För att det ska betraktas som uppenbart obehövligt att informera om ett beslut bör det i princip vara otvivelaktigt att informationen inte skulle tillföra något av värde för barnet eller den unge. Information om hur beslutet kan överklagas innefattar även information om vilka möjligheter som finns att få ett offentligt biträde förordnat. Om ett uppföljande samtal hålls kan denna information lämpligen lämnas under det samtalet.

Informationen som lämnas ska, i enlighet med 3 kap. 4 § vara anpassad till barnets eller den unges individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Vidare ska den som lämnar

informationen så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

4 § Information som lämnas till barnet eller den unge ska vara anpassad till hans eller hennes individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om anpassning av den information som lämnas till ett barn eller en ung person i frågor som rör särskilda befogenheter. Övervägandena finns i avsnitt 6.4 och 26.2.5.

I *första meningen*, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att informationen ska anpassas till barnets eller den unges ålder, mognad och individuella förutsättningar. Det innebär att informationen kan behöva ges på ett enkelt och tydligt språk och vid flera tillfällen. Informationen kan även behöva anpassas utifrån barnets kognitiva förmåga att förstå information och till barnets förmåga att hantera starka känslor.

I *andra meningen*, som också saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anges att den som lämnar informationen så långt det är möjligt ska försäkra sig om att barnet eller den unge har förstått informationen. Det kan t.ex. ske genom att ställa frågor om den information som har lämnats, även om barnet eller den unge inte får pressas att besvara frågor. Den som lämnar informationen behöver vara lyhörd och reflektera över hur barnet eller den unge reagerar på informationen för att kunna ta ställning till om han eller hon har förstått den.

Rätt att föra sin egen talan

5 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål enligt denna lag.

Ett barn som är under 15 år ska höras i domstol, om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barns processbehörighet och när ett barn under 15 år ska höras i domstol. Övervägandena finns i avsnitt 6.5 och 26.3.

Första stycket motsvarar hittillsvarande 36 § andra stycket första meningen LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 124 och prop. 1979/80:1 Del A s. 604). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Andra stycket motsvarar delvis hittillsvarande 36 § andra stycket andra meningen LVU (jfr prop. 2012/13:10 s. 135 och 138). Bestämmelsen ändras från att domstolen ”får” höra ett barn som är under 15 år om barnet inte kan antas ta skada av det till att domstolen ”ska” höra barnet om barnet vill det och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Barnets egen vilja blir således en avgörande faktor för om barnet ska höras i domstol. Vad barnets egentliga vilja är får bedömas i det enskilda fallet och tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. Liksom tidigare ska barnet inte höras om han eller hon kan antas ta skada av att höras. Domstolarna måste även fortsättningsvis göra en bedömning i varje enskilt fall av om barnet kan antas ta skada av att höras där. Barnet kan t.ex. antas ta skada om han eller hon skulle försättas i en svår lojalitetskonflikt gentemot föräldrarna av att höras i domstol. Bedömning-

en av barns medverkan och hur detta kan utformas får göras i varje enskilt fall och utifrån det enskilda barnets förutsättningar. I denna bedömning är barnets inställning och målets betydelse för barnet av stor vikt, men hänsyn ska också tas till barnets ålder, mognad och andra individuella förutsättningar liksom till barnets ställföreträdares inställning.

Om barnet inte hörs i domstolen men har framfört sina åsikter till Statens institutionsstyrelse i enlighet med 3 kap. 2 § ska myndigheten redovisa dessa till domstolen. Bestämmelsen i andra stycket ändras även språkligt och redaktionellt.

4 kap. Otillåten egendom, kontroller och drogtest

Otillåten egendom som ska omhändertas

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får inte inneha

1. narkotika,
2. alkoholhaltiga drycker,
3. andra berusningsmedel,
4. sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,
5. varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, eller
6. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för bruk av eller annan befattning med narkotika.

Barnet eller den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till skada för vården eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet.

Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas.

Paragrafen reglerar otillåten egendom på särskilda ungdomshem, som ska omhändertas. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.1.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 16 § LVU (jfr prop. 1979/80:61 s. 599 och 600, prop. 1989/90:28 s. 116 och prop. 2004/05:123 s. 44). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Otillåten egendom som ska förstöras eller säljas

2 § Egendom som har omhändertagits enligt 1 eller 7 § ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m.

Detsamma gäller om sådan egendom påträffats på ett särskilt ungdomshem utan att det finns någon känd ägare till egendomen.

Belopp som har tagits emot vid försäljning tillfaller staten.

Paragrafen reglerar skyldigheten för Statens institutionsstyrelse att låta förstöra eller sälja viss otillåten egendom. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.1.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 20 § LVU (jfr prop. 1989/90:28 s. 117). Bestämmelsen ändras språkligt.

Säkerhetskontroll av placerade barn och unga

3 § Statens institutionsstyrelse får genomföra säkerhetskontroll med metalldetektor eller annan liknande anordning på barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen på det särskilda ungdomshemmet. Kontrollen får bara ske för att söka efter föremål som barnet eller den unge inte får inneha enligt 1 §.

Statens institutionsstyrelse bestämmer på vilka särskilda ungdomshem som säkerhetskontroll gäller. Det ska för varje hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att besluta om säkerhetskontroll på särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.2.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 17 c § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 51–54, 122 och 123). Bestämmelsen ändras språkligt.

Drogtest för kontroll av påverkan av berusningsmedel och andra liknande medel

4 § När barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga kommer till ett särskilt ungdomshem ska Statens institutionsstyrelse kontrollera om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

För sådan kontroll får Statens institutionsstyrelse, om det finns anledning till det, besluta att uppmana barnet eller den unge att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl.

Vid misstanke om att barnet eller den unge är påverkad av någon sådan dryck, vara eller sådant medel som avses i första stycket får Statens institutionsstyrelse även under placeringen på det särskilda ungdomshemmet besluta att uppmana honom eller henne att genomgå sådan provtagning som anges i andra stycket, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl.

Paragrafen innehåller bestämmelser om drogtest för kontroll av påverkan av berusningsmedel och andra liknande medel. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.3.

Bestämmelsen motsvarar delvis hittillsvarande 17 a § LVU (jfr prop. 2000/01:80 s. 118 och 180, prop. 2006/07:129 s. 84, 85 och 110 samt prop. 2017/18:169 s. 58, 120 och 121). Bestämmelsen ändras på så sätt att det tydligare framgår att det är fråga om en skyldighet för Statens institutionsstyrelse att kontrollera drogfrihet, t.ex. genom att uppmana barnet eller den unge att lämna prov. Bestämmelsen innebär således inte ett åläggande för barnet eller den unge att genomgå provtagning. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Rumsvisitation

5 § Om det behövs för att genomföra vården av ett barn eller en ung person som är omhändertagen på grund av sitt beteendeenligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga på ett särskilt ungdomshem, eller för

att upprätthålla ordningen vid det särskilda ungdomshemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av barnet eller den unge undersökas. En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter egendom som barnet eller den unge inte får inneha enligt 1 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid genomförandet av åtgärden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rumsvisitation på särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.4.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 17 b§ LVU (prop. 2017/18:169 s. 4751, 110 och 121). Bestämmelsen ändras språkligt.

Uppföljande samtal efter genomförd rumsvisitation

6 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att en rumsvisitation har genomförts. Under samtalet ska han eller hon få information om vad som var anledningen till att visitationen behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Paragrafen reglerar skyldigheten för Statens institutionsstyrelse att efter en genomförd rumsvisitation erbjuda barnet eller den unge ett uppföljande samtal. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.8.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 20 c § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 77 och 78 samt 123125). Hittillsvarande bestämmelse, som reglerar krav på erbjudande om uppföljande samtal efter verkställd rumsvisitation, kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning samt avskildhet på grund av barnets eller den unges eget beteende, delas upp och placeras vid respektive tvångsåtgärd. Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Kontroll och omhändertagande av brev och andra försändelser

7 § Brev och försändelser till och från barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får kontrolleras om det behövs med hänsyn till ordningen på det särskilda ungdomshemmet eller barnets eller den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelserna.

Om en försändelse innehåller egendom som barnet eller den unge enligt 1 § inte får inneha ska egendomen omhändertas.

Brev mellan barnet eller den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras utan föregående granskning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om kontroll och omhändertagande av brev och andra försändelser. Övervägandena finns i avsnitt 26.5.5.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 19 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 600 och 601). Bestämmelsen ändras språkligt.

5 kap. Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning på det särskilda ungdomshemmet

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet för att kontrollera att barnet eller den unge inte bär på sig något som enligt 4 kap. 1 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under placeringen på ungdomshemmet uppkommer misstanke om att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett barn eller en ung person som vårdas på ett särskilt ungdomshem får kroppsvisiteras och ytligt kroppsbesiktigas. Övervägandena finns i avsnitt 26.6.

Bestämmelsen motsvarar delar av hittillsvarande 17 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A, s. 599 och 600, prop. 1981/82:141 s. 51 samt prop. 2017/18:169 s. 43). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Genomförandet av kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

2 § En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne. Barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. En kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning får dock inte genomföras och bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, om inte barnet eller den unge har andra önskemål.

Vid genomförandet av åtgärden ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger.

Paragrafen reglerar hur en kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ska genomföras. Övervägandena finns i avsnitt 26.6.

Bestämmelsen motsvarar delvis hittillsvarande 17 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 599 och 600 samt prop. 2017/18:169 s. 43 och 45).

I *första stycket* görs ett tillägg om att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning, med undantag för läkare eller legitimerad sjuksköterska, inte får genomföras eller bevittnas av någon av motsatt kön mot barnets eller den unges vilja. Den som utför eller bevittnar en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning ska således vara av samma kön som den som behöver utsättas för åtgärden. Läkare och legitimerad sjuksköterska undantas dock från kravet på samma kön.

Jämfört med hittillsvarande reglering anges inte att barnet eller den unge kan avstå från sin rätt att kräva att ett vittne närvarar vid kontrollen. Bestämmelsen ändras även språkligt och redaktionellt.

Uppföljande samtal efter en genomförd kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

3 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning har genomförts. Under samtalet

ska han eller hon få information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Paragrafen reglerar skyldigheten för Statens institutionsstyrelse att efter en genomförd kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning erbjuda barnet eller den unge ett uppföljande samtal. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.8.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 20 c § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 77, 78 och 123–125). Hittillsvarande bestämmelse, som reglerar krav på erbjudande om uppföljande samtal efter verkställd kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, rumsvisitation samt avskildhet på grund av barnets eller den unges eget beteende, delas upp och placeras vid respektive tvångsåtgärd. Bestämmelsen ändras språkligt.

6 kap. Begränsningar av rörelsefriheten

Allmän begränsning av barns och ungas rörelsefrihet

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem, får hindras att lämna ungdomshemmet och i övrigt begränsas i sin rörelsefrihet i den utsträckning som det är nödvändigt för att vården ska kunna genomföras. Barnets eller den unges rörelsefrihet får också inskränkas om det behövs med hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Paragrafen reglerar en allmän begränsning av rörelsefriheten av de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 15 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 598 och prop. 1989/90:28 s. 116). Bestämmelsen ändras språkligt.

Vård i enskildhet

2 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten på hemmet, hindras från att fritt träffa andra som vårdas där.

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter barnets eller den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vård i enskildhet. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.2.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 15 d § LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 97–99 och s. 106 samt prop. 2017/18:169 s. 73, 74 och s. 119).

I *första stycket* förtydligas, genom ett tillägg av ordet ”fritt”, att det inte råder ett förbud mot att ett barn eller ung person som vårdas i enskildhet, tillsammans med personal, tillfälligt träffar andra placerade barn och unga

på det särskilda ungdomshemmet. Det kan t.ex. handla om att mer sporadiskt delta under en behandlingsaktivitet, dagsutflykt eller i skolundervisning tillsammans med personal. Ett beslut om vård i enskildhet behöver således inte först upphävas för att barnet eller den unge som vårdas i enskildhet ska kunna få delta under vissa sporadiska aktiviteter tillsammans med personal (jfr JO 2024 s. 367). Det bör dock understrykas att vård i enskildhet är tillfällig vårdform, vilket därmed förutsätter att Statens institutionsstyrelse (SiS) fortlöpande överväger behovet av den. Blir de aktiviteter som syftar till att underlätta barnets eller den unges anpassning till att kunna bo tillsammans med andra barn och unga mer regelbundna och omfattande bör SiS upphäva beslutet om vård i enskildhet. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Vård på låsbar enhet

3 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får ges vård på en enhet inom hemmet som är låsbar om det är nödvändigt

1. med hänsyn till barnets eller den unges eller andras säkerhet, eller
2. för att förhindra att barnet eller den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas på en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Vård på låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om det finns särskilda behandlingsskäl får dock vården på enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet att vistas i öppnare former eller utanför ungdomshemmet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vård på låsbar enhet. Överväg-andena finns i avsnitt 26.7.4.

Paragrafen motsvarar delvis hittillsvarande 15 b § LVU (jfr prop. 2000/01:80 s. 121, 122 och 179 samt prop. 2017/18:169 s. 76, 117 och 118).

I *första stycket* anges inte längre ”eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn”. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Avskildhet i anslutning till dygnsvilan

4 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem på en låsbar enhet med förhöjd säkerhetsnivå får hållas i avskildhet i anslutning till dygnsvilan, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till ordningen eller säkerheten på ungdomshemmet, eller
2. för att förhindra att den unge avviker från ungdomshemmet.

Även om förutsättningarna i första stycket är uppfyllda får barnet eller den unge inte hållas avskild i anslutning till dygnsvilan om det finns en påtaglig risk för att hans eller hennes hälsa eller utveckling tar skada av åtgärden.

Avskildhet i anslutning till dygnsvilan ska genomföras i barnets eller den unges bostadsrum och får vid ett enskilt tillfälle inte pågå under längre tid än nio timmar. Under tiden i avskildhet ska barnet eller den unge ha möjlighet att tillkalla personal.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avskildhet i anslutning till dygnsvilan. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.5.

Bestämmelsen motsvarar delar av hittillsvarande 15 b § LVU (jfr prop. 2024/25:41 s. 18–67 och 92–94). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

5 § Beslut om avskildhet i anslutning till dygnsvilan får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen reglerar giltighetstiden för beslut om i anslutning till dygnsvilan. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.5.

Bestämmelsen motsvarar delar av hittillsvarande 15 b § LVU (jfr prop. 2024/25:41 s. 52–57 och 92–94). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande

6 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får hållas i avskildhet om det finns ett särskilt behov av det på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen.

Barn och unga ska under pågående avskildhet stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte hållas avskild längre tid än vad som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om den avskildhet som beslutas. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska avskildheten genast avbrytas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avskildhet som beror på barnets eller den unges eget uppträdande. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.6.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 15 c § LVU (jfr prop. 2000/01:80 s. 121, 122 och 179, prop. 2003/04:53 s. 106 samt prop. 2017/18:169 s. 65–73 och 118). Paragrafen ändras språkligt.

Uppföljande samtal efter genomförd avskildhet på grund av barnets eller den unges eget beteende

7 § Barn och unga ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att avskildhet enligt 6 § har genomförts. Under samtalet ska han eller hon få information om vad som var anledningen till att avskildheten behövde genomföras och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den.

Paragrafen reglerar skyldigheten för Statens institutionsstyrelse att efter en genomförd avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande erbjuda honom eller henne ett uppföljande samtal. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.8.

Paragrafen motsvarar delar av hittillsvarande 20 c § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 77, 78 och 123–125). Hittillsvarande bestämmelse, som reglerar krav på erbjudande om uppföljande samtal efter verkställd avskildhet på grund av barnets eller den unges eget beteende, kropps-

visitation och ytlig kroppsbesiktning samt rumsvisitation ändras redaktionellt på så sätt att den delas upp och placeras vid respektive tvångsåtgärd. Bestämmelsen ändras även språkligt.

Vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet

8 § Barn och unga som omfattas av bestämmelserna i 1 § får, i den utsträckning det är lämpligt, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Innan beslut fattas ska samråd ske med socialnämnden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om barnets och den unges möjlighet att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.7.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 15 § LVU (jfr prop. 2000/01:80 s. 121, 122 och 179 samt prop. 2017/18:169 s. 117). Paragrafen ändras språkligt.

7 kap. Begränsningar av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

Möjlighet att följa vad som händer i omvärlden

1 § Barn och unga som är omhändertagna enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem ska ges möjlighet att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden.

Paragrafen reglerar möjligheten för barn och unga som vistas på särskilda ungdomshem att på lämpligt sätt följa vad som händer i omvärlden. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.4.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 20 a § andra stycket LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 84, 85 och 142). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

2 § På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga använda elektroniska kommunikationstjänster endast i den utsträckning det är lämpligt.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att, utifrån hemmets ordningsregler begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.1.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 e § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 61 och prop. 2023/24:81 s. 47 och 130). Bestämmelsen ändras språkligt.

Generell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

3 § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga använda elektroniska kommunikationstjänster endast för att stå i förbindelse med en annan person.

Sådan kommunikation får bara ske med utrustning som tillhandahålls eller godkänns av Statens institutionsstyrelse och i den utsträckning det är lämpligt.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att undantag från begränsningen i första stycket får göras för viss verksamhet eller i vissa situationer under förutsättning att användningen är särskilt angelägen och inte äventyrar säkerheten eller ordningen på det särskilda ungdomshemmet.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att, utifrån hemmets ordningsregler, begränsa barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.2.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 f § LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 61 och prop. 2023/24:81 s. 47 och 130–132). Bestämmelsen ändras språkligt.

Individuell begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster på samtliga särskilda ungdomshem

4 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på särskilda ungdomshem får, utöver vad som anges i 2 och 3 §§, vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster om användningen kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att användningen begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 5 §.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att fatta ett individuellt beslut om att ett barn eller en ungdom inte får använda elektroniska kommunikationstjänster över huvud taget. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.3.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 g § LVU (jfr prop. 2000/01:80 s. 121, 122 och 179 samt prop. 2023/24:81 s. 54–60 samt 134 och 135). Bestämmelsen ändras språkligt.

5 § Barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster enligt 2 och 3 §§ får begränsas, avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan.

Vid avlyssning eller annan kontroll ska barnet eller den unge och den som barnet eller den unge ska kommunicera med informeras om kontrollen i förväg.

Kommunikation mellan barnet eller den unge och en advokat som biträder barnet eller den unge i en rättslig angelägenhet får inte avlyssnas eller på något annat sätt kontrolleras.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att på alla hem, oavsett säkerhetsnivå, fatta beslut om att begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera ett barns eller ung persons användning av elektroniska kommunikationstjänster. Den innehåller även bestämmelser om information som ska lämnas i samband med avlyssning och kontroll och undantaget beträffande kommunikation med advokat. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.3.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 h § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 54–60 och 133–136).

6 § Beslut om begränsningar i användningen av elektroniska kommunikationstjänster enligt 4 eller 5 § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen reglerar giltighetstiden för beslut om att vägra, begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Övervägandena finns i 26.8.3.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 i § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 82–84 och 135).

Omhändertagande och insamling av teknisk utrustning på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå

7 § På särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå får barns och ungas utrustning för elektroniska kommunikationstjänster omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning när ett beslut har fattats enligt 4 eller 5 § att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen.

Utrustning som har omhändertagits enligt första stycket ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att beslutet att vägra, begränsa, avlyssna eller på något annat sätt kontrollera användningen upphör att gälla.

Utrustning för elektroniska kommunikationstjänster får även samlas in under en behandlingsaktivitet, sysselsättning eller dygnsvila.

Paragrafen innehåller bestämmelser som möjliggör omhändertagande och insamling av elektronisk utrustning på särskilda ungdomshem utan förhöjd säkerhetsnivå. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.5.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 15 j § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 46–48 och 135 samt 136).

Omhändertagande av teknisk utrustning på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå

8 § På särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga inte inneha eller ta emot utrustning för elektroniska kommunikationstjänster. Sådan utrustning ska omhändertas och förvaras för barnets eller den unges räkning.

Utrustning som har omhändertagits ska lämnas tillbaka till barnet eller den unge senast i samband med att han eller hon inte längre ska vara placerad på ett ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå.

Paragrafen reglerar förbudet för barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå att inneha eller ta emot teknisk

utrustning. Paragrafen innehåller även bestämmelser om omhändertagande av sådan utrustning. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.6.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 k § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 45, 46, 136 och 137).

Bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med

9 § Vid bedömningen av om kommunikation bör vägras, begränsas, avlyssnas eller kontrolleras enligt 4 eller 5 § ska det, om det behövs, undersökas om den som barnet eller den unge vill kommunicera med är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om den som barnet eller den unge vill kommunicera med.

Den som barnet eller den unge vill kommunicera med ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med genom elektronisk kommunikation. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.10.

Bestämmelsen motsvarar delar av hittillsvarande 15 q § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 74–80 samt 140 och 141).

8 kap. Begränsningar av besök och kontroll av besökare

Generell begränsning av besök

1 § Barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga och placerade på ett särskilt ungdomshem får ta emot besök endast i den utsträckning det är lämpligt.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns ytterligare bestämmelser om besök på vårdinstitutioner som omfattas av denna lag.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att oavsett säkerhetsnivå på ett särskilda ungdomshem begränsa besök och kontrollera besökare. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.7.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 l § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 44, 53 och 137). Paragrafen ändras språkligt.

Individuell begränsning av besök

2 § Besök till barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga får, utöver vad som anges i 1 §, vägras om det kan äventyra vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller vara till skada för barnet eller den unge eller för någon annan, på ett sätt som inte kan avhjälpas genom att besöket till barnet eller den unge begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 3 §.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att fatta ett individuellt beslut om att ett barn eller en ungdom inte får ta emot besök överhuvudtaget. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.8.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 m § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 64–68, 137 och 138).

3 § Besök till barn och unga enligt 1 § får begränsas, övervakas eller på något annat sätt kontrolleras om det behövs med hänsyn till vården av barnet eller den unge, ordningen eller säkerheten på det särskilda ungdomshemmet eller för att förhindra skada för barnet eller den unge eller för någon annan.

Vid övervakning eller annan kontroll ska barnet eller den unge och besökaren informeras om kontrollen i förväg.

Ett besök av en advokat som biträder barnet eller den unge i en rättslig angelägenhet får övervakas eller kontrolleras endast om advokaten eller barnet eller den unge begär det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Statens institutionsstyrelses möjlighet att på alla hem, oavsett säkerhetsnivå, fatta individuella beslut om att begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera ett barns eller ung persons besök, om informationsskyldighet och det undantag som gäller i fråga om kommunikation med advokat Övervägandena finns i avsnitt 26.8.8.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 n § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 64–68 samt 138 och 139).

4 § Beslut om begränsningar av besök enligt 2 eller 3 § får gälla i högst 30 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen reglerar giltighetstiden för individuella beslut om att vägra, begränsa, avlyssna eller på annat sätt kontrollera besök till barnet eller den unge på ett särskilt ungdomshem. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.8.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 o § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 82, 83 och 139).

Bakgrundskontroll av besökare

5 § Vid bedömningen av om besök för barn och unga bör vägras, begränsas, övervakas eller kontrolleras enligt 2 eller 3 § ska det, om det behövs, undersökas om den som barnet eller den unge vill få besök av är dömd eller misstänkt för brott.

I den utsträckning det behövs får upplysningar också hämtas in om personliga förhållanden i övrigt i fråga om besökaren till barnet eller den unge.

Besökaren ska i förväg informeras om att en bakgrundskontroll enligt första stycket kan göras och vad kontrollen kan omfatta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bakgrundskontroll av den som barnet eller den unge vill ha kontakt med genom besök. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.10.

Bestämmelsen motsvarar delar av hittillsvarande 15 q § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 73–80, 140 och 141).

Kroppsvisitation av besökare

6 § Om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, får ett besök till barn och unga som är omhändertagna på grund av eget beteende enligt 3 kap. 3 § lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga på ett särskilt ungdomshem villkoras av att besökaren genomgår kroppsvisitation.

Vid kroppsvisitation ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför visitationen.

Paragrafen reglerar Statens institutionsstyrelses möjlighet att kroppsvisitera besökare. Övervägandena finns i avsnitt 26.8.9.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 15 p § LVU (jfr prop. 2023/24:81 s. 69–73, 139 och 140).

9 kap. Handläggning och offentligt biträde

Mål och ärenden ska handläggas skyndsamt

1 § Ärenden och mål enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen reglerar det skyndsamhetskrav som gäller för handläggningen av ärenden och mål enligt denna lag. Övervägandena finns i avsnitt 26.9.2.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 33 § LVU (jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 593 och prop. 1989/90:28 s. 123).

Beslut gäller omedelbart

2 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. Besluten gäller omedelbart, om inte myndigheten bestämmer något annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att Statens institutionsstyrelse fattar beslut enligt denna lag och att besluten som regel gäller omedelbart. Övervägandena finns i avsnitt 26.9.1.

Bestämmelsen i den *första meningen*, motsvarar delvis hittillsvarande 15 a, 17 c, 18–20 §§ och 20 b § LVU (jfr prop. 2004/05:123 s. 46 och 60).

Bestämmelsen i den *andra meningen*, saknar motsvarighet i den hittillsvarande lagen. Det får anses ligga i sakens natur att beslut om särskilda befogenheter sällan kan avvaktas utan som regel behöver gälla omedelbart.

Delgivning

3 § Vid delgivning med enskild i ärende eller mål enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

Paragrafen reglerar att ärenden och mål om särskilda befogenheter inte får ske genom s.k. stämningsmannadelgivning eller kungörelsedelgivning. Övervägandena finns i avsnitt 26.9.3.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 38 § LVU (jfr bet. SoU 1979/80:44 s. 117, prop. 1989/90:28 s. 124 och prop. 2009/10:237 s. 52).

Offentligt biträde

4 § När ett barn som är under 15 år uttrycker en vilja att överklaga ett beslut enligt 10 kap. 1 § ska offentligt biträde förordnas för honom eller henne.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när offentligt biträde ska förordnas för ett barn som är under 15 år. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.1.

Paragrafen motsvarar hittillsvarande 39 § tredje stycket LVU i den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57, jfr prop. 2017/18:169 s. 125). Bestämmelserna ändras språkligt, bl.a. genom att orden ”vid överklagande” byts ut till ”uttrycker en vilja att överklaga”. Detta förtydligar att ett offentligt biträde kan förordnas innan ett överklagande lämnas in till domstolen. För att rätten till offentligt biträde ska inträda krävs att barnet vill överklaga beslutet.

Paragrafen ändras även redaktionellt.

5 § När ett barn som har fyllt 15 år eller en ung person uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård i enskildhet, vård vid låsbar enhet eller avskildhet enligt 10 kap. 1 § första stycket 6 ska ett offentligt biträde förordnas för honom eller henne.

Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om när offentligt biträde ska förordnas för ett barn som har fyllt 15 år och för en ung person. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.2.

Av *första stycket* framgår att när ett beslut om vård i enskildhet, vård vid låsbar enhet eller avskildhet meddelats har ett barn som fyllt 15 år och en ung person rätt till offentligt biträde om han eller hon vill överklaga beslutet. Rätten till offentligt biträde inträder när ett beslut enligt 6 kap. 2–4 eller 6 §§ har fattats och det uttrycks en vilja att överklaga beslutet. För att rätten till offentligt biträde ska inträda krävs således att barnet eller den unge vill överklaga beslutet. Det innebär att ett offentligt biträde kan förordnas innan ett överklagande lämnas in till domstolen. Att ett barn som är under 15 år har rätt till offentligt biträde i samma situation följer av 9 kap. 4 §.

Ett offentligt biträde ska dock, som anges i *andra stycket*, inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas. En omständighet som kan leda till att ett offentligt biträde inte behöver förordnas är t.ex. att några nya omständigheter inte har tillkommit sedan frågan tidigare prövades av domstolen. Det är domstolen som enligt 9 kap. 8 § beslutar om ett offentligt biträde ska förordnas. Statens institutionsstyrelse ska enligt 9 kap. 6 och 7 §§ anmäla behov och överlämna ansökningar om offentligt biträde till förvaltningsrätten.

6 § När behov av offentligt biträde uppkommer enligt 4 eller 5 § ska Statens institutionsstyrelse skyndsamt anmäla detta till förvaltningsrätten.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, innehåller bestämmelser om Statens institutionsstyrelses (SiS) ansvar att anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.5.

Av bestämmelsen framgår att när behov av offentligt biträde uppkommer, dvs. när ett barn under 15 år vill överklaga ett beslut enligt 10 kap. 1 §, eller ett barn över 15 år eller en ung person vill överklaga ett beslut enligt 10 kap. 1 § 6, och det inte kan antas att behov av biträde saknas, ska

SiS skyndsamt anmäla till förvaltningsrätten att behov av offentligt biträde finns. Även om barnet eller den unge inte begär att ett offentligt biträde ska förordnas ska SiS, om myndigheten bedömer att förutsättningarna för att förordna offentligt biträde är uppfyllda, anmäla detta till förvaltningsrätten. SiS behöver således vara uppmärksam på vad barnet eller den unge signalerar när myndigheten meddelar ett beslut som ger en rätt till offentligt biträde. Av 9 kap. 8 § följer att det är förvaltningsrätten som beslutar om förordnande av och prövar frågor om offentligt biträde i ärenden hos SiS.

7 § Ett barn och en ung person får, utan särskild företrädare, ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne. Statens institutionsstyrelse ska skyndsamt lämna över en sådan ansökan till förvaltningsrätten.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i hittillsvarande lag, anger vem som får ansöka om att offentligt biträde ska förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.5.

Av *första meningen* framgår att ett barn och en ung person själv får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne. Vilka som får ansöka om offentligt biträde följer även av 3 § lagen (1996:1620) om offentligt biträde.

Bestämmelsen tydliggör att barn som är under 15 år får göra en ansökan om offentligt biträde. Barnet behöver inte ha en företrädare för att göra en sådan ansökan. Förutsättningarna för att offentligt biträde ska förordnas för ett barn som är under 15 år anges i 9 kap. 4 §. Om ett offentligt biträde förordnas är biträdet, enligt 9 kap. 9 §, även barnets ställföreträdare. Barnet kan då genom sin ställföreträdare överklaga det beslut om särskild befogenhet som förordnandet avser. Om ansökan om offentligt biträde inte beviljas har barnet rätt att fullfölja sin talan i denna fråga, dvs. barnet har rätt att överklaga beslutet om att avslå ansökan om offentligt biträde. Barnet kan dock inte på egen hand överklaga beslutet om särskild befogenhet eftersom det endast är barn som har fyllt 15 år som, enligt 3 kap. 5 §, har rätt att föra sin egen talan i ärenden och mål enligt lagen.

Av *andra meningen* framgår att om en ansökan om offentligt biträde inkommer till Statens institutionsstyrelse (SiS), ska myndigheten skyndsamt överlämna den till förvaltningsrätten. Enligt 9 kap. 8 § är det förvaltningsrätten som beslutar om förordnande av och prövar frågor om offentligt biträde i ärenden hos SiS. En ansökan ska således överlämnas till förvaltningsrätten även om SiS anser att behov av offentligt biträde saknas. SiS kan i ett eget yttrande som myndigheten tillsammans med ansökan lämnar över till domstolen redogöra för sin bedömning av behovet av offentligt biträde (jfr 3 § tredje stycket lagen [1996:1620] om offentligt biträde). Ansökan bör överlämnas till förvaltningsrätten samma eller nästkommande dag efter att den inkommit till SiS.

8 § Frågor om offentligt biträde prövas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos Statens institutionsstyrelse prövas frågor om offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Paragrafen reglerar hur offentligt biträde förordnas och vem som beslutar om tillhörande frågor om offentligt biträde. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.3.

Bestämmelserna motsvarar delvis hittillsvarande 39 § fjärde stycket LVU i den lydelse som träder i kraft den 1 januari 2026 (prop. 2024/25:195, bet. 2025/26:JuU6, rskr. 2025/26:57, jfr prop. 1979/80:1 Del A s. 630 och 631, prop. 1996/97:9 s. 241 och prop. 2024/25:195 s. 60). Bestämmelsen ändras på så sätt att ordet ”socialnämnden” byts ut till ”Statens institutionsstyrelse”.

Barnets ställföreträdare

9 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 4 § är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare i det ärende eller mål som förordnandet avser.

Paragrafen reglerar när ett offentligt biträde ska vara barnets ställföreträdare. Övervägandena finns i avsnitt 26.10.4.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 36 § tredje stycket LVU (jfr prop. 1994/95:224 s. 57 och prop. 2012/13:10 s. 138). Bestämmelsen ändras språkligt.

10 kap. Överklagande

Beslut som går att överklaga

1 § Statens institutionsstyrelses beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol i fråga om

1. förstörande eller försäljning av egendom enligt 4 kap. 2 §,
2. drogtest enligt 4 kap. 4 §,
3. rumsvisitation enligt 4 kap. 5 §,
4. kontroll av brev och andra försändelser enligt 4 kap. 7 §,
5. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 5 kap. 1 §,
6. vård i enskildhet enligt 6 kap. 2 §, vård vid låsbar enhet enligt 6 kap. 3 §, avskildhet enligt 6 kap. 4 eller 6 §, eller
7. begränsningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 7 kap. 4 eller 5 §, eller
8. begränsningar i rätten att ta emot besök enligt 8 kap. 2 eller 3 §.

Paragrafen reglerar vilka beslut om särskilda befogenheter enligt denna lag som går att överklaga. Övervägandena finns i avsnitt 26.11.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 42 § första stycket LVU (jfr prop. 2017/18:169 s. 84 och prop. 2024/25:41 s. 57, 94 och 95). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

2 § Överklagande enligt lagen prövas av den förvaltningsrätt som prövat beslutet om omedelbart omhändertagande för vård eller tillfällig vård eller beslutat om omhändertagande för vård enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga.

Paragrafen reglerar vilken förvaltningsrätt som prövar överklaganden enligt denna lag. Övervägandena finns i avsnitt 26.11.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 42 § andra stycket LVU (jfr prop. 2004/05:123 s. 47 och 60). Bestämmelsen ändras språkligt och redaktionellt.

3 § Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen reglerar kravet på prövningstillstånd i kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 26.11.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 42 § tredje stycket LVU (jfr prop. 2002/03:53 s. 100 och 101).

Nämndemän i kammarrätten

4 § Vid handläggning i kammarrätt av mål enligt denna lag ska nämndemän ingå i rätten.

Paragrafen reglerar kravet på att nämndemän ingår i handläggningen i kammarrätten. Övervägandena finns i avsnitt 26.11.

Bestämmelsen motsvarar hittillsvarande 37 § LVU (jfr prop. 1992/93:28 s. 124). Bestämmelsen ändras språkligt.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ärenden och mål om särskilda befogenheter som har inletts före ikraftträdandet.

Övervägandena till ikraftträdande- och övergångsbestämmelser finns i avsnitt 29.

I *första punkten* anges att lagen ska träda i kraft den 1 januari 2027.

I *andra punkten* anges att äldre bestämmelser fortfarande gäller för ärenden och mål om särskilda befogenheter som har inletts hos Statens institutionsstyrelse (SiS) före ikraftträdandet. Det innebär att äldre bestämmelser ska tillämpas för de befogenheter som SiS har beslutat om före den 1 januari 2027. Om ett beslut, som rör en befogenhet som inleddes före ikraftträdandet, överklagas ska således också äldre bestämmelser tillämpas. Om SiS däremot påbörjar ett genomförande av en särskild befogenhet efter ikraftträdandet eller, vid giltighetstidens slut av en redan inledd befogenhet, gör en förnyad prövning av om tvångsåtgärden ska fortgå, ska den nya lagen tillämpas.

32.3 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

36 kap.

5 § Den som till följd av 15 kap. 1 eller 2 §, 16 kap. 1 § eller 18 kap. 5, 6 eller 7 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller någon bestämmelse, till vilken det hänvisas i något av dessa lagrum, inte får lämna en uppgift får inte höras som vittne om uppgiften utan att den myndighet, i vars verksamhet uppgiften har inhämtats, har gett sitt tillstånd.

Advokater, läkare, tandläkare, barnmorskor, sjuksköterskor, psykologer, psykoterapeuter *eller* familjerådgivare enligt socialtjänstlagen (2025:400) och deras biträden samt auktoriserade patentombud och deras biträden såvitt avser patenträttsliga angelägenheter enligt 2 § 1 lagen (2010:1052) om auktorisation av patentombud, får höras som vittnen om något som i denna deras yrkesutövning anförtrotts dem eller som de i samband därmed har erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Medlare enligt denna balk, 6 kap. 18 a § föräldrabalken, lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder eller lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och deras biträden, får höras som vittnen om vad som anförtrotts dem vid medlingen eller som de i samband därmed erfarit, endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån tystnadsplikten gäller samtycker till det. Den som till följd av 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter som avses där får höras som vittne om dem endast om det är medgivet i lag eller den till vars förmån sekretessen gäller samtycker till det.

Rättegångsombud, biträden eller försvarare får höras som vittnen om vad som anförtrotts dem för uppdragets fullgörande endast om parten medger det.

Trots det som sägs i andra eller tredje stycket föreligger skyldighet att vittna för

1. advokater och deras biträden, dock inte försvarare, i mål angående brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år,

2. andra än försvarare och advokater samt deras biträden i mål angående brott som avses i 10 kap. 21 och 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen, och

3. den som har uppgiftsskyldighet enligt 20 kap. 6 § socialtjänstlagen i mål enligt 18 kap. 11 §, 22 kap. 2 eller 4 § eller 24 kap. 4 eller 5 § samma lag, enligt lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende *eller enligt lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

Den som är präst inom ett trossamfund eller den som i ett sådant samfund har motsvarande ställning får inte höras som vittne om något som han eller hon har erfarit under bikt eller enskild själavård.

Den som har tystnadsplikt enligt 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen får höras som vittne om förhållanden som tystnadsplikten avser endast i den mån det föreskrivs i 3 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen eller 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen.

Om någon enligt det som sägs i denna paragraf inte får höras som vittne om ett visst förhållande, får vittnesförhör inte heller äga rum med den som under tystnadsplikt biträtt med tolkning eller översättning.

I paragrafens *fjärde stycke tredje punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Paragrafen ändras också språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.4 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

21 kap.

7 § Även om en dom eller ett beslut som avses i 1 a § första stycket inte finns, kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att rätten beslutar om en åtgärd för att barnet ska flyttas över till vårdnadshavaren.

Rätten kan vägra att vidta den begärda åtgärden, om det av hänsyn till barnets bästa behövs en prövning av frågan om vårdnaden.

En åtgärd enligt första stycket får inte beslutas om ett flyttningsförbud enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* gäller i fråga om barnet.

I övrigt gäller 1–6 §§.

I paragrafens *tredje stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.5 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

7 kap.

4 § Den som obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som har vårdnaden om barnet döms för egenmäktighet med barn till böter eller fängelse i högst ett år, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller, om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under femton år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt skiljer barnet från den andra vårdnadshavaren eller om den som ska ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.

Till ansvar enligt första stycket döms också den som

1. obehörigen skiljer ett barn under femton år från någon som vårdar barnet med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, om gärningen inte utgör brott mot frihet eller främjande av flykt, eller
2. för bort eller annars undanhåller ett barn under femton år, om gärningen är ägnad att hindra att vård enligt lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga* påbörjas och gärningen inte utgör brott mot frihet.

Om ett brott som avses i första eller andra stycket är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

I paragrafens *andra stycke* ersätts hänvisningarna till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med hänvisningar till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32 kap.

1 § Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* och sådan vård eller åtgärd kan *beslutas för* den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år får inte dömas till ungdomsvård.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen, ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga*, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får beslutas endast med den skadelidandes samtycke.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Även i *fjärde stycket* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag med hänvisning den nya lagen. Bestämmelsen ändras även språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.6 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

7 kap.

2 § Försäkrad för statligt personskadeskydd enligt 43 kap. är

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt,
2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, eller i räddningstjänst enligt 10 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (2010:500),
3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,
4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,
5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och
6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

I paragrafens *tredje punkt* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

102 kap.

20 § När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av

aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som följer av att den försäkrade

– är häktad eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 a §,

– är intagen i kriminalvårdsanstalt eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 b §,

– är intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård eller likställs med att vara det enligt 106 kap. 3 c §, eller

– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2025:400).

I paragrafens *tredje strecksats* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

106 kap.

3 c § Vid tillämpning av andra bestämmelser än 5 § i detta kapitel likställs med intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård och frihetsberövad den som är dömd till sluten ungdomsvård men som inte har inställt sig vid ett sådant hem den dag som påföljden ska verkställas.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

5 § Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

12 § Sjukpenning lämnas inte för tid när den försäkrade

1. fullgör någon annan tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt än grundutbildning som är längre än 60 dagar,

2. är intagen i sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* med stöd av *5 kap. 3 §* samma lag,

3. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, eller

4. i annat fall än som anges i 2 eller 3 av någon annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

I paragrafens *andra punkt* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

16 § Sjukersättning och aktivitetsersättning lämnas inte för tid efter det att den försäkrade sextio dagar i följd varit frihetsberövad på grund av att han eller hon är

1. häktad eller intagen i anstalt, eller
2. intagen i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Förmånerna lämnas dock åter från och med den trettionde dagen före frigivningen.

I paragrafens *andra punkt* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

9 § Om någon, som med stöd av *3 kap. 3 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* har intagits i ett sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* den lagen, misstänks för att ha begått brott som hör under allmänt åtal, innan vården vid hemmet har avslutats, *ska* åklagaren pröva om åtal lämpligen bör ske. Innan åtalsfrågan avgörs, *ska* föreståndaren för hemmet höras, om det inte är obehövligt.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Paragrafen ändras också språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 27.

11 § I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska åklagaren, innan beslut fattas i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2025:400) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skälig misstanke att han eller hon har begått brottet och sådant yttrande inte inhämtats under förundersökningen. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för straffvarning eller åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

Om förundersökningen gäller brott på vilket fängelse kan följa, ska, om möjligt, undersökningsledaren begära ett sådant yttrande som avses i första stycket senast i samband med delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken.

Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Yttrandet ska i förekommande fall även innehålla en redovisning av i vilken utsträckning den unge fullgjort en sådan tidigare utdömd ungdomsvård eller ungdomstjänst som nämnden har uppgift om. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn*

och unga. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen. Yttrandet ska, om undersökningsledaren eller, i de fall som avses i första stycket, åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Ett yttrande ska också innehålla en bedömning av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.

Nämnden ska även utan samband med yttrande lämna den som har ansvar för att inhämta yttrande de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

I paragrafens *tredje stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

17 § Straffvarning får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400),
2. *omhändertagande* eller annan åtgärd enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd.

Straffvarning får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om straffvarning ska beslutas ska åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan, att på annat sätt gottgöra målsäganden eller att medverka till att medling kommer till stånd enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott.

Straffvarning får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts ska det särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

I paragrafens *första stycke andra punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Vidare ändras punkten språkligt genom att ordet ”vård” ändras till ”omhändertagande”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande *för vård eller tillfällig vård* enligt *5 kap. 1* och *2 §§* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt *12 kap. 6 §* samma lag, mål om tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag, *mål om vård i enskildhet enligt 6 kap. 2 § lagen (2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården, mål om vård på låsbar enhet enligt 6 kap. 3 § samma lag, mål om avskildhet i anslutning till dygnsvilan enligt 6 kap. 4 § samma lag mål om avskildhet på grund av barnets eller den unges eget uppträdande enligt 6 kap. 6 § samma lag,* mål om omedelbar insats enligt 4 kap. 1 § lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt strafftidslagen (2018:1251), mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner, lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet eller lagen (2022:760) om upphandling av fonder till premiepensionens fondtorg,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt,

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post,

9. mål enligt lagen (2024:954) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om digitala tjänster som avser en

a) inspektion,

b) prövning av om en handling skyddas av advokatsekretess enligt 3 kap. 14 § samma lag, eller

c) tillfällig begränsning av mottagarnas tillgång till en tjänst eller ett onlinegränssnitt, och

10. mål om betalningssäkring enligt socialförsäkringsbalken eller lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

I paragrafens *fjärde stycke tredje punkten* ersätts hänvisningarna till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med hänvisningar till de nya lagarna om omhändertagande för vård av barn och unga och om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården samt motsvarande bestämmelser i de lagarna. Vidare ändras punkten språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.9 Förslaget till lag om ändring i passlagen (1978:302)

7 a § Ansökan om pass ska, utöver vad som anges i 7 §, avslås om sökanden är *föremål för* ett utreseförbud enligt *13 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag.

Om det finns hinder mot att utfärda ett pass enligt första stycket och sökanden har meddelats ett tillfälligt undantag från utreseförbudet enligt *13 kap. 12 §* samma lag, har sökanden rätt att på ansökan få ett provisoriskt pass utfärdat om inte annat följer av denna lag.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Första stycket ändras också språkligt genom att ordet ”underkastad” byts ut till ”föremål för”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

I *andra stycket* ersätts hänvisningen till motsvarande bestämmelse i den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

Övervägandena finns i avsnitt 27.

12 § Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

6. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är *föremål för* ett utreseförbud enligt *13 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller ett tillfälligt utreseförbud enligt *13 kap. 6 §* samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har föranlett passets utfärdande inte längre finns.

Vad som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Vad som sägs i första stycket 10 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

I paragrafens *första stycke tionde punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Punkten ändras också språkligt genom att ordet ”underkastad” byts ut till ”föremål för”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.10 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

29 a § Polismyndigheten och Säkerhetspolisen får överlämna till Kriminalvården att transportera någon som är berövad friheten. Vid en sådan transport tillämpas följande bestämmelser i häkteslagen (2010:611):

– 4 kap. 4 § om kroppsvisitation,

– 4 kap. 10 § första stycket om användning av fängsel, och

– 8 kap. 2 a § om möjligheten att i vissa fall begära hjälp av Polismyndigheten.

Om det behövs för planeringen och genomförandet av transporten, ska Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen, utan hinder av sekretess, lämna Kriminalvården de uppgifter som avses i 45 b § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *20 kap. 3 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, 47 b § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, 27 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, 20 b § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård eller 10 kap. 19 c § utlänningslagen (2005:716).

I paragrafens *andra stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn

22 § Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om *omhändertagande för* vård av barn enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn*

och unga framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *omhändertagandet* förrän denna ansökan har prövats.

Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller *omhändertagandet* förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Första stycket ändras också språkligt genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Även *andra stycket* ändras språkligt genom att ordet ”vården” byts ut till ”omhändertagandet”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.12 Förslaget till lag om ändring i folkbokföringslagen (1991:481)

17 § Skyddad folkbokföring får begränsas till en viss tid.

Om den som har medgetts skyddad folkbokföring anmäler hos Skatteverket att skyddad folkbokföring inte längre behövs eller om det finns särskilda skäl för det, ska Skatteverket besluta att den skyddade folkbokföringen ska upphöra att gälla.

Om ett barn har medgetts skyddad folkbokföring efter ansökan av socialnämnden enligt 30 § tredje stycket, upphör den skyddade folkbokföringen att gälla

1. om socialnämnden anmäler hos Skatteverket att den inte längre behövs,
2. om det finns särskilda skäl för det, eller
3. senast när *omhändertagandet för vård* enligt *3 kap. 2 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* upphör.

I paragrafens *tredje stycke tredje punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Punkten ändras också språkligt genom att ordet ”vården” byts ut till ”omhändertagandet för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

30 § För barn under 18 år ska anmälan enligt 25 §, 26 § första eller andra stycket eller 27 § göras av barnets vårdnadshavare. Barn som har fyllt 16 år har dock rätt att själv göra sådan anmälan.

För barn under 18 år får ansökan enligt 16 § göras av endast en vårdnadshavare, om syftet med ansökningen är att skydda mot den andre vårdnadshavaren.

För barn under 18 år får ansökan enligt 16 § göras av socialnämnden, om barnet *är omhändertaget för vård* med stöd av ett lagakraftvunnet beslut enligt *3 kap. 2 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* och syftet med ansökningen är att skydda barnet

1. mot båda vårdnadshavarna eller, om barnet endast har en vårdnadshavare, mot vårdnadshavaren,

2. mot den ena vårdnadshavaren när den andre vårdnadshavaren inte vill eller förmår skydda barnet, eller

3. mot en annan person än vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna när vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna inte vill eller förmår skydda barnet.

I paragrafens *tredje stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Stycket ändras också språkligt genom att ordet ”vårdas” byts ut till ”är omhändertaget för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

8 § Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i *4 kap. 7 § tredje stycket* lagen *(2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.

I paragrafens *andra stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

3 § Utlänningar som avses i 1 § första stycket 1 ska av Migrationsverket tilldelas en plats på ett asylboende. För utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 ska Migrationsverket erbjuda en plats på ett asylboende eller anvisa en kommun som ska ordna boendet.

Första stycket gäller inte ensamkommande barn som avses i 1 § första stycket 1 och 2. För dessa barn ska Migrationsverket i stället anvisa en kommun som ska ordna boendet. När Migrationsverket anvisat en kommun ska det anses att barnet vistas i den kommunen i den mening som avses i 29 kap. 4 § socialtjänstlagen (2025:400).

En kommun som har anvisats att ta emot ett ensamkommande barn får placera barnet i ett boende i en annan kommun endast om

1. kommunerna har ingått en överenskommelse om placeringen,
2. placeringen sker med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller med stöd av socialtjänstlagen i fråga om barn med motsvarande vårdbehov, eller
3. det med hänsyn till barnets vårdbehov finns synnerliga skäl.

I paragrafens *tredje stycke andra punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

1 § Denna lag gäller beträffande besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till dem som är tvångsintagna för vård enligt

1. lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
2. lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga,*
3. lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
4. lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, och
5. lagen (1993:388) om införande av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Lagen gäller också för besök till dem som är isolerade enligt 5 kap. 1 § eller tillfälligt isolerade enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).

I paragrafens *första stycke andra punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

4 § Vad som sägs i 3 § gäller inte

1. besök av personer för vilka *7 kap. 2 § första stycket 1* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* är tillämplig,
2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och
3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.

I paragrafens *första punkt* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

1 § Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

10 § Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, *ska* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Paragrafen ändras också språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 27.

14 a § Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att *fritt* träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

I paragrafens *första stycke* läggs ordet ”fritt” till. Genom detta förtydligas att det inte råder ett förbud mot att ett barn eller ung person som vårdas i enskildhet, tillsammans med personal, tillfälligt träffar andra placerade barn och unga på det särskilda ungdomshemmet. Det kan t.ex. handla om att mer sporadiskt delta under en behandlingsaktivitet, dagsutflykt eller i skolundervisning tillsammans med personal. Ett beslut om vård i enskildhet behöver således inte först upphävas för att barnet eller den unge som vårdas i enskildhet ska kunna få delta under vissa sporadiska aktiviteter tillsammans med personal (jfr JO 2024 s. 367). Det bör dock understrykas att vård i enskildhet är en tillfällig vårdform, vilket därmed förutsätter att Statens institutionsstyrelse (SiS) fortlöpande överväger behovet av den. Blir de aktiviteter som syftar till att underlätta barnets eller den unges anpassning till att kunna bo tillsammans med andra barn och unga mer regelbundna och omfattande bör SiS upphäva beslutet om vård i enskildhet. Bestämmelsen ändras även språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 26.7.3.

15 § Vad som sägs i *4 kap. 1–3, 5 och 7 §§ och 5 kap. 1 och 2 §§* lagen *(2026:000) om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården* ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården och motsvarande bestämmelser i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

2 § I denna lag avses med

1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst, den särskilda lagstiftningen om vård utan samtycke av *barn och* unga eller av missbrukare*,* den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende *och den särskilda lagstiftningen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården,*
2. verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd,
3. verksamhet som i övrigt bedrivs av Statens institutionsstyrelse,
4. verksamhet hos kommunal invandrarbyrå,
5. verksamhet enligt lagstiftning om stöd och service till vissa funktionshindrade,
6. handläggning av ärenden om bistånd som lämnas av socialnämnd enligt lagstiftning om mottagande av asylsökande m.fl.,
8. handläggning av ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade, och
9. verksamhet enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall.

Med socialtjänst avses även tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av verksamhet som avses i första stycket 1–9.

I paragrafens *första stycke andra punkten* görs en språklig ändring genom att ordet ”barn” läggs till. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet

1 § En region och en eller flera kommuner som ingår i regionen får genom samverkan i en gemensam nämnd gemensamt fullgöra

1. regionens uppgifter
– enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),
– enligt tandvårdslagen (1985:125),
– enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
– enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
– enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
– enligt lagen (2017:372) om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården,
– enligt smittskyddslagen (2004:168), eller
– som i annat fall enligt lag ska skötas av en sådan nämnd som avses i 7 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen, och
2. kommunens uppgifter

– enligt socialtjänstlagen (2025:400),
– enligt hälso- och sjukvårdslagen,
– enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
– enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*,
– enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade,
– enligt lagen om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården, eller
– som i annat fall enligt lag ska skötas av socialnämnd.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.19 Förslaget till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

5 kap.

12 § Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som *omhändertas* enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Paragrafen ändras också språkligt genom att orden ”behöver vård” byts ut till ”omhändertas”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

23 kap.

2 § Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

Regeringen får, efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare, meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelserna i denna lag och föreskrifter om vad som i övrigt behövs för tillämpningen av avtalet. Sådana föreskrifter får inte avse förfarandet i domstol.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.20 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

26 kap.

1 § Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Med socialtjänst förstås i denna lag

1. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst,
2. verksamhet enligt den särskilda lagstiftningen om vård av *barn och* unga och av missbrukare utan samtycke, den särskilda lagstiftningen om insatser för barn i form av skyddat boende *och den särskilda lagstiftningen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården*, och
3. verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller av Statens institutionsstyrelse.

Till socialtjänst räknas också

1. verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet, och
2. verksamhet hos kommunal invandrarbyrå.

Med socialtjänst jämställs

1. ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar,
2. ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade,
3. ärenden hos patientnämnd om allmän omvårdnad, och
4. verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Sekretessen gäller inte om annat följer av 5, 6 eller 7 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

I paragrafens *andra stycke andra punkten* görs en språklig ändring genom att ordet ”barn” läggs till. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

2 § Sekretessen enligt 1 § som gäller för uppgift om en underårigs vistelseort gäller också i förhållande till en förälder eller en annan vårdnadshavare till den underårige, om den underårige har

1. omhändertagits enligt den särskilda lagstiftningen om vård av *barn och* unga utan samtycke och det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården, eller
2. beviljats skyddat boende eller en omedelbar sådan insats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende och det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med insatsen.

I paragrafens *första punkt* görs en språklig ändring genom att orden ”eller vårdas” tas bort i bestämmelsen och ordet ”barn” läggs till. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

35 kap.

20 § Sekretess gäller hos Polismyndigheten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men om uppgiften röjs och uppgiften hänför sig till

1. verksamhet som enbart innefattar hjälp eller annat bistånd åt enskild,

2. ärende om omhändertagande eller handräckning enligt lagstiftningen om psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård eller om vård av missbrukare utan samtycke inom socialtjänsten,

3. ärende om handräckning enligt

a) lagstiftningen om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, *omhändertagande för vård av barn och unga* inom socialtjänsten eller insatser för barn i form av skyddat boende med samtycke för endast en av vårdnadshavarna, eller

b) lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,

4. ärende som avses i 21 kap. föräldrabalken,

5. verksamhet som innefattar handräckning enligt smittskyddslagstiftningen eller annat bistånd åt smittskyddsläkare, eller

6. verksamhet som syftar till att upprätthålla ett utreseförbud enligt *13 kap. 1* eller *6 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

I paragrafens *första stycke tredje punkten* görs en språklig ändring genom att formuleringen ”vård av unga utan samtycke” byts ut till ”omhändertagande för vård av barn och unga”. Någon ändring i sak är inte avsedd. I *sjätte punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.21 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

24 kap.

8 § Under vistelse i ett sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.

Utbildningen ska anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den ska motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall anpassade grundskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och

– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.22 Förslaget till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932)

40 § Stämningsmannadelgivning får utföras av stämningsman eller av den som är anställd vid

– Polismyndigheten,

– Säkerhetspolisen,
– åklagarmyndighet,
– allmän domstol,
– allmän förvaltningsdomstol,
– Kronofogdemyndigheten,
– Skatteverket,
– svensk utlandsmyndighet, och
– auktoriserat delgivningsföretag.

Stämningsmannadelgivning får utföras av personal vid respektive inrättning om delgivningsmottagaren är intagen i
– kriminalvårdsanstalt,
– häkte,
– sådan undersökningsenhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
– sådan vårdinrättning som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
– sådan sjukvårdsinrättning som avses i 15 § första stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
– sådant hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller
– sådant hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

I paragrafens *andra stycke sjätte strecksatsen* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.23 Förslaget till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

6 § Brottsskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var
– intagen i kriminalvårdsanstalt,
– intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
– intagen för vård i ett hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, eller
– häktad enligt beslut som hade verkställts.

Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

I paragrafens *första stycke tredje strecksatsen* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2017:151) om meddelarskydd i vissa enskilda verksamheter

2 § Lagen gäller i yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som

1. tillhör skolväsendet, de särskilda utbildningsformerna eller annan pedagogisk verksamhet enligt 1 kap., 24 kap. eller 25 kap. skollagen (2010:800),
2. utgör hälso- och sjukvård eller tandvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvårdslagen (1985:125), eller
3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

Upphör verksamheten att vara en sådan verksamhet som avses i första stycket, gäller skyddet fortfarande i fråga om uppgifter som lämnas om den tidigare verksamheten för offentliggörande.

I paragrafens *första stycke tredje punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.25 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service

2 § Med offentlig aktör avses en statlig eller kommunal myndighet eller en beslutande församling i en kommun eller en region.

Vid tillämpningen av denna lag ska med offentlig aktör jämställas

1. ett sådant offentligt styrt organ som avses i 5 §,
2. en sammanslutning som inrättats särskilt för att tillgodose behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och som består av
   a) en eller flera myndigheter eller församlingar enligt första stycket, eller
   b) ett eller flera organ enligt 1,
3. privata aktörer som yrkesmässigt bedriver verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som
   a) aktören bedriver i egenskap av enskild huvudman inom skolväsendet eller huvudman för en sådan internationell skola som avses i 24 kap. skollagen (2010:800),
   b) utgör hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125), eller
   c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, och
4. enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering av högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå eller för utbildning på forskarnivå.

I paragrafens *andra stycke tredje punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

17 § Den dömde ska träffa koordinatorn två gånger i veckan under verkställigheten, om inte annat följer av andra eller tredje stycket. Tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatorn, efter samråd med den dömde.

Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas till ett i veckan. Detsamma gäller om den dömde är *omhändertagen* enligt lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

Om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska utökas, dock inte till fler än tre i veckan.

I paragrafens *andra stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Paragrafen ändras också språkligt genom att orden ”föremål för vård” byts ut till ”omhändertagen”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.27 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:914) om tystnadsplikt vid utkontraktering av teknisk bearbetning eller lagring av uppgifter

2 § Vid tillämpningen av denna lag ska med myndigheter jämställas

1. sådana aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner, regioner eller kommunalförbund utövar ett rättsligt bestämmande inflytande enligt 2 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), och
2. de organ som anges i bilagan till offentlighets- och sekretesslagen i fråga om de verksamheter som anges där.

Med en myndighet ska också jämställas yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som

1. tillhör skolväsendet, de särskilda utbildningsformerna eller annan pedagogisk verksamhet enligt 1 kap., 24 kap. eller 25 kap. skollagen (2010:800),
2. utgör hälso- och sjukvård eller tandvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvårdslagen (1985:125), eller
3. bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade eller utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

I paragrafens *andra stycke tredje punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.28 Förslaget lag om ändring i lagen (2023:704) om auktorisationssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering och för digital post

4 § Med en offentlig aktör avses i denna lag

1. en statlig eller kommunal myndighet,
2. en beslutande församling i en kommun eller region,
3. en sammanslutning som inrättats särskilt för att tillgodose behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och som består av
   a) en eller flera myndigheter eller församlingar som anges i 1 och 2, eller
   b) ett eller flera organ enligt andra stycket,
4. en privat aktör som yrkesmässigt bedriver verksamhet som till någon del är offentligt finansierad och som
   a) aktören bedriver i egenskap av enskild huvudman inom skolväsendet eller huvudman för en sådan internationell skola som avses i 24 kap. skollagen (2010:800),
   b) utgör hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) eller tandvård enligt tandvårdslagen (1985:125),
   c) bedrivs enligt socialtjänstlagen (2025:400), lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, eller
   d) utgör personlig assistans som utförs med assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, eller
5. en enskild utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina, och som till största delen har statsbidrag som finansiering av högskoleutbildning på grundnivå eller avancerad nivå eller av utbildning på forskarnivå.

Med en offentlig aktör avses i denna lag även en sådan juridisk person som tillgodoser behov i det allmännas intresse, under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär, och

1. som till största delen är finansierad av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4,
2. vars verksamhet står under kontroll av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4, eller
3. i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än halva antalet ledamöter är utsedda av staten, en kommun, en region eller någon av de offentliga aktörer som avses i första stycket 1–4.

I paragrafens *första stycke fjärde punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

32.29 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2025:400)

1 kap.

2 § Med socialtjänst avses i den här lagen

1. verksamhet som bedrivs med stöd av denna lag,
2. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(2024:79) om placering av barn i skyddat boende*,
4. verksamhet som bedrivs med stöd av lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga,* eller
5. verksamhet som en socialnämnd eller Statens institutionsstyrelse ska bedriva enligt någon annan lag eller förordning.

Verksamhet som Statens institutionsstyrelse bedriver med stöd av skollagen (2010:800) är inte socialtjänst. Tillsyn eller andra uppgifter som Inspektionen för vård och omsorg utför med stöd av den här lagen är inte heller socialtjänst.

I paragrafens *första stycke fjärde punkten* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Punkt 4 var tidigare punkt 3 och punkt 3 var tidigare punkt 4. Övervägandena finns i avsnitt 27.

9 kap.

8 § Staten ska tillgodose behovet av sådana hem som avses i *15 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* (särskilda ungdomshem) och sådana hem som avses i 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM-hem).

Staten får ta ut en avgift för vård i särskilda ungdomshem och LVM-hem av den kommun som begärt placeringen.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

22 kap.

11 § Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende, skyddat boende eller hem för vård eller boende. Detta ska främst ske genom

1. regelbundna personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vårdas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem eller på boendet, och
4. samtal med vårdnadshavarna *eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till föräldrar, syskon och andra närstående.

I paragrafens *första stycke fjärde punkten* kompletteras de åtgärder som socialnämnden främst ska vidta när nämnden följer vården med att samtal ska göras med ett ensamkommande barns gode man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Det innebär att när socialnämnden följer upp en placering av ett ensamkommande barn ska nämnden samtala med barnets gode man. Övervägandena finns i avsnitt 13.1.

16 § Om ett barn är placerat i ett familjehem eller annat enskilt hem och en vårdnadshavare eller barnet, om barnet har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra, ska socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud enligt *12 kap. 1 §* lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelse i den lagen. Övervägandena finns i avsnitt 27.

23 kap.

1 § När en utredning som gäller ett barns behov av skydd eller stöd har avslutats utan beslut om insats, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens och barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

2 § När placeringen av ett barn i ett familjehem, skyddat boende eller hem för vård eller boende har upphört, kan socialnämnden besluta om uppföljning av barnets situation. Ett sådant beslut får fattas utan vårdnadshavarens eller barnets samtycke, om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens skydd eller stöd utan att förhållandena är sådana som avses i lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

Detsamma gäller när en placering som beslutats med stöd av lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende har upphört.

Bestämmelser om uppföljning när *omhändertagande för* vård enligt lagen *om omhändertagande för vård av barn och unga* upphör finns i *10 kap. 5* och *6 §§* den lagen.

I paragrafens *första stycke* ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga.

I *andra stycket* ersätts hänvisningen till motsvarande bestämmelse i den nya lagen. Bestämmelsen ändras också språkligt genom att ordet ”vård” byts ut till ”omhändertagande för vård”. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Övervägandena finns i avsnitt 27.

30 kap.

7 § I fråga om lagen *(2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga* får socialnämnden endast delegera beslutanderätten till ett utskott i ärenden som anges i följande bestämmelser i den lagen:

1. ansökan om *omhändertagande för* vård enligt *4 kap. 1 §*,
2. omedelbart omhändertagande *för vård eller tillfällig vård* enligt *5 kap. 1 och 2 §§*,
3. ansökan om fortsatt omhändertagande *för tillfällig vård* enligt *5 kap. 9 §*,
4. vårdens *genomförande* enligt *6 kap. 1 §*,
5. *umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt 7 kap. 2 §*,
6. övervägande av *om omhändertagande för vård fortfarande behövs, vårdens inriktning och utformning samt prövning av om ett omhändertagande för vård ska upphöra enligt 8 kap. 2 och 3 §§,*
7. övervägande av ansökan om *flyttningsförbud enligt 8 kap. 4 §*,
8. *övervägande av ansökan om vårdnadsöverflyttning enligt 9 kap. 1 §*,
9. upphörande av *omhändertagande för* vård enligt *10 kap. 1 §*,
10. *drogtest inför umgänge och drogtest inför upphörande av omhändertagande för vård* enligt *11 kap. 1* och *2 §§*,
11. ansökan om flyttningsförbud och beslut om tillfälligt flyttningsförbud enligt *12 kap. 2* och *6 §§*,
12. övervägande av *om* flyttningsförbud *fortfarande behövs och* upphörande av flyttningsförbud enligt *12 kap. 4 och 5 §§*,
13. *umgänge* vid ett flyttningsförbud enligt *12 kap. 12 §*,
14. utreseförbud enligt *13 kap. 2, 4–6* och *12 §§*,
15. *förebyggande insatser* enligt *14 kap. 1 §*, eller
16. begäran om hjälp av Polismyndigheten eller Kriminalvården enligt *20 kap. 1 §*.

I paragrafens ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga och motsvarande bestämmelser i den lagen. Bestämmelserna ändras även språkligt och i punktuppställningen byter bestämmelserna plats. Punkt 5 var tidigare punkt 8, punkt 6 var tidigare punkt 5, punkt 7 var tidigare punkt 6, punkt 8 var tidigare punkt 7, punkt 10 var tidigare punkt 15 och punkt 15 var tidigare punkt 10. Övervägandena finns i avsnitt 27.

8 § I fråga om lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende får socialnämnden endast delegera beslutanderätten till ett utskott i ärenden som anges i följande bestämmelser i den lagen:

1. ansökan om vård enligt 3 kap. 3 §,
2. omedelbar insats i form av skyddat boende enligt 4 kap. 1 §,
3. vårdens innehåll och utformning enligt 5 kap. 1 §,
4. överväganden om huruvida insatsen ska fortsätta enligt 5 kap. 3 §,
5. *umgänge* och hemlighållande av vistelseort enligt 5 kap. 4 § och överväganden av sådana beslut enligt 5 kap. 6 §,
6. upphörande av insats enligt 7 kap. 1 §, eller
7. begäran om hjälp av Polismyndigheten enligt 8 kap. 7 §.

Paragrafen ändras språkligt genom att ordet ”umgängesbegränsning” byts ut till ”umgänge”. Någon ändring i sak är inte avsedd. Övervägandena finns i avsnitt 27.

12 § Bestämmelser om rätt för ordföranden, eller någon annan ledamot som nämnden har utsett, att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende *och lagen (2026:000) om omhändertagande för vård av barn och unga*.

I paragrafen ersätts hänvisningen till hittillsvarande lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med en hänvisning till den nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga. Övervägandena finns i avsnitt 27.

Sammanfattning av betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:7)

Utredningens uppdrag och arbete

Regeringen beslutade den 12 juli 2012 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Av direktiven framgår att även vissa frågor som rör socialtjänstlagen (2001:453, SoL) ingår i uppdraget (dir. 2012:79). Syftet med utredningen är att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga samt bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Utredningen antog namnet Utredningen om tvångsvård för barn och unga.

Genom tilläggsdirektiv, beslutade den 19 juni 2013, fick utredningen i uppdrag att se över olika placeringsalternativ för barns och ungas boende, vård och fostran enligt SoL och LVU och att lämna förslag till flera alternativ än vad som finns i dag (dir. 2013:74). I denna del lämnade utredningen ett delbetänkande (SOU 2014:3) i februari 2014. Förutom förslag i enlighet med tilläggsdirektiven behandlades i delbetänkandet vissa frågor som ingår i utredningens ursprungliga direktiv. Det gällde bl.a. om kraven på familjehems- och jourhemsföräldrars lämplighet bör skärpas, om privata verksamheter inom familjehemsvården i vissa fall bör vara tillståndspliktiga samt hur kraven bör utformas för verksamheter som befinner sig i gränslandet mellan familjehem och hem för vård eller boende (HVB).

Den 12 juni 2014 beslutade regeringen att komplettera utredningens uppdrag med att göra en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade (dir. 2014:87).

Utredningen har lagt stor vikt vid att inhämta synpunkter från barn och unga som har erfarenhet av att vara i samhällets vård samt ta del av rapporter och studier som beskriver samhällsvården ur ett barnperspektiv. Förutom kontakt med enskilda ungdomar har utredningen samtalat med grupper av ungdomar som har ingått i olika projekt hos Barnombudsmannen (BO) och ungdomar som är ambassadörer för Knas hemma, ett projekt som syftar till att stärka rättigheterna för barn och unga i familjehem och HVB. Utredningen har också via en brevlåda på BO:s webbplats tagit emot synpunkter från barn och unga med erfarenhet av vård enligt LVU.

Utredningen har hämtat in information från professionellt verksamma, forskare, familjehemsföräldrar, personal vid HVB, barnrättsorganisationer, andra organisationer, myndigheter samt från enskilda föräldrar som kontaktat utredningen.

Utredningen har i behandlingen av olika delområden, i redogörelser, analyser och förslag eftersträvat att utgå från bästa tillgängliga kunskap. Mot den bakgrunden har i översynen lagts stor vikt vid att redovisa relevant forskning i olika delar.

Barnrättsperspektivets grunder

Utredningens huvuduppgift har varit att stärka barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga och i vissa andra delar av den sociala barn- och ungdomsvården. Det dokument som särskilt formulerar barns mänskliga rättigheter är barnkonventionen. Barnkonventionen kan sägas vara vår tids samhälleliga barnperspektiv som ska genomsyra alla beslut som rör barn. De förändringar som föreslås har därför framför allt sin grund i barnkonventionens normer och principer.

För att samhället ska kunna tillförsäkra barn och unga skydd och god vård även utan samtycke måste tvångsvården vara legitim och utföras med höga krav på rättssäkerhet och kvalitet. Det krävs vidare etiska analyser och överväganden både på en principiell nivå och i den dagliga tillämpningen av lagen.

En ny lag med barnet som rättighetsbärare

Utredningen anser att barnrättsperspektivet behöver stärkas i tvångsvården för barn och unga och att det kräver en omarbetning av dagens LVU. Utredningen föreslår en ny lag om tvångsvård för barn och unga, i betänkandet kallad den nya LVU. Med barn ska i den nya LVU avses varje människa under 18 år och med ung person, eller den unge, varje människa mellan 18 och 20 år.

Den nya LVU är mer pedagogisk och överskådlig jämfört med dagens LVU, vilket underlättar för barn och unga att förstå vilka regler som gäller, vilka rättigheter de har och vad de kan förvänta sig av insatserna. Den kunskapen är nödvändig för att barn och unga ska vara aktörer med egna rättigheter inom tvångsvården.

Det samlade förslaget till ny LVU innebär att kraven på vården blir tydligare också för de som ska tillämpa lagen och ge insatser med stöd av den. Därmed stärks barns och ungas rätt till skydd och vård på likvärdiga villkor i hela landet.

För att den nya LVU ska tillämpas på ett sådant sätt att barnrätts-perspektivet får genomslag för varje barn och varje ung person som behöver skydd och vård krävs utöver en reformerad lagstiftning kunskapsstöd och kunskapsutveckling samt systematisk uppföljning på alla nivåer. Utredningen lämnar därför flera förslag som syftar till en samlad satsning på förbättringar av samhällsvården, i synnerhet tvångsvården.

Barns och ungas rätt till skydd och god vård

Det är en brist ur barnrättssynpunkt att det inte av nuvarande lag framgår vad vården syftar till och vad barn och unga och deras föräldrar kan förvänta sig av den. Utredningen föreslår att den nya LVU ska innehålla ett inledande kapitel som anger syftet med lagen samt vilka grundläggande rättigheter barnet eller den unge har under vårdens genomförande. Genom en inledande rättighetslista blir det lättare för berörda barn och unga att

ställa krav på insatserna. Det förbättrar också möjligheterna att genom tillsyn, uppföljning och utvärdering fortlöpande följa att insatser med stöd av LVU motsvarar kraven.

Syftet med nya LVU är att tillförsäkra barn och unga skydd och en god vård. Följande krav ska gälla för vården:

- Vården ska vara av god kvalitet. Kvaliteten i vården ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.
- Vården ska särskilt vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.
- Vården ska ges med omtanke och bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet samt med aktning för barnets eller den unges person och egenart.
- Vården ska ges utifrån en helhetssyn på barnet och bedrivas i samverkan med andra berörda samhällsorgan och myndigheter.
- Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet har rätt till samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.
- Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ges möjlighet till en fritid som är anpassad till hans eller hennes ålder och intressen.

Andra grundläggande rättigheter som utredningen anser ska lyftas fram och tydliggöras i den nya LVU är rätten till information och delaktighet. Utredningen föreslår därför att dessa bestämmelser ska samlas i ett eget kapitel i den nya LVU. Nuvarande bestämmelse om barnets rätt till relevant information ska förtydligas med att barnet eller den unge återkommande ska få relevant information. Det ska även införas en ny bestämmelse om att informationen ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet och andra individuella förutsättningar. Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att mottagaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

Bestämmelsen gäller inte enbart den information som ges till barn och unga. Även den information som ges till vuxna, dvs. unga över 18 år och barnets vårdnadshavare, omfattas av kraven på att informationen ska vara anpassad och att den som ger informationen försäkrar sig om att den blir förstådd.

Öppna insatser utan samtycke

Ett barnrättsligt perspektiv kan innefatta tidigare och mindre ingripande åtgärder än vård utanför det egna hemmet. Tillämpningen av den nuvarande bestämmelsen i 22 § LVU om förebyggande insatser på grund av den unges beteende har kartlagts av Socialstyrelsen. Denna möjlighet till öppna insatser utan samtycke används i mycket liten utsträckning. Kommunerna uppger att det bl.a. beror på att det går att få till stånd insatserna med samtycke, insatsen anses otillräcklig för att förändra den aktuella problematiken eller det saknas vägledning. Utredningen bedömer att det finns ett fortsatt behov av bestämmelsen och välkomnar att Socialstyrelsen överväger att ta fram nya allmänna råd och ett kunskaps-

stödjande material. Utredningen föreslår också att det ska bli möjligt för socialnämnden att besluta om öppna insatser utan samtycke även i samband med upphörande av en placering, om barnet eller den unge bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som föranledde placeringen. Utredningen bedömer att öppna insatser utan samtycke i detta skede kan komma att fylla en viktig funktion att vidmakthålla positiva förändringar som uppnåtts under placeringstiden och förebygga återplacering.

Barn som fyllt 15 år kan med dagens regler få öppna insatser enligt SoL utan vårdnadshavarens samtycke. Utredningen föreslår att socialnämnden vid brister i hemmiljön, om det är lämpligt, också ska kunna besluta om kontaktperson för barn under 15 år utan vårdnadshavares samtycke. En förutsättning för att det ska anses vara lämpligt är att barnet är positivt inställt till en sådan insats. Socialnämnden ska också vid lämplighetsprövningen beakta förutsättningarna för att insatsen kan ges på ett sådant sätt att dess förebyggande och kompenserande möjligheter tas tillvara utan att barnets situation i hemmet försvåras.

Öppna insatser till vårdnadshavare utan samtycke vid brister i barns hemmiljö innebär att krav ställs på att vårdnadshavaren ska ta emot stöd och ändra sitt beteende. Utredningen bedömer att sådana insatser skulle kunna fylla en funktion, men att det i dagsläget saknas tillräcklig kunskap om metoder och arbetssätt. Utredningen föreslår att regeringen ska ge en lämplig myndighet i uppdrag att under en fyraårsperiod följa utvecklingen av kunskapsläget bl.a. utifrån erfarenheter i Norge och Danmark. Med detta som underlag föreslås regeringen bedöma om det är motiverat med en lagändring som öppnar upp för denna typ av insatser utan samtycke.

Förutsättningar för tvångsvård utanför det egna hemmet

Utredningen anser att nuvarande förutsättningar för vård enligt LVU i princip bör behållas oförändrade. Rekvisiten är väl inarbetade och det har över tid utvecklats rättspraxis som bidrar till ökad förutsägbarhet och likvärdighet. Miljörekvisiten och prognosrekvisitet för vård enligt LVU utanför det egna hemmet ska behållas oförändrade i sin helhet. När det gäller beteenderekvisiteten föreslås att ”missbruk av beroendeframkallande medel” ersätts med ”missbruk av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel”. Till skillnad från nuvarande LVU ska således dopningsmedel omfattas.

Utredningen föreslår vidare att rekvisitet ”något annat socialt nedbrytande beteende” ändras till ”något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende”. Förändringen motiveras av att samhället måste ha ett tydligt ansvar för att bistå barnet eller den unge oavsett vilka bakomliggande orsaker som kan finnas till beteendet. Förtydligandet görs med anledning av domar i Högsta förvaltningsdomstolen som innebär att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykiatrisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i nuvarande 3 § LVU. Domarna avsåg unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Utredningen föreslår att vård enligt LVU ska beredas om det finns grundad anledning att anta att behövlig vård inte kan ges med samtycke. Tillägget ”grundad anledning” i bestämmelsen om samtycke tydliggör att det, med stöd av ett uttalande i Socialutskottet, har ansetts finnas ett visst utrymme för att tillämpa LVU trots ett lämnat samtycke. Det rör situationer då samtycket inte anses tillförlitligt och inte kan garantera barnets trygghet. Utredningen föreslår att det uttryckligen ska framgå av nya LVU att det finns ett sådant utrymme för undantag. Denna tydlighet är viktig av rättssäkerhetsskäl, men också ur ett barnrättsperspektiv eftersom vård enligt LVU i vissa fall kan ge barnet en stabilare tillvaro.

Omedelbart omhändertagande

Utredningen har identifierat behov av vissa förändringar i syfte att stärka rättssäkerheten vid beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Utredningen föreslår därför att det i beslut om omedelbart omhändertagande ska anges om det grundas på sådana omständigheter som avses i 2 § (miljö) eller 3 § (beteende) i nuvarande LVU eller om beslutet grundas på båda dessa paragrafer. Grunden för beslutet kan nämligen ha betydelse för vilka tvångsåtgärder som får vidtas mot barn och unga under tiden för det omedelbara omhändertagandet. Utredningen föreslår också att det ska tydliggöras i nya LVU vilka befogenheter socialnämnden har under verkställigheten av ett omedelbart omhändertagande.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att ett så ingripande beslut som omedelbart omhändertagande blir rättsligt prövat så snart som möjligt. Enligt dagens regler ska socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande samt handlingarna i ärendet underställas förvaltningsrätten inom en vecka. Utredningen föreslår att bestämmelsen kompletteras med tillägget ”utan dröjsmål” som innebär snabbast möjliga handläggning med hänsyn till omständigheterna. Bestämmelsen som reglerar domstolens tidsfrist för prövning av nämndens beslut om omedelbart omhändertagande föreslås ändras så att veckofristen räknas från den dag då socialnämndens beslut kom in till rätten.

Utredningen föreslår vidare att rättens slutliga beslut om vård ska gälla omedelbart för att undvika att vården ibland måste avbrytas på grund av att rätten förbisett att särskilt förordna om att beslutet ska gälla omedelbart.

Ärenden och mål enligt LVU omfattas av den s.k. Bryssel II-förordningen. Artikel 20 i Bryssel II-förordningen medger att myndigheter och domstolar i brådskande fall vidtar interimistiska åtgärder avseende en person som vistas i landet även om en myndighet eller domstol i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak. I svensk lagstiftning är beslut om omedelbart omhändertagande en sådan interimistisk åtgärd. Ett beslut om omedelbart omhändertagande förutsätter dock fortsatt LVU-vård vilket kolliderar med Bryssel II-förordningen som utgår ifrån att den fortsatta vården ska beslutas och ges i hemlandet. Utredningen föreslår därför att det ska införas bestämmelser i den nya LVU som möjliggör ett omedelbart omhändertagande enligt Bryssel II-förordningen.

Socialnämndens utredning och planering av vården

Socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av stöd eller skydd. En utredning ska ha fokus på barnet och vid behov leda fram till insatser som blir till hjälp i barnets situation. Barnet har rätt till delaktighet i en utredning som rör hans eller hennes förhållanden. Ett fortsatt utvecklingsarbete om former för barns delaktighet kan, enligt utredningen, lämpligen ske inom ramen för överenskommelsen mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om stöd till en evidensbaserad praktik för en god kvalitet inom socialtjänsten. Utredningen vill också framhålla betydelsen av att föräldrar och i vissa fall familjens nätverk involveras i utredningsprocessen för att öka förutsättningarna för hållbara lösningar.

Att utreda barns och ungas behov av stöd och skydd samt tillgodose behovet av insatser är ett kvalificerat arbete som kräver hög kompetens och stabila organisatoriska förutsättningar. Utredningen vill betona nödvändigheten av att komma tillrätta med den brist på stabilitet och därmed kompetens som i dag generellt sett präglar barn- och ungdomsvårdens myndighetsutövning.

Utredningen anser också att andra professionellas kompetens behöver tas tillvara på ett bättre sätt i utredningen och planering av vården. Utredningen föreslår därför att Socialstyrelsen får i uppdrag att stärka det tvärprofessionella arbetet när det gäller utredning och placering av barn och unga. I uppdraget ska ingå att, i samverkan med Skolverket, sprida information till hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan och skolan om det samverkansbehov som följer av regelverket.

En liten andel av utredningar om barn och unga ligger till grund för vård enligt LVU. Utredningen föreslår att en ny bestämmelse förs in i nya LVU om vad en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla. Det innebär att nuvarande bestämmelse i LVU omarbetas och att nuvarande bestämmelse i socialtjänstförordningen (2001:937, SoF) tas bort. Vårdplanen föreslås få en tydligare roll när det gäller såväl möjligheten till återförening som den långsiktiga planeringen för barnet i ett annat hem.

Utredningen föreslår vidare att det ska framgå av den nya LVU att den obligatoriska läkarundersökningen inför en ansökan om vård enligt LVU syftar till att vara en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och planeringen av vården.

Kunskapen om att placerade barn och unga som grupp har sämre fysisk och psykisk hälsa jämfört med genomsnittet bland barn har ökat. Forskare, praktiker och verksamma på nationell nivå har samstämt framfört att det är angeläget med en initial hälso-undersökning i anslutning till en placering, oavsett om den görs med stöd av SoL eller LVU. Syftet är att upptäcka tecken på ohälsa och säkerställa att barnet får den hälso- och sjukvård och tandvård som alla barn har rätt till. Utredningen delar denna uppfattning och föreslår att socialnämnden, om det inte är obehövligt, ska begära en hälsoundersökning i anslutning till att vård i familjehem eller HVB för barn och unga inleds. Landstinget ska därefter vara skyldigt att erbjuda barnet eller den unge en hälsoundersökning. Landstingets skyldighet ska regleras i en särskild lag: lagen om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet.

Dagens beslutsordning i LVU-ärenden liksom i ett antal ärenden enligt SoL, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och föräldrabalken innebär att flera beslut fattas av förtroendevalda. Ordningen har en lång historik i Sverige. Samtidigt har det skett en ökad professionalisering inom socialtjänsten och höjda ambitioner att åstadkomma en mer kunskapsbaserad verksamhet. Beslutsordningen kan påverka förutsättningarna för kvalitetsutveckling och är även en viktig fråga ur rättssäkerhetssynpunkt. Utredningen anser därför att regeringen bör ta initiativ till en särskild översyn av de nuvarande delegationsbestämmelserna inom socialtjänstens område.

Den rättsliga processen

I syfte att stärka barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda i rättsprocessen i ärenden enligt LVU föreslår utredningen att det ska finnas möjlighet till offentligt biträde i mål om begränsning av umgänge och hemlighållande av barnets vistelseort.

Enligt utredningen är det viktigt att den som företräder barnet i rättsprocessen är lämplig och har kunskap om barn för att kunna sätta sig in i barnets situation och kommunicera med barnet. Utredningen föreslår särskilda lämplighetskrav och att det tydligt ska framgå att det offentliga biträdet ska ta tillvara barnets eller den unges rätt.

Kunskapen om barns behov och barns rättigheter behöver också stärkas i domstolen. Utredningen anser att de jurister som handlägger mål om tvångsvård för barn och unga bör ha särskild inriktning och utbildning samt intresse för den särskilda måltypen. Domstolsverket behöver erbjuda utbildning för att bl.a. kunna bedöma barnets bästa och barnets utsagor. Även om utgångspunkten i LVU-mål är att det primära ansvaret för utredningen ligger på parterna anser utredningen att domstolen i högre grad på eget initiativ ska begära in ytterligare utredning om underlaget behöver kompletteras. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse i den nya LVU som stadgar att förvaltningsrätten, om det behövs, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling, t.ex. expert inom barn- och ungdomspsykiatri eller barnmedicin. Sakkunskap kan också behövas i en specifik fråga, exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck.

Utredningen anser att barns och ungas möjligheter att delta i den muntliga förhandlingen i domstolen behöver uppmärksammas mer. Det lämpliga i att barn och unga medverkar måste bedömas i varje enskilt fall utifrån barnets bästa. Domstolarna behöver dock göra sig mer tillgängliga för barn så att även yngre barn kan ges en möjlighet att vara med under den muntliga förhandlingen under trygga former.

Placering enligt SoL utan vårdnadshavarens samtycke

Utredningen har uppmärksammat en grupp ungdomar som lever i en utsatt situation, men som har svårt att få hjälp inom ramen för dagens regler. Det är ungdomar nära myndighetsåldern som far illa på grund av förhållandena

i hemmet eller djupgående konflikter med sina föräldrar. Socialtjänsten har med hänsyn till vårdnadshavarens bestämmanderätt och försörjningsansvar små möjligheter att hjälpa barnet till ett annat boende så länge vårdnadshavaren inte samtycker till en placering och LVU inte anses tillämplig. Utredningen anser att ett stärkt barnrättsperspektiv och hänsyn till barnets ökade beslutskompetens i takt med stigande ålder och mognad motiverar att äldre barn ska få större bestämmanderätt när det gäller frivilliga insatser enligt SoL. Därför föreslås socialnämnden kunna besluta om placering av barn som fyllt 16 år, även utan vårdnadshavarens samtycke om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det. Det ska inte bara gälla möjligheten att inleda en placering utan också att kunna fortsätta en pågående frivillig placering.

Föräldrarnas rättsliga ställning och behov av stöd

Att barn och föräldrar om möjligt ska återförenas är en grundläggande princip i sociallagstiftningen. Hur socialnämnden planerar för och stödjer föräldrarna för att detta ska vara möjligt är en viktig rättssäkerhetsfråga. Utredningen föreslår att en vårdplan som avser barn, om det inte möter särskilda hinder, även ska beskriva vilka förändringar som krävs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd nämnden kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt.

Socialnämnden har redan med dagens lagstiftning ett generellt ansvar för att föräldrar till placerade barn får råd, stöd och annan hjälp som de behöver under vårdens genomförande. Utredningen föreslår att nämnden därtill aktivt ska erbjuda vårdnadshavare till barn som omhändertas enligt LVU på grund av miljön i hemmet stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården och utvecklas i sitt föräldraskap. Stödet bör vara fristående från handläggningen av ärendet och behöver inte ges som bistånd. Att föräldrarna uppmuntras att vara delaktiga och får stöd kan ha stor betydelse för att de ska finnas kvar i barnens liv. Det kan också avlasta barnet, förbättra kontakten mellan barn och föräldrar och öka stabiliteten och tryggheten för barnet. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att stödja implementeringen av den nya bestämmelsen om stöd till vårdnadshavare och i det arbetet ta tillvara svenska och nordiska erfarenheter.

Utredningen anser att rättssäkerheten för vårdnadshavaren under vårdens genomförande i vissa avseenden behöver förstärkas. En bestämmelse föreslås i nya LVU om att barnets vårdnadshavare, så långt det är möjligt och lämpligt, ska få information om och ges möjlighet att vara delaktiga i genomförandet av vården. Vårdnadshavare föreslås också få rätt till offentligt biträde vid ärenden om umgängesbegränsning och hemlighållande av barnets vistelseort.

Umgängesrätten ska utgå från barnets behov och vilja. Bedömningarna av barnets behov av kontakt med föräldrarna på kort och lång sikt är ofta svåra att göra och kan få långtgående konsekvenser. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd som kan bidra till mer rättssäkra och kunskapsbaserade bedömningar när det gäller omfattningen och utformningen av umgänget mellan barn som har omhändertagits med stöd av LVU och deras föräldrar.

Tryggheten för långsiktigt placerade barn

Enligt tilläggsdirektiven ska utredningen göra en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade. Utredningen anser sammantaget att lagstiftningen i högre grad måste ta hänsyn till vissa barns behov av stabilitet i sin uppväxt. Förslagen i denna del ska samtidigt ses mot bakgrunden av de förslag som utredningen lämnar i kapitlet om föräldrarnas rättsliga ställning och behov av stöd. Barnets behov av långsiktighet kan i många fall tillgodoses genom att föräldrarna, med adekvat stöd, kan förändra sin situation så att barnet inom rimlig tid kan återförenas med ursprungsfamiljen.

Om möjligheten till återförening ter sig avlägsen är det viktigt att bedöma barnets framtida behov utifrån det perspektivet. Om det finns en fortlöpande dialog och ett bra samarbete mellan föräldrar, familjehems-föräldrar och socialsekreterare kan barnets långsiktiga boende relativt odramatiskt föras på tal. Utredningen anser dock att det behövs lagstöd för ett sådant arbetssätt och att vårdplanen behöver få en tydligare roll när det gäller den långsiktiga inriktningen för barnets boende. Därför föreslås att en vårdplan som avser barn ska revideras senast när barnet varit placerat i två år och särskilt avse barnets långsiktiga boende.

Socialnämnden har skyldighet att överväga vård som ges med stöd av SoL eller med stöd av LVU på grund av förhållandena i hemmet. Såväl begreppet övervägande som förfarandet i sig är otydligt då det uppfattas som en omprövning och därmed kan bidra till otrygghet för barnet. Utredningen föreslår därför att kravet på övervägande ersätts med en skyldighet för barnets särskilda socialsekreterare att minst var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården bör fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

Utredningen anser att det är angeläget ur rättssäkerhetssynpunkt att det förs in en bestämmelse i den nya LVU om rätt för part att begära att vården ska upphöra. Samtidigt föreslås att en begäran från en vårdnadshavare om att vård enligt nuvarande 2 § LVU ska upphöra inte behöver prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste tolv månaderna. Återkommande rättsprocesser utan att förhållandena som har föranlett omhändertagandet har förändrats skapar oro och otrygghet för det placerade barnet. Tidsgränsen innebär inte att nämnden är förhindrad att vid nya omständigheter pröva frågan trots att ett år ännu inte förflutit.

Nuvarande regler om vårdens upphörande innebär att två rättsprocesser kan uppstå, en som prövar föräldrarnas lämplighet och en annan som prövar om barnet tar skada av en hemflyttning (flyttningsförbud). Utredningen anser inte att denna ordning är förenlig med ett barnrättsperspektiv. Utredningen föreslår därför att en bestämmelse ska föras in i den nya LVU om att barnets bästa ska vara avgörande vid prövningen av om vård enligt nuvarande 2 § LVU ska upphöra. Vid bedömningen ska det fästas särskilt avseende vid barnets inställning, om barnet sedan låg ålder eller under lång tid vårdats i familjehemmet, barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna samt om barnet har en nära

relation till familjehemsföräldrarna och en god förankring i den sociala miljön.

Med ovanstående förslag bedömer utredningen att det inte kommer att finnas behov av flyttningsförbud i samband med att vård enligt LVU upphör. Utredningen anser dock att bestämmelserna om flyttningsförbud behöver finnas kvar för att förhindra skadliga hemtagningar av barn som är frivilligt placerade.

Antalet vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar har stadigt ökat, men förekommer ändå i relativt liten utsträckning sett till antalet barn som är långvarigt placerade i familjehem. Efter tre år i samma familjehem ska socialnämnden överväga om en ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna ska göras, dvs. bedöma om det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Utredningen uppfattar att det finns en osäkerhet om vad som ska vägas in i en sådan bedömning. Därför föreslås att skälen som ska ligga till grund för socialnämndens ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar ska förtydligas. Vid övervägande ska särskilt beaktas barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning, barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt samt deras inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

Utredningen anser också att regeringen bör ta initiativ till en översyn av om handläggningen av beslut om vårdnadsöverflyttning på talan av socialnämnden ska flyttas från allmän domstol till förvaltningsdomstol.

Vidare anser utredningen att socialtjänsten behöver ha kunskap om reglerna om adoption för att kunna bidra till samförståndslösningar när adoption bedöms vara till barnets bästa. Socialstyrelsen har en viktig roll att i relevanta sammanhang uppmärksamma adoption som en möjlighet inom ramen för dagens lagstiftning.

Ansvar och befogenheter under vårdens genomförande

Det finns en oklarhet i hur långt vårdnadshavarens bestämmanderätt sträcker sig vid vård enligt LVU. Utredningen föreslår därför ett förtydligande i den nya LVU om att socialnämnden övertar bestämmanderätten i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Den aktuella bestämmelsen (nuvarande 11 § LVU) ska också ändras så att bestämmelsen enbart reglerar socialnämndens ansvar och befogenheter. I samband med att barnet eller den unge placeras får socialnämnden ta ställning till vilket ansvar och vilka befogenheter som ska överlåtas till den som får i uppdrag att utöva den faktiska vården av barnet eller den unge.

Ett annat område där det råder viss oklarhet är vilka gränssättande åtgärder som får vidtas inom ramen för det dagliga omsorgs- och tillsynsansvaret för barn som är placerade vid HVB. Utredningen anser att det angeläget, inte minst med hänsyn till rättssäkerheten för de barn som berörs, att öka kunskapen och samsynen i dessa frågor. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att leda ett arbete för en gemensam

kunskapsgrund och samsyn bland verksamhetsansvariga och personal i HVB. Inom ramen för uppdraget ska befintlig kunskap om olika typer av gränssättande åtgärder, effekter av att använda dem samt etiska aspekter sammanställas. Utifrån underlaget ska Socialstyrelsen ta fram ett vägledande stödmaterial som ska kunna användas för utbildningar på olika nivåer inom HVB-vården.

Utredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i SoF om att den som förestår verksamheten vid ett HVB ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på boendet. Ordningsreglerna ska syfta till att skapa trygghet och trivsel för alla som vistas i boendet. De ska utarbetas under medverkan av de boende och följas upp regelbundet. Reglerna ska vara kända för både boende och personal och vara anslagna inom enheten så att de är väl synliga för de boende.

På de särskilda ungdomshemmen och på kommunalt drivna HVB är det möjligt att besluta om förbud mot innehav av alkohol och andra berusningsmedel samt, vid en överträdelse av förbudet, beslagta och förverka sådana medel. Ett privat HVB har ingen motsvarande befogenhet. Utredningen föreslår en ny lag: lagen om förbud mot berusningsmedel m.m. på hem för vård eller boende. Den nya lagen ska även kunna tillämpas vid HVB som drivs av enskilda.

Samverkan om hälsa och utbildning under en placering

Samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola är centralt för att barn och unga som är placerade i familjehem och HVB ska få ett samlat stöd när det gäller möjligheter till utveckling, god hälsa och utbildning. Det krävs inför en placering, under vårdens genomförande, i utslussningsskedet och sedan vården har upphört. Det finns ett regelverk som påbjuder samverkan kring målgruppen placerade barn och unga. För framgångsrik samverkan krävs dock även tydliga strukturer på regional och lokal nivå, stöd av ledningsnivån och kontinuerlig uppföljning och utvärdering.

Ett sätt att skapa en tydligare struktur och tydliggöra ansvarsfördelningen för samverkan är att träffa överenskommelser. Utredningen föreslår att det i SoL och hälso- och sjukvårdslagen (1982:763, HSL) införs likalydande bestämmelser om att kommuner och landsting ska ingå överenskommelser om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga. Kravet avser överenskommelser om samarbete såväl inför en placering som under genomförandet av vården och inför att den avslutas. Formerna för samverkan mellan landstingen och de särskilda ungdomshemmen bör särskilt uppmärksammas i anslutning till arbetet med dessa överenskommelser.

Utredningen föreslår också att Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att ta fram ett vägledande kunskapsstöd till huvudmän och verksamheter om ansvarsfördelningen för vård och stöd vid psykisk ohälsa hos barn och unga i samhällsvård. Kunskapsstödet bör utformas så att det leder till ökad tydlighet om vad som är respektive huvudmans, verksamhets och professions ansvar inom området. Kunskapsstödet ska bl.a. kunna

användas vid arbetet med de samverkansöverenskommelser som utredningen föreslår.

Utredningen anser att regeringen bör överväga att, inom ramen för fortsatta statliga satsningar inom området psykisk ohälsa avsätta särskilda medel för utveckling av tvärprofessionell samverkan mellan huvudmän i fråga om verksamheter som möter placerade barn och unga med psykisk ohälsa.

Utredningen anser vidare att det är angeläget att det nationella stödet till arbetet med att stärka skolresultat för placerade barn och unga kan fortsätta. När resultaten av den pågående effektutvärderingen av SkolFam är klara bör regeringen överväga behovet av fortsatt stöd för att stärka skolresultaten för barn och unga i samhällsvård.

Vårdinnehåll av god kvalitet – med fokus på HVB

Institutionsvården bör bygga på bästa tillgängliga kunskap och utformas så att barn och unga är delaktiga och att deras erfarenheter tas tillvara. Vården bör vara evidensbaserad och ha ett tydligt barnrättsperspektiv. Utredningen bedömer att det finns flera hinder och risker för att institutionsvården inte ska motsvara dessa krav och behov. Det finns brister särskilt när det gäller kompetens, tillgång till kunskap om behandlingsmetoder och annat stöd, systematiskt arbete för att följa upp och utveckla vården och samverkan kring hälsa och utbildning. Att säkerställa tillgången till medicinsk och psykologisk kompetens vid enskilt och kommunalt drivna HVB är särskilt angeläget när vården sker med tvång, i synnerhet om verksamheten har en inriktning mot barn och unga med psykiska funktionsnedsättningar eller psykisk ohälsa. Eftersom psykisk ohälsa är vanligare bland flickor än bland pojkar vid HVB är dessa frågor också viktiga i ett jämställdhetsperspektiv.

Utredningen anser att regeringen bör överväga att ge Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att utifrån sin tillsyn bedöma tillgången till medicinsk och psykologisk kompetens vid HVB om frågan inte aktualiseras i IVO:s egen planering och aktiviteter de närmaste åren.

Utredningen föreslår att regeringen ska ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för en eftergymnasial grundutbildning för personal vid HVB, vilken annan utbildning som kan vara lämplig för arbete med behandling av barn och unga i HVB och vilka författningsändringar som kan behövas för stärkta krav på kompetens hos föreståndare och personal inom institutionsvården.

Utredningen föreslår också att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utreda förutsättningar och former för en integrerad och mer specialiserad dygnsvård som samlat kan möta behov av vård med stöd av LVU och hälso- och sjukvård, främst psykiatrisk vård. I uppdraget bör även ingå att analysera förutsättningarna för differentiering och specialisering i övrig institutionsvård med stöd av LVU.

Utredningen anser att det behövs ett program för forskning och utveckling om innehåll och kvalitet i samhällsvård för barn och unga. Ett sådant program bör särskilt omfatta stöd till praktiknära forskning. Det

ligger inom ramen för Fortes möjligheter till fortsatta initiativ inom området att ta fram ett sådant program.

Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) bör, inom ramen för sitt utvidgade uppdrag inom socialtjänstområdet, överväga möjligheterna att ta fram en systematisk kunskapsöversikt om stöd till familjehem.

Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

Utredningen lämnar ett antal förslag som gäller verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen och i synnerhet de bestämmelser som reglerar de s.k. särskilda befogenheterna. Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna medger att vissa tvångsåtgärder får vidtas om det bedöms nödvändigt för att kunna genomföra vården. Dessa bestämmelser innebär att de ungas fri- och rättigheter starkt begränsas och måste därför vara förenliga med både regeringsformen och internationella regler om mänskliga rättigheter såsom t.ex. Europakonventionen och barnkonventionen. I nuvarande lagstiftning benämns dessa tvångsåtgärder som särskilda befogenheter. I den nya LVU bör dessa, för att markera barnperspektivet i lagen, benämnas skyddsåtgärder.

Utredningens förslag medför att möjligheten till skyddsåtgärder i vissa avseenden görs mer restriktiva och i andra avseenden att de utvidgas. Det senare handlar bl.a. om att modernisera regelverket (t.ex. på grund av nya former för kommunikation) och att reglera sådant som i dag är oreglerat. Syftet med förslagen är att åstadkomma ökad rättssäkerhet för barn och unga genom att bestämmelserna preciseras och tydliggörs. Den differentieringen av skyddsåtgärderna som förslagen innebär syftar till att säkra att mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt aldrig ska vidtas, dvs. i linje med vad proportionalitetsprincipen föreskriver.

Förslagen innebär bl.a. att åtgärden avskiljning differentieras i två olika nivåer: avskiljning med öppen dörr och avskiljning med låst dörr. Utredningen föreslår att tiden för hur länge en avskiljning får pågå minskas kraftigt. En avskiljning med låst dörr ska, enligt förslaget, som längst få pågå två timmar (i dag 24 timmar) och en avskiljning med öppen dörr som längst tre timmar. En avskiljning med låst dörr får följas av ett beslut om avskiljning med öppen dörr, men en sammanhängande avskiljning får, enligt utredningens förslag, aldrig överstiga tre timmar.

Dessutom föreslås att rätten att överklaga skyddsåtgärder utvidgas och att barn och unga ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om skyddsåtgärder. Vidare föreslås en ny bestämmelse som innebär att Statens Institutionsstyrelses (SiS) kvalitetssäkringsarbete särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av skyddsåtgärder.

Utslussning och stöd efter avslutad vård

Utredningen anser att utslussning från vård utanför det egna hemmet samt stöd och hjälp efter avslutad placering är viktiga delar av samhällets åtagande för placerade barn och unga. Dessa delar behöver stärkas och

utvecklas. Detta åtagande ska vara långsiktigt och bl.a. underlätta övergången till självständigt vuxenliv för unga som avslutar en placering.

Utredningen föreslår ett tillägg i bestämmelsen om genomförandeplan i SoF om att den också ska beskriva hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter det att en placering i ett familjehem eller HVB har avslutats.

Utredningen föreslår också att en ny bestämmelse förs in i SoL som kompletterar det nuvarande kravet på att socialnämnden ska tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet har upphört. Kompletteringen förtydligar inriktningen på stödet och hjälpen, dvs. fortsatt kontakt med hemmet där barnet eller den unge har varit placerad och personligt stöd. För unga som ska ha en egen bostad sedan vården upphört bör stödet och hjälpen inriktas på frågor om ekonomi, boende, studier eller arbete.

Hur länge det tidigare placerade barnet eller den unge behöver stöd och hjälp varierar efter individuella behov. Socialnämndens särskilda ansvar för stöd och hjälp för dem som ska ha egen bostad föreslås gälla tills den unge fyller 22 år. Samma förutsättningar ska gälla oberoende av om vården getts med stöd av SoL eller LVU.

Utredningen föreslår att regeringen avsätter särskilda medel för ett systematiskt utvecklingsarbete med målet att ta fram användbar kunskap om stöd och hjälp för en successiv övergång från placering till vuxentillvaro. Utvecklingsarbetet bör omfatta en forskningsanknuten försöksverksamhet med bl.a. användning av kontaktpersoner för stöd efter avslutad placering.

Styrning med kunskap och systematisk uppföljning

Styrning med kunskap och systematisk uppföljning berör praktiskt taget alla frågor som behandlas i detta betänkande och alla aktörer som har någon del i ansvaret inom området. Det förutsätter arbete på flera nivåer. Ytterst handlar det om att barnrättsperspektivet ska få genomslag i det dagliga arbetet inom samhällsvården för barn och unga.

Utredningen anser att SiS bör bli en resurs i den statliga styrningen med kunskap inom socialtjänst och hälso- och sjukvård i frågor som gäller institutionsvård för barn och unga. Det nationella utvecklingscentrumet för familjehemsvård som utredningen föreslagit i sitt delbetänkande (SOU 2014:3) bör också ses som en resurs i den statliga styrningen med kunskap i frågor om familjehemsvård.

Utredningen föreslår att Myndigheten för vårdanalys ska ges i uppdrag att utarbeta ett system för uppföljning av vård i familjehem och HVB. Systemet ska göra det möjligt att följa måluppfyllelsen i vård med stöd av LVU, men avse samhällsvården i stort för barn och unga. Barns och ungas erfarenheter av vården ska fångas upp i systemet och vara en viktig utgångspunkt för beskrivningar och analyser. I uppdraget bör ingå att bedöma hur dagens underlag kan användas på ett systematiskt och samordnat sätt, vilka kompletteringar som behövs och vilka regeländringar som detta kan kräva.

IVO behöver se över och utveckla arbetet med tillståndsgivning och tillsyn om utredningens förslag till en ny LVU genomförs. En fortsatt

systematisering av det som framkommer vid IVO:s samtal med placerade barn och unga är angelägen.

Som exempel på ytterligare insatser som behövs för förbättrad styrning med kunskap och uppföljning anser utredningen att det är angeläget att regeringen går vidare med Socialstyrelsens förslag om en utredning av förutsättningarna för ett familjehemsregister. Regeringen bör också initiera ett fortsatt och systematiskt arbete för att lyssna på barn och unga i familjehem utifrån resultat och slutsatser från Socialstyrelsens och BO:s pågående uppdrag inom det området.

Konsekvenser av utredningens förslag

Av barnkonsekvensanalysen framgår bl.a. att den nya LVU, tillsammans med vissa andra författningsändringar, stärker barnrättsperspektivet i samhällets insatser för barn och unga. Det gäller både rätten till skydd och vård i vissa situationer och rätten till god vård när ett beslut om insats är fattat. Samhällets åtagande för stöd och hjälp efter en placering förtydligas också i utredningens samlade förslag. Utöver författningsändringarna bidrar utredningens förslag om nationellt kunskapsstöd och fortsatt kunskapsutveckling till att barn och unga tillförsäkras skydd och att vården förbättras.

Erbjudanden om hälsoundersökningar till barn och unga i samband med placering kan bidra till att hälsoproblem hos både flickor och pojkar kartläggs på likvärdiga villkor. Förslagen om innehåll och kvalitet i vård vid HVB bör på sikt leda till förbättrat stöd för bl.a. flickor med psykisk ohälsa, vilket är en viktig jämställdhetsfråga. Sammantaget kan förslagen om socialnämndens beslutsunderlag, samverkan under en placering och innehållet i institutionsvården bidra till att barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck tillförsäkras skydd och en god vård.

Ett stärkt stöd och skydd till barn och unga i tvångsvård och annan samhällsvård kan leda till bättre framtidsutsikter för dem när det gäller hälsa, utbildning, personlig utveckling och yrkesliv. På sikt är detta också gynnsamt för samhällsekonomin. Flera av de föreslagna åtgärderna syftar till att undvika en ökning av nuvarande problem, vilket skulle kräva ytterligare kostsamma samhällsinsatser. Sammantaget torde de föreslagna förbättringarna på sikt leda till minskade kostnader för både kommunerna och staten.

Av den ekonomiska konsekvensbeskrivningen framgår sammanfattningsvis följande:

- Staten beräknas få nya temporära kostnader under en period på fyra år med 32 miljoner kronor det första året, 26,5 miljoner kronor det andra året, 13 miljoner kronor det tredje året och 2 miljoner kronor det fjärde året. Kostnaderna avser uppdrag till Socialstyrelsen och Myndigheten för vårdanalys och stöd till implementeringen av den nya LVU. Staten beräknas vidare få ökade permanenta kostnader med 5 miljoner kronor per år till följd av förslag om rätt till offentligt biträde i vissa mål samt rätt att överklaga beslut om skyddsåtgärder vid de särskilda ungdomshemmen.

- Kommunerna beräknas få ökade kostnader med 43–48 miljoner per år till följd av utökade arbetsuppgifter och ambitionshöjningar i lagstiftningen.
- Landstingen beräknas få ökade kostnader med 8 miljoner kronor per år till följd av utökade arbetsuppgifter.

Utredningen bedömer således att det kommer att uppstå kostnadsökningar för staten, kommunerna och landstingen om förslagen genomförs. Utredningen förfogar dock inte över förslag till finansiering, som kräver effektiviseringsvinster inom samhällsvården för barn och unga. På sikt kan sådana vinster vara möjliga, men utredningen måste konstatera att underlaget för att analysera förutsättningarna för effektiviseringsvinster är bristfälliga och att frågorna griper över större delar av den sociala barn- och ungdomsvården än vad som motsvaras av utredningens direktiv.

I förhållande till den kommunala självstyrelsen innebär förslagen till ny LVU och andra lagändringar vissa utökade och förtydligade krav på kommunernas och landstingens verksamhet. Utredningen anser att detta är nödvändigt med hänsyn till rättssäkerheten och intresset av att placerade barn och unga tillförsäkras skydd och en god vård.

När det gäller konsekvenser för att nå de integrationspolitiska målen är en reformerad tvångsvård för barn och unga angelägen. Bland annat bör förslaget om tydligare inriktning på stöd och hjälp efter avslutad placering kunna bidra till förbättrade förutsättningar för ensamkommande barn som avslutar en placering för övergång till självständigt vuxenliv.

En reformerad tvångsvård för barn och unga bidrar positivt till det brottsförebyggande arbetet. En tydligare inriktning på stöd och hjälp efter avslutad placering bör bidra till förbättrade förutsättningar även för de unga som omhändertagits till följd av brottslig verksamhet.

I fråga om konsekvenser för små företag kan konstateras att ungefär hälften av HVB för barn och unga bedrivs i enskild regi och många i form av små företag. Dessa företag åläggs inga nya uppgifter genom utredningens förslag. Förslagen om insatser för att uppnå ökad tydlighet i fråga om ansvar och befogenheter för personal på HVB och om vilka frågor som får omfattas av ordningsregler på HVB ger klarare förutsättningar för arbetet också på de institutioner som drivs av små företag.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att den nya LVU och övriga författningsändringar ska träda i kraft den 1 juli 2017.

Särskilt yttrande

Ett särskilt yttrande har avgivits av experten Anna Karin Hildingson Boqvist.

Betänkandets lagförslag

Förslag till lag (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga

Härigenom föreskrivs följande

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Insatser inom socialtjänsten till barn och unga ska ges i samförstånd med barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

Under de förutsättningar som anges i denna lag kan dock beslutas om vård och andra åtgärder utan samtycke.

2 § Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Med barn avses varje människa under 18 år.

Med ung person eller den unge avses varje människa mellan 18 och 20 år.

3 § Denna lag syftar till att tillförsäkra barn och unga skydd och en god vård.

4 § I lagen finns bestämmelser om
- krav på vården (2 kap.),
- information och delaktighet (3 kap.),
- öppna insatser (4 kap.),
- vård utanför det egna hemmet (5 kap.),
- socialnämndens ansvar vid vård utanför det egna hemmet (6 kap.),
- omedelbart omhändertagande (7 kap.),
- stöd till vårdnadshavare (8 kap.),
- socialnämndens ansvar att följa och ompröva vården (9 kap.),
- vårdnadsöverflyttning (10 kap.),
- upphörande av vård (11 kap.),
- flyttningsförbud (12 kap.),
- särskilda ungdomshem och skyddsåtgärder (13 kap.),
- handläggningen i socialnämnden och i domstol (14 kap.),
- överklagande (15 kap.),
- övriga bestämmelser (16 kap.).

2 kap. Krav på vården

1 § Vård enligt denna lag ska vara av god kvalitet. Kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Vården ska särskilt vara
- trygg,
- säker,
- ändamålsenlig, och

– präglad av kontinuitet.

2 § Vården ska ges med omtanke och bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet samt med aktning för barnets eller den unges person och egenart.

3 § Vården ska ges utifrån en helhetssyn på barnet eller den unge och bedrivas i samverkan med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. I hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) finns bestämmelser om landstingets ansvar att erbjuda barn och unga en god hälso- och sjukvård. I skollagen (2010:800) finns bestämmelser om elevers utbildning inom skolväsendet samt stöd i form av extra anpassningar och särskilt stöd.

4 § Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ha rätt till samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. I 6 kap. 6 § finns bestämmelser om att socialnämnden får begränsa umgänget i vissa fall.

5 § Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ges möjlighet till en fritid som är anpassad till hans eller hennes ålder och intressen.

3 kap. Information och delaktighet

1 § Barnet eller den unge ska återkommande få relevant information.

2 § Barnet eller den unge ska få framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet eller den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets eller den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

3 § Barnets vårdnadshavare ska, så långt det är möjligt och lämpligt, få information om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården.

4 § Informationen ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet eller andra individuella förutsättningar.

Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att den enskilde har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

4 kap. Öppna insatser

1 § Socialnämnden får, om insatsen inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare, besluta att den som är under 15 år ska hålla regelbunden kontakt med en kontaktperson som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) om

1. insatsen bedöms förebygga att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av något förhållande i hemmet, och

2 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år ska delta i öppna insatser om det kan antas att han eller hon till följd av ett beteende som avses i 5 kap. 3 § kommer att behöva beredas vård utanför det egna hemmet om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som barnet eller den unge behöver inte kan ges med samtycke av barnet eller den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av barnets vårdnadshavare.

Med öppna insatser enligt första stycket avses

1. att barnet eller den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. att barnet eller den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

3 § 2 § är också tillämplig om den som är under 20 år och vårdas med stöd av 5 kap. 3 § eller som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, vid upphörande av vården eller vid verkställighetens slut, bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i 2 § första stycket.

4 § När ett beslut enligt 1, 2 eller 3 § meddelas ska en särskild genomförandeplan finnas.

5 § Ett beslut om öppna insatser enligt 2 eller 3 § upphör att gälla, om

1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
2. ansökan om vård enligt 5 kap. bifalls.

Vårdens innehåll och utformning

6 § För innehåll och utformning av öppna insatser enligt 1, 2 och 3 §§ gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2 och 3 kap. denna lag.

5 kap. Vård utanför det egna hemmet

Förutsättningar för vård

1 § Den som är under 18 år ska beredas vård utanför det egna hemmet om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det finns grundad anledning att anta att behövlig vård inte kan ges barnet med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

2 § Vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas.

3 § Vård ska också beslutas om barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom

1. missbruk av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel,
2. brottslig verksamhet, eller
3. något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende.

Vård ska också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Ansökan och beslut om vård

4 § Beslut om vård utanför det egna hemmet meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan ska innehålla en redogörelse för

– barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till vårdnadshavare och andra närstående,
– barnets eller den unges familjeförhållanden och sociala nätverk,
– vårdnadshavarens förmåga att tillgodose barnets eller den unges behov,
– tidigare vidtagna åtgärder,
– de omständigheter som utgör grunden för att barnet eller den unge behöver vård,
– barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård, samt
– den vård som socialnämnden avser att anordna.

En ansökan ska även innehålla en vårdplan.

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge har placerats utanför sitt eget hem.

Vårdens innehåll och utformning

6 § För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2, 3, 6 och 13 kap. denna lag.

6 kap. Socialnämndens ansvar vid vård utanför det egna hemmet

1 § Socialnämnden bestämmer hur vården av barnet eller den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden.

I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 13 kap. 1 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att barnet eller den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt ska vistas i ett annat sådant hem.

2 § Socialnämnden får medge att barnet eller den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av 5 kap. ska dock alltid inledas utanför barnets eller den unges eget hem.

3 § Om socialnämndens beslut enligt 1 eller 2 § inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

4 § Vid vård av barn utanför det egna hemmet övertar socialnämnden vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnet, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

Vid vård av unga utanför det egna hemmet bestämmer socialnämnden om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

5 § Socialnämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses. Socialnämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över barnet.

Umgänge med närstående

6 § Socialnämnden har ett ansvar för att barnet ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas, eller
2. besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

7 kap. Omedelbart omhändertagande

1 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om

1. det är sannolikt att barnet eller den unge behöver beredas vård med stöd av 5 kap., och
2. rättens beslut om vård enligt 5 kap. inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

2 § Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

3 § När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av 5 kap., får även rätten besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas.

4 § Ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ange om omhändertagandet grundas på sådana omständigheter som avses i 5 kap. 2 eller 3 § eller om det grundas på bestämmelserna i båda dessa paragrafer.

5 § Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge har placerats utanför sitt eget hem.

Förvaltningsrättens prövning

6 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid ska beslutet och handlingarna i ärendet tillställas rätten.

7 § Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet kom in till rätten.

8 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av 5 kap., ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i 6 och 7 §§.

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska beredas vård med stöd av 5 kap. Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Upphörande m.m.

10 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte har underställts förvaltningsrätten inom den tid som föreskrivs i 6 §,
2. om ansökan om vård enligt 5 kap. inte har gjorts inom den tid som anges i 9 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller
3. när rätten avgör frågan om vård.

11 § Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

12 § Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om barnet eller den unge är häktad.

Omhändertagande enligt Bryssel II-förordningen

13 § Socialnämnden får besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas om förutsättningarna i artikel 20 i rådets förordning (EG) nr

2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen), är uppfyllda.

Ett beslut enligt första stycket ska underställas förvaltningsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 6 och 7 §§.

14 § Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande enligt 13 §, ska socialnämnden besluta att det genast ska upphöra.

Ett omhändertagande enligt 13 § upphör även när en behörig domstol i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen har prövat målet i sak. Socialnämnden ska hålla sig underrättad om handläggningen av målet i sak i den behöriga domstolen.

Vårdens innehåll och utformning

15 § För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2, 3, 6 och 13 kap. denna lag.

8 kap. Stöd till vårdnadshavare

1 § I 6 kap. 7 § 4 socialtjänstlagen (2001:453) finns bestämmelser om att socialnämnden ska lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

När ett barn vårdas enligt 5 kap. 2 § denna lag ska socialnämnden aktivt erbjuda vårdnadshavarna stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.

9 kap. Socialnämndens ansvar att följa och ompröva vården

Öppna insatser

1 § Socialnämnden ska minst en gång var sjätte månad pröva om ett beslut enligt 4 kap. 1, 2 eller 3 § fortfarande behövs.

Prövning enligt första stycket ska ske första gången inom sex månader från dagen för socialnämndens beslut.

Vård utanför det egna hemmet

2 § Socialnämnden ska noga följa vården av den som får vård *utanför* det egna hemmet.

Socialnämnden ska följa vården främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och
4. samtal med vårdnadshavarna eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

3 § Har barnet beretts vård med stöd av 5 kap. 2 §, ska barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap. 7 c § socialtjänstlagen (2001:453), minst en gång var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

4 § Har barnet eller den unge beretts vård med stöd av 5 kap. 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vården ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

10 kap. Vårdnadsöverflyttning

1 § När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt 9 kap. 3 §.

Vid övervägande enligt första stycket ska särskilt beaktas

– barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
– barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt
– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

11 kap. Upphörande av vård

1 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra.

Öppna insatser som har beslutats med stöd av 4 kap. 1 § och vård utanför det egna hemmet som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Öppna insatser som har beslutats med stöd av 4 kap. 2 eller 3 § och vård utanför det egna hemmet som har beslutats med stöd av 5 kap. 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

2 § Vid prövning av om vård i familjehem som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra, ska barnets bästa vara avgörande. Vid bedömningen ska det fästas särskilt avseende vid

– barnets inställning,
– om barnet sedan låg ålder eller under lång tid vårdats i familjehemmet,
– barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna, och
– om barnet har en nära relation till familjehemsföräldrarna och en god förankring i sin sociala miljö.

3 § Den eller de som har vårdnaden om ett barn och barn som har fyllt 15 år, får begära att vård utanför det egna hemmet ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att vård som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra behöver inte prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste tolv månaderna.

Förbereda återförening

4 § När vård enligt 5 kap. ska upphöra ska nämnden noga förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

För att kunna genomföra en återförening utifrån barnets behov får socialnämnden begära att verkställigheten av rättens beslut om att vården ska upphöra ska senareläggas.

12 kap. Flyttningsförbud

Flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare

1 § Förvaltningsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om ett barn att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

2 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) att ta emot barnet eller den unge i ett enskilt hem.

3 § Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att förbudet ska upphöra.

Tillfälligt flyttningsförbud

4 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling.

5 § Beslut om tillfälligt flyttningsförbud fattas av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) att ta emot barnet eller den unge i ett enskilt hem.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

6 § När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

7 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid ska beslutet och handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet kom in till rätten.

8 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden inom två veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

9 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte har underställts förvaltningsrätten inom den tid som föreskrivs i 7 §,
2. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 8 §, eller
3. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

10 § Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Umgänge

11 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur barnets umgänge ska utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal.

13 kap. Särskilda ungdomshem och skyddsåtgärder

1 § För vård av barn och unga som på någon grund som anges i 5 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att barnet eller den unge ska vistas i ett hem som avses i första stycket ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa plats i ett sådant hem.

2 § Om det är nödvändigt av hänsyn till barnets eller den unges särskilda förhållanden eller för att genomföra vården eller upprätthålla tryggheten och säkerheten vid hemmet, får ett särskilt ungdomshem besluta om sådana skyddsåtgärder som anges i detta kapitel.

Endast de skyddsåtgärder som anges i detta kapitel är tillåtna.

3 § Skyddsåtgärder enligt 5–16, 18 och 20 detta kapitel får vidtas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära. De får inte användas som någon form av bestraffning.

Förbud mot berusningsmedel m.m.

4 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Barnet eller den unge får inte heller inneha någon annan egendom som kan skada honom eller henne själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas.

Förstörande eller försäljning av egendom

5 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits eller har sådan egendom påträffats inom ett särskilt ungdomshem utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Visitation

6 § Om det behövs, får barnet eller den unge kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att barnet eller den unge inte bär på sig något som han eller hon enligt 4 § detta kapitel inte får inneha.

Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen, om inte barnet eller den unge undanber sig det. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon viss person genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Om det inte föreligger särskilda skäl ska barnets eller den unges önskemål tillmötesgås.

7 § Om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att barnet eller den unge innehar något som han eller hon inte får inneha enligt 4 § detta kapitel, får barnets eller den unges bostadsrum eller andra slutna

förvaringsställen som barnet eller den unge disponerar visiteras (rumsvisitation).

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

Barnet eller den unge ska erbjudas att närvara vid en rumsvisitation. Om särskilda skäl föreligger ska dock en rumsvisitation kunna genomföras även om barnet eller den unge inte är närvarande.

8 § För att upprätthålla tryggheten och säkerheten vid ett särskilt ungdomshem får skyddsvisitation för eftersökande av egendom som kan skada barnet eller den unge själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet, genomföras.

Statens institutionsstyrelse ska för varje enskild institution besluta i vilka situationer sådana visitationer får verkställas. Sådana beslut ska anmälas till Inspektionen för vård och omsorg.

Begränsningar av rörelsefriheten

9 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får hindras att lämna hemmet och även i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Barnets eller den unges rörelsefrihet får också begränsas när det behövs av hänsyn till säkerheten för andra boende eller för personalen.

10 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till barnets eller den unges, övriga boendes eller personalens säkerhet,
2. för att förhindra att barnet eller den unge avviker, eller
3. för att i övrigt genomföra vården.

11 § Barnet eller den unge får vårdas vid en låsbar enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de förutsättningar som anges i 10 § fortfarande föreligger och att barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

En fråga om vård vid en låsbar enhet ska prövas fortlöpande.

Provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m.

12 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § är vid behov skyldig att, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, vid ankomst till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att han eller hon är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Begränsningar i rätten att ta emot besök

13 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning som lämpligen kan ske. Barn och unga som vårdas på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får dock begränsas i sin rätt att ta emot besök, om det behövs med hänsyn till barnets eller den unges behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

Begränsningar i rätten att kommunicera med andra

14 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster. Barn och unga som vårdas på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får dock begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, om det behövs med hänsyn till barnets eller den unges behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertas under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till barnet eller den unge senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

15 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser om det behövs med hänsyn till säkerheten vid hemmet eller till barnets eller den unges särskilda förhållanden.

För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från barnet eller den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som barnet eller den unge inte får inneha enligt 4 § detta kapitel, ska egendomen omhändertas.

Brev mellan barnet eller den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras utan föregående granskning.

Avskiljning

16 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får avskiljas i ett rum med öppen dörr, om det är nödvändigt på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att vården av honom eller henne försvåras eller hans eller hennes säkerhet, övriga boendes eller personalens säkerhet äventyras.

Personal ska finnas närvarande i rummet under hela den tidsperiod som avskiljningen pågår.

17 § Barnet eller den unge får hållas avskild i ett rum med öppen dörr i högst en timme. Genom ett nytt beslut får tiden förlängas med en timme. Om det därefter finns särskilda skäl får ett nytt beslut om förlängning med en timme fattas. En sammanhängande avskiljning med öppen dörr får som längst pågå i tre timmar.

18 § Om förutsättningarna för avskiljning i ett rum med öppen dörr är uppfyllda och det behövs med hänsyn till barnets eller den unges säkerhet eller med hänsyn till säkerheten för övriga boende eller för personalen, får barnet eller den unge avskiljas i ett rum med låst dörr.

Barnet eller den unge ska under den tid avskiljningen varar stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att själv tillkalla personal.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om en avskiljning med låst dörr. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det ska avskiljningen genast avbrytas.

19 § Barnet eller den unge får avskiljas i ett rum med låst dörr i högst en timme. Genom ett nytt beslut får tiden förlängas med en timme. Om det därefter finns särskilda skäl får ett beslut om avskiljning med öppen dörr fattas.

En sammanhängande avskiljning med låst dörr får som längst pågå i två timmar. En sammanhängande avskiljning med låst och öppen dörr får som längst pågå i tre timmar.

Vård i enskildhet

20 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får hindras från att träffa andra boende om det är nödvändigt med hänsyn till

1. barnets eller den unges särskilda behov av vård, eller
2. hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Vård i enskildhet ska vara individuellt anpassad efter barnets eller den unges särskilda behov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Vistelse utomhus m.m.

21 § Den som vårdas vid en låsbar enhet enligt 10 § detta kapitel ska under vistelsen ges möjlighet att vistas utomhus, ägna sig åt fysisk aktivitet eller annan fritidssysselsättning.

Vistelse utanför hemmet

22 § Beslut om vistelse utanför hemmet för den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § ska avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Uppföljande samtal

23 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

1. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 6 §,
2. rumsvisitation enligt 7 §,
3. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 16 §, och
4. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 18 §.

Under samtalet ska barnet eller den unge få information om vad som var anledningen till att skyddsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att tala om hur han eller hon uppfattar att skyddsåtgärden hade kunnat undvikas.

Underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg

24 § Inspektionen för vård och omsorg ska underrättas om beslut om

1. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 6 §,
2. rumsvisitation enligt 7 §,
3. vård vid låsbar enhet enligt 10 §,
4. provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m. enligt 12 §,
5. begränsningar av rätten att ta emot besök enligt 13 §,
6. begränsningar av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 14 §,
7. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 16 §,
8. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 18 §, och
9. vård i enskildhet enligt 20 §.

Tillgång till hälso- och sjukvård

25 § Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att barnet eller den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning.

26 § Om barnet eller den unge behöver sjukhusvård under vårdtiden, ska han eller hon ges tillfälle till sådan vård.

Verksamhetschefen för den vårdenhet där barnet eller den unge vistas ska se till att socialnämnden eller Statens institutionsstyrelse genast underrättas, om att barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Verksamhetschefen ska besluta att barnet eller den unge ska hindras från att lämna vårdenheten under den tid som behövs för att säkerställa att han eller hon kan föras över till ett särskilt ungdomshem.

Övriga bestämmelser

27 § Statens institutionsstyrelse ska följa upp verksamheten enligt denna lag. Uppföljningen ska omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden ska till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som Statens institutionsstyrelse behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

Kvalitetssäkringsarbetet som avses i 3 kap. 3 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453) ska särskilt omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av skyddsåtgärder.

28 § Beslut enligt 5–7, 12, 15–19 §§ detta kapitel fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut enligt 10, 11, 13, 14, 20 och 22 §§ fattas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden.

14 kap. Handläggningen i socialnämnden och i domstol

1 § Mål och ärenden enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

2 § Om barnet har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det.

Läkarundersökning

3 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge samt utse läkare för undersökningen.

Läkarundersökningen ska, om den inte är obehövlig, ske innan socialnämnden gör en ansökan enligt 5 kap. 4 § och syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården.

I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Handläggningen i domstol

4 § Är barnet eller den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård enligt 5 kap. eller flyttningsförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

5 § I mål om beredande eller upphörande av vård enligt 5 kap. eller om flyttningsförbud ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om det behövs, ska förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

6 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud ska nämndemän ingå i rätten.

7 § Vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

8 § Beslut om öppna insatser enligt 4 kap., omedelbart omhändertagande eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart. Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Beslut om vård enligt 5 kap. gäller omedelbart. Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart.

Offentligt biträde

9 § Offentligt biträde ska förordnas för barnet eller den unge samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas, i mål och ärenden om

- beredande av vård enligt 5 kap. 2 eller 3 §,
- begränsningar av umgänget eller hemlighållande av barnets eller den unges vistelseort enligt 6 kap. 6 § andra stycket,
- omedelbart omhändertagande enligt 7 kap. 1 §,
- upphörande av vård enligt 11 kap. 1 första stycket,
- flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §,
- upphörande av flyttningsförbud enligt 12 kap. 3 §,
- vid överklagande enligt 15 kap. 1 §.

Vid överklagande enligt 15 kap. 2 § ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för barnet och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

10 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 9 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

11 § Till offentligt biträde för barn och unga får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget.

12 § Ett offentligt biträde för barn och unga ska ta till vara barnets eller den unges rätt i målet eller ärendet samt lämna stöd och hjälp till barnet eller den unge.

Biträdet ska, om det inte är uppenbart obehövligt, träffa barnet eller den unge och lämna den information som är lämplig och som kan antas vara av betydelse för barnet eller den unge.

Biträdet ska, om det är möjligt och lämpligt, se till att barnets eller den unges inställning klarläggs. Barnets eller den unges inställning ska redovisas för rätten.

15 kap. Överklagande

1 § Socialnämndens beslut får överklagas hos förvaltningsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av barnet eller den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta barnet eller den unge från det hem där han eller hon vistas,
2. fattat beslut enligt 4 kap. 1, 2 eller 3 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,
3. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av 5 kap.,
4. med stöd av 6 kap. 6 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att barnets vistelseort inte ska röjas,
5. med stöd av 12 kap. 11 § beslutat i fråga om umgänge, eller
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 7 kap. 9 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 14 kap. 3 § om läkarundersökning får inte överklagas.

2 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas hos förvaltningsrätten, om beslutet gäller

1. förstörande eller försäljning av egendom enligt 13 kap. 5 §,
2. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 13 kap. 6 §,
3. rumsvisitation enligt 13 kap. 7 §,
4. vård vid låsbar enhet enligt 13 kap. 10 §,
5. provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m. enligt 13 kap. 12 §,
6. begränsningar av rätten att ta emot besök enligt 13 kap. 13 §,
7. begränsningar av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 13 kap. 14 §,
8. övervakning av brev och andra försändelser enligt 13 kap. 15 §,
9. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 13 kap. 16 §,
10. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 13 kap. 18 §, eller
11. vård i enskildhet enligt 13 kap. 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

16 kap. Övriga bestämmelser

1 § Polismyndigheten ska lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 14 kap. 3 §, tillträde till barnets eller den unges hem eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökningen,
2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag,
3. Statens institutionsstyrelse efterforska och återhämta den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 §, om barnet eller den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne, och

4. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 13 kap. 26 § föra barnet eller den unge till ett särskilt ungdomshem.

2 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud ska dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

3 § Beslut om vård med stöd av 5 eller 7 kap. denna lag hindrar inte beslut om

1. avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716),
2. utvisning enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll,
3. utlämning enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. överlämnande enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
5. utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
6. utlämning enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. överlämnande enligt lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. överlämnande enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. utlämning enligt lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

Vård med stöd av 5 eller 7 kap. denna lag upphör när ett beslut enligt första stycket 1–9 har verkställts.

---

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 2017.
2. Genom lagen upphävs lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen).
3. För den som vid lagens ikraftträdande omfattas av åtgärder enligt den gamla lagen ska bestämmelserna i den nya lagen gälla. Särskilda befogenheter som har beslutats före ikraftträdandet fortsätter att gälla, dock med de tidsfrister och övriga regler för användandet som gäller för åtgärden enligt denna lag.

Bilaga 2

Förslag till lag (2017:00) om förbud mot berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Härigenom föreskrivs följande

1 § Denna lag ska tillämpas vid sådana hem för vård eller boende som drivs av kommun, landsting, bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ.

2 § I den mån huvudmannen för ett hem för vård eller boende beslutar det, får de som bereds vård där med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Han eller hon får inte heller inneha injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika eller någon annan egendom som kan skada den enskilde själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

3 § Om sådan egendom som avses i 2 § påträffas, får den omhändertas. Om det inte finns någon känd ägare till den omhändertagna egendomen ska den som förestår ett hem för vård eller boende, låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

4 § Beslut att förstöra eller försälja egendom får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Vid beslut av enskild huvudman ska den enskilde huvudmannen vara den enskildes motpart.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag (2017:00) om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet

Härigenom föreskrivs följande

1 § I denna lag finns bestämmelser om landstingets skyldigheter att, utöver vad som följer av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och tandvårdslagen (1985:125), på begäran av socialnämnden erbjuda hälsoundersökning åt barn och unga i anslutning till att vård i familjehem eller hem för vård eller boende med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga inleds.

2 § Hälsoundersökningen ska avse barnets eller den unges fysiska och psykiska hälsotillstånd samt tandhälsotillstånd. Den ska omfatta en kartläggning av tidigare hälsoundersökningar och vaccinationer samt de undersökningar och samtal med barnet eller den unge som i övrigt behövs för en medicinsk bedömning av barnets eller den unges behov av hälso- och sjukvård och tandvård.

3 § Om barnet eller den unge har vårdbehov som den undersökande vårdgivaren inte kan tillgodose, ska barnet eller den unge remitteras till en annan vårdgivare för vidare medicinsk bedömning eller behandling.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om

1. erbjudanden om hälsoundersökning enligt lagen,
2. genomförande av hälsoundersökning enligt lagen,
3. utformning av den medicinska bedömning som hälsoundersökningen ska leda fram till, samt
4. landstingets åtgärder till följd av hälsoundersökningen och den medicinska bedömningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

dels att 16 kap. 7 § ska upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 §, 5 kap. 1 §, 6 kap. 3, 7 b § och 8 §§, 10 kap. 4 och 6 §§, 11 kap. 3, 4 a samt 4 b §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 5 kap. 1 d och e §§, 6 kap. 1 b § och 11 kap. 3 a §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3§	
Bestämmelser om vård utan samtycke ges i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*	Bestämmelser om vård utan samtycke ges i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga.*
5 kap.	
1§	
Socialnämnden ska	
– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,	
– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,	
– bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och ungdom far illa,	
– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,	
– tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och ungdom inte vistas i miljöer som är skadliga för dem,	
– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,	
– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,	
– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,	
– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran	

utanför det egna hemmet upphört eller sedan verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård upphört.

1 d §

Kommunen ska ingå en överenskommelse med landstinget om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga enligt denna lag och lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Om det är möjligt bör organisationer som företräder dessa personer eller deras närstående ges möjlighet att lämna synpunkter på innehållet i överenskommelsen.

1 e §

Socialnämnden ska i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört eller sedan verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård upphört.

Socialnämndens stöd och hjälp enligt första stycket bör inriktas på personligt stöd och fortsatt kontakt med hemmet där barnet eller den unge har varit placerad.

Om den enskilde efter placeringen ska flytta till en egen bostad, bör socialnämndens stöd och hjälp inriktas på frågor om ekonomi, boende, studier eller arbete. Detta ansvar gäller till dess den enskilde fyller 22 år.

6 kap.

1 b §

För barn som har fyllt 16 år får nämnden besluta om vård utanför det egna hemmet även utan vårdnadshavarens samtycke, om

	det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det.
3 §	
Behovet av sådana hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt* 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid hemmen. Bestämmelser om tillsyn m.m. över verksamheten vid hemmen finns i 13 kap.	Behovet av sådana hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga samt* 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid hemmen. Bestämmelser om tillsyn m.m. över verksamheten vid hemmen finns i 13 kap.

Statens institutionsstyrelse får, om det finns särskilda skäl för det, genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att inrätta och driva ett sådant hem som avses i första stycket.

För vård i ett hem som avses i denna paragraf får staten ta ut avgift av den kommun som begärt placeringen.

7 b §	
Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende främst genom	
1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,	
2. enskilda samtal med barnet eller den unge,	
3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och	
4. samtal med vårdnadshavarna.	4. samtal med vårdnadshavarna *eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.*
8 §	
Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska *socialnämnden* minst en gång var sjätte månad *överväga om vården fortfarande behövs* och *hur vården* bör inriktas och utformas.	Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska *barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap.* 7 c §, minst en gång var sjätte månad *rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den* bör inriktas och utformas.
När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om	När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om

överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.	överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt första stycket.* *Vid övervägande enligt andra stycket ska särskilt beaktas* *– barnets och familjehems-föräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,* *– barnets relation till familje-hemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt* *– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.*

10 kap.

4 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag*, 4 och 6 §§*, *11 § första och andra styckena*, *13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.	Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, *4 kap. 1, 2 och 3 §§, 5 kap. 4 §, 6 kap. 1 och 2 § och 6 § tredje stycket, 7 kap. 1 och 13 §§, 9 kap. 4 §, 10 kap. 1 §, 11 kap. 1 §, 12 kap. 1, 3 och 4 §§ och 16 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 6 kap. 14 § om samtycke vägras och beslut enligt 9 kap. 3 § om att föra talan om återkrav enligt 9 kap. 1 §.

6 §

Bestämmelser om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.	Bestämmelser om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

11 kap.

3 §

När någon behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem ska en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna (vårdplan).

En vårdplan som gäller ett barn ska revideras senast när barnet har varit placerat i två år. Vårdplanen ska vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder, särskilt avse barnets långsiktiga boende. Därefter ska vårdplanen revideras vid behov.

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem ska en plan upprättas över hur vården ska genomföras (genomförandeplan).

Vård- och genomförandeplanen ska även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

3 a §

I anslutning till att vård i familjehem eller hem för vård eller boende inleds ska socialnämnden, om det inte är obehövligt, begära en sådan hälsoundersökning som avses i lagen (2017:00) om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet.

4 a §

Socialnämnden får besluta om uppföljning av ett barns situation när en utredning som gäller barnets behov av stöd eller skydd avslutats utan beslut om insats.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas

4 b §

Socialnämnden får besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende har upphört.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av*

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses *i lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av*

unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.	*barn och unga* föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.	Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) att det i lagen ska införas en ny paragraf, 8 c §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 c §
	Landstinget ska ingå en överenskommelse med kommunen om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Om det är möjligt bör organisationer som företräder dessa personer eller deras närstående ges möjlighet att lämna synpunkter på innehållet i överenskommelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

dels att 31, 32 a, 33, 33 a, 35 och 36 a §§ ska ha följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 31 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 31 a och 31 b §§.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Särskilda befogenheter	***Skyddsåtgärder***
	31 §
Den som vårdas *enligt denna lag* i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller *ordningen vid* hemmet. Om sådan egendom påträffas, *skall* den omhändertas.	Den som vårdas i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller *äventyra säkerheten vid* hemmet. Om sådan egendom påträffas, *ska* den omhändertas.
	31 a §
	Om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att den intagne innehar något som han eller hon inte får inneha enligt 31 § denna lag, får hans eller hennes bostadsrum eller andra slutna förvaringsställen som han eller hon disponerar, visiteras (rumsvisitation).
	En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

Den intagne ska erbjudas att närvara vid en rumsvisitation. Om särskilda skäl föreligger ska dock en rumsvisitation kunna genomföras även om den intagne inte är närvarande.

31 b §

För att upprätthålla tryggheten och säkerheten vid ett LVM-hem får skyddsvisitation för eftersökande av egendom som kan skada den intagne eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet, genomföras.

Statens institutionsstyrelse ska för varje enskild institution besluta i vilka situationer sådana visitationer får verkställas. Sådana beslut ska anmälas till Inspektionen för vård och omsorg.

32 a §

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor*, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.*

Vid behov är den intagne, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

33 §

Bestämmelserna i *31 och* 32 §§ *skall* gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla *ordningen* vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 32 § *ska* gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla *säkerheten* vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

33a §

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock *förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock *begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök, om det behövs med hänsyn till den intagnes behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.*

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertas under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till den intagne senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

35 §

Försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får kontrolleras, om det behövs med hänsyn till *ordningen* vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertas.

Försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får kontrolleras, om det behövs med hänsyn till *säkerheten* vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertas.

36 a §

Tvångsåtgärder enligt 32–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *skall* de användas.

Skyddsåtgärder enligt 32–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *ska* de användas.

Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart

överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära. De får inte användas som någon form av bestraffning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

dels att 17 § ska upphöra att gälla,

dels att 1, 10, 15, 16, 17 a och 18 b, ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *skall* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*	Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*.
10 §	
Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.	Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga, ska* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.
15 §	
Vad som sägs i *16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.	Vad som sägs i *13 kap. 4–8 och 15–19 §§ lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga ska* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.
16 §	
Den dömde har rätt att *ringa* och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömde får dock *förvägras telefonsamtal* och besök, om det kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan	Den dömde har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömde får dock *begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster* och *ta emot* besök om det kan äventyra

motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.	säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. *Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.* *Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertas under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till den dömde senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.*
	17 a
Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, *om det kan misstänkas att den dömde är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.*	*Vid behov är* den dömde, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.
	18 b §
En kontroll- eller tvångsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.	*En skyddsåtgärd* enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. *Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära. De får inte användas som någon form av bestraffning*

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn att 22 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 §
Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.	Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård att 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §	
Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.	
I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.	I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i *13 kap. 15 § tredje stycket lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.
I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.	

Bilaga 2 Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård att 1 och 4 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §	
Denna lag gäller beträffande besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till dem som är tvångsintagna för vård enligt	
1. lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
2. lagen *(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,*	2. lagen *(2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,*
3. lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,	
4. lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, och	
5. lagen (1993:388) om införande av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.	
Lagen gäller också för besök till dem som är isolerade enligt 5 kap. 1 § eller tillfälligt isolerade enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).	
4 §	
Vad som sägs i 3 § gäller inte	Vad som sägs i 3 § gäller inte
1. besök av personer för vilka *14 § andra stycket 1 lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* är tillämplig,	1. besök av personer för vilka *6 kap. 6 § andra stycket 1 lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* är tillämplig,
2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och	
3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård och omsorgsområdet att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
Ett landsting och en eller flera kommuner som ingår i landstinget får genom samverkan i en gemensam nämnd gemensamt fullgöra	
1. landstingets uppgifter	
– enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),	
– enligt tandvårdslagen (1985:125),	
– enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,	
– enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,	
– enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,	
– enligt lagen (1998:1656) om patientnämndsverksamhet m.m.,	
– enligt smittskyddslagen (2004:168), eller	
– som i annat fall enligt lag *skall* handhas av en sådan nämnd som avses i 10 § hälso- och sjukvårdslagen, och	– som i annat fall enligt lag *ska* handhas av en sådan nämnd som avses i 10 § hälso- och sjukvårdslagen, och
2. kommunens uppgifter	
– enligt socialtjänstlagen (2001:453),	
– enligt hälso- och sjukvårdslagen,	
– enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
– enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,*	– enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,*
– enligt lagen om stöd och service till vissa,	
– funktionshindrade,	
– enligt lagen om patientnämndsverksamhet m.m., eller	
– som i annat fall enligt lag *skall* handhas av socialnämnd.	– som i annat fall enligt lag *ska* handhas av socialnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716) att 5 kap. 12 § och 23 kap. 2 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 kap.	
12 §	
Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som behöver vård enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*	Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som behöver vård enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*.
23 kap.	
2 §	
Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.	Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*, lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård eller lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.
Regeringen får, efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare, meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelserna i denna lag och föreskrifter om vad som i övrigt behövs för tillämpningen av avtalet. Sådana föreskrifter får inte avse förfarandet i domstol.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken (2010:110) att 7 kap. 2 §, 102 kap. 20 §, 106 kap. 5 och 12 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

7 kap.

2 §

Försäkrad för statligt personskadeskydd enligt 43 kap. är

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, eller i räddningstjänst enligt 10 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (2010:500),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,	3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4 den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

102 kap.

20 §

När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldreförsörjningsstöd och livränta som föranleds av att den försäkrade

– är häktad,

– är intagen i kriminalvårdsanstalt,

– är intagen i ett hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* för	– är intagen i ett hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av*

verkställighet av sluten ungdomsvård, eller	*barn och unga* för verkställighet av sluten ungdomsvård, eller

– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2001:453).

106 kap.

5 §

Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.	Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.

12 §

Sjukpenning lämnas inte för tid när den försäkrade

1. fullgör någon annan tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt än grundutbildning som är längre än 60 dagar,

2. är intagen i sådant hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* med stöd av 3 § samma lag,	2. är intagen i sådant hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* med stöd av 5 kap. 3 § samma lag,

3. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, eller

4. i annat fall än som anges i 2 eller 3 av någon annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800) att 24 kap. 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
24 kap.	
8 §	
Under vistelse i ett sådant hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.	Under vistelse i ett sådant hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.

Utbildningen ska anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den ska motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall grundsärskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

– bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
– bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932)

Härigenom föreskrivs i fråga om delgivningslagen (2010:1932) att 40 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

40 §

Stämningsmannadelgivning får utföras av stämningsman eller av den som är anställd vid

– Polismyndigheten,
– Säkerhetspolisen,
– åklagarmyndighet,
– allmän domstol,
– allmän förvaltningsdomstol,
– Kronofogdemyndigheten,
– Skatteverket,
– svensk utlandsmyndighet, och
– auktoriserat delgivningsföretag.

Stämningsmannadelgivning får utföras av personal vid respektive inrättning om delgivningsmottagaren är intagen i

– kriminalvårdsanstalt,
– häkte,
– sådan undersökningsenhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
– sådan vårdinrättning som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
– sådan sjukvårdsinrättning som avses i 15 § första stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,

– sådant hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,* eller	– sådant hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*, eller

– sådant hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsskadelagen (2014:332) att 6 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §	
Brottsskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var	
– intagen i kriminalvårdsanstalt,	
– intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,	
– intagen för vård i ett hem som avses i *12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, eller	– intagen för vård i ett hem som avses i *13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*, eller
– häktad enligt beslut som hade verkställts.	
Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (2001:937)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstförordningen (2001:937)
dels att 5 kap. 1 § ska upphöra att gälla,
dels att 5 kap. 1 a § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 3 kap. 3 b §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 kap.
	3 b §
	Den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på boendet. De ska syfta till att skapa trygghet och trivsel för alla som vistas i boendet.
	Ordningsreglerna ska utarbetas under medverkan av de boende och följas upp regelbundet.
	Ordningsreglerna ska vara kända för både boende och personal och vara anslagna inom enheten väl synliga för de boende.
	5 kap.
	1 a §
En vårdplan enligt 11 kap. 3 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) ska, om det inte möter särskilda hinder, beskriva	
1. de särskilda insatser som behövs,	1. målet med vården,
2. det sätt på vilket *den unges* umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,	2. de särskilda insatser som behövs, och
3. målet med vården, och	3. den vårdbehövandes syn på den planerade vården.
4. den vårdbehövandes och, i fråga om barn, även hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården	*En vårdplan som gäller barn ska även, om det inte möter särskilda hinder, beskriva*
	4. det sätt på vilket *barnets* umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
	5. *vilka förändringar som krävs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd nämnden kan erbjuda för att det ska vara möjligt, samt*
	6. vårdnadshavares syn på den planerade vården.

Bilaga 2

En genomförandeplan enligt 11 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen ska, om det inte möter särskilda hinder, beskriva

1. målet med de särskilda insatser som behövs,
2. när och hur de särskilda insatserna ska genomföras,
3. när och hur genomförandeplanen ska följas upp,
4. när och hur den unge ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialnämnden ansvarar för,
5. när och hur den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
6. när och hur den unge ska ha kontakt med socialnämnden,
7. den unges och, i fråga om barn, hans eller hennes vårdnadshavares syn på genomförandet av den planerade vården, och

8. hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter det att en placering i ett familjehem eller hem för vård eller boende har avslutats.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2017.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remittering har yttranden över betänkandet kommit in från Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Svea hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Kriminalvården, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Folkhälsomyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, Barnombudsmannen, Skatteverket, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Statskontoret, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Örebro universitet, Borlänge kommun, Botkyrka kommun, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Kungsbacka kommun, Lindesbergs kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Stockholms kommun, Strängnäs kommun, Strömsunds kommun, Sunne kommun, Södertälje kommun, Uppsala kommun, Växjö kommun, Älvdalens kommun, Örebro kommun, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Södermanlands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kronobergs läns landsting, Kalmar läns landsting, Blekinge läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Akademikerförbundet SSR, Autism- och Aspergerförbundet, Barnens rätt i samhället (Bris), Familjerättssocionomernas riksförening, Familjevårdens centralorganisation, Forum för familjevård, Föreningen Sveriges socialchefer, Handikappförbunden, Kvinnors nätverk, Maskrosbarn, Maskrosföräldrar, Nationell samverkan för psykisk hälsa, Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Riksförbundet för familjers rättigheter, Riksförbundet för förstärkt familjehemsvård, Riksförbundet gode män och förvaltare, Riksförbundet för samhällets styvbarn, Riksföreningen för skolsköterskor, Rädda Barnen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Svenska vård, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges läkarförbund, Unicef Sverige och Vårdföretagarna Almega.

Utöver remisslistan har yttranden kommit in från Gert Wollinger, Schizofreniförbundet, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Simon Bihagen, Sveriges Tandläkarförbund, Föreningen socionomer inom

familjehemsvården, Ekebro utveckling, Diabetesförbundet, Nordiska kommittén för mänskliga Rättigheter (NKMR), Vi äger, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Sveriges Psykologförbund, Saco-S-SiS, Nämndemannaföreningen vid Förvaltningsrätten i Stockholm och Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.

Följande remissinstanser har inte kommit in med yttrande: Alingsås kommun, Borgholms kommun, Eslövs kommun, Falkenbergs kommun, Forshaga kommun, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Leksands kommun, Ljusdals kommun, Sollentuna kommun, Trosa kommun, Ystads kommun, Ängelholms kommun, Barnrättsbyrån, Familjehemmens riksförbund, Famna, Fryshuset, Goda företagare för barn och unga, Kommunala Företagens Samorganisation, Majblommans Riksförbund, Makalösa föräldrar, Riksförbundet för rättigheter, frigörelse, hälsa och likabehandling, Röster för barn, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, SUF-Kunskapscentrum, Svenska Barnläkarföreningen, Svenska Skolläkarföreningen, Trygga barnen, Vision och Vårdförbundet.

Sammanfattning av promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU (dnr 1416–2021/22)

I promemorian lämnas förslag som syftar till att stärka tryggheten för barn som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Utredningens arbete och uppdrag

Utredningens arbete påbörjades i augusti 2021 och har letts av hovrättspresident och utredare Anders Hagsgård. En expertgrupp har bistått utredaren.

Utredningens uppdrag har framför allt bestått av att överväga och lämna förslag på hur en reglering bör utformas som innehåller barnets bästa som ett självständigt rekvisit vid prövningen av om vård enligt 2 § LVU i familjehem ska upphöra. I uppdraget har också ingått att göra en fördjupad analys av motsvarande förslag som Utredningen om tvångsvård för barn och unga lämnade i sitt slutbetänkande Barns och ungas rätt vid tvångsvård (SOU 2015:71). Utredningen skulle också analysera remisskritik av tidigare förslag, analysera konsekvenserna för ärendehanteringen i socialnämnden och förfarandet i domstol och lämna övriga nödvändiga författningsförslag. I uppdraget har även ingått att ta del av det förslag som lämnats av Socialdepartementets särskilda utredare (Ds 2021:7) och som den 3 februari 2022 mynnat ut i lagrådsremissen Barnets bästa när vård enligt LVU upphör – lex lilla hjärtat.

Ett förslag med större barnrättsperspektiv

Sedan den 1 januari 2020 gäller FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som svensk lag. I samband med inkorporeringen av barnkonventionen som svensk lag konstaterade regeringen att barn inte alltid behandlas som rättighetsbärare, att ett barnrättsbaserat synsätt inte alltid genomsyrar verksamheter på alla nivåer och att synsättet inte fått tillräckligt genomslag vid beslutsprocesser. Det var särskilt tydligt i situationer där barn på olika sätt är särskilt utsatta och kan ha svårt att ta till vara sina rättigheter.

De senaste årens rättspolitiska satsningar talar för en viss perspektivförskjutning där barnets behov och rättigheter i vissa fall trumfar föräldrarnas intressen. Denna perspektivförskjutning har inte fått ett tillräckligt genomslag i LVU. Det behövs därför bestämmelser som ger utrymme för ett större barnrättsperspektiv. Det huvudsakliga förslaget som lämnas av utredningen handlar om tvångsvårdens upphörande och rör en begränsad del av ett komplext rättsområde. Förslaget har dock en principiell betydelse genom att vad som bedöms vara bäst för ett barn lyfts in i bedömningen av om tvångsvården ska upphöra eller inte.

Vårdens upphörande ska prövas i två steg

Lagstiftningen som rör tvångsvård av barn och unga innehåller svåra och komplexa bedömningar, inte minst när frågan är om tvångsvården ska upphöra eller inte. En försvårande faktor är att det många gånger handlar om att prognostisera en framtida situation och tillämpa lagen utefter den. Sådana bedömningar ställer höga krav på lagstiftningen och rättstillämparen.

Nuvarande lagstiftning ger begränsad ledning för hur prövningen av vårdens upphörande ska ske.

Utredningen lämnar förslag som innebär att prövningen av om vården ska upphöra får ett tydligt tillvägagångssätt samt ett tydligare barnrättsperspektiv. Förslaget innebär att vårdens upphörande ska prövas i två steg. Det första steget knyter an till frågan om förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU fortfarande är uppfyllda, medan det andra steget knyter an till frågan om det finns en risk för att ett barns hälsa eller utveckling allvarligt skadas genom att vården upphör. Vid den bedömningen ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande. Syftet med förslaget är att prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra eller inte ska göras genom ett transparent och rättssäkert tillvägagångssätt. Detta bedöms stärka tryggheten, säkerheten och stabiliteten för placerade barn.

En ny grund för fortsatt vård enligt LVU

Utredningens förslag om en prövning i två steg innebär att ett barn kan fortsätta att vårdas med stöd av LVU även om förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns. Detta är en förhållandevis stor förändring av grundläggande betydelse som tydligt bör framgå av lagen. Utredningen föreslår därför att en ny grund för fortsatt vård enligt LVU ska införas.

Den nya grunden innebär följaktligen att ett barn kan fortsätta att vårdas med stöd av lagen trots att förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU inte längre finns. För att den nya grunden för fortsatt vård ska bli tillämplig krävs dock att det finns ett inledande beslut om vård. Det inledande beslutet om vård kan även fortsättningsvis bara grundas på 2 eller 3 § LVU.

Utredningens förslag innebär att den nya grunden för fortsatt vård enligt LVU kan tillämpas på alla barn som vårdas med stöd av lagen, oavsett om det inledande beslutet om vård grundades på 2 eller 3 § LVU. Vård som fortgår med stöd av den nya grunden ska dock upphöra senast när barnet fyller 18 år. En ung person mellan 18 och 20 år kan alltså inte vara kvar i tvångsvård om förutsättningarna för vård enligt 3 § LVU saknas.

Socialnämnden ska fatta ett beslut som ska prövas av domstol

Att tvångsvårda ett barn är en mycket ingripande åtgärd, och starka rättssäkerhetsgarantier är påkallade. En följd av detta är exempelvis att det är förvaltningsrätten som beslutar om att inleda vård enligt lagen, efter ansökan från socialnämnden. Utredningens förslag innebär att vården enligt LVU kan fortsätta på en annan grund än det underliggande beslutet om inledande av vård. I ett sådant fall har visserligen en domstol redan beslutat att ett barn ska vårdas med stöd av lagen, men utifrån andra omständigheter. Liknande rättssäkerhetsgarantier som vid inledande av vård är därför påkallade. Som en följd av detta lämnar utredningen ett förslag om att en socialnämnd ska fatta ett särskilt beslut om den finner att grunden för den fortsatta vården ska ändras. Beslutet ska därefter underställas förvaltningsrätten.

Socialnämnden ska ha en plan för den fortsatta vården

Att ett barn vårdas med stöd av LVU kan normalt inte ses som en långsiktig lösning för att säkra ett barns behov av stabilitet och trygghet. Grundtanken är att ett barn ska kunna återförenas med sina föräldrar eller, om det inte är möjligt, till exempel att en vårdnadsöverflyttning ska ske. För att tydliggöra vad som på sikt är tanken att vården ska utmynna i föreslår utredningen att en socialnämnd – om vården ska fortsätta med stöd av den föreslagna nya grunden för fortsatt vård – ges en skyldighet att revidera vårdplanen. Vårdplanen ska i normalfallet ta sin utgångspunkt i de skäl som domstolen anför för att vården ska fortsätta. Det kan till exempel vara att verka för ett fungerande umgänge mellan ett barn och hans eller hennes vårdnadshavare.

Möjligheten att begära en hemtagningsutredning regleras och begränsas

I nuvarande LVU finns ingen bestämmelse som reglerar vem som kan begära att vård med stöd av lagen ska upphöra. Många gånger väcks frågan om vårdens uppgörande genom att en vårdnadshavare gör en s.k. hemtagningsbegäran. En sådan begäran innebär att socialnämnden inleder en hemtagningsutredning, som mynnar ut i ett överklagbart beslut. Rutinerna kring en hemtagningsbegäran har utarbetats i praktiken. Med tanke på att det är fråga om tvångsvård av barn och unga är det angeläget att en sådan bestämmelse förs in i lagen. Utredningen lämnar därför ett förslag om att det i lagen tas in en uttrycklig bestämmelse om att den eller de som har vårdnaden om ett barn samt barn som har fyllt 15 år får begära att vården ska upphöra.

Det saknas för närvarande helt begränsningar i en vårdnadshavares möjlighet att göra en hemtagningsbegäran. En vårdnadshavare kan alltså vid upprepade tillfällen begära att vården ska upphöra och på det sättet påkalla upprepade hemtagningsutredningar. Detta leder till att

socialnämnden vid upprepade tillfällen kan behöva inleda en hemtagningsutredning. Upprepade hemtagningsutredningar riskerar att påverka ett barn negativt och hans eller hennes möjlighet att komma till ro och anpassa sig till sin miljö. Det påverkar även socialtjänstens arbete och kan påverka en vårdnadshavares möjligheter att ta till sig erbjudna insatser eller komma till den insikt om förutsättningarna som motiverade vården som krävs för att vården ska kunna upphöra. Det är således ingen som gynnas av upprepade hemtagningsutredningar och begäran om att vården ska upphöra – allra minst barnen.

Utredningen föreslår därför att det införs en begränsning av en vårdnadshavares möjlighet att begära att vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU ska upphöra. En socialnämnd behöver inte pröva en sådan begäran om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste sex månaderna. Förslaget bedöms öka tryggheten och stabiliteten hos placerade barn.

Flyttningsförbudet tas bort i LVU och flyttas till socialtjänstlagen

Ett flyttningsförbud innebär att ett barns vårdnadshavare förbjuds att flytta barnet från exempelvis ett familjehem. För att förvaltningsrätten ska få meddela ett sådant förbud krävs att det finns en påtaglig risk för att ett barns hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet. Bestämmelserna om flyttningsförbud syftar till att hindra skadliga hemtagningar och förbereda en skonsam hemflytt för barnet samt att bevaka barnets bästa. Bestämmelserna om flyttningsförbud används dock sällan, och det kan ifrågasättas om de uppfyller det syfte lagstiftaren tänkte sig.

Utredningen föreslår att flyttningsförbudet tas bort i LVU och i stället flyttas till socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Detta innebär att det inte längre ska vara möjligt att besluta om flyttningsförbud när det beslutats att vård enligt LVU ska upphöra. De situationer där flyttningsförbud hade kunnat meddelas ryms av förslaget till ändring i 21 § LVU och barnet ska i stället fortsätta att vårdas enligt LVU. Förslaget bedöms öka tryggheten och stabiliteten för tvångsvårdade barn.

För barn som är frivilligt placerade, det vill säga med stöd av SoL, kan det finnas situationer där möjligheten att meddela ett flyttningsförbud ska kvarstå. Bestämmelserna om flyttningsförbud flyttas därför till SoL.

Lagens namn ändras och barnet förs in i lagtexten

Majoriteten av de som vårdas med stöd av LVU är barn under 18 år. Trots detta utgår lagen, i sin nuvarande lydelse, från *den unge* och ordet *barn* återfinns bara i tre bestämmelser i lagen. För att stärka och synliggöra barnrättsperspektivet föreslår utredningen att *den unge* genomgående ändras till *barnet eller den unge*.

Att lagen handlar om barn bör även framgå av lagens namn. Utredningen föreslår därför att lagens namn ändras till lagen med särskilda

bestämmelser om vård av barn och unga. Den kan förslagsvis förkortas LBU. Bilaga 4

Ikraftträdande

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att lagen ska heta lagen med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,

dels att 24–31 §§ och 44 § i sina nuvarande lydelser ska upphävas,

dels att nuvarande 21 a § ska betecknas 21 c §,

dels att 1, 2, 3, 4, 6, 6 a, 8, 9, 9 a, 9 b, 10, 11, 12, 12 a, 13, 13 a, 14, 15, 15 b, 15 c, 16, 17, 17 a, 17 b, 17 c, 19, 20 c, 21, 22, 31 b, 31 c, 31 d, 31 i, 31 h, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 43 b och 43 c §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 21 a och 21 b §§, av följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 2 § ska lyda ”Förutsättningar för vård”:

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.	Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med *barnet eller* den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna ska präglas av respekt för barnet och den unges människovärde och integritet.
Den som är under 18 år ska dock *beredas* vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.	Den som är under 18 år ska dock *ges* vård enligt denna lag, om någon av de förutsättningar som anges i 2, 3 § *eller 21 § andra stycket är uppfyllda* och det kan antas att behövlig vård inte kan ges *barnet* med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när *barnet* har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.
Vård med stöd av 3 § får även *beredas* den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.	Vård med stöd av 3 § får även *ges till* den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22, *24* och 31 a §§.	Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 31 a §§.
Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.	Vid beslut enligt denna lag ska vad som *bedöms vara* bäst för *barnet och* den unge vara avgörande.
	Med barn avses varje människa under 18 år.
	Med ung person eller den unge avses varje människa mellan 18 och 20 år.
	Förutsättningar för vård
	2 §
Vård *skall* beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den *unges* hälsa eller utveckling skadas.	Vård *ska* beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas.
	3 §
Vård *skall* också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.	Vård *ska* också beslutas om *barnet eller* den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.
Vård *skall* också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.	Vård *ska* också beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.
	4 §
Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.	
Ansökan *skall* innehålla en redogörelse för	Ansökan *ska* innehålla en redogörelse för
– den unges förhållanden,	– *barnets eller* den unges förhållanden,
– de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver *beredas* vård,	– de omständigheter som utgör grund för att *barnet eller* den unge behöver *ges* vård,

– tidigare vidtagna åtgärder,
– den vård som socialnämnden avser att anordna,
– hur relevant information lämnats till den unge,
– vilket slags relevant information som lämnats, samt
– den unges inställning.

– hur relevant information lämnats till *barnet eller* den unge,
– *barnets eller* den unges inställning.

6 §

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart *skall* omhändertas, om

1. det är sannolikt att den unge behöver *beredas* vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet *skall* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att den unge omedelbart *skall* omhändertas.

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart *ska* omhändertas, om

1. det är sannolikt att *barnet eller* den unge behöver *ges* vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för *barnets eller* den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet *ska* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, får även rätten besluta att *barnet eller* den unge omedelbart *ska* omhändertas.

6a §

Är svensk domstol inte behörig att besluta om *beredande* av vård enligt denna lag, får socialnämnden besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas, om

1. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för *den unges* hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras, och

2. det är sannolikt att *den unge* tillfälligt behöver vård som avses i denna lag.

Är svensk domstol inte behörig att besluta om vård enligt denna lag, får socialnämnden besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas, om

1. åtgärder av behörig utländsk myndighet inte kan avvaktas med hänsyn till risken för *barnets* hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras, och

2. det är sannolikt att *barnet* tillfälligt behöver vård som avses i denna lag.

För beslut enligt första stycket gäller 6 § andra stycket och, för det fall socialnämnden har ansökt om vård med stöd av lagen, 6 § tredje stycket.

I 9 a och 9 b §§ finns bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård av *den unge*.

I 9 a och 9 b §§ finns bestämmelser om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård av *barnet*.

Denna paragraf ansluter, tillsammans med 7–9 b §§, till rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen) och lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

8 §

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge ska

1. *beredas* vård med stöd av denna lag, eller

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att *barnet eller* den unge ska

1. *ges* vård med stöd av denna lag, eller

2. vara fortsatt omhändertagen för tillfällig vård enligt 9 a §.

Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

9 §

Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om ansökan om vård eller ansökan om fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § inte har gjorts inom den tid som anges i 8 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

2. när rätten avgör frågan om vård eller frågan om fortsatt omhändertagande.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om den unge är häktad.

Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om *barnet eller* den unge är häktad.

Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen eller en fråga om fortsatt omhändertagande enligt 9 a §.

9 a §

Förvaltningsrätten får medge att ett omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta om *den unge* fortsatt behöver tillfällig vård och socialnämnden har ansökt om fortsatt omhändertagande inom den tid som anges i 8 § första stycket, tiden för ett beslut om förlängd

Förvaltningsrätten får medge att ett omhändertagande enligt 6 a § ska fortsätta om *barnet* fortsatt behöver tillfällig vård och socialnämnden har ansökt om fortsatt omhändertagande inom den tid som anges i 8 § första stycket, tiden för ett beslut om förlängd

tidsfrist enligt 8 § andra stycket inte har löpt ut eller tiden för ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande inte har löpt ut.	tidsfrist enligt 8 § andra stycket inte har löpt ut eller tiden för ett gällande beslut om fortsatt omhändertagande inte har löpt ut.
Socialnämnden ska i ansökan ange hur lång tid *den unge* behöver vara *omhändertagen* och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Tillsammans med ansökan ska socialnämnden överlämna handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.	Socialnämnden ska i ansökan ange hur lång tid *barnet* behöver vara *omhändertaget* och vilka omständigheter som utgör grund för ett fortsatt omhändertagande. Tillsammans med ansökan ska socialnämnden överlämna handlingarna i ärendet till förvaltningsrätten.

Om ansökan har kommit in till förvaltningsrätten inom föreskriven tid, får omhändertagandet fortsätta i avvaktan på förvaltningsrättens beslut.

Ett medgivande om fortsatt omhändertagande får lämnas för högst två månader åt gången, räknat från den dag då domstolen meddelar beslut i frågan. Ett fortsatt omhändertagande får pågå under högst ett år i följd, såvida inte fortsatt tillfällig vård är nödvändig.

9 b §

Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § upphör om socialnämnden inte har ansökt om att den unge ska vara fortsatt *omhändertagen* innan tiden för gällande beslut om fortsatt omhändertagande har löpt ut.	Ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård enligt 9 a § upphör om socialnämnden inte har ansökt om att barnet ska vara fortsatt *omhändertaget* innan tiden för gällande beslut om fortsatt omhändertagande har löpt ut.
Om det inte längre finns skäl för att *den unge* ska vara *omhändertagen*, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.	Om det inte längre finns skäl för att *barnet* ska vara *omhändertaget*, ska socialnämnden eller, i förekommande fall, rätten besluta att omhändertagandet genast ska upphöra.

10 §

Vården *skall* anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem.	Vården *ska* anses påbörjad när *barnet eller* den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats utanför sitt eget hem.

För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och föreskrifterna i 11–20 §§.

11 §

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge *skall* ordnas och var han eller hon *skall* vistas under vårdtiden. I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock Statens	Socialnämnden bestämmer hur vården av *barnet eller* den unge *ska* ordnas och var han eller hon *ska* vistas under vårdtiden. I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock

institutionsstyrelse i samband med att den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt *skall* vistas i ett annat sådant hem.

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av denna lag *skall* dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet *skall* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården *skall* ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

Statens institutionsstyrelse i samband med att *barnet eller* den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt *ska* vistas i ett annat sådant hem.

Nämnden får medge att *barnet eller* den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av denna lag *ska* dock alltid inledas utanför barnets eller den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet *ska* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över *barnet eller* den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att *barnets eller* den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

12 §

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett hem som avses i första stycket ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

För vård av *barn eller* unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att *barnet eller* den unge ska vistas i ett hem som avses i första stycket ska Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.

12 a

Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas

Om *barnet eller* den unge är placerad på ett särskilt

eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

Har *den unge* beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När *den unge* har varit *placerad* i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen.

Vid övervägande enligt tredje stycket ska följande särskilt beaktas:

– *den unges* och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,

ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om *barnet eller* den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att *barnet eller* den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

13 §

Har *barnet getts* vård med stöd av 2 § *eller har vården därefter fortsatt med stöd av 21 § andra stycket*, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Har *barnet eller* den unge *getts vård* med stöd av 3 § *eller har vården därefter fortsatt med stöd av 21 § andra stycket*, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När *barnet* har varit *placerat* i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen.

Vid övervägande enligt tredje stycket ska följande särskilt beaktas:

– *barnets* och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,

– *den unges* relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose *den unges* behov av en trygg och god uppväxt,

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose *den unges* behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, och

– *den unges* relation till sina föräldrar.

– *barnets* relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose *barnets* behov av en trygg och god uppväxt,

– familjehemsföräldrarna inställning till och förmåga att tillgodose *barnets* behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, och

– *barnets* relation till sina föräldrar.

13 a §

Socialnämnden ska noga följa vården av den som får vård med stöd av denna lag.

Socialnämnden ska följa vården främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas,

2. enskilda samtal med den unge,

3. samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem, och

4. samtal med vårdnadshavarna.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

1. regelbundna personliga besök i det hem *där barnet* eller den unge vistas,

2. enskilda samtal med *barnet eller* den unge,

3. samtal med den eller dem som tagit emot *barnet eller* den unge i sitt hem, och

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma *barnets eller* den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

14 §

Socialnämnden har ett ansvar för att *den unges* behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden.

1. besluta hur *den unges* umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas, eller

2. besluta att *den unges* vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

Socialnämnden har ett ansvar för att *barnets* behov av umgänge med föräldrar och vårdnadshavare så långt möjligt tillgodoses.

1. besluta hur *barnets* umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas, eller

2. besluta att *barnets* vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Av 30 § tredje stycket folkbokföringslagen (1991:481) framgår när socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring för barn som vårdas enligt 2 § denna lag.

15 §

Om den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *skall* kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Om *barnet eller* den unge vårdas på någon grund som anges i 3 § och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *ska* kunna genomföras. *Barnets eller* den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

15 b §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får *beredas* vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller
2. om det är nödvändigt för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får *ges* vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till *barnets eller* den unges eller andras säkerhet, eller
2. om det är nödvändigt för att förhindra att *barnet eller* den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att *barnet eller* den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

15 c §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt

påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. Den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.	påkallat på grund av att *barnet eller* den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. *Barnet eller* den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

16 §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, *skall* den omhändertas.	Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. *Barnet eller* den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, *ska* den omhändertas.

17 §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.	En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte *barnet eller* den unge avstår från den rätten.
Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild	*Barnet eller* den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar

person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.	att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. *Barnets eller* den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

17 a §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.	Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Barnet eller* den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.
Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.	Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att *barnet eller* den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

17 b §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.	Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som *barnet eller* den unge inte får inneha enligt 16 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

17 c §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på *barn eller* unga som om- fattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som *barnet eller* den unge inte får inneha enligt 16 §.

19 §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som den unge inte får inneha enligt 16 §, *skall* egendomen omhändertas.

Brev mellan den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde *skall* vidarebefordras utan föregående granskning.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser, om detta behövs med hänsyn till ordningen vid hemmet eller till *barnets eller* den unges särskilda förhållanden. För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från *barnet eller* den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som *barnet eller* den unge inte får inneha enligt 16 §, *ska* egendomen omhändertas.

Brev mellan *barnet eller* den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde *ska* vidarebefordras utan föregående granskning.

20 c §

Den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

1. avskildhet enligt 15 c §,
2. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §, eller
3. rumsvisitation enligt 17 b §.

Under samtalet ska den unge få information om vad som var

Under samtalet ska *barnet eller* den unge få information om vad

anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

21 §

När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden *skall* noga förbereda *den unges* återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

När det inte längre finns förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § och de omständigheter som ledde till ett beslut om vård har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra. Nämnden *ska* noga förbereda *barnets* återförening med den eller de som har vårdnaden om honom eller henne.

Även om förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § inte längre finns ska vården ändå fortsätta om barnets hälsa eller utveckling riskerar att allvarligt skadas om vården upphör. Vid bedömningen av denna risk ska vad som bedöms vara bäst för barnet vara avgörande.

Vid bedömningen enligt andra stycket ska bland annat följande beaktas:

– barnets inställning till vården och fortsatt placering samt vad barnet uttryckt i övrigt,

– barnets relation till vårdnadshavare, syskon, familjehemmet eller annan omsorgsgivare,

– barnets förankring i förskola eller skola och i den sociala miljön,

– barnets ålder, placeringstid och behov av kontinuitet, och

– om barnet har särskilda behov, pågående behandling eller annan insats.

Om vården ska fortsätta med stöd av andra stycket ska socialnämnden revidera vårdplanen i enlighet med 11 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453).

Vård som har beslutats med stöd av 2 § *skall* upphöra senast när *den unge* fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 2 § *eller som fortsätter med stöd*

Vård som har beslutats med stöd av 3 § *skall* upphöra senast när den unge fyller 21 år.

av andra stycket ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Vård som har beslutats med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år. *Vård som har beslutats med stöd av 3 § och som fortsätter med stöd av andra stycket ska upphöra när barnet fyller 18 år.*

21 a

Ett barn som har fyllt 15 år och den eller de som har vårdnaden om ett barn får begära att vård utanför det egna hemmet ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att vård som ges med stöd av 2 § eller vård som därefter fortsatt med stöd av 21 § andra stycket ska upphöra behöver inte prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste sex månaderna.

21 b §

Om en socialnämnd finner att ett barn ska fortsätta att vårdas med stöd av 21 § andra stycket i stället för med stöd av 2 eller 3 §, ska nämnden fatta ett särskilt beslut om fortsatt vård.

Beslutet ska underställas förvaltningsrätten senast inom fyra veckor från dagen för beslutet.

Om beslutet inte har underställts förvaltningsrätten inom föreskriven tid, upphör beslutet om vård.

22 §

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva *beredas* vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva ges vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som *barnet eller* den unge behöver inte kan ges med samtycke av *barnet eller* den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av barnets vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller	1. att *barnet eller* den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.	2. att *barnet eller* den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas, ska en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första och *tredje* styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.	Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första och *femte* styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket. Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.

31 b §

Beslut om utreseförbud meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan ska innehålla en redogörelse för

1. *den unges* förhållanden,	1. *barnets* förhållanden,
2. de omständigheter som utgör grund för att *den unge* behöver skyddas genom ett utreseförbud,	2. de omständigheter som utgör grund för att *barnet* behöver skyddas genom ett utreseförbud,
3. tidigare vidtagna åtgärder,	
4. hur relevant information lämnats till *den unge*,	4. hur relevant information lämnats till *barnet*,
5. vilket slags relevant information som lämnats, och	
6. *den unges* inställning.	6. *barnets* inställning.

31c §

Om ett utreseförbud har meddelats ska socialnämnden inom sex månader från dagen för beslutet pröva om utreseförbudet ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Om det inte längre finns skäl för ett utreseförbud, ska socialnämnden besluta att utreseförbudet ska upphöra. Ett utreseförbud upphör senast när *den unge* fyller 18 år.	Om det inte längre finns skäl för ett utreseförbud, ska socialnämnden besluta att utreseförbudet ska upphöra. Ett utreseförbud upphör senast när *barnet* fyller 18 år.

31 d §

Socialnämnden får besluta om tillfälligt utreseförbud, om

1. det är sannolikt att ett utreseförbud behövs, och

2. rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att *den unge* förs utomlands eller lämnar Sverige.

2. rättens beslut om utreseförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för att *barnet* förs utomlands eller lämnar Sverige.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt utreseförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om utreseförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt utreseförbud.

31 i §

Socialnämnden får för en viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Sådant beslut får endast fattas om det inte finns någon risk för att *den unge* förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till annat land i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas

Socialnämnden får för en viss resa besluta om ett tillfälligt undantag från ett utreseförbud. Sådant beslut får endast fattas om det inte finns någon risk för att *barnet* förs utomlands eller lämnar Sverige eller under resan förs eller beger sig till annat land i syfte att ingå äktenskap eller en äktenskapsliknande förbindelse eller könsstympas

31 h §

Beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud hindrar inte beslut enligt 21 *a* § första stycket.

Ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud upphör när ett beslut enligt 21 *a* § första stycket har verkställts.

Beslut om utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud hindrar inte beslut enligt 21 *c* § första stycket.

Ett utreseförbud eller ett tillfälligt utreseförbud upphör när ett beslut enligt 21 *c* § första stycket har verkställts.

32 §

I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning *skall,* om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av *barnet eller* den unge samt utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i *barnets eller* den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning *ska*, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

Om den unge är omhändertagen *eller om ett tillfälligt flyttningsförbud* eller ett tillfälligt utreseförbud har meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård, *flyttningsförbud* eller utreseförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.	Om *barnet eller* den unge är omhändertagen eller ett tillfälligt utreseförbud har meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

35 §

I mål om *beredande* eller upphörande av vård, *flyttningsförbud*, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud enligt denna lag ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.	I mål om *vård* eller upphörande av vård, fortsatt omhändertagande för tillfällig vård eller utreseförbud enligt denna lag ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

36 §

Den unge ska få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.	*Barnet eller* den unge ska få relevant information. Barnet eller den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om *barnet eller* den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. *Barnets eller* den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.
Om *den unge* har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det.	Om *barnet* har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det.

Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande *den unges* ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande *barnets eller* den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

37 §

Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande, *tillfälligt flyttningsförbud* och tillfälligt utreseförbud ska nämndemän ingå i rätten.

Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt utreseförbud ska nämndemän ingå i rätten.

39 §

I mål och ärenden om *beredande av* vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, *flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §*, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

I mål och ärenden om vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård *eller fortsatt vård* enligt 21 §, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Till offentligt biträde för den unge får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

Till offentligt biträde för *barnet eller* den unge får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för *dennes* vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Behövs offentligt biträde både för *barnet eller* den unge och för *barnets* vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

40 §

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser, *om tillfälligt flyttningsförbud* eller om tillfälligt utreseförbud gäller omedelbart.

Beslut om omedelbart omhändertagande, om förebyggande insatser eller om tillfälligt utreseförbud gäller omedelbart.

Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte bestämmer något annat.

Rätten får bestämma att andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart.

41 §

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,

1. beslutat om var vården av *barnet eller* den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta *barnet* eller den unge från det hem där han eller hon vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att *barnets eller* den unges vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,

6. *beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,*

7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård

8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud, eller

9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

6. *beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård*

7 beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud, eller

8. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 och 31 f §§ i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

43 §

Polismyndigheten eller, om det gäller en transport av någon som vårdas i ett sådant särskilt hem som avses i 12 §, Kriminalvården ska lämna hjälp för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till den unges hem eller för att föra den unge till läkarundersökningen,	1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 32 §, tillträde till *barnets eller* den unges hem eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag, och

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 §, om den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.	3. Statens institutionsstyrelse efterforska och hämta den som vårdas vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn på någon grund som anges i 3 §, om *barnet eller* den unge har avvikit från hemmet, eller ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne.

En begäran enligt första stycket får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) eller, om det gäller en transport som utförs av Kriminalvården, 4 kap. 4 § och 10 § första stycket häkteslagen (2010:611) behöver tillgripas, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

Andra stycket gäller inte en begäran av rätten och inte heller en begäran av Statens institutionsstyrelse om efterforskning.

43 b §

Den som begär hjälp enligt 43 § ska utan hinder av sekretess lämna den verkställande myndigheten de uppgifter om den unge eller närstående till denne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.	Den som begär hjälp enligt 43 § ska utan hinder av sekretess lämna den verkställande myndigheten de uppgifter om *barnet eller* den unge eller närstående till denne som behövs för planeringen och genomförandet av åtgärden.

43 c §

Den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 43 § ska kunna genomföras. Den som är under femton år får dock inte tas i förvar.	*Barnet eller* den unge får tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 43 § ska kunna genomföras. Den som är under femton år får dock inte tas i förvar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.

Bilaga 5

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs

dels att 16 kap. 3 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas nio nya paragrafer, 6 kap. 17–25 §§, av följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 6 kap. 17 § ska lyda ”Flyttningsförbud m.m.”

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	6 kap.
	Flyttningsförbud m.m.
	17 §
	Förvaltningsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om ett barn att ta barnet från ett hem som avses i 6 kap. 6 § första stycket, om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).
	18 §
	Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § att ta emot barnet i ett enskilt hem. Samma nämnd beslutar om tillfälligt flyttningsförbud enligt 20 §.
	19 §
	Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.
	När ett flyttningsförbud inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att förbudet ska upphöra.
	20 §
	Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om
	1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och

2. rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

21 §

Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, ska beslutet underställas förvaltningsrätten. Då gäller bestämmelserna i 7 § första–tredje styckena lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga.

22 §

Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden inom två veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

23 §

Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 22 §, eller

2. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

24 §

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur barnets umgänge ska utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal.

25 §

I mål och ärenden om flyttningsförbud, fortsatt flyttningsförbud, tillfälligt flyttningsförbud och upphörande av flyttningsförbud gäller bestämmelserna i 34, 35, 37, 39 och 40 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga.

16 kap

3 §

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

– ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
– bistånd enligt 4 kap. 1 §,
– vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
– förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
– medgivande enligt 6 kap. 6 §,
– medgivande enligt 6 kap. 12 §,
– återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
– samtycke enligt 6 kap. 14 §, – samtycke enligt 6 kap. 14 §, *eller*

– fortsatt flyttningsförbud enligt 6 kap. 19 §, eller

– avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

På begäran av sökanden får verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem.

6 §

Till böter döms den som

1. överträder ett förbud eller en begränsning som har meddelats med stöd av 5 kap. 2 §,

2. åsidosätter någon av bestämmelserna i 6 kap. 6 § första stycket eller 12 § första stycket, eller, om inte gärningen är belagd med straff i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, 10 §,

3. överträder ett flyttningsförbud enligt 6 kap. 17 § eller ett tillfälligt flyttningsförbud enligt 6 kap. 20 §,

4. utan tillstånd driver verksamhet som avses i 7 kap. 1 §,

5. i strid mot ett förbud som har meddelats enligt 13 kap. 9 eller 10 § fortsätter verksamheten.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket 1 eller 2 får väckas endast efter medgivande av Socialstyrelsen.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket 3 får väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket *3* eller 4 får väckas endast efter medgivande av Inspektionen för vård och omsorg.

Allmänt åtal för brott som avses i första stycket *4* eller *5* får väckas endast efter medgivande av Inspektionen för vård och omsorg.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2023.

Sammanfattning av betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) i relevanta delar

Utredningens uppdrag och arbete

Uppdraget

Den 7 oktober 2021 gav regeringen i uppdrag åt en särskild utredare att se över och föreslå åtgärder för hur kvaliteten i vården kan öka när barn och unga placeras i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende (HVB), inklusive särskilda ungdomshem, med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Syftet med uppdraget är att säkerställa att barn och unga som placeras utanför det egna hemmet alltid ska garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård. Utredaren ska därför bland annat lämna förslag på hur kvaliteten i vården av barn och unga som placeras utanför det egna hemmet kan säkerställas, hur stödet till barn och unga kan förbättras sedan vård utanför det egna hemmet har upphört, analysera familjehemmens förutsättningar att ge god vård och föreslå hur tillgången till fler lämpliga familjehem kan öka, analysera och föreslå hur kunskapen om kvaliteten i vården kan öka lokalt och nationellt, och föreslå de åtgärder eller författningsändringar som bedöms lämpliga. I uppdraget ingår att se över vårdkedjan som helhet samt specifika delar kring familjehemsvården, institutionsvården, eftervården, samt barns delaktighet och uppföljningen av vården.

I direktiven anges vissa avgränsningar. Det gäller bland annat förutsättningarna för vård enligt 2 och 3 §§ LVU, tillståndsprövningen hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO), de särskilda befogenheter som Statens institutionsstyrelsen (SiS) har vid vård i särskilda ungdomshem enligt 15–20 c §§ LVU) och förutsättningarna för den individbaserade socialtjänststatistiken. Den 26 januari beslutade regeringen om tilläggsdirektiv som innebär att utredningens arbete ska avslutas senast den 31 oktober 2023.

Utredningens utgångspunkter

Utredningen har utgått från några centrala perspektiv på samhällets vård för barn och unga. Det gäller

- Barnrättsperspektivet som innebär att barn är rättighetsbärare och att deras rättigheter och behov ska tillgodoses i enlighet med vad som anges i barnkonventionen och andra lagar och regler som gäller i Sverige. Utredningen har arbetat med utgångspunkt i att dessa förhållanden till stora delar också är aktuella för unga som fyllt 18 men inte 21 år och som är placerade med stöd av SoL eller LVU.
- Vårdkedjeperspektivet som handlar om syften, sammanhang och delaktighet för barn och unga över tid. Vårdkedjan omfattar socialnämndens utredning, valet av insats, nämndens bedömning av

om förutsättningarna i det tilltänkta hemmet eller boendet svarar mot barnets eller den unges behov, vården under placeringstiden, uppföljning under och efter placeringstiden samt insatser efter avslutad placering.
- Verksamhetsperspektivet som avser förutsättningarna för att varje enskild länk i vårdkedjan är ska ge tillräckligt god kvalitet i vården.
- Helhetsperspektivet på barnet eller den unges rättigheter och behov som innebär att vårdkedjan flätas samman med andra insatser för hälsa, utbildning och övergång till vuxenlivet samt med stöd till vårdnadshavare.

Utifrån dessa perspektiv lämnar utredningen förslag på en nödvändig reformering av samhällets vård för barn och unga. Syftet är en hållbar samhällsvård som både kan möta dagens behov och bidra till att förebygga fortsatta vård- och stödbehov.

Expertstöd och dialog

Till utredningen har en brett sammansatt grupp med sakkunniga och experter varit knuten. Gruppen har utsetts av Regeringskansliet och omfattar företrädare för departement och myndigheter, forskare och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Utredningen har också haft en referensgrupp som bestått av flera representanter för barnrätts-organisationer som har daglig kontakt med barn och unga som befinner sig i samhällsvård eller har nylig erfarenhet av det. Utöver det har utredningen strävat efter öppenhet under arbetet och haft dialog med ett stort antal företrädare för huvudmän, myndigheter och organisationer samt med forskare och andra berörda.

Nordiskt perspektiv

Under sitt arbete har utredningen tagit del av material från övriga Norden och i flera fall sett betydande likheter i förutsättningar och utmaningar mellan länderna. Utredningen har också besökt myndigheter inom det norska barnevernet och haft kontakt med möte med den danska Socialstyrelsen. För utredningen är det tydligt att kontakter inom Norden ger värdefulla möjligheter till jämförelser av samhällsvården i de olika länderna. I betänkandet föreslår utredningen att regeringen bör initiera fortsatta sådana kontakter.

Barn och unga om samhällets vård

Utredningen har strävat efter att ta fram förslag som utgår från vad barn och unga med erfarenheter av samhällsvård själva uttrycker. För att få underlag till det har utredningen tagit fram en beskrivning av vad som behöver bli bättre i dagens samhällsvård med fokus på vårdkedjan och barns och ungas delaktighet. Arbetet med beskrivningen har bestått av följande delar:

– erfarenhetsdialoger genom djupintervjuer och workshops med barn och unga med egna erfarenheter av att vara i samhällets vård,
– förankring av utredningens analys av barnens upplevelser med referensgruppen med barnrättsorganisationer,
– workshops med bland annat medarbetare och ledningsfunktioner från socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård, polis, SiS och privata HVB kring vilka förändringar som krävs utifrån det som kommit fram i djupintervjuer och workshops.

Barn och unga som blir placerade har ofta haft en uppväxt präglad av utsatthet. Varje individs upplevelse är unik men det som barn och unga har berättat för utredningen handlar ändå om många gemensammaerfarenheter av samhällsvården. I beskrivningen har dessa erfarenheter samlats i tre områden:

– Goda och nära relationer: Både under och efter placeringen behöver barn och unga kunna utveckla och behålla goda och nära relationer med föräldrar, syskon, omsorgspersoner, vänner och andra viktiga personer samt kunna delta i fritidsaktiviteter.
– Meningsfull vård: En meningsfull vård behöver vara begriplig, tillräcklig och inte göra skada. Den behöver också omfatta stöd för skolarbetet och hälsan.
– Trygghet och sammanhang: Barn i samhällsvård behöver trygghet och sammanhang för att inte uppleva oförutsägbarhet, ensamhet, bristande rättssäkerhet, rotlöshet och uppbrott.

Beskrivningen av dessa tre områden landade väl hos de professionella som utredningen träffade. De kände igen områdena och bekräftade om egna upplevelser av brister i de tre områdena.

Utredningen utgår i sina bedömningar och förslag från de tre områdena, men har valt att inte formulera nya målbestämmelser som direkt gäller dem. Det finns redan ett stort antal syften, mål och principer för samhällets vård av barn och unga som på olika sätt gäller det som barn, unga och professionella framfört till utredningen. Enligt utredningens uppfattning är det viktigast att få dessa syften, mål och principer att tillämpas som avsett.

Socialnämndens ansvar för en stärkt vårdkedja

Bestämmanderätt vid placering

Vid en placering övertar socialnämnden delvis vårdnadshavarens ansvar. Var gränserna går i praktiken är i vissa delar oklart, vilket riskerar att försvåra kontakter om bland annat barnens hälsa och utbildning. Utredningen föreslår ett förtydligande i LVU där det framgår att nämnden under vårdtiden har samma ansvar som vårdnadshavaren annars har för att den unges grundläggande rättigheter tillgodoses och att nämnden eller den som nämnden har uppdragit vården till ska ha uppsikt över den unge och bestämma om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Det innefattar att verka för att den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som den unge behöver.

Vilka andra regler som ska gälla för bestämmanderätten mellan barn och unga, vårdnadshavare och socialnämnden bör utredas särskilt av regeringen. Införandet av digitala tjänster får särskilda konsekvenser då de ofta bygger på vårdnadshavares samverkan och därmed riskerar att exkludera för barn och unga i samhällsvård. Dessa behöver också utredas och åtgärdas.

LVU i hemmet

Vård som beslutas enligt LVU kan ges i den unges hem. Utredningen anser att LVU i hemmet kan vara en lämplig och mindre ingripande vårdform förutsatt att vårdbehoven kan tillgodoses där, vårdnadshavarna får det stöd de behöver och socialnämnden kan ta ansvar för det som sker under vårdtiden, inklusive uppsiktsansvaret för den unge.

LVU i hemmet är inte en placeringsform och det är i dag oklart hur vårdformen förhåller sig till de bestämmelser som gäller innehåll och kvalitet i vård utanför det egna hemmet. Utredningens förslag om att vård enligt LVU ska ingå i samhällsvården för barn och unga klargör att samma krav ska ställas på den vården som på annan samhällsvård och att socialnämnden har samma ansvar oavsett var samhällsvården utförs.

För att LVU i hemmet ska kunna användas på ett mer planerat och systematiskt sätt föreslår utredningen att den nuvarande begränsningen om att vården alltid ska påbörjas utanför det egna hemmet tas bort.

Utredningen föreslår också att för unga som vårdas med stöd av 3 § LVU får socialnämnden besluta om särskilda villkor som förutsättning för att få vårdas i det egna hemmet. De särskilda villkoren får avse

– skyldighet att ta emot vissa andra insatser inom socialtjänsten, och
– att den unge ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

Övervägande av vården

Utredningen anser att de överväganden av vården som socialnämnden ska göra enligt SoL och LVU behöver få ett tydligare innehåll. Socialnämnden föreslås minst en gång var sjätte månad överväga

– om behovet av vård har förändrats, och
– om barnets eller den unges behov av vård och stöd tillgodoses.

Vid övervägandet ska nämnden beakta barnets eller den unges inställning till vården.

Samhällsvård enligt SoL ska upphöra när den inte längre behövs eller när samtycke till den inte längre finns.

Vid det första övervägandet efter att vård har inletts ska nämnden följa upp om en hälsoundersökning har erbjudits och en kunskapsbedömning som utredningen förslår har gjorts.

De särskilda ungdomshemmens roll i vårdkedjan

Utredningen konstaterar att det krävs betydande insatser för att SiS ska vara den typ av myndighet som det finns skäl för staten att ha inom samhällets vård för barn och unga, det vill säga en myndighet med hög tillgänglighet, spetskompetens och en central roll för kvalitets- och kunskapsutveckling. SiS har dock gjort viktiga förändringar för att differentiera vården i särskilda ungdomshem och dela in personalen efter utbildningsnivå och arbetsuppgifter. Utredningen vill framhålla att det är angeläget att SiS får förutsättningar att fortsätta dessa arbeten för att säkerställa kvaliteten inom sin egen myndighet och ge kunskap också till den övriga institutionsvården för barn och unga. Regeringen föreslås också utreda den långsiktiga finansieringen av vården i särskilda ungdomshem med inriktning på likvärdighet för barn och unga oavsett hemkommun.

De särskilda ungdomshemmens uppdrag är att ge särskilt noggrann tillsyn. Utredningen föreslår att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att samordna ett arbete för att i nära samverkan med SiS och SKR ta fram kriterier för när barn och unga ska vårdas med särskilt noggrann tillsyn. SiS behöver också ha tillgång till vård i öppna former för utslussning under en begränsad tid av barn och unga från låsbara avdelningar i särskilda ungdomshem. När kriterier för att bedöma behov av vård med särskilt noggrann tillsyn tagits fram och tillgången till öppna vårdplatser för utslussning från ungdomshemmen har säkerställts, bör regeringen överväga om SiS ska ges möjlighet att besluta om utskrivning från särskilda ungdomshem. Utredningen lämnar vidare följande förslag som särskilt gäller SiS:

- SiS instruktion ska ändras så att det framgår att myndigheten ska utforma sin verksamhet så att den utgår från varje persons individuella villkor och behov. Det ska också framgå av instruktionen att SiS ska ha en central funktion dit barn och unga kan vända sig för att lämna klagomål på vistelsen vid särskilda ungdomshem.
- Kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska endast få utföras eller bevittnas av någon av samma kön om inte den unge har andra önskemål. Den unge ska tillfrågas om någon särskild person ur personalen ska genomföra åtgärden. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.
- Regeringen bör ge SiS i uppdrag att ta fram riktlinjer för att förebygga sexuella övergrepp och att rapportera hur riktlinjerna implementeras och följs upp samt att stödja barn och unga som blir brottsoffer i särskilda ungdomshem.
- Regeringen bör ge SiS i uppdrag att utveckla sitt arbete med Treatment Foster Care Oregon (TFCO) och bidra till implementeringen av metoden så att den blir tillgänglig för fler kommuner.

Undersökningar av hälsan

Utredningen anser att det behövs en tydligare ordning mellan de undersökningar av hälsan som är reglerade inför och i anslutning till att samhällsvården påbörjas. I dag finns det oklarheter om hur undersökningarna förhåller sig till varandra. Endast barn och unga som vårdas med stöd av LVU är garanterade att träffa en läkare i samband med en placering. Inga barn och unga är garanterade att träffa en tandläkare.

Utredningen föreslår att den nuvarande bestämmelsen i 32 § LVU om läkarundersökning inför placering ändras så att socialnämnden ska besluta om läkarundersökning av den unge i ett LVU-ärende om det finns anledning att anta att en läkarundersökning behövs för att bedöma om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om vård. Det innebär att en läkarundersökning inte måste beslutas innan nämnden gör en ansökan om vård enligt LVU till rätten. Kommunen får också fortsättningsvis utse läkare för denna undersökning. Samtidigt föreslås en ändring av bestämmelserna i lagen (2017:209) om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet så att läkare respektive tandläkare alltid ska ansvara för hälsoundersökningarna.

När det gäller hälsoundersökningarna föreslår utredningen ett förtydligande om att det är den region där barnet eller den unge vistas som ska erbjuda hälsoundersökning. Vidare ska SiS underrätta regionen om behov av hälsoundersökning av barn och unga som vårdas vid särskilda ungdomshem om socialnämnden inte tidigare har underrättat regionen om det. Upplysningsbestämmelser ska också införas i HSL och tandvårdslagen om att regionens skyldighet att erbjuda hälsoundersökningar vid placeringar av barn och unga regleras i en särskild lag.

Utöver de ändringar som gäller hälsoundersökningar föreslår utredningen att lagen om hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet får den nya titeln lag med särskilda bestämmelser om hälsoundersökning och hälso- och sjukvård för barn och unga i samhällsvård. Därmed kan också andra särskilda bestämmelser om hälso- och sjukvård för placerade barn och unga tas in i lagen.

Utredningen föreslår också att regeringen bör ge Socialstyrelsen ansvar och resurser för ett långsiktigt uppdrag att lagar, föreskrifter och allmänna råd om hälsoundersökning av barn och unga i samhällsvård.

Betänkandets lagförslag i relevanta delar

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 1, 10, 11, 13, 13 a, 17, 32 och 41 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 11 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.	
Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.	
Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.	
Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22, 24, 31 a, 32 a och 32 b §§.	Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt *11 a,* 22, 24, 31 a, 32 a och 32 b §§.
Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.	
10 §[2]	
Vården *skall* anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats *utanför sitt eget hem.*	Vården *ska* anses påbörjad när den unge på grund av ett beslut om omedelbart omhändertagande eller om vård har placerats.
För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och föreskrifterna i 11–20 §§.	
11 §[3]	
Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge *skall* ordnas	Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge *ska* ordnas och

[1] Senaste lydelse 2022:664.
[2] Senaste lydelse 2001:466.
[3] Senaste lydelse 2007:1312.

och var han eller hon skall vistas under vårdtiden. I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt skall vistas i ett annat sådant hem.

Nämnden får *medge* att den unge vistas i sitt eget hem, om *detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.*

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet *skall* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården *skall* ha uppsikt över den unge och, *i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.*

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

var han eller hon skall vistas under vårdtiden. I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt skall vistas i ett annat sådant hem.

Nämnden får *bestämma* att den unge vistas i sitt eget hem, om *det kan antas att den unges behov av vård bäst kan tillgodoses där.*

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet *ska* anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården *ska* ha uppsikt över den unge och *bestämma om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Det innefattar att verka för att den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som den unge behöver.*

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren *annars har* för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

11 a §

För unga som vårdas med stöd av 3 § får socialnämnden besluta om särskilda villkor som förutsättning för att få vårdas i det egna hemmet. De särskilda villkoren får avse

1. skyldighet att ta emot vissa andra insatser inom socialtjänsten, och

2. att den unge ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.

13 §[4]

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga *om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.*	Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga *1. om behovet av vård har förändrats, och* *2. om barnets eller den unges behov av vård och stöd tillgodoses. Vid övervägandet ska nämnden beakta den unges inställning till vården.*
Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.	Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra, *och om den unges behov av vård tillgodoses*. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning. *Vid prövningen ska nämnden beakta den unges inställning till vården.* *Vid det första övervägandet respektive den första prövningen efter att vård har inletts ska nämnden följa upp om en hälsoundersökning enligt lagen (2017:209) med särskilda bestämmelser om åtgärder som avser hälsa för barn och unga i samhällsvård har erbjudits samt om en bedömning enligt 3 kap. 12 k § skollagen (2010:800) har utförts.*

13 a §[5]

Socialnämnden ska noga följa vården av *den som får vård med stöd av denna lag.*	Socialnämnden ska noga följa vården av *unga som vårdas med stöd av denna lag i syfte att bedöma om den unges behov av vård tillgodoses.*
Socialnämnden ska *följa vården främst genom*	Socialnämnden ska *särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utbildning, utveckling, beteende, sociala relationer samt eventuell utsatthet för våld.* *Vården ska följas främst genom*

[4] Senaste lydelse 2022:664.
[5] Senaste lydelse 2012:777.

1. *regelbundna personliga besök i det hem där den unge vistas*,	1. *enskilda samtal med barnet eller den unge*,
2. *enskilda samtal med den unge,*	2. *samtal med vårdnadshavarna och den eller de som utför vården, och*
3. *samtal med den eller dem som tagit emot den unge i sitt hem, och*	3. *personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vistas.*
4. *samtal med vårdnadshavarna.*	
Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.	*Vid behov ska information från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården hämtas in.*

17 §[6]

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om *han eller hon önskar att* någon särskild person ur personalen genomför *eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen*. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.	*Kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen får endast genomföras eller bevittnas av någon av samma kön om inte den unge har andra önskemål.* Den unge ska *också* tillfrågas om någon särskild person ur personalen *ska genomföra eller bevittna åtgärden*. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

32 §[7]

I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge *samt* utse läkare för undersökningen. Om undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.	I ett ärende enligt denna lag *ska* socialnämnden besluta om läkarundersökning av den unge *om det finns anledning att anta att sådan undersökning är behövlig för bedömning av om det finns hinder för vård eller för att på annat sätt särskilt beakta hälsotillståndet inför beslutet om vård*. *Nämnden får* utse läkare för undersökningen. Om

[6] Senaste lydelse 2018:652.
[7] Senaste lydelse 1990:52.

undersökningen inte lämpligen kan genomföras i den unges hem, får nämnden bestämma någon annan plats för den. I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Läkarundersökning skall, om den inte av särskilda skäl är obehövlig, ske innan nämnden gör ansökan enligt 4 §.

41 §[8]

Socialnämndens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,

2. beslutat i fråga om *fortsatt vård med stöd av lagen*,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,

7. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård,

8. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud, eller

9. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

10. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

2. beslutat i fråga om *särskilda villkor enligt 11 a §*,

3. *beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,*

4. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

5. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

6. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge,

7. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud,

8. beslutat i fråga om upphörande av ett fortsatt omhändertagande för tillfällig vård,

9. beslutat i fråga om fortsatt utreseförbud, eller

10. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

11. beslutat i fråga om tillfälligt undantag från ett utreseförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 och 31 f §§ i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2025.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ärenden och mål om tillsyn som har inletts före ikraftträdandet.

[8] Senaste lydelse 2020:352.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remittering har yttranden över betänkandet kommit in från Akademikerförbundet SSR, Alingsås kommun, Barnens rätt i samhället (Bris), Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Brottsoffermyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Fackförbundet Sveriges Fackförbundet Sveriges lärare, Folkhälsomyndigheten, Friskolornas riksförbund, Funktionsrätt Sverige (tillägg av Riksförbundet FUB), Föreningen Sveriges Socialchefer, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Göteborgs kommun, Göteborgs universitet (Institutionen för socialt arbete), Hultsfreds kommun, Hässleholms kommun, Idéburna Skolors Riksförbund, Inspektionen för socialförsäkringen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten (IMY), Justitiekanslern (JK), Jämställdhetsmyndigheten, Jönköpings kommun, Kammarrätten i Stockholm, Kiruna kommun, Knas hemma, Kriminalvården, Kristianstad kommun, Köpings kommun, Landskrona kommun, Linköpings universitet (Barnafrid), Luleå kommun, Lunds kommun, Länsstyrelsen Jönköping, Länsstyrelsen, Västerbotten, Länsstyrelsen Östergötland, Malmö kommun, Maskrosbarn, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Pensionsmyndigheten, Piteå kommun, Polismyndigheten, Region Norrbotten, Region Skåne, Region, Stockholm, Region Västra Götaland, Riksdagens ombudsmän, Riksföreningen Sveriges, Stadsmissioner, Rädda Barnen, Sigtuna kommun, Skara kommun, Skatteverket, Socialstyrelsen, SOS Barnbyar, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statskontoret, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stockholms kommun, Stockholms universitet (Institutionen för socialt arbete), Sundbybergs kommun, Svenska barnläkarföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Södertälje kommun, Tierps kommun, Trollhättans kommun, Ulricehamns kommun, Umeå universitet (Juridiska institutionen), Unicef Sveringe, Vingåkers kommun, Vision, Vårdföretagarna, Ängelholms kommun och Örnsköldsviks kommun.

Utöver remisslistan har yttranden kommit in från Brottsofferjouren Sverige, Nacka kommun, SOS Barnbyar och Svenska kyrkan.

Följande remissinstanser har inte kommit in med yttrande: Dals-Eds kommun, Familjerättssocionomernas riksförening, Föreningen Sveriges skolchefer, Hörby kommun, Kalix kommun, Lerums kommun, Norrköpings kommun, Nätverket unga för tillgänglighet, Riksorganisationen för valfrihet, jämställdhet och föräldraskap (HARO), Riksorganisationen Sveriges makalösa föräldrar, Rädda barnens ungdomsförbund, Rättviks kommun, Sobona och Östra Göinge kommun.

Sammanfattning av betänkandet Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40) i relevanta delar

Utredningsuppdraget

Utredningens uppdrag om barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen består av tre deluppdrag:

- att ta ställning till om Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om en individuell klagomålsmekanism,
- att föreslå åtgärder som säkerställer barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning samt
- att se över möjligheterna att staten bidrar till att etablera barnombud inom civilsamhällesorganisationer.

Sammanfattning av utredningens bedömningar och förslag

Utredningen föreslår att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. I betänkandet lämnar utredningen också ett antal förslag om åtgärder som syftar till att säkerställa barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning. Slutligen gör utredningen bedömningen att det finns ett behov av en aktör som ger stöd till barn med omfattande behov av stöd som av olika anledningar saknar tillräckligt sådant stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet. Staten bör med detta syfte bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Utredningen föreslår en försöksverksamhet med statsbidrag till barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Utredningen anser att alla de förslag som lämnats i betänkandet sammantaget bidrar till förbättrade möjligheter för barn att få sina rättigheter enligt barnkonventionen tillgodosedda samt ökade möjligheter till upprättelse vid rättighetskränkningar. De närmare konsekvenserna av utredningens förslag för barn framgår av respektive kapitel i betänkandet.

Uppdraget att säkerställa barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning

Utredningens kartläggning av barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

Kartläggningen av barns möjligheter att utkräva sina rättigheter inom olika områden har omfattat både möjligheterna att initiera olika ärenden och processer liksom möjligheterna att komma till tals eller delta i förfaranden som redan pågår. Utredningen har identifierat ett antal situationer där det typiskt sett kan finnas brister och begränsningar avseende barns möjligheter att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen. Det rör sig kortfattat om följande situationer:

- frågor som inte kan underställas en oberoende prövning (exempelvis beslut som rör ett barn som inte kan överklagas, missförhållanden som inte kan anmälas eller avsaknaden av en oberoende prövningsinstans),
- ärenden och mål som rör ett barn där barnet inte har talerätt eller
- partsställning,
- ärenden och mål som rör ett barn där möjligheterna att överklaga beslut, initiera ärenden eller komma till tals omöjliggörs eller begränsas om barnets vårdnadshavare inte tillvaratar barnets intressen,
- ärenden och mål som rör ett barn där det brister i barns rätt att komma till tals och vara delaktig eller i barns rätt till information samt
- prövningar som uteblir eller försvåras på grund av bristande kunskap, vägledning, anpassade förfaranden eller avsaknad av ett juridiskt biträde eller av annat stöd

De rättsområden som beskrivs närmare har granskats med utgångspunkt i dessa generella problembeskrivningar. Det innebär att utredningen i möten med barn, myndigheter, kommuner och civilsamhällesaktörer, liksom i annan kunskapsinhämtning, undersökt om det finns exempelvis beslut som rör barn som inte kan överklagas, ärenden där barn inte har partsställning eller andra ovan beskrivna processuella luckor som kan innebära problem eller begränsningar i barns möjlighet att få rättighetskränkningar prövade i domstol eller av förvaltningsmyndighet.

En grupp barn som har särskilt svårt att utkräva sina rättigheter är barn som utsätts för rättighetskränkningar av sina vårdnadshavare eller som har vårdnadshavare som inte i tillräcklig grad kan eller förmår tillvarata barnets intressen. Detsamma gäller barn som befinner sig i situationer där det mellan vårdnadshavare, barn och olika samhällsaktörer finns motsättningar eller delade uppfattningar om vad som är barnets bästa. Detta är en problematik som kan göra sig gällande på alla områden i barns liv men som är särskilt framträdande för barn som är i kontakt med socialtjänsten eller vårdas utanför det egna hemmet, barn i psykiatrisk tvångsvård och barn som berörs av tvister om vårdnad, boende och umgänge. Utredningen har därför särskilt granskat processuella problem och begränsningar inom den sociala barn- och ungdomsvården, den psykiatriska tvångsvården samt inom ramen för vårdnadsprocesser. Därutöver har utredningen sett närmare på barns processuella möjligheter

avseende situationer och beslut knutna till skolan, migrationsprocessen, hälso- och sjukvården samt vissa frågor som rör ställföreträdarskap. Detta mot bakgrund av det är områden som är centrala i många barns liv och där frågor om barns rättigheter ofta aktualiseras.

En genomgående utgångspunkt har varit att barns möjligheter att utkräva sina rättigheter också förutsätter att barn har kunskap om sina rättigheter och hur dessa kan tillvaratas samt har tillräcklig tillgång till information, vägledning och ett barnanpassat förfarande.

Utredningens förslag för att säkerställa barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

Utredningen har identifierat en rad brister och problem som försvårar och ibland omöjliggör barns möjligheter att utkräva sina rättigheter. Det rör sig såväl om processuella hinder som om brister i tillgänglighet och information. En återkommande problematik är de svårigheter som kan uppstå för barn som saknar processbehörighet, det vill säga inte får föra sin talan själva, och som samtidigt har vårdnadshavare som av olika anledningar inte kan företräda dem. Utredningen har i möjligaste mån lämnat förslag med syfte att komma till rätta med de problem som identifierats. I några fall görs dock bedömningen att de beskrivna problemen är av så komplex karaktär att de bör hanteras inom ramen för en framtida översyn.

Förslag av processuell karaktär

Offentligt biträde för barn i mål om umgängesbegränsning med mera.

Utredningen föreslår att offentligt biträde ska förordnas för barn i mål eller ärenden om begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. På så sätt förtydligas barns partsställning i dessa mål och ärenden och barn som inte har fyllt 15 år ges möjlighet att, till skillnad från i dag, genom sitt offentliga biträde tillika ställföreträdare överklaga beslut och föra sin talan i processen utan att vara beroende av vårdnadshavarens inställning och förmåga. Förutom att säkerställa barns möjligheter att få till stånd en prövning och komma till tals i dessa ärenden bedöms förslaget underlätta socialnämndens och förvaltningsdomstolens möjlighet att uppfylla sin utredningsskyldighet och fatta väl underbyggda beslut i enlighet med vad som bedöms vara barnets bästa.

Stärkt rätt för barn under 15 år att komma till tals och överklaga beslut om placeringar enligt LVU

I mål och ärenden om placering och omplacering enligt LVU föreslås att det ska finnas möjlighet till offentligt biträde även under ärendets handläggning i socialnämnden och inte som i dag först vid ett överklagande. Ett placeringsbeslut kan vara av mycket stor betydelse i ett barns liv och det är enligt utredningens uppfattning viktigt att barnet får en möjlighet att påverka, komma till tals och i förekommande fall överklaga sådana beslut. Förslaget tydliggör rätten att överklaga placeringsbeslut och

även i övrigt att kunna komma till tals i processen på ett tidigt stadium för barn som inte fyllt 15 år.

Förbättrade möjligheter att få ett offentligt biträde och överklaga beslut om särskilda befogenheter på SiS-hem

Vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter fattade av Statens institutionsstyrelse, SiS, enligt 42 § LVU föreslås ett förtydligande om att ett offentligt biträde kan förordnas *inför* ett överklagande, det vill säga även när barn under 15 år överklagar beslut själva. Barn som inte fyllt 15 år ska inte vara beroende av att vårdnadshavaren överklagar beslut. Vidare föreslås att även barn som fyllt 15 år ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter.

Förtydliga socialnämndens ansvar att anmäla behov av eller överlämna ansökan om offentligt biträde

Socialnämndens ansvar föreslås förtydligas såvitt avser nämndens skyldighet att i ett tidigt skede i ett LVU-ärende anmäla behov av eller överlämna en ansökan om offentligt biträde till förvaltningsrätten. Det offentliga biträdet kan redan på ett tidigt stadium i ett ärende göra stor skillnad för barns möjligheter att vara delaktiga i processen och även bidra till att socialnämndens utredning blir fullständig och nyanserad. För yngre barn kan det också utgöra en förutsättning för att alls få en möjlighet att komma till tals och utnyttja sin klagorätt.

Barn som är yngre än 15 år ska ha rätt att själv ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden enligt LVU

Barn som är yngre än 15 år föreslås få uttrycklig rätt att själva ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas i de mål och ärenden enligt LVU där det finns en rätt till offentligt biträde. Detta innebär att barn under 15 år har möjlighet att själva överklaga beslut eller initiera andra ärenden utan att vara beroende av att vårdnadshavaren för barnets talan i ett initialt skede i processen.

Stärkt rätt att höras i domstol för barn under 15 år i mål enligt LPT, LVU och socialtjänstlagen

Yngre barns rätt att höras i domstol i mål enligt LPT, LVU och socialtjänstlagen (2001:453), SoL, föreslås bli förstärkt. Den som är yngre än 15 år *bör* höras i domstol, om han eller hon vill det och inte kan antas ta skada av att höras. Utredningens bedömning är att barn i möjligaste mån bör *ges möjlighet* att höras i domstol och att formerna för detta ska utformas på ett barnanpassat sätt utifrån det enskilda barnets ålder och individuella förutsättningar. Utgångspunkten är att barn i möjligaste mån ska skyddas *i* sitt deltagande och inte *ifrån* sitt deltagande. Barn bör inte höras om han eller hon kan antas ta skada av att höras. Bedömningen av barns medverkan och hur detta kan utformas får göras i varje enskilt fall och utifrån det enskilda barnets förutsättningar.

Barns rätt till information om beslut och överklagande enligt LPT och LVU förtydligas

Utredningen föreslår att barns rätt till information om beslut och överklagande enligt LVU och LPT förtydligas. För att barn ska kunna vara delaktiga och ha en möjlighet att utkräva sina rättigheter krävs att barnet får relevant information, till exempel om vilka beslut som fattas och vilka rättigheter barnet har. Detta är inte minst en förutsättning för att alls kunna överklaga fattade beslut. Förslaget ger en uttrycklig rätt till personlig information om beslut och överklagandemöjligheter även för barn som inte har fyllt 15 år.

Skyldigheten att lämna information på ett sätt som barn förstår ska framgå i LPT, LSS, LVU, socialtjänstlagen och i utlänningsförordningen

Information till barn behöver anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska i den utsträckning det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått den lämnade informationen. Detta föreslås framgå i LPT, LVU, lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, socialtjänstlagen och i utlänningsförordningen (2006:97) och innebär att information behöver lämnas med hänsyn till det aktuella barnets ålder, mognad och andra individuella förutsättningar som exempelvis funktionsnedsättning och språklig bakgrund.

Betänkandets lagförslag i relevanta delar

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga att 36 och 39 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
36 §[1]	
Den unge ska få relevant information. Den unge ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.	
	Den unge ska få information om beslut som avser honom eller henne om det inte är uppenbart obehövligt. Om beslutet kan överklagas ska han eller hon även informeras om hur det går till.
	Den information som den unge får ska anpassas till den unges ålder och andra individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska i den utsträckning det är möjligt försäkra sig om att den unge har förstått den lämnade informationen.
Om den unge har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. *Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det.*	Om den unge har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. *Den som är yngre har rätt att själv ansöka om att offentligt biträde ska förordnas. Han eller hon bör också höras i domstol, om den unge vill det och inte kan antas ta skada av att höras.*
Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.	

[1] Senaste lydelse 2012:777.

39 §[2]

I mål och ärenden om beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller *vid överklagande enligt 41 § första stycket 1* ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.	I mål och ärenden om beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller *i sådana mål och ärenden om placering som kan överklagas enligt 41 § första stycket 1* ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Till offentligt biträde för den unge får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.	*I mål och ärenden om umgänge eller hemlighållande av vistelseort enligt 14 § eller inför och vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser*, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Socialnämnden ska skyndsamt överlämna en ansökan om eller anmäla behov av offentligt biträde till förvaltningsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

[2] Senaste lydelse 2020:1259.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remittering har yttranden över betänkandet kommit in från Asylrättscentrum, Barnens rätt i samhället (Bris), Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Botkyrka kommun, Brottsoffermyndigheten, Dals-Eds kommun, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Folkhälsomyndigheten, Funktionsrätt Sverige, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Stockholm, Hovrätten för västra Sverige, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kalmar tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm (inklusive Migrationsöverdomstolen), Kammarrätten i Sundsvall, Lidköpings kommun, Lunds universitet, Länsstyrelsen Blekinge, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen Skåne, Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Värmland, Maskrosbarn, Migrationsverket, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Nationell samverkan för psykisk hälsa, Nynäshamns kommun, Nätverket för barnkonventionen, Polismyndigheten, Region Blekinge, Region Jämtland Härjedalen, RFSL Ungdom, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksförbundet Attention, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime (GAPF), Rädda Barnen, Rädda Barnens ungdomsförbund, Röda korsets ungdomsförbund, Skatteverket, Skellefteå kommun, Skolväsendets överklagandenämnd, Socialstyrelsen, SOS Barnbyar, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Staffanstorps kommun, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Stenungssunds kommun, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stiftelsen Friends, Stockholms kommun, Stockholms tingsrätt, Stockholms universitet, Sundsvalls kommun, Svenska kyrkan, Svenska kyrkans unga, Sveriges advokatsamfund, Sveriges antidiskrimineringsbyråer, Sveriges Kommuner och Regioner, Synskadades riksförbund, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Trelleborgs kommun, Unicef Sverige, Uppsala universitet, Vadstena kommun, Värmlands tingsrätt, Västra Götalandsregionen, Åklagarmyndigheten, Örebro kommun, Östersunds kommun och Östhammars kommun.

Utöver remisslistan har yttranden kommit in från Barnombudet i Uppsala, Brottsofferjouren, Civil Right Defenders, Diskrimineringsbyrån Humanitas, War Child och Youth 2030 Movement.

Följande remissinstanser har inte kommit in med yttrande: Askersunds kommun, Centrum för rättvisa, Degerfors kommun, Elevernas riksförbund, Existera, Global Child forum, Habo kommun, Haparanda

kommun, Judiska ungdomsförbundet, Landsrådet för barn och ungdomsorganisation, Lidköping kommun, Länsstyrelsen Gotland, MetNouret, Mora kommun, Nätverket för ungas tillgänglighet, Pajala kommun, Region Gotland, Partille kommun, Region Uppsala, Rättviks kommun, Sala kommun, Saminuorra, Somaliska Ungdomsförbundet i Sverige, Stiftelsen 1000 möjligheter, Svenska muslimer för fred och rättvisa, Sverigefinska ungdomsförbundet, Strängnäs kommun, Strömsunds kommun, Säffle kommun, Torsby kommun, Uddevalla kommun, Västerviks kommun, World Childhood Foundation, Åstorps kommun och Östhammars kommun.

Jämförelsetabell mellan lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården

Jämförelsetabellen anger för varje paragraf i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, vilken eller vilka bestämmelser i de föreslagna nya lagarna om omhändertagande för vård av barn och unga samt om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården som den helt eller delvis motsvaras av.

I de fall det inte finns en motsvarande bestämmelse i de nya lagarna, t.ex. för att en bestämmelse tas bort eller har blivit överflödig, markeras detta med ett streck.

Lagen om särskilda befogenheter inom den statliga barn- och ungdomsvården anges med förkortningen LSB i tabellen.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	**Förslag till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga samt ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården**
1 § första stycket första meningen	1 kap. 3 § första stycket
1 § första stycket andra meningen	1 kap. 3 § tredje stycket
1 § andra–fjärde styckena	1 kap. 3 § andra stycket och 3 kap. 1 §
1 § femte stycket	2 kap. 1 § och 3 kap. 1 § första stycket LSB
2 §	3 kap. 1 § första stycket 1 och 3 kap. 2 § första stycket
3 § första stycket	3 kap 1 § första stycket 1 och andra stycket 1 samt 3 kap. 3 § första stycket
3 § andra stycket	3 kap. 4 §
4 § första stycket	4 kap. 1 § första stycket
4 § andra stycket	4 kap. 2 §
5 §	6 kap. 3 § andra stycket
6 §första stycket	5 kap. 1 §
6 § andra och tredje styckena	5 kap. 3 §
6 a § första stycket	5 kap. 2 §
6 a § andra stycket	5 kap. 3 §
6 a § fjärde stycket	5 kap. 13 §
7 § första stycket	5 kap. 4 § första och tredje styckena
7 § andra stycket	16 kap. 2 §
7 § tredje stycket	5 kap. 6 § 1

7 § fjärde stycket	5 kap. 4 § andra stycket, 5 kap. 6 § 1 och 16 kap. 2 §
8 §	5 kap. 5 §
9 § första stycket	5 kap. 6 §
9 § andra stycket	5 kap. 8 §
9 § tredje stycket	5 kap. 7 §
9 a § första stycket§	5 kap. 9 §
9 a § andra och tredje styckena	5 kap. 10 §
9 a § fjärde stycket	5 kap. 11 §
9 b §	5 kap. 12 §
10 §	6 kap. 3 § första stycket
11 § första stycket första meningen	6 kap. 1 § första stycket första och andra meningarna
11 § första stycket andra meningen	15 kap. 4 §
11 § andra stycket första meningen	6 kap. 1 § första stycket tredje meningen
11 § andra stycket andra meningen	6 kap. 2 § första stycket
11 § tredje stycket	6 kap. 1 § andra stycket
11 § fjärde stycket	6 kap. 4 § (delvis)
11 § femte stycket	6 kap. 5 §
12 § första stycket första meningen	15 kap. 1 § första stycket
12 § första stycket andra meningen	15 kap. 2 §
12 § andra stycket	15 kap. 3 § första och andra styckena
12 § tredje meningarna	15 kap. 3 § tredje stycket
12 a § första stycket	15 kap. 5 §
12 a § andra stycket	15 kap. 6 §
13 § första stycket	8 kap. 2 §
13 § andra stycket	8 kap. 3 §
13 a §	8 kap. 1 §
13 b §	8 kap. 4 § (delvis)
13 c §	9 kap. 1 §
14 § första stycket	7 kap. 1 §
14 § andra och tredje styckena	7 kap. 2 §
14 § fjärde stycket	7 kap. 3 §
14 a §	15 kap. 7 §
15 §	6 kap. 1 § LSB
15 a §	6 kap. 8 § LSB
15 b § första–tredje styckena	6 kap. 3 § LSB
15 b § fjärde–sjätte styckena	6 kap. 4 § LSB
15 b § sjunde stycket	6 kap. 5 § LSB
15 c §	6 kap. 6 § LSB
15 d §	6 kap. 2 § LSB (delvis)
15 e §	7 kap. 2 § LSB

15 f §	7 kap. 3 § LSB
15 g §	7 kap. 4 § LSB
15 h §	7 kap. 5 § LSB
15 i §	7 kap. 6 § LSB
15 j §	7 kap. 7 § LSB
15 k §	7 kap. 8 § LSB
15 l §	8 kap. 1 § LSB
15 m §	8 kap. 2 § LSB
15 n §	8 kap. 3 § LSB
15 o §	8 kap. 4 § LSB
15 p §	8 kap. 6 § LSB
15 q §	7 kap. 9 § och 8 kap. 5 § LSB
16 §	4 kap. 1 § LSB
17 § första stycket	5 kap. 1 § LSB
17 § andra stycket	5 kap. 2 § LSB (delvis)
17 a §	4 kap. 4 § LSB
17 b §	4 kap. 5 § LSB
17 c §	4 kap. 3 § LSB
18 §	2 kap. 3 § LSB
19 §	4 kap. 7 § LSB
20 §	4 kap. 2 § LSB
20 a § första stycket	2 kap. 1 § LSB
20 a § andra stycket	7 kap. 1 § LSB
20 c §	4 kap. 6 §, 5 kap. 3 § och 6 kap. 7 § LSB
21 § första stycket	10 kap. 1 § första och andra stycket 1
21 § andra stycket	10 kap. 4 §
21 § tredje och fjärde styckena	10 kap. 2 §
21 a §	22 kap. 1 §
21 b §	10 kap. 5 §
21 c §	10 kap. 6 §
22 § första stycket	14 kap. 1 och 2 §§
22 § andra stycket	14 kap. 4 §
22 § tredje stycket	14 kap. 5, 6, 7 § 1 och 8 §§
22 § fjärde stycket	14 kap. 3 §
23 §	14 kap. 7 § 2 och 3
24 §	12 kap. 1 § (delvis) och 2 § första stycket
25 § första meningen	12 kap. 2 § andra stycket
25 § andra meningen	12 kap. 6 § andra stycket
26 § första stycket	12 kap. 4 §
26 § andra stycket	12 kap. 5 § första stycket
27 § första stycket	12 kap. 6 § första stycket

27 § andra och tredje styckena	12 kap. 7 §
28 §	12 kap. 8 § och 10 § 1
29 §	12 kap. 9 § första stycket
30 § första stycket	12 kap. 10 § 2 och 3
30 § andra stycket	12 kap. 11 §
31 §	12 kap. 12 §
31 a §	13 kap. 1 §
31 b § första stycket	13 kap. 2 §
31 b § andra stycket	13 kap. 3 §
31 c § första stycket	13 kap. 4 §
31 c § andra och tredje styckena	13 kap. 5 §
31 d § första stycket	13 kap. 6 §
31 d § andra och tredje styckena	13 kap. 7 §
31 e § första stycket	13 kap. 8 §
31 e § andra stycket	16 kap. 2 §
31 e § tredje stycket	13 kap. 10 § 1
31 e § fjärde stycket	13 kap. 8 §, 13 kap. 10 § 1 och 16 kap. 2 §
31 f §	13 kap. 9 §
31 g § första stycket	13 kap. 10 § 2 och 3
31 g § andra stycket	13 kap. 11 §
31 h §	22 kap. 1 §
31 i §	13 kap. 12 §
32 § första stycket första och tredje meningarna och andra stycket	11 kap. 4 §
32 § första stycket andra meningen	11 kap. 6 §
32 a §	11 kap. 1 §
32 b §	11 kap. 2 §
32 c §	11 kap. 3 §
33 §	16 kap. 1 § och 9 kap. 1 § LSB
34 §	16 kap. 3 §
35 §	16 kap. 4 §
36 § första stycket första meningen	2 kap. 3 § första stycket och 3 kap. 3 § första stycket LSB
36 § första stycket andra meningen	2 kap. 2 § första meningen och 3 kap. 2 § första meningen LSB
36 § första stycket tredje meningen	–
36 § första stycket fjärde meningen	2 kap. 2 § andra meningen och 3 kap. 2 § andra meningen LSB
36 § andra stycket	2 kap. 5 § (delvis) och 3 kap. 5 § LSB (delvis)
36 § tredje stycket	17 kap. 4 § och 9 kap. 9 § LSB
37 §	16 kap. 5 § och 10 kap. 4 § LSB
38 §	16 kap. 6 § och 9 kap. 3 § LSB

39 § första stycket	17 kap. 1 och 2 §§
39 § andra stycket	17 kap. 3 §
39 § tredje stycket	9 kap. 4 § LSB
39 § fjärde stycket	17 kap. 7 § och 9 kap. 8 § LSB (delvis)
40 § första stycket	18 kap. 1 §
40 § andra stycket	18 kap. 2 §
40 § tredje stycket	18 kap. 3 andra stycket (delvis)
41 § första och andra styckena	19 kap. 1 §
41 § tredje stycket	19 kap. 2 §
42 § första stycket	10 kap. 1 § LSB
42 § andra stycket	10 kap. 2 § LSB
42 § tredje stycket	10 kap. 3 § LSB
43 § första stycket	20 kap. 1 §
43 § andra och tredje styckena	20 kap. 2 §
43 a §	20 kap. 3 §
43 b §	20 kap. 4 §
43 c §	20 kap. 5 §
44 §	21 kap. 1 §
45 §	21 kap. 2 §

Jämförelsetabell mellan förslaget till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Jämförelsetabellen anger för varje paragraf i den föreslagna nya lagen om omhändertagande för vård av barn och unga, vilken eller vilka bestämmelser i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, den helt eller delvis motsvaras av.

I de fall det saknas en motsvarande bestämmelse i LVU för att bestämmelsen är ny, anges detta i tabellen. I de fall en motsvarande bestämmelse finns i socialtjänstförordningen (2025:468), anges detta med förkortningen SFS 2025:468 i tabellen.

Förslag till ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga	**Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga**
1 kap. 1 §	(ny)
1 kap. 2 §	(ny)
1 kap. 3 § första och tredje styckena	1 § första stycket
1 kap. 3 § andra stycket	1 § andra och tredje styckena (delvis) och fjärde stycket
1 kap. 4 §	(ny)
1 kap. 5 §	(ny)
1 kap. 6 §	(ny)
1 kap. 7 §	(ny)
2 kap. 1 §	1 § femte stycket
2 kap. 2 §	36 § första stycket (delvis)
2 kap. 3 §	36 § första stycket (delvis)
2 kap. 4 §	(ny)
2 kap. 5 §	36 § andra stycket (delvis)
3 kap. 1 § första stycket	1 § andra stycket (delvis) och 2 § (delvis)
3 kap. 1 § andra stycket	1 § tredje stycket (delvis) och 3 § första stycket (delvis)
3 kap. 2 §	2 § (delvis)
3 kap. 3 §	3 § första stycket (delvis)
3 kap. 4 §	3 § andra stycket
3 kap. 5 §	(ny)
3 kap. 6 §	(ny)
4 kap. 1 § första stycket	4 § första stycket
4 kap. 1 § andra stycket	(ny)
4 kap. 2 §	4 § andra stycket (delvis) och 10 kap. 1 § SFS 2025:468

4 kap. 3 §	(ny)
5 kap. 1 §	6 § första stycket
5 kap. 2 §	6 a § första stycket
5 kap. 3 §	6 § andra och tredje styckena och 6 a § andra stycket
5 kap. 4 §	7 § första och fjärde styckena
5 kap. 5 §	8 §
5 kap. 6 §	7 § tredje och fjärde styckena och 9 § första stycket
5 kap. 7 §	9 § tredje stycket
5 kap. 8 §	9 § andra stycket
5 kap. 9 §	9 a § första stycket
5 kap. 10 §	9 a § andra och tredje styckena
5 kap. 11 §	9 a § fjärde stycket
5 kap. 12 §	9 b §
5 kap. 13 §	6 a § fjärde stycket
6 kap. 1 § första stycket	11 § första stycket första meningen och andra stycket första meningen
6 kap. 1 § andra stycket	11 § tredje stycket
6 kap. 2 § första stycket	11 § andra stycket andra meningen
6 kap. 2 § andra stycket	(ny)
6 kap. 3 § första stycket	10 § (delvis)
6 kap. 3 § andra stycket	5 §
6 kap. 4 §	11 § fjärde stycket (delvis)
6 kap. 5 §	11 § femte stycket
6 kap. 6 §	(ny)
7 kap. 1 §	14 § första stycket (delvis)
7 kap. 2 §	14 § andra och tredje styckena
7 kap. 3 §	14 § fjärde stycket
7 kap. 4 §	(ny)
7 kap. 5 §	(ny)
8 kap. 1 §	13 a § (delvis)
8 kap. 2 §	13 § första stycket (delvis)
8 kap. 3 §	13 § andra stycket
8 kap. 4 §	13 b § (delvis)
9 kap. 1 §	13 c §
10 kap. 1 §	21 § första stycket (delvis)
10 kap. 2 § första stycket	21 § tredje stycket (delvis)
10 kap. 2 § andra stycket	21 § fjärde stycket
10 kap. 3 §	(ny)
10 kap. 4 §	21 § andra stycket
10 kap. 5 §	21 b §
10 kap. 6 §	21 c §

11 kap. 1 §	32 a §
11 kap. 2 §	32 b §
11 kap. 3 §	32 c §
11 kap. 4 §	32 § första stycket första och tredje meningarna och andra stycket
11 kap. 5 §	(ny)
11 kap. 6 §	32 § första stycket andra meningen
12 kap. 1 §	24 § (delvis)
12 kap. 2 §	24 § (delvis) och 25 § första meningen
12 kap. 3 §	(ny)
12 kap. 4 §	26 § första stycket
12 kap. 5 § första stycket	26 § andra stycket
12 kap. 5 § andra stycket	(ny)
12 kap. 6 §	25 § andra meningen och 27 § första stycket
12 kap. 7 §	27 § andra och tredje styckena
12 kap. 8 §	28 § (delvis)
12 kap. 9 §	29 § (delvis)
12 kap. 10 §	28 § (delvis) och 30 § första stycket (delvis)
12 kap. 11 §	30 § andra stycket
12 kap. 12 §	31 §
13 kap. 1 §	31 a § (delvis)
13 kap. 2 §	31 b § första stycket
13 kap. 3 §	31 b andra stycket (delvis)
13 kap. 4 §	31 c § första stycket
13 kap. 5 §	31 c § andra och tredje styckena
13 kap. 6 §	31 d § första stycket
13 kap. 7 §	31 d § andra och tredje styckena
13 kap. 8 §	31 e § första och fjärde styckena
13 kap. 9 §	31 f §
13 kap. 10 §	31 e § tredje stycket och 31 g § första stycket
13 kap. 11 §	31 g § andra stycket
13 kap. 12 §	31 i §
14 kap. 1 §	22 § första stycket (delvis)
14 kap. 2 §	22 § första stycket (delvis)
14 kap. 3 §	22 § fjärde stycket
14 kap. 4 §	22 § andra stycket
14 kap. 5 §	22 § tredje stycket första meningen (delvis)
14 kap. 6 §	22 § tredje stycket (delvis)
14 kap. 7 §	22 § tredje stycket första meningen (delvis) och 23 §

14 kap. 8 §	22 § tredje stycket första meningen
15 kap. 1 § första stycket	12 § första stycket första meningen
15 kap. 1 § andra stycket	(ny)
15 kap. 2 §	12 § första stycket andra och tredje meningarna
15 kap. 3 § första–tredje styckena	12 § andra och tredje styckena
15 kap. 3 § fjärde stycket	(ny)
15 kap. 4 §	11 § första stycket andra meningen
15 kap. 5 §	12 a första stycket
15 kap. 6 §	12 a § andra stycket
15 kap. 7 §	14 a §
15 kap. 8 §	(ny)
16 kap. 1 §	33 §
16 kap. 2 §	7 § andra och fjärde styckena, 28 § (delvis), 31 e § andra och fjärde styckena
16 kap. 3 §	34 § (delvis)
16 kap. 4 §	35 §
16 kap. 5 §	37 §
16 kap. 6 §	38 §
17 kap. 1 §	39 § första stycket (delvis)
17 kap. 2 §	39 § första stycket (delvis)
17 kap. 3 §	39 § andra stycket (delvis)
17 kap. 4 §	36 § tredje stycket
17 kap. 5 §	(ny)
17 kap. 6 §	(ny)
17 kap. 7 §	39 § fjärde stycket
18 kap. 1 §	40 § första stycket
18 kap. 2 §	40 § andra stycket
18 kap. 3 §	40 § tredje stycket (delvis)
18 kap. 4 §	(ny)
19 kap. 1 §	41 § första och andra styckena
19 kap. 2 §	41 § tredje stycket (delvis)
19 kap. 3 §	(ny)
20 kap. 1 §	43 § första stycket
20 kap. 2 §	43 § andra och tredje styckena
20 kap. 3 §	43 a §
20 kap. 4 §	43 b §
20 kap. 5 §	43 c §
21 kap. 1 §	44 §
21 kap. 2 §	45 §
22 kap. 1 §	21 a § och 31 h §

Jämförelsetabell mellan förslaget till en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården och lagen (1990:52) med bestämmelser om vård av unga

Jämförelsetabellen anger för varje paragraf i den föreslagna nya lagen om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården, vilken eller vilka bestämmelser i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, den helt eller delvis motsvaras av.

I de fall det saknas en motsvarande bestämmelse i LVU för att bestämmelsen är ny, anges detta i tabellen.

Förslag till ny lag om särskilda befogenheter inom den statliga barn- och ungdomsvården	**Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga**
1 kap. 1 §	(ny)
1 kap. 2 §	(ny)
2 kap 1 §	20 a § första stycket (delvis)
2 kap. 2 §	(ny)
2 kap. 3 §	18 §
3 kap. 1 §	1 § femte stycket (delvis)
3 kap. 2 §	36 § första stycket (delvis)
3 kap. 3 §	36 § första stycket (delvis)
3 kap. 4 §	(ny)
3 kap. 5 §	36 § andra stycket (delvis)
4 kap. 1 §	16 §
4 kap. 2 §	20 §
4 kap. 3 §	17 c §
4 kap. 4 §	17 a §
4 kap. 5 §	17 b §
4 kap. 6 §	20 c § (delvis)
4 kap. 7 §	19 §
5 kap. 1 §	17 § första stycket
5 kap. 2 §	17 § andra–tredje styckena (delvis)
5 kap. 3 §	20 c § (delvis)
6 kap. 1 §	15 §
6 kap. 2 §	15 d § (delvis)
6 kap. 3 §	15 b första–tredje styckena (delvis)
6 kap. 4 §	15 b § fjärde–sjätte styckena
6 kap. 5 §	15 b § sjunde stycket
6 kap. 6 §	15 c §
6 kap. 7 §	20 c § (delvis)
6 kap. 8 §	15 a §

7 kap. 1 §	20 a § andra stycket
7 kap. 2 §	15 e §
7 kap. 3 §	15 f §
7 kap. 4 §	15 g §
7 kap. 5 §	15 h §
7 kap. 6 §	15 i §
7 kap. 7 §	15 j §
7 kap. 8 §	15 k §
7 kap. 9 §	15 q § (delvis)
8 kap. 1 §	15 l §
8 kap. 2 §	15 m §
8 kap. 3 §	15 n §
8 kap. 4 §	15 o §
8 kap. 5 §	15 q § (delvis)
8 kap. 6 §	15 p §
9 kap. 1 §	33 §
9 kap. 2 §	20 b § (delvis)
9 kap. 3 §	38 §
9 kap. 4 §	39 § tredje stycket
9 kap. 5 §	(ny)
9 kap. 6 §	(ny)
9 kap. 7 §	(ny)
9 kap. 8 §	39 § fjärde stycket (delvis)
9 kap. 9 §	36 § tredje stycket
10 kap. 1 §	42 § första stycket
10 kap. 2 §	42 § andra stycket
10 kap. 3 §	42 § tredje stycket
10 kap. 4 §	37 §